

مختصر
زاد المعاد

فی هدی خیر العباد

تویشووی

قیامت

له

ژیاننامه‌ی

پیغمبری خوا

قرآن
صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ

له کرداری روزانه

نووسینی: تبین قه پیم نه لجه وزیبه

کومر تکردنه وه و ته خر بچ کردنی فه مر مووده کان:

د. احمد بن عثمان المنزید

وهر گنیرانی: عبدالله کمر میانی

تو ویشووی
قیامت

مُخْتَصَرٌ
ذِكْرُ الْمَحْبَاتِ
فِي هَدْيِ خَيْرِ الْعِبَادِ

ژیاننامه‌ی پیغمبرس خوا

سَلَامٌ
عَلَيْهِ
وَالسَّلَامُ
صَلَّى اللَّهُ

نووسینی:

ثیبین قه بیمی نه لجه وزییه (کوچکردوی ۷۵۱) ی کوچی

وه رگتیرانی:

کورتکردنه وهی:

عبدالله گه رمیانی

د. احمد بن عثمان بن عبد العزيز المزید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ژياننامه ی پیغمبره ی خوا محمد

نووسینی: نبین قه بیمی نه لجه وزییه

کور تکرده نه وه ی:

د. أحمد بن عثمان بن عبد العزیز المزید

وه رگی پانی: عبدالله گه رمیانی

تیراژ: ۱۰۰۰

چاپ: یه که م

مافی چاپی پاریزراوه

له به ریوبه رایه تی کتیبخانه گشتی یه کان دا ژماره ی سپاردنی (۱۸۲۷)

ی سالی ۲۰۲۲ ی پیدراوه

"د. أحمد" 11 كانون الثاني

إلى أنا

...

وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته السلام عليكم و
رحمة الله وبركاته

لا مانع لدي من ترجمتكم لمختصر زاد المعاد لابن
القيم إلى اللغة الكردية مع الحرص على الجودة
في الترجمة وكذلك طباعته

وفقكم الله وسددكم وأعانكم وبارك فيكم ورفع
قدركم

أخوكم أحمد بن عثمان المزيد

پيشكده به و كه سهی:

نامانجی نه وهییه له به هه شتدا بی له گه ل په یامبه ری خوادا (صلی الله علیه وسلم)

تاییه تمه ندی و خه سه تهی که مال و بالایی له موحه ممه د (صلی الله علیه وسلم) دا

(نه گه ره که له نيمه شهرمه ندبووی به تاییه تمه ندییه ک یان دوو تاییه تمه ندی که مال و بالایی، نهی چی گومان و چاوه پروانییه که ده که ی به قدر گران و مه زنیکی وه که موحه ممه د (صلی الله علیه وسلم) له وهی هه موو نه م تاییه تمه ندییه نهی تیدا کۆبووه ته وه: فه زیله ت و گه وره یی په یامداریتی و دۆستایه تی و خۆشویستن و پاکراگرتن و شه وره وی و نزیکایه تی له خوا و شه فاعه ت و وه سیله و فه زیله و مه قامی مه حمود و بوپاق و شه وره وی و پیشنوژی کردن بۆ په یامبه ران و شایه تییدان له نیوان په یامبه ران و ئوممه تان و گه وره یی و سه رۆکایه تیکردنی نه وهی ئاده م و ئالای حه مد و به زه یی بۆ جیهانیان و پیدانی رازیبوون و داوا و که وسه ر و ته واو و کاملکردنی نیعمه ت و لیخۆشبوون له کرده وهی پیشتری و دواتری و پاککردنه وهی سنگ و دل و لابردنی نارچه تی و به زراگرتنی ناو و یاد و شکۆی سه رکه وتن و پالپشتیکردنی به فریشته و پیدانی (الکتاب و الحکمة و السبع المثانی) و قورئانی پیروژ و سه لاتی خوا و فریشتان له سه ری و سویندخواردن به ناوی و وه لامدانه وهی پارانه وهی و دواندنی له لایه ن دار و به رده وه و، هه لتۆقینی ئاو له نیو په نجه کانی و له تبوونی مانگ و سه رکه وتنی به تۆقاندنی دوژمن و سیبه ری هه رر و ته سببحاتی به رد و پاراستنی له خه لکیی تاوه کۆ نه و شتانه ی تر که لیږه دا جیگه یان نابیتته وه و ته نیا خوی گه رره خۆی ده یانزانی که به خسه ر و ریزلیگریتی و ته نیا خۆی هه موو نه و شتانه ی پی به خشیووه).

(مختصر الشفا)ی ئه لقازی عه بیاز

پیشہ کی وہرگیپر

بہ ناوی خواس گہورہی میھرہ بان

سوپاس و ستایش تہ نیا بڑ خواس گہورہ وا ہلکی تری پیم بہ خشی تاوہ کو بتوانین کتیبکی دیکہ لہ کتیبہ دانسقہ کانی نیبن قہیمی جہوزی وہرگیپرین، کتیبی (زاد المعاد فی ہدی خیر العباد) کہ نئمہ لہ کوردیہ کہ دا وہرمانگیپراوہ بڑ (تویشووی قیامت.... ژیاننامہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم).

نہم کتیبہ تاییہ تہ بہ ژیاننامہ پیامبر صلی اللہ علیہ وسلم و تیشکخستہ سہر لایہ نہ فیقہیہ کانی ژانی سہرورہی مرؤقایہ تی. لہرگی نہم کتیبہ وہ خونہر ناشنا دہبی بہ ژانی پیشہ وای نازیز و ناشناس دہبی بہوارہ فیقہیہ کان و نہو میتود و بہرنامہ یہی لہ کتیبہ فیقہیہ کاندہ پہرپہ و کراوہ و چونیتی ریکخستنی ناوہ پوکی نہو ہوارہ.

نہو نوسخہ یہی نئمہ وہرمانگیپراوہ، نہو کتیبہ یہ کہ زانایہ کی پایہ بہرز بہ ناوی (د. احمد بن عثمان بن عبد العزیز المزید) ہلساوہ بہ کورتکردنہ وہ و پالفتہ کردنی. خواس گہورہ پاداشتی بداتہ وہ، کورتکردنہ وہ یہ کی نہ نجام داوہ بی نہوہی کتیبہ بنچینہ یہ کہ بشیوینی و گیانی نووسینی نیبن قہیمی عہلامہی شیواندبی، بہ لکو ہاتوہ لہ نیو کومہ لی فہرموودہی تاییہ تہ بہ باس و ہواریک، دوو فہرموودہ و ہندی زیاتری ہیناوہ تہ وہ لہ نیو سہ حیجہ کاندہ و نہو فہرموودانہی تر کہ نہ گہرچی لہ خوارہ وہی سہ حیجہ بن، بہ لام کاریان پی دہ کریت و لای شہر عناسان پہ سہ ندکراون.

لەوەرگىرپانە كەدا لەتەفسىرى ئايەتەكاندا، تەفسىرى پوختەى قورئانمان بەكارھىناوہ، ھەتا ئەوہى پىمان كرابى، بۇ فەرموودە پىرۆزەكان ھەولماندا فەرموودەى بەھەرەكات(سەر و بۆر)دار دابننن، ئەگەرچى ئەوہ كاتى زۆرى لىمان دەگرت، بەلام گرنگ و پىويستە تاوہكو جوان بخوینریتەوہ و خوینەرانى كورد بتوانن مافى خوئى پى بدن و ھاوكارىبەكى چاكە بۇ جوان خویندەنەوہ، چونكە بەشىكى زۆر لەو فەرموودانە وەك وىرد و زىكر لىرەدا دانراون، وشەيەك ئەگەر جولەى ئىعرابىي(شىكردنەوہىي) پى بدرىت، زوو لەبەر دەكرىت.

زىاتر لەسەر گرنگىي ئەم كتیبە نادوینن كە باس و گىرپانەوہى ژياننامەى سەردارى پەيامبەرانە، خویندەنەوہ و رامان بۇ خوینەرى بەرپىز بەجىدەھىلنن، تكام وەھايە خوى گەرە بۇ ئىمە و ئىوہى بكاتە توویشووى قىامەت و مایەى ھەشركردنمان لەرپىزى ئوممەتى ئەو پەيامبەرە ئازىزە(صلی اللہ علیہ وسلم)، شەفاعەتى بەدەستبەھىنن. خوى گەرە لەھەموو سەختىبەكاندا خۆمان و دايك و باوك و ھاوسەر و مندال و نزىكانمان پارىزاو بكات، ئىوہى بەرپىز لەدوعاى خىرى خۆتان بى بەشمان مەكەن.

عبدالله فازل ھەسەن(عبدالله گەرميانى)

۲۰۲۲ / ۳ / ۱۵

به‌ناوای خوا‌ی گه‌وره‌ی میهره‌بان

ناساندنی مه‌وسوعه‌ی موحه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم)

سوپاس و ستایش ته‌نیا شایسته‌یه به‌خوا‌ی گه‌وره، سه‌لات و سه‌لامیش بق‌سه‌ر په‌یامبه‌ر و خوشه‌ویستمان موحه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) و یار و یاره‌رانی و نه‌وانه‌ی شوین ریازه‌که‌ی ده‌که‌ون و په‌یره‌وی ده‌که‌ن، پاشان: نه‌م مه‌وسوعه‌یه که‌نزیکه‌ی دوو سال کارکردنی خایاند، تاییه‌تمه‌نده به‌کۆکردنه‌وه‌ی ته‌واوی زانست و هونه‌ره‌کانی ژیاننامه‌ی په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌یه‌ک هه‌گبه‌دا، پوخته‌کردنی باشترین نه‌و کتیبانه‌یه که‌ پیشه‌وایان و زانایانی پیشینمان له‌هه‌موو بواره‌کاندا نروسویوانه‌ته‌وه و به‌ناوبانگ بوونه و لای ئوممه‌ت په‌سه‌ند کراون، من هه‌لساوم به‌پوخته و پالفته‌کردنی نه‌و کتیبانه، بق‌نه‌وه‌ش داوای ئیخالس و قبولکردن ده‌که‌م له‌خوا‌ی گه‌وره.

به‌رنامه و کاری من له‌کورتکردنه‌وه‌ی نه‌و کتیبانه‌دا، نه‌وه‌یه له‌سه‌ر باشترین چاپیکی پشت پی‌به‌ستراوی هه‌ر کتیبیک کار بکه‌م، به‌سپینه‌وه‌ی لاواز و خواره‌وه‌ی لاواز و نه‌وه‌ی بق‌زیاد کراوه و پیویست نین، یان دووباره بوونه‌ته‌وه له‌و کتیبه‌دا، هه‌روه‌ها رشته و سه‌نه‌دی فرموده‌کان ته‌نیا هاره‌ل و خوار هاره‌ل نه‌بی که‌ پیویستیان به‌وه هه‌بووه، وردبوونه‌وه و قسه‌یان له‌باره‌وه بکریت، هه‌ولمداوه شیوه‌ی وشه و ریکخستنی دانر بپاریزم، جا نه‌گر له‌ناونیشانه‌کانیانیدا شتیکم زیاتر کردبی، نه‌و زیاترکردنه‌م خستووته نیو که‌وانه‌وه، یان نه‌گر له‌یه‌کتیک له‌و چاپانه‌دا بی که‌ من پشتم پی‌نه‌به‌ستوون، هه‌موو نه‌وانه‌م خستووته نیو که‌وانه‌وه.

نامانج له‌و کاره‌دا، نزیکخستنه‌وه و ناسانکردنه‌وه‌ی ژیاننامه‌ی په‌یامبه‌ری خوا‌یه (صلی الله علیه وسلم) تاوه‌کو تیکرای زانست و هونه‌ره‌کانی له‌کتیبی زانایانی پیشینی چاکه‌کار و ره‌سه‌نماندا بزانری و ئیمه‌ش له‌عه‌قیده و په‌رستش و موعامه‌له

و رهوشتدا چاو له په يامبه ر(صلى الله عليه وسلم) بگهين، به و هويه وه له دونيادا بهخته وهر بين و له ناخيره تيشدا براوه.

له په راويزه كاندا ته خريجتيكي كورتي فهرمووده و قسه ي هاوه لانم كردووه و وشه ناروونه كانم روونكردووه ته وه.

نهم مه وسوعه يه شه ش له زانسته كانى ژياننامه ي په يامبه ر(صلى الله عليه وسلم) ي له خوگرتووه له شه ش بهرگى سه ربه خوډا كه تيكر ايان هه شت بهرگن، به م شيوه يه ي خواره وه:

بهرگى يه كه م: له زانسته كانى به لگه دا(كتيبي "دلائل النبوة") ي نه بو نوعه يم، كوچكردوى ۴۳۰ كوچى).

بهرگى دووه م: له زانستى سه ربوورده و ژياننامه ي په يامبه رايه تييدا(كتيبي "السيرة النبوية") ي نيين هيشام، كوچكردوى (۲۱۸) ي كوچى.

بهرگى سييه م: له زانستى تاييه تمه ندييه كان(كتيبي "غاية السؤل في خصائص الرسول") ي نيين نه لموله قين، كوچكردوى ۸۰۴ ي كوچى.

- له زانستى رهوشته كان، كتيبي(شمائل النبي(صلى الله عليه وسلم)) ي ترميزى كوچكردوى ۲۷۹ ي كوچى.

- كتيبي(موحه ممه د(صلى الله عليه وسلم) و ماف و به ها و رهوشت و چاره سه رى كيشه كانى جيهانى نه مرقى) ي د. نه حمه د بن عوسمان نه لمه زيد.

بهرگى چواره م: كتيبي(زاد المعاد في هدي خير العباد) ي نيين قه ييمى نه لجه وزيبه ي كوچكردوى ۷۵۱ ي كوچى.

بهرگى پينجه م: له زانستى مافه كانى په يامبه ر(صلى الله عليه وسلم)، كتيبي(الشفاع بتعريف حقوق المصطفى) ي نه لقازى عه ييازى كوچكردوى ۵۴۴ ي كوچى.

بهرگى شه شه م: له زانستى فهرمووده كانى په يامبه ر(صلى الله عليه وسلم) دا، كتيبي(رياض الصالحين) ي نه وه وى كوچكردوى ۶۷۶ ي كوچى.

له گونزاري هيدايه ت و رينيشانده رايه تي په يامبه رايه تييدا

گرنګي رينيشانده رايه تي په يامبه ريتي: نه وه سه ربوورده و ژيانى موحه ممه دى مه لېژارده يه (صلى الله عليه وسلم) و نه وه ي له گوفتار و کردار بؤ نيمه ي داناوه، به شيکه و جيانايته وه له زانستي ره وشت و ناکاري په يامبه رايه تي، گومان له وه شدا نيبه که کاره گوره و پېرؤزه کان، به ره مه ي ره وشت و ناکاري جوانن.

پاشان گرنګي ناسين و ليکولينه وه ي رينيشانده ريتي په يامداري له وه دايه، که مرؤف نه و ريگه يه ده ناسي که به هؤيه وه خوي گوره له سه ره تاي وه حيبه وه تاوه کو نه و روزه ي موحه ممه د (صلى الله عليه وسلم) تيايدا کوچي کرد، شه ريعه تي دابه زانده.

به کيک له فه زل و به خششه کاني خوي گوره، نه وه يه مرؤفي موسلمان له هه موو کاروباريکي ژيانى موحه ممه د (صلى الله عليه وسلم) دا رينمايي ودرده گريت، سيفه تي هه لسان و دانيشتن و له خه و هه لسان و شيوه ي پيکه نيني موحه ممه د (صلى الله عليه وسلم) و خواپه رستبي رؤژ و شه وي فير ده بيت، فير ده بيت که موحه ممه د (صلى الله عليه وسلم) چؤن خؤي شور دووه و ناوي خوار دووه ته وه و ناني خوار دووه و چؤن به رګي پؤشيووه و هزي به چي ره نگيک کردووه و سواري چي نازه ليک بووه و هتد.

گومان له وه دا نيبه، ژيان له گه ل په يامبه ري خوادا (صلى الله عليه وسلم) به تيکړاي نه و شتانه، يارمه تيدهر ده بي بؤ چاوکردن له و په يامبه ره و جيبه جيکردنيکي کردارانه ي هيدايه ت و رينماييه کاني، وه ک نه وه ي نه وه ي يه که م له سه ر ده ستي په روه رده بوون و پيش قسه کردن، به ناکار و ره وشتيان، نيسلاميان بلاوکرده وه.

ناساندنی ئیبن قهیمی نه لجه وزییه (کوچکردووی ۷۵۱) ی کوچی (به ره حمه ت بی)..

ناو و ره چه نه کی:

موحه ممه دی کوپی نه بو به کری کوپی نه یوبی کوپی سه عدی کوپی حه ریز،
نه لزورعی، نه لایمه شقی، شه مسودین، ئیبن قهیمی نه لجه وزییه.

میژووی له دایکبوونی:

له حه وتی مانگی سه فه ری سالی (۶۹۱) ی کوچی، له دایکبووه.

ماهۆستاکانی:

ئین قهیم گوئیستی ئه زانایانه بووه: نه ته قی سوله یمان و نه بو به کری کوپی
عه بدولدائیم و نه لموتعیم و ئین نه لشرازی و ئیسماعیلی کوپی مه کتوم، زمانی عه ره بیی لای
ئین نه بی نه لفه تح و نه لمه جد نه لتونسی خویندووه، فیهی لای نه لمه جد نه لحه رانی و ئین
ته مییه خویندووه، له سه دریه وانه ی وتوره وه له نه لجه وزییه پیشنوژیی کردووه، باوکی
له زانستی فه رائیزدا دهستی بالای هه بووه و له باوکی نه و زانسته ی وه رگرتووه، ئوسولی لای
نه لسه فی نه له یندی و ئین ته مییه خویندووه.

زوه د و ره وشت و زانستی:

ئین ره جه ب (به رحمه ت بی) نه لی: (به ره حمه ت بی)، خاوه ن په رستش و شه ونوژی نوژی کردنی
دریژ و زیکر بوو، پرپوو به خوشویستی خوا و ته ویه و په شیمانی بق خوا و خۆ زه لیلکردنی
بق خوی گه وره و مانه وه له په رستش که نمونه ی نه بینبوو، که سیکم نه بینبووه له زانستی

تو، زانستی فرارانتز بووی و شاره زانربووی بہ واتا کانی قورٹان و فرموده و حقیقہ تہ کانی ٹیمان، تو مه عسوم نہ بوو، بہ لام نمونہ ی تووم نہ بیئیووه)۔^۱

ٹین کہ سیر (بہ رحمت بی) لہ بارہ پوہ ٹالی: ((خویندنه و ہیکہ کی جوان و رہوشتیکی جوانی ہہ بوو، زور بہ سوز و نہرم بوو، حہ سوودی بہ کہ س نہ دہ برد و نازاری کہ سی نہ دہ دا و کہ سی عہ بیدار نہ دہ کرد، رقی لہ ہیچ کہ سیگ نہ بوو، من نزدیکترین ہاوری و خوشہ ویستریں کہ سیگ بووم بہ لایہ وہ، ہیچ زانایہ کی سہ رده می ٹیمہ نانا سم لہ و زیاتر خوابہ رستی ہہ بووی))۔^۲

کتیب و دانراوہ کانی:

ٹین قہیم (بہ رحمت بی) دانراوی زوری ہہ بوو، لہ وانہ: إعلام الموقعین، بدائع الفوائد، طریق السعادتین، شرح منازل السائرین، القضاء والقدر، جلاء الإفہام فی الصلاة والسلام علی خیر الأنام، مصائد الشیطان، مفتاح دار السعادة، الروح، حادی الأرواح، الصواعق المرسلہ علی الجہمیة والمعطلہ و کزمہ لیک دانراوی دیکہ۔

کوچی دواہی کردنی:

شہوی پینجشہ ممہ ۱۳ ی رہ جہ بی سالی (۷۵۱) ی کوچی، کوچی دواہی کرد و لہ کہ زاوہ یہ کی گہ ورہ دا نیژا۔^۳

^۱ - ذیل طبقات الحنابلہ لابن رجب (۴/۴۴۸)۔

^۲ - البدایة والنهاية لابن کثیر (۱۸/۵۲۳)۔

^۳ - الدرر الكامنة لابن حجر (۵/۱۳۷-۱۴۰) بہ کورتکراوہ بی، ہہ ورہ ہا پروانہ: ذیل طبقات الحنابلہ لابن رجب (۵/۱۷۰)، العبر فی خبر من غیر للذہبی (۴/۱۵۵)، الواہ بالوفیات للصفدی (۳/۱۹۵)۔

ناساندنيكى كتيبى

(زاد المعاد في هدي خير العباد) ي نيبن نه لقه ييم (كۆچكردووى ۷۵۱) ي كۆچى

گرنگىي نه م كتيبە :

ئيبن نه لقه ييم له كتيبى (زاد المعاد في هدي خير العباد) گرنگىي له پيشينه ي داو ته لايه نى ريشانده ريتى په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم) له په رستشه كانى، گرنكى گه وره و زورى به و بواره داوه، له پال نه وه شدا ياسى مامه له كانى په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم) و به پيى دابه شكر دنى فيقهى، دابه شى كردووه بۆ په رستش (عبادات) و مامه له كان (معاملات).

مهروه ها نه م كتيبە تاييه تمهنده به دهر برپى كورت و پوخت و زمان و شيوازى جوانى نووسينه وه و همه جور كردنى، بۆيه ده بينى هه نديجار به شيوه ي ره وانه كردن (مرسل) شت ده گيرتته وه و هه نديجار يش به نمونه ي جوانترين چيرۆكخوان باس ده كات، هه نديجار يش به به لگه وه قسه ده كات، هه نديجار يش به كورت و پوخت و كۆمه له ده سته واژه يه ك كه كۆي باسه كه ي له خۆي كۆكردووه ته وه نه گه رچى قه باره ي نه م كتيبە گه وره يه، ريزه بيانه يه.

له وانە: به په حمه ت بى نه لى: ((په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) به خۆي له پيشه وه ي هه مووانه وه بوو، ده جهنگا، به خۆي نه على خۆي چاك ده كرد و به خۆي به رگ و پۆشاكى خۆي ده دوريبه وه و مه رى ده دۆشى، به رگى خۆي ده شورده و خزمه تى هاوسه رانى خۆي و خۆي ده كرد، له گه ل هاوه لاندنا خشتى هه لده گرت بۆ دروستكردنى مزگه وت، جاريك له برسا به ردى ده خسته سه رسكى و جاريك تير بوو، ميواندارى كه سى ده كرد و خۆيشى ميواندارى ده كرا، له ناوه پاستى سه رى و

پشته وهی قاچی و له نيو شانيدا حيامه ی ده کرد، تیماری ده کرد و داخی ده کرد بۆ خه لک و بۆ خۆی نه یکرد، کۆيله ی هه بوو به لام خۆی به کۆيله نه کرا، نه خوشی ده پاراست له شتی بېوايه ته هۆی نازاردانی))^۱.

هه روه ها ئەم کتیبه کۆمه لی سوود و به سه رهات ی خوشی له خۆ گرتوه و له هه موو ته ور و به شیکدا ئەوه ده بینه ریت، ئەمه و سه رباری بارسه نگ دانان و هه لېزارده کانی خۆی و وه رگرتنی حیکمه ت و بېپاره کانی شه ریه ت و هینانه وه ی هۆکاری حوکمه شه رعیه کان.

ئیهن ره جه بی حه نه لی (کۆچکردوی ۷۹۵) ی کۆچی ئەلی: کتیبی (زاد المعاد فی هدی خیر العباد) چوار به رگه و کتیبی کی زۆر مه زنه^۲.

ئه لحافز ئیهن حه جه ر (کۆچکردوی ۸۵۲) ی کۆچی ئەلی: ته واوی دانراوه کانی ئیهن ئەلقه ییم لای هه موو تویتز و کۆمه له کان په سه ند کراوه.

ئه لسه خاوی (کۆچکردوی ۹۰۲) ی کۆچی ئەلی: ئیهن ئەلقه ییم کتیبی (الهدی النبوی) هه یه که هاووتنه ی نییه^۳.

^۱ - له م کتیبه دا یاس کراوه.

^۲ - ذیل طبقات الحناطه لابن رجب (۱۷۵/۵).

^۳ - الدرر الکاسنه لابن حجر (۱۳۹/۵).

ریکھستنی ٹہم کتیبہ و بہرنامہ ہی نووسہر تیایدا:

ٹین ٹہلقہ یم بہ کومہ لی پیشہ کی دستپیکردورہ کہ تیایدا روونی کردوہ تہوہ، واجیہ شوین پہ یامبر (صلی اللہ علیہ وسلم) بکھوین، بہ ختہ و ہری ہردوہ دونیاش بہ شوینکہ و تنی ٹہو پہ یامبرہوہ گری دراوہ، پاشان دیتہ سہر باسی ٹہوہی، تہنیا خوی گہورہ مہ خلوقاتی دامتہاوہ و لہ نیو مہ خلوقاتدا مہ ندیکیانہ مہ لبراردوہ و بہ ندہ کان ناچارن بو ناسینی خوی گہورہ.

پاشان ٹہم کتیبہ ہی دستپیکردورہ بہ پروونکردنہ و ہدی رچہ لہ کی پہ یامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و ختہ نہ کردن و دایکانی و ٹہوانہ ہی دایہ نییان بو کردوہ و بہ پہ یامبریون و بانگہ وازہ کہی و قوناغہ کانی بانگہ واز و ناو و اتاکانی و ہردوہ کؤچیش. پاشان ہاتوہ تہ سہر باسی مندالہ کانی و مام و خزمہ تکار و نووسہران و بانگیژان و ٹہمیر و پاسہران و شاعیر و ٹہوانہ ہی و شترہ کہ یان بو جلہ و کردوہ.

پاشان باسی جیہاد و سریہ و چہک و تفاق و ولاخ و بہرگ و خوراک و ماوسہرگیری و خہو و سواربرونہ کانی.

پاشان بہ شیکی تابیت کردوہ بو باسی و ہرگرتنی دہسکہوت و کؤیلہ و گریبہست و جہنگ و مامہ لہ و رویشتن و دانیشتن و سہرناوکردنہ و ہدی و رینیشاندہری پہ یامبر (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سووننتی فیتہت و قسہ کردن و بیدہنگبوونی، پیکہ نین و گریان و وتاردانی.

پاشان بہ شیکی دوروودریژی داناوہ بو رینیشاندہرتنی نازیز (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پہرستشہ کاندہ: دہستنویژ و نویژ و زہکات و روقو و حہج و عومرہ و دیاری و قوربانہی و ویرد و پارانہوہ و جیہاد. پاشان ہاتوہ تہ سہر رینیشاندہری

په يامبه (صلى الله عليه وسلم) له بواري چاره سره كردن كه به كاري هيناوه بؤ چاره سره كردنى خوى و وه سفېكردووه بؤ كه سانى تر، پاشان به هيناوه وهى هندی بهش له بواري قه زاوه تكردن و ژن و ژنخوازي و كړين و فروشتن، كوتايى بهم كتيبه هيناوه.

نه و چاپه ي له م كورتكردنه وه يه دا پشتمان پي به ستووه:

له م كورتكردنه وه يه دا پشتمان به ستووه ته چاپي (دار الوفاء، المنصورة، مصر، و دار ابن حزم، بيروت، لبنان، الطبعة الأولى، ۱۴۳۲هـ، ۲۰۱۱م، تحقيق: أور الباز، پشتي به ستووه ته شهش له بهرگيراوي ده ستى، يه كيكيان به ته واوه تى بوونى هيه و له گه نجينه ي گشتى له ريبات پاريزداوه.

پیشہ کی دانہر

بہ ناوی خواہی کہ وہی میسرہ بان

سویاس و ستایش تہ نیا شایستہ یہ بہ خواہی گہورہ، سہرہ نجامی چاک بق باوہر داران و دوران بق ستہ مکاران، شایہ تی دہدہم بہ وہی ہیچ خواہی کی بہ حق بوونی نیہ جگہ لہ (اللہ)، کہ وشہیہ کہ زہوی و ناسمہ کانہ کان پیہ وہ راوہ ستاوہ و لہ و پیئاوہ شدا تہ واوی بوونہ و ہران داہینراون، نہوہ وتہ و دروشمی نیسلامہ، کلیلی بہ ہشتی شوینی نارامی و خوشیہ، ہر لہ بارہی نہو وتہ یہ وہ پرسیار لہ تہ واوی مرقفہ کان دہ کریت۔ شایہ تی دہدہم بہ وہی موحمہ مہد بہ ندہ و نیردراوی خواہی، دہ ستپاکی وہی و ہاشترینی نیو مہ خلوقاتی خواہی، نیردراوی نیوان خوا و بہ ندہ کانی خواہی، نیردراوہ بہ تائینی راست و ریک و رہوان، خواہی بہ بہ زہی و سوز نار دوویہ تی بق جیہانیان و پیشہ وا بق لہ خواتر ساوان و بہ بہ لگش بق تہ واوی مہ خلوقات۔

پاشان، خواہی گہورہ تہ نیا خوی مہ خلوقاتی داہینراوہ و لہ نیو مہ خلوقاتیشدا مہ لبراردہی کردوہ، پەرور دگار دہ فہرموویت: ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ۶۸ ، و اتا: پەرور گارت (نہی موحمہ مہد (صلی اللہ علیہ وسلم) نہوہی بیہوی دروستی دہ کات و ہلی دہ برتریت^۱۔

لیرہ دا مہ بہ ست بہ (الاختیار): و اتا پالفتہ کردن و مہ لبراردن، مہ لبراردن لہ دواہی دروست کردن، مہ لبراردہی گشتی مہ لبراردہی پیش دروست کردن، کہ گشتگیرتر و لہ پیشترہ، بہ لام نہمی تر تاییہ تر و دواترہ، مہ لبراردنی نیو مہ خلوقاتہ۔

^۱ - بق تہ تفسیری نایہ تہ پیروزہ کان، سوودمان لہ (بوختی تہ تفسیری قورنجان) و ہر گرتوہ - و ہر گرتی۔

جا نه گه له کاروباری نه م دروستبوونه بپروانی و رامیننی، ده بیننی نه م هه لېژاردن و تایبه تکرده به لگه یه له سه ر په روه ردگارینتی الله و که مائی حکمه ت و زانست و توانای الله، نه و خوا به (الله) یه که ته نیا نه و هه یه و هیچ هاو به شیکی نییه نمونه ی نه و دروست بکات و هه لېژارده بکات و گه ردوون به پتوه ببات، بویه نه و هه لېژاردن و تایبه تکرده ی که له م جیهانه دا شوینده وار و کاریگه ری ده بینریت، یه کیکه له گه وره ترین به لگه کانی په روه ردگارینتی الله و سیفاتی که مال و راستگویی په یامبه رانی، جا نئمه ش لیره دا هه ندی شتی که م باس ده که یین، که وریا که ره وه یه بۆ نه و دیوو مه به ست و به لگه شه بۆ غه یری خوا.

خوای گه وره ناسمانی به حهوت چین دروستکردوو، خوئی به رزترینی هه لېژاردو فریشته نزیکه کانی له ویدا داناوه، تایبه تی کردوون به نزیکبوون له کورسی و عه رشی خوئی، چی ویستی له نئو مه خلوقاتیدا بۆ نه ویتی هه لېژاردوو، نه و چینه به رزه ی ناسمان تایبه تمه ندی و فه زلی به سه ر چینه کانی تری ناسمانه کانداهه یه، هه ر نزیکبوونی له خوای گه وره نه وه ی بۆ به سه .

یه کیکی تر له وانه، فه زلدانانی به هه شتی فیرده وه به سه ر به شه کانی تری به هه شتا، عه رشی خوئی تایبه ت کردوو به بیته بنمیچی نه و به شه ی به هه شت.

یه کیکی تر، هه لېژاردنی هه ندی فریشته یه به سه ر نه وانی تر دا، وه ک جیبریل و میکائیل و ئیسرافیل، هه روه ها خوای گه وره له نئو نه وه کانی ئاده مدا هه لېژارده ی کردوو و په یامبه رانی لی هه لېژاردوون، له نئو په یامبه رانیشدا ئولولعه زمی هه لېژاردوو، له نئو ئولولعه زمیشدا دوو خو شه ویستی هه لېژاردوو که ئیبراهیم و موحه ممه ده (سه لات و سه لامی خویان له سه ر بی).

یه کیکی تر له هه لَبْزاردە کانی، ئەو یه له نێو نهوه کانی ئاده مەدا کورانی ئیسماعیلی هه لَبْزارد، له نێو ئەوانیشدا نهوه ی کینانه ی کورپی خوزه یمه، پاشان له نێو کورانی کینانه دا قوره یشی هه لَبْزارد، له نێو قوره یشیشدا نهوه ی هاشمی هه لَبْزارد، له نێو نهوه ی هاشمشیدا موحه ممه دی گه وره ی کورانی ئاده می هه لَبْزارد (صلی الله علیه وسلم). له نێو تیکرای خه لکییشدا هاوه لانی هه لَبْزارد، ئوممه ته که شی به سه ر تیکرای ئوممه تانی تر دا فه زل دا.

یه کیکی له نمونه کانی هه لَبْزاردنی خوی گه وره، ئەو یه له نێو شوین و ولاتاندا باشتترین و به ڕیزترین شوینی هه لَبْزارد که مه که یه (البلد الحرام). هه روه ها هه ندی رۆژ و مانگی فه زلداوه به سه ر رۆژ و مانگه کانی تر دا، رۆژی قوربانیکردن، به لای خوی گه وره وه باشتترین رۆژه کانه، رۆژی حه جی گه وره یه هه روه ک له سووننه تی په یامبه ری خوادا هاتوه (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "أَفْضَلُ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمُ النَّحْرِ، ثُمَّ يَوْمُ الْقَرِّ"^۱، واتا: باشتترینی رۆژه کان به لای خوی گه وره وه، رۆژی قوربان و رۆژی دواتریتی.

هه روه ها خوی په سه ندکردنی باشتترین و پاکترین کاریکی داناوه، ئەو کارانه ی که فیتره تی ساغ له گه ل شه ریه تی په یامبه رایه تیدا به جوانی ده بینتی و عه قلّه ساغه کان پوختیان کردوه ته وه و به پاکی ده زانن، بۆیه شه رع و عه قل و فیتره ت په کده ننگن له سه ر جوان بینینی، نمونه ی ئەوه ی خوی گه وره به تاک و ته نیا و بی هیچ هاوبه شییه ک بپه رستریت و مرۆف رازیبوونی خوی گه وره بخاته پیش هه وا و ویستی خۆی.

هه روه ها له خواردندا ته نیا پاکه کانی هه لَبْزاردیوه، ئەو خواردنه حه لال و جوان و چاکه ی که به باشتترین شیوه خۆراک ده داته جه سه ته و، روح و سه لامه تی به نه ده ی تیدا هه یه.

^۱ - نه بو داوود ئیضراحی کریره (۱۷۶۵).

لەژن و ژنخوازىيشدا تەنيا جۆرە پاكەكەي ھەلجۇاردوودە، لەبۇنىشدا پاك و پوخت و لەھارپى و ھاودەمىشدا تەنيا چاكەكان.

لېرەدا دەردەكەوي كە مرقۇ لەسەرۈوي ھەموو پېويستىيەكەو، پېويستىيە ناچارانەي ھەيە بەناسىنى پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) و ئەوھى ھىناوئىتى و ئەوھ بەراستبخاتەوھە كە پەيامبەر ھەوالى لەبارەوھ داوھ و گوئپرايەئىي فرمانەكانى بكات، چونكە ھىچ رىگەيەك بۇ بەختەوھرى و سەرفرازىي نىيە لەدۇنيا و قىيامەتدا تەنيا بەوھ نەبى كە پەيامبەرەن ھىناويانە، ورد و درشتى ناسىنى چاك و خراب و پاك و پىس تەنيا لەروونكردنەوھى ئەواندا دەناسرىتەوھ، لەسەر دەستى ئەوان، رازىبوونى خۋاي گەرە بەدەستدەھىنەن.

لەبەرئەوھى بەختەوھرى بەندە لەھەردوور دۇنيادا پەيوەستە بەرپىتمايى و رىنىشاندەرىي موھەممەد(صلى الله عليه وسلم)، ئەوھ بۇ كەسنىك خۇي خۇشبووي و سەركەوتن و سەرفرازىي بۇ خۇي بووي، پېويستە رىنىشاندەرىي و سەربووردەي ئەو پەيامبەرە بناسى و پىيەوھ لەرېزى نەفام و نەزانان دەرىچى و بچىتە رىزى شوئىنكەوتووان و كۆمەلەكەيەوھ، جا لەنىو خەلكىيدا ھەيە فرىاي خۇي دەكەوي و ھەيە بى بەشە، فەزل و بەخشندەيىش لاي خۋايە و بەكىي بووي دەيىبەخشى، خۋاي گەرە خاوەن فەزلى مەزنە.

ئەوھ ھەندى و تە و وشەي كەم بوو بەس نىيە بۇ كەسنىك كەمترىن ھىممەت و جۇشوخرۇشى ھەبى بۇ ناسىنى موھەممەد(صلى الله عليه وسلم)، بەس نىيە بۇ كەسنىك ھەموو شتىكى بەسەردا تىكچووه و بىەوي لەبەندىخانەي دۇنيا رىزگارى بى كە دەرگاكانى بەروودا داخراوھ و شوئىنى كۆلۇبار پىچانەوھىە و دل پىيەوھ لەت لەت بووھ و ھىممەتىش پەرش و بلابووھتەوھ.

بهش يه كه م:

شهمانيل (سيفهت و رهوشته) په يامبهه (صلی الله علیه وسلم)

۱- به شیک له بواری ره چه نه کیدا (صلی الله علیه وسلم):

له پووی ره چه نه که وه، به په های باشتړینی نیو خه لکی سه ر رووی زه وییه،
دوژمنانیشی له وه دا شایه تییان بۆ داوه.

موحه ممدی کوپی عه بدوالله ی کوپی عه بدولموته لیبی کوپی هاشمی کوپی عه بد مه نافی
کوپی قوسه ی کوپی کیلابی کوپی موپه ی کوپی که عبی کوپی لوئه ی کوپی غالیبی
کوپی فیهری کوپی مالیکی کوپی نه زری کوپی کینانه ی کوپی خوزه یمه ی کوپی
مودریکه ی کوپی نیلیاسی کوپی موزه ری کوپی نیزاری کوپی مه عدی کوپی عه دنانه.

له نیو ره چه نه کناساندا نه و ره چه نه که راسته و یه کده نگیی له سه ر هه یه و به هیچ
جوړیک بۆچوونی جیاواز بوونی نییه، له سه رووی عه دنانه وه جیاوازی له سه ر هه یه،
گومان له وه شدا نییه که عه دنان یه کیکه له کوپانی نیسماعیل (سه لامی خوی
له سه ربی)، نیسماعیلش به وته ی دروست لای زانایانی هاوه لان و تابیعین و دوی
نه وانیش خاوه ن نازناوی (سه ربراو- الذبیح) ه.

جیاوازی له وه دا نییه له نیو مه که دا له دایکبووه، له دایکبوونه که شی له سالی فیلدا
بووه، روودای فیل، پیشه کییه ک بووه خوی گه وره بۆ په یامبه ره که ی و ماله که ی
پیشیخستوه.

جیاوازی هه یه له باره ی مردنی عه بدوالله ی باوکییه وه، ناخو په یامبهه (صلی الله
علیه وسلم) له سکی دایکی بوو مردووه، یان دوی له دایکبوونی په یامبهه (صلی الله

علیه وسلم)؟ دروستترین بۆچوون: نه‌وه‌یه په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌سکی دایکیدا بووه، عه‌بدواللهی باوکی مردووه.

جیاوازی له‌وه‌دا نییه که ئامینه‌ی دایکی له‌نیوان مه‌ککه و مه‌دینه‌دا مردووه له‌(الأبواء)، له‌سهردانی براکانی گه‌رپابووه که ده‌که‌نه خالوانی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) و له‌گه‌رانه‌وه بۆ مه‌ککه له‌ویدا کۆچی دواپی کرد، که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) حه‌وت ساله‌ی ته‌مه‌نی ته‌واو نه‌کردبوو.

ئینجا عه‌بدولموته‌ئیبی باپیری ئه‌رکی به‌خیوکردنی گرتنه‌ستۆ، عه‌بدولموته‌ئیب مرد و په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نزیکه‌ی هه‌شت سال ته‌مه‌نی هه‌بوو، پاشان ئه‌بو تالیبی مامی ئه‌رکی به‌خیوکردنی گرتنه‌ستۆ، ئه‌و ئه‌رکه‌ی به‌رده‌وام بوو تاوه‌کو په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) گه‌یشته ته‌مه‌نی دوانزه سال، ئه‌بو تالیبی مامی له‌گه‌ل خۆیدا بردی بۆ شام، وتراوه: ته‌مه‌نی تۆ سالان بووه. له‌وه‌رچوونه‌دا بوچه‌یرای راهیب، په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) ده‌بینی و فرمان به‌عه‌بدولموته‌ئیبی مامی ده‌کات نه‌بیات بۆ شام نه‌وه‌ک جوله‌که زیانی پی‌بگه‌یه‌ن، بۆیه مامه‌ی له‌گه‌ل هه‌ندی له‌خزمه‌تکاره‌کانیدا ناردی بۆ مه‌دینه.

که گه‌یشته ته‌مه‌نی بیست و پینج سالی، له‌بازرگانییه‌کدا ده‌رچوو بۆ شام، گه‌یشته بوسرا، پاشان دوا به‌دوای گه‌رانه‌وه‌که‌ی، خه‌دیجه‌ی کچی خوه‌یلدی ماره کرد.

پاشان حه‌زی کرد به‌خه‌لوه‌ت و په‌رستنی په‌روه‌ردگاری، له‌ئه‌شکه‌وتی حیراندا خه‌لوه‌تی ده‌کرد و چه‌ند جارێک شه‌وان تیییدا مایه‌وه، رقی ده‌بوویه‌وه له‌بت و بتپه‌رستی قه‌ومه‌که‌ی، نه‌وه‌نده رقی لیبوو رقی له‌هیچ شتیکی تر نه‌بوو به‌و نه‌دازه‌یه. که چل ساله‌ی ته‌مه‌نی ته‌واو کرد، نوری په‌یامبه‌رایه‌تی بۆی هه‌له‌هات و خوای گه‌وره به‌په‌یامی خۆی ریزی لیتنا.

جياوازی له وهدا نییه که له پوژی دووشه ممه‌دا به‌په یامبه‌ر کراوه، به‌لام جیاوازی له مانگه که‌یدا هه‌یه.

خوای گه‌وره به‌چهند قوناغیک پله و مه‌قامی وه‌حی بۆ کامل کرد:

یه‌که‌میان: خه‌وی راست، بنه‌مای وه‌حی بۆ په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) به‌وه‌حی بوو، له‌خه‌ودا چی ببینایه، وه‌ک به‌ربه‌یان رووی ده‌دا.

دووهم: نه‌وه‌ی فریشته‌یه‌ک ده‌یخسته دل‌یه‌وه به‌بی نه‌وه‌ی فریشته‌که ببینی.

سێه‌م: نه‌وه‌ی فریشته له‌شیوه‌ی پیاوی‌کدا ده‌هاته لای و قسه‌ی له‌گه‌لدا ده‌کرد و هه‌موو نه‌وه‌ی فریشته‌که بۆی باس ده‌کرد، تێیده‌گه‌یشت و نه‌زبه‌رده‌ی ده‌کرد، هه‌ندی‌جار هاوه‌لانی‌ش له‌م پایه و مه‌قامه‌دا بینویانه.

چواره‌م: نه‌وه‌ی له‌نمونه‌ی ده‌نگی زه‌نگی‌کدا بۆی دیت و سه‌خت‌ترین شیوه‌ی وه‌حیی بوو بۆی، فریشته‌که تووند ده‌یگرت تاوه‌کو له‌پوژی زۆر ساردیشدا نیوچه‌وانی عه‌ره‌قی ده‌کرد، نه‌گه‌ر له‌سه‌ر ولاخ بوايه ولاخه‌که به‌چۆکدا ده‌که‌وت، جارێکیان به‌و شیوه‌یه وه‌حی بۆ هات که نه‌ژنۆی له‌سه‌ر نه‌ژنۆی زه‌یدی کورپی سابت بوو، وه‌خت بوو نه‌ژنۆی زه‌ید بشکینی.

پێنجه‌م: هه‌ندی‌جار فریشته‌ی له‌سه‌ر شیوه‌ی راسته‌قینه‌ی خۆی بینوووه، به‌و شیوه‌یه‌ی که خوا دروستی کردبوو، خوای گه‌وره ویستی چی هه‌بووه، نه‌و فریشته‌یه به‌وه‌حی بۆی هیناوه، نه‌مه دوو جار رووی داوه وه‌ک نه‌وه‌ی خوای گه‌وره له‌سوره‌تی (النجم) دا باسی کردوووه.

شه‌شه‌م: نه‌وه‌ی خوای گه‌وره له‌شه‌وره‌ییدا له‌سه‌رووی ئاسمانه‌کانه‌وه وه‌حی بۆ کرد، له‌نمونه‌ی فه‌رزکردنی نوێژ و شتانیکی تره‌وه.

حەوتەم: فەرمايشتەى راستەوخۆى خواى گەرە بۆ پەيامبەر بەبى ئەوەى فریشتەیان لەنێواندا هەبى، وەك دواندنێ موسای كۆپى عیمران، بەدەقى قورئان، ئەو پلەیه تەنیا بۆ موسا بوو، بۆ پەيامبەرى خوڤشان(صلی الله علیه وسلم) سەلماو لەفەرموودەى شەوڕەویدا.

۲- ئەو دایكانەى كە شیریان پى داو:

لەوانە: سوەببەى خزمەتكارى ئەبو لەهەب كە بۆ چەند رۆژنك شیرى پى داو، هەرەها لەگەل مەسروحى كۆپیدا شیرى بەئەبو سەلەمە عەبدواللهى كۆپى عەبدولئەسەدى ئەلمەخزومبى داو، هەرەها حەمزەى عەبدولموتەلبىب كە مامى بوو، شیرى لەگەلدا خواردوو.

پاشان حەلبەى سەعدیبە شیرى پى داو بەشیرى عەبدواللهى كە كۆپى بوو و براى ئەنبیسە و جدامە بوو، كە شەیمائە، مندالەكانى ئەلحاریسى كۆپى عەبدولعوزای كۆپى رەفاعەى ئەلسەعدیبى بوون، لەگەلیدا مامبشى شیرى خواردوو كە ئەبو سوفیانى كۆپى ئەلحاریسى كۆپى عەبدولموتەلبیبە و دۆژمنى سەرسەختى پەيامبەرى خوا بوو(صلی الله علیه وسلم)، پاشان لەسالى فەتحدا بەجوانترین شیوہ بوو موسلمان. حەمزەى مامى لەبەنى سەعدى كۆپى بەكر شیرى پى دەدرا، رۆژنكیان لای حەلبەى دایكى، شیرى بەپەيامبەرى خواش دا(صلی الله علیه وسلم). حەمزە لەدوو لاوہ شیرى لەگەل پەيامبەرى خوادا خواردبوو: لەلایەنى سوەببە و لەلایەنى حەلبەى سەعدیبەو.

¹ - بوخارى (۲۰۱۷) و موسلیم (۱۶۲) ئیخراجیان کردوو.

۲- دایه نه کانی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم):

له وانه: دایکی که نامینه ی کچی وه هبی کورپی عهبد مه نافی کورپی زوهردی کورپی کیلاب بوو، ههروه ها سوده بیه و حه لیمه و شه یمانی کچی که له شیردا خوشکی بوو له گه ل دایکیدا دایه نیی بو ده کرد، نه و بوو له نیو شانندی هوازندا هاته لای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) و په یامبه ریش عه باکه ی خوی بو راخست و له سهری دانیشست و وه ک مافیک ریژی لیگرت.

له وانه، خاتوونی به ریژ نوم نه یمن به ره که ی حه به شی و له باوکیه وه به میرات بو ی مابوویه وه، له خوشه ویستی خوی ماره ی کرد که زهیدی کورپی حاریسه بوو، نوسامه ی بو هینایه دونیا وه.

۳- به په یامبه ر ناردن و یه که مین دابه زانددنیک بو ی:

خوای گوره له ته مه نی چل سالییدا به په یامبهری کرد، که سالی کاملبوونه، و تراوه: له و ته مه نه دا په یامبه ران نیردراون، نه وه شی له باره ی مه سیحه وه باس ده کریت که له ته مه نی سی و سی سالییدا به رزکراوه ته وه بو ناسمان، ته مه نیکه شوینه واریک ناناسریته وه نه وه پشتراست بکاته وه له و ته مه نه دا بووبی.

یه که مین شتیک بو په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له بابته په یامبه رایه تی رووی دابی، خه و بوو. پاشان خوای گوره به په یامبه رایه تی ریژی لینا، له نه شکه وتی حیراندا بوو فریشته هاته لای، چونکه په یامبهری نازیز (صلی الله علیه وسلم) حه زی ده کرد له ویدا خه لوت بگیری، یه که مین نایه تنیک بو ی دابه زیبی، نه م نایه ته بوو: ﴿ أَقْرَأَ بِأَسْرَرِكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿۱﴾ العلق: ۱ ، و اتا: نه ی موحه ممه د (صلی الله علیه وسلم) بخوینه به ناوی په روه ردگارته وه که هه موو شتیک د روست کردووه.

۵- پله و ريزبه نديي بانگه واز:

پله ي يه كه م: په يامبه رايه تي.

دووه م: وريا و ناگدار كړدنه وه ي خزمان و نزيكه كاني.

سنيه م: وريا كړدنه وه ي قه ومه كه ي.

چواره م: وريا كړدنه وه ي عه رهب.

پينجه م: وريا كړدنه وه ي ته واوي نه وانه ي بانگه وازي پي گه يانندن له مرقوډ و جنوكه و نه وانه ي تاوه كو كوتا روژي سه رووي زه وي، بانگه وازي نه ويان پي ده گات.

شه شه م: دواي نه وه بړ ماوه ي سي سال به نه يني بانگه وازي ده كړد بړ ناييني خوا، پاشان نه م نايه ته ي به سه ردا دابه زي: ﴿أَفَرَأَى بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ العلق: ١ ،

واتا: نه ي موحه ممه د(صلي الله عليه وسلم) بخوينه به ناوي په روه ردگارته وه كه هه موو شتيكي دروست كړدووه.

په يامبه ري خوا(صلي الله عليه وسلم) بانگه وازي ناشكرا كړد، قه ومه كه ي دوژمنايه تيي خو يان پي راگه ياند و سه ختري سزايه كي خو ي و موسلمانان يان دا تاوه كو خواي گه وره مؤله تي پي دان نه و دوو كوچه نه نجام بدن.

۶- ناوه كاني په يامبه ري خوا(صلي الله عليه وسلم):

هه موو نه وانه وه سف و سيفه تن و ناوه ي تاييه ت نين، كومه له ناويكن له هه ندي سيفه ته وه دارپژراون و هه موو پياهمه لدان و كه مالي پي ده به خشن.

له وانه: ناوي موحه ممه د كه به ناويانگتري ناويكه بوي و له ته وراتيشدا به و ناوه وه ناويراوه.

لہ وائے: ئەحمەد، ئەو ناوہیہ کہ مەسیح پیتی ناساندووہتی.

ھەرودھا: ئەلموتەوہکیل، ئەلماحی، ئەلحاشیر، ئەلعاقیب، ئەلموقەففی، پەیامبەری رەحمەت، پەیامبەری داستان(مەلحەمە)، ئەلفاتیح، پەیامبەری تەوبە، دەستپاک(الأمین).

جوبەیری کورپی موتعیم ئەلی: پەیامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بەچەند ناویک خۆی بە ئیمە ناساند و ناویرد و فەرمووی: "أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِي الْكُفْرَ وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشِرُ النَّاسَ عَلَى قَدَمِي وَأَنَا الْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدِي نَبِيٌّ"^۱، واتا: من موحەممەد، من ئەحمەد، من رامالینەرم(المَاحِي) کہ خوای گەرە بە من، بئیاوہ پیری رادەمالی، من کۆکەرەوہم کہ خەلکیی لەبەر پیتی من کۆ دەکرینەوہ و کۆتا پەیامبەریشم کہ لەدوای من هیچ پەیامبەریکی تر نایەت.

موحەممەد، ناوی بەرکارە بۆ کہ سێک پیاھەلدان و ستایشکراوی، کہ تایبەتمەندیی چاکەیی زۆر بی و بەھۆیەوہ ستایش بکریت، بۆیە گرنگترە لەمەحمود، ناوی مەحمود سی پیتیہکی موحەرەدە، بەلام موحەممەد ناویکە لەپیزی سیغەیی موبالەغەدایە.

ھەرچی ئەحمەدە، ئەوہ لەسەر کیشی(أفعل)ە و تەفزیلە(بەراوردە) و لە(الحمد)ەوہ دارپژراوہ.

ناوی(المُتَوَكِّل)، لەسەحیحی بوخارییدا ھاتووە لەعەبدواللہی کورپی عەمرەوہ ئەلی: لەتەوراتدا سیغەتی پەیامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم)م خویندووہتەوہ کہ ھاتووە: موحەممەد پەیامبەری خواہی، بەندە و نێردراوی منە، ناوم ناوہ ئەلموتەوہکیل، زبیر و تووہ نییە و لەبازارەکاندا ھات و ھاوار ناکات، بەخرابە وەلامی خرابە ناداتەوہ،

^۱ - بوخاری(۲۵۲۲) و موسلم(۲۲۵۴) شیخراجیان کردوہ.

بەلكو دەبوورئ و دەبەخشي، نايمرئيم هەتاوھكو ميللەتى چەوت راست نەكاتەوھ و نەئين: لا إله إلا الله.

پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) شايسەتەرين كەسيكە بەر ناوھ، چونكە لەپا پەراندى ئاييندا بەجۆرئك پىشتى بەستە خواى گەورە، هيج كەسيك ھاوبەشى نەبووھ لەو پىشت بەستەدا.

(الماحي): ئەوھ پەيامبەرى خوا بوو(صلى الله عليه وسلم) خواى گەورە بيابوھ پيى پى سېپيەوھ و رامالى، ئەوھى بەموحەممەد (صلى الله عليه وسلم) رايمالى، بەهيج مرقئىكى تر راينەمالييوھ.

ھەرچى(الحاشر) ئەوھ ئەوھ لەبەر پيى ئەو حەشرى خەلك دەكرئت، وەك ئەوھى بۇ گەرد كەرنەوھى خەلك نئردرابئ.

العاقب: ئەوھى كە لەدواى پەيامبەرانى ترەوھ ھاترەوھ لەدواى ئەو، هيج پەيامبەرىكى ترەوانە ناكريئت، العاقب واتا كۆتا.

المقفي: ئەوھ كە شوين پيى پەيامبەرانى پيش خوى گرتووه تەبەر.

نبي التوبة: ئەوھ كە خواى گەورە پيىوھ دەرگاي تەوبەى بۇ مرقئەكان كەردەوھ، بەجۆرئ لييان خۆش بوو بۇ مرقئەكانى پيش خوى بەدينە ھاتبوو.

نبي التوبة: ئەو كە سەيە كە خواى گەورە پيىوھ دەرگاي تەوبەى بۇ خەلكى سەر زەوى كەردەوھ و بەجۆرئك لييان خۆش بوو لەپيش ئەو بۇ خەلكانى تر رووى نەدابوو.

¹ - بوخارى(2125) ئىخراجى كەردوھ.

نبي المَلْحَمَة: ئەو پەيامبەرەيە كە خوای گەورە ناردی بۆ جیهادی دوژمنانی خۆی، هیچ پەيامبەر و ئوممەتێك نییە ئەو جیهادهی كردبێ، كە موحه مەدی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و ئوممەتەكەي ئەنجامیان داوہ.

الْفَاتِح: ئەو پەيامبەرەيە كە خوای گەورە پێیەوہ دەرگای هیدایەتی كردهوہ لەدوای ئەوہی داخرابوو، چاوہ نابیناكان و گوێیە كەر و دلە داخراوہكانی پێ كردهوہ.

الْأَمِين: ئەو پەيامبەرەيە كە مافدارترین كەسێكە بەو ناوہ، ئەمین و دەستپاکی خوا بوو بۆ وەحی و ئایینی خوا، دەستپاك و راسپاردە پارێزی ئاسمان و زەوی بوو، بۆیە لەپیش ئەوہی ببیتە پەيامبەر، بە ئەلئەمین ناویان دەهینا.

٧- مندالەكانی پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم):

یەكەمیان ئەلقاسم بوو، بۆی بووہ كونیە و بە ئەبا ئەلقاسم بانگیان دەكرد، بەمندالیی مرد.

پاشان زەینەب، وتراوہ: لەئەلقاسم گەورەتر بووہ، پاشان روقیە و ئوم كەلسوم و فاتیمە، باس كراوہ لەئەبن عەباسەوہ كە روقیە لە سێ خوشكەكەي تری گەورەتر بووہ، ئوم كەلسوم بچووكترینیان بووہ.

پاشان عەبدواللہی لەدایكبووہ، هەموو ئەوانە لەخەدیجە هاتنە دنیاوہ. پاشان لەمەدینەدا لەماریەي قیبتییەي جاریەي لەسالی هەشتی كۆچیدا، ئیبراھیمی بووہ، ئەبو رافیعی خزمەتکاری مزگیننی لەدایكبوونی ئەو مندالەي پێ داوہ، ئەویش كۆیلەيەكی بۆ كردووہ تە دیاری، بە مندالی و پیش لەشیر بربینەوہ مردووہ.

جگه له فاتیمه، هموو منداله کانی تری پېش خۆی کۆچی دوا بیان کردووه، فاتیمه به شهش مانگ له دواي خۆی، کۆچی دواي کردووه.

۸- باسی مام و پووره کانی (خوشکه کانی باوکی):

له وانه شیری خوا و په یامبه، گه وره ی شهیدان چه مزه ی کورپی عه بدولموته لیب و نه لعه باس و نه بو تالیب که ناوی عه بد مه ناف بووه، هه روه ها نه بو له هه ب که ناوی عه بدولعوزا بووه، هه روه ها نه لزوبه بیر و عه بدو لکه عبه و نه لموقوم و زیرار و قوسه م و نه لموغیره ی خاوه ن نازناوی حجل و نه لغه ی داق که ناوی موسعه ب بووه، و تراوه: نه وفه ل، هه ندیکی تر (نه لعه وام) یش زیاد ده که ن، ته نیا چه مزه و عه باسیان موسلمان بوون.

هه رچی پووره کانی (خوشکانی باوکی)، نه وه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه ندی پووری هه بوو، له وانه سه فیه دایکی زوبه ییری کورپی عه وام و عاتیکه و به ره و نه روا و ئومه یه و ئوم چه کیم نه لبه یزاه، سه فیه یان موسلمان بوو، جیاوازی هه یه له باره ی موسلمان بوونی عاتیکه و نه روا.

۹- هاوسه رانی په یامبه (صلی الله علیه وسلم):

یه که مینیان خه دیجه ی کچی خوه یلدی قوره یشی نه لئه سه دی، په یامبه (صلی الله علیه وسلم) پېش نه وه ی ببیته په یامبه، ماره ی کرد، نه وکاته ی که ماره ی کرد، خه دیجه ته مه نی چل سال بوو، هه تاوه که کۆچی دواي کرد، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ژنی به سه ردا نه هینا، پشتگیری په یامبه ری خوی کرد له بوونه په یامبه ر و

له گه ليدا تيگوشا و به خوي و سه روهت و سامانتيوه هاوڪاريي كرد، خوي گه وره له گه ل جيبريلدا سه لامي بو نارد، نه و هس تاييه تمه ندييه كه نازانري بو هيچ نافر هتيكي تر هاتبيته پيش، به سي سال پيش كۆچكردن بو مه دينه، كۆچي دوايي كرد.

پاش كۆچي دوايي كردني به چه ند رۆژيگ، په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) سه ودهي كچي زه معهي قوره ييشي ماره كرد، نه و بوو كه رۆژه كاني خوي به خشيه عايشه.

پاشان په يامبهرى خوا له دواي نه و، داكي عه بدوالله عايشه ي راستگوي كچي راستگوي ماره كرد، نه و عايشه يه ي كه خوي گه وره له سه رووي حوت ناسمانه وه بي تاواني نه وي ده رخت، خو شه ويستي په يامبهرى خوا بوو (صلى الله عليه وسلم)، عايشه ي كچي نه بو به كرى سديق، كه فرشته له پيش نه وده ي په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ماره ي بكات، له سه ر پارچه ناريشميك پيشاني دا و رتي: "هذه زوجتك"، و اتا: نه مه هاوسه ري تويه. له مانگي شه والدا ماره ي كرد و ته مه ني شه ش سالان بوو، له شه والي سالي يه كه مي كۆچييدا گواستيه وه كه ته مه ني نو سال بوو، له نيو هاوسه ره كانيدا ته نيا نه و بوو به كچيني ماره ي كرد بوو، له نيو جيگه ي نه ودا وه جي بو په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دابه زي و لاي خيزانه كاني تري نه وه رووي نه دابوو. خو شه ويسترين كه سيك بوو به لاي په يامبهرى خوا وه (صلى الله عليه وسلم)، له ناسمانه وه پاكبووني دابه زي و نوممه تيش يه كده نگ بوونه له سه ر بيباوه پ داناني نه و كه سه ي تومه تي داوينپييسي نه خاته پال. پاشان هه فسه ي كچي عومه ري كوپي خه تابي ماره كرد (خوي لي رازي بي)، پاشان زه ينه بي كچي خوزه يمه ي كوپي نه لهاريسي

¹ - بوخاري (٥١٢٥) و موسليم (٢٤٣٨) شيخراحيان كرده وه.

ئه‌لقه‌یسی ماره کرد له‌نه‌وه‌ی هیلالی کوپری عامر، دوو مانگ لای په‌یامبه‌ری خوا بوو(صلی الله علیه وسلم)، کۆچی دوایی کرد.

پاشان ئوم سه‌له‌مه‌ی ماره کرد، هیندی کچی ئوممه‌یه‌ی قوره‌یشی مه‌خزومی، کۆتا هاوسه‌ریکی په‌یامبه‌ری خوا بوو(صلی الله علیه وسلم) کۆچی دوایی کرد.

پاشان زه‌ینه‌بی کچی جه‌حشی ماره کرد له‌نه‌وه‌ی ئه‌سه‌دی کوپری خوزه‌یمه، کچی ئومه‌یمه‌ی پووری بوو، له‌باره‌ی ئه‌وه‌وه‌ ئه‌م ئایه‌ته‌ دابه‌زی: ﴿فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا﴾ الأحزاب: ۳۷ ، واتا: ئه‌مجا کاتی زه‌ید پیوستی به‌(زه‌ینه‌ب) نه‌ماو ته‌لاقیدا ئیمه‌(زه‌ینه‌ب)مان لی ماره‌کردیت.

به‌وه‌ شانازی ده‌کرد به‌سه‌ر هاوسه‌رانی تری په‌یامبه‌ری خوادا و ئه‌یووت: ئیوه که‌سوکارتان ئیوه‌ی به‌می‌رد داوه، به‌لام من له‌سه‌رووی جه‌وت ئاسمانه‌وه‌ خوی گه‌وره له‌په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ماره‌ی کردووم^۱. له‌یه‌که‌مین سالی خیلافه‌تی عومه‌ری کوپری خه‌تابدا کۆچی دوایی کرد.

هه‌روه‌ها جوه‌یرییه‌ی کچی ئه‌لحاریسی کوپری ئه‌بی زراری ئه‌لموسته‌لیقی ماره کرد، جاریه‌ی نه‌وه‌ی ئه‌لموسته‌لیق بوو، هات بۆلای په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) و نووسراوی ئازادیی ئیمزا کرد، پاره‌ی ئازادیی خۆی دا و په‌یامبه‌ری خواش(صلی الله علیه وسلم) ماره‌ی کرد.

ئوم جه‌بیبه‌شی ماره کرد، ناوی ره‌مله‌ی کچی ئه‌بو سوفیان سه‌خری کوپری جه‌ربی قوره‌یشی ئوممه‌ویی بوو، و تراوه: ناوی هیند بووه، له‌ولاتی جه‌به‌شه‌ کۆچەر بوو په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ماره‌ی کرد و نه‌جاشی ماره‌ییه‌که‌ی دا که

^۱ - بوخاری(۷۴۲) ئیخراجی کردوه.

چوارسہ دینار ہو، لہ وپوہ رھوانہی لای پھامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) کرا، لہ پوژگاری موعاویہی برایدا کؤچی دواپی کرد.

سہ فیہی مارہ کرد کہ کچی حویہی کوری ٹہختہ بی گہورہی بہ نی نہ زیر ہو لہ کورانی ہارونی کوری عیمرانی برای موسا(سہ لامی خوا لہ سہر ہہردوکیان بی)، کچی پھامبہر و خیزانی پھامبہر ہو.

پاشان مہیمونہی کچی حاریسی میلالی مارہ کرد کہ کؤتا ٹافرہ تیک ہو مارہی بکات، لہ عومرہی قہزادا لہ مہککہ مارہی کرد، بہ دروست پیش لیبوونہوی لہ عومرہ.

جیاوازی لہ وہدا نییہ کہ پھامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) کؤچی دواپی کرد، تو ژنی لہ دواپی خوی بہ جیہتشت. پھامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) کاتہکانی لہ نیوان ہشت ہاوسہریدا دابہش دہ کرد: عائیشہ و حفسہ و زہینہ بی کچی جہش و ٹوم سہ لہ مہ و سہ فیہ و ٹوم حہ بیبہ و مہیمونہ و سہودہ و جوہیریہ.

یہ کہ مین ہاوسہریکی پھامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ دواپی کؤچی دواپی پھامبہری ٹازیز پیگیہشتبی، زہینہ بی کچی جہش ہو لہ سالی بیستدا کؤچی دواپی کرد، کؤتا کہ سیشیان ٹوم سہ لہ مہ ہو لہ خیلافہتی پھزیددا کؤچی دواپی کرد.

۱۰- جاریہکانی پھامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم):

ٹہبو عوبہیدہ ٹہلی: چوار جاریہی مہبوو: ماریہ کہ دایکی نیبراہیمی کوری پھامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم)، رھیحانہ و جہمیلہ کہ لہ نیو کؤمہلی جاریہدا کہوتہ بہشی، جاریہیہکی تر کہ زہینہ بی کچی جہش بوی کردہ دیاری.

۱۱- مه‌والى و نه‌وانه‌ى به‌ر ددستى په‌يامبه‌رى (صلی الله علیه وسلم):

له‌نیویاندا زه‌یدی کوپى حاریسه‌ى کوپى شه‌رحه‌بیل بوو، خوشه‌ویستی په‌يامبه‌رى خوا (صلی الله علیه وسلم)، نازادى کرد و نوم نه‌یمه‌نى خزمه‌تکاری بۆ کرده هاوسه‌ر و ئوسامه‌ى بۆ هینایه‌ دونیاوه، هه‌روه‌ها له‌نیویاندا نه‌سه‌م و نه‌بو رافیع و سه‌وبان بوون، له‌ژنانیشدا: سه‌لما نوم رافیع و مه‌یمونه‌ى کچی سه‌عد.

۱۲- خزمه‌تکاره‌کانى په‌يامبه‌رى خوا (صلی الله علیه وسلم):

له‌وانه: نه‌سه‌سى کوپى مالیک که ئاوى سه‌رئاوى بۆ ده‌هینا و عه‌بدواللهى کوپى مه‌سه‌عود که نه‌عل و سیواکه‌کانى بۆ ده‌هینا و عوقبه‌ى کوپى عامرى نه‌لجوه‌نى که نیستره‌که‌ى بۆ راده‌گرت و له‌گه‌شت و گه‌پانه‌کاندا جله‌وى ده‌گرت، نه‌سه‌لى کوپى شوره‌یک که کۆلوباره‌کانى بۆ ریکده‌خست و بیلالى کوپى ره‌باح که بانگبیزی بوو هه‌روه‌ها سه‌عد که هه‌ردووکیان کۆپله‌ى نه‌بو به‌کرى سدیق بوون، نه‌بو زه‌پى غه‌فارى و نه‌یمه‌نى کوپى عوبه‌ید و نوم نه‌یمه‌نى دایکیشى که خزمه‌تکاری په‌يامبه‌رى خوا بوون (صلی الله علیه وسلم).

۱۳- نووسه‌رانى په‌يامبه‌رى خوا (صلی الله علیه وسلم):

نه‌بو به‌کر و عومه‌ر و عوسمان و عه‌لى و زوبه‌یر و عامرى کوپى فوه‌یره و ئوبه‌ى کوپى که‌عب و عه‌مرى کوپى عاس و عه‌بدواللهى کوپى نه‌رقه‌م و سابتى کوپى قه‌یسی کوپى شه‌مماس و حه‌نزه‌له‌ى کوپى ره‌بیع نه‌لئه‌سه‌دى و موغه‌یره‌ى کوپى شوعبه و عه‌بدواللهى کوپى ره‌واحه و خالیدی کوپى وه‌لید و خالیدی کوپى سه‌عیدى کوپى عاس- وتراوه: خالیدی کوپى سه‌عیدى کوپى عاس یه‌که‌مین

كەسنىڭ بوۋە بۆي نۇوسىيۇۋە، ھەرودھا موعاۋىيەي كۆپى ئەبو سۇفیان و زەيدى كۆپى سابت كە لە و بواردە لە ھەموو ئەوانى تر پابەندتر و تايىبە تر بوۋە.

۱۴- نۇوسراۋەكانى پەيامبەر (صلى الله عليه وسلم) بۇ مۇسلمانان لەباردى

شەرىئەتتە ۋە:

لەوانە، نۇوسراۋى زەكات كە لاي ئەبو بەكر بوۋە، ھەرودھا ئەو نۇوسراۋى كە ئەبو بەكر بۆي نۇوسى بۇ ئەنەسى كۆپى مالىك كاتىك ئاراستەي كرد بۇ بەحرەين و كۆپاي زانايان كارى لەسەر دەكەن.

ھەرودھا نۇوسراۋى بۇ خەلكى يەمەن، ئەو نۇوسراۋى كە ئەبو بەكرى كۆپى عەمرى كۆپى حەزم لەباۋكىيە ۋە ئەۋىش لەباپىردىيە ۋە دەيگىرپىتە ۋە.

۱۵- نۇوسراۋى و نامەكانى پەيامبەر (صلى الله عليه وسلم) بۇ پادشايان:

پەيامبەر (صلى الله عليه وسلم) كە لەخودەيىبىيە گەرايە ۋە، نامەي بۇ پادشايان زەۋى نۇوسى و نۇوسراۋى خۆي ناردە لايان، نامەي بۇ رۇم نۇوسى، پىيى و ترا: رۇمەكان نامەي مۇر نەكراۋ ناخوتىننە ۋە، بۆيە مۇرىكى زيۋىنى دروست كرد و لەسەرى سى دىپى نەخش كرد، لەدېرپىكدا نۇوسى محمد، لەدېرپىكىشدا رسول و لەدېرپىكى ترىشدا نۇوسى الله، بەو مۇرە نامەي نارد بۇ پادشايان، لەيەك رۇزدا لەموحەرەمى سالى حەۋتى كۆچىيدا شەش كەسى ۋەك نۇوسراۋى خۆي رەۋانە كرد.

يەكە مېنىان عەمرى كۆپى ئومەيىيە ئەلزەمەرىي بوو ناردى بۇلاي نەجاشى.

دوحیە کۆری ئەلخەلیفە ی ئەلکەلبیی نارد بۆلای قەیسەری پادشای رۆم که ناوی هیرقال بوو، نزیکوو موسلمان ببی، بەلام هەنگاوی هەلنەگرت.

عەبدواللهی کۆری حوزافە ی ئەلسەھمی نارد بۆلای کیسرا که ناوی ئەپەرویزی کۆری هورموزی کۆری ئەنوشیروان بوو، نووسراوەکە ی پەيامبەر(صلی الله علیه وسلم) ی دپی و پارچە پارچە ی کرد، بۆیە پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) فەرمووی: "اللَّهُمَّ مَزَقْ مُلْكُهُ"، واتا: خرایە گیان پادشایەتیەکە ی پارچە پارچە بکە ی. خۆای گەرە پادشایەتی خۆی و قەومەکە ی پارچە پارچە کرد.

حاتیبی کۆری ئەبی بەلتەعە ی نارد بۆلای موقەرەیس که ناوی جورەجی کۆری مینائی پادشای گەرە ئەسکەندەرەییە و پادشای گەرە ی قیبتییەکان بوو، چاکى وت و جوان مامەلە ی کرد و موسلمان نەبوو، ماریە و سیرین و قیسرای خوشکانی ماریە ی بەدیاریی بۆ پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) نارد، پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) ماریە ی بۆ خۆی هیشتەو و سیرینیشی کردە دیاریی حەسسانی کۆری سابت، هەرۆهەا جاریەیکە تری بۆ کردە دیاری و هەزار مسقال ئالتوون و بیست بەرگ لەقیبتییەکانی میسر و ئیستریکی خۆلەمیشیی که دولال بوو، گویدریژتیکی دیز که عوفەیر بوو، هەرۆهەا خزمەتکاریکی خەسینراو پێیدەوترا: مابور. وتراو: کۆرە مامی ماریە بوو، هەرۆهەا ئەسپێک که لزاز بوو، هەرۆهەا پەرداخیکی شووشە و هەنگوینی بەدیاریی بۆ پەيامبەر(صلی الله علیه وسلم) نارد.

لەزلیقەعدە ی سالی هەشتی کۆچیدا، عەمری کۆری عاسی ناردەلای جیفر و عەبدوالله که کۆرانی ئەلجولەندی ئەزدیی بوون لەعوممان، بوونە موسلمان و

زہکاتیان دا و لہدہ سہ لاتی خویاندا مانہرہ و زہکاتیان کؤدہ کردہ و بہ و شیوہ مانہرہ تاوہ کوہ والی کؤچی دواپی پھیامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) ی پیگہ یشت.

عہ لاتی کورپی ٹہلحہ زرمی ناردہ لای ٹہلمونزیری کورپی ساوا ٹہلحہ بدیی پادشای بہ حرہین پیش ٹہوہی لہ جیعرانہ و ہرہات، و تراوہ: لہ پیش فہتھی مہککہ بووہ، بوویہ موسلمان و زہکاتی دا.

ٹہلموہاجیری کورپی ٹہبی ٹومہ بیہی ٹہلمہ خزومی ناردہ لای ٹہلحاریسی کورپی عہد کولال ٹہلحیمیری لہ یہ مہن، ٹہویش وتی: چاوہرپی بکہ با بیریکی لی بکہ مہوہ.

لہکاتی رویشتنی لہ تہ بوک، ٹہبو موسای ٹہشعہری و موغازی کورپی جہ بہ لی نارد بو یہ مہن. تہ واوی خہ لکہ کھی سہرہ ستانہ بہ بی شہر بوونہ موسلمان.

۱۶- بانگبیژانی پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم):

چوار بانگبیژی مہبوو: دووانیان لہ مہدینہ بوون: بیلالی کورپی رہباج کہ یہ کہ مین بانگبیژی پھیامبہری خوا بوو (صلی اللہ علیہ وسلم)، دووہ میس عہمری کورپی ٹوم مہکتوم ٹہلقورہیشی ٹہلعامریی نابینا بوو، لہقوبانیشدا: سہعد ٹہلقورہزی خزمہتکاری عہماری کورپی یاسر مہبوو، لہمہککہ شدا: ٹہبو مہحزورہ، کہ ناوی ٹہوسی کورپی موغیرہی ٹہلجومہحیی بوو.

۱۷- ٹہمیرہگانی پھیامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم):

لہوانہ: بازانی کورپی ساسان کہ لہکورانی بہرامی کورپی جور بوو، پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہدواوی مردنی کیسرا، ٹہوی کردہ ٹہمیری تہواوی خہلکی

يهمه ن، يه كه مين نه ميركي يه من بوو له نيسلامدا و يه كه مين كه سيك بوو له پادشاياني عه جه م بوويه موسلمان.

نه بو موساي كرده نه ميرى زويه يد و عه دهن و ساحيل (كه ناراوه كان).

موعازى كورپى جه به ل بوويه نه ميرى نه لجه نه د. نه بو سوفيان سه خرى كورپى حه رب بووه واليى نه جران، عه لى كورپى نه بو تاليبش بووه واليى كوكه ره وه دى پينجيه ك له يه من و به رپوه بردنى قه زاوه تيبى نه و شوينه .

عه مرى كورپى عاسيش بووه واليى عومان و ده روويه رى. كومه ليكى نقر بوونه نه ميرى كاروبارى زه كات، چونكه هر هوزيك واليى تايبه ت به خوى هه بوو بو كوكردنه وه دى زه كات و به و هويه وه كارمندانى زه كات زوربوونه وه. نه بو به كرسالى نوى كوچى كاروبارى حه جى راپه راند، عه لى نارد تاوه كو بو خه لكى سورته تى (براءة) بخوينيته وه .

۱۸- پاسه وانه كانى په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم):

له وانه: سه عدى كورپى موعاز كه له پورځى به دردا كاتى خه وتنى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم)، پاسه وانيتيبى بو كړد، هه روه ها موحه ممه دى كورپى مه سلمه كه له پورځى ئو خوددا پاسه وانيتيبى بو كړد، هه روه ها زويه رى كورپى عه وام له پورځى خه نده قدا پاسه وانيتيبى بو كړد.

له وانه: عه ببادى كورپى بيشر كه پاسه وانيتيبى بو كړد، كومه ليكى ترش پاسه وانيتيبان بو كړد تاوه كو نه م نايه ته دابه زى: ﴿وَاللَّهُ يَعَصُّكَ مِنَ النَّاسِ﴾
المائدة: ۶۷، وانا: خوا تو ده پاريزيت له خه لكى (كه بتكوژن).

پەيامبەرى خاۋا(صلى الله عليه وسلم) دەرچۈۈە لاي خەلك و ھەۋالى پىندان بەر
ئايەتە و ئەۋانىش بلاۋەيان لى كىرد.

۱۹- ئەۋانەي ئەبەردەمىدا ئەگەردىنيان دەدا:

عەلى كورپى ئەبو تالىب و زوبەيرى كورپى عەۋام و مىقدادى كورپى عەمر و موھەممەدى
كورپى مەسلەمە و عاسمى كورپى سابىتى كورپى ئەبى ئەلئەقلەح و زەھاكى كورپى
سوفيانى كىلابى. قەيسى كورپى سەعدى كورپى عوبادەي ئەنساى، لاي پەيامبەرى
خاۋا(صلى الله عليه وسلم) لەجىتى پلەي ئەمىرى پۆلىس بوو، موغىرەي كورپى شوعبە
لەپۇژى حودەبىيىيەدا بەشمشېرەۋە لەسەر سەرى راۋەستابوو.

۲۰- ئەۋانەي سەرپەرشتى خەرجى و مۇر و نەعل و سىۋاك و بانگدانىيان بۇ

دەكرد:

بىلال سەرپەرشتى خەرجىيەكانى بۇ دەكرد، موھەيقيبى كورپى ئەبى فاتىمەي
ئەلدەۋسىش سەرپەرشتى مۇرى بۇ دەكرد، كورپى مەسعودىش سەرپەرشتى سىۋاك
و نەعلەكەي بۇ دەكرد، ، رەباح ئەلئەسۋەد و ئەنسەي خزمەتكارى بانگيان دەكرد،
ھەرۋەھا ئەنەسى كورپى مالىك و ئەبو موساى ئەشعەرىيىش.

۲۱- شاعىر و وتارىبىژانى پەيامبەرى خاۋا(صلى الله عليه وسلم):

ئەو شاعىرانەي پەيامبەرى خاۋا(صلى الله عليه وسلم) كە بەرگىيان لەئىسلام
دەكرد، ئەمانە بوون: كەعبى كورپى مالىك و عەبدواللەي كورپى رەۋاحە و ھەسسانى

کورې سابت. له هه موویان سه ختر بؤ سره بیتاوه پان، هه سسانی کورې سابت و که عبی کورې مالیک بوون، به بیتاوه پری و هاویش په یدا کردن، نه وانیا ن عه بیدار ده کرد، و تار بیتزه که شی سابتی کورې قه یسی کورې شه مماس بوو.

۲۲- و شتره وانه کانی که له سه فهدا جله وی و شتره که بیان بؤ ده گرت و وشتریان بؤ به ریډه خست:

له وانه: عه بدوالله ی کورې ره واحه و نه نجه شه و عامری کورې نه لئه کوه ع و مامه که ی که سه له مه ی کورې نه لئه کوه ع بوو، له سه حیچی موسلیمدا هاتووه: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و شتره وانیکې ده نگخو شی هه بووه، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پی پی فه رمووه: "رُوَيْدًا يَا اَنْجَشَةُ لَا تَكْسِرِ الْقَوَارِيرَ"، و اتا: نه ی نه نجه شه له سه ر خوت به به ده نکت کار له و شتره کان مه که خیرا به ریډا برقن و نافرته ته کان ماندوو بکه ن.

۲۲- غه زا و شانند و سریه کانی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم):

هه موو غه زا و شانند و سریه کانی له ماره ی ده سالدا بووه له دوا ی کزچکردن بؤ مه دینه، غه زا و جیهاده کانی بیست و حوت غه زا بووه، و تراوه: بیست و نو، و تراوه ژماره یه کی تر بووه.

خوی له نو جیهاددا به شدار بووه: به در و ثوحد و خنده ق و قوره بزه و موسته لبق و خه بیهر و فه تح و حونه ی ن و تائیف.

هه چي سريه كانيتي، نزيك به شش سريه بووه، جيهاده گه وره كانيش حوت دانه بوون: به در و نوحود و خندهق و خهيبه ر و فتهح و حونهين و ته بوك. له بابته نه و غه زايانه دا نه م سوره تانه دابه زين: سوره تي نه لئه نفال و به در و له نوحوديش كو تايي نالي عيبران تاوه كو كه مي پيش ته واو بووني نه و سوره ته: ﴿وَإِذْ عَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقْعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (آل عمران: ۱۲۱).

له باسي خندهق و قوره يزه شدا سه ره تاي سوره تي نه لئه حزاب دابه زي، له به نو نه زيريشدا سوره تي نه لحه شر، له باسي حوده يبييه و خهيبه ريشدا سوره تي نه لفه تح، له سوره تي نه لئه صردا راشكاوانه باس له فتهح و رزگاريي كراوه.

ته نيا له يه ك غه زادا په ياميه ري خوا (صلي الله عليه وسلم) بريندار بوو، نه ويش له نوحود بوو، له به در و حونهيندا فريشته له گه ليدا ده جه نگان، له پوژي خندهقدا فريشته دابه زين، بويه هاوبه ش په يداكه ران هاتنه له رزين و دوپان، به رد و چه ويان ده دا به نيو چه واني هاوبه ش په يداكه راندا و هه لپه اتن. له دوو غه زادا فتهح هه بوو: به در و حونهين.

ته نيا له يه ك غه زادا به مه نه نيقي جه نگا، نه ويش له تائيف بوو، يه ك جار له سه نگردها خوئي پاراست، نه ويش له شه ري نه حزاب و كومه له كان بوو، سه لماني فارسي (خوئي لي رازيي بي) نامازه ي نه وه ي بو كرد خندهق لي بدات.

۲۴- چهك و ناو مائه كه ي په ياميه ري خوا (صلي الله عليه وسلم):

نو شمشيري هه بوو، ماثور يه كه مين شمشيريكي ميراتيي بوو له باوكيه وه بوي مابوويه وه، العضب و نو الفقار و هه ميشه پتي بوو هه مووي له زيوو بوو. هه روه ها القلي و البتار و الحنق و الرسوب و المخدم و القضيبي كه زوربه ي زيوو بوو.

شمشیری زولفیقاری له پوژی به دردا کاریگر بوو، تیایدا خهونی پیشان درا و له پوژی فه‌تی مه‌ککه‌دا که چووه مه‌ککه‌وه، شمشیره‌که‌ی ئالتوون و زیووی پیوه هه‌بوو.

حه‌وت قه‌لغانی هه‌بوو: ذات الفضول که بۆ کرینی جۆ بۆ که سوکاره‌که‌ی، کردبووه ره‌هن لای ئه‌بی ئه‌لشه‌حمی جوله‌که، بری جۆیه‌که سی ساع بوو، قه‌رزه‌که بۆ سالیك بوو، قه‌لغانه‌که‌ش له‌ئاسن دروست کرابوو. ذات الوشاح و ذات الحواشي و السعدية و فضة و البتراء و الخرنق.

شه‌ش چه‌کی (قسی) هه‌بوو: الزوراء، الروحاء، الضفراء، البیضاء، الکتوم که له‌پوژی ئوحووددا شکا و قه‌تاده‌ی کوری نوعمان هه‌لیگرت، هه‌روه‌ها السداد.

هه‌گبه‌یه‌کی هه‌بوو پییده‌وترا: الکافور.

تورسی (قه‌لغان)ی به‌رگری هه‌بوو پییده‌وترا: الزلوق، دانه‌یه‌کی تر پییده‌وترا: الفتق، دانه‌یه‌کی تر له‌شیوه‌ی په‌یکه‌ریکدا به‌دیاری پیی درا، ده‌ستی خسته‌سه‌ری، خوای گه‌وره‌ ئه‌و په‌یکه‌ره‌ی له‌سه‌ر لایبرد.

پینج تیری هه‌بوو، به‌یه‌کیک ده‌وترا: المثوي و به‌یه‌کیکی تریان ده‌وترا: المثني، حه‌ربه‌یه‌کی هه‌بوو پییده‌وترا: النبعة. دانه‌یه‌کی تری هه‌بوو پییده‌وترا: البیضاء، بچووکیکی تری هه‌بوو شیوه‌ گۆچان بوو پییده‌وترا: العنزة و له‌جه‌ژنه‌کاندا له‌به‌رده‌ستی خۆی پییدا ده‌پویشت به‌په‌یگه‌دا، ئه‌یکرده ستره‌ی به‌ر نوێژکردن و هه‌ندی‌جاریش له‌په‌یکردندا به‌کاری ده‌هیتنا.

کلاویکی ئاسنینی هه‌بوو پییده‌وترا ئه‌لموه‌ششه‌ح، دانه‌یه‌کی تری هه‌بوو پییده‌وترا ئه‌لسسه‌بوغ یان زو ئه‌لسسه‌بوغ.

سى عه باى هه بوو له جهنگدا له بهرى ده كرد، ئالايه كى ره شى هه بوو پييده و ترا
 ئه لعوقاب. ئالايه كى سى هه بوو، رهنگه ره شى تى كردى. راخه رىكى هه بوو
 پييده و ترا ئه لکن، گالوكىكى هه بوو به نه اندازه ي بال يان دريژتر بو رىكردن و
 سواربوونى و لآخ به كاریده هينا و له به رده ستى خوى دايدة نا بو به رىخستنى
 و شتره كه ي و كورته گالوكىكى هه بوو پييده و ترا ئه لعورجون و دانه يه كى ترش
 پييده و ترا ئه لمه مشوق. و تراوه: ئه لمه مشوق ماوه ته وه له ده ستى خه ليفه كاندا بووه.
 په رداخىكى هه بوو پييو تراوه ئه لره يان و ناو تراوه به موغيس، دانه يه كى ترشى
 هه بوو كه ناره كه ي له زنجيره يه كى زيور دروست كر ابو. په رداخىكى شووشه ي هه بوو،
 هه روه ها په رداخىكى له دار خورما دروست كر اوى هه بووه له ژير سه رينه كه ي دايناوه و
 و له شه ودا ميزى تيدا كر دوه، قاپىكى له پيست دروست كر اوى هه بووه پييو تراوه
 ئه لصادر و قاپىكى به ردين و په رداخىكى گوره پييده و ترا ئه لسسه عه و
 ده ستشورىكى مس و چوار گوشه به كيش كه ناوينه و شانە ي تيدا داده نا.
 كلدانى كيش شه وان سى جار چارى پى كل كر دوه و سنوقىكى هه بووه مه قه ست و
 سيواكى تيدا داناوه.

قاپىكى گه وره ي هه بووه پييو تراوه ئه لقه پاء و جى خه وىك قاچه كانى له ساج
 دروست كر ابو، هه روه ها جيگه يه كى له پيست دروست كر او كه ناوناخنى ريشال بووه.
 ئه وانە ي باسكران، به جياواز و پچر پچر له فه رمووده كاندا باس كر اون.

۲۵- باسى و لآخه كانى په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم)

له نه سپدا ئه مه ي هه بووه: (السكب). و تراوه: به كه مين نه سپىك بووه خاوه ندارى
 كر دىت، نه سپىكى ته وىل سى و قاچ رهنگى سى بوو، رهنگى جهسته ي سوورى
 ره ش باو بوو. هه روه ها ئه لمورته جز كه ديز بووه و خوزه يمە ي كورپى سابت

شایہ تیی لہ سہر داوہ. ئەللەحیف و ئەللەزاز و ئەلزەریب و سوڤحہ و ئەلوہرد، ئەوانہ حەوت دانەن و بەکدەنیگیان لہ سہر مەبووہ کہ ئەو حەوت ئەسپەیی مەبووہ. زینەکەیی ناواخن ریشال بوو.

لەئیستریش دولدالی مەبووہ، دیز بووہ و موڤەوقیس بەدیاریی بۆی ناردووہ، ئیستریکی مەبووہ پییوتراوہ فضە کہ فەرہ ئەلجوزامی بەدیاریی پیتی داوہ، ئەسپیکی تریش کہ فەرمانرەوای ئەیکە بەدیاریی پیتی دابوو، دانەیکە تریش کہ فەرمانرەوای دومەتولجەندەل بەدیاریی پیتی دابوو.

لەگویدریژدا: عوفەیری مەبوو، دیز بوو، موڤەوقیسی پاشای قیپت بەدیاریی بۆی ناردبوو، گویدریژکی تریش فەرہتولجوزامی بەدیاریی پیتی دابوو.

لەوشتردا: ئەلقوسواشی مەبوو، وتراوہ: بەو وشتەرە کۆچی کردووہ، مەرہوہا ئەلەزبانر ئەلجەدعاء کہ هیچ وشتریک پێشیان نەدەکەوت، بۆیە بەو ناوہ ناوبران، ئەلەزبای بەو وشتەرە دەوتریت کہ هیچ وشتریکی تر پێشی ناداتەوہ، مەتا ئەوہی رۆژیک دەشتەکییەک هات و بەوشتەرەکەیی پێشی دایەوہ، ئەوہ بەلای موسلمانانەوہ سەخت بوو، بۆیە پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: "إِنَّ حَقَّ عَلَى اللَّهِ أَلَّا يَرْفَعَ مِنَ الدُّنْيَا شَيْئًا إِلَّا وَضَعَهُ" ،واتا: حەق و مافە بەسەر خوای گەرەوہ، مەرشتیکی لەدنیادا بەرز کردوہ، نزمی بکاتەوہ.

لەپۆژی بەدریشدا وشتریکی مەهریی دەسکەوت کہ هی ئەبو جەهل بوو، لوئەوانەیکە زیوی لەلوئدا بوو، لەپۆژی حودەیبییەدا کردیە قوربانیی تاوہکو بەوہ مەرہوہش پەیداکەران توورپە بکات.

چل و پینچ وشتری شیردەر و ئاوسی مەبوو، مەرہوہا مەرہیبیەک کہ سەعدی کوری عەبادە لەبەنی عەقیل بۆی ناردبوو.

¹ - بوخاری شیخراچی کردووہ (۶۵۰).

سہد مہری ھہبوو نہ یویستووہ زیاد بکن، ھەر مہرئک سکی کردبی، مہرئکی لہ شوئندا سەر بریووہ، ھوت بزنی ھہبووہ ئوم ئەیمەن بەختوی کردوون.

۲۶- باسی بەرگ و پۆشاکی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)

میزەرئکی ھہبووہ پیوتراوہ ئەلسسەحاب، عەلی لەبەری کردووہ، کلایکی خستووہ تە ژیر، ھەندیجاریش کلای بی میزەری لەسەر کردووہ، ھەرودھا میزەر بەبی کلای.

کە میزەرەکە ی ئەخستەسەر، بەسەر شانیدا شۆردەبوویەوہ، ھەرودک موسلیم لەسەحیحەکەیدا گێراویەتیەوہ لەعەمری کۆری حورەیسەوہ ئەلی: پەيامبەری خوا مینی (صلی اللہ علیہ وسلم) لەسەر مینبەر بوو، میزەرئکی رەشی بەسەرەوہ بوو ھەردوو چمکی بەسەر شانیدا ھاتبووہ خوارەوہ^۱.

ھەر لەموسلیمەوہ ئەویش لەجابری کۆری عبداللەوہ کە پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کاتی چووہ تە مەککەوہ، میزەرئکی رەشی بەسەرەوہ بووہ^۲. لەو فەرموودەیی جابردا باسی ئەوہ نەکراوہ ھەمیشە شۆری کردبیتەوہ.

قەمیسێ لەبەر کردووہ و خۆشەویستری بەرگئک بووہ بەلایەوہ، قۆلی قەمیسەکە ی تاوہ کو مەچەکی بووہ و جوبە ی لەبەر کردووہ، ھەرودھا کەوا لەگەشتیشدا جوبە ی کوممەینی لەبەر کردووہ کە تەنگ بووہ، ھەرودھا بەرگی بالاپۆشی لەبەر کردووہ. عەبا و پەشتەمالی سووری لەبەر کردووہ، ھەلە ی کردووہ ئەو کەسە ی وەھای زانیووہ تەنیا سوور بووہ و ھیچ رەنگئکی تری تیکەل نەبووہ، بەلکو دوو عەبا ی یەمەنی بوونە و وەک تەواوی عەبا ی یەمەنی، سوور و رەش تیکەل کرابوون.

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووہ (۱۳۵۹).

^۲ - موسلیم ئیخراجی کردووہ (۱۳۵۸).

بەرگی خەمىصەى لەبەر دەکرد، شەرۆالى کرپووه، لەزیاتر لەفەرمووده یەك گێرپدراوه تەوہ که شەرۆالى لەپى کردووه و بەمۆلەتى ئەو شەرۆالىان لەپى کردووه. خوفەى لەپى کردووه، ئەو نەعلەشى لەپى کردووه که پىپوتراوه ئەلتاسومە. ئەلقەى لەدەست کردووه، فەرمووده کان جیاوازن ئایە لەدەستى راستى کردووه یان چەپ؟ هەموو فەرمووده کانیش لەپووی سەنەدەوہ دروستن.

خوزەى لەسەر ناوہ، قەلغانى بەستووه که پىپوتراوه: ئەلزىدیە، لەپوژى ئوحوودیشدا لەنتوان دوو قەلغاندا خۆى پىشان دا.

لەسەحیحى موسلىمدا هاتووه لەئەسمائى کچى ئەبو بەکرەوہ (خوای گەرەى لى رازى بى) ئەلى: ئەمە عەبای پەيامبەرى خواپە (صلی اللہ علیہ وسلم)، عەبایەكى تەيالسىی کيسرايى دەرکرد که دوو قۆلى کراوہى لەئاوریشم دروستکراوى هەبوو، لای عانىشه بوو هەتاوہکو کۆچى دوايى کرد، که عانىشه کۆچى دوايى کرد، که وتە لای من، پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەبەرى دەکرد، ئیمە بۆ نەخۆشمان دەشۆرد و شىفایان پى وەر دەگرت.^۱

دوو عەبا و بوردەى هەبوو سەوز بوون، هەرۆهە عەبایەك (کيسائى) رەش و دانەپەكى تری سوورى تارىك و دانەپەكى لەموو دروستکراو. قەميسەكەى لەلۆکە دروستکراوو، قۆل کورتبوو. خۆشەويستىن بەرگ و پۆشاکێك بەلاپەوہ، قەميس و عەبا حىبەكەى بوو که رەنگى سوورى تىدا هەبوو.

رەنگى سپى خۆشەويستىن رەنگێك بوو بەلاپەوہ و فەرموویەتى: "هى من خیر ثيابکم، فالبسوها، وکفنوا فیها موتاکم"^۲، واتا: ئەمە لەباشترین بەرگىكى ئیوہیە بۆیە بپۆشن و لەبەرى بکەن و مردووہ کانتانى پى کفن بکەن. لەسەحیحا هاتووه:

^۱ - موسلىم ئیخراجى کردووه (۲۰۶۹).

^۲ - ئەبو دارود (۴۰۶۱) و ترمىزى (۱۹۹۱) و ئىبن ماجە (۱۴۲۳) ئیخراجیان کردووه.

له عانیشه وه که عه بایه کی سووری توخ و بالاپوشیکی زبری ده رکردو وتی: له نیتوان
 ئەم دوو بهرگه دا بوو په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) کوچی دواپی کرد^۱.
 زۆربه ی نه وهی په یامبهر(صلی الله علیه وسلم) و هاوه لان ده یانپوشی، له لۆکه
 چنرابوو، نه کری له خوری و که تان چنراویشیان له بهر کردبی.

هر بهرگیکی نوپی هه بووایه، ناویکی لی دهنه و نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ أَنْتَ كَسَوْتَنِي هَذَا
 الْقَمِيصَ، أَوْ الرِّدَاءَ، أَوْ الْعِمَامَةَ، نَسَأُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ مَا صُنِعَ لَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ
 وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ"^۲، واتا: خواجه گیان تو ئەم قه میس و عه بایه ت پی به خشییوم،
 داوات لی ده که یین خیری ئەمه مان پی بیه خشی و خیر و چاکه ی نه وهی بوی
 دروستکراوه، په نات پی ده گرم له شهر و خراپه ی و شهر و خراپه ی نه وهی بوی
 دروستکراوه. که قه میسه که ی له بهر ده کرد، له لای راسته وه ده سستیپیده کرد و
 له مووی ره شی له بهر ده کرد، هه روه ک موسلیم له سه حیحه که یدا گنراو یه تییه وه
 له عانیشه وه (خوای لی رازی بی) نه لی: په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم)
 ده رچوو عه بایه کی له بهر بوو به مووی رهش نه خشینرابوو^۳.

له سه حیحه یندا هاتوو له قه تاده وه: به نه نه سمان وت: چی بهرگیک به لای
 په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) خو شه ویسترین بوو؟ وتی: عه بای حیبره^۴.
 حیبره جوړه عه با و بورده یه کی یه مه ن بوو، زۆربه ی چنراوه کانیا ن می یه مه ن بوو،
 چونکه لینیانه وه نزیک بوو، نه کری نه و بهرگ و پۆشاکانه شیان پۆشیبی که له شام و
 میسره وه نه هیتران، له نمونه ی قوپاتیی(القباطی) له لۆکه چنراو که قیپتییه کان
 ده یانچنی.

^۱ - بوخاری(۵۸۱۸) و موسلیم(۲۰۸۰) ئیخراجیان کردوه.

^۲ - نه یو داوود(۴۰۲۰) و ترمیزی(۱۷۶۷) ئیخراجیان کردوه.

^۳ - موسلیم(۲۰۸۱) ئیخراجی کردوه.

^۴ - بوخاری(۵۸۱۳) و موسلیم(۲۰۷۹) ئیخراجیان کردوه.

سەرىنەكەى پىست بوو، ناواخنى ريشال بوو.

بۆيە ئەوانەى خۆيان بەدوور دەگرن لە و شتانەى خواى گەورە حەلاىکردوون لە بەرگ و پۆشاك و خواردن و ژنەينان وەك كارىكى زوهد و خواپەرستى، ئەو بەرانبەر بەوان كۆمەلەك هەن باشترىن بەرگ لە بەر دەكەن و خۆشترىن خواردن دەخۆن و لە بەركردنى زىر و خواردنى زىر بەخۆبەلزانى و زۆر كردن تابىنن، بۆيە رىگەى هەردوو كۆمەلە پىچەوانەى هىدايەتى پەيامبەرى خوايە (صلى الله عليه وسلم)، لە بەر ئەو بەر لە پىشبين بوو و توويەتى: ئەوان حەزىان بەدووشە بە ناويانگەكە نەبوو، لە بەرگى بەرز و بەرگى ئاست نزم.

٢٧- رەوشتى پەيامبەر (صلى الله عليه وسلم) لە خواردندا:

رەوشتى پەيامبەر (صلى الله عليه وسلم) لە خواردندا ئەو بەر بوو، شتىك لە بەر دەست بووبى رەتى نەكردووتەو و داواى شتى نەبووى نەكردووه، هەر خواردنىكى حەلاى نزيك بكرابايەتەو دەبخوارد، ئەگەر لىيشى نەخواردبايە دووركەوتنەو هەى حەرامانە نەبوو، هەرگىز عەيب و ناتەواوى لە خواردنىك نەگرتووه، ئەگەر حەزى لى بكرابايە دەبخوارد و ئەگەر حەزى لى نەبووايە وازى لى دەهينا.

چى مەبووايە ئەو هەى دەخوارد، ئەگەر خواردن نەبووايە ئارامى دەگرت، مەتا ئەو هەى لە برساندا بەردى بەسكيبەو دەبەستەو، مانگىك و مانگىك و مانگىك تىپەر دەبوو، لە مالىدا ئاگرى كوانووى خواردن نەدەكرايەو.

زۆر بەى خواردنەكەى لە سەر خوان بوو، بەسى پەنجەى نانى دەخوارد، كە لى دەبوويەو پەنجەكانى دەخستە دەمى، ئەو بەر پىزترىن جۆرى خواردنە، چونكە مرقى خۆبەزلزان بەيەك پەنجەى نان دەخوات، مرقى برسىش بەهەر پىنج پەنجەى نان دەخوات و پشوو لەخۆى دەبپىت.

په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) به پالډانه وه وه نانی نه ده خوارد. له سهره تایی خواردندا (بسم الله) ی ده کرد، که لئی ده بوویه وه (الحمد لله) ی ده کرد و نه یفه رموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَنْهُ رَبُّنَا" ،واتا: سوپاس و ستایشی زور بۆ خوای گه وره، به ره که تداری بکات نه و خویه ی که پیویستی به که س نییه و مرؤفه کان پیویستیان به و هیه و بیّ خوا نایان کری.

زور به ی خواردنه وه ی به دانیشتنه وه بوو، به لکو رقی ده بوویه وه له خواردنه وه به پیوه، یه ک جار به پیوه ئاوی خواردووه ته وه، راست له و بابه ته دا نه وه یه: نه هی کردووه له خواردنه وه به پیوه، جائیزه به پیوه بخوریتته وه نه گه ر که سه که نه یتوانی دابنیشی، فه رمووده کان له وه دا کۆکن، خوای گه وره خوی زانتره. که خوی ده یخوارده وه، ده یدایه که سی رووی ده سته راستی، نه گه ر که سی لای ده سته چه پی له ته مه ندا گه وره تر بووایه، نه وه به وی ده دا.

۲۸- رینمایی و رهوشتی له هاوسه رگی ریکردن و مامه نه ی له گه ل خیزانه کانیدا

دروست لئی وه هاتوو له فه رمووده یه کی نه نه سدا (خوای لی رازی بی) که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "حُبِّبَ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ النِّسَاءُ وَالطَّيِّبُ، وَجَعَلْتُ قُرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ" ،واتا: له دونیای ئیوه دا خو شو یستی نافرته و عه ترم پی دراوه، نو یژیش بۆم کراوه ته جی ئارامی و سوکنایی.

خوای گه وره له وه دا شتانیکی بۆ چه لاکر دووه بۆ هیچ که سیکی نوممه ته که ی چه لالی نه کردووه. له شه ومانه وه و خه رجییدا پشکی بۆ دیاری کردبوون، ژنی ته لاق

^۱ - بخاری ئیخراجی کردووه (۵۴۵۸).

^۲ - نه سانی ئیخراجی کردووه (۳۹۳۹).

داوه و گه پاندوویه تییه وه و سویندی خواردوه به کاتی بۆ مانگی فزیکی هندی له خیزانه کانی نه بیته وه، هرگیز زیهاری نه کردوه.

سه ربووده ی نه و له گه ل هاوسه ره کانیدا ره وشت جوانانه بوو. کچانی نه نساری ده نارد بۆلای عایشه یاریان له گه لدا ده کرد. نه گه ر عایشه حهزی به شتیك بکردبایه و تاوان نه بوایه، بۆی جیبه جی ده کرد، که عایشه له قاپ و په رداخدا شتیکی بخواردبایه ته وه، له شوین دهمی عایشه ی ده خوارده وه، له ژوره که ی عایشه دا ده مایه وه و قورئانی ده خوینده وه و سه ری له کۆشیدا بوو، رهنگه له حه یزیشدا بووبی. عایشه له سوپی مانگانه دا بوو فه رمانی پی ده کرد داوینی داپۆشیت و یاری له گه لدا ده کرد، به پۆژوو بوو عایشه ی ماچ ده کرد. له نمونه ی ره وشت جوانی و نه رموونییانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) له گه ل خیزانه کانی، نه وه بوو عایشه ی ده خسته سه ر شان و یاری حه به شه کانی پیشان ده دا کاتی له مزگه وته که یدا یاریان ده کرد.

که ویستی گه شتی هه بووایه، له نیو هاوسه ره کانیدا تیرو پشکی ده کرد، هه رکه سی ده ریچوو بایه نه وی له گه ل خۆیدا ده برد. که نوژی عه سری ده کرد، سه ردانی مالی هاوسه ره کانی ده کرد و له حال و نه حوالیانی ده پرسی، که شه و به اتبایه ده چوو له لای نه و هاوسه ره ی که تۆبه ی بوو.

له کۆتایی و سه ره تایی شه ودا ده هاته لای خیزانه کانی، سه ره تایی شه و جوت ده بوو، نه کری خۆی شۆردبی و خه وتیی و هه ندی جاریش ده ستنوژی ده شۆرد و ده خه وت. که له گه شت بگه رابایه ته وه، له شه ودا له ده رگای نه ده دا.

۲۹- سه ربوورده و رهوشتی له خه و به ناگاهاته وه دا

هه ندیجار له سه ربوورده و رهوشتی له خه و به ناگاهاته وه دا
و هه ندیجار له سه ربوورده و رهوشتی له خه و به ناگاهاته وه دا
هه بوو له سه ربوورده و رهوشتی له خه و به ناگاهاته وه دا.

عه ببادی کوپی ته میم له مامیبه وه ده گیتیه وه نه لی: جار یکیان په یامبه ر (صلی الله
علیه وسلم) م بینی له نیو مزگه و تدا راکشابوو، قاجیکی خستبووه سه ر قاجه که ی
تری^۱.

کاتی ده چووہ نیو جیگه بؤ خه و تن، ده یفه رموو: "بِسْمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا أَمُوتُ" و اتا:
به ناوی خوا ده ژیم و ده مرم.

هه ردوو له پی کؤده کرده وه و پاشان قووی پیاندا ده کرد و نه مانه ی ده خوینده وه:
(قل هو الله أحد) و (قل أعوذ برب الفلق) و (قل أعوذ برب الناس)، پاشان به وه ی
بیبتوانی بابه به جهسته ی خویدا دهستی ده مینا، سه ره تا له سه ربوورده و رهوشتی له خه و به ناگاهاته وه دا
جهسته ی و سی جار نه وه ی ده کرد^۲.

به لای راستدا ده خه و ت و دهستی راستی ده خسته زبیر گونای راستی و پاشان
ده یفه رموو: "اللَّهُمَّ قِنِي عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ"^۳، و اتا: خوابه گیان له سزای خوتم
بپاریزه له و روزه ی که به نده کانت زیندوو ده که یته وه.

که ده چووہ نیو جیگه ده یفه رموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَأَوَّانَا، فَكَمْ
مِمَّنْ لَا كَافِيَ لَهُ وَلَا مُؤَيَّ"^۴، و اتا: سوپاس بؤ نه و خوابه ی که خواردن و

^۱ - بوخاری (۴۷۵) و موسلم (۲۱۰۰) نیشراجیان کربووہ.

^۲ - بوخاری نیشراجی کربووہ (۶۳۲۴).

^۳ - بوخاری نیشراجی کربووہ (۵۰۱۷).

^۴ - نه بو داوود (۵۰۴۵) و نه سانی (۲۳۶۷) نیشراجیان کربووہ.

خواردنه‌وه‌ی پی داین و چاو له دهستی که‌سی نه‌کردین و دالده و په‌نای داین، تاخۆ چه‌ندان که‌س هه‌ن بی یارمه‌تیده‌ر و خواردن و په‌ناگه‌ن. موسلیم باسیکردوه^۱.

هه‌روه‌ها باس ده‌کات که له‌کاتی چوونه جیگه‌دا ئه‌یفه‌رموو: واتا: "اللهم رب السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، مَنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ، وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ، فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ، فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقضِ عَنَّا الدَّيْنَ، وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ"^۲.

خوایه گیان، ئه‌ی په‌روه‌ردگاری ئاسمانه‌کان و زهوی و خاوه‌ن عه‌رش‌ی مه‌زن، په‌روه‌ردگاری ئیمه و په‌روه‌ردگاری هه‌موو شتیک، ئه‌ی ئه‌و خوایه‌ی تۆی دانه‌وێله ده‌ته‌قینی و روکیان لی ده‌رده‌هینی، دابه‌زینه‌ری ته‌ورات و ئینجیل و قورئان، په‌نات پی ده‌گرم له‌شه‌ری خاوه‌ن هه‌موو خراپه‌یه‌ک، تۆ ده‌سه‌لانت به‌سه‌ریاندا هه‌یه و له‌ژێر رکئیفی تۆدان، تۆ به‌که‌م و سه‌ره‌تای و له‌پیش تۆ هه‌یج شتیک بوونی نه‌بووه، تۆ کۆتایت و له‌داوی تۆ هه‌یج شتیک نامینیتته‌وه، تۆ دیاری و هه‌یج شتیک له‌سه‌رووی تۆوه بوونی نییه، تۆ ئه‌و باتن و نادیاره‌ی که له‌ودیوو تۆوه هه‌یج شتیک بوونی نییه، خوایه گیان قه‌رزمان له‌سه‌ر لابه‌ده و هه‌ژارییمان لی لابه‌ده.

په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) که شه‌وان له‌خه‌و هه‌لده‌ستا ئه‌یفه‌رموو: "لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ لِذَنْبِي، وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ، اللَّهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا، وَلَا تُزِغْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي، وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً، إِنَّكَ أَنْتَ الرَّحْمَاف"^۳، واتا: خوایه گیان پاک و بیگه‌ردی بۆ تۆ، هه‌یج خوایه‌کی به‌حه‌ق بوونی نییه ته‌نیا تۆ نه‌بی، خوایه گیان داوای لیخۆشبوونت لی ده‌که‌م بۆ گوناومه‌کانم، داوای به‌زه‌ی خۆت ده‌که‌م،

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردوه (۲۷۱۵).

^۲ - موسلیم ئیخراجی کردوه (۲۷۱۳).

^۳ - ئه‌بو داوود ئیخراجی کردوه (۵۰۷۱).

خواجه گيان زانستی زیاترم پیّ ببه خشه، له دواى نه وهى هیدایه تی منت داوه، دلم له سه ر ئیمان لانه دهی، له لای خوته وه به زه ییم پیّ ببه خشه به راستی هه ر تو به خشهری.

که له خه و راده په پی ده یفه رموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ"^۱، واتا: سوپاس بو خوا که زیندووی کردینه وه دواى نه وهی مراندنی و گه رانه وه مان هه ر بو لای خویه تی. پاشان سیواکی ده کرد، ده نایه تی کوتاییه کانی (آل عمران) ی ده خویند له: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾^(۱۱۰) آل عمران: ۱۹۰ هه تا وه کو کوتایى^۲.

فه رموویه تی: "اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ أَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ إِلَهِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ"^۳، واتا: خواجه گيان سوپاس و ستایش ته نیا بو تو، تو رووناکیی ناسمانه کان و زهوی و نه وهشی که تیاپاندايه، سوپاس و ستایش ته نیا بو تو که راگری ناسمانه کان و زهوی و نه وانهشی که تیاپاندايه، سوپاس و ستایش ته نیا بو تو که حهقی و به لئینت حهق و راستییه و دیدارت حهقه، به ههشت حهق و راستییه و دوزه خیش حهق و راستییه، په یامبه ران حهقن، موحه ممه د حهقه، قیامهت حهقه،

^۱ - بوخاری ئیخراجی کردووه (۶۳۱۲).

^۲ - بوخاری (۱۸۲) و موسلیم (۷۶۳) ئیخراجیان کردووه.

^۳ - بوخاری (۷۴۹۹) و موسلیم (۷۶۹) ئیخراجیان کردووه.

خوايه گيان من موسلمان بووم و باوه پرم به تو هيناوه و پشتم به تو به ستووه و بق لای تو گه راومه ته وه، گازندهم بۆلای تو هيناوه ته وه و برپارم به تو سپاردووه، بویه لیم خوښبه له وهی پيشتر نه جام داوه و له وهی دواتر له تاوان له منه وه روو ددات و له وهش به نهیني بووه و له وهشی به ناشکرا رووی داوه، تو په روگردگاری منی، هيچ خوايه کی به حق بوونی نييه ته نيا تو نه بی.

سهره تاي شه و دهخوت و له کوټايي شه ودا هله دستا، رنگه له بهر به رژه وهندي موسلمانان سهره تاي شه و نه خوتبي، چاواني دهخوتن و دلی به ناگا بوو، قهت نه بوو په کيک له خه و هلیبستيني، به لکو خوی به ناگاده هاته وه. نه گهر به شه و بخه وتبايه، نه وه له سر لای راست دهخوت، نه گهر که ميک پيش به يانی بخه وتبايه، نه وه بالی راده خست و سهری نه خسته ناو له پی.

۳۰- رهوشتی له سوار بووندا

په يامبه ری خوا(صلى الله عليه وسلم) سواری نه سپ و وشر و تيستر و گویدريژ ده بوو، سواری نه سپی زين کراو و زين نه کراو بووه، هه نديچار ره شمی را کيشاوه، به زوری به ته نيا سرکه وتووه، له سر و شر که سی تری له پشته وه سرخستووه، جاری وه هاش رووی داوه په کيک له پشته وهی خوی و په کيکی تری له پيشه وه بووه له سر و شر دا، هندی له خيزانه کانیشی له پشته وهی خوی سرخستووه، به زوری نه سپ و وشری به کارهيناوه.

۳۱- کوی رهوشته کانی تر

په يامبه ری خوا(صلى الله عليه وسلم) کرین و فروشتنی کردووه، له دواي نه وهی خوی گهره به په يامدارييه که ی ریزی لینا، زیاتر کرینی نه جام دا نه ک فروشتن،

له دواي کۆچکردن بۆ مه دینه، زۆریه ی فرۆشتنه کانی بۆ خه لکانی تر بوو، وه ک فرۆشتنی په رداخی زیاده و فرۆشتنی یه عقوب نه لموده بیری خزمه تکاری نه بی مه زکور و فرۆشتنی کزیله یه کی ره ش به دوو کزیله ی تر، به لام کرینه کانی زۆرتر بوو. به کری کاری کردوو و کریشی داوه، به کریگرتنی که سانی تری زیاتر بووه له ره ی خۆی به کری کار بکات، نه وه روونه له پیش پیغه مبه رایه تییدا به کری، مه ری له وه پاندوو، به کری کاری بازرگانیی بۆ خه دیجه نه نجام داوه له شام.

په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) هاویه شیی کردوو، جارنکیان هاویه شه که ی دیت بۆلای و نه لئ: نایه نامناسیته وه؟ نه ویش نه فه رمووئ: "کُنْتَ شَرِيكِي؟ فَنِعْمَ الشَّرِيكُ كُنْتَ لَا تُدَارِي وَلَا تُمَارِي"^۱، واتا: به لئ تو هاویه شه که م نه بووی؟ تو باشتین هاویه شیک بووی، بی کیشه و مشتومر و دوور له فرتوفیل بووی.

بریکاری به خه لک داو خۆیشی ده کرایه بریکار و وه کیل، وه کیلی کردنی بۆ خه لک زۆرتر بوو له وه ی خه لک بۆ خۆی بکاته وه کیل. دیاریی پی ده درا و قبولی ده کرد و پاداشتی له سه ر ده دایه وه، خۆیشی دیاریی به خه لک نه دا و داوای دیاریی ده کرد، سه له مه ی کوپی نه لئه کوه ع جاربییه یه کی به رکه وتبوو، به سه له مه ی فه رموو: "هَبْهَا لِي"^۲، واتا: پیمی ببه خشه. نه ویش به خشییه په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم)، به هۆیه وه موسلمانان کۆمه لئ دیلیان نازاد کرد. به ره هن و جگه ره هن که لوپه لی خواستوو، به حازر و قه رز شتی کریوو. قه رزی قه رزدارانی موسلمانانی مردوو دی داوه ته وه که که سی نه بووه نه و قه رزه ی بداته وه.

په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) زه وییه کی خۆی کردوو ته وه قف و کردوو یه تییه سه ده قه له پیناو خوای گه رده. تکای بۆ که سی تر کردوو و تکای لا کراوه، له لایه ن بریره وه تکای ره تکرایه وه که بگه ریته وه لای موغیس، به لام

^۱ - نه بو داوود(۱۸۲۶) و نبین ماجه(۲۲۸۷) شیخراچیان کردوو.

^۲ - موسلیم شیخراچی کردوو(۱۷۵۵).

به رانبر به و نافرته نه تووره بوو، نه سهرزه نشتیسی کرد، په یامبهر پیشه‌نگ و نمونه بوو.

زیاتر له مه‌شتا جار سویندی خواردووه، هه‌ندیکی جیبه‌جی کردووه و له‌جیاتی هه‌ندیکی تر، که‌فاره‌تی داوه، له‌بهر نه‌وه‌یه خوای گوره نه و که‌فاره‌ته‌ی ناولیتناوه (تَحَلَّة).

په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) گالته و سوعبه‌تی کردووه، به‌لام گالته و سوعبه‌ته‌که‌شی حه‌ق و راستیی بووه، درکه‌ی به‌کاره‌یناوه و هر مه‌به‌ستی حه‌ق و راستیی بووه. راویژی کردووه و راویژیسی به‌خه‌ک داوه. سهردانی نه‌خۆشی کردووه و به‌دوای تهرمدا رویشتووه، به‌دهم ده‌عوته‌وه رویشتووه، له‌گه‌ل بیتوه‌ژنان و هه‌ژار و لاوازاندا رویشتووه و پیویستییه‌کانیانی بۆ به‌جیه‌یناوه، گوئیستی پیا‌ه‌لدانی شاعیران بووه و پاداشتی داون، به‌لام نه‌وه هه‌یه، هه‌رچه‌نده ستایشی په‌یامبهر (صلی الله علیه وسلم) کرابی به‌شیر، هر که‌مه له‌چاو گه‌وره‌ییه‌کانیدا، به‌لام پیا‌ه‌لدانی خه‌لکانی تر، زۆربه‌ی درۆی تیدایه، نا له‌بهر نه‌وه‌یه فه‌رمانی داوه، که‌سی پیا‌ه‌لدانی کردی، خۆل بکه‌ی به‌ده‌موچاویدا.

په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌خۆی کاروباره‌کانی راپه‌راندووه، نه‌علی خۆی دووریووه‌ته‌وه، به‌رگی خۆی به‌ده‌ستی خۆی دووریووه‌ته‌وه، سه‌تله‌ ناوی له‌بیر هه‌لکیشاوه و مه‌ری دۆشیوه و به‌خۆی خزمه‌تی مال و خۆی کردووه، له‌گه‌ل هاوه‌لاندای خشتی هه‌لگرتووه بۆ دروستکردنی مزگه‌وت، جاری و هه‌بووه له‌برساندا به‌ردی له‌سهر سکی به‌ستووه‌ته‌وه، هه‌ندیجاریش تیر بووه، میوانداریی که‌سی کردووه و میواندارییش کراوه، له‌ناوه‌پاستی سهری و پشته‌وه‌ی پیی که‌له‌شاخی کردووه، له‌سهر گۆنا و ناوشان که‌له‌شاخی کردووه، تیماری کردووه و بۆ که‌سانی

¹ - موسلیم نیشراجی کردووه (۳۰۰۲).

تر داخی به کارمیناوه و خۆی داخ نه کراوه، روقیه ی بۆ خه لک کردوووه و روقیه ی بز نه کراوه و تای نه خووشی دابه زاندوووه.

۳۲- رهوشتی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) له مامه نه کانیدا

له هه موو که سیکي تر مامه له جوانتر بوو، که شتیکی به نه مانه ت و سه له ف ودرده گرت، باشر له وهی نه گه پانده وه. و شتیکی به قهرز وهرگرت، خاوه نه که ی هات و زبر مامه له ی کرد، هاوه لانی په لاماری کابرایان دا، بۆیه فرمووی: "دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا"^۱، واتا: وازی لیبهینن، چونکه خاوه ن حه قه و قسه ی هه یه. کابرایه کی جوله که شتیکی پی فرۆشتبوو، ماوه یه کی دانابوو پاره که ی لی وهریگریته وه، پیش نه و ماوه یه هات، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "لَمْ يَحِلَّ الْأَجَلُ"^۲، واتا: جاری کاتی دانه وهی نه هاتوووه. کابرای جوله که وتی: ئیوهی نه وهی عه بدولموته لیب هر قهرز دوا ده خه ن. هاوه لان په لاماری کابرایان دا، به لام په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ریگری لی کردن. به و کاره نه رمتر و شیرینتر بوو، بۆیه کابرای جوله که وتی: من هه موو نیشانه کانی په یامبه رایه نیی تو م زانی ته نیا یه ک نیشانه ما بوویه وه، نه ویش نه وه بوو به نه رمونیانییه وه وه لامی نه فامیی ده ده دیته وه، ویستم نه وه بزانه و زانیم. کابرای جوله که بووه مو سلمان^۳.

^۱ - بوخاری (۲۳۰۶) و موسلیم (۱۶۰۱) شیخرا حیان کردوووه.

^۲ - ئیبن حییان شیخرا حیی کردوووه ۱/۵۲۱، ۵۲۳ (۲۸۸) و ئیبن نه بی عاسم له (الأحاد والمعانی) ۴/۱۱۰ (۲۰۸۲) و نه لته به رانی له (الکعبه) ۵/ ۲۲۲ - ۲۲۳ (۵۱۴۷) و نه لحاکم ۳/۷۰۰ - ۷۰۱ (۶۵۴۷) و نه لبه یه قی له (دلائل النبوة) ۶/۲۷۸ - ۲۸۱.

۲۳- رهوشت و ئاکاری په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) له پویشتنی به تهنیا و له گه ل هاوه لانیدا

نرم ده چوو به ریگه دا، له هه موو خه لکی تر خیراتر و نرمتر و جوانتر ده چوو به ریگه دا. نه بو هورهیره نه لئ: هیچ شتیکی نرم نه بینوو له په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) جوانتر بووبی، وهك نه وه بوو خور له پووی نه ودا هه لئی، هیچ كه سیکیشم نه بینوو له په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) خیراتر بی، وهك نه وه بوو زهوی بۆ پیچدرابیتته وه و لوول درایی، ئیمه خو مانمان ماندوو ده بینی كه چی نه و ماندوو نه ده بوو^۱.

سه بارهت به پویشتنی له گه ل هاوه لاند، نه وه له دوایانه وه ده پویشتن و نه یفه رموو: "دَعُوا ظَهْرِي لِلْمَلَائِكَةِ"^۱، واتا: پشته وه م بۆ فریشته كان بهیلتن. به پئی پتی و به نه علیشه وه به ریگه دا ده پویشتن، به تهنیا و به کومه ل له گه ل هاوه لانیدا ریگه ی ده کرد، له سه فه ردا ئاوی به هاوه لانی دها و لاوازانی له پشته وه ی خو ی سه ر ده خست و بۆیان ده پاراپیه وه. نه بو داوود باسی کردوه^۲.

۲۴- رهوشتی دانیشتن و پالدانه وه ی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم)

له سه ر زهوی و له سه ر سه سیر و راخه ر داده نیشت، هه ندیجار به دریزبوونه وه و هه ندیجار قاچیکی ده خسته سه ر قاچه كه ی تری، له سه ر سه رین شانی داده دا، رهنگه له سه ر چه پی پالی دابیتته وه و هه ندیجاریش له سه ر لای راست، له کاتی نه خو شییدا نه گه ر ویستی دهره وه ی هه بوویه، هه ندی له هاوه لانی ده چوونه ژیر بالی.

^۱ - ترمیزی ئیخرابی کردوه (۳۶۴۸).

^۲ - ئیبن ماجه ئیخرابی کردوه (۲۴۶).

^۳ - نه بو داوود ئیخرابی کردوه (۲۶۳۹).

۳۵- رهوشتی له سه رئاوکردندا

که ده چوو سه رئاو ده یفه رموو: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ"^۱.
که ده رده چوو نه یفه رموو: "غُفْرَانَكَ"^۲، به ئاو خوئی پاک ده کرده وه، هه ندیجاریش
به بهرد، هه ندیجاریش به بهرد و ئاو.

له سه فهردا نه گهر ویستی سه رئاوکردنی هه بووایه، ده چوو تاوه کو له چاو هاوه لانی
دیار نه ده ما. هه ندیجار بۆ سه رئاوکردن، شوینیکی په نای به کار ده هیئا تاره کو دیار
نه بی، هه ندیجاریش دیوار و چرپی دارخورما و هه ندیجاریش دار و درهختی دهشت و
دهر.

له شوینی نه رمدا میزی ده کرد، له سه ر خوئی نه رم، به زۆرییش به دانیشتنه وه.
نه گهر له کاتی میزکردندا یه کێك سه لامی لی بکردبایه، وه لامی نه ده دایه وه، موسلیم
ئه مه ی باسکردوو له سه حیحه که یدا له ئیبن عومه ره وه^۳. نه گهر به ئاو ته هراتی
بکردبایه، دواتر دهستی ئه دا به زه ویدا. که دابنیشتبایه بۆ سه رئاوکردن، له زه وی
نزیکده بوویه وه ئینجا به رگه که ی هه ئده مالی.

۳۶- رهوشت و ئاکاری له فیتزه تدا

حه زی ده کرد له نه عمل له پیکردن و رویشتن و دهستنوویژ و وه رگرتن و به خششدا
دهستی راستی به کاربهینی، دهستی راستی بۆ خواردن و خواردنه وه و دهستنوویژی
بوو، دهستی چه پیشی بۆ سه ر ئاو و لابردنی شتی پیس بوو.
له سه رتاشیندا یان هه مووی ده هیشته وه یان هه مووی ده بپی، هه ندیکی نه ده بپی و
هه ندیکی تری بهیلتیه وه، ته نیا له حه ج و عومه دا هه ندیکی ده بپی.

^۱ - بوخاری (۱۴۲) و موسلیم (۳۷۵) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - نه بو داورد (۳۰) و ترمیزی (۷) ئیخراجیان کردوو.

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردوو (۳۷۰).

حەزى بەسيواک کردن هەبوو، بەرۆژوو بووايه يان نه، نه وه سيواکى دهکرد، لهکاتى لهخه وه لسان و دهستنويز و نويز و چوونه مال سيواکى بهکاردههينا. زۆر بۆنى بهکاردههينا و حەزى بهبۆن لهخۆدان بوو.

قزى شانه دهکرد و پاشان دهیکره دوو بهشه وه.

هاوه لان لهخه کردنيدا جياوازن: ئەههس ئەلى: خه نهى بهکارنههيناوه، ئەبو مورهيره ئەلى: خه نهى کردووه.

حەزى بهزهيت دان لهقزى هەبوو، هه نديجار بهخزى نه نجامى دها و هه نديجاريش عايشه بۆى نه نجام دها، قزى هه تا نه رمينهى گويى بوو، نه گهر دريژيروايه، نه وه نه يکرده چوار پهک. شيرينترين بۆنيک به لايه وه، ميسک بوو.

۲۷- رهوشتي له کورتکردنه وهى سميل

له سه حيجى موسليما هاتوو له ئەبو مورهيره وه ئەلى: په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) فه رموى: "جُزُوا الشَّوَابَ وَأَرْخُوا اللَّحَى، خَالِفُوا الْمَجُوسَ"^۱، واتا: سميلتان كورت بکه نه وه و ريش به ريبه نه وه و پيچه وانهى مه جوس بکه ن. له سه حيجه يندا هاتوو له ئيبن عومره وه نه و ريش له په يامبهرى خوا وه (صلى الله عليه وسلم) فه رمويه تى: "خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ، وَوَفِّرُوا اللَّحَى، وَأَحْفُوا الشَّوَابَ"^۲، واتا: پيچه وانهى هاويهش په يداکه ران بکه ن، ريش به ريبه دنه وه و سميل كورت بکه نه وه. له سه حيجى موسليما هاتوو له ئەهه سه وه ئەلى: ((په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) کاتى بۆ ئيمه دانا بۆ كورتکردنه وهى سميل و نينوک کردن، نه وهش نه وهى له چل شه و زياتر تينه په رى"^۳.
پيشين (سه له ف) جياوازن له بارهى كورتکردنه وهى سميل و تاشينى، ئايه كامه يان باشته.

^۱ - موسليم ئيخراجى کردووه (۲۶۰).

^۲ - بوخارى (۵۸۹۲) و موسليم (۲۵۹) ئيخراجيان کردووه.

^۳ - موسليم ئيخراجى کردووه (۲۵۸).

۳۸- رهوشتی په یامبه (صلی الله علیه وسلم) له قسه کردن و بیدهنگی و پیکه نین و

گریانی

په یامبه (صلی الله علیه وسلم) پاراوترین مه خلوقی خوا بوو، له هه مووان قسه ی شیرینتر و گه یانندی خیراتر و لژیکي شیرینتر بوو، قسه کانی، دلّه کانی دیل ده کرد، نه مه دوزمنانیشی شایه تییان بؤ داوه، که قسه ی ده کرد، قسه یه کی روون و رهوان و پوخت بوو، فره ویژ نه بوو، سهر زمانی نه ده گرت، له نیو قسه کاندرا نه ده وه ستا مهر جاره و وشه یه ک بلّیت، به لکو رهوشتی قسه کردنی، کاملترین رهوشت و ناکاریک بوو.

عائیشه نه لئ: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وه ک نیوه قسه ی نه ده کرد، که قسه ی ده کرد، قسه کردنیکی پوخت و روون و رهوان بوو که سی گوینگر به کسر وهریده گرت و نه زبه رده ی ده کرد، زورجار سی جار وشه که ی دووباره ده کرده وه تا وه کو بفامری چی ده لئ، که سه لامی ده کرد سی جار سه لامی ده کرد، به زوری بیدهنگ بوو، بؤ پیوستییه ک قسه ی ده کرد، که قسه شی ده کرد، پوخت و تیر و ته سهل بوو، نه زیاده رپؤ و نه کورته ره وه، له شتی کدا قسه ی نه ده کرد په یوه ندی به وه وه نه بووایه، له شتی کدا قسه ی ده کرد سوود و پاداشتی هه بووایه، نه گه ر حزی به شتی ک نه بووایه، له پوومه تیدا ده بینرا، قسه زبر و پیس و هاوارکه ر نه بوو، پیکه نینه کانی به زوری زه رده خه نه بوو، به لکو هه مووی بزه بوو، کوتایی پیکه پینینی ده رکه وتنی ددانی ژیری بوو.

گریانه کانیشی وه ک پیکه نینه کانی بوو، بانگی لی به رز نه ده بووایه وه و ناله ی نه بوو هه روه ک چؤن له پیکه نیندا قاقای نه بوو، به لام نه وه نده فرمیسک له چاوی ده هاته خوار، زهوی به رده می ته پ ده بوو، له سنگیدا گفه و نرکه ده هات.

هەندىجار گریانى بۆ سۆز و بەزەىى بوو بۆ مردوویەك، هەندىجار بۆ ترس و سۆز بۆ نۆممه تهكەى، هەندىجارىش لەبەر ترسى خوا و هەندىجارىش لەكاتى گوڤگرتن لەقورئان دەگریا، گریانى تامەرزووى و خۆشوویستن و بەرزپاگرتن بوو لەگەڵ ترسدا، كە ئیبراھیمی كۆرپى مرد، چاوهكانى پەر فرمیسك بوو وەك بەزەببەك بۆى گریا و فرموى: "تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا، وَإِنَّا بِكَ يَا إِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ"^۱، واتا: چاوه فرمیسك ئەپێژى و دل خەفەتبار ئەبى، تەنیا ئەوه ئەلێن كە خوا پێى رازیبە، ئیمە بۆ لە دەستدانى تۆ خەفەتبارین ئەى ئیبراھیم. هەندىجار لەشە و نوێژدا دەگریا.

۳۹- رهوشتا و نمونهی وتارهكانی

لەسەر زەوى، لەسەر مینبەر، لەسەر و شتر و تارى داوه، كە وتارى دەدا چاوى سوور دەبوویەوه و دەنگى بەرز دەكردەوه و تووڕەى زیاتر دەبوو، وەك ئەوهى هۆشدارىى بدات لەهاتنى سوپایەك و بلى: "صَبَّحَكُمْ وَمَسَّكُمْ"^۲، واتا: ئەو سوپا گەورەىە لەبەیانى یان ئیواره ئەگاتە لاتان. ئەیفەرموو: "بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ"^۳، واتا: من رهوانەكراوم و هاتنى من و قیامت وەك ئەم دوو پەنجەىە وەهاین. ئاماژەى دەكردە پەنجەى دۆشاومرە و پەنجەى ناوه پاست (زەپنە قوتە) و ئەیفەرموو: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ"^۴، واتا: پاشان، بزنان باشترین و چاكتەرىن باس و گێرپانەوهیەك بریتیبە لەقورئان، باشترین رینمایى و رینیشاندەریبەكیش بریتیبە

^۱ - بوخارى (۱۲۰۲) و موسلىم (۲۲۱۰) ئىخراجيان كوردووه.

^۲ - موسلىم ئىخراجى كوردووه (۸۶۷).

^۳ - بوخارى (۶۰۴) و موسلىم (۲۹۵۱) ئىخراجيان كوردووه.

^۴ - موسلىم ئىخراجى كوردووه (۸۶۷).

له هیدایه تی موحه ممهد، خراپترینی کاروباره کان بریتییه له شته داهینراوه کان، مه موو داهینراوینکیش (بیدعه یه ک)، گومراییه.

هر و تاریکی دابی، به (الحمد لله) سوپاس و ستایشی خوی گه وره دهستیپنکردوه، به راوه ستانیشه وه و تاری دها، به داوای لیخوشبوون (استغفر الله) کوتایی پیده هینا و زورجار به قورئان و تاری دها. چه قی و تاره که ی له سهر ستایشی خوی گه وره و وه سفی که مالی خوی گه وره بوو، هه روه ها فیرکردنی رینماییه کانی نیسلام و باسی به هه شت و دۆزه خ و قیامت و فرمان کردن به له خواترسان و روونکردنه وه ی سه رچاوه کانی تووپه بوون و رازیکردنی خوی گه وره. هه رچکاتی پیویستی خه لک هه بووایه بۆ و تار و به رژه وه ندییه کانیان، و تاری دها.

مینبه ره که ی سی پایه (پلیکانه) ی هه بوو، که له سهری راده وه ستا و رووی ده کرده خه لک، بانگبیز ته نیا بانگی ده خویند، نه پیشتر و نه دواتر هیچی نه ده وت، که ده ستیده کرده خویندنه وه ی و تار، نه بانگبیز و نه هیچ که سیک ی تر به وتنی هیچ شتیک ده نگیان به رز نه ده کرده وه.

هه موو و تاره کانی به ستایشی خوا و وتنی وشه ی شایه تومان دهستیپنکرده کرد، به ناوی خوی ناوی خوی ده هینا، لیه وه سه لماوه فه رموو یه تی: "كُلُّ خُطْبَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَشَهُدٌ فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَذْمَاءِ" ، و اتا: هه و تارک شایه تومانی تیدا نه بی، وه ک دهستی بۆگه ن و گه نیوه.

ئه گه ر له کاتی و تاره که یدا رینگرییه ک دروست ببوایه و ناچار به پچراندنی و تاره که ببوایه، کاره که ی ته واو ده کرد و ده گه پایه وه سهر و تاره که ی، جارنکیان و تاری دها و حه سه ن و حوسه ین هاتن دوو سوریان له به ردا بوون و ده که وتن، قسه که ی بپی و دابه زی و هه ر دووکیانی هه لگرت پاشان گه پایه وه سهر مینبه ر و پاشان

١ - نه بو داوود (٤٨٤١) و ترمیزی (١١٠٦) نیخراجیان کردوه.

فهرمووی: "صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ" خوا راستی فهرموو، ﴿ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾ (١٥) التَّقْوَابِن: ١٥ واتا: بیگومان سهروهت و سامان و مال و مندالتان هوی تاقیکردنه وه تانن له کاتیکدا خوا پاداشتی زورگه وره ی له لایه .
 نه م دووانه م بینی له نیو قه میسه که یاندا ده که وتن، خوم پی رانه گپرا هه تا نه وه ی قسه که مم بری و هه لمگرتن"^١ .
 هه ندیجار وتاره که ی کورت ده کرده وه و هه ندیجاریش دریژی ده کرده وه، نه وه ش به پیتی پیویستی خه لک بوو، وتاره کانی کاتی پیویستی زیاتر بوو له وتاره ره واتبه کان.
 له چه ژنه کاندا به تهنیا وتاری بو ژنان ددها و هانی ددهان بو خیر و سه ده قه کردن، خواش زاناتره .

^١ - نه بو دارود (١١-٩) و ترمیزی (٣٧٧٤) شیخراچیان کردوه .

بەشی دوووەم

كۆمەڵە بەشێك لەبابەت رەوشت و رێنماییه كانی

پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لەپەرستشەكاندا

یەكەم: تەھارەت

۱- رێنیشانەریی پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ئە دەستنوێژ شۆردندا

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بەزۆری بۆ هەموو نوێژێك دەستنوێژی دەشۆرد، هەندێجار بەیەك دەستنوێژ هەموو نوێژەکانی ئەنجام داو، هەندێجار بەمودی ئاو دەستنوێژی شۆردوو و هەندێجار بەدوو لەسەر سێ مودێك و هەندێجار بەزیاتر لەمودێك دەستنوێژی شۆردوو.

دروست لێیەو هاتوو کە یەكجار ئەندامێکی جەستەیی شۆردوو لە دەستنوێژدا، هەندێکی دووجار دووجار، هەندێجار بەکیکیان دووجار و یەکیکی تریان سێ جار بوو.

ئای لە دەم و لووتی وەردەدا، یەكجار و هەندێجار دووجار و هەندێجار سێ جار، هەندێجار ئەو ئاوی کە لە دەمی وەردەدا، بەشی لووتیشی لێ دەهێشتەو، لەفەرموودەیی دروستدا هیچ فەرموودە بەک ئەهاتوو کە ماوەی خستبێتە نیوان ئاو وەردان لە دەم و لووت.

بە دەستی راستی ئای لێ وەردەدا و بە دەستی چەپی لووتی پاك دەکردهو، هەموو سەری مەسح دەکرد، هەندێجار بە دەستی رووی سەری مەسح دەکرد تاوێکی پشته سەری، لەو دایە تێبینی دەکریت لەوێ ئەلێ: دووجار مەسحی سەری

۱- مودێ ئەکانە ۶۲۸ ملبلیتر، چنگی پیاویکی ماساوەند ئەکان.

کردووه. دروست ئه وه یه مهسحی سه ری دووباره نه کردووه ته وه، ته نیا یه ک جار بووه.

له یه ک فه رمووده شدا به دروست نه هاتووه که هندی له سه ری مهسح کردبی، به لکو ئه گه ر پیشه سه ری مهسح کردبی، ئه وی تری له سه ر میزه ره که یه وه ته واو کردووه. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هر ده ستنوویژکی شو ردبی، ئاوی له ده م و لو تی وه رداوه، بۆ یه کجاریش بی ئه وه ی واز لی نه هیئاوه و نه یکردبی. ده ستنوویژه که ی ری ک و یه ک له دوا ی یه ک بووه، هر گیز بۆ یه کجاریش بی ئه و ریزیه ندییی تی ک نه داوه.

هه ندی جار له سه ر سه ری مهسحی کردووه، هه ندی جار مهسحی میزه ره که ی کردووه، هه ندی جاریش پیشه سه ر و میزه ره که ی، به لام ئه وه ی ته نیا پیشه سه ری مهسح کردبی، ئه وه شتی له و جو ره ی لییه وه نه هاتووه.

هه ردوو قاچی ده شو رد ئه گه ر خوف و گوره وه بیان له پی نه کرابی، ئه گه ر خوف (یان گوره وه ی) له پیدایه بووایه ته نیا مهسحی له سه ر یان ده کرد.

له گه ل ئاوی مهسحی سه ریدا گوئی مهسح ده کرد، رووی ده ره وه و ناوه وه ی مهسح ده کرد، لییه وه نه سه لماوه به ئاویکی نو ی مهسحی گوئی کردبی، به لکو به دروست ئه وه له ئیبن عومه ره وه هاتووه.

به دروست له هیچ فه رمووده یه کدا نه هاتووه گه ر دنی مهسح کردبی، نه سه لماوه به جگه له (بسم الله) وتن، له ده ستنوویژدا هیچ شتیکی تری فه رمووی، هه موو ئه وه ی له بابته ئه زکار و ویردی ده ستنوویژدا هاتووه، درۆیه و هه لبه ستراره و په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) ئه وانای نه وتووه و ئوممه ته که شی فی ر نه کردووه.

سهلماوه له سه ره تاي دستنويژدا (بسم الله) ي كردووه و له كو تايشدا
 فرمويه تي: "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
 وَرَسُولُهُ"¹.

نه خو ي و نه هاوه ليكي له سه ره تاي دستنويژدا نه يانفه رمووه: نويت رفع الحدث ولا
 استباحة الصلاة، به يک پيت نه وه ي لي نه سه لماوه نه له سه نه ديكي راست و نه
 له سه نه ديكي لاوايشدا.

له سيجار زياتر شوينيكي نه شور دووه، نه ش سه لماوه كه ماوه ي خستبيته نيوان
 تانيشك و پاژنه پتیه وه.

په يامبه ري خوا (صلى الله عليه وسلم) نه ريتي نه بووه له دواي دستنويژگرندا
 نه ندامه كاني دستنويژي، نه ندامه كاني وشك كردبيته وه، به هيچ فه رمووده يه ك
 نه وه ي لي نه سه لماوه، به لكو پيچه وانه ي نه وه ها تووه.

له رينيشانده ري په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم) نه بووه له هر دستنويژي كدا ناوي
 به سه ردا بريژري، به لكو هه نديجار به خو ي نه وه ي كردووه، هه نديجاريش له به ر
 پتويستي، كه سي تر هه بووه هاو كاري كردووه له وه دا.

هه نديجار ده ستى به نيو ريشيدا هيناوه، به لام له وه دا به رده وام نه بووه، پيشه واياني
 فه رمووده له وه دا جياوازن، له په نجه خستنه نيو په نجه كاني ده ست و پيشه وه
 به رده وام نه بووه.

¹ - موسليم شيخراحي كرده وه (٢٢٤).

۲- رینیشاندهریی په یامبهرا (صلی الله علیه وسلم) له مهسحی سهر خوف

دروست له په یامبهرا (صلی الله علیه وسلم) هوه هاتووه له مه دینه و له سه فیریشدا مهسحی کردووه، مه تاوه کور کچی دواپی کرد، نه وه نه سخ نه بووه ته وه، روژ و شه ویکی بو که سیك داناه که له شار و شوینی خویدايه، سی روژ و شه ویش بو ریبوار، نه وه له هندی فهرموودهی سه حیح و سه نیشدا سه لماوه. رووی خوفه که ی مهسح ده کرد، ته نیا له یه ک فهرموودهی مونقه تیعدا هاتووه که ژیر خوفه که ی مهسح کردووه، نه گینا له فهرمووده دروسته کاند پتچه وانیه و ته نیا رووی سه ره وه ی مهسح کردووه.

له سه ر گوره وی و نه علیش مهسحی کردووه، له سه ر میزه ریش مهسحی کردووه له گه ل ته ویلیدا، لیپه ره سه لماوه له چند فهرمووده یه کدا که خوی نه جامی داوه و فهرمانیشی داوه نه جام بدریت.

حاله تی پی چوون بووه، تاوه های کردووه و زوری له خوی نه کردووه، خوی له پیدا بووبی مهسحی له سه ر کردووه و داینه که ندوون، که هیچی له پیدا نه بووبی، هردووی پی شوردووه، خوی له پی نه کردووه تاوه کور مهسحیان له سه ر بکات، نه مه مامناوه ند و دروسترین بوچوون له بابته نه وه ی کامه یان باشتره، مهسح یان شوردن، ماموستا که مان نه مه ی وتووه^۱، خواش زانتره.

۳- رینیشاندهریی په یامبهرا (صلی الله علیه وسلم) له ته یه موم کردندا

به یه ک لیدان له زه وی، ته یه مومی بو روومه ت و هردوو دهستی کردووه، لیپه وه نه هاتووه دوو لیدانی زه وی کردبی یان مه تا مه چکی ته یه موم کردبی. ته یه مومی کردووه به و زه ویبه ی نویژی له سه ر کردووه، جا شوینه که خو ل بووبی یان شوینی

^۱ - الفتاوی الکبری لابن تیمیة/ ۳۰۴.

شوره کات (شوینی خویدار) یان چه و لم، دروست لییه وه هاتووه فهرموویه تی:
 "حيثما أدركت رجلاً من أمتي الصلاة فعنده مسجده وطهوره"^۱، واتا: هر که سیک
 له نوممه ته که م گه یشته کاتی نویژ، نه و شوینه بوی ده بیته مزگه وت و ته هاروت
 (ده ستنویژ).

نه و ده قه روون و راشکاوانه یه که هر که سیک له نیتو لمدا بوو کاتی نویژ هات، نه و
 له بوی ده بیته ده ستنویژ.
 لییه وه به دروست نه هاتووه که بۆ هه موو نویژیک ته یه مومی کردبی یان فهرمانی له و
 جوړه ی دابی، به لکو حوکمی ده ستنویژی پی داوه، بویه نه و حوکمه ی هه یه ته نیا
 نه و کاته نه بی که به لگه ی پیچه وانه ی هه بی.

^۱ - نه حقه د نیخراچی کردوووه ۲۶ / ۱ (۲۲۱۴۷).

دووه‌م: به‌شش نویت

۱- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌نوینژدا

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که هه‌لده‌ستا بۆ نویت، ده‌یفه‌رموو (الله اکبر) ^۱، له‌پیش نه‌وه هیچی نه‌ده‌فه‌رموو، به‌زمان نییه‌تی نه‌ده‌هینا. ده‌ستی به‌رز ده‌کرده‌وه و په‌نجه‌کانیشی له‌گه‌لیدا دریت ده‌کرد رووه و قیبله بۆ لای گویتی. گیت‌دراوه‌ته‌وه: بۆ لای شانی، پاشان ده‌ستی راستی نه‌خسته‌سه‌ر پشته‌ی ده‌ستی چه‌پی.

هه‌ندی جار نویت‌ه‌که‌ی ده‌ستپیده‌کرد به‌م ویرده: «اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي بِالْمَاءِ وَالطَّلْحِ وَالْبَرَدِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثُّوبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ» ^۲، واتا: خواجه گیان نیوان خۆم و تاوانه‌کانم له‌یه‌ک دووربخه‌روه هه‌روه‌ک نیوان روژ‌ه‌لات و روژ‌ناوات له‌یه‌ک جیا‌کردووه‌ته‌وه، هه‌له و تاوانه‌کانم بشۆره‌وه به‌ئاو و به‌فره‌و ته‌رزه، خواجه گیان له‌هه‌له و تاوانه‌کانم پاک بکه‌روه هه‌روه‌ک چۆن به‌رگی سپی له‌پیسپی پاک ده‌کریته‌وه.

هه‌ندی‌جاری تریش نه‌یفه‌رموو: «وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ، ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذُنُوبِي، فَاعْفُرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَأَفِدْنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَأَصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَ الْأَخْلَاقِ لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ كُلُّهُ بِيَدَيْكَ، وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ، أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، اسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ» ^۳، واتا: روومکرده

^۱ - بوخاری (۷۳۸) و موسلیم (۳۹۰) نیشراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۷۴۴) و موسلیم (۵۹۸) نیشراجیان کردووه.

^۳ - موسلیم نیشراجی کردووه (۷۷۱).

ناراستہی تہو خواہی ناسمانہکان و زہوی داهیناوه، یہ کتابہ رست و موسلمانم و
 ہاوبہش پہداکہر نیم، نویژو خواہہ رستی و ژیان و مردنم بؤ خواہی پہرورہدگاری
 جیہانیانہ، ہیچ ہاوبہ شیککی نییہ و ہر بہوہش فرمانم پی کر اوہ و من یہ کہ مینی
 موسلمانانم، خواہہ گیان تۆ پادشا و بہدہسہ لاتی، ہیچ خواہہ کی بہ حق بوونی
 نییہ ئیلا تۆ نہ بی، تۆ پہرورہدگاری منی و منیش بہندہی تۆم، ستہمم لہ خۆم کرد
 و دان بہتاوانی خۆمدا دہنیم، کہ و ابو لہ ہموو ہلہ کانم خۆش بہ، ہیچ کہ سی
 لہ تاوانہکان خۆش نابئی تہنیا تۆ نہ بی، رینماییم بکہ بؤ باشترین و جوانترین
 رہوشت، کہس رینمایمی نہوہ ناکات تہنیا تۆ نہ بی، رہوشتہ ناشیرینہکانم لی
 دووربخہ رہوہ، ہیچ کہ سی لیمی دوورناخاتہوہ تہنیا تۆ نہ بی، لبیک (گہورہی و
 شکۆداری بؤ تۆ)، ہموو خیر و خۆشییہک لہدہست تۆیہ، ہموو خرابہیہک لای
 تۆوہ ہرپار دہدریت، من پہنا بہ تۆ دہگرم و بۆلای تۆ دہگہریمہوہ، پاک و مہزنیی بؤ
 تۆ، داوای لیخۆشبوونت لی دہکہم و بہتہوبہ و پەشیماننییہوہ دہگہریمہوہ لای تۆ.
 بہلام نہوہ پاریزراوہ، کہ تہم ویردہی لہشہ و نویژدا خویندوہ.

جاری و ہماش ہبوو نہیفہرموو: «اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ
 السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
 يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ
 مُسْتَقِيمٍ»، و اتا: خواہہ گیان، نہی پہرورہدگاری جبرائیل و میکائیل و ئیسرافیل،
 داهینہری ناسمانہکان و زہوی، زانای نادیار و دیار، تۆ لہ نیوان بہندہکانندا ہرپار
 دہدہی لہسہر نہوہی تیایدا جیاوازن، رینیشاندہریم بکہ بؤ تہو حہقہی نہوان
 تیایدا جیاوازن و بہمولہتی خۆت تہو حہقہم پیشان بدہ، تہوہ تۆی کیت بووی،
 رینیشاندہری دہکہی بؤ رینگہی راست.

جاری وه ماش هه بوو نه یفه رموو: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ...»^۱، واتا: خویه گیان هه موو سوپاسیک شایسته یه به خوت، تو رووناکیی ناسمانه کان و زهوی و نه وانه ی که تیایدان...

دوای نه وه نه یفه رموو: "أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ"، پاشان سوره تی فاتحای ده خویند و هندیچار به دهنگ "بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ" ی ده خویند، زور جاریش به بی دهنگ.

خویندنه وه کانی دریز بوون، له سره تای هه موو نایه تیک دوه وستا و دهنگی دریز ده کرده وه. که له سوره تی فاتحای ده بوویه وه نه یفه رموو: "أَمِينَ"^۲، نه گه ر خویندنه وه که به دهنگ بووایه، "أَمِينَ" هکه ی به رزتر ده خویند و نه وانه ی دواتریشی به دهنگ نه یانوته وه به دوایدا.

دوو وه ستانی که می (سه کته) ی هه بوو، دانه یه کی له نیوان ته کبیر و خویندنه وه دا، نه بو هوره یره له وه دا پرسپاری لی کردوه^۳، له باره ی دووه مه وه جیاوازی هه یه، گتپردراوه ته وه که له دوای فاتحای بووه، و تراوه: دوای خویندوه و پیش رکوع بووه. و تراوه: له دوای سه کته ی به که م، دووانی تریش هه بووه، و انا سی وه ستانی که م بووه، به لام نه وه ی دیاره ته نیا دووان بووه، سنیهم زور له سره خو بووه و بو هه ناسه و هرگرتن بووه، خویندنه وه و رکوعی به کسه ر به یه که نه گه یاندوه، پیچه وانه ی که مه وه ستانی به که م که به نه ندازه ی ویردی نیستیفتاح بووه. بو دووه میش و تراوه: بو نه وه بوو نویژ خوینانی دوای خو، خویندنه وه ی خویان بکه ن.

^۱ - بوخاری (۱۱۲۰) و موسلیم (۷۶۹) نیخراچیان کردوه.

^۲ - بوخاری (۷۸۲) و موسلیم (۱۱۰) نیخراچیان کردوه.

^۳ - بوخاری (۷۴۴) و موسلیم (۵۹۸) نیخراچیان کردوه.

که له فاتحیا ده بوویه وه، دهستی ده کرده خویندنه وهی سوره تیکی تر، هه ندیجار خویندنه وه که ی دریز ده کرده وه و هه ندی جاریش که می ده کرده وه به هوی سه فه ریک یان کاریکه وه، هه ندی جاریش مامناوه ند بوو.

له نوژی به یانییدا نزیکه ی شهست بۆ سه د ئایه تی ده خویند، سوره تی (ق) و به سوره تی (الروم) و ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ و، ﴿إِنَّا الشَّمْسُ كُوْرَتْ﴾ و ، له سه فه ردا بووه مه عوزه تینی خویندووه له نوژی به یانییدا، به سوره تی (المؤمنین) ده ستیپیکردووه تاوه کو له پرکاتی به که مدا که یشتووه ته باسی موسا و هارون و تووشی کۆکه بووه به هوی وه چووه ته رکوع.

نوژی به یانیی رۆژی جومعه ی به سوره تی سه جده و سوره تی (الإنسان) خویندووه، هه ردووی به ته واوه تی خویندووه. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه ردووی سوره تی خویندووه له بهر نه وه ی بنه مای دروستبوونی گه ردوون و قیامت و دروستبوونی ئادم و چوونه به هه شت و دۆزه خی له خویاندا هه لگرتووه، نه وانه ش له پۆژی جومعه دا بوونه و ده بن، له به یانیی نه و رۆژه دا خویندوونی که یادکردنه وه و به بیره یانانه وه ی ئوممه ته بۆ رووداوه کانی نه و رۆژه، هه روه ک له گه رده بوونه وه گه وره کانی نمونه ی جه نه کان و رۆژی جومعه دا سوره تی (ق) و (اقتربت) و (سبح) و (الغاشية) ی ده خویند.

سه باره ت به نوژی نیوه پۆ، هه ندیجار دریزی ده کرده وه، هه تا نه وه ی نه بو سه عید نه لی: نوژی نیوه پۆ ده به ستر، ریبوار ده ی توانی بچیته به قیغ و پیویستی خوی جیبه جی بکات و بگه ریته وه مال و ده ستنوژی بشۆردایه و له پرکاتی به که مدا به په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) بگه یشتبایه به وه ی، نه وه نده ی دریز ده کرده وه^۱.

^۱ - موسلیم نیراجی کردووه (۴۴).

ھەندىجار لەنيوہ پۇدا بەئەندازە سورەتى سەجدە و سورەتى(الأعلى) و سورەتى (الليل) و سورەتى البروج و سورەتى(الطارق)ى دەخوئىند.

سەبارەت بەنوئىژى عەسر، ئەوہ لەنوئىژى درىژىدا نيوہى نوئىژى نيوہ پۇى دەخوئىند، بەئەندازەى نيوہ پۇش لەكورتكردەنەوہدا.

سەبارەت بەمەغرىب، ئەوہ رىنىشاندرىى و نوئىژى پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) پىچەوانەى كارى ئەمپۇى خەلك بووہ، ھەندىجار سورەتى(الأعراف)ى تىادا خوئىندووہ لەدوو ركاتدا و ھەندىجارىش(الطور) و ھەندىجارىش(المرسلات)، بۇيە ئەوہندەى بەبەردەوامىى سورەت و ئايەتە كورتەكان لەمەغرىبدا بخوئىندرىت، پىچەوانەى سووننەتە.

سەبارەت بەنوئىژى عىشا، ئەوہ تىايدا(التين والزيتون)ى خوئىندووہ، بۇ موعاز لەو نوئىژەدا(الشمس) و (الأعلى) و (الليل)ى خوئىندووہ، ئىنكارى كردووہ بۇ موعاز سورەتى(البقرة)ى تىدا بخوئىنئىت كاتى لەگەلىدا بووہ موعاز خوئىندوويەتى، پاشان موعاز رۇيشت بۇلاى بەنى عەمر و ھەمان شتى بۇيان دووبارە كردەوہ، پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) فەرمووى: "فَتَّانٌ أَنْتَ يَا مُعَاذٌ"^۱، واتا: ئەى موعاز ئەرى تۇ خەلكىى بەفىتنەدا دەبەى؟

ئىتر خەلكىك ھەيە ھەمىشە دەنووك لەم فەرمائشە دەدەن و لاناكەنەوہ بەملا و بەولايادا.

سەبارەت بەنوئىژى جومعە، ئەوہ تىايدا بەتەواوہتىى ھەردوو سورەتى(الجمعة) و (المنافقين)ى دەخوئىند، ھەروہا ھەردوو سورەتى(سبح) و (الغاشية).

سەبارەت بەخوئىندەوہى لەجەژنەكان، ئەوہ ھەندىجار ھەردوو سورەتى(ق) و (اقتربت)ى بەتەواوہتىى دەخوئىند، ھەندىجارىش سورەتى(سبح) و (الغاشية)، ئەوہ

^۱ - بوخارى(۷۰۵) و موسلىم(۶۶۵) ئىقراچيان كىرەوہ.

رینیشاندەری و رینمای پیامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کە تاوەکو بەپەرەردگار گەیشتەو، لەسەری بەردەوام بوو، بەهیچ شتیکی تر هەلینەوێشاندەو.

سەبارەت بەفەرماشتی پیامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم): «أَيُّكُمْ أُمَّ النَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ»^۱، واتا: مەریەکێ لەئێوە پیشنوێژی بۆ خەڵک کرد، با کەمی بکاتەو و درێژی نەکاتەو. یان وتە ئێنەس (خوای لی رازی بی): "پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ماوەی نوێژەکە ی کەمترین بوو بەشیوەی تەواویش ئەنجامی دەدا، کەمکردنەو و سووک وەرگرتن کاریکی ریزەییە، ئەگەر پێتەو بۆ ئەو پیامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لەسەری بەردەوام بوو، بەردەوامبوونەکەشی لەبەر حەزی ئەوانە نەبوو لەپشتییەو نوێژیان دەکرد، نە، ئەو رینیشاندەری خۆی بوو بەردەوامی لەسەر دەکرد، بریار دەر بوو لەهەموو ئەو شتانە ی کەسانی تر تیایدا ناکۆک بوون.

پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) لەنوێژەکاندا سورەتیکی تاییەت نەدەکرد هەر ئەو بخوینیتەو جگە لەهەینی و دوو جەژنەکە.

لەرینیشاندەری و هیدایەتی ئەودا ئەو بوو سورەتیکی تەواوی دەخویند، هەندێجار لەدوو رکاتدا سورەتیکی دەخویند، هەندێجار سەرەتای سورەتەکە ی خویندوو، لێئێوە نەهاتوو کۆتایی یان ناوەراستی سورەتیکی خویندبیتەو، لەنوێژی سووننەتی نافیلەدا رووی داو لەرکاتیکی دوو سورەتی خویندوو، بەلام نەهاتوو لەنوێژی فەرزدا ئەو ی کردبێ، بەدەگمەن رووی داو لەدوو رکاتدا پێکەوێکە سورەتی خویندبیتەو.

^۱ - بوخاری (۹۰) و موسلیم (۴۶۶) شیخراجیان کەووە.

په يامبه (صلى الله عليه وسلم) له نوښي به يانيدا رکاتي په که می دريژتربو له رکاتي دووهم، له هر نوښتيکي تریشدا، رنگه رکاتي په که می دريژکردبیته وه هه تا نه وهی گوئی له دهنگی پئی که سيک نه بووايه ديت بق نوښ.

زياتر له نوښه کانی تر، نوښي به يانی زياتر دريژ ده کرده وه، چونکه نوښي به يانی هميشه بينراوه له لايهن فریشته کانی شه و روژه وه، هروها له بهر نه وهی رکاته کانی که متره، نه وه دريژکردنه وهی بوو ته قهره بووی نه و که مکردنه وهی، هروها دواي خو نه نجام ده دريت و خه ک نه وکات پشوويان وه رگرتوه، هروها جارئ سهرقالي کار و که سابهت و هؤکاره کانی دونيا نه بوونه، له کاتيکدایه مرؤة دل و گوئی و زمانی ماندور نه بووه، بؤيه ده توانئ له قورئان تيگات و تييفکري، هروها بناغه و سهره تاي کاره، بؤيه گرنگيدانتيکی زياتر و دريژکردنه وه په کی پئ دراوه، نه وهش کومه له نهينيه که ته نيا نه وانه ليئ تيده گن که لاکردنه وه يان هه به لای نهينی و مبهست و حیکمه ته کانی شريعته، خواش پشت و په نايه .

په يامبه (صلى الله عليه وسلم) که له خویندنه وه ده بوويه وه، بق ماويه کی هه ناسه دان بيدهنگ ده بوو، پاشان دهستی به رزده کرده وه وهك پيشوو، له رکوعدا الله اکبری ده کرد و هردوو دهستی نه خسته سهر نه ژنزی تووند ده يگرتن، پشتی تاخت نه کرد و سهری به رز نه ده کرده وه و خواریشی نه ده کرده وه، وهك پشتی راست ده يگرت، نه يفه رموو: "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ"، هه نديجاریش له گهل نه وه دا يان به ته نيا ده يفه رموو: "سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي"، به نه ريت رکوعه کانی نه اندازهی ده ته سبيحات ده بوون، سجوده کانیشی هه ر به و نه اندازه يه بوو.

هه رچی فه رموده که ی به رانی کورې عازبه (خواي لی رازی بی) که نه لی: ((له پشت په يامبه (صلى الله عليه وسلم) نوښم کرد، قیام و رکوع و وهستان و دانیشتنی

¹ - موسليم نيجراجی کرده وه (۷۷۲).

² - بوخاری (۷۹۴) و موسليم (۴۸۴) نيجراجيان کرده وه.

نیوان ههردوو ته حیات نزیك بهیهك بوو^۱، خواش زانایه مه بهستی بهراء نه وهیه، نوژی په یامبهه (صلی الله علیه وسلم) مامناوهند بووه، كه قیامی درژی بگردبایه ته وه، ركوع و سجودیشی درژی ده كرده وه، به لام هه ندیجار ته نیا له شه ونویژدا نه وهی ده كرده، نزیك به وه له نوژی خورگیرانیشتدا نه نجامی ده دا. به زوری نوژی مامناوهند و گونجاو بوو.

ههروه ها له ركوعدا نه یفه رموو: "سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ"^۲، هه ندیجاریش نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسْلَمْتُ، خَشَعْتُ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَمُخِّي وَعَظْمِي وَعَصْبِي"^۳، نه مانه ته نیا له شه ونویژدا په یامبهه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بینراوه.

پاشان سه ری بهرز ده كرده وه و نه یفه رموو: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ"^۴ دهستی بهرز ده كرده وه، لئییه وه گپ دراوه ته وه كه له سی شویندا به نزیكه ی سی هه ناسه دهستی بهرز كرده وه ته وه، له سهه گپ رانه وهی به كدهنگی ههیه، به هیچ شتیك پیچه وانهی نه وه نه سه لماوه، به لكو نه وه رینمایي نازیز بووه په یامبهه (صلی الله علیه وسلم) هه تاوه كو دونیای به جیته یشتوو.

په یامبهه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) كه له نیوان ههردوو سجوددا پشتی بهرزده كرده وه، ریك و راست پشتی راده كرت، نه یفه رموو: "لَا تُجْزِي صَلَاةً لَّا يُقِيمُ فِيهَا الرَّجُلُ صَلْبَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ"^۵، واتا: نوژی كه سی قبول نییه له نیوان ركوع و سجوددا پشتی راست رانه كرت. ئیبن خوزهیمه له سه حیحه كه یدا باسی كرده وه^۶ كه راده وه ستا نه یفه رموو: "رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ"^۷، هه ندیجار "رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ"^۸، رهنگه

^۱ - بوخاری (۷۹۲) و موسلیم (۴۷۱) نیخراجیان كرده وه.

^۲ - موسلیم نیخراجی كرده وه (۴۸۷).

^۳ - موسلیم نیخراجی كرده وه (۷۷۱).

^۴ - صحیح ابن خزیمه ۱/۳۰۰ (۵۹۱)، ههروه ها نیخراج كراوه ی له لایه ن شه بو داوود (۸۵۵) و ترمیزی (۲۶۵) و نه سانی (۱۰۲۷).

^۵ - بوخاری (۶۸۹) و موسلیم (۴۱۱) نیخراجیان كرده وه.

هه‌ندی‌جاریش فه‌رموو بی‌تی "اللهم ربنا لك الحمد"^۱، هه‌موو ئەوانه دروست له‌په‌یام‌به‌ر (صلی الله علیه وسلم) هوه هاتون.

یه‌کێک له‌رێنیشاندەرییه‌کانی په‌یام‌به‌ر (صلی الله علیه وسلم)، درێژکردنه‌وه‌ی ئەو روکنه‌ بوو به‌ئەندازه‌ی رکوع و سجود، دروست لییه‌وه هاتوو هه‌رموو: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ، مِلءَ السَّمَوَاتِ، وَمِلءَ الْأَرْضِ، وَمِلءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ"^۲.

دروست له‌په‌یام‌به‌ری ئازیزه‌وه هاتوو (صلی الله علیه وسلم): "لِرَبِّي الْحَمْدُ، لِرَبِّي الْحَمْدُ"^۳ هه‌تا ئەندازه‌ی رکوعێک.

دروست لییه‌وه هاتوو که هه‌رکاتی له‌رکوع سه‌ری به‌رزده‌کرده‌وه، ئەوه‌نده ده‌مایه‌وه هه‌تا ئەوه‌ی هی وا هه‌بوو ئەبیوت: له‌بیری چووه‌وه، ئەوه‌ش به‌هۆی ئەوه‌ی ئەوه‌نده ئەو روکنه‌ی نوێژی درێژ ده‌کرده‌وه، موسلیم له‌ئەنه‌سه‌وه (خوای لی رازی بی) باسی‌کردوو: په‌یام‌به‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که ده‌یفه‌رموو "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ"، هه‌لده‌ستا هه‌تا ئەوه‌ی ئەمانوت نوێژه‌که‌ی له‌بیر چوو‌یه‌وه، پاشان ده‌چوو سه‌جود و له‌نتوان هه‌ردوو سو‌جده‌دا ده‌مایه‌وه ئەمانوت: له‌بیری چوو‌یه‌وه^۴.

دروست لییه‌وه هاتوو که له‌نوێژی خۆرگیراندا له‌دوای رکوع، ئەو روکنه‌ی نوێژی درێژ‌کردوو ته‌وه و ماوه‌که‌ی نزیک بووه له‌ماوه‌ی مانه‌وه له‌رکوع، رکوع‌عیشی نزیک بووه له‌هه‌لسان (قیام)، ئەوه ئەو رێنیشاندەرییه‌ روونه‌یه که له‌هیچ روویه‌که‌وه پی‌چه‌وانه‌ی نییه‌.

^۱ - بوخاری (۷۲۲) و موسلیم (۴۰۹) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - بوخاری (۷۹۶) و موسلیم (۴۰۹) ئیخراجیان کردوو.

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردوو (۴۷۱).

^۴ - ته‌بو داوود (۸۷۴) و ته‌ساشی (۱۰۶۹) ئیخراجیان کردوو.

^۵ - بوخاری (۸۲۱) و موسلیم (۴۷۳) ئیخراجیان کردوو.

پاشان په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) (الله اکبر) ی ده‌کرد و ده‌چووه سجود و ده‌ستی به‌رز نه‌ده‌کرده‌وه، لټیه‌وه گټر‌دراوه‌ته‌وه که هه‌ردوو ده‌ستی‌شی به‌رز کردووه‌ته‌وه، هه‌ندی له‌حافیزانی فه‌رمووده نمونه‌ی ئیبن‌حزم (به‌رحمه‌ت بی) ته‌سحیحی کردووه، به‌لام وه‌می کردووه و هیچ کات نه‌وه‌ی لی به‌دروست نه‌سه‌لماوه.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌پیش نه‌وه‌ی ده‌ستی بخاته زه‌وی، نه‌ژنوی نه‌خسته زه‌وی، پاشان هه‌ردوو ده‌ستی ده‌خسته زه‌وی، پاشان ته‌ویلی و لووتی، نه‌وه نه‌و گټر‌انه‌وه راسته‌یه که شه‌ریک گټر‌اویه‌تییه‌وه له‌عاسیمی کوری کوله‌یبه‌وه نه‌ویش له‌باوکییه‌وه له‌وائیلی کوری حوچره‌وه نه‌لی: په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) م‌بینی که سوچده‌ی ده‌برد، له‌پیش ده‌ستی، نه‌ژنوی ده‌خسته زه‌وی، که هه‌لده‌ستا، پیش نه‌ژنوی ده‌ستی به‌رز ده‌کرده‌وه^۱. له‌کرداریدا شتیک نه‌گټر‌دراوه‌ته‌وه پیچه‌وانه‌ی نه‌وه بی.

په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ر ته‌ویل و لووتی سوچده‌ی ده‌برد له‌خوار عه‌مامه‌که‌ی، له‌فه‌رمووده‌ی سه‌حیح و حه‌سه‌نیشدا نه‌سه‌لماوه له‌سه‌ر میزه‌ره‌که‌ی سوچده‌ی بردبی.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) زورجار له‌سه‌ر زه‌وی سوچده‌ی ده‌برد، له‌سه‌ر ناو و قورپیش، له‌سه‌ر هه‌وینی په‌لکی دارخورما، له‌سه‌ر حه‌سیری له‌دار خورما دروستکراو و له‌سه‌ر پیستی خو‌شه‌کراویش سوچده‌ی بردووه.

که سوچده‌ی ده‌برد، ته‌ویل و لووتی له‌زه‌وی دده‌ا، ده‌سته‌کانی بلاو ده‌کرده‌وه هه‌تا نه‌وه‌ی سپیایی بن‌بالی ده‌بینرا، نه‌گه‌ر کاوړیکیش بیویستبایه ده‌یتوانی له‌نیوان باله‌کانییه‌وه تیپه‌ر بی.

^۱ - نه‌بو داوود (۸۳۸) و موسلم (۱۰۸۹) ئیخراجیان کردووه.

دهستی له ناست گوی و شان داده نا، له سه حیجی موسلیمدا هاتووه له به رانه وه نه لئ په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "إِذَا سَجَدْتَ فَضَعْ كَفِيكَ وَارْفَعْ مِرْفَقَيْكَ" و اتا: نه گهر سوچدهت برد، ناوله پت بخه ره زهوی و ثانیشتک بهرز بگه ره وه.

له سوچدهدا ریک بوو، به هموو په نجه کانی پنی رووی ده کرده قیبله. ناوله پ و په نجه کانی راده خست، نه بوشایی ده خسته نئوانیانه وه و نه همووی له یه ک توند ده کرد، له سه حیجی ثین حیباندا^۱ هاتووه: که ده چووه رکوع، په نجه کانی بلاوده کرده وه، که ده چووه سجد، په نجه کانی نه خسته پال یه ک. نه یفه رموو: "سبحان ربِّي الأعلیٰ"^۲، فرمانیشی کرد نه وه بووتریت. نه یفه رموو: "سبحانک اللهم ربنا وبحمدک، اللهم اغفر لی"^۳. نه یفه رموو: "سُبْحٌ قُدُوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ"^۴. ههروه ها په یامبه ری نازیز (صلی الله علیه وسلم) نه یفه رموو: "سبحانک وبحمدک لا إله إلا أنت"^۵.

نه یفه رموو: "اللهم إني أعوذ برضاك من سخطك، وبمعافاتك من عقوبتك، وأعوذ بك منك، لا أحصي ثناءً عليك، أنت كما أثنيت على نفسك"^۶، و اتا: خواجه گیان به پازیبوونی خوت په نا ده گرم له تووره بیت، به لیبورده یی و به خشینت له سزات، به خوت په نا ده گرم له خوت، ستایش و پیاوه لدانی تو له ژماردن نایه ت، تو نه وهی که خوت ستایشی خوتت کردووه.

^۱ - موسلیم نیخراچی کردووه (۴۹۴).

^۲ - سه حیج ثین حیبان (۱۹۲).

^۳ - موسلیم نیخراچی کردووه (۷۷۲).

^۴ - بوخاری (۷۹۴) و موسلیم (۴۸۴) نیخراجیان کردووه.

^۵ - موسلیم نیخراچی کردووه (۴۸۷).

^۶ - موسلیم نیخراچی کردووه (۴۸۵).

^۷ - موسلیم نیخراچی کردووه (۴۸۶).

تەیفەرموو: "اللهم لك سجدتُ، وبك أمنتُ، ولك أسلمتُ، سجدتُ وجهي للذي خلقه وصوره وشق سمعه وبصره، تبارك الله أحسن الخالقين"^١، واتا: خوايه گيان من وا بۆ تۆ سوجدەم برد، باوەڕم بە تۆ هینا و ملکه چی فرمانی تۆ بووم، رومەتم سوجدەم برد بۆ ئەو خوايهی دروستی کردوو و وینەى کیشاوه و بیستن و بینینی بۆ دروستکردوو، مەزنی و گەورەیی بۆ باشترین دروستکار و خالق.

تەیفەرموو: "اللهم اغفر لي ذنبي كله، دقه وجله، وأوله وآخره، وعلانيته وسره"^٢، واتا: خوايه گيان لەتەواوی گوناھەکانم خۆش ببه، لەورد و درشت و سەرەتا و کۆتا و ناشکرا و نەینى، لەھەموو ئەو تاوانانەم خۆش ببه.

تەیفەرموو: "اللهم اجعل في قلبي نورا وفي سمعي نورا وفي بصري نورا وفي لساني نورا إلى قوله واجعل لي نورا"^٣، واتا: خوايه گيان رووناکیی بخەرە دل و گوێ و بینین و راست و چەپ و پێش و پاش و سەر و و خوارم، خوايه گيان رووناکییم پى بە. فرمانی داوه لەسوجدەدا دعای زۆر بکری و فرمانی داوه: "إنه قمن أن يستجاب لكم"^٤، واتا: کات و شوێنیکە لەپێشترە وەلامی پارانە وەکانتان بدریتەو.

قبولبوونی دوعا دوو جۆرە: قبولکردنی دوعای کەسە کە بەو هی داواکەى بێتەدى، مەرۆهەما قبولکردنی دوعاکەى بەپاداشتدانەو هی لەسەر ئەو دوعایە، بەھەردوو جۆر

رافەى ئەم فەرمايشتەى خواى گەرە کراره: ﴿أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾ البقرة: ١٨٦، واتا: گیرا دەکەم نزاى نزاکاران مەركاتیک هاوار و نزام لى بکەن.

دروست ئەو هیە، مەردوو جۆر لەخۆ دەگریت.

^١ - موسليم ئیخراجی کردوو (٧٧١).

^٢ - موسليم ئیخراجی کردوو (٤٨٣).

^٣ - یوخاری (٦٣١٦) و موسليم (٧٦٣) ئیخراجیان کردوو.

^٤ - موسليم ئیخراجی کردوو (٤٧٩).

خه لکی جياوازن له باره ی قیام و سجوده وه ناخو کامه یان باشتره؟ کومه لیک له بهر کومه له شتیک قیام به باشتر ده زانن، کومه لیکي تریش نه لاین: سجود باشتره. کومه لیکي تریش نه لاین: له شه ودا دریزی قیام باشتره، له پرؤیشدا زور رکوع و سجود بردن.

مامؤستا که مان نه لای: دروست نه وه یه وهک یه کن، قیام به قورئانخویندنه که یه ره باشتره، سجودیش به هینه و دیمه نی سوجه بردن، شیوه ی باشتره له شیوه ی قیام، هه روه ها زیکی قیام باشتره له زیکی سجود، هه روهک له نویژی خوړگیران و شه ونویژدا په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه نجامی داوه، که قیامی که م بگردایه ته وه، رکوع و سوجدیشی که م ده کرده وه، له فهرزه کانیشتا وه های ده کرد^۱. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به وتنی (الله اکبر) هوه سه ری به رز ده کرده وه به بی دست به رزکردنه وه، پیش دست، سه ری به رز ده کرده وه، پاشان داده نیشست و قاچی چه پی ده خسته ژیر خوئی و له سه ری داده نیشست و قاچی راستی راده گرت، له و شوینه دا ته نیا نه و جوړه ی لی گنډراو ده ته وه و سه لماوه.

دهستی ده خسته سه رانی، نانیسکی ده خسته سه رانی و دهستی نه خسته سه رانه ژتوی، دوو په نجه ی تووند ده کرد و نه لقه یه کی دروست ده کرد، پاشان په نجه ی به رزده کرده وه و دوعای پی ده کرد و ده جولاوند، نا به و جوړه ی وتووه وانلی کوری حوچر له باره ی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده وه^۲.

پاشان نه یه رمور: "اللهم اغفر لي وارحمني واجبرني واهدني وارزقني"^۳، ااتا: خویبه گیان لیم خو شببه و به زه بیت پیمدا بیته وه و دلم رابگره و هیدایه تم بده و رزقم بده. نیبن عه باس (خوای لی رازی بی) ناوه های لیه وه گنډراو ته وه (صلی الله علیه

^۱ - مجموع الفتاوی لابن تیمیة ۲۲/۶۹-۸۳.

^۲ - نه بو داووه (۷۲۶) و نه سانی (۸۸۹) شیخراجیان کرده وه.

^۳ - ترمیزی شیخراحی کرده وه (۲۸۴).

وسلم). حوزة يفة باس دهكات كه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) نه يفرموو: "رب اغفر لي، رب اغفر لي"، واتا: خوايه گيان ليتم خوشبه. خوايه گيان ليتم خوشبه.

رښتياشاندريي نه و وهابوو، به نه دازه ي ماوه ي سوجه، نه و روكنه ي دريژ ده كرده وه، له هه موو فرموده كاندا نه وه ي لويه جينگر بووه، له سه حيدا هاتووه له نه سه وه (خواي لي رازي بي) كه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له نيوان هه ردوو سوجه دا داده نيشت هه تا نه وه ي نه مانوت: بيري چووه ته وه له نويزداه^۱.

له دواي نه ماني هاوه لان، نه م سووننه ته زوري خه لك وازيان ليه تياوه، له بهر نه وه يه سابت وتوويه تي: نه نه س شتانيكي ده كرد نابينم نيوه نه نجامي بدن: له نيوان دوو سوجه كه دا نه وه نده ده مايه وه نه مانوت: بيري چووه ته وه.

په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له سر پيشي قاچ و نه زتوي هه لده ستايه وه به خو دان به سر راندا، هه روك وائيل و نه بو هوره يره باسيان كردوو، له سر زه وي پشتي به هه ردوو ده ستي نه ده به ست بو هه لسانه وه، ماليكي كوري نه لحوه يرس لويه وه باس دهكات كه هه لنه ده ستايه وه تاوه كو له دانيشندا ريك نه بووايه ته وه، نا نه وه يه بيتي ده وترت دانيشتن ي پشودان(جلسة الاستراحة)، شه رعناسان له ودها جياوازن: ناخو نه وه په كيكه له سووننه ته كاني نويز و سووننه ته هه موو كه سي نه نجامي بدات، يان به شيك نويه له سووننه ته كان، به لكو هه كه سي پيوستي بوو نه نجامي بدات؟ نه وه ش به پشت به ستن به دوو بوچوون كه دوو گيرانه وه يه له نه حمه دوه (به په حمه ت بي).

كه هه لده ستايه وه ده ستي ده كرد به خو ينده وه، وه ستانيكي نه ده كرد ورك نه وه ي له پركاني يه كه سي ده ستي كردني نويزدا نه نجامي ده دا، شه رعناسان جياوازن، ناخو نه وه له شويني(اعوذ

^۱ - نه يو نارود(۸۷۴) و نه سالي(۱۱۴۵) شيراجيان كردوو.

^۲ - بوخاري(۸۲۱) و موسليم(۱۷۳) شيراجيان كردوو.

بالله من الشيطان الرجيم) ه يان نه، نه وه دواى نه وهى به كدهنگن له سر نه وهى كه له شوينى (استفتاح)ى نويزدا نيبه، له ودا بوونه ته دوو بوجوونه وه و دوو گنرانه وه به له نه حمه دوه وه، هه ندى له قوتابيه كاني دهيكه نه نه وهى نايه خويندنى نويز به ك خويندنه كه به ك (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم)ى به س بي يان خويندنه وهى هه ركاتيك به خوئى سه به خوئيه؟ نيكتيفا كردن به به ك (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ديارتره بق نه و فهرمووده سه حيهى له لايه ن نه بو هوره بروه هاتووه: كه په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) كاتيك له ركاتى دووه م هه لده ستايه وه، به خويندنه وهى: ﴿ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ اَلْعَالَمِيْنَ ﴾ الفاتحة: ٢ ده ستاييده كرد. بيدهنگ نه ده بوو. به ك (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم)ى ده خويند، چونكه بيدهنگيى نه ده كه وته نيوان هه ردوو خويندنه وه وه، به لكو زيكرىان ده كه وته نيوانه وه، بويه نه گه ر سوپاس و ستايشى خواى گوره يان ته سبيحات يان لا اله الا الله يان سه لاواتدان له سر په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم)ى كه وته نيوانه وه، نه وه هه ر وه ك به ك خويندنه وه دده نريت.

په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) ركاتى دووه مى وه ك به كه م نه نجام ددا ته نيا له چوار شتدا نه بي: بيدهنگي، ده ستاييكردن، ته كبیره ي نويز دابه ستن، دريژكردنه وه.

كه دده نيشت بق شايه تومان، ده ستي چه پى نه خسته سه ر راني چه پى، ده ستي راستيش له سه ر راني راست، به په نجه ي شايه توماني ناماژه ي ددا و دهيجولاند، هه ندى لارى ده كرده وه و دهيجولاند هه روه ك له فهرمووده كه ي وائيلي كوپى حوجره وه هاتووه، په نجه توته و براى توته ي توند ده كرد و به په نجه ي ناوه راست و سپي كوزه نه لقه يه كى دروست ده كرد و په نجه ي شايه تومان (دوشاومژه)ى به رز ده كرده وه و چاوى ده خسته سه ر، ده ستي چه پى له سه ر راني چه پى بلاو ده كرده وه و خوئى ده خسته سه رى.

سيفه تی دانیشتنیشی، وهك نهوهی پیشتر باسماں کرد، دانیشتنی نیوان ههردوو سوچدهی وهك یهك وههابوو، لهسهه قاجی چهپی داده نیشته و قاجی راستی بهرز راده گرت، لهجگه لهه سیفه و وهسفه، جوری تر باس نهه کراوه.

پاشان هه همیشه لهو دانیشتنه دا ته حیاتی ده خوینده و هاوه لانی فیر ده کرد بئین: "التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ".^۱

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) لهو ته حیاته دا زور کهم ده مایه وه وهك نهوهی لهسهه بهردی گهرم دانیشتی، لیه وه هه رگیز نه گێردراوه ته وه گه یشتبیتته سه لاوات و په نای به خوا گرتی له سزای ناوگور و دوزهخ و فیتنه ی زیندوو کردنه وه و مردن و فیتنه ی مه سیحی ده جال، جا نه گه ر که سیک نه وه به سووننه ت بزانی، نه وه شته گشتیه کان به جوریکی تر تیگه یشتوو، به لکو ته واوی نه وانه له ته حیاتی کوتاییدا ده وترین.

پاشان په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به وتنی (الله اکبر) و لهسهه پیشه وهی په نهه کانی و نه ژتوی و به خوخته سهه رانی هه لده ستایه وه وهك پیشتر باسماں کرد. له فه رموده که ی عه بدوالله ی کوری عومه ردا هاتوو (خوای گه وره له خزی و باوکی رازی بی) که په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) لهو شوینه دا دهستی بهرز کردوو ته وه^۲، نه م زیاده یه ی نیو فه رموده که ی عه بدوالله ی کوری عومه ر یه کده نگیی لهسهه ر نییه، زوربه ی گێره وه کانی نه مه ناگێرنه وه.

پاشان ته نیا سوره تی فاتحای ده خوینده وه، لیه وه نه سه له ماوه له دوو رکاتی کوتاییدا له دوای فاتحای هیچ نایه تیکی تری خویندبیتته وه.

^۱ - بوخاری (۸۲۱) و مرسلیم (۴۰۲) شیخراجبان کردوو.

^۲ - بوخاری شیخراجی کردوو (۷۳۹).

لہرہ واتبہ کانداندا لہ نوپژہ چوار رکاتیہ کانداندا دوو رکاتی سہرہ تائی درپژدہ کردہ وہ، رکاتی یہ کہ می لہ رکاتی دووہ ماوہ درپژتر بوو.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) رینیشاندہری و رہوشتی تاوہا بوو لہ ہمہ مو نوپژہ کانداندا: رکاتی یہ کہ م لہ وی تر درپژتر بوو.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کہ لہ تہ حیاتی کوتاییدا دادہ نیشیت، خوی دہ خستہ سہر سمت و رانی، سمت و رانی تہ خستہ سہر زہوی و قاچی لہ یہ ک لاوہ دہردہ کرد، تہ مہ یہ کیکہ لہ و سی شیوہ یہی لہ بارہی تہ وہ پکہ وہ لیئہ وہ گپژدراوہ تہ وہ. تہ بو داوود لہ فہرموودہ یہ کی تہ بو حومہ ییدا باسی کردوہ.

رووی دووہ م: بوخاری لہ سہ حیچہ کہ ییدا باسی کردوہ^۱ ہر لہ فہرموودہ یہ کی تہ بی حومہ ییدہ وہ تہ لی: "کہ لہ رکاتی کوتایی دادہ نیشیت، قاچی چہ پی پیشدہ خست و قاچی راستی دادہ نا و دادہ نیشیت"، تہ مہ گونجاوہ بہ وہی یہ کہ م لہ دانیشتن لہ سہر سمت، تہ وہ ہہ یہ زیادہ یہ کی تیدایہ لہ وہ سفی شیوہی ہر دوو قاچ کہ لہ گپژانہ وہی یہ کہ م دا باس نہ کراوہ.

رووی سیئہ م: تہ وہی موسلیم باسی کردوہ لہ سہ حیچہ کہ ییدا^۲ لہ فہرموودہ یہ کی عہ بدواللہی کوپی زوبہ یرہ وہ: پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) "قاچی چہ پی تہ خستہ نیوان ران و بالی، قاچی راستیشی رادہ خست"، تہ مہ پیچہ وانہی ہر دوو وہ سفی سہرہ تایہ لہ دہر کردنی قاچی چہ پی لہ لایہ کہ وہ و دانانی قاچی راستی. رہنگہ ہہ ندیجار تہ مہی کردبی و ہہ ندیجار تہ وی تر، تہ مہ ش دیارترہ، تہ کری تہ وہ لہ جیاوازی گپژرہ وانہ وہ بی.

لہ پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) وہ باس نہ کراوہ لہ سہر سمتی دانیشتی تہ نیا لہ و تہ حیاتہ دا نہ بی کہ تیایدا سہلام دہ داتہ وہ.

^۱ - بوخاری گپژاویہ تیبہ وہ (۸۲۸).

^۲ - موسلیم نیخراچی کردوہ (۵۷۹).

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که له ته‌حیادا داده‌نیشت، ده‌ستی راستی نه‌خسته‌سەر رانی راستی و سئ په‌نجه‌ی نه‌خسته‌سەر به‌ک و په‌نجه‌ی دوشاومژه‌ی دريژ ده‌کرد، قوئی له‌سەر رانی راده‌خست و دووری نه‌ده‌خسته‌وه، ئانیشکی له‌کوټایی رانی بوو، هه‌رچی قوئی چه‌پی بوو، نه‌وه په‌نجه‌کانی به‌سەر رانی چه‌پیدا دريژ کردبوو.

له‌ده‌ست به‌رزکردنه‌وه‌دا په‌نجه‌کانی روو به‌قیبله ده‌کرد، هه‌روه‌ها له‌رکوع و سجود و شایه‌تومانیشدا روو به‌قیبله بوون، له‌سجودیشدا په‌نجه‌کانی پئی روو به‌قیبله بوون، له‌هه‌ردوو رکاتدا ته‌حیاتیکی ده‌خویند.

له‌حه‌وت شوینی نوټژدا ده‌پاراپیه‌وه:

یه‌که‌م: له‌دوای ته‌کبیره‌ی نوټژ دابه‌ستن (الله أكبر) و له‌نیو دوعای ئیستیفتاحدا، دووه‌م: له‌پیش رکوع و له‌دوای لیبوونه‌وه له‌خویندنه‌وه‌ی ئایه‌ته‌کان له‌نوټژی ویترا.

سییه‌م: له‌دوای هه‌لسانه‌وه له‌رکوع.

چواره‌م: له‌رکوعدا.

پینجه‌م: له‌سجوددا، زۆربه‌ی پارانه‌وه‌کانی له‌و کاته‌دا بوون.

شه‌شه‌م: له‌نیوان هه‌ردوو سوچده‌دا.

حه‌وته‌م: له‌دوای شایه‌تومان و له‌پیش سه‌لامدانه‌وه، به‌وه‌ش فه‌رمانی داوه له‌فه‌رمووده‌که‌ی نه‌بو هوره‌یره و فه‌رمووده‌که‌ی فه‌زاله‌ی کوپی عوبه‌ید، هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردوو به‌پارانه‌وه له‌سجوددا.

هه‌رچی پارانه‌وه‌ی دوای سه‌لامدانه‌وه‌ی نوټژه روو به‌قیبله یان پینشوټژی بو کراون، نه‌وه له‌بناغه‌دا له‌کاری په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) نه‌بووه و به‌سه‌نه‌دی سه‌حیح یان سه‌سن لییه‌وه نه‌گێردراوه‌ته‌وه، تیگرای نه‌وه فه‌رموودانه‌ی په‌یوه‌ستن

به نوێژهوه، ئه‌وه‌یه که په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) ئه‌نجامی داوون و فه‌رمانی کردووه ئه‌نجام بدرین، جگه له‌وه‌ی لیژه‌دا شتیك هه‌یه، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه نوێژخوین ئه‌گه‌ر له‌نوێژه‌که‌ی بوویه‌وه و یادی خوای کرد و لا إله إلا الله‌ی وت و سوپاس و ستایشی خوای گه‌وره‌ی کرد به‌ویرده ریگه‌پیدراوه‌کان، ئه‌وه سووننه‌ته له‌دوای ئه‌وه سه‌لاوات بنیری بۆ په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) و سووننه‌ته دوابه‌دوای ئه‌وه دوعا بکات، هه‌روه‌ک له‌فه‌رمووده‌که‌ی فه‌زاله‌ی کورپی عوبه‌یددا هاتووه: "إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِحَمْدِ اللَّهِ وَالْتَّنَاءِ عَلَيْهِ، ثُمَّ لِيَصِلْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ لِيَدْعُ بَعْدَ مَا شَاءَ"، واتا: ئه‌گه‌ر یه‌کێ نوێژی کرد، با به‌سوپاس و ستایشی خوا(الحمد لله) ده‌ستپێبکات پاشان سه‌لاوات بدات له‌سه‌ر په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم)، پاشان چی ویست له‌خوای داوا بکات. ترمیزی ئه‌لی: فه‌رمووده‌یه‌کی سه‌حیحه^١.

پاشان په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) به‌لای راستدا سه‌لامی ده‌دایه‌وه و ئه‌یفه‌رموو: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ"، به‌لای چه‌پیشدا هه‌مان شتی ده‌فه‌رموو. ئه‌وه کرداری به‌رده‌وامی بوو که پانزه هاوه‌ل گێراویان ته‌وه، لێیشه‌وه گێردراوه‌ته‌وه که یه‌ک سه‌لامی داوه‌ته‌وه^٢، به‌لام له‌هیچ روویه‌کی دروسته‌وه ئه‌مه نه‌سه‌لماوه.

٢- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ پارانه‌وه له‌ نوێژدا

په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌نوێژه‌کانیدا ده‌پارایه‌وه و ئه‌یفه‌رموو: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيخِ الدَّجَالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَغْرَمِ وَالْمَأْتَمِ"، واتا: خواجه گیان په‌نات پی ده‌گرم

^١ سنن الترمذی (٣٤٧٧)، فه‌رمووده‌یه‌کی حه‌سه‌ن سه‌حیحه.

^٢ موسلم نیخراچی کردووه (٤٣١).

^٣ ئیبن ماجه نیخراچی کردووه (٩١٨).

^٤ بوخاری (٨٣٢) و موسلم (٥٨٩) نیخراچیان کردووه.

له سزای گۆر، په نات پی ده گرم له فیتنه‌ی ده جال، په نات پی ده گرم له فیتنه‌ی زیندو بوونه وه و مردن، خواجه گیان په نات پی ده گرم له قهرز و تاوان. هه روه‌ها له نوێژدا ئه یفه رموو: "اللهم اغفر لي ذنبي، ووسع لي في داري، وبارك لي فيما رزقتني"^١، واتا: خواجه گیان له تاوانم خۆشبه، مالم بۆ فراوان بکه و به ره که ت بخه ره ئه و رزقه‌ی پیمی ده به خشی.

له سجوددا ئه یفه رموو: "رب أعط نفسي تقواها، وزكها أنت خير من زكاها، أنت وليها ومولاها"^٢، واتا: خواجه گیان ترسی خۆت به ده روونم بده، پاکی رابگره ئه وه خۆتی پاکی رابگری، تق دۆست و گه وره‌ی ئه وی.

پیشتریش باسی ئه وه رایبوورد که چی فه رموو له وه‌ی له رکوع و سجود و دانیشتن و هه لسانه وه له رکوعدا فه رموو به تی.

هه موو ئه وانه به بیژه‌ی تاک (الإفراد) له پارانه وه‌ی نوێژی په یامبه‌ری ئازیزدا (صلی الله علیه وسلم) پاریزراوه.

٣- له رپیازی په یامبه‌را (صلی الله علیه وسلم) له ره چا وکردنی حالی نوێژ خوینانی دوا‌ی خۆی له گه‌ل ئه وه‌ی به جوانیی دئی کرد بووه خوا‌ی گه وره و بی‌ری خست بووه لای.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که هه لده ستا بۆ نوێژ، سه‌ری دانه نواند، پیشه‌وا ئه حمه‌د (خوا‌ی لی رازی بی) باسی کردووه. په یامبه‌را (صلی الله علیه وسلم) له ته حیاتدا چاوی له سه‌ر په نه‌ج‌ی شایه تومانی لا نه ده‌دا، ئارامی و خۆشی و ئاسوودیی خۆی خست بووه نوێژه کانیه وه، به بیلالی ئه فه رموو: "يا بلال، أرحنا بالصلاة"^٣، واتا: ئه‌ی بیلال به نوێژ ئارامیمان پی بده و ئاسووده مان بکه. هه روه‌ها

^١ - ترمیزی ئیخراجی کردووه (٣٥٠٠).

^٢ - موسلیم ئیخراجی کردووه (٢٧٢٢).

^٣ - ئه‌ی داوود ئیخراجی کردووه (٤٩٨٥).

ئه‌یفه‌رموو: " جُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ "، واتا: گلینه و ئارامیم له‌نوێژدا بۆ دانراوه. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا، ره‌چاوکردنی حالی نوێژخوینانی دوا‌ی خۆی سه‌رقالی نه‌ده‌کرد له‌جوان دلدانه لای خوای گه‌وره و بیری لای په‌روه‌ردگاری بی.

ئه‌چوو نوێژه‌وه‌و ئه‌یوست نوێژه‌که‌ی درێژ بکاته‌وه، که گویی له‌گریانی مندالیک ده‌بوو، نوێژه‌که‌ی کورت ده‌کرده‌وه نه‌وه‌ک له‌سه‌ری دایکی منداله‌که ناره‌حه‌تی دروست بووی، جارێکیان سواریکی نارد هه‌وایی بۆ به‌ینینه‌وه، هه‌لسا بۆ نوێژ و لای ده‌کرده‌وه به‌لای ئه‌و دۆله‌ی سواره‌که‌ی لێوه ده‌هات، ره‌چاوکردنی حاله‌تی نه‌و سواره‌ش سه‌رقالی نه‌کرد له‌دل خستنه‌لای نوێژه‌که‌ی.

جارێکیان نوێژی کرد و ئومامه‌ی کچی ئه‌بی ئه‌لعاصی کوپی ئه‌له‌رهبیع کچی زه‌ینه‌بی کچی بوو له‌سه‌ر ملی بوو، که هه‌لده‌ستا هه‌لیده‌گرت، که ده‌چوو رکوع و سجود دایده‌نا.

نوێژی ده‌کرد و هه‌سه‌ن یان حوسه‌ین ده‌هات و ده‌چوو سه‌ر پشتی و ئه‌ویش سوخته‌که‌ی درێژ نه‌کرده‌وه نه‌وه‌ک له‌سه‌ر پشتی بکه‌وی.

نوێژی ده‌کرد و عایشه بۆ پێوستیه‌کی ده‌هات ده‌یبینی ده‌رگا داخراوه، په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) ده‌چوو ده‌رگا‌که‌ی بۆ ده‌کرده‌وه و ئه‌گه‌رایه‌وه بۆ نوێژه‌که‌ی.

له‌نوێژدا ده‌بوو، به‌ئاماژه وه‌لامی سه‌لامی ئه‌و که‌سه‌ی ده‌دایه‌وه سه‌لامی لی بکردبایه.

جابر ئه‌لی: په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بۆ پێوستیه‌ک ناردی، که گه‌رامه‌وه بینیم نوێژ ده‌کات، سه‌لامم لی کرد به‌ئاماژه وه‌لامی دامه‌وه.¹

¹ ته‌سانی ئیخراجی کردوه (٢٩٣٩).

² بوخاری (١٢١٧) و موسلم (٥٤٠) ئیخراجه‌یان کردوه.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نویژی دہ کرد و عائیشہ روو بہ قبیلہی راکشابوو، کہ دہ چووہ سجد بہ دہستی لئی دہدا و ئہ ویش قاجی کؤدہ کردہ وہ، کہ ہلہ دستا، عائیشہ ش قاجی دریژ ئہ کردہ وہ^۱.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نویژی دہ کرد شہیتان ہات تاوہ کو نویژہ کہی لئ بپریت، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) گرتی و چنگی خستہ بینا قاقای ہتا ئہ وہی لیک شہیتان کہوتہ سہر دہستی پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم)^۲.
لہ سہر مینبہر نویژی دہ کرد و دہ چووہ رکوع، کہ کاتی سوجدہ ہات، بہ کشانہ وہ دابہزی و لہ سہر زہویبہ کہ چووہ سوجدہ پاشان چووہ سہر مینبہر کہ.

روو بہ دیوار نویژی دہ کرد ئازہ لیک ہات لہ بہ ردمیدا تیدہ پیری، ہر ریگہی بؤ دہ کردہ وہ و پالی پیوہ دہتا تاوہ کو سکی بہ دیوارہ کہ وہ نووساند و لہ پشتہ وہی پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) تیپہ پیری^۳.

نویژی دہ کرد و دوو خزمہ تکاری نہ وہی عہ بدولموتہ لیب ہاتن و شہریان بوو، بہ دہستی خوی گرتنی و لہ یہ کی کردنہ وہ لہ کاتیکدا لہ نویژدا بوو^۴.

لہ نویژدا فووی دہ کرد، لہ نویژدا دہ گریا و دہنگی گریانی دہ بیسترا، بہ پیّ خاوسی نویژی دہ کرد، جاری وا ہہ بوو بہ نہ علوہ نویژی دہ کرد، ہہندیچار لہ یہ کہ بہرگدا نویژی دہ کرد و ہہندیچاریش لہ دوو بہرگ نویژی دہ کرد کہ زورچار لہ دوو بہرگدا بووہ.

لہ نویژی بہ یانی لہ دوا ی رکوع، بؤ ماوہی یہ ک مانگ قنوتی دہ خویند، پاشان وازی لہ قنوت ہینا، تہ نیا لہ کاتی کؤست و بہ لادا قنوتی دہ خویند، قنوتی بہ نویژی بہ یانی تایبہت نہ کرد، بہ لکو لہ نویژی بہ یانی و مہ غریبشدا قنوتی دہ خویند،

^۱ - بوخاری (۳۸۴) و موسلم (۵۱۳) ئیخراجیان کردوہ.

^۲ - تہ حمہ ۱۸۰/۳-۲ (۱۱۷۸-۰)، ۴۱/۷ (۳۹۳۶) و نہسانی لہ الکبریٰ ۱/۲۹۴ (۵۵۵)، ۱۰/۲۳۴ (۱۱۳۷۵) ئیخراجیان کردوہ.

^۳ - تہ بو داوود ئیخراجی کردوہ (۷۰۸).

^۴ - تہ بو داوود ئیخراجی کردوہ (۷۱۷).

بوخاری باسیکردوه له سه‌حیحه‌که‌یدا له نه‌سه‌وه^۱، موسلیمیش له به‌پائه‌وه گنراویه‌تییه‌وه^۲.

له‌پیبازی په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌وه بوو، ته‌نیا له‌کاتی کۆست و به‌لادا قنوتی ده‌خویند، که کۆست و به‌لا له‌ئارادا نه‌بوویه قنوتی نه‌ده‌خویند و به‌نوژی به‌یانیش‌وه تاییه‌تی نه‌ده‌کرد، به‌لکو زۆریه‌ی قنوته‌کانی بو نوژه دریزه‌کان و نه‌وه بوو له‌شه‌ودا بوو، نزکی ده‌کرده‌وه له‌به‌ریه‌یان و کاتی قبولبوون و دابه‌زینی خوی گه‌وره، چونکه نه‌و نوژه‌یه که خواو فریشته‌کان ئاماده و شایه‌تی له‌سه‌ر ده‌دن، یان فریشته‌کانی شه‌و و رۆژ شایه‌تی له‌سه‌ر ده‌دن و ئاماده‌ی ده‌بن، هه‌روه‌ک هه‌ردوکی گنپ‌دراوه‌ته‌وه له‌پاڤه‌کردنی فه‌رمایشی خوی گه‌وره‌دا: ﴿إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ (۷۸) الإسراء: ۷۸، واتا: به‌پاستی قورئان خویندنی نوژی به‌یانی هه‌میشه ده‌بینریت(له‌لایه‌ن فریشته‌کانی شه‌و و رۆژه‌وه).

به‌لی به‌دروست له‌نه‌بو هوره‌یره‌وه هاتووه و توویه‌تی: سویند به‌خوا نوژی من زیاتر له‌نوژی ئیوه نزیکه به‌نوژی په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم)، نه‌بو هوره‌یره له‌پکاتی کۆتایی نوژی به‌یانیدا قنوتی ده‌خویند له‌دوای نه‌وه‌ی ته‌یووت: "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ"، بو باوه‌پداران ده‌پاراپه‌وه و نه‌فره‌تی له‌بیئاوه‌پان ده‌کرد^۳.

گومان له‌وه‌دا نییه که په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌وه‌ی کردووه پاشان وازی له‌په‌ناوه، نه‌بو هوره‌یره چه‌زی کردووه فیریان بکات که نمونه‌ی نه‌و قنوته سووننه‌ته و په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌نجامی داوه، نه‌وه

^۱ - بوخاری ئیخراجی کردووه له‌زیاتر له‌پاڤه‌ شوین، له‌وانه: (۱۰۰۶، ۲۸۰۶، ۱۰۸۸، ۱۰۹۰)، له‌هه‌ئیکئا‌دا باسی به‌پانیی ده‌کات، له‌هیچ‌پاندا باسی مه‌غریبی نه‌کردووه.

^۲ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۶۷۸).

^۳ - بوخاری (۷۹۷) و موسلیم (۶۷۶) ئیخراجیان کردووه.

وه لآمدانه وهى خه لكى كوفه يه كه به ره هاى قنوتى كاتى كووست و به لا و كاته كانى
 تريان به مه كروه نه زانن و نه لئن: نه سخ بووه ته وه و كردنى بیدعه يه، به لام
 فه رموده ناسان له نيوان نه مان و نه وانه دان كه له كاتى به لا و كاته كانى تردا
 به سووننه تى ده زانن، له نيوان هه ردوو كوومه لدا كار به فه رموده ده كه ن، په يامبه رى
 خوا (صلى الله عليه وسلم) كهى قنوتى كردبى قنوت ده خوینن و كهى وازى ليته يئابى
 وازى لى ده هينن، له نه نجامدان و نه نجام نه داندا شوین په يامبه رى (صلى الله عليه
 وسلم) ده كه ون و نه لئن: نه نجامدانى سووننه ته و نه نجامنه دانيشى به هه مان شيوه
 سووننه ته، له گه ل نه وه شدا مشتومر له گه ل نه و كه سه دا ناكه ن له سه رى به رده وامه و
 كردنى به مه كروه دانانين و به بیدعه ي نابینن، كه سى نه نجامده ر به پيچه وانهى
 سووننه ت دانانين، هه روه ك ئينكارى نه و كه سه ش ناكه ن كه له كاتى به لا و ناخوشى
 و كاتى تريشدا نه نجامى نادات و ره تى ده كاته وه، بويه واز ليته يابى به بیدعه نابینن
 و واز ليته يابى به پيچه وانهى سووننه ت نابینن، به لكو نه وهى قنوت ده خوینن
 باشتري كردوه و نه وه شى ناخوینن باشتر ده كات.

نه گه ر هه نديجار پيشنويزى خوین به دهنگى به رز بيخوینن تاوه كو نويزخوینانى دواى
 خوى فيرى بن، نه وه كيشه ي تيدا نيبه، عومه ر دوعاى ده ستيپ كردنى نويزى به دهنگ
 خویندوه تاوه كو نويزخوینان فيرى بن، ئيبن عه باس له نويزى مردوودا به دهنگى به رز
 سوره تى فاتيحاي خویندوه تاوه كو بزنان نه وه سووننه ته، هه روه ها نه وهى
 پيشنويزخوین به دهنگ نامين بكات، نه مه له و جيا وازيبه موباح و ريپيدراويه كه
 توند ناگيرى به رانبه ر نه وهى نه نجامى ديدات و نه وهى نه نجامى نادات.

۴- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سجودی سه‌شودا

له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه‌لماوه فه‌رموویه‌تی: "إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَنَسَى كَمَا تَنْسَوْنَ فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكُرُونِي" ،واتا: منیش وه‌ك ئیوه مروقم و شتم بیرده‌چیتته‌وه وه‌ك چۆن ئیوه بیرتان ده‌چیتته‌وه، نه‌گه‌ر شتیكم له‌بیرچوویه‌وه بیرم بخه‌نه‌وه.

سه‌هو و له‌بیرچوویه‌وه‌ی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌نوژیژدا یه‌کیکه‌ له‌ته‌واوکردنه‌کانی نیعمه‌تی خوی گه‌وره به‌سه‌ر ئوممه‌ته‌که‌یه‌وه، به‌شیکه له‌کاملکردنی ئایینه‌که‌یان تاوه‌کو چاوی لیبکه‌ن و بزانه‌ن له‌کاتی له‌بیرچوونه‌وه‌دا چی بکه‌ن.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) جاریک له‌نوژیژی چوار رکاتییدا له‌پرکاتی دووه‌مدا دانه‌نیشت بۆ ته‌حیات، که له‌نوژیژه‌که‌ی بوویه‌وه، پیش سه‌لامدانه‌وه دوو سوچه‌ی برد و پاشان سه‌لامی دایه‌وه، له‌مه‌دا ریسایه‌ک وه‌رگیرا: هه‌رکه‌سینک به‌سه‌هو به‌شیکه‌ی نوژیژی نه‌نجام نه‌دا که یه‌کیکه‌ نه‌بوو له‌پایه‌کانی نوژیژی، له‌پیش سه‌لامدانه‌وه سوچه‌ ده‌بات. له‌هندی لایه‌نییه‌وه نه‌وه‌ش وه‌رگیرا: هه‌رکه‌سی نه‌وه‌ی نه‌کرد و چووه‌ نیو پایه‌یه‌کی تری نوژیژه‌وه، ناگه‌ریتته‌وه بۆ کردنی نه‌وه‌ی بیری چووه‌ته‌وه.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌نوژیژیکی عیشادا دوو رکاتی کرد، پاشان قسه‌ی کرد، پاشان ته‌واوی کرد، پاشان سه‌لامی دایه‌وه و پاشان له‌دوای سه‌لام و قسه‌کردن دوو سوچه‌ی برد، له‌چوونه‌ سجود (الله اکبر) ی خویند و له‌سه‌ره‌رزکردنه‌وه‌شدا (الله اکبر) ی خویند.

¹ - بوخاری (۴۰۱) و موسلم (۵۷۲) ئیخراجه‌یان کردوه.

نہ بو داوود و ترمیزی باسیان کردووه کہ پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نوژی بۆیان کرد، دوو سوجدە ی برد پاشان تە حیاتی خویند پاشان سەلامی دایە وە . ترمیزی ئەلی (حسن غریب) ^۱ .

رۆژیکیان نوژی کرد و سەلامی دایە وە و رویشت، رکاتی لە نوژە کہ مابوو، تە لەھی کوری عوبەیدواللە پنیگە یشت و وتی: رکاتیکی نوژە کہ ت بیرچوو، پە یامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) گە پایە وە هاتە مزگەوت و فرمانی بە بیلال کرد قامەت بکات، رکاتیکی بۆ خەلکە کہ ئە نجام دا . پیشە وە ئە حمە د (بە پە حمەت بی) باسی کردووه ^۲ .

جاریکیان لە نوژی نیوہ پۆدا پینج رکاتی کرد، پنیوترا: ئایە رکاتە کانی نوژی زیاد کراوە؟ فەرمووی: کام زیاتر؟ وتیان: پینج رکات کرد، بۆیە دوو سوجدە ی برد لەدوای ئە وە ی سەلامی دابوو وە .

لە نوژی عەسردا سی رکاتی کرد، پاشان چووہ مالە وە و خەلکی ئە وە یان بیرخستە وە، بۆیە دە رچوو رکاتیکی تری پنیان کرد پاشان سەلامی دایە وە پاشان دوو سوجدە ی برد و پاشان سەلامی دایە وە .

ئە وە کۆی ئە وە بوو کہ لە سە هوکردن لە نوژدا لە پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) پارێزراوە و پینج شوینە، هە ندیکی سجودە لە پیش سە لامدانە وە و هە ندیکی لەدوای سە لامدانە وە یە .

ئە وانە ی بۆی روونکراونە تە وە و خراونە تە بە ر دە می گومان نە بوو، بە لکو دنیایانە بوو و لە پیش سە لامدانە وە، سوجدە ی بردووه .

^۱ - ئە بو داوود (۱۰۲۹) و ترمیزی (۲۹۵) ئیخراجیان کردووه .

^۲ - ئە حمە د ۲۲۷/۴۵ (۲۷۲۵۴) و ئە بو داوود (۱۰۲۳) و ئە سائی (۶۶۴) ئیخراجیان کردووه .

۵- رییازی په یامبه‌را (صلی الله علیه وسلم) له روانین له کاتی نویردا
له رپیازی په یامبه‌ری خوادا نه بووه (صلی الله علیه وسلم) له نویردا چا و دابخات،
پیشتر باسکرا که له تہیاتدا له کاتی درعادا چاوی له سر په نجه‌ی بووه و چاوی
له سر په نجه‌ی لا نه داوه.

شہر عناسانان له باره‌ی که راهه تیه‌وه جیاوازن، پیشه‌وا نه‌حمد و کهسانی تر
به که راهه تیان زانیووه چا و دابخریت و وتویانه: کرداری جوله که یه^۱، به لام
کومه لیک‌ی تر ناسایان بینووه و به که راهه تیان دانه‌ناره.

دروست نه‌وه یه بووتریت: نه‌گر کردنه‌وه‌ی چا و زیان له خشوع نه‌دات، نه‌وه
باشتره، به لام نه‌گر کردنه‌وه‌ی چا و زیان له خشوع بدات به‌موی بوونی جوانکاری و
دیمه‌نی سرنجراکیش له رووی قبیلہ‌ی که سه‌که‌دا، نه‌وه هیچ که راهه تیک نییہ
که سه‌که چا و بنوقینیت، نه‌وه قسه‌یه‌ی له‌م حاله‌ته‌دا به‌رنگه پیدراوی ده‌بینی،
نزیکتره له بنه‌ما و مه‌به‌سته‌کانی شہرعه‌وه تاوه‌کو نه‌وه‌ی به که راهه‌تی ده‌بینی،
خواش زاناتره.

۶- نه‌وه‌ی په یامبه‌را (صلی الله علیه وسلم) له لیبوونه‌وه‌ی له نویر ده‌یفه‌رموو کاتی
داده‌نیشته و نه‌وه زیکر و ویردانه‌ی له‌دوای نویر بو نوممه‌ته‌که‌ی داینا

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که سه‌لامی ده‌دایه‌وه سی‌چار (استغفر الله) ی
ده‌خویند و نه‌یفه‌رموو: "اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ"^۲.
به‌نه‌ندازه‌ی وتنی نه‌وه ویرده روو به‌قبیلہ ده‌مایه‌وه، به‌لکو خیرا رووی ده‌کرده
نویرخوینان، رووی ده‌کرده لای راست و لای چپ، رووی نه‌ده‌کرده لایک و نه‌وه‌ی
تر پشتگو یبخات.

^۱ - المغنی لابن قدامة ۲/۲۹۶.

^۲ - موسلم شیخراچی کریموه (۵۹۱).

که نویژی به یانی ده کرد، له شوینی نویژه که ی ده مایه وه تاوه کو خور ه لدهات. له دوا ی ه موو نویژه فه رزیک ده یفه رموو: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ"^۱.

هه روه ها نه یفه رموو: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ النُّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ"^۲.

ئومه ته که ی راهینا وه تاوه کو له دوا ی ه موو نویژیک نه مه بلین: سی و سی جار سبحان الله، سی و سی جار الحمد لله، سی و سی جار الله اکبر، به (لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير) بیکه نه سه د^۳.

له سیفه تیکی تر دا: سی و چوار وتنی (الله أكبر) و به وه ده بیته سه د^۴.

له سیفه تیکی تر دا: بیست و پینج سبحان الله، بیست و پینج الحمد لله، بیست و پینج الله أكبر، بیست و پینج جار وتنی (لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير)^۵.

له سیفه تیکی تر دا: ده سبحان الله، ده الحمد لله، ده الله أكبر^۶.

له موسنه د و سووننه کاندای له عوقبه ی کورپی عامره وه نه لی: "په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی پیکردم له دوا ی ه موو نویژه کاندای (المعوذات) بخوینم"، نه بو

^۱ - بوخاری (۸۴۴) و موسلم (۵۹۳) شیخراجیان کردوه.

^۲ - موسلم شیخراجی کردوه (۵۹۴).

^۳ - موسلم شیخراجی کردوه (۵۹۷).

^۴ - موسلم شیخراجی کردوه (۵۹۶).

^۵ - نه سانی شیخراجی کردوه (۱۳۵۰).

^۶ - نه بو داوود (۵۰۶۵) و ترمیزی (۳۴۱۰) شیخراجیان کردوه.

حاته میش گتپراویه تییه وه له سه حیحه که یدا و حاکمیش له المستدرک و نه لی: سه حیحه له سه ره مه رجی موسلیم، له له فزی ترمیزییدا هاتوه به: "المعوذتین"^۱.
 نامۆژگاریی موعازی کردوه که له دواى هه موو نوپۆژیک بلی: "اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ"^۲، واتا: خواجه گیان یارمه تییم بده له سه ره نه وه ی یاد و سوپاست بکه م و جوان بتپه رستم.

دواى نوپۆژ نه کرى پيش سه لامدانه وه و دواى سه لامدانه وه ش بی، شیخ و مامۆستای ئیمه بارسهنگی نه وه ی کردوه پيش سه لامدانه وه بی^۳.

۷- رییازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ستره داناندا

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) که له نوپۆژدا رووی ده کرده دیوار، له نیوان خۆی و دیواره که دا ماوه ی تیپه پبوونی مه پیکى ده هیشته وه لیی دوورنه ده که وته وه، به لکو فرمانی ده دا به نوپۆژکردن له نزیک ستره دا، له گه شت و ده شتدا حه ربه ی داده نا بو ستره، باره که ی داده نا و ده یکره ستره، فرمانی به نوپۆژخوین ده کرد ستره دابنیت نه گه ر به تیریک یان گالۆکیکیش ده بییت، نه گه ر نه وه شی ده ستنه که وتبایه، نه وه خه تیکی له سه ره وه ییه که ده کیشا.

نه گه ر ستره نه بووایه، نه وه دروست لییه وه گتپدراوه ته وه که نوپۆژی بریوو به تیپه پبوونی راسته و خۆی ئافرهت و گویدریژ و سه گی ره ش به به رده میدا، نه وه ی له باره وه سه لماوه له گتپرانه وه یه کی نه بو زه پ و نه بو هورهیره و ئیبن عه باس و عه بدوالله ی کوپی موغه ففهل.

^۱ - نه حه د ۲۸/۲۲۲ (۱۷۸۱۷) و نه بو داوود (۱۵۲۲) و ترمیزی (۲۹۰۳) و ئیبن حیان ۵/۳۴۴ (۲۰۰۴) و حاکم (۳۸۳/۹۲۹) ئیخراجیان کردوه.

^۲ - نه بو داوود (۱۵۲۲) و نه سانی (۱۳۰۳) ئیخراجیان کردوه.

^۳ - مجموع الفتاوى لابن تیمیة ۲۲/۴۹۹.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نویژی کردوو و عائیشه (خوای لی رازی بی) له پووی قیبله‌یدا خه‌وتبوو، نه‌وه وهک نه‌وه نییه به‌برده‌میدا تیپه‌پی. حه‌رامه بو پیاو به‌برده‌م نویژخویندا تیپه‌پی، مه‌کروه نییه له‌برده‌ست نویژخویندا بمینتیه‌وه، بو نافرته‌تیش وه‌هایه، نه‌گه‌ر که‌سیک به‌برده‌میدا تیپه‌پی نویژه‌که‌ی ده‌بریت.

۸- ریازی په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌سووننه‌ته ره‌واتبه‌کاندا

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌رده‌وام پاریزگاری ده‌کرد له‌ده رکاته‌که له‌و کاته‌ی له‌مه‌دینه‌دا بو‌وایه، نه‌و رکاتانه‌ی که‌ ئین عومه‌ر نه‌لی: له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) ده‌رکاتم له‌به‌ر کردوو: دوو رکات پیش نویژی نیوه‌پو و دوو رکات دوا‌ی نویژی نیوه‌پو، دوو رکات دوا‌ی مه‌غریب له‌مالی خویدا، دوو رکات دوا‌ی عیسا له‌مالی خویدا، دوو رکات پیش نویژی به‌یانی^۱.

که‌ دوو رکاته‌که‌ی دوا‌ی نویژی نیوه‌پو له‌ده‌ستچوو، له‌دوا‌ی عه‌سره‌زای کرده‌وه و له‌سه‌ری به‌رده‌وام بوو، چونکه‌ که‌ کاریکی ده‌کرد، ریک و دامه‌زراوی ده‌کرد.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه‌ندیجار له‌پیش نویژی نیوه‌پو چوار رکاتی کردوو مه‌روهک له‌سه‌حیحی بوخاریدا هاتوو له‌عائیشه‌وه (خوای لی رازی بی) که‌ په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌یده‌هیشته‌ چوار رکات پیش نویژی نیوه‌پو و دوو رکات پیش نویژی به‌یانی له‌ده‌ست بچی^۲.

هه‌رچی نه‌وه‌ی نه‌وتری: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌مالی خویدا چوار رکاتی کردوو، نه‌گه‌ر له‌مزگه‌وتدا نویژی بکردبایه‌ دوو رکاتی ده‌کرد، به‌لی نه‌مه‌ دیارتره، به‌لام که‌ بووتریت: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌مه و نه‌وه‌ی

^۱ - بوخاری شیخراچی کردوو (۱۱۸۰).

^۲ - بوخاری شیخراچی کردوو (۱۱۸۲).

دەکرد، بەلى هەريەك لەعائيشە و ئين عومەريش كە بينيويتى ئەويان گيڤاوتەو، هەردوو فەرموودەكە دروستن و هيچ يەكيان تانەيان لەسەر نيبە.

موسليم لەسەحیحەكەيدا لەفەرموودەيەكى ئوم حەبیبەو گيڤاوتەتیبەو و توووتی: گویم لەپەيامبەرى خوابوو(صلی اللہ علیہ وسلم) ئەیفەرموو: "مَنْ صَلَّى ثَنَّتِي عَشْرَةَ رُكْعَةً فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، بُنِيَ لَهُ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ"، واتا: هەركەسى لەشەو و روژتەكا دوانزە ركات نوێژ بکات، بەو دوانزە ركاتە لەبەهشتدا مالتیكى بۆ دروست دەکریت.

ترمیزی و نەسائی زیاتریان تیدا کردوو: "چوار ركات لەپیش نوێژی نیوهر، دوو ركات دواى نوێژی نیوهرۆ، دوو ركات لەدواى مەغریب، دوو ركات لەدواى عیشا، دوو ركات لەپیش نوێژی بەیانی". نەسائی ئەلى: "دوو ركات لەپیش عەسر" لەجیاتى "دوو ركات لەدواى عیشا"، ترمیزییش تەسحیحی کردوو.^۱

هەرچی چوار ركاتى پیش نوێژی عەسرە، ئەو بەهیچ شتێ نەسەلماو ئەنجامى دابى جگە لەفەرموودەيەكى دوورودرێژی عاسمی كۆپى زەمرە ئەویش لەعەلیبەو، گویم لیبوو شیخی نیسلام ئین تەیمیە ئەو فەرموودەيەى رەتدەکردوو و زۆر تووند بوو ئەبووت: ئەمە هەلبەستراو، باس دەکری كە ئەبى ئیسحاق ئەلجوزەجانیش رەتیکردوو تەو.^۲

ئەحمەد و ئەبو داوود و ترمیزی لەفەرموودەيەكى ئین عومەرەو گيڤاوتەو تەو لەپەيامبەرى خواو(صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووتی: "رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا"، واتا: سۆز و بەزەبى خوا بۆ ئەو كەسەى لەپیش نوێژی عەسر، چوار ركات ئەنجام دەدات.

^۱ - موسليم ئیخراجی کردوو (۷۲۸).

^۲ - ترمیزی (۴۱۵) و نەسائی (۱۸۰۱) ئیخراجیان کردوو.

^۳ - بیوانە: الفتاوى الكبرى لابن تيمية ۲/ ۱۲۵، ۳۵۸.

^۴ - ئەحمەد (۱۸۸/۱) و ئەبو داوود (۱۲۷۱) و ترمیزی (۴۳) ئیخراجیان کردوو.

له باره‌ی ئەو فەرمووده‌یه‌وه جیاوازی هه‌یه، ئیبن حیبان ته‌سحیحی کردووه و که‌سی تریش عیله‌تیان تیدا بینوووه.

هه‌رچی دو رکاتی پیش مه‌غریبه، ئەوه له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) نه‌گوازاراوه‌ته‌وه ئەنجامی دابی، به‌دروست هاتوو له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که هاوه‌لانی له‌سه‌ری ئیقرار کردوووه، بینوویتی ئەنجامی ده‌ده‌ن، نه‌فرمانی پیکردوون و نه‌نه‌می لیکردوون. له‌سه‌حیدا له‌عه‌بدوالله ئەلموزنییه‌وه هاتوو که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویه‌تی: "صَلُّوا قَبْلَ الْمَغْرَبِ"، واتا: له‌پیش نوژی مه‌غریب نوژی بکه‌ن. له‌سییه‌مه‌دا فەرموویه‌تی: "لِمَنْ شَاءَ"، واتا: بۆ هه‌رکه‌سی بیه‌وی. که‌راهه‌تیک وه‌ک ئەوه‌ی خه‌لکی به‌سووننه‌تی بکه‌ن^۱. ئەمه‌ش دروسته‌ له‌باره‌ی ئەو دوو رکاته‌وه، موسته‌حه‌به‌ (سووننه‌ته) نه‌ک سووننه‌تی ره‌واتیب.

به‌گشتی له‌مالی خۆیدا ئەو سووننه‌ت و ته‌عه‌وانه‌ی ئەنجام داوه که هۆکاریان نه‌بووه، به‌تایبه‌ت سووننه‌تی مه‌غریب، لێیه‌وه نه‌گوازاراوه‌ته‌وه هه‌رگیز له‌مزگه‌وتدا ئەنجامیانی دابی.

له‌مه‌غریبدا دوو سووننه‌ت هه‌یه:

یه‌کیکیان: هه‌یج قسه‌یه‌ک نه‌که‌وێته‌ نیوان ئەو نوژه سووننه‌ته و نوژی مه‌غریبه‌وه.

سووننه‌تی دووهم: ئەوه‌یه له‌مالدا ئەنجام بدریت.

به‌رده‌وامبوون و پارێزگاریکردنی له‌سووننه‌تی به‌یانی تووندتر بوو له‌ته‌واوی سووننه‌ته‌کانی تری نه‌وافل، بۆیه نه‌ له‌مه‌دینه و نه‌ له‌سه‌فه‌ردا ده‌ستبه‌رداری ئەو نوژه و نوژی ویت نه‌ده‌بوو، لێیه‌وه نه‌گوازاراوه‌ته‌وه که له‌سه‌فه‌ردا جگه‌ له‌ دوو سووننه‌ته، سووننه‌تی تری ئەنجام دابی.

^۱ - بوخاری شیخراهی کردوووه (۱۱۸۳).

شهرعناسان ناکۆکن: کام له و دوو نوێژه جه ختکراوه‌یه؟ گویم له شیخ نه لئیسلام ئیبن تهیمییه بوو ئه‌یووت: سووننه‌تی به‌یانی له جیتی سه‌ره‌تای کاردایه، ویتیش کۆتایی کاره، بۆیه په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) سووننه‌تی به‌یانی و ویتیش به‌سوره‌تی ئیخلاس نه‌نجام دده‌ا، سوره‌تیکه ته‌وحیدی زانست و کار و ته‌وحیدی مه‌عرفه و ئیراده و ته‌وحیدی ئیعتیقاد و مه‌به‌ستی کۆکردوووه‌ته‌وه. کۆتایی.

۹- رییازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پالکەوتن دوا‌ی نوێژی به‌یانی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌دوا‌ی سووننه‌تی به‌یانی له‌سه‌ر لای راست پالی دده‌دایه‌وه، ئه‌وه‌شه له‌سه‌حیحه‌یندا لێیه‌وه سه‌لماوه^۱ له‌فرموده‌یه‌کی عایشه‌وه (خوای لی رازی بی).

له‌و پالدا‌نه‌وه‌یه‌دا دوو کۆمه‌ل زیاده‌پۆییان کردوو، کۆمه‌لی سییه‌م مامناوه‌ندبووه، کۆمه‌لێکی زاهیری به‌واجیبیان داناوه، به‌نه‌کردنی ئه‌وه نوێژه‌که‌یان به‌تال داناوه وه‌ك ئیبن حه‌زم و ئه‌وانه‌ی هاوده‌نگی بوونه، له‌به‌رانه‌ردا کۆمه‌لی شهرعناس به‌که‌راهه‌تیا‌ن زانیوووه به‌بیده‌یان ناوبردوو، مالیک و که‌سانێکی تریش مامناوه‌ندیا‌ن گرتوو، به‌کیشه‌یان نه‌زانیوووه که‌سیک نه‌نجامی بدات وه‌ك پشوو‌دانیک، به‌که‌راهه‌تیشیا‌ن زانیوووه که‌سیک نه‌نجامی بدات وه‌ك سووننه‌ت، کۆمه‌لێکی تریش ره‌ها‌یا‌نه به‌سووننه‌تیا‌ن داناوه و پینیا‌ن رینگه‌پیدراوه جا بق پشوو‌دان بی‌یا‌ن نه‌.

^۱ - بوخاری (۶۶۶) و موسلیم (۷۳۶) ئیخرا‌جیا‌ن کردوو.

۱۰- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له شه و نوږدا

پیشین و دواپینیش جیاوازن له باره‌ی نه وه‌ی: نایه شه و نوږد فخرزه یان نه؟ هر دوو کومه‌ل به لگه یان هیناو ته وه به م فرمایشته‌ی خوی گه و ره: ﴿وَمِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَتَهَجَّدَ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ﴾ الإسراء: ۷۹، و اتا: (نه‌ی موحه ممد صلی الله علیه وسلم) له به شیکی شه و دا هه سته شه و نوږد بکه به قورئان خویندن تییدا نه وه زیاده نوږدی تاییهت به تویه.

بقو نه م بابه‌ته، له باسی تاییه تمه ندیبه کانی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پشت به خوا روونکرده وه‌ی زیاتر ده‌ده‌ین^۱.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه له مه‌دینه و نه له سه‌فردا ده‌ستبه‌رداری نوږدی شه و نوږد نه بوو، نه گهر خوی به سه‌ردا زالبوویه یان نازاری هه بوویه، له پرږدا دوانزه رکات نوږدی ده‌کرد، گویم له شیخی نیسلام نبین ته مییبه بوو نه یووت: له مه‌دا به لگه هه‌یه له سه‌ر نه وه‌ی ویتر قه‌زا ناکریته وه نه گهر کاتی له ده‌ستبچی، وه‌ک نوږدی (تحية المسجد) ه، چونکه مه‌به‌ست پی‌ی نه وه‌یه له کوتایی شه و دا نه‌نجام بدریت و تاك بی^۲.

شه و نوږدی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) یانزه رکات یان دوانزه رکات بوو، هه‌روه‌ک نبین عه‌باس و عایشه و توویانه، له هه‌ردو کیانه وه نه و دوو ژماره‌یه سه‌لماوه.

له باره‌ی دوو رکاتی کوتاییه وه جیاوازن: ناخو دوو رکاتی نوږدی به یانین یان نه؟

^۱ - نبین نه‌لقه‌ییم له زیاتر له شوینیک باسی کردووه و به‌ته‌واو‌تیی له باسی تاییه تمه ندیبه کانی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) باسی ده‌که‌ین، به‌لام نه‌وه هه‌یه له م کتبه‌دا ریم نه‌که و توه‌ته باسکردنی تاییه تمه ندیبه کانی: به‌لام ره‌نگ نبین نه‌لقه‌ییم خزی نه‌بنووسبی یان له بی‌ری چوپین، خواش زاناره.

^۲ - الفتاوی الکبری لابن تیمیة ۲/۲۴۰ و تیایدا هاتووه: ((... قسه‌یه‌کی تری تی‌دایه: ویتر قه‌زا ناکریته وه... دروست نه‌روه‌یه له پیش نوږدی به یانی قه‌زا ده‌کریته وه، نه‌گهر نوږد که‌ت نه‌نجام دا، نه‌وه له قه‌زا کردنه‌وه‌دا نه و سووده تامینتی که به‌هویه‌وه خوی گه‌وره دایناوه)).

نه‌گه ر بخریته پال ژماره‌ی رکاته فهرزه‌کان یان رکاته‌کانی نه و سووننه‌نه ره‌واتبانه‌ی که پاریزکاری لیان نه‌کرد، نه‌وه کوی ره‌واتبه‌کانی شه و روژی به‌چل رکات هاتووه و همیشه له‌نه‌نجامدانیان به‌رده‌وام بووه، نه‌گه زیاتر له‌وه‌ی کرډبی، نه‌وه هاتووه‌ته پیش و ره‌واتب نه‌بووه، وهک نه‌نجامدانی نویژی فته‌ت که هشت رکات بووه، هه‌روه‌ها نویژی چیشته‌نگاو کاتی بگه‌پابایه‌ته‌وه مه‌دینه، هه‌روه‌ها نویژی له‌وکاته‌ی یه‌کیک سهردانی بگردبایه و نویژی (تحية المسجد) و نه‌وانی تر. پیویسته هه‌تاوه‌کو مردن به‌نده له‌سهری به‌رده‌وام بی، ناخو چه‌نده وه‌لام ده‌دریته‌وه و ده‌رگا ده‌کریته‌وه بو که سیک له‌شه و روژیکدا چل جار له‌ده‌رگا بدات. خواش پشت و په‌نایه.

۱۱- شیواز و سیاقی نویژ و ویتزی په‌یامبهری خوا (صلى الله عليه وسلم) له‌شه‌وو و باسی نویژکردنی له‌سه‌ره‌تای شه‌ودا

په‌یامبهری خوا (صلى الله عليه وسلم) که له‌خو هه‌لده‌ستا به‌سیواک کردن ده‌ستپیده‌کرد، پاشان یادی خوی گه‌وره‌ی ده‌کرد، پیشر باسی نه‌وه‌شمان کرد له‌کاتی له‌خو‌وه‌لساندا ده‌یفه‌رمور، پاشان ده‌ستنویژی ده‌شورد، پاشان دوو رکاتی ماوه کورتی ده‌کرد هه‌روهک له‌سه‌حیحی مرسلیمدا هاتووه له‌عائیشه‌وه نه‌لی: په‌یامبهری خوا (صلى الله عليه وسلم) که له‌شه‌واندا هه‌لده‌ستا، نویژکردنی به‌دوو رکاتی ماوه کورت ده‌ستپیده‌کرد^۱.

جاری وا هه‌بوو له‌نیوه‌ی شه‌ودا هه‌لده‌ستا، یان به‌که‌میک پیش نیوه‌ی شه‌و، یان به‌که‌میک پیش نه‌وه، یان ره‌نگه نه‌وکاته‌ی که له‌شیر ده‌یقوفاند که له‌نیوه‌ی دروه‌می شه‌ودایه.

^۱ - موسليم شېخراچي كړدروه (۲۶۷).

هه نديچار ويرده كه ي ده بري و هه نديچار به رده و اميي پي دها كه نه مه زورترين بووه هه روهك نيين عه باس و توويه تي له فهرمووده ي شه و مانه وه ي لاي په يامبيري خوا دا (صلي الله عليه وسلم)، كه په يامبيري خوا (صلي الله عليه وسلم) هه لسا و ده ستنويزي شور د و نه يفهرموو: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَكَاتِ وَالْأَرْضِ وَآخْتِلَافِ أَلْبُلِّ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ﴿١١٠﴾ آل عمران: ١٩٠، و اتا: به راستي له دروست كردني ناسمانه كان و زهويدا و له جياوازي و گوپاني شه وو پوژدا چنده ها به لگه هه يه بو خاوه ن بيروهوشه كان.

نه و نايه تانه ي تاوه كو كوتايي سوره ته كه خويند، پاشان دوو ركات نويزي خويند و قيام و ركوع و سجودي دريژ كرده وه، پاشان رويشت، نينجا خهوت هه تاوه كو هه ناسه ي له لوته وه ده هات، پاشان سيچار نه وه ي كرد، شه ش ركات.

نيين عه باس باسي دوو ركات ماوه كورتي نه كرده وه وهك نه وه ي عايشه باسي كرده وه، بويه هه نديچار نه مه ي كرده وه و هه نديچار نه وي تر، نه وه ي عايشه نه وه ي لي وه رگرتبي و نيين عه باس وه ري نه گرتبي، نه مه بوچووني ديارتره، چونكه عايشه خيزاني بووه و هه ميشه له گه ليدا بووه و له هه موو كه سينكي تر شاره زاتر بووه به شه و نويزي په يامبيري خوا (صلي الله عليه وسلم)، هه رچي نيين عه باسي شه، بويه په يامبيري خوي بينيووه (صلي الله عليه وسلم)، يهك شه و لاي پووره كه ي (خوشكي داكي) ماوه ته وه، جا نه گه ر له نيوان نيين عه باس و عايشه دا جياوازي يهك هه بي له باره ي شتيكي تاييه ت به شه و نويزي په يامبيري خوا وه (صلي الله عليه وسلم)، نه وه قسه قسه ي عايشه يه و قسه ي عايشه وه رده گيردريت.

شه و نويز و ويتر ي په يامبيري خوا (صلي الله عليه وسلم) چهند جوړي كه:

له وانه: نه وه ي نيين عه باس باسي كرده وه.

جوړي دووه م: نه وه ي عايشه باسي كرده وه.

جۆرى سيّهم: هر ودها سيانزه ركات.

جۆرى چوارهم: ههشت ركاتى دهكرد، له ههردوو ركاتدا سهلامى دهدايهوه، پاشان و تريكى پينچ ركاتى به دواى يه كدا دهكرد و ته نيا له ركاتى كوتاييدا داده نيشت.
جۆرى پينجهم: نۆ ركات، ههشت ركاتى به دواى يه كدا نه نجام دهدا و ته نيا له ركاتى ههشتمدا ته حياتى دهخويند، داده نيشت ياد و سوپاسى خواى دهكرد و ده پاراپيهوه، پاشان هه لده ستايه وه و سهلامى نه ده دايه وه، پاشان ركاتى نۆيه مى دهخويند و داده نيشت ته حياتى دهخويند و سهلامى ده دايه وه، پاشا نه و سهلامدانه وه يه دوو ركاتى به دانيشتنه وه نه نجام دهدا.

جۆرى شه شه م: كهوت ركاتى دهكرد وهك نه و نۆيه ي پيشور، پاشان به دانيشتنه وه دوو ركاتى نه نجام دهدا.

جۆرى كهوتهم: په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دوو دوو نويزى دهكرد، پاشان به سى ركات و يترى دهكرد و له يه كى جيانه ده كردنه وه.

جۆرى هه شتەم: نه وهى نه سائى له حوزده يفه وه نه گيرته وه كه له گه ل په يامبهرى خوادا له پرهمه زاندا نويزى كردوه، پاشان په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) چوه ركوع و له ركوعدا فه رمورى: "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ"، وهك نه وهى له پاره ستاندا بوو، پاشان داده نيشت و نه يفه رمورى: "رَبِّ اغْفِرْ لِي"، وهك چۆن له پاره ستاندا بوو، پاشان چوه سجود و فه رمورى: "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى" وهك چۆن له پاره ستاندا، ته نيا چوار ركاتى كرد هه تا بيلال هات و بانگى كرد بۆ خواردى به يانى^۱.

له سه رده تاي شه و و تاوه راست و كوتاييدا و يترى دهكرد، شه ويك ته واو هه لسا هه تاوه كو به يانى يه ك ئايه تى دووباره ده كرده وه كه نه مه بوو: ﴿إِنْ تَعَذَّبْتُمْ فَلْتَبْتُمْ﴾

^۱ - نه سائى شىخراخى كردوه (۱۶۶).

عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَاِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ المائدة: ١١٨، وَاَتَا: نَهْكَر
سزایان بدهیت، نه وه بیگومان بهندهی خوئن وه نه گه ر لیشیان خوش ببیت نه وه
بیگومان ته نها خوئی به دهستلآت و کاردروست.

شه و نوژی سی جور بوو:

یه که م: که زورترینه، نوژکردنی بوو به راوه ستانه وه.

دووم: به دانیشتنه وه نوژی ده کرد و رکوعی ده برد.

سییه م: به دانیشتنه وه قورئانی ده خویند، که خویندنه وه یه کی که می بما بایه ته وه،

هه لده ستا و به راوه ستانه وه رکوعی ده برد.

هه رسی جوره که دروسته له په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) وه هاتووه.

به ش

سه لماوه له په یامبه ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که: له دواي ویتر به دانیشتنه وه

دوو رکات نوژی ده کرد، جاریکی تر به دانیشتنه وه قورئانی تیدا ده خویند، که

ویستی رکوع به ری، هه لده ستا و رکوعی ده برد، له سه حیجی موسلیمدا هاتووه

له نه بی سه له مه وه نه لی: له عائیشه (خوای لی رازی بی) پرسیم له باره ی په یامبه ری

خواوه (صلی الله علیه وسلم)، وتی: سیانزه رکات نوژی ده کرد، هه شت رکات

نوژی ده کرد، پاشان ویتری ده خویند، پاشان دوو رکات نوژی ده کرد

به دانیشتنه وه، که ده یویست رکوع بیات، هه لده ستایه وه و رکوعی ده برد، پاشان

له نوژی به یانی له نیوان بانگ و قامه تدا دوو رکات نوژی کرد^۱.

^۱ - موسلیم نبخراچی کردووه (۷۳۸).

ئەمە لەجۆرتیک کەس تیکەلبوو، وەهایان دانارە کتوپر بوو، ئەمەش بەهۆی
 فەرمايشتی: "اجعلوا آخرَ صلاتکم باللیل وترًا"، وانا: ویتەر بکەنە کۆتا نوێژی
 شەوتان. دروست: ئەوەیە بووتریت: ئەم دوو رکاتە بەدریژایی سال ئەنجام دراو،
 تەواکەری ویتەر، چونکە ویتەر خواپەرستییهکی سەرپهخۆیه، بەتایبەت ئەگەر
 باسی واجیببوونی کرابی، ئەو دوو رکاتە ی لەدوای ئەو ئەنجام دەدرین، وەک
 سووننەتی مەغریبە لەدوای نوێژی مەغریب، نوێژەکە ی دوا ی مەغریب ویتەر و کۆتایی
 رۆژە و تەواکەری مەغریب، دوو رکاتە ی دوا ی ویتەر شەیش هەر بە و جۆرە یە.

۱۲- رییازی پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەقنوتی ویتەر و دوعای دوا ی ویتەر
 لەپەيامبەری خواوە (صلی الله علیه وسلم) وەرئەگیراوە و ئەگوازراوە تەو لە ویتەردا
 قنوتی خویندبێ تەنیا لەفەرموودە یە کدا ئەبێ کە ئیبن ماجە گێراو یە تیبە وە^۱،
 لەئوبە ی کۆری کەعب کە پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ویتەر دەکرد و
 لەپیش رکوع قنوتی دەخویند. ئەحمەد لەگێرانە وە یەکی عەبدوالله ی کوریدا ئەلی:
 قنوت لەدوا ی رکوع هەلدەبژیرم، مەمور شتیک لەپەيامبەری خواوە (صلی الله علیه
 وسلم) سەلمابێ لەبارە ی قنوتە وە، ئەوە یە لەنوێژی بەیانیدا بوو کاتیک لەرکوعدا
 سەری بەرزکردووە تە وە، قنوتی ویتەر لەدوا ی رکوع هەلدەبژیرم، بەدروست
 لەپەيامبەری خواوە (صلی الله علیه وسلم) نەهاتووە لەپیش ویتەر و لەدوا ی ویتەر،
 قنوتی خویندبێ. ئەلخەلال ئەلی: موحەممەدی کۆری یەحیای ئەلکوحال هەوالی
 پیدام کە بەئەبو عەبدوالله ی وتوو لەبارە ی قنوت لەویتەردا، ئەویش وتوو یەتی: هیچ
 شتیک لەو بارە یە وە لەپەيامبەری خواوە (صلی الله علیه وسلم) نەگێردراوە تە وە،
 بەلام عومەر سالی بۆ سالی قنوتی خویندووە.

^۱ - بوخاری (۹۱۸) و موسلیم (۷۵۱) نیکراجهان کردووە.

^۲ - سنن ابن ماجه (۱۱۸۲).

ئەحمەد و ئەھلى سووننەن گىراويا نەتەو لەفەرموودە يەكى ئەلحەسەنى كۆپى
 عەلى (خوای گەرە لەخۆی و باوکی رازى بى) وتوویەتى: "پەيامبەرى خوا (صلی اللہ
 علیہ وسلم) کۆمەلى و شەى فیرکردم لەقنوتى ویترا بىخوینم کە ئەمانەن: "اللَّهُمَّ
 اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا
 أُعْطَيْتَ، وَاكْفِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ، فَإِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، وَإِنَّهُ لَا يَدُلُّ مَنْ وَالَيْتَ،
 تَبَارَكَتَ وَتَعَالَيْتَ"^۱. نەسائى و بەیەقى ئەمەیان بۆ زیاتر کردووە: "وَلَا يَعْزُ مَنْ
 عَادَيْتَ"^۲، واتا: خویە گیان ریگەم پيشان بدە هەرۆك چۆن ریگەت پيشانى
 پەيامبەران و چاکەکاران داو، سەرفرازی و عافیتەم پى بىخەشە هەرۆك بەوانت
 بەخشیوو، خۆت کاروبارم هەلسوپی نە هەرۆك کاروبارانی ئەوانى تر هەلەسوپینى
 و بەخۆم مەسپێرە. لەوەى بە منت بەخشیوو فەر و بەرەكەتدارى بکە. هەر
 خراپە و نەهامەتیەك لەقەدەرم نووسراو لەسەرم لايبە، ئەو تۆى بریار دەدەى
 و کەس لەکارى تۆدا بریار بەدەست نىیە. تۆ پشتى يەكى بگرى دۆپانى بەسەردا
 نایەت. خویە گیان تۆ مەزن و شکۆدارى.

قنوت لەویترا لەعومەر و ئوبەى و ئیبن مەسعودەو پارێزراو و بىنراو،
 گىرانەوەى لایەنى ئەوان دروستترە لەقنوت لەنوویژى بەیانى، گىرانەوەش
 لەپەيامبەرى خواو (صلی اللہ علیہ وسلم) دروستترە لەگىرانەوەى ئەوەى لەقنوتى
 ویترا هاتوو.

ئەبو داوود و ترمیزی و نەسائى گىراويا نەتەو لەفەرموودە يەكى عەلى كۆپى ئەبو
 تالیب (خوای لى رازى بى) کە پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەکۆتایى
 ویترا کەیدا ئەیفەرموو: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ،

^۱ - ئەبو داوود (۱۴۲۵) و ترمیزی (۴۶۴) و نەسائى (۱۷۴۵) ئیخراجیان کردووە.

^۲ - ئەبو داوود ئیخراجى کردووە لەسەرچاوەى سەرەو بەسکرا، بەیەقى ۲/۲۹۶ (۳۱۳۸)، ۳/۵۶ (۴۸۵۹)، ئەم لەفەزم لای نەسائى

نەبىنیوو.

وأعوذُ بك منك، لا أحصي ثناءً عليك، أنتَ كما أثنيتَ على نفسك، واتا: خواجه گیان به پازیبوونی خۆت په نا ده گرم له تووره بییت، به لیبوورده یی و به خشینت له سزات، به خۆت په نا ده گرم له خۆت، ستایش و پیاوه لدانی تو له ژماردن نایهت، تو نه وهی که خۆت ستایشی خۆتت کردوه.

له په کیک له گپړانه وه کانی نه سائییدا هاتوره: نه وهی ده فهرموو کاتی له نویتز ده بویه وه و ده چووه نیو جیگه که ی. له په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه لماوه له سجوددا نه وهی فهرمووه، نه کری له نویتز و دواى نویتزیش نه وهی فهرمووی.

حاکم له (المستدرک) دا له فهرمووده یه کی نیبن عه باسدا (خوای لی رازی بی) باسیکردوه له باره ی نویتز و ویتری په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم)، که له نویتزه که ی ده بویه وه گویم لی بوو نه یه فهرموو: "اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ لِي يَوْمَ لِقَائِكَ نُورًا"، واتا: خواجه گیان رووناکیی بخه ره دلمه وه، رووناکیی بخه ره بیناییمه وه، رووناکیی بخه ره بیستنه وه، رووناکیی بخه ره لای راستمه وه، رووناکیی بخه ره لای چه پمه وه، سه ره وه م رووناک بکه ره وه و خواره وه م بکه ره رووناکیی، پیشه وه م رووناک بکه ره وه و دواوه م رووناک بکه ره وه، له و روژه ی به دیداری تو ده گم رووناکییم پی بده.

کوره یب نه لی: حهوت وشه له دلدا بوو بیرمچوره وه، هه تا گه یستمه پیاویک له کورانی عه باس و بوی باسکردم و بیرمکه وتنه وه که بریتی بوون له "عَصَبِي، وَلَحْمِي، وَدَمِي، وَشَعْرِي، وَبَشْرِي"، واتا: رووناکیی بخه ره نئسک و گوشت و خوین و موو و پیستمه وه. دور تایبه تمه ندی باس کرد. له گپړانه وهی نه سائی له م فهرمووده یه دا هاتوره: له سجوددا نه یه فهرموو.

ئەبو داوود و نەسائی لەقەرموودەیهکی ئوبەهی کۆری کەعب باسیانکردووە،

ئەلی: پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەوێتردا ئەمانەیی

﴿سَبِّحْ أَنْتَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾﴾ الأعلیٰ ١، ﴿قُلْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿١﴾﴾ الكافرون ١،

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾﴾ الإخلاص ١، کە سەلامی دایەووە سێ جار فەرمووی: "سُبْحَانَ

الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ"، لەستیەم جاردا دەنگی درێژتر و بەرزتر کردەووە. ئەمە لەفزی

نەسائییه، دارەقوتنییش ئەمەیی زیاتر کردووە بۆی: "رب الملائكة والروح".^١

١٢- رییازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەقورئانخویندەووەدا

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) قورئانخویندەکەیی دەبەری و لەسەر هەموو

ئایەتیک رادەووەستا. ئەلزوهری باس دەکات کە خویندەووەی پەيامبەری خوا (صلی

اللہ علیہ وسلم) ئایەت ئایەت بوو. ئەوێش باشترە کە لەسەر هەموو ئایەتیک

وہستان بکریت ئەگەر ئەوێ دواییش پەيوەندی پێوہی هەبێ. هەندی

لەقورئانخوینان بەدوای مەبەست و نیازەکاندا رۆشتوون، لەکوێ کۆتایی هاتی

راوہستاون، لەپیشترە شوین رییازی پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بکەوین.

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) سورەتی یەک لەیەک درێژتری خویندووە،

جاری وا هەبوو هەتا بەیانی یەک ئایەتی دووبارە دەکردەووە. خەلکی جیاوازیان

هەیه لەبارەیی تەرتیل لەگەڵ خویندەووەی کەم یان خیرایی لەگەڵ زۆر خویندەووە،

ئاخۆ کامەیان باشترین؟ بۆ ئەو بوونەتە دوو بەشەوہ.

دروست لەم بابەتەدا ئەوہیە بووتریت: پاداشتی خویندەووەی تەرتیل و وردبوونەوہ

باشتر و بەنرخترە، لەهەمانکاتدا پاداشتی زۆر خویندەووە لەپووی ژمارەوہ زۆرترە.

لەسەحیحی بوخاری لەقەتادەوہ هاتووە وتووہتی: لەئەنەسم پرسیی لەبارەیی

^١ - دارەقوتنی ٢/٣٥٥ (١٦٦٠) ئیخراعی کردووە، هەروہا ئەبو داوود (١٤٣٠) و نەسائی (١٦٩٩) ئیخراجیان کردووە.

قورئانخویندنی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، نه‌ویش وتی: دريژي ده‌کرده‌وه.^۱

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه‌ندیجار قورئانخویندنی له‌شه‌ونویژدا بیده‌نگانه بوو، هه‌ندیجاریش به‌ده‌نگی به‌رز بوو، هه‌ندیجار ماوه دريژ و هه‌ندیجاریش ماوه کورت بوو.

۱۴- ریبازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌نویژي ته‌تووع (سووننه‌ت) له‌سه‌ر ولاخه‌ک‌ه‌ی

له‌شه‌و و روژ له‌سه‌ر ولاخه‌ک‌ه‌ی له‌سه‌فه‌ردا نویژي سووننه‌تی کردووه ولاخه‌ک‌ه‌ی روی له‌ه‌رکوی کرديت، به‌نامازه رکوع و سجودی بردووه، سجودی ماوه که‌متر بووه له‌پ‌کوعی، نه‌حمد و نه‌بو داوود گتړاویانه‌توره له‌نه‌سی کورپی مالیکه‌وه وتوویه‌تی: په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌گ‌ر بیویستبایه له‌سه‌ر ولاخه‌ک‌ه‌ی نویژي ته‌تووع بکات، روی ده‌کرده قیبله و (الله اکبر)ی ده‌کرد، پاشان نه‌به‌یشت ولاخه‌ک‌ه‌ی روو له‌کوی بکات، روی لی بکات و نه‌ویش نویژي خوی ده‌کرد.^۲

۱۵- ریبازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌نویژي چینه‌ته‌نگاودا

بوخاری له‌سه‌حیحه‌که‌یدا گتړاویه‌تیبه‌وه له‌عائیشه‌وه (خوای لی رازی بی) وتوویه‌تی: هه‌رچکاتی په یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) م بینیی نویژي چینه‌ته‌نگاوی کردبی، منیش نه‌و نویژه‌م کردووه.^۳

^۱ - بخاری شېخراحي کردووه (۵۰۴۵).

^۲ - نه‌حمد ۲/۳۷۷ (۱۳۱۰۹). نه‌بو داوود (۱۳۳۵) شېخراحيان کردووه، پنجه‌ک‌ه‌ی له‌بوخاری (۱۱۰) و موسليد (۷۰۲) تابه.

^۳ - بوخاری (۱۱۳۸) و موسليد (۷۱۸) شېخراحيان کردووه.

هروه ما گيتراويه تيبه وه له فرموده ی موه ريق نه لعجليه وه: به ثيبن عومرم وت: ثايه نويزی چيشته نگاو نه نجام ده دهی؟ وتی: نه. وتم: عومریش نه يکردوه؟ وتی: نه. وتم: نه بويه کريش؟ وتی: نه. وتم: نهی په يامبهری خوا(صلی الله عليه وسلم)؟ وتی: گرنگیی پی نه دا.

له سه حیحی موسليم له عايشه وه نه لی: په يامبهری خوا له چيشته نگاودا چوار رکاتی ده کرد، که خوی گوره بيويستبايه زياتری نه کرد.

له سه حیحه يندا هاتوره له ثوم هانيه وه: که په يامبهری خوا(صلی الله عليه وسلم) له رڼوی فه تحدا هه شت رکاتی کرد، له چيشته نگاويشدا به و جوړه ی ده کرد.

خه لکی له باره ی نه و فرمودانه وه بوونه ته چند به شيکه وه:

۱- هه نديکیان نه نجامدانيان بارسه نگ داناوه به سه ر نه کردنيدا، به وه ی جيتگر بووه و سه لماوه و زياده يه کی تيدا هه يه به لای ره تکه ره وه يه وه ديار نه بووه. وتويانه: عايشه و نه نه س و جابر و ثوم هانی و عهلی کورپی نه بو تالیب هه واليان داوه که په يامبهری خوا(صلی الله عليه وسلم) نه نجامی داوه و نه و نويزه ی کردوه. وتويانه: نه وه ی پالپشتی نه م فرموده سه حیحه ده کات، نه وه يه په يامبهری خوا(صلی الله عليه وسلم) خزی ناموزگاری داوه نه نجام بدریت و پاريزگاری لی بکريت، پيا هه لدانی نه و که سه ی کردوه نه نجامی ده دات، له سه حیحه يندا هاتوره له نه بو هوره يره وه (خوی لی رازی بی) نه لی: موحه ممه دی خوشه ويستم(صلی الله عليه وسلم) ناموزگاری کردم به رڼوی سی رڼوی هه موو مانگیک و دوو رکاته ی نويزی چيشته نگاو و نه وه ی پيش خه وتن نويزی ویتر نه نجام بده م.

۱- بوخاری شيراجی کردوه (۱۱۷۵).

۲- موسليم شيراجی کردوه (۷۱۹).

۳- بوخاری (۳۵۷) و موسليم (۳۳۶) شيراجيان کردوه.

۴- بوخاری (۱۱۷۸) و موسليم (۷۲۱) شيراجيان کردوه.

۲- کۆمه‌لی دووه‌م: رۆیشتوون به‌لای فهرمووده‌کانی تهرککردنی و له‌پرووی سه‌نه‌دوه به‌بارسه‌نگی ده‌زانن و هاوه‌لان کاریان پێ کردووه، بوخاری له‌ئێبن عومره‌وه گێراویه‌تییه‌وه که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ئه‌نجامی نه‌داوه و ئه‌بو به‌کر و عومهریش ئه‌نجامیان نه‌داوه، وتم: په‌یامبه‌ری خواش(صلی الله علیه وسلم)؟ وتی: گرنگی پێ نه‌دا.

۳- کۆمه‌لی سێیه‌م: رۆیشتوون بۆ ئه‌وه‌ی سوننه‌ته‌(موسته‌حه‌به) ناوه‌ ناوه ئه‌نجام بدریت، هه‌ندی رۆژ ئه‌نجام بدریت و هه‌ندیجار ئه‌نجام نه‌دریت، ئه‌مه‌ به‌کێکه له‌دوو گێرانه‌وه‌ی لای ئه‌حمه‌د، ته‌به‌ری له‌کۆمه‌لێکه‌وه‌ گێراویه‌تییه‌وه ئه‌لی: ئه‌وه ده‌که‌نه به‌لگه‌ که لای ئه‌لجوره‌یری هاتووه له‌عه‌بدواللهی کۆری شه‌قیقه‌وه ئه‌لی: وتم به‌عائیشه: ئایه په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نوێژی چێشته‌نگاوی ده‌کرد؟ وتی: نه، ته‌نیا ئه‌وه نه‌بی که له‌سه‌فه‌ر ده‌گه‌رایه‌وه. پاشان ئه‌لی: ئه‌وانه‌ی له‌پێشین ئه‌وه‌یان ئه‌نجام ده‌دا ئه‌وه‌یان باس ده‌کرد.

۴- کۆمه‌لی چواره‌م بۆ ئه‌وه رۆیشتوون: ته‌نیا له‌به‌ر هۆکاریک ئه‌نجام دراوه، په‌یامبه‌ری خواش(صلی الله علیه وسلم) له‌به‌ر هۆکاریک ئه‌نجامی داوه.

هه‌رکه‌سی له‌و فهرمووده مه‌رفوعانه و شوینه‌واری هاوه‌لان رابمینی، ده‌بینی هه‌ر له‌سه‌ر ئه‌و قسه‌یه به‌لگه‌ ده‌ده‌ن، هه‌رچی ئه‌و فهرموودانه‌یه که به‌وه‌ و ره‌غبه‌ت بۆ ئه‌نجامدانی ئه‌و نوێژه دروست ده‌که‌ن و نامۆزگاریی ده‌که‌ن بۆ ئه‌نجام دانی، دروست تیایدا وه‌ک فهرمووده‌که‌ی ئه‌بو هوره‌یره و ئه‌بو زه‌ر، ئه‌وه به‌لگه‌ ناده‌ن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی سووننه‌تیکی ره‌واتیبه بۆ هه‌موو که‌سێک، به‌لکو ته‌نیا نامۆزگاریی ئه‌بو هوره‌یره‌ی کردووه بۆ ئه‌و ئه‌نجامدانی ئه‌و نوێژه، چونکه ده‌گێردریته‌وه که ئه‌بو هوره‌یره له‌شه‌واندا وانه‌خویندنی به‌سه‌ر قورئانخویندندا پیشخستووه، بۆیه

- بوخاری شیخراچی کردووه (۱۱۷۴).

- موسلیم شیخراچی کردووه (۷۱۷).

فرمانی پیگردووه له جیاتی شه و نوژده که ی، نوژی چیشته نگاو نه نجام بدات، بزیه فرمانی پی گردووه هتا ویتتر نه خوینی نه خه ویت، به ودهش فرمان به نه بو به کرو عومر و ته وای هاوه لان نه کراوه.

۱۶- ریازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سوجهی شوکر (سوپاسگوزاری) به کیک له ریازی خوی و هاوه لانی، سوجهی سوپاسگوزاری بووه له کاتی نو بیوونه وهی نیعه تیک که مایهی دلخوشی بی یان له کاتی لابرندی نه هامه تییه ک سوجهی سوپاسگوزاریان بردووه، هه روه که له (المسند) له نه بی به کرده وه هاتووه که په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه گهر هه وایکی دلخوشکری پی بگه یشتابیه، به کسه ر بۆ خوی گهره ده چووه سوجهه. که عی کوری مالیک که هه وای پیگه یشته خوی گهره لیخوش بووه، به کسه چووه سوجهه. بوخاری باسی گردووه^۱.

۱۷- ریازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سوجهی نیو شورئاندا په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) که به سوجهی کدا تیپه ر بوویه، (الله اکبری) ده کرد و سوجهی ده برد، له سوجهی دا ده یه رمور: "سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ، بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ"^۲، واتا: روم چووه سوجهه بۆ نه و خوی که روی منی دروست گردووه و نه خشان دوویه تی و به میز و توانای خوی، بیستن و بینن لی دروست گردووه.

^۱ - سهیحی بخاری (۴۴۱۸).

^۲ - ته یو داوود (۱۴۱۴) و ترمیزی (۵۸۰) شیخراجیان گردووه.

فرموده‌تی: "اللَّهُمَّ احْطُطْ عَنِّي بِهَا وَزْرًا، وَكُتِبَ لِي بِهَا أَجْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ نُحْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقْبَلْتَنِي مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ"؛ وَاَتَا: خواهی گیان به‌م سوجه‌یه تاوانم له‌سهر بسره‌وه، پاداشتم له‌سهری بۆ بنووسه و لای خۆت بۆم گه‌نجینه‌ی بکه، لیمی قبول بکه هه‌روهك له‌بهنده‌ی خۆت داوود قبولت کردوه. خاوه‌ن سووننه‌کان باسی نه‌و ویرده‌یان کردوه.

له‌په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌گوازاراوه‌ته‌وه له‌هه‌لسانه‌وه له‌و سوجه‌یه‌دا (الله اکبر)ی کردبی، ته‌حیات و سه‌لامدانه‌وه‌شی لی نه‌گوازاراوه‌ته‌وه. دروست گوازاراوه‌ته‌وه که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) سوجه‌ی بردووه له‌(ألم تنزیل) و له‌(ص) و له‌(النجم) و له‌(إذا السماء أنشقت) و له‌(اقرأ باسم ربك الذي خلق).

ئه‌بو داوود له‌عه‌مری کوری عاصه‌وه باسیکردوه که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) پانزه سوجه‌ی بۆ خویندووه‌ته‌وه، له‌وانه سیانی له‌(المفصل) و دوو سوجه‌ش له‌(الحج).

۱۸- رییازی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌رۆژی جومه‌ه و باسکردنی تاییه‌ته‌ه‌ندییه‌کانی نه‌و رۆژه

له‌سه‌حیحی موسلیمدا له‌ئه‌بو هوره‌یره‌و حوزه‌یقه‌وه(خوایان لی رازی بی) وتوویانه: په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمودی: "أَضَلَّ اللَّهُ عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا، فَكَانَ لِلْيَهُودِ يَوْمَ السَّبْتِ، وَكَانَ لِلنَّصَارَى يَوْمَ الْأَحَدِ، فَجَاءَ اللَّهُ بِنَا فَهَدَانَا اللَّهُ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَجَعَلَ الْجُمُعَةَ وَالسَّبْتَ وَالْأَحَدَ، وَكَذَلِكَ هُمْ تَبِعُوا لَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، نَحْنُ

۱- ترمذی(۵۷۹) و ترمذی ماجه(۱۰۵۳) تیراجیان کردوه.

۲- نه‌بو داوود(۱۴۰۹) و ترمذی ماجه(۱۰۵۷) تیراجیان کردوه.

الْآخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا، وَالْأَوْلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الْمَقْضَى لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ"،^۱ واتا: خوی گه وره نه وانهی پیش نئمه‌ی له‌گه‌وره‌یی رۆژی جومعه وئیل کرد و لایرد، جوله‌که رۆزانی شه‌مه‌یان هه‌بوو، گاوارانیش رۆزانی به‌کشه‌مه‌مه، ئینجا خوی گه‌وره نئمه‌ی هینا و رۆژی جومعه‌ی بۆ دیاری کردین، کردیه جومعه و شه‌مه و به‌کشه‌مه‌مه، بۆیه نه‌وان له‌رۆژی قیامه‌تدا له‌دوای نئمه‌وه دین، نئمه له‌دونیا دا کۆتا خه‌لکین، له‌قیامه‌تیشدا له‌پیشی پیشه‌وه‌ین و پیش نه‌وانی تر لئیرسینه‌وه مان به‌کلا ده‌کریته‌وه.

له‌جامعی ترمیزییدا هاتوو له‌فه‌رمووده‌یه‌کی نه‌بو هوره‌یره‌دا له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: "خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ، وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ"،^۲ واتا: باشترین رۆژیک خۆری تیدا هه‌له‌هاتبێ رۆژی جومعه بووه، ئاده‌م له‌و رۆژه‌دا دروست کرا، له‌و رۆژه‌دا خرایه به‌هه‌شت و له‌و رۆژه‌شدا تیدا ده‌رکرا، قیامه‌تیش ته‌نیا له‌رۆژی جومعه‌دا هه‌له‌ده‌ستی.

مالیک له‌(الموطأ) دا له‌نه‌بو هوره‌یره‌وه به‌مه‌رفوعی نه‌گه‌یترته‌وه: "وَفِيهَا سَاعَةٌ لَا يُصَادِفُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ يُصَلِّي وَيَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ"^۳، واتا: له‌رۆزانی جومعه‌دا کاتژمێرێک هه‌یه هه‌ر موسلمانێک له‌و کاته‌دا نوێژ بکات و داوای هه‌ر شتی بکات، خوی گه‌وره پێی نه‌به‌خشی.

^۱ - سه‌حیحی موسلیم (۸۵۶).

^۲ - ترمیزی شیخراچی کردوو (۴۸۸) هه‌روه‌ها موسلیم (۸۵۴) و نه‌بو داوود (۱-۴۶) و نه‌سائی (۱۳۷۳).

^۳ - مالیک (۱۰۸/۱۵) و نه‌بو داوود (۱-۴۶) شیخراچیان کردوو.

۱۹- سەرەتاي جومعه

ئىبن ئىسحاق ئەللى: لەعەبدولپەرەھمانى كۆپى كەبى كۆپى مالیکەوہ وتى: من چاوساغى باوکم بووم کاتى چاوهکانى لەدەست دا، کاتى دەمبەرد بۆ جومعه گوئى لەبانگ دەبوو، داۋاي لىخۆشبوونى بۆ ئەبو ئومامە ئەسەدى كۆپى زورارە دەکرد، كەمىك لەسەرى بەردەوام بوو، بۆیە وتم: ئەمە بىتوانايیەتى بۆیە راوہستارە با لىئى نەپرسم، بىردم وەك چۆن خۆم دەردەچووم، كە گوئى لەبانگى جومعه بوو، بۆى پاراپیەوہ، وتم: باوكە گيان ئەوہ چىيە ئەوہندە بۆ ئەسەدى كۆپى زورارە ئەپارپیتەوہ؟ وتى: كۆپى شىرىنم، ئەسەد يەكەمىن كەسىك بوو پىش ھاتنى پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) لەمەدینە كۆزى دەكردینەوہ لە(مزم النبیت) لەشوین و تاوئىرىكى نەوہى بەيازە لەگۇماوئىكدا پىئیدەوتى: نقيع الخضمات. وتم: ئەوكات چەند كەس دەبوون؟ وتى: چل پىاو بووین.

تم: ئەوہ سەرەتاي جومعه بوو، پاشان پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) ھاتە مەدینە و لەقوباندا لەنەوہى سالمى كۆپى عەوف مایەوہ و مزگەوتەكەى بۆيان دروست كرد، پاشان لەپۆزى جومعه دەرچوو، لەنەوہى سالمى كۆپى عەوف كاتى جومعه بوو، جومعهى لەو مزگەوتەدا ئەنجام دا كە لە(بطن الوادى) بوو، ئەوہ يەكەمىن جومعهىك بوو لەمەدینەدا ئەنجامى دا، ئەوہش پىش دروستكردنى مزگەوتەكەى خۆى، مزگەوتى پەيامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم).

۲۰- تايپە تەندىيەكانى رۆزى جومعه

يەككە لەرېياز و رېنىشاندەرىيەكانى پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم)، گەرە راگرتن و تايپەتكردنى ئەو رۆزەيە بەھەندى پەرسش كە بۆ رۆزانى تر تايپەت نەبووہ. شەرەناسان ناكۆكن لەوہدا، رۆزى جومعه فەزلى زۆترە يان عەرەفە؟ بۆ ئەوہ بوونەتە دور بۆچوونەوہ و ھەردوو بۆچوون ھى شەرەناسانى شافىعیين.

په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له نوږځي به يانبيدا ئه مهى خوښنده وه: ﴿اِنَّ رَبَّكَ تَبَرُّدٌ﴾ و ﴿هَلْ اَنْتَ عَلَى الْاِسْنِ﴾ .

زوربهى ئه وانهى زانستيان نبيه وه هاى گومان ده كه ن، كه مه به ست به وه، تايبه تكردى ئه و نوږځه يه به سوجه يه كى زياتر كه ناوى ده بن به سوجه يه جومعه، بويه ئه گهر به كيكيان ئه و سوره تهى نه خوښند، به لايانه وه سووننه ت و رتيپدراوه سوره تيكي تر بخوښن سوجه يه تيډا ه بى، بويه هه ندى له پيشه وايان به مه كروهيان داناوه له به يانيى رږځي جومعه دا له سر خوښندنه وهى ئه و سوره ته به رده وامبى بكرت، ئه وهش لادانى گوماني ئه و نه زانانه يه .

گويم له شيخ نه لئيسلام نين ته يميه بوو ئه يووت: په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) ئه و دوو سوره تهى له به يانيانى جومعه دا خوښندوه ته وه، چونكه له خوځگري ئه وه ن كه له رږځي جومعه دا شتانيك روى داوه و روى ده دن، چونكه له و رږځه دا ئادم(سه لامى خواى له سه ربي) دروستكراوه، باسى قيامه ت و حه شرى مه خلوقات هه يه^۱ . ئه وه به كيكه له تايبه تمه ندييه كاني رږځي جومعه .

تايبه تمه ندى دووهم: موسته حه ب و سووننه تبوونى زور سه لاوات دان له سر په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له شه و رږځي جومعه دا، به به لگه ي فه رمايشتى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم): "اَكْثَرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلَيْلَةَ الْجُمُعَةِ"^۲ ، و انا: له رږځ و شه وى جومعه دا سه لاواتى زورم له سر بده ن.

په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) گهره ي مه خلوقاته، رږځي جومعه ش گهره ي رږځه كانه، بويه سه لاواتدان له ديارى، تايبه تمه ندييه كه بو هيچ كه سيكي تر نبيه، ئه مه و له گه ل بوونى حيكه تيكي تر، ئه ويش نه وه يه نوممه ت كه ي له دونيا و ناخيره تدا خير و خوښييه كى ده ستخستووه و له سر ده ستى ئه و ده ستخستووه،

^۱ - الفتاوى الكبرى لابن تيمية ۲/۳۶۰ .

^۲ - نه يو داوود (۱۰۴۷) و نه ساني (۱۲۷۴) و نين ماجه (۱۰۸۵) شيخراجيان كرنووه .

خوای گوره به بوونی ئەو وه خیری دنیا و قیامەتی بۆ ئوممەتە کە ی کۆکردووه ته وه، گوره ترين ریز و شکۆیه ک بۆیان به دیدیت و ئەو به دیهاتنەش له پۆژی جومعه دایه، له پۆژی جومعه دا ئەیان نیری بۆ مال و کۆشکه کانیا ن له به ههشت، ئەو (یوم المزید) ه کاتی ده چنه به هه شته وه، له دنیا دا رۆژی جه ژنه بۆیان، ئەو رۆژه یه که خوای گوره پێویستی و داواکانیا ن بۆ به جیده هیئی و تکای داواکاریان ره تناکاته وه، هه موو ئەوانهش به هۆی ئەو وه ده زانن و بۆیان به دیهاتووه، بۆیه به شیکی که می سوپاسگوزاری و ستایشه ده ره قی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) که له وشه و رۆژه دا سه لاواتی زۆری له سه ر بده ی ن. تایبه تمه ندی سییه م: نوێژی جومعه که په کیکه له فه رزه جه ختکراوه کانی ئیسلام و گوره ترين کۆرپیه ندی موسلمانانه، گوره ترين و فه رزترین گرده بوونه وه یه که موسلمانان تیا دا کۆده بنه وه، جگه له گرده بوونه وه ی رۆژی عه ره فه.

تایبه تمه ندی چواره م: فرمانکردن به خۆشۆردن له و رۆژه دا، فرمانیکی زۆر جه خت له سه ر کراوه یه، واجیببوونی به هیزتره له واجیببوونی ویترا. له باره ی واجیببوونی وه خه لکی سی بۆچوونیا ن هه یه: ره تکرده وه (نه ئی)، سه لماندن، باسی تیروته سه ل له نیوان ئەوه ی بۆنیکی پیوه هه یه و پێویستی به وه یه ئەو بۆنه لا بدات و واجیبه به سه ری ره، که سیکیش پێویستی پی نه بی بۆی موسته حه به، هه رسی بۆچوون هی هاره لانی ئەحمه ده.

تایبه تمه ندی پینجه م: خۆبۆنخۆشکردن له و رۆژه دا، باشتره له خۆبۆنخۆشکردن له هه ر رۆژیکی تری هه فته.

تایبه تمه ندی شه شه م: سیواککردن له و رۆژه دا تایبه تمه ندی به سه ر سیواککردن له رۆژانی تر دا هه یه.

تایبه تمه ندی حه وته م: (الله اکبر) بۆ نوێژ.

تایبه تمندی هه شته م: سه رقالبوون به نوپژ و ویرد و قورئانخوینندنه وه تاوه کو ئیمام دهرده چیت.

تایبه تمندی نۆیه م: بیده نگیبون بۆ گوینگرتن له وتار له کاتی بیستنی وتار و له دروستترین بۆچووندا نه و کاره واجیبه .

تایبه تمندی دهیه م: له کاتی لادانی خۆر له ناوه راستی ئاسماندا نوپژکردن له ورۆژهدا مه کروه نییه، له فهرمووده ی سه حیخدا هاتووه: "لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيَدْهِنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ بَيْتَهُ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفْرَقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ، ثُمَّ يُنصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى"^۱، واتا: هه ر پیاویک رۆژی جومعه خۆی بشۆری به وهی چهندهی توانی، پاشان رۆن له قرۆی بدات یان بۆنی ماله وهی له خۆی بدات و پاشان دهرچی بۆ مزگهوت و ئازاوه و داپران نه خاته نپوان دوو که سه وه، پاشان نوپژه که ی بکات و پاشان بیده نگیبۆ بۆ وتاری ئیمام، نه وه خوای گه وره له تاوانی نپوان نه و جومعه یه ی بۆ جومعه یه کی تر لئی خوۆش نه بی. هه تا کاتی دهرکه وتنی ئیمام ده توانی نوپژ بکات، که ئیمام دهرکهوت، دابنیشی و گوئی له وتاره که ی بگریت.

یانزه یه م: خوینندنه وهی سوره تی (الجمعة) و (المنافقین) یان (سبح) و (الغاشية) له نوپژی جومعه دا، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له رۆژی جومعه دا نه و سوره تانه ی خویندووه، موسلیم له سه حیحه که یدا باسیکردووه^۲.

دوانزه یه م: رۆژی جه ژنه و له هه فته دا دووباره ده بیته وه.

سیانزه یه م: سووننه ته بۆ پیاو جوانترین بهرگ له بهر بکات له و بهرگی که لای خوۆشه ویسته، له سووننه نی نه بو داوودا هاتووه له عه بدوالله ی کورپی سه لامه وه که گوئی له په یامبه ری خوا بووه (صلی الله علیه وسلم) له رۆژی جومعه له سه ر مینبه ر

^۱ - سه حیجی بوخاری (۸۸۳).

^۲ - سه حیجی موسلیم (۸۷۸، ۸۷۹).

فهرموویه‌تی: "مَا عَلٰی اَحَدِكُمْ لِيْ اَشْتَرٰی ثَوْبَيْنِ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ سِوٰی ثَوْبَيْنِ مِهْنَتِهِ" ، وانا: چپی نه‌بی نه‌گه‌ر به‌کی له‌ئیوه دوو به‌رگ بکری بۆ رۆژی جومعه جگه له‌به‌رگی کار و پیشه‌که‌ی.

چوارده‌یه‌م: نه‌گه‌ر کاتی جومعه هات، بۆ که‌سی جومعه‌ی له‌سه‌ر واجیببوو جائیز نییه سه‌فه‌ر بکات، هه‌رچی سه‌فه‌ری پیش کاتی وتاری جومعه بوو، نه‌وه زانایان سی بۆچوونیان له‌سه‌ر هه‌یه، هه‌رسیکی گێرانه‌وه‌ن له‌نه‌حمه‌ده‌وه، به‌که‌م: جائیز نییه. دووه‌م: جائیزه. سێیه‌م: جائیزه ته‌نیا له‌ده‌رچوون بۆ جیهاد.

ئه‌مه نه‌گه‌ر که‌سی موسافیر نه‌ترسا له‌وه‌ی هاوده‌می هاوڕێکانی سه‌فه‌ری له‌ده‌ست نادات، به‌لام نه‌گه‌ر ترسا خۆی دوابکه‌وی هاوڕێکانی ده‌پۆن، نه‌وه ره‌هایانه بۆی جائیزه نه‌وه سه‌فه‌ره بکات، چونکه نه‌وه عوزرێکه فه‌رزی جومعه و جه‌ماعه‌تی له‌سه‌ر لاده‌بات.

پانزه‌یه‌م: نه‌وه که‌سه‌ی به‌پێ ده‌چیت بۆ جومعه، بۆ هه‌ر هه‌نگاوێک پاداشتی سالتیکی هه‌یه به‌پۆژوو و شه‌ونویژییه‌وه. عه‌بدولره‌زاق نه‌لی: له‌ئه‌وسی کوری نه‌وسه‌وه وتی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "مَنْ غَسَلَ وَغَسَّلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَبَكَرَ وَابْتَكَرَ، وَدَنَا مِنَ الْإِمَامِ فَأَنْصَتَ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ يَخْطُوهَا صِيَامٌ سَنَةٍ وَقِيَامُهَا وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِسِيرٍ"^١، وانا: هه‌رکه‌سی رۆژی جومعه خۆی بشوړی، (الله اکبر) بکات و زوو بچی بۆ مزگه‌وت و له‌پیزی ئیمام نزیکیته‌وه و گوێ بگری له‌ئیمام، نه‌وه بۆ هه‌ر هه‌نگاوێک که نه‌ینی، پاداشتی رۆژوو و شه‌ونویژی سالتیکی بۆ ده‌نووسری و نه‌وه بۆ خوای گه‌وره ئاسانه. ئیمام نه‌حمه‌د گێراویه‌تییه‌وه له‌موسنه‌ده‌که‌یدا، ئیمام نه‌حمه‌د نه‌لی: غَسَلَ، وانا له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌که‌یدا جووت بوو، وه‌کیعیش ئاوه‌های لیکداوه‌ته‌وه.

^١ - نه‌بو داوود (١٠٧٨) و تهبین ماجه (١٠٦٩) ئیخراجیان کردووه.

^٢ - عه‌بدولره‌زاق ئیخراجی کردووه له (مصنف) ده‌که‌به‌دا ٣١٩/٢٥٩ (٥٥٧٠).

^٣ - نه‌حمه‌د ئیخراجی کردووه ٩٢/٢٦ (١٦١٧٢).

شانزه یه م: رۆژی سرینه وهی گوناوه کانه، له سه حیجی بوخاریدا هاتوه له سه لمانه وه ئەلی: په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: "لَا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَيَتَطَهَّرُ مَا اسْتَطَاعَ مِنْ طَهْرٍ، وَيَدْهِنُ مِنْ دُهْنِهِ، أَوْ يَمَسُّ مِنْ طِيبٍ بَيْتَهُ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَلَا يُفْرَقُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كَتَبَ لَهُ، ثُمَّ يُنْصِتُ إِذَا تَكَلَّمَ الْإِمَامُ إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى"^۱، واتا: هه ر پیاویک رۆژی جومعه خۆی بشۆری به وهی چه ندهی توانی، خۆی پاک بکاته وه، پاشان رۆن له قژی بدات یان بۆنی ماله وهی له خۆی بدات و پاشان ده رچی بۆ مزگهوت و ئاژاوه و دابرا ن هخاته نیتوان دوو که سه وه، پاشان نوێزه که ی بکات و پاشان بیده نگبی بۆ وتاری ئیمام، ئەوه خوای گه وره له تاوانی نیتوان ئەو جومعه یه ی بۆ جومعه یه کی تر لیتی خوش ئەبی.

حه قده یه م: له رۆژی جومعه دا کاتیک هه یه خوای گه وره تیایدا به دهم داوای به نده کانه وه دیت، مروقی موسلمان له و کاته دا داوای هه رچی بکات، خوای گه وره پیتی ده دات، له سه حیجه یندا هاتوه له فه رمووده یه کی ئەبو هوره یره وه (خوای لی رازی بی) که په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ اللَّهَ شَيْئًا إِلَّا أُعْطَاهُ إِيَّاهُ"^۲، واتا: له رۆژی جومعه دا کاتر می ریک هه یه، هه ر موسلمانیک له و کاتر می ریه دا سه رقالی نوێژ و پارانه وه بی، داوای هه رچی بکات، خوای گه وره پیتی ده دات.

خه لکی له باره ی ئەو کاتر می ریه وه به سه ر دوو بۆچووندا دابه شبوونه: ئاخۆ ماوه ته وه یان هه لگیراوه؟ ئیبن عه بدولبیر^۳ و که سانی تر گیتراویانه ته وه. ئەوانه ی وتوو یانه: ماوه ته وه و هه لئه گیراوه له باره ی کاته که یه وه جیاوازن: ئاخۆ کاته که ی دیاریکراوه یان نه؟ بۆ ئەوه بوونه ته دوو به شه وه. ئەوانه ی ده ستنیشان یان کردوه

^۱ - سه حیجی بوخاری (۸۸۳).

^۲ - بوخاری (۹۳۵) و موسلیم (۸۵۲) ئیخراجیان کردوه.

^۳ - (التمهید) ی ئیبن عه بدولبیر ۱۹/۱۷-۱۹.

بەسەر یانزە بۆچووندا جیاوازیبون. بارسەنگترینى نۆ ئو بۆچوونانە دوو بۆچوونە، ھەردووکیان ھەرموودەى جینگیر لەخۆى گرتوون و بەکیکیان لەوی تریان بارسەنگترە.

بۆچوونى یەكەم: كاتەكەى لەنێوان دانیشتنى ئىمامدايە تاوھكو تەواوبوونى نۆیژ، بەلگەى ئەم بۆچوونە، ئەوھىە كە موسلىم گىراویەتیپەوھ لەسەحیحەكەیدا لەھەرموودەىكەى ئەبو بوردەى كۆرى ئەبو موسا، بەوھى عەبدواللەى كۆرى عومەر پىپووتووه: ناخۆ لەباوكت بیستووھ و گویت لیبووھ لەباردى كاتژمىرى جومعهوھ لەپەيامبەرى خواوھ (صلی اللہ علیہ وسلم) شتىكى گىراپیتەوھ؟ وتى: بەلى، گویم لیبوو ئەبوت: گویم لەپەيامبەرى خوا بوو (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەیفەرموو: "هِيَ مَا بَيْنَ أَنْ يَجْلِسَ الْإِمَامُ إِلَى أَنْ تُقْضَى الصَّلَاةُ"^۱، واتا: كاتەكەى لەنێوان دانیشتنى ئىمامە تاوھكو تەواوبوونى نۆیژ.

بۆچوونى دووھم: لەدواى عەسرە، ئەمە بارسەنگترینى ھەردوو بۆچوونە، بەلگەى ئەم بۆچوونە، ئەوھىە كە ئەبو دارود و نەسائى گىراویانەتەوھ لەجابرەوھ ئەویش لەپەيامبەرى خواوھ (صلی اللہ علیہ وسلم) كە ھەرموویەتى: "يَوْمُ الْجُمُعَةِ اثْنَا عَشَرَ سَاعَةً، فِيهَا سَاعَةٌ لَا يُوجَدُ مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا أُعْطَاهُ، فَالْتَمِسُوهَا آخِرَ سَاعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ"^۲، واتا: رۆژى جومعه دوانزە كاتژمىرە، كاتژمىرىكى تىدايە ھەر موسلمانىك لەو كاتژمىرەدا داواى ھەرشتىك لەخوای گەرە بكات، خوای گەرە پى دەبەخشیت، ئەو كاتژمىرەش لەدواى عەسر دەستىبخەن.

ھەژدەھەم: لەو رۆژەدا نۆیژى جومعه ھەبە كە خوای گەرە لەنێو ھەموو نۆیژە ھەرزەكاندا بەكۆمەلى تايپەتمەندى، تايپەتى كرەوھ كە لەوانى تردا ئەو تايپەتمەندیانە بوونى نیپە: لەگردبوونەوھ و ژمارەى تايپەت و مەرجى ئەوھى

^۱ - موسلىم شىخراجى كرەوھ (۸۴۳).

^۲ - ئەبو دارود (۱۰۴۸) و نەسائى (۱۳۸۹) شىخراجیان كرەوھ.

دانیشتووی ئو شوینہ بیت و خویندنه وہی بہدہنگ. تووندی و جہخت
لہ سہرکردنہ وہی کی لہ سہر ہاتوہ تہنیا بۆ نویژی عہسہر ہاتوہ.

نۆزدہیہم: ئو وتارہی تیدایہ کہ مہ بہست پتی سوپاس و گہورہ راگرتنی خوای
گہورہ و شایہ تیدانی یہ کتابہ رستی و پہ یامداریتی موخہ مہد (صلی اللہ علیہ وسلم)
و بیرہینانہ وہی رۆژگاری خوایہ بۆ بہندہ کانی و ہہرہشہ و وریا کردنہ وہیانی تیدایہ
لہ توورہیی خوای گہورہ و نامۆژگاری کردنیانہ بۆ نزیکبوون لہ خوای گہورہ و
بہ ہشتہ کہی و ریگری کردنیانہ لہ ہر شتی نزیکیان بخاتہ وہ لہ توورہیی و نۆزہخی
خوای گہورہ، لہ و وتارہ و کۆبوونہ وہی ئو رۆژہدا ہر ئوہ مہ بہستہ.

بیستہم: ئو رۆژہیہ کہ سووننہت و موستہحہ بہ بہندہ تیایدا یہ کلابیتہ وہ بۆ
خوایہ رستی، بہ جۆرہہا پەرستشی واجیب و سووننہت تایبہ تمہندی بہ سہر
رۆژہکانی تردا ہہیہ. خوای گہورہ بۆ ہر میللہ تیک رۆژتکی داناوہ تیایدا
یہ کلابینہ وہ بۆ خوایہ رستی و دوورکە وتنہ وہ لہ سہر قالییہ کانی دونیا، بۆیہ رۆژی
جومعہش رۆژی خوایہ رستی، لہ نیو رۆژہکانی تردا وک مانگی رەمەزانہ لہ نیو
تہواوی مانگہ کانی تردا، کاتی قبولبوونی دوعا تیایدا، وک شہوی قہدرہ لہ مانگی
رەمەزاندا، بۆیہ ہەرکەسی رۆژی جومعہی سہلامت و ریک و راست بوو، ئوہ
تہواوی ہفتہ کہی سہلامت دەبی، ہەرکە سیکیش رەمەزانی سہلامت و دروست
بوو، ئوہ تہواوی سالیہ کہی بۆ سہلامت دەبی، ہەرکەسی حەجہ کہی سہلامت
بوو، ئوہ تہواوی تہمەنی سہلامت دەبی، بۆیہ رۆژی جومعہ تہرازووی ہفتہیہ،
رەمەزانیش تہرازووی سالیہ، حەجیش تہرازووی تہمەنہ، سہرکە وتن و سہرفرازیش
بہ خوای گہورہیہ.

بیست و یەك: لہ بہر ئوہی جومعہ لہ ہفتہدا وک جہژنہ لہ سالددا و جہژنیش نویژ و
قوربانیی لہ خوگرتوہ و رۆژی جومعہش رۆژی نویژہ، ئوہ خوای گہورہ خیرا کردن

له رويشتن بڼو مزگه وتی له جياتی نه و قوربانیه داناود، بڼو نه و که سهی زوو ده چیت بڼو مزگه وت له و روزه دا، نویژ و قوربانیه بڼو کزکردووه ته وه و هک له سه حیحه پندا ماتووه له په یامبری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "مَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْأُولَى فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَدَنَهُ، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ بَقَرَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّلَاثَةِ فَكَأَنَّمَا قَرَّبَ كَبْشًا أَقْرَنًا"^۱، و اتا: هر که سی له کاترمیری یه که مدا بچی بڼو مزگه وت، و هک نه وه یه و شترکی کردبیته قوربانی، هر که سیکیش له کاترمیری دووه مدا بچی، و هک نه وه یه مانگایه کی کردبیته قوربانی، هر که سیکیش له کاترمیری سییه مدا بچی، و هک نه وه یه به رانیکی شاخداری کردبیته قوربانی.

شهرعناسان له سهر نه و کاترمیرانه بوونه ته دوو به شه وه:

یه که م: سهره تاي روزه، نه وه ناسراوه له مه زه بی شافیعی^۲ و نه حمه د^۳ و نه وانی تردا. دووه م: به شیکه له کاترمیر شه شی دواي لادانی خور له ناوه راستی ناسمان، نه مه به ناوبانگه له مه زه بی مالیک^۴ و هندی له شافیعیه کانیش ه لیا نبراردووه^۵. منیش نه لیم: چه قی ره تکرردنه وهی نه وهی شه به ق (التبکیر) له سهره تاي روزه نیه، له سهر سی شت وه ستاوه ته وه: بیژدهی (الروح) که ته نیا له دواي خورثا و ابوون، دووه م: بیژدهی (التهجیر) که له (الهاجرة) و له کاتی گه رمای سه خندا نه بی، سییه م: به کاری نه هلی مه دینه، نه وان له سهره تاي روزه نه ده ماتن. هرچی بیژدهی (الروح) ه، گومان له وه دا نیه به ماوهی دواي خواربوونه وهی خور له ناوه راستی ناسمان ده و تریت، به زوری نه گه ل به ره به یاندا به راورد بکریت، الروح به واتای رويشتن و چوون و رایبوورد دیت.

^۱ - بخاری (۸۸) و موسلم (۸۰) تخریجان کریموه.

^۲ - بروانه: بحر المذهب للرومانی ۲/۴۱۲، المجموع للنووی ۱/۵۴۰.

^۳ - العنقی لابن قدامة ۲/۱۶۴.

^۴ - المنتقى للباہی ۱/۱۸۳.

^۵ - بروانه: نهاية المطالب للجریني ۲/۵۶۵، المجموع للنووی ۱/۵۶۰.

مهرجی وشعی (التهجير والهجير و المهجر) ه، له (الهجر والهجرة) هوه هاتورن،
 نه لجه وهه ری نه لی: نیوه پوویه له کاتی گه رمای سه خندا، نه وتری: هجر النهار، وانا
 نیوه پوی گه رم. نه وانی تر نه لئین: قسه کردن له باره ی بیژهی (التهجير) وهك قسه
 کردنه له باره ی بیژهی (الرواح) و مه به ست پی شی به قیبه .

مهرجی نه وه ی خه لکی مه دینه له سه ره تای رۆژدا نه پویشتون بۆ جومعه، نه مه
 کاری نه وان بووه له سه رده می مالیکدا (خوای لی رازی بی) و حوجه و به لگه نییه
 و لای نه وه ش که نه لی: کۆده تگی خه لکی مه دینه به لگه و حوجه یه، له و کاره دا
 ته نیا نه وه یه واز له پویشتن بۆ جومعه هینراوه له سه ره تای رۆژدا، به پی پی پیویست و
 ناچاریی نه وه جائیزه، نه کری که سیک سه رقال بی به کار و بزوی خوی و مال و
 مندالییه وه تاوه کو کاروباره کانی تری دین و دنیای و نه وه باشتره به جیبه یینی
 تاوه کو له سه ره تای رۆژدا بچیت بۆ جومعه .

بیست و دوو: رۆژیکه که خوای گه وره له به هشتدا تیایدا خوی پیشانی باوه پداران
 دهدات، سه ردانی ده که ن، نه وه نده لئییه وه نزیك ده بن زیاتر له نزیکی بوونه وه ی
 دونیایان له نیمامی مزگه وت، نه وانه ی که پیشده که ون بۆ سه ردانی کردنی، نه وانه ن
 که له دنیادا پیشده که ون بۆ گه یشتنه جومعه .

بیست و سی: نه و رۆژه یه که جگه له شه ی تانه کانی مرۆف و جنۆکه، ناسمانه کان و
 زهوی و چیا و ده ریاکان و ته وای مه خلوقات ترس و تۆقین دایانه گری،
 له فه ره مووده یه کی نه بو هوره یرده دا هاتوره له په یامبه ری خواوه (صلی الله علیه
 وسلم): "لَا تَطْلُعُ الشَّمْسُ وَلَا تَغْرُبُ عَلَى يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، وَمَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا
 وَهِيَ تَفْرَعُ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ إِلَّا هَذَيْنِ الثَّقَلَيْنِ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ" ، وانا: خۆر له هیچ رۆژنیکا
 هه لئایه ت و ناوا نابی باشتری له هه لئایان و ناوابوونی له پۆژی جومعه دا، هیچ

١ - الصحاح للدرهمي ٢/٨٥١.

٢ - نه حه ١٣/١١٦ (٧٦٨٧) شیخ راجی کر بووه - بنجینه که ی له بوخاری (٨٨١) و موسلم (٨٥٠) دایه .

گیانداریک نییه له پوژی جومعه‌دا نه‌ترسی و ترس داینه‌گری جگه له جنوکه و مرؤف. فەرمووده‌یه‌کی سه‌حیه. ئەو رۆژه‌یه که قیامه‌تی تیدا هه‌لده‌ستی و جیهان ده‌پچریتته‌وه و دونیا کاول و ویران ده‌بیت و خه‌لکی تیدا زیندوو ده‌کریتته‌وه بۆ ماله‌کانیان له‌به‌هشت و دۆزه‌خدا.

بیست و چوار: ئەو رۆژه‌یه که خوای گه‌وره بۆ ئەم نومه‌ته هیشتییه‌وه و ئەه‌لی کیتابی لی وێڵ کرد، هه‌روه‌ک له‌سه‌حیدا هاتوو له‌فەرمووده‌یه‌کی ئەبو هوره‌یره‌دا (خوای لی رازی بی) له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فەرموویه‌تی: "مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَلَا غَرَبَتْ عَلَى يَوْمٍ خَيْرٍ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، هَدَانَا اللَّهُ لَهُ، وَضَلَّ النَّاسُ عَنْهُ، فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ، هُوَ لَنَا، وَلِلْيَهُودِ يَوْمَ السَّبْتِ وَلِلنَّصَارَى يَوْمَ الْأَحَدِ"، واتا: خۆر له‌پوژیکدا هه‌لنه‌هاتوو و ئاوابی باشتربی له‌پوژی جومعه، خوای گه‌وره رینمایي ئیمه‌ی کرد بۆ ئەو رۆژه و خه‌لکی تری لی وێڵ کرد، له‌وه‌دا خه‌لکی دواي ئیمه که‌وتوون، ئەو رۆژه هی ئیمه‌یه، جوله‌که رۆژانی شه‌ممه‌ی هه‌یه و گاواره‌کانیش رۆژانی یه‌کشه‌مه.

بیست و پینج: له‌نیو رۆژه‌کانی هه‌فته‌دا جومعه هه‌لبژاردی خوای گه‌وره‌یه، هه‌روه‌ک له‌نیو مانگه‌کانی سالدا مانگی ره‌مه‌زانی هه‌لبژاردوو، له‌نیو شه‌واندا (لیلة‌ القدر)ی هه‌لبژاردوو، له‌زه‌وییدا مه‌که‌کی هه‌لبژاردوو، له‌نیو مرؤفه‌کانیشدا مرحه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم)ی هه‌لبژاردوو.

بیست و شه‌ش: مه‌کروه‌ی داناوه رۆژانی جومعه به‌ته‌نیا رۆژوو تیدا بگيردری، له‌سه‌حیحی موسلیمدا هاتوو له‌ئه‌بو هوره‌یره‌وه (خوای لی رازی بی) له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فەرموویه‌تی: "لَا تَخْتَصُّوا لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي وَلَا تَخْتَصُّوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ الْأَيَّامِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي صَوْمٍ يَصُومُهُ"

¹ - له‌حه‌د ۱/۱۶ (۱۰۷۲۳) ئیخراجی کره‌وه، بچینه‌کی له‌بوخاری (۸۸۱) و موسلیم (۸۰۰) ب‌یه.

أَحَدُكُمْ^١، وَاثَا: له نِيَوِ شَهْوَانِي هَهْفَتَهْدَا تَهْنِيَا شَهْوِي جَوْمَعَه تَابِيَهْت مَهْكَنْ
بَهْشَه وَفَوَيْزَه وَه، له نِيَوِ رُوْزَانِي هَهْفَتَهْدَا تَهْنِيَا رُوْزِي جَوْمَعَه تَابِيَهْت مَهْكَنْ
بَه رُوْزُوْغَرْتَنَه وَه مَهْگَر فَه رَزْبِي يَه كَيْكْ لَه نِيَوَه نَه وَ رُوْزَه بَه رُوْزُوْبِي.

٢١- رِيَازِي پَه يَامْبَه رِي خَوَا (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَه وَتَارْدَانْدَا

پَه يَامْبَه رِي خَوَا (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَه وَتَارِي دَهْدَا، چَاوَه كَانِي سُوْر دَه بُوْنَه وَه
وَ دَه نَگِي بَه رَزْدَه بُوِيَه وَه وَ تُوْرَه يِي تُوْنْد دَه بُو وَه كَه نَه وَه ي هُوْشْدَارِيِي بَدَات
سُوْپَا يَه ك بَه رُوْه يَه بُو سَه ر نَه وَ خَه لَكَه وَ نَه يَفَه رَمُو: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ
كِتَابُ اللَّهِ، وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ
ضَلَالَةٌ"^٢، وَاثَا: پَاشَان، بَزَانَنْ بَاشْتَرِيْن وَ چَاكْتَرِيْن بَاس وَ گِيْرَانَه وَه يَه ك بَرِيْتِيَه
لَه قُوْرْتَان، بَاشْتَرِيْن رِيْنَمَايِي وَ رِيْتِيْشَانْدَه رِيَه كِيْش بَرِيْتِيَه لَه هِيْدَا يَه تِي مَوْحَه مَمَهْد،
خَرَابْتَرِيْنِي كَارُوْبَارَه كَان بَرِيْتِيَه لَه شْتَه دَاهِيْتَرَاوَه كَان، هَه مُوو دَاهِيْتَرَاوِي كِيْش
(بِيْدَعَه يَه ك)، گُوْمَرَايِيَه. پَاشَان نَه يَفَه رَمُو: "أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ مَنْ تَرَكَ
مَالًا فَلَأَهْلِهِ وَمَنْ تَرَكَ دِيْنًا أَوْ ضِيَاعًا فَلِإِيٍّ وَعَلِيٍّ"^٣، وَاثَا: بُو هَه ر بَاوَه رِدَارِيْكَ مَنْ
لَه پِيْشْتَرْم بُوِي بَه گِيَان وَ نَه فَسِي خُوِي، هَه رَكَه سِي لَه دَوَاي خُوِي مَالِيْكَ
بَه جِيَه يَشْت، نَه وَه بُو كَه سُوْكََارِي نَه بِي، هَه رَكَه سِي كِيْش قَه رَزِيْكَ لَه دَوَاي خُوِي
بَه جِيَه يَشْت، نَه وَه مَنْ قَه رَزَه كَه ي بُو دَه دَه مَه وَه.

وَ تَارِي كُوْرْت دَه كَرْدَه وَه وَ نُوِيْزِي دَرِيْز دَه كَرْدَه وَه، يَادِي خَوَاي رُوْد دَه كَرْد وَ
نَه يَفَه رَمُو: "إِنَّ طَوْلَ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَقِصَرَ خُطْبَتِهِ مِثْلُ مَنْ فِقْهِهِ"^٤، وَاثَا: دَرِيْزِي
نُوِيْزِي كَه سِيْكَ وَ كُوْرْتِيِي وَ تَارَه كَه ي، نِيْشَانَه ي تِيْگَه يَشْتَنِي نَه وَ كَه سَه يَه.

^١ - موسليم نِيْخْرَاجِي كَرْمُوْه (١١٤٤).

^٢ - موسليم نِيْخْرَاجِي كَرْمُوْه (٨٦٧).

^٣ - موسليم نِيْخْرَاجِي كَرْمُوْه (٨٦٦).

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له وتاره کانیدا هاو لانی فیری ریسا و شریعه ته کانی نیسلام ده کرد، نه‌گه ر فرمان و نه هییهک هه بووایه بۆیانی روون ده کرده وه، هه روهک کاتی سه رقائی وتار بوو که سیک هاته ژورده وه، فرمانی پی کرد دوو رکات نوویژ بکات.

ریگری کرد له که سیک به نیو ریزه کاندا ده هاته پیش و فرمانی پی کرد دابنیشیت. بۆ حاله تیکی پیویست یان وه لامی هاو لئیکی، وتاری ده بپی و دواتر ده‌گه پایه وه سه ر وتاره که ی و وتاره که ی ته واو ده کرد.

بۆ پیویستی له مینبه ره که ی داده به زی و پاشان ده‌گه پایه وه سه ر ته واو کردنی وتاره که ی، هه روهک دابه زی بۆ هه لگرتنی هه سن و حوسه یین، هه لیگرتن پاشان بردنیه سه ر مینبه ره که و وتاره که ی ته واو کرد.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له وتاره کانیدا بانگی خه لکی ده کرد: فلانه که س و هره، فلان دابنیشه، فلان نوویژ بکه.

به پی پیویست له وتاردا فرمانی به هاو لانی ده کرد، نه‌گه ر هه ژاریکی بدیبایه، فرمانی ده کرد و هاندانی ده کرد تا وه کو هاو کاریی نه ر که سه بکریت. به په نجه ی شایه تومانی له وتاردا ناماژه ی ده کرد له کاتی یادکردنی خوی گه وره و پارانه وه دا.

له کاتی بیبارانییدا له وتاردا له خوی گه وره ده پاراپه وه بۆ نه وه ی باران بباریت. له رۆژی جومعه دا چاوه پروانیی ده کرد تا وه کو خه لکی کۆبینه وه، که کۆده بوونه وه، به ته نیا دهرده چووه لایان، که ده هاته مزگه وته وه سه لامی لییان ده کرد، که ده چووه سه ر مینبه ر روو به خه لکه که راده وه ستا و سه لامی لییان ده کرد، پاشان داده نیشته و بیلالیش بانگی ده دا، که له بانگ ده بوویه وه، په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه لده ستا وتاری ده دا به وتاریک دابران له نیوان بانگه که و وتاردا نه بوو.

مینبہرہ کہی سی پایہ ہی ہہ بوو، پیش دروستکردنی ئہو مینبہرہ لای دارخورمایہ کی بچوک وتاری دہدا و پشتی پیئہوہ دہدا، لہ ناوہ راستی مزگہ وتدا مینبہری دروست کرد، بہ لکو لہ پووی رُوژئاوای مزگہ وتہ کہ و نزیک بہ دیوارہ کہ مینبہری دروست کرد، لہ نیوان خوی و دیوارہ کہدا ئہ ندازہی تیپہ پوونی مہ پیک بوشایی مابوویہوہ.

کہ لہ غہیری جومعہدا لہ سہری دادہ نیشت یان لہ جومعہدا بہ پیئہ لہ سہری رادہ و ہستا، ہاوہ لان روویان تی دہ کرد، پہ یامبہ ریش (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ کاتی وتارہ کہدا روو بہ ئہ وان بوو.

بہ راوہ ستانہوہ وتاری دہدا، پاشان دانیشتنیکی کہ می دہ کرد پاشان ہلڈہ ستا بُو وتاری دووہم، کہ لہ وتاری دووہم دہ بوویہوہ، بیلال دہستی دہ کردہ قامت کردن. فرمانی بہ خہ لک دہ کرد لیئہوہی نزیک بنہوہ و بیڈہنگ بن و ہہ والی پیڈہ دان ئہ گہر یہ کیک بہ ئہوہی تہ نیشتی بلی: بیڈہنگ بہ، ئہوہ لہ غوی کردوہ^۱.

کہ بیلال لہ بانگدان دہ بوویہوہ، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) دہستی دہ کردہ وتار، ہہرگیز ہیچ کہسی ئہوکاتہ ہلڈہ ستاوہ تہوہ بُو ئہ نجامدانی دوو رکات نوئژ، تہنیا یہک بانگیش ہہ بوو، ئہمہ بہ لگہ یہ لہ سہرئہوہی جومعہش و ہک چہژن و ہمایہ و لہ پیشیدا نوئژی سووننہت بوونی نییہ، ئہمہ دروستترین بُوچوونی زانایانہ و سووننہتیش بہ لگہی لہ سہر دارہ.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کہ نوئژی جومعہی دہ کرد، ئہ چوہ مالی خوی و دوو رکات سووننہتی جومعہی دہ کرد، فرمانی دہدا بہ و کہ سہی ئہو نوئژہی کردوہ، دوا ی ئہوہ چوار رکات بکات.

^۱ - بوخاری (۹۳۴) و موسلم (۸۵۱) شیخرا جیان کردوہ.

شیخ و ماموستامان ئیبن ته‌یمییه به‌رحمت بی‌ئه‌لی: ئه‌گه‌ر که‌سی له‌مزگه‌وت نوژی کرد، چوار رکات بکات، ئه‌گه‌ر له‌مالدا نوژی کرد، دوو رکات بکات. منیش ئه‌لیم: فرموده‌کان له‌سه‌ر ئه‌وه به‌لگه ده‌ده‌ن.

۲۲- رییازی په‌یامبه‌را (صلی الله علیه وسلم) له‌دوو جه‌ژنه‌که‌دا

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ (المُصلی) نوژی ده‌کرد، که ده‌که‌ویته ده‌رگای رۆژه‌لاتی مه‌دینه‌وه، وه‌ک چه‌ج، له‌مزگه‌وته‌که‌ی خۆیدا نوژی جه‌ژنی ئه‌نجام نه‌ده‌دا، ته‌نیا به‌کجار نه‌بی که باران بوو له‌مزگه‌وته‌که‌یدا نوژی جه‌ژنی پی‌کردن ئه‌گه‌ر ئه‌و فرموده‌یه به‌سه‌لمی، له‌سه‌روننه‌نی ئه‌بو داوود و ئیبن ماجه‌دایه^۱، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه‌میشه له‌ (المُصلی) نوژی ده‌کرد.

له‌ده‌رچوون بۆ نوژی جه‌ژن جوانترین به‌رگی ده‌پۆشی، کراسیکی هه‌بوو بۆ هه‌ردوو جه‌ژنه‌که و نوژی جومعه له‌به‌ری ده‌کرد، جاریکیان دوو عه‌با (بوره‌ی) سه‌وزی له‌به‌ر کرد، جاریکی تریش عه‌بای سوور نه‌ک سووری ته‌واو و تۆخ وه‌ک ئه‌وه‌ی هه‌ندی که‌س گومانی ده‌که‌ن، ئه‌گه‌ر وه‌ها بوایه ئه‌وه عه‌بای بورده نه‌ده‌بوو، به‌لکو هیللی سووری تیدا هه‌بوو وه‌ک عه‌بای به‌مه‌نی، بۆیه ناوئاره سوور، چونکه ئه‌و ره‌نگه سووره‌ی تیدا هه‌بوو، بێگومان دروست له‌په‌یامبه‌ری خواوه هاتووه (صلی الله علیه وسلم) که نه‌می کردووه له‌سووری هه‌ناری (معصفر) و سوور.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پێش ده‌رچوونی بۆ نوژی جه‌ژنی ره‌مه‌زان چه‌ند ده‌نکه خورمایه‌کی ده‌خوارد، تیق ده‌بخوارد نه‌ک جووت، به‌لام بۆ نوژی جه‌ژنی قوربان هه‌چی نه‌ده‌خوارد و دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌ی له‌ (المُصلی) نانی ده‌خوارد و له‌قوربانیه‌که‌ی ده‌خوارد.

^۱ - ئه‌بو داوود (۱۱۶) و ئیبن ماجه (۱۳۱۳) شیخراجیان کردووه.

ئەگەر فەرمووده که دروست بێ، ئەوە بۆ نوێژی جەژن خۆی دەشۆرد، دوو فەرمووده ی لاواز لەو بارەیهووە هاتوون، بەلام لەئێبن عومەرەووە سەلماووە - سەرباری پابەندبوونی تووندی بەسووننەتەووە - که پیش دەرچوون بۆ نوێژی جەژن، خۆی شۆردووە.

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بەپیاوێ دەردەچوو، لەپیشیدا حەربەکە ی هەلەگەگیرا، که دەگەیشتە المصلی، حەربەکە ی دەکرده سترە ی نوێژەکە ی، چونکە ئەوکات المصلی دەشتایبە ک بوو دیوار و خانوویەکی تێدا نەبوو.

نوێژی جەژنی رەمەزانی داو دەخست و نوێژی جەژنی قوربانی پیشدەخست، ئێبن عومەر سەرباری پابەندبوونی تووندی بەسووننەتەووە، ئەووە کاتی دەردەچوو بۆ نوێژی جەژن که خۆر هەلەهات و لەمالەووە تاووە کو المصلی (اللہ اکبر) ی دەوتەووە. پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) که دەگەیشتە المصلی، دەستی دەکرده نوێژکردن، بەبێ بانگ و قامەت و وتنی (الصلاة جامعة).

نە خۆی و نە هیچ هاوێنکی لەپیش و دوا ی نوێژ لەگەیشتن بە المصلی هیچ نوێژکیان نە دەکرد.

لەپیش وتاری جەژن، نوێژی جەژنی دەکرد، دوو رکاتی دەکرد، لەرکاتی یەکەمدا حەوت (اللہ اکبر) ی بەدوا ی یەکدا دەوتەووە بە (اللہ اکبر) ی دەستپێکردنی نوێژەکەووە، لەنیوان هەر (اللہ اکبر) ی بۆ (اللہ اکبر) یکی تر، وەستانیکی کەمی هەبوو، لێیەووە لەبەر نەکراووە لەنیوان (اللہ اکبر) هکاندا ویردیکی دیاریکراوی خویندبێ، ئێبن عومەر ئەگەرچی پابەندی سووننەت بوو، لەگەڵ هەر (اللہ اکبر) ی کدا دەستی بەرز دەکردهووە.

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) که (اللہ اکبر) هکانی تەواو دەکرد، دەستی دەکرده قورئان خویندن، سورەتی فاتیحای دەخویند، پاشان لەرکاتی کدا:

﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾﴾ ق: ١ ، له رکاته کې تریشدا: ﴿اقْرَأِ السَّاعَةَ وَأَنْشَقِ الْقَمَرَ ﴿١﴾﴾ القمر: ١. رهنګه له و دوو رکاته شدا نه مانه ی خویندې: ﴿سَبِّحْ أَسْمَاءَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾﴾ الأعلى: ١ و ﴿قَالَ أَنْتَ حَبِيبُ النَّبِيِّ ﴿١﴾﴾ الفاشية: ١ به دروست نه مه و نه وی تر لیه وه هاتووه، جګه له وه به دروست لیه وه نه ګرډراوه ته وه.

که له خویندنه وه ی نه و نایه تانه ده بوویه وه، (الله اکبر) ی ده کرد و نه چوو رکوع، پاشان که نه و رکاته ی ته واو ده کرد و له سجد ه لده ستا، پینج جاری به ک به دوا ی به ک (الله اکبر) ی ده کرده وه، که له و پینج جاره ده بوویه وه، قورثانی ده خویند. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که نویژی ته واو ده کرد، ده چوو روو به خه لک راده وه ستا، خه لکیش له شوینی خویندا به شیوه ی ریز دانیشتبوون، ناموزگار بیانی ده کرد و فرمان و نه ی پیمان نه کرد، که بیویستبایه نه هییه ک بکات، به کسر نه هییه که ی ده کرد، یان ویستی فرمانیکی ه بوویه فرمانی دده. مینه ربک نه بوو بچینه سهری، به لکو به راوه ستان له سر زه وییه که وتاری بو یان دده. هه موو وتاره کانی به (الحمد لله) ده ستپنده کرد، له به ک فرمووده شدا نه هاتووه له هر دوو وتاری جه ژندا به (الله اکبر) ده ستپینکړدی.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) روخسه ت و مؤلته ی به وانه دا که ناماده ی نویژی جه ژن بوون، به وه ی دابنیشن بق گو ییستی وتار یان برؤن، روخسه تیشی پیدان نه ګر نویژی جه ژن که و ته روژی جومعه وه، ته نیا ناماده ی نویژی جه ژن بېن. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پوژی جه ژندا ریګه ی ده ګوړی، به ریګه په کدا ده هات و به ریګه په کی تر دا نه ګه پایه وه، وتراوه: بویه وه های ده کرد، تاوه کو سه لام له خه لکی هه ردوو ریګه بکات. وتراوه: تاوه کو به ره که تی هه ردوو خه لکه که ی ده ستبکه وی. وتراوه: تاوه کو پیویستی خه لکانیک جیبه جی بکات که له سر نه و دوو ریګه په بوون. وتراوه: تاوه کو له ته واوی ریګه و بانه کاند دوشمه کانی نیسلام

پیشانی نهو خه لکه بدات. و تراوه: تاوه کو دوو بووان خه فه تبارین به بینینی شکو داری نیسلام و موسلمانان و جیگیر بوونی دروشمه کانی نهو تاینه. و تراوه: تاوه کو شایه تییدانی شوینه کان زیاتر بیته وه، چونکه نهو که سهی ده جیت بو مزگه وت یان المصلی، بو هر هه نگاوینکی پله یه کی بو ده نووسری و بو هه نگاوینکی تریش تاوانینکی له سهر ده سپدریته وه تاوه کو ده گاته وه مال. و تراوه: دروستتر: بو هه مو نه وانه و کومه لی حکمه تی تره که له نه نجامدانیدا هه یه .

له باره ی په یامبه ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) گتیردراوه ته وه که له نوژی به یانی روژی عه ره فه تاوه کو کوتا روژی (التشریق) ته کبیره ی کردووه و فه رموویه تی: "اللهُ اکبرُ اللهُ اکبرُ، لا إله إلا اللهُ، واللهُ اکبرُ اللهُ اکبرُ وللهُ الحمد".

۲۲- رییازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له نوژی خور گیراندا

که خورگیرا، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به خیرایی و ترسه وه عه باکه ی به دوا ی خویدا راده کیشا ده رچوو بو مزگه وت، خورگیرانه که له سه ره تایی روژدا بوو که به نه ندازه ی دوو تیر (رمح) یان سی تیر بوو له کاتی هه له اتندا، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هات و دوو رکات نوژی کرد، له رکاتی به که مدا سوره تی فاتحیا و سوره تینکی دریزی خویندا، خویندنه وه که ی به ده نگ بوو، پاشان چوه رکوع و رکوعه که ی دریز کرده وه، پاشان له رکوعدا سه ری به رز کرده وه و نوژی کرده وه و ده ستانی دریزه ی کیشا که متر له وه ستانی به که م، که سه ری به رز کرده وه فه رمووی: "سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" پاشان دهستی کرده خویندنه وه ی قورئان، پاشان چوه رکوع و رکوعی دریز کرده وه که متر له رکوعی به که م، پاشان سه ری به رز کرده وه پاشان چوه سجود و سجوده که ی دریز کرده وه، پاشان له رکاته که ی تردا هه مان نهو شتانه ی کرد که له رکاتی به که مدا کردی.

^۱ - داره قوتنی ۲/۳۹۰ (۱۷۳۷) و به یه قی له الدعوات الکبیر ۲/۱۶۵ (۵۱۰) نیخراجیان کرده وه.

له هر رکاتیکدا دوو رکوع و دوو سجود هه بوو، له هر دوو رکاته که دا چوار رکوع و چوار سجودی برد، له و نوێژهیدا به ههشت و دۆزه خه بیخی، ویستی له به ههشتدا هیشویه ک تری بگری و پیشانیان بدات، دۆزه خیه کانیشی له دۆزه خدا بیخی، بویه وتاریکی ره وانبیژانه ی بۆ باوه پداران خوینده وه که نه مانه ی تیدا بوو: "إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتٍ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَادْعُوا اللَّهَ وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا"، واتا: خۆر و مانگ دوو نیشانهن له نیشانه کانی خوی گه ره، بۆ مردن و ژیاخی هیچ که سیک تووشی گیران نابن، نه گه ر خۆر گیران و مانگ گیرانتان بیخی، له خوا بپارینه وه و نوێژ بکه ن و خیرات بکه ن. پاشان فرموی: "يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ، مَا أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنَ اللَّهِ إِنْ يَزْنِي عَبْدُهُ أَوْ تَزْنِي أُمَّتُهُ، يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ، وَاللَّهِ، لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا"، واتا: نه ی ئومه تی موحه ممه د، سویند به خوا هیچ که سیکتان له خوا به غیره تر نییه و تووره تر نابی کاتی بهنده که ی چی نیر بی یان می که داوینپرسی بکات، نه ی ئومه تی موحه ممه د، سویند به خوا نه گه ر نه وه ی من ده مزانی ئیوه ده تانزانی، نه وه که م پیده که نین و زۆر ده گریان.

له په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) گنیدراوه ته وه که به سیفه تی تر نوێژی کردوو: له وانه: له هر رکاتیکدا سی رکوعی بردوو، له وانه: له هر رکاتیکدا چوار رکوعی بردوو، له وانه: وه که نه وه ی نوێترین نوێژیک بی نه نجامی دابیت، له هر رکاتیکدا یه ک رکوعی بردوو. به لام گه ره پینشه وایان نه وه به دروست ناخه نه وه. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی داوه له خۆرگیراندا یادی خوا بکریته وه، نوێژ بکریت و پارانه وه و تهوبه و سه ده قه بکریت و کزیله نازاد بکریت، خواش زاناره.

¹ - بوخاری (۱۰۴۴) و موسلم (۹۰۱) شیخراجهان کردوو.

۲۴- رِيَّازِي پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەنويژە بارانەدا

لە پەيامبەرى خواوە (صلى الله عليه وسلم) سەلماووە كە بە چەند جۆرىك داواى باران بارىنى كردووە:

يەكەم: لە پۆژى جومعه و لە سەر مینبەر بوو لەكاتى وتاردا فرمووی: "اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا" ، واتا: خوايە گيان فریامان بکەو، خوايە گيان فریامان بکەو، خوايە گيان فریامان بۆ دابارینە، خوايە گيان بارانمان بۆ دابارینە، خوايە گيان بارانمان بۆ دابارینە.

رووی دووهم: پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) رۆژىكى بۆ خەلك ديارى دەکرد و تيايدا دەردەچوون بۆ المصلی، كە خۆر هەلدهات دەردەچوو، بەدەرچوونىكى سادەى كزۆل و ئەپارايەو، كە گەيشتە المصلی چوووە سەر مینبەر- ئەگەر دروستبى، شتىك لە هەلگەرانەو- القلب- هەبە- سوپاس و ستایشى خوى گەورەى كرد و (الله أكبر) ی كرد، لە ووتارەى پارێزراى ئەمە هاتوو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْتَ الْغَنِيُّ وَنَحْنُ الْفُقَرَاءُ أَنْزِلْ عَلَيْنَا الْغَيْثَ وَاجْعَلْ مَا أَنْزَلْتَ عَلَيْنَا قُوَّةً وَبَلَاغًا إِلَى حِينٍ" ، واتا: سوپاس و ستایش تەنیا بۆ پەروەردگارى هەردوو جیهان كە خاوەن سیفەتى الرحمن و الرحيم و پادشا و خاوەنى رۆژى داویبە، هیچ خوايەكى بەحق بوونی نیبە جگە لە الله، چى بووى ئەو دەكات، خوايە گيان تۆ (الله) ی، هیچ خوايەكى بەحق بوونی نیبە جگە لە تۆ، چیت بووى ئەو دەكەى، تۆ الله و دەولەمەندى و ئیمەش هەزارین، باران و فریاكەوتنى خۆتمان بەسەردا دابارینە، ئەوەشى بۆ ئیمەى دادەبارینى هەتا ماویدیك بۆ ئیمەى بگێرە بە هیژ و توانا.

¹ - بوخارى (۱۰۱۴) و موسليم (۸۱۷).

² - ئەبۇ داوود ئیخراجى كرنووە (۱۱۷۳).

پاشان دهستی به‌رزکرده‌وه و دهستی کرده کپوزانه‌وه و پارانه‌وه، نه‌وه‌نده دهستی به‌رزکرده‌وه تاوه‌کو سپیایی بالی ده‌رکه‌وت، پاشان پشتی کرده خه‌لک و روو به‌قیبله و روو به‌قیبله بوو کراسه‌که‌ی به‌ر و پشت کرد، لای راستی کرده چه‌پ و لای چه‌پی کرده راست و رووی ناوه‌وه‌ی کرده ده‌ره‌وه‌و رووی ده‌ره‌وه‌ی کرده ناوه‌وه، کراسه‌که‌ی خه‌میسه ره‌ش بوو، روو به‌قیبله دهستی کرده پارانه‌وه و خه‌لکیش هه‌روه‌ها.

پاشان دابه‌زی و دوو رکاتی پییان کرد به‌نمونه‌ی نوژیی جه‌ژن به‌بی بانگ و قامه‌ت، له‌ه‌ردوو رکاته‌که‌دا به‌ده‌نگ قورئانی خویند، له‌رکاتی یه‌که‌مدا له‌دوای فاتیحا (سبح اسم ربك الأعلى) ی خویند، له‌دووه‌میشدا (هل أتاك حديث الغاشية).

رووی سئیه‌م: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ر مینبه‌ر پاراپه‌وه بو باران دابارین و روژی جومعه نه‌بوو، لئیه‌وه نه‌گواز اوته‌وه له‌و پارانه‌وه‌یه‌دا نوژیی کردبی.

رووی چواره‌م: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌دانیشتنه‌وه له‌مزگه‌وت بو باران بارین پاراپه‌ته‌وه، دهستی به‌رزکرده‌وه‌ته‌وه و له‌خوای گه‌وره پاراپه‌ته‌وه، له‌و پارانه‌وه‌یه‌ی نه‌وکات کردوویه‌تی نه‌مه پاریزراوه: "اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا مَرِيْعًا طَبَقًا عَاجِلًا غَيْرَ رَائِبٍ نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍ"، واتا: خوایه گیان بارانیک بو مان دابارینه فریامان بکه‌وی و په‌له بی نه‌ک دره‌نگ، به‌سوود بی نه‌ک زیان.

که باران زور بوو، داوایان له‌په‌یامبه‌ری خوا کرد (صلی الله علیه وسلم) که بووه‌سئیه‌ته‌وه، نه‌ویش بویان پاراپه‌وه فرموی: "اللَّهُمَّ حَوِّلْنَا، وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالْجِبَالِ وَالْأَجَامِ وَالظُّرَابِ وَالْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ الشَّجَرِ"، واتا: خوایه گیان له‌سه‌ر

^۱ - نه‌بو داوود شیراجی کردووه (۱۱۶۹).

^۲ - بوخاری (۱۳۳) و موسلم (۸۹۷) شیراجیان کردووه.

نیمه رایبگره و بیخه ره سهر ده و رووبه رمان، له سهر چیا و دۆل و ته پۆلکه کان و شوینی ره واندنی دره خته کان.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که باران بارینی ده بینی ته یفه رموو: "اللَّهُمَّ صَيِّبًا نَافِعًا"، واتا: خویه گیان بارینیکی به سوود بی.

به رگه که ی نه گووشی تانه وهی باران ته پی ده کرد، له و باره یه وه پرسیری لیکرا فه رموی: "لَآئِنُ حَدِيثُ عَهْدِ بَرِيٍّ"، واتا: به تازهیی له لایه ن خوی گه ورده وه دروستکراوه و داده به زی.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که هه وری تاریک و ره شه بای ده بینی، نه هات و ده چوو، به لام که باران ده باری، دلخۆش ده بوو، نه ترسا هه وری تاریک و ره شه با سزای تیدا هه بی.

٢٥- رییازی له سه فه ره و په رسته شه کانی له سه فه ره دا

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه فه ره کانی له چوارچێوهی چوار شتدا بوو: سه فه ری هیجره تی بۆ مه دینه، سه فه ری بۆ جیهاد که زۆرتین سه فه ره کانی بوو، سه فه ری بۆ عومه ره، سه فه ری بۆ حج.

که ویستی سه فه ری هه بووایه، له نیو خیزانه کانیدا تیروپشکی ده کرد، ناوی کامه یان ده رچوو بایه نه وهی له گه ل خۆیدا بۆ سه فه ره که ی ده برد، که حه جی کرد، هه موویانی له گه ل خۆیدا برد.

که سه فه ری بکردبایه سه ره تای رۆژ به رینده که وت، حه زی ده کرد له رۆژی پینچشه مماندا ده ربجیت، دارای له خوی گه وره ده کرد به ره که ت بخاته کانی

^١ - بوخاری نبخراچی کردوره (١٠٣٣).

^٢ - موسلیم نبخراچی کردوره (٨٩٨).

به یانیانی نوممه ته که به وه، نه گار سوپا و سریه یه کیشی بنارد بایه، سه ره تای رۆژ به پئیده خستن.

فرمانی به گه شتیاره کان ده دا نه گار سی که س بن، یه کیکیان ببیته نه میریان، نه هی ده کرد که سی به ته نیا گه شت بکات، هه والی ده دا که یه ک سوار و ریبوار کاری شه یتانه، دوو سوار دوو شه یتانن، سی که س کاروان و کۆمه لن.

که و لآخه که ی بۆ بهینرایه تاوه کو سوار بی، نه یفه رموو "بسم الله" کاتی پتی نه خسته سهر و لآخه که، کاتی له سهر پشتی سه قامگیر ده بوو نه یفه رموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ". پاشان نه یفه رموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ"، پاشان نه یفه رموو: "الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر"، پاشان نه یفه رموو: "سُبْحَانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ".
 نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرِنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ" له گه رانه وه دا نه م وشانه ی بۆ زیاتر ده کرد "أَيُّونَ تَأْتِيُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ"، وانا: خوابه گیان له م سه فه ره دا داوای چاکه و له خواترسانت لی ده که م، داوات لی ده که م کارینکم بۆ هه لسورینتی له جیتی ره زامه ندیی تۆدا بی، خوابه گیان نه م سه فه ره مان بۆ ناسان بکه ی و دورویی که یمان بۆ که م بکه یته وه، خوابه گیان بۆ نه م سه فه ره مان هاو ده م به و که سوکارمان بۆ بیاریزه.

خۆر و هاوه لانیشتی نه گار به ره و لوتکه و به رزاییه ک بچونایه (الله أكبر) یان ده کرد، له دابه زینه دۆلێشدا (سبحان الله) یان ده کرد.

^۱ - نه بو داوود (۲۶۰۲) و ترمیزی (۲۴۴۶) ئیخرالجیان کردوه.

^۲ - موسلم ئیخرالجی کردوه (۱۳۴۳).

نه گهر به رهو دئییک بچوویایه و بیویستبایه بچیته ناویه وه، نه یفه رموو: " اللهم ربّ السموات السبع وما أضلنّ، وربّ الأرضین السبع وما أقلنّ، وربّ الشیاطین وما أضلنّ، وربّ الریاح وما ڌرین، أسألك خیر هذه القرية وخیر أهلها، وأعوذُ بك من شرّها، وشرّ أهلها وشرّ ما فیها".^۱

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه فهدا نویژی چوار رکاتی کورت ده کرده وه و نه یکرده دوو رکات کاتی به سه فهدا دهرده چوو تا وه کو نه گه رایه وه مه دینه، نه سه لماوه هه رگیز له سه فهدا چوار رکاتی کردبی، عائیشه (خوای لی رازی بی) نه لی: نویژ دوو رکات دوو رکات فهرزکرا، که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کچی کرد بو مه دینه، له شوینی نیشته جیبووندا رکاته کانی نویژ زیاتر کرا و نویژی سه فهدا به دوو رکات جیگیر کرا.

له سه حیجی بوخاریدا له نین عومه ره وه (خوای لی رازی بی) نه لی: هاوه لیتی په یامبه ری (صلی الله علیه وسلم) م کرد، له سه فهدا زیاتر له دوو رکاتی نه ده کرد، هه روه ها نه بو به کر و عومه ر و عوسمانیش (خوایان لی رازی بی).^۲

یه کیک له رینمای و ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه فهدا نه وه بوو، نویژه فهرزه کانی کورت ده کرده وه، لیتی وه نه گواز او ه ته وه له پیش و دوی نویژه فهرزه کاندای نویژی سوونته تی نه نجام دابی، ته نیا ویتر و سوونته تی نویژی به یانی نه بی که له سه فهدا و شوینی مانه وه ویدا نه یهیشته وه له دهستی بچن. شافیعی به ره حمهت بی نه لی: له په یامبه ری خوا وه (صلی الله علیه وسلم) سه لماوه نویژی کورت کردو وه ته وه و شه و نویژی کردو وه^۳، له سه حیجه یندا له عامری کوری ره بیعه وه که په یامبه ری خوا بی نیووه (صلی الله علیه وسلم) له سه فهدا و له سه ر پستی و لاخه که یه وه شه و نویژی کردو وه^۴، نه وه شه و نویژ بووه.

^۱ - نه سانی له السنن الکبری ۱۱۷/۸ (۸۷۷۵) و نین خوزه یه له سه حیجه که یدا/۱۵۰ (۲۵۶۵) نیخراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۱۱۰۲) و موسلم (۶۸۹) نیخراجیان کردووه.

^۳ - (الأم) ی شافیعی ۲/۳۶۵.

په كېك له پټبازي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم)، نه وه بووه له سهر ولاخه وه نوټي سوونفته تي ته توعى كړدووه، ولاخه كه ي رووى له كوټى كړدبى رووى له وټى كړدووه، په سهرى ناماژه ي ركوع و سجودى كړدووه، سجودى ماوه كه متر بووه له ركوعى.

له سهر ولاخ و گړدريټز-نه گهر سه حيح بى- نوټي كړدووه، موسليم له سه حيه كه يدا گټراويه تيبه وه له فهرمووده ي ئين عومره وه.^۱ له بهر باران و قوپوقوپا، له سهر ولاخه كه يان نوټي فهرزي پټيان كړد، نه گهر نه و فهرمووده يه دروست بى.

په كېكي تر له پټبازي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم)، نه وه بوو كاتى گه شتى بكردبايه پيش نه وه ي خور له تاوه پاستى ناسمان لابات، نوټي نيوه پوي دواده خست بولاي عسر، پاشان داده به زي و كوي ده كړدنه وه، به لام نه گهر خورلايدابووايه پيش نه وه گه شت بكات، نوټي نيوه پوي ده كړد پاشان سهر ولاخ ده كه وت، نه گهر په له شى بووايه، نوټي نيوه پوي بولاي عيشا دواده خست و له عيشادا پيكه وه كزیده كړدنه وه.

له پټنمايي په يامبهري خوا نه بوو (صلى الله عليه وسلم) له سه فهره كانيدا له سهر ولاخه وه نوټه كانى كوكاته وه، يان له كاتى دابه زين و لاداندا، بهلكو كه ويستى روښتنى بووايه، نوټه كانى كوده كړدنه وه، هرچي كز كړدنه وه ي نوټ بووبى له كاتيكدا دابه زيبي و له سه روه خت سه فهر نه بووبى، نه وه نه جامى نه داوه ته نيا له عهره فهدا نه بى.

بو ئوممه ته كه ي ماوه يه كي سنوردارى ديارى نه كړدووه تاوه كو به و ماوه يه نوټ كورت بكرته وه و روژووي تيدا نه گيردريت، بهلكو ره ها يانه هيشتوويه تيبه وه.

^۱ - موسليم شجره جى كړدووه (۲۰۰).

۲۶- رِيَّازِي پِهِ يَامْبِهَرِي خَوَا (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِهَ خَوِينْدَنَه وَهِي قَوْرئَان و گَوِيگرتن و خَشوع و گرياني له کاتي قورئان خويندن و گويگرتن و جوان خويندنه وهی پِهِ يَامْبِهَرِي خَوَا (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حيزيتکی مه بوو ده يخويندنه وه و له دهستی نه ددها، خويندنه وه کانی ته رتيل بوو، نه نه مه و نه په له کردن، به لکو خويندنه وه يه کی رافه وانانه ی پیت پیت، خويندنه وه کانی ثایه ت ثایه ت بوو، له کاتي حه رفی مه ددها حه رفه که ی دريژ ده کرده وه، مه د و دريژ کرده وه ی ددها به (الرحمن) و (الرحيم).

له سه ره تاي خويندنه وه دا په ناي به خوا ده گرت له شه يتانی نه فره تی و نه يفه رموو: "أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" يان رهنگه فه رموو بيتی: "اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، مِنْ هَمَزِهِ، وَتَفْخِهِ، وَتَفْتِهِ".^۱

حه زی ده کرد له که سی تره وه گوی له قورئان بی، فرمانی کرد به عه بدوالله ی کوری مه سعود قورئانی بؤ بخوينی و خوی گوی لی ده گرت، خشوع گرتی و فرميسک به چاوه کانیدا ماته خواره وه (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).^۲

به راوه استان و دانيشتن و پالکوتن و ده ستنويز و بی ده ستنويزه وه قورئانی ده خويندنه وه، ته نیا له شگرانی ریگر بوو قورئان بخوينيته وه.

په يامبِهَرِي خَوَا (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قورئانی به ناوازه وه ده خويندنه وه، عه بدوالله ی کوری موغه ففهل نه گيړيته وه که سی جار نه رجيعی به (آ آ) کردوه.^۳

ئاواز ده رکردن دوو چوره:

په که م: نه وه ی سرووشنت پيويستی ده کات و ريگه ی پی داوه به بی زؤد له خؤکردن و راهينان و خؤ فيرکردن، به لکو نه گه ر سرووشتی خوی چون بوو به کاريبه ينی، نه و

^۱ - نه يو داوود (۷۷۴) و موسليم (۲۱۲) نيزخارجيان کرده وه.
^۲ - بوخاری (۱۵۸۳) و موسليم (۸۰۰) نيزخارجيان کرده وه.
^۳ - بوخاری (۷۵۱۰) و موسليم (۷۹۴) نيزخارجيان کرده وه.

ئاوازه دەردەچی، ئەو جانیزه، بەتایبەت ئەگەر سرووشتی کەسە کە ئاواز و رازاندنەرە بەخویندەنەو کە بدات وەك ئەو هی ئەبو موسا بەپەيامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) ی وت: "ئەگەر دەمزانی گوئیستی قورئانخویندەنە کەمی، ئەو بەئاوازی کاریگەرەو دەموتەو".^۱ ئەمە ئەو یە کە پێشین ئەجامیان داو و گوئیان لی بوو، ئەو ئەو ئاوازه ریپیدراوہ ستایشکراوہ یە کە خوینەر و گوئیگر پیتی کاریگەر ئەبن. بەلگە ی تەواوی زانایانی ئەم بوارە لەسەر ئەم شیوہ یە ئەو یە، جائیز و ریپیدراوہ.

رووی دووہم: ئەگەر دروستکراو بی، بەشیک نەبی لە سرووشتی کەسە کە، بەزۆر لەخۆکردن و راھینان و دروستکردن ئەو دەنگە دروست بکات، وەك فیروونی جۆرەها ئاوازی گۆرانی و بەپیتی ئیقاعی تایبەت و ئاوازی دروستکراو کە تەنیا بەفیروون و زۆر لەخۆکردن پەیدا دەبی، ئەمە ئەو یە کە پێشین بەمەکروھیان داناو و عەبیدار و سەرزەنشتیان کردووە، قەدەغەیان کردووە بەو جۆرە قورئان بخوینریت، نکۆلییان کردووە دژ بەو کەسە ی بەو جۆرە ی خویندووە تەو، بەم وردو درشتییە تیکە لکردنی هەردوو روو نامینێ و راست و ناراست لە یەك جیا دەبیتەو.

۲۷- رییازی پەیا مەبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەسەردانی کردنی ئەخۆشدا

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) سەردانی ئەو هاوہلانە ی دەکرد کە نەخۆش دەکەوتن، سەردانی خزمەتکاریکی خۆی کرد کە ئەمەلی کیتاب بوو، سەردانی مامی خۆی کرد کە هاوہش پەیدا کەر بوو، موسلمانبوونی بۆیان پینشنیار کرد، چو لەکە موسلمان بوو مامی موسلمان نەبوو.

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەنەخۆش نزیک دەکەوتەو، لای سەری دادەنیشت و لەئەحوالی دەپرسی و ئەیفەرموو: "کیف تجدک؟"^۲، واتا: حالت چۆنە؟

^۱ - عەبدولمەزاق لەموسستەنە کە ۲/ ۱۸۵ (۱۷۸) و تەسانی لە الکەبری ۷/ ۲۷۳ (۸۰۰) ئیخراجیان کردووە.

^۲ - ترمیزی (۱۸۳) و ئیبن ماجە (۱۳۶) ئیخراجیان کردووە.

دهستی راستی به سهر نه خوشه که دا ده مینا و نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ، أَذْهِبِ
الْبَاسَ، اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي، لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ" شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا"، واتا: خواجه
گیان نهی خوی خه لک، نازاری لابه، شیفای بده هه ر خوت شیفاده ری، هیچ
شیفایه ک نییه ته نیا شیفای تو نه بی، شیفایه ک هیچ دهر د و نه خوشییه ک نه هیلن.
نه یفه رموو: "امْسَحِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ، بِيَدِكَ الشِّفَاءُ، لَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا أَنْتَ"، واتا: نهی
په روه ردگاری خه لک نازاری رابماله، شیفای هه ر به دهستی خوته، هیچ که سی ناتوانی
نه م نازاره ی له سهر لابدات ته نیا تو نه بی. سی جار بو نه خوش ده پارایه وه هه روه ک
بو سه عد فه رموی: "اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا، اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا، اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا"، واتا:
خواجه گیان شیفای سه عد بده، خواجه گیان شیفای سه عد بده، خواجه گیان شیفای
سه عد بده. که ده چوره لای نه خوش نه یفه رموو: "لَا بَأْسَ ظَهْرًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ"، واتا:
پشت به خوی گه وره مایه ی سرینه وه ی تاوانه کانتته.

دوعا و روقیه ی ده کرد بو که سی سووتانه وه ی هه بووایه یان برین یان هه نازاریک،
په نجه ی شایه تومانی نه خسته زهوی و پاشان به رزی ده کرده وه و نه یفه رموو: "بِسْمِ
اللَّهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا، بِرِيقَةٍ بَعْضِنَا يُشْفَى سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا"، واتا: به ناوی خوا، به خولی
خاکه که مان و به تفی هه ندیکمان نه خوشه کانمان به ویستی خوا چاک ده بنه وه.
له ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه بووه روژیک یان کاتیک دیاری
بکات بو سه ردانیکردنی نه خوش.

^۱ - بوخاری (۵۶۷۵) و موسلیم (۲۱۱۱) شیخراجیان کردوه.

^۲ - بوخاری (۵۷۴۴) و موسلیم (۲۱۹۱) شیخراجیان کردوه.

^۳ - بوخاری (۵۶۵۹) و موسلیم (۱۶۲۸) شیخراجیان کردوه.

^۴ - بوخاری شیخراجی کردوه (۳۶۱۶).

^۵ - بوخاری (۵۷۴۵) و موسلیم (۲۱۹۴) شیخراجیان کردوه.

سەن يەم : بەشى تەرم (الجنائز)

۱- رىيازى پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) ئەبارەي تەرم و نۆيژ ئەسەركردن و دواكەوتن و دفنکردنى، ئەنۆيژى سەر مردوودا چۈن پاراۋەتەۋە بۇ مردوۋەكە و ئەدۋاي ناشتن و شتانی تردا.

رىياز و سەربووردهى پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) كاملتىن رىياز و پىچەۋانەي تەۋاۋى ئوممەتانی تر بوۋە، چاكەي مردوۋى تىدا بوۋ، بەجۆرى مامەلەي لەگەلدا دەکرد سوۋدى مەبوۋ بۇ نۆيژ گۆر و قىامەتى مردوۋەكە و چاكەي دەکرد بەرانبەر كەسوكارى و راپەپاندنى خۇاپەرستىيەكى زىندۋانە كە سوۋدى بەمردوۋەكە ئەگەياند و بەباشتىن شىۋازىك ئامادەي دەکرد بۇ گەپانەۋە لاي خۇاي گەرە، لەگەل ھاۋەلانيدا رىزى دەبەست سوپاسى خۇايان دەکرد و داۋاي لىخۆشبوۋن و بەزەيى و چاۋپۆشپىيان لەخۇا دەکرد بۇ مردوۋەكە.

پاشان لەگەل تەرمەكەدا بەرپىدەكەوتن بۇ ناشتنى، پاشان خۇي و ھاۋەلانى لەسەر گۆرەكەي رادەۋەستان و داۋاي دامەزداۋىيان بۇ دەکرد كە زۆدترىن پىۋىستىيەك بوۋ لەۋكاتەدا بۇ ئەۋ مردوۋە.

پاشان سەردانى گۆرپى دەکرد و سەلامى لى دەکرد و بۇي دەپاراپەۋە ھەرۋەك چۈن مەۋشى زىندۋو لەدۇنيادا سەردانى ھاۋرپىكەي دەكات.

يەكەمىن شتىك: سەردانىكردنى بوۋ لەكاتى نەخۆشكەۋتنىدا، يادى ئاخىرەتى بىردەھىننايەۋە و فرمانى پى دەکرد ۋەسىت بكات و تەۋبە بكات، فرمانى دەدا بەۋانەي لاي بوۋن كە تەلقىنى بدن بە لا إله إلا الله تاۋەكو ئەۋە كۆتا قسەي بىت، پاشان نەمى دەکرد لەنەرىتى ئوممەتان كە باۋەپىان بەزىندۋو بوۋنەۋە نىيە، لەنەرىتى لەخۇدان و شىۋەن و ئەۋانى تر.

به سووننه تی کرد کزۆلانه بۆ مردوو بگرین، گریانیکی بی دهنگ و دل خه مبارانه، خۆی ئه وهی ده کرد و ئه یفه رموو: "تَدَمَعُ الْعَيْنُ، وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ، وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يُرْضِي الرَّبَّ"^۱، واتا: چاو فرمیسک ئه پێژی و دل خه فه تبار ئه بی، ته نیا ئه وه ئه لێین که خرا پیتی رازییه.

سوپاسکردن و به خۆداچوونه وهی بۆ ئوممه ته که ی کرده سووننه ت، ههروه ها رازیبوون به وهی لای خوای گه وروه هاتوو، ئه وهش دژ نییه به فرمیسک رشتنی چاو و خه فه تباریی دل. خۆی له هه موو مه خلوقاتی تر رازیتر بوو به قه زای خوای گه وره و له هه مووان زیاتر سوپاسگوزاتر بوو، له گه ل ئه وه شدا وه ک به زه یی و سۆزی باوکایه تی، له پۆژی مردنی ئیبراهیمی کوپیدا گریا، دلێشی پر بوو به رازیبوون له خوای گه وره و سوپاسکردنی و زمانیشی سه رقالبوو به سوپاس و یادی خوای گه وره.

په یامبه ری خوای گه وره (صلی الله علیه وسلم) یه کیک له سه ره بوورده کانی ئه وه بوو، خیرای ده کرد له ئاماده کردنی مردوو بۆ به پێکردنی بۆلای خوای گه وره و شۆردن و بۆن پێوه کردن و کفنکردنی له بهرگیکی سپیدا، پاشان ده هینرایه لای و نوێژی له سه ره ده کرد، ئه مه و سه رباری ئه وهی له کاتی سه ره مه رگدا ده چوو له لای و بۆی ده پاراپیه وه و لای ده مایه وه هه تا گیانی ده رده چوو، پاشان ئاماده ی به پێکردنی ده بوو، پاشان نوێژی له سه ره ده کرد و هه تا سه ره گۆر له گه لیدا ده چوو، پاشان هاوه لان بینیان ئه وه بۆی سه خته، بۆیه دوا ی مردن بانگیان ده کرد و ئاماده ی شۆردن و کفنکردنی مردوو ده بوو، پاشان بینییان ئه وهش بۆی گرانه، ئیتر مردوو هه که یان ئاماده ده کرد و له سه ره داره مه ی تیک هه لیان ده گرت بۆلای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و له ده ره وهی مزگه وت نوێژی له سه ره ده کرد. له پێنمایی

^۱ - بوخاری (۱۳-۲) و موسلیم (۲۳۱۵) ئیخراجیان کره وه.

ئەو نەبوو (صلى الله عليه وسلم) لە مزگە وتدا وەك رەواتىب نوپۇز لەسەر مردوو بىكات، مەندىجار لە نىۋو مزگە وتدا نوپۇزى لەسەر مردوو كىردوو، وەك نوپۇز كىردى لەسەر سوھە يلى كۆرى بە يزانو براكەى لە نىۋو مزگە وتدا.

يەككە لە رىپىياز و سەربوور دەى ئازىز، داپۇشىن و چاۋنوقاندنى مردوو بوو، مەندىجار مردوو كەى ماچ دەكرد وەك ئەوھى عوسمانى كۆرى مەزەونى ماچكرد و گىيا، مەروھە ئەبو بەكرى سىدىق لەسەر تەرمى پەيامبەرىي خوا (صلى الله عليه وسلم) گىيا و ماچى دەكرد و خۆى دابوو بەسەرىدا.

پەيامبەرىي خوا (صلى الله عليه وسلم) فرمانى دەدا سى جار يان پىنچ جار يان زىاتر مردوو بشۆردى بە پىي ئەوھى مردوو شۆر بە پىيۋىستى دەبىنى، فرمانى دەدا لە شۆردنى كۆتايىدا كافورى بۇ بە كارىبەتتە، شەھىدى كوزراوى جەنگ نەدە شۆردرا.

ئەگەر يەككى لە ئىحرامدا بىر دىبايە، فرمانى دەدا بە ئاۋ و سىدر بشۆردىت و لە بەرگى خۇيدا كفن بىكرىت كە بەرگى ئىحزامى بوون، ئەھى دەكرد لە بۆن لىدان و داپۇشىنى سەرى.

فرمانى دەدا بە و كەسەى سەرىپە رشتى مردوو كەى دەكرد، كفنە كەى جوان بىكات و لە بەرگى سىپىدا كفن بىكات و ئەھى دەكرد لە زىادە پىي كىردن لە كفن كىردندا، ئەگەر كفنە كە كورت بىبووايە و تەواۋى جەستە كەى دانە پۇشىبايە، سەرى دادە پۇشى و بە پۇش و گىيا قاچە كانى دادە پۇشى.

ئەگەر مردوۋى بە ئىزبابايە تەلا، نوپۇزى لەسەر دەكرد و ئەيفەرموو: "قەرزدارە يان نە؟"، ئەگەر قەرزدار نە بووايە نوپۇزى لەسەر دەكرد، بەلام ئەگەر قەرزدار بووايە نوپۇزى لەسەر نە دەكرد، رىگەى بە ھاۋە لانى دەدا نوپۇزى لەسەر بىكەن، چونكە نوپۇزى خۆى شەفاعەتە، شەفاعەتى ئەۋىش دىتەدى، بەلام بەندە يەك كە قەرزى لەسەر،

ناچیتہ بہ ہشتہ وہ تاوہ کو قہرزہ کہی لہ گہردن لانه بریت، بہ لام کہ خوی گہورہ
فہ تھی بؤ کرد، نویژی لہ سہر مردوو دہ کرد و قہرزہ کہی دہ بژارد و سہروہ تی
مردووہ کہی بہ میراتبہ رانی دہ دا.

کہ نویژی لہ سہر مردووی دادہ بہ ست، اللہ اکبر و الحمد لله و ستایشی خوی دہ کرد.
ئین عہ باس لہ سہر تہرمیک نویژی کرد، لہ دوای (اللہ اکبر) ییہ کہم سورہ تی
فاتیحای بہ دہنگہ وہ خویند و وتی: با بزائن تہمہ سووننہ تہ.

لہ تہ بو ہورہ یرہ وہ کہ پرسپاری لہ عوبادہ ی کوپی سامت کردووہ لہ بارہ ی نویژی
مردوو، تہ ویش تہ لی: سویند بہ خوا بؤت باس دہ کہم: بہ (اللہ اکبر) دہ ستپیڈہ کات
پاشان سہ لاوات لہ سہر پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) دہ دہ ی و تہ لی: "اللهم إن
عبدك فلانا كان لا يُشركُ بك وأنتَ أعلمُ به، إن كان مُحسنًا فزدِ في إحسانه، وإن كان
مُسيئًا فتجاوز عنه، اللهم لا تحرمنا أجره و لا تفتننا بعده"، وانا: خویہ گیان فلانہ
بہ ندہ ت ہاوبہ شی بؤت بریار نہ دہ دا و خوت ہاشتر پیی دہ زانی، تہ گہر چاکہ کار بوو
تہ وہ چاکہ کانی بؤ زیاتر بکہ، تہ گہر ہلہ کاریش بووہ تہ وہ لیتی بووری و
چاوپوشیی لی بکہ، خویہ گیان لہ پاداشتی تہ و بیبہ شمان مہ کہ و لہ دوای تہ و
تووشی فیتنہ مان مہ کہ.

مہ بہ ست بہ و نویژہ: پارانہ وہ یہ بؤ مردووہ کہ، لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ
وسلم) بؤ ئیمہ پاریزراوہ و گوازراوہ تہ وہ کہ سورہ تی فاتیحا و سہ لاوات لہ سہر
دانی تیدا نییہ.

لہ پارانہ وہ کانیدا تہ وہ پاریزراوہ فہرموویہ تی: "اللهم اغفر له وارحمه وعافه واعف
عنه وأكرم نزله ووسع مدخله وأغسله بالماء والثلج والبرد ونقه من الخطايا كما نقيت
التوب الأبيض من الدنس، وأبدله داراً خيراً من داره وأهلاً خيراً من أهله وزوجاً خيراً

^۱ - بہ بیہ تی ٹیخراچی کردووہ لہ السنن الکبریٰ ۱/۶۵ (۶۹۶۳).

مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ وَأَعَدَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ^۱، واتا: خواجه گیان لئی خوش به و به‌زه‌بیت پیدا بیه‌وه و لئی ببوری و سه‌لامه‌تی بکه، ریزی لئی بنی و گوره‌که‌ی بو فراوان بکه‌روه، بیشوره‌وه به‌تاو و به‌فر و ته‌رزه و له‌تاوانه‌کان پاکی بکه‌روه هه‌روه‌ک به‌رگی سپیت له‌پیسینی پاک کردووه‌ته‌وه، خانوویه‌کی باشتر له‌خانویی دونیای پی بده، که سوکاریکی باشتر له‌که سوکاری دنیا و هاوسه‌ریکی باشتر له‌هاوسه‌ری دنیا، بیخه‌ره به‌ه‌شته‌وه و له‌سزای گور و سزای دوزه‌خ بیپاریزه.

پارانه‌وه‌یه‌کی تری لئی پاریزراوه که فرموویه‌تی: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرْنَا وَأُنْتَنَا، وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِيمَانِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِسْلَامِ، اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ"^۲، واتا: خواجه گیان لیمان خوشبه، له‌زیندوو و مردوومان، له‌بچوک و گه‌وره‌مان، له‌نیر و میمان، له‌وه‌ی نیستا لیره‌یه و له‌وه‌ی لیره‌ نییه، خواجه گیان هه‌رکه‌سیکت له‌نیمه زیندوو کرده‌وه، له‌سه‌ر نیمان زیندویی بکه‌یه‌ته‌وه، هه‌رکه‌سیکیشت لیمان مراند، له‌سه‌ر نیسلامه‌تی بیمرینه، خواجه گیان له‌پاداشتی مردووه‌که‌مان بی به‌شمان نه‌که‌ی و له‌دوای نه‌و گومرمان نه‌که‌ی.

هه‌روه‌ها له‌پارانه‌وه‌کانی بو نیمه پاریزراوه که فرموویه‌تی: "اللَّهُمَّ إِنَّ فُلَانَ بَنَ فُلَانٍ فِي نِيْمَتِكَ وَحَبْلٍ جَوَارِكٍ، فَقِهِ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ، فَأَنْتَ أَهْلُ الْوَقَاءِ وَالْحَقِّ، اللَّهُمَّ فَاعْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغُفُورُ الرَّحِيمُ"^۳، واتا: خواجه گیان فلانی کوپی فلان و گه‌راوه‌ته‌وه لای خوت، بیپاریزه له‌فیتنه‌ی گور و سزای دوزه‌خ، بیگومان تو

^۱ - موسلم شیخراچی کردووه (۹۶۳).

^۲ - نه‌بو داوود (۳۲۰۱) و ترمیزی (۱۰۲۴) و نه‌سائر (۱۹۸۶) شیخراچیان کردووه.

^۳ - نه‌بو داوود (۳۲۰۲) و شین ماجه (۱۴۹۹) شیخراچیان کردووه.

ئەھلی وەفاداری و حەقی، لێخۆش بە و بەزەبیت پێدا بێتەو، بێگومان ھەر خۆت لێخۆشبووی بە بەزەبیت.

فرمانی دەدا دڵسۆزانە دوعا بۆ مردوووە کہ بکریت.

چوار جار(الله اکبر)ی دەکرد، بەدروست لێیەو ھاتووہ پینج جار(الله اکبر)ی کردووہ، ھاوہ لان لەدوای خۆی چوار جار و پینج جار و شەش جار(الله اکبر)یان کردووہ، زەیدی کۆری ئەرقەم پینج جار(الله اکبر)ی کردووہ، باسی کردووہ کہ پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) ئاوەھای کردووہ، موسلیم باسی کردووہ^۱، عەلی کۆری ئەبو تالیب لەسەر تەرمی سوھەیلی کۆری حەنیف شەش جار(الله اکبر)ی کردووہ، لەسەر ئەھلی بەدر شەش جار(الله اکبر)ی کردووہ، لەسەر ھاوہ لانی تریش پینج جار، لەسەر تەواوی خەلکیش چوار جار، دارە قوتنی باسی کردووہ^۲.

سە عیدی کۆری مەنسور باسی کردووہ لە ئەلحە کہ می کۆری عوتە بیە وتی: لەسەر ئەھلی بەدر پینج جار و شەش جار و حەوت جار(الله اکبر)یان کردووہ. ئەوانە گێرانیەوہی دروستن و رێگری و قەدەغەیان تیندا نییە، پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) قەدەغەیی نە کردووہ لەوہی زیاتر لە چوار جاری وتیی، نە ک ھەر ئەوہ، بە لکو خۆی و ھاوہ لانیش لەدوای خۆی ئەرەیان کردووہ.

ھەرچی رێبازی پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لە سەلامدانەوہ لەسەر نوێژی مردوو، ئەوہ لێیەوہ گێردراوەتەوہ کہ بەک سەلامی داوەتەوہ، ھەر وہا گێردراوەتەوہ کہ دوو سەلامیشی داوەتەوہ.

ھەرچی دەست بەرز کردنەوہیە، ئەوہ شافیعی بەرەحمەت بێ و توویەتی: بە پێی ئەسەر دەست بەرز دەکریتەوہ، قیاسە لەسەر سووننەت لە نوێژدا، پە یامبەری

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووہ (۹۵۷).

^۲ - دارە قوتنی ئیخراجی کردووہ ۲/۴۳۵ (۱۸۳۳).

خوا(صلى الله عليه وسلم) له هه موو ته كېر هيه كې نويزدا كه به پيوه بووه، ده ستي به رزكردووه ته وه^۱.

ئه ليم: مه به ستي به نه سهر، نه وه يه گيزاويه تيبه وه له نئين عومهر و نه نه سي كوري ماليك كه هر كات له سهر تهرم (الله اكبر) يان كړدبي، ده ستيان به رزكردووه ته وه. يه كيكې تر له ريبازي په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم)، نه وه بوو كه فريا نه كه وتبايه نويز له سهر مردو بكات، له سهر گوره كه ي نويزي ده كرد، جاريكيان له سهر گورېك نويزي كرد دواي تپه رپووني شهوي، جاريكي تر له دواي سي شهو، جاريكي تر له دواي مانگيك، كاتي بو نه وه ده ستيان نه كړدووه. يه كيكې تر له رينمايي و ريبازي په يامبهري نازيز(صلى الله عليه وسلم)، نه وه بوو نه گهر مردووه كه پياو بوايه، نه وه لاي سهر ي راده وه ستا، نه گهر نافرته بوايه، نه وه له ناوه راستي راده وه ستا.

له ريبازي په يامبهري(صلى الله عليه وسلم) له نويز كړدن له سهر مندا، به دروست لتيه وه گيزدراوه ته وه هه موويه تي: "الطُّفْلُ يُصَلِّي عَلَيْهِ" ،واتا: مندا نويزي له سهر ده كريت. يه كيكې تر له ريباز و رينمايي كاني په يامبهري(صلى الله عليه وسلم)، نه وه بوو نويزي له سهر كه سيك نه ده كرد خوي بكوشتبايه، يان له غه نيمه ت دزي بكردبايه. جياوازي هه يه له باره ي نويز كړدن له سهر نه وه ي له جتبه جيكردني حه ددا بگوژي، وه ك داوينايسي به رد باران كراو، به دروست له په يامبهري خواوه(صلى الله عليه وسلم) هاتووه كه نويزي كړدووه له سهر نه و نافرته جوهه نيبه ي كه ره جمي كرد، عومهر پيووت: نه ي په يامبهري خوا نويزي له سهر ده كه ي له كاتيكا داوينايسي كړدووه؟!

^۱ - (الأم) ي شافعي، ۲/ ۲۳۱.

^۲ - نه بر داوود (۳۱۸۰) و ترمذي (۱۰۳۱) و نه ساني (۱۹۴۲) نيخراچيان كړدووه.

فهرموی: "لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِّمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسِعَتْهُمْ، وَهَلْ وَجَدَتْ تَوْبَةً أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَاءَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ"^۱، وانا: تهوبه یه کی کردوه نه گه ر به سر هفتا که سی خه لکی مه دینه دا دابه شی بکه ی به شی هه موویان ده کات، ناخو تهوبه یه کت بینوووه له تهوبه ی نه م ژنه باشر بی که گیانی خو ی به خوا به خشی.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که نوژی له سر مردوو یه ک ده کرد، له پیشییه وه به پیاده به ریده که وت بو که یاندنی به گورستان، کردیه سووننه ت بو هه که سی دوی تهرم ده که وی، نه گه ر سواری بوو بکه ویته دوی تهرمه که، به لام نه گه ر پیاده بوو نزیک بی له تهرمه که وه یان له پیشییه وه یان له دوییه وه یان له لای راستی یان له لای چه پی بی.

فرمانی ده کرد خیرا بکری بو به خاکسپاردنی. که دوی تهرم ده که وت، دانه ده نیشته هه تا وه کو تهرمه که نه خرایه گوره وه و فهرموو یه تی: "إِذَا تَبِعْتُمُ الْجَنَازَةَ فَلَا تَجْلِسُوا حَتَّى تُوضَعَ"^۲، وانا: نه گه ر دوی تهرم که وتن، دامه نیشن تا وه کو نه خریته گوره وه.

شیخی نیسلام ثین تهیمییه به ره حمه ت بی نه لی: مه به ست به خاکسپاردنی تی.^۳ له ریازی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) نه بووه له سر هه موو مردوو یه کی غائب نوژی بکات، زوری موسلمان مردن و غائب بوون، نوژی له سه ریان نه کرد، به دروست هاتوه که: له سر نه جاشیی نوژی غایییی کردوه.^۴

^۱ - موسلم شیخراچی کردوه (۱۶۹۶).

^۲ - بوخاری (۱۲۱۰) و موسلم (۹۵۹) شیخراچیان کردوه.

^۳ - اقتضاء الصراط المستقیم لابن تیمیة ۱/۲۳۰.

^۴ - بوخاری (۱۳۲۷) و موسلم (۹۵۱) شیخراچیان کردوه.

شینخی نیسلام نیبن ته‌یمییه نه‌لی: دروست نه‌وه‌یه نه‌گر که‌سینک له‌شوین و ولاتیکدا مرد و له و شوین و ولاته‌دا نویژی له‌سهر نه‌کرا، نه‌وه نویژی غائیبی له‌سهر ده‌کریت.

دروست له‌په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) وه هاتووه که تهرمی به‌لادا تیپه‌رینراوه بۆ تهرمه‌که هه‌لساوه‌ته‌سهر پی، به‌دروست لییه‌وه هاتووه که دانیشتووه، له‌وه‌دا جیاوازی هه‌یه، و تراوه: راوه‌ستان نه‌سخ بووه‌ته‌وه، دانیشتن کۆتا شت بووه. و تراوه: هه‌ردوو کار جائیزه، به‌پتوه راوه‌ستان و دانیشتن، بۆیه نه‌نجامی داوه تاوه‌کو روونیبکاته‌وه موسته‌حه‌به، وازیشی لیپیناره و نه‌یکردووه تاوه‌کو روونیبکاته‌وه دانیشتن جائیزه، نه‌مه له‌پیشتره.

یه‌کیکی تر له‌رپیاز و ریئماییه‌کانی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم)، نه‌وه بوو له‌کاتی هه‌له‌هاتی خۆر و خۆرئاوا بوون و کاتی نیوه‌پۆ، مردوو به‌خاک نه‌سپێردریت. یه‌کیکی تر له‌رپیاز و ریئماییه‌کانی، لوح و قولکردن و فراوانکردنی گۆر بوو لای سهر و قاچی مردوو، لییه‌وه باس ده‌کریت که کاتیک مردوی خستوووه‌ته گۆرپه‌وه فه‌رموویه‌تی: "بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهِ، وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ". له‌گیرانه‌وه‌یه‌کی تر دا هاتووه فه‌رموویه‌تی: "بِسْمِ اللَّهِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ".

هه‌روه‌ها له‌باره‌یه‌وه ده‌گیردیریته‌وه که مردوو نیژراوه، سی جار لای سهری مردوو‌که خۆلی کردوو به‌سه‌ریدا.

که له‌ناشتنی مردوو ده‌بوویه‌وه، خۆی و هاوه‌لانی لای گۆرپه‌که ده‌مانه‌وه، داوای دامه‌زراوی بۆ ده‌کرد و فرمانی به‌هاوه‌لان ده‌کرد بۆی بپارینه‌وه تاوه‌کو له‌وه‌لامدانه‌وه‌ی فریشته‌کاندا دامه‌زراو بی.

لای گۆر دانه‌ده‌نیشت قورئان بخوینێ یان ته‌لقینی مردوو بدات.

^۱ - نه‌بو داورد(۳۲۱۳) و ترمیزی(۱۰۴۶) نیخراجیان کردوو.

^۲ - نیبن ماجه نیخراجی کردوو(۱۵۵).

له رښتيازي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) نه بوو گورپ به رزيكاته وه و
مه ليواسي و ديوار و خشتي له سهر دابنيت و قورپكاري بكات و گومهزي له سهر
دابنيت.

عالي كورپي نه بو تاليب (خوای لي رازي بي) نارد بؤ يه مهن و فرماني پي كرد كه
به هر په يكه ريك گه يشت ورد و خاشي بكات، به هر گورپيكي به رز كراو گه يشت
ته ختي زهويي بكات. سوننه ت و رښتيازي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم)
ته ختكردي ته واوي گورپه مه ليواسراوه كان بوو.

نه هي كرد له مه ليواسيني گورپ و خانوو له سهر دروستكردن و نووسين له سهر،
به داناني تاشه به رديك نه و گورپه ي دهناسييه وه كه ويستي بوو بزاني كامه گورپي
فلا نه كه سه.

په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) نه هي كرد له وه ي گورپ بكريته مزگه وت و چراي
تيدا دابگيرسي ندرت، نه وه نده له وه دا نه هييه كه ي تووند بوو تاشه وه ي نه فره تي
كردووه له و كه سه ي نه و كاره ده كات، نه هي كردووه له نوممه ته كه شي گورپي نه و
بكه نه جتي جه ن.

يه كيكي تر له رښتيازي نازيز (صلى الله عليه وسلم)، نه وه بوو سو كايه تي به گورپ
نه كريت، نه چنه سهر ي و له سهر ي دانه نيشن.

۲- رښتيازي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له سهر داني كردني گورستاندا
كه سهر داني گورپي هاوه لاني ده كرد، بؤ نه وه سهر داني ده كردن دوعايان بؤ بكات و
داواي به زه يي و ليخوشبووني خويان بؤ بكات، نه مه نه و سهر دانييه يه كه بؤ
نوممه ته كه ي كرده سوننه ت، فرماني به نوممه ته كه ي كرد له كاتي سهر داني كردني

^۱ - مرسليم نيزاجي كردووه (۹۶۹).

گۆرپستاندا بلتین: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ، نَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَاقِبَةَ"^۱، ااتا: سه لامی خواتان لی بی باوه پداران و موسلمانانی ئەم شویتنه، پشت به خوا ئیمهش به ئیوه دهگه یه نه وه، له خوی گه ره داوی سه رفرازی و براوه یی ده که یین بو ئیمه و ئیوه.

له پربازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه وه بوو، چی دهوت له کاتی نویت و پارانه وه ی بو مردوو، له کاتی سه ردانیکردنی گۆرپستانیشدا نه وه ی ده فهرموو، به لام هاوبهش په یداکه‌ران نه وه یان ره تده کرده وه، به پیچه‌وانه وه نه وان له مردوو هکان ده پارانه وه و ده یانکردنه هاوبه‌شی خوا!

۲- ریبازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه‌رخوشیکردن له که سوکاری مردوو، خواردن بو دروستکردن و وازهینان له جاردان له شه‌والی مردن به کیتی تر له پربازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، نه وه بوو سه‌رخوشیی له که سوکاری مردوو ده کرد، نه وه نه بوو بو ته‌عزیباریی کوبیته وه و قورئان بخویتی لای گۆر و له شویتنی تر.

ره‌وشت و رینمایی نه وه له و کاته‌دا بیده‌نگبوون و رازیبوون بوو به‌قه‌زای خوی گه‌وره و سوپاسکردنی خوا و به‌خوداچوونه وه. خوی به‌ری و به‌دوو ده‌گرت له و که سه‌ی له کاتی کۆست و به‌لادا سنگی داده‌ری و ده‌نگ و هاواری به‌رز ده‌کرده وه یان قژی خوی ده‌بری.

له پربازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه وه بوو، که سوکاری مردوو خواردنی خه‌لکه که له‌ته‌ستق نه‌گرن، به‌لکو فرمانی ده‌دا خه‌لکی تر خواردنیان بو دروست بکه‌ن و بۆیانی بنیرن، نه‌وه‌ش گه‌وره‌ترین ره‌وشت جوانی و مه‌ردایه‌تییه،

^۱ - مرسلیم شیعری له گه‌روه (۱۷۰).

سووککردنی بارگرانیی سەرشانی که سوکاری مردوو، ئەوان سەرقالی کۆست و مەینەتیی خۆیانن و نایانپەرژیتەسەر خواردن پیدانی خەلکی.
 نەمی دەکرد لەوەی هەوالی مردن بەهەموولایەک بگەینریت و ئەیفەرموو: "هُوَ مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِيَّةِ"^۱، واتا: ئەو لەکاری سەردەمی نەفامییە.

۴- ریبازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەنوێژی ترسدا (صلاة الخوف)

خوای گەرە رینگە ی داو لەپووی پایە و ژمارە ی نوێژەو کورت کردنەو بکری ئەگەر ترس و سەفەر پێکەو کۆبوونەو، بەلام ئەگەر هۆکارەکە سەفەر بوو ئەک ترس، ئەو تەنیا ژمارە ی رکاتەکان کورت بکریئەو، بەلام ئەگەر تەنیا ترس هەبوو ئەک سەفەر، ئەو لەپایەکانی نوێژ کەم بکریئەو، ئەو یەکیک بوو لەکارەکانی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و بەو حکمەت لەو ئایەتەدا دەردەکەوی کە کورتکردنەو بەستووئەو بەگەران بەسەر زەوی و ترسدا.

یەکیکی تر لەپێنمایی و ریبازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەنوێژی ترسدا، ئەو بوو ئەگەر دوژمن روو و قیبلە ی بووایە، موسلمانانی هەموو لەپشتەو ی خۆی ریز دەبەست، (اللہ اکبر) ی دەکرد و ئەوانیش هەموویان (اللہ اکبر) یان دەکرد، پاشان دەچوو رکوع و ئەوانیش دەچوو رکوع، پاشان سەری بەرز دەکردەو و ئەوانیش سەریان بەرز دەکردەو، پاشان شوێر دەبوویەو بۆ سجود و ریزی پشتهوئەشی لەگەئیدا دەچوو سجود، بەلام ریزی دواتر روو بەدوژمن رادەوئەستان. کە لەرکاتی یەکەم دەبوویەو و بۆ رکاتی دووئەم هەلدەستا، لەدوای راوئەستانی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)، ریزی دواتر دوو سوجدە ی دەبرد، پاشان هەلدەستانەو و ئەهاتنە شوێنی ریزی یەکەم و ریزی یەکەم دەچوو

^۱ - ترمیزی ئیخراجی کردوو (۹۸۴).

شوینی نه‌وان تاوه‌کو گه‌وره‌یی ریزی یه‌که‌م به‌ر هه‌ردوولا بکه‌وی و ریزی دووه‌م بگن به‌وه‌ی له‌پرکاتی دووه‌م له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بچنه سوخته هه‌روه‌ک چون ریزی یه‌که‌م له‌پرکاتی یه‌که‌مدا به‌وه گه‌یشتن له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بچنه سوخته. به‌وه هه‌ردوولا یه‌کسان ده‌بن و نه‌وش نه‌وپه‌ری دادپه‌روه‌ریه.

که ده‌چوه رکوع، هه‌ردوولا نه‌وه‌یان ده‌کرد که له‌سه‌ره‌تادا کردیان، که داده‌نیشته بۆ ته‌حیات، ریزی دوواتر دوو سوخته‌ی ده‌برد و له‌ته‌حیاتدا پییده‌گه‌یشتن، به‌وه هه‌موویان بیکه‌وه له‌نوێژه‌که‌دا سه‌لامیان ده‌دایه‌وه.

نه‌گه‌ر دوژمن روو به‌قیبله نه‌بووایه، نه‌وه هه‌ندیجار ده‌یکردنه دوو کۆمه‌له‌وه: کۆمه‌لێک روو به‌دوژمن و کۆمه‌لێکی تر له‌گه‌لیدا نوێژی ده‌کرد، یه‌کێک له‌و دوو کۆمه‌له‌رکاتی یه‌که‌میان له‌گه‌لدا نه‌نجام ده‌دا، پاشان نوێژه‌که‌ی ده‌گواسته‌وه لای شوینی کۆمه‌له‌که‌ی تر، نه‌وی تر نه‌هاته شوینی نه‌م و له‌گه‌لیدا رکاتی دووه‌میان نه‌نجام ده‌دا، پاشان سه‌لامی ده‌دایه‌وه، له‌دوای سه‌لامدانه‌وه‌ی نیمام، هه‌ر کۆمه‌له‌ و رکاته‌که‌ی تریان قه‌زا ده‌کرده‌وه.

جاریکیان یه‌ک رکاتی به‌یه‌کێک له‌و دوو کۆمه‌له‌ کرد، پاشان هه‌لسا بۆ رکاتی دووه‌م، کۆمه‌لی یه‌که‌م رکاتینکی کرد و نه‌و راوه‌ستا بوو، پیش رکوع سه‌لامی دایه‌وه، کۆمه‌له‌که‌ی تر هات و رکاتی دووه‌می له‌گه‌لدا نه‌نجام دا، که دانیشته بۆ ته‌حیات، کۆمه‌له‌که‌ی تر هه‌لسایه‌وه بۆ رکاتینکی تر و په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌ته‌حیاتدا چاره‌رینی کرد، که نه‌وانیش بۆ ته‌حیات دانیشتن، سه‌لامی به‌وان دایه‌وه. جاری وه‌هاش هه‌بوو به‌یه‌کێک له‌و دوو کۆمه‌له‌یه‌ دوو رکاتی ده‌کرد، نه‌و دوو کۆمه‌له‌یه‌ له‌پیش خۆی سه‌لامی ده‌دایه‌وه، کۆمه‌له‌که‌ی تر ده‌هات و دوو رکاته‌که‌ی

تری بہ وان تہ او دہ کرد و سہ لامی پتیاں دہ دایہ وہ و بہ وہ بؤ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نویژہ کہ دہ بوہ چوار رکاتی و بؤ تہ وان دوو رکات دوو رکات. جاریکیشیاں ئیماہ تیی بؤ کؤمہ لئیکیاں کرد و سہ لامی پی دانہ وہ، کؤمہ لہ کہی تریش ہات دوو رکات ئیماہ تیی بؤ یاں کرد و لہ گہ ل تہ وانیشدا سہ لامی دایہ وہ، بہر جؤرہ نویژی بہ ہر دوو کؤمہ لہ کہ کرد.

ہہ ندیجار بہ یہ کیٹک لہ دوو کؤمہ لہ کہ یہ ک رکات نویژی دہ کرد و پاشان دہ پویشٹ و ہیچ رکاتیکی تری قہ زانہ دہ کردہ وہ، دہ ہات رکاتیکی تری بہ کؤمہ لہ کہی تر دہ کرد و بہ وہ خوی دوو رکاتی دہ کرد و ہر کؤمہ لئیکیش یہ ک رکات، جا ہہ موو تہ و شیوازانہ تہ اون و دہ کری بہ یہ کیٹک لہ و شیوازانہ نویژی ترس بکریٹ.

لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) گنپر داوہ تہ وہ لہ بابہ ت نویژی ترسدا کہ بہ سیفہ ت گہ لئیکی تر تہ نجامی داون، جا ہہ موو تہ و سیفہ ت و شیوازانہ بؤ تہ و بنہ مایانہ دہ گہ پینہ وہ، رہنگہ ہر جیاوازییہ ک ہہ بی جیاوازیی لہ فز و بیژہ بی. ہہ ندیکیاں دہ سیفہ تیاں باس کردوہ، تہ بو موہ مہدی کوری حہ زم پانزہ سیفہ تی باس کردوہ،^۱ بہ لام راست و دروست تہ وہ یہ کہ لہ سہرہ تا باسماں کرد، چونکہ کہ لہ باسیکدا جیاوازیی گنپرہ وانیاں بینوہ، ہر جیاوازییہ کیاں کردوہ تہ وینہی نویژیکی پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم)، لہ کاتیکدا جیاوازیی گنپرہ وانہ. خواش زانترہ.

^۱ - المحلی لابن حزم ۲۷۲/۴ و تیابدا باسی تہ وہ دہ کات کہ لہ کتیبی تردا لہ و بارہ پہ وہ بہ تیرو تہ سہ لی قسہی لہ بارہی چوارہ شیوازانہ کردوہ.

چوارەم: بەشی زەکات

۱- رییازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەسەدوقە و زەکاتدا

رییازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کاملترین ریباز و نامۆزگاری بوو، لەکات و ئەندازە و پشکی زەکات و پێویستە کێ زەکات بدات و بەکێ بدریت، لەهەموو ئەوانەدا رەچاوی بەرژەوهندیی خاوەن سەرۆت و هەژارانی کردوو، خوای گەرە زەکاتی گێراوە بەپاکبوونەوهی مال و سەرۆت و خاوەنەکە و پێزانینی نیعمەت بەسەر دەولەمەندانەوه، بەوه لەسەرۆتی دەولەمەند کەم نابێتەوه، بەلکو خوای گەرە بۆی دەپاریزی و گەش و نمای پی دەدات و بەلاو ناخۆشیی لەسەر هەلدهگریت و بۆی دەکاتە شورا و پاسەوان.

پاشان زەکاتی لەچوار جۆر سەرۆت و ساماندا داناوه کە زۆرترین سەرۆتینک لەئێو مرقۆفەکاندا و پێویستییان بەو چوار جۆرە هەیه:

یەکەم: کشتوکالیی و بەرووبوومی دار و درەخت.

دووهم: مەرۆ مالات: وشتر و مانگا و مەر و بز.

سێهەم: ئالتوون و زیوو.

چوارەم: سەرۆتی بازرگانیی بەهەموو جۆرە جیاوازهکانییەوه.

پاشان خوای گەرە واجیبی کردوو هەموو سالیک ئەنجام بدریت، بۆ کشتوکال و بەرووبوومی دار و درەختیش لەکاتی وەرزی پێگەیشندا پێویستە پشکی زەکاتی لی دەربکریت.

پاشان جیاوازیی کردوو لەئەندازە و واجیبدا، ئەو ش بەپیتی هەولی خاوەن سەرۆت و سامانەکە کە بۆ دەستخستنی هەول دەدات و بەپیتی ئاسان و سەختیی کارەکە، پێنج یەکی داناوه بۆ زەکاتی ئەو شتانە و لەزەوییدا دەدۆزینەوه لەجۆری کانزا و ماوهی سال حساب ناکریت، بەلکو لەدەستخستنی ئەو کانزایە پێویستە زەکاتی لی دەربکریت.

بۆ ئەو بەروبووم و کشتوکالییەکی که جوتیار زەوییه که دهکیلی و تو و دهچینی و ئاودانی به ئاوی بارانه و کهسه که ئاوی بۆ ناکری و بیری لی نه داوه و به سه تل (دۆله که) و جه نه چر ئاوی نادات، یه که له دهی به ره مه و به رو بوومه که به زه کات ده ره کات.

به لام نه گه ره ته واوی نه رک که وته سه ر شانی جوتیاره که و تیچووی تیا دا به خه رج دا له زه وی کیلان دن و خه رچ کردنی پاره و توانا له دا بین کردنی ئا و بۆ کشتوکالییەکی و سه ره په رشتی کردنی، نه وه یه که له بیستی به رو بووم و به ره مه مه که به زه کات ده ره ده کریت، چونکه نه و تیچووه ی نه نجامی دا وه زۆر زیاتره له تیچووی کشتوکالییەکی که نه و نه رکه ی تیا دا نییه. له بهر نه وه ی گه شه ی کشتوکالیی و به رو بوومی دار و دره خت دیارتر و زۆرتره له گه شه ی بازرگانیی، نه وه واجیب بوونی ده رک کردنی زه کات تیا دا زۆرتره له ده رک کردنی زه کاتی بازرگانیی، هه ره ها ده رکه وتنی گه شه ی نه و کشتوکالییەکی به ئاوی باران و رووبار ئاودیری ده کریت زیاتره له وه ی به دۆله که و ئاوبرژین، ده رکه وتنی شی هه مووی پیکه وه وه که نه چینه زۆرتر و دیارتره له هه موو نه وانی تر.

پاشان له بهر نه وه ی هه ر سه ره وته یک با که می ش بی مه رج نییه دلدا نه وه و یارمه تیا دن له خۆبگری، نه وه خوا ی گه وه نه ندازه ی نه و سه ره وته ی کردوه که ده رک کردنی زه کاتی تیا به دلدا نه وه و هاوکاری دا ده نریت و زیان نادات به خا وه ن سه ره وت و سامانه که و لای هه ژارانیش شوینی خۆی ده گریت: بۆ پاره دوو سه د دره مه ی دا نا وه، بۆ ئالتوونیش بیست مسقال، بۆ گه نم و جوړ و به رو بووم پینچ نه وه سه ق (بار) و بۆ مه پ و بز ن چل سه ر و بۆ مانگا سی سه ر و بۆ وشتر پینچ سه ری دا نا وه که زه کاتیان تیا دا واجیب نه بی، به لام له بهر نه وه ی ده رک کردنی زه کات له خۆدی شته که ده بیته زیان، نه وه دا نا نی شه که مه ریکی واجیب کردوه، به لام که

پینج سهر و شتره که بووه بیست و پینج و شتر، نه‌وه پشکی زهکات یه‌ک و شتره و نه‌وه واجیبه.

پاشان نه‌اندازی نه‌و واجیبه‌ی کردووه له‌پرووی زیاتریوون و که‌متریووندا، له‌جۆره‌کانی ئیبن مه‌خاز و بنت مه‌خاز^۱ و ئیبن له‌بون و بنت له‌بون^۲ و له‌سه‌رووی نه‌وش حیق و حیق^۳ و له‌سه‌رووی نه‌وش له‌جۆری جه‌زع و جه‌زه‌عه^۴. جا هه‌تاوه‌کو و شتره‌کان زیاتر بن، ته‌مه‌نی و شتره‌کانیش زیاتر نه‌بن هه‌تاوه‌کو نه‌وپه‌ری. نه‌وجار زیاتریوونی ژماره‌ی واجیبه‌که به‌رانبه‌ر ده‌بی به‌زیاتریوونی ژماره‌ی سه‌روه‌ت و سامانه‌که.

خوای گه‌وره پشکی زهکاتی دابه‌شکردووه و کردوویه‌تییه هه‌شت به‌شه‌وه، کۆیکردووه‌ته‌وه بۆ دوو جۆری خه‌لک.

یه‌که‌م: نه‌وه‌ی بۆ پیژیستییه‌کانی وه‌ریده‌گریت، هه‌ریه‌که‌و به‌پیتی سه‌ختی و سووکی پیژیستییه‌که‌ی، که هه‌ژاران و بی‌نه‌وایان و کزیله و ریبارانن.

دووهم: نه‌وه‌ی بۆ سوود وه‌ریده‌گرن، نه‌وانه‌ی له‌بواری کۆکردنه‌وه‌ی زهکاتدا کار ده‌کن، دل‌راگیراوان و قه‌رزداران و موجاهیدانی ریگه‌ی خوای گه‌وره.

جا هه‌رکه‌سی پیژیستی نه‌بی و سوودی نه‌بی بۆ موسلمانان، نه‌وه پشکی زهکاتی بۆ نابی.

^۱ (ابن المغاضی) و (بنت المغاضی): نه‌و و شتره‌یه که سالیکی ته‌وار کردووه و چوره‌ته سالی دووه‌مه‌ره و دایکی تاوس بووه‌ته‌وه.
^۲ (ابن لیون) و (بنت لیون): نه‌و و شتره‌یه که سالی دووه‌می ته‌وار کردووه و چوره‌ته سالی سێیه‌مه‌ره و دایکی به‌دلانی سکی دووه‌می بووه‌ته‌ شیرده‌ر.

^۳ (الحق) و (الحقّة): نه‌و و شتره‌یه که سالی سێیه‌می ته‌وار کردووه و چوره‌ته سالی چواره‌مه‌ره.
^۴ (الجذع) و (الجذعة): نه‌و و شتره‌یه که سالی چواره‌می ته‌وار کردووه و چوره‌ته سالی پینجه‌مه‌وه.

۲- رییازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له گهل نه وانهی شایسته به ودرگرتنی زهکاتن

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) که بیزانبیایه که سیک شایسته به ودهیه زهکاتی پی بدریت، نه وه زهکاتی پی ددها، نه گهر که سیک داوای زهکات بکردبایه و نه یزانبیایه حالی چونه، نه وه دواي نه وهی حالی خوی باس ده کرد که ده وله مند نییه و خاوه ن کار و که سابه تیک نییه، زهکاتی پی ددها.

نه گهر زهکاتی به سهر خه لکی نه و شوینه دا دابهش بکردبایه که زهکاته که ی تیا دا کوده کرایه وه، چی بمابایه ته وه ده ی نارد بؤ ده شتو دهر و نه یده نارد بؤ لادیکان. کۆکه ره وانی زهکات و شاره زای دهنارد بؤ کۆکردنه وهی زهکاتی کشتوکالیی و به رووبووم و دارخورما و میوژ، نه یانپوانی چهند بار (وسق) نه بن و به پیتی نه وه نه اندازهی زهکاتیان دهرده کرد.

فرمانی ددها به کۆکه ره وانی زهکات دارخورما که یه ک له سهر سی یان چواری به رووبوومه که واز لیبهینن و لیتی نه که نه وه، چۆنیان ویست له گهل خاوه ن زهکاته که دا له باره یه وه مامه له بکن و نه اندازهی زهکاته که ده سته به ر بکن. زهکاتی دهرنه ده کرد له نه سپ و کویله و نیستر و گویدریژ و سه وزه و کاله ک و شووتی و تروزی و نه و میوه یانه ی کیشانه و پیوانه ناکرین و که نجینه ناکرین.

^۱ - نه بو داوود (۱۶۳۳) و نه سانی (۲۵۹۸) شیخراجیان کربوه.

۲- دورکردنی زهکات له هه نگوین

له باره په پامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له دورکردنی زهکات له هه نگوین جياوازی هیه، بوخاری نه لى: له زهکاتى هه نگویندا شتىكى دروست نه هاتوه^۱، ترمیزی نه لى: له م بواره دا زوره ی نه و شتانه ی له په پامبهري (صلى الله عليه وسلم) هه هاتون، دروست نین و ناسه لمیترین^۲.

ثین نه لمونزیر نه لى: له بابته واجیبیونی دورکردنی زهکات له هه نگویندا فرموده یه كه نه هاتوه بسه لمی په پامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) نه وه ی واجیب کردبى، كوده نگییه كیش له وه دا نه هاتوه، بویه زهکاتى تیادا دورناكریت^۳، شافیعی نه لى: نه وه فرموده یه لاوازه كه دورکردنی زهکاتى هه نگوینی یه كه له ده دیاری کردووه، نه وه شى كه نه لى زهکاتى یه كه له ده ی تیادا دورناكریت هر لاوازه ته نیا له عومهری كوپى عه بدولعه زیزه وه هاتوه^۴. نه لى: هه موو نه وه فرمودانه ی له و باره یه وه هاتون، عیله دارن.

نه حمه د^۵ و نه بو حه نیفه^۶ و كومه لىكى تر بؤ نه وه رؤیشتون، كه له هه نگویندا زهکات دورده كریت، بؤ نه وه رؤیشتون هه موو نه وه نه سه رانه ی له و بواره دا هاتون په كتر به هیز ده كهن، مه خره ج و شیوازه كانیان جياوازه، به لام به هوى موسنه دیانه وه په كتر به هیز ده كهن.

به لام نه وانه ی وتوویانه واجیبه زهکات له هه نگویندا دوربكرى، جياوازن له وه ی پشكى دورکردنی هه یه یان نه؟ بؤ نه وه دوو بؤچوونیان هه یه، په كى كیان نه لى: كه م

^۱ - (العلل الكبير) ترمیزی (ل ۱۰۲).

^۲ - سنن الترمذی ۱۵/۳.

^۳ - الإشراف لابن المنذر ۳/۳۴.

^۴ - معرفة السنن والآثار للبيهقي ۶/۱۲۰، بهوانه (لام) ی شافیعی ۳/۹۹.

^۵ - مسائل أحمد بن حنبل وإسحاق بن راهويه رواية لكوسج (۶۴۴).

^۶ - الأصل للشيباني ۲/۱۳۸.

بئ یان زور زهکات دهرده کریت، نه مه بقوونی نه بو حه نیفه یه^۱، دوو دم: پشکینکی دیاریکرای مه یه، به لام له نه ندازه یدا جیاوازن، نه بو یوسف وتوویه تی: له ده ره تلدا زهکاتی مه نگوین دهرده کریت^۲، موحه ممد وتوویه تی: پینج نه فراقه^۳، هر فهره قیکیش سی و شهش ره تلی عیراقییه. نه حمده وتوویه تی: پشکی دهرکردنی زهکات له مه نگویندا ده نه فراقه^۴.

۴- پارانه وهی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بو نه و که سه ی زهکاته که ی

بهینایه و باشترینی نیو سه روهت و سامانه که یانی و درنه ددگرت

نه گه ر که سیک زهکاته که ی بهینایه بولای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، بو ی ده پارایه وه، جاری واهه بوو نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِ وَفِي إِبِلِهِ"^۵، واتا: خواجه گیان به ره کهت بخهره ژیانی خوی و وشتره کانیه وه. هه ندی جاریش نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ"^۶، واتا: خواجه گیان سه لاواتی له سه ر بده.

له کاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه بوو باشترینی نیو سه روهت و سامانی که سیک به زهکات وهریگریت، به لکو مامناوه ندی هه لده بژارد، له بهر نه وه بوو نه هی نه و کارهی له موعاز کرد.

^۱ - هه مان سه رچاره.

^۲ - الخراج لأبي يوسف (ص ۶۷).

^۳ - الأصل للثیبانی ۱۲۸/۲.

^۴ - مسائل أحمد رواية أبي داود (۵۵۶).

^۵ - الأصل للثیبانی ۱۲۸/۲.

^۶ - نه سانی نیخراچی کردوه (۲۴۵۸).

^۷ - بوخاری (۱۴۹۷) و موسلیم (۱۰۷۸) نیخراچیان کردوه.

۵- نه هیگردنی له کړینی زهکات له لایه ن خودی زهکات دود

په یامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) نه هی ده کرد له وهی که سیک زهکاتی خوی بکړیته وه، ریگه ی د هدا که سی ده وله مند له خیری که سی هه ژار بخوات. په یامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له و گزشته خیره ی خوارد که به خیر به به ریره درابوو، فرمووی: "وهو علیها صدقة، ولنا منها هدیة"^۱، واتا: بۆ نه و سه ده قهیه و تیایدا پشکی دیاری بۆ نیمه هه یه.

۶- دانه وهی قهرز له پشکی زهکات

په یامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) هندی جار بۆ به رژه وه ندی موسلمانان قهرزی ده کرد و له زهکات د دیدایه وه، به دهستی خوی گوئی نازهلی زهکاتی دیاری ده کرد. نه گهر کاریکی پیویست بهاتبایه ته پیش، نه وه له خاوه ن زهکاته کان داوای ده کرد پیش کاتی خوی، زهکاته کانیان بدن.

۷- ریپازی په یامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له سه رفیتره

په یامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) زهکاتی سه رفیتره ی واجیب کرد به سه ر هه موو موسلمانیکه وه، به سه ر هه ر گوره و بچوک و نیر و می و نازاد و کزله یه که وه که ده بی سه ر په رشتیاره که ی بیدات، زهکاتی سه رفیتره ی واجیب کرد که ده بی ساعی خورما یان جو یان که شک یان میوژ بدری بۆ هه ر یه که سه ری. لییه وه گیز دراوه ته وه: "نصف صاع من بر"^۲، واتا: نیو ساع گنمه. ناشکرایه: عومه ری کوری خه تاب نیو ساع گنمی خسته شوین ساعینکی نه و شتانه وه، نه بو

^۱ - بوخاری (۱۵۰۸) و موسلیم (۹۸۵) شیخراچیان کردوه.

^۲ - نه بو داوود شیخراچی کربوه (۱۶۱۷).

داوود باسیکردووه^۱. له سه حیحه یندا هاتووه که موعاویه نهوهی دامه زران دووه و به هیزی کردووه^۲، له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) نه سه ر و هه وائی مورسل و کۆمه لئی موسند هاتووه که یه کتر به هیز ده که ن.

۸- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له کاتی دهرکردنی سه رفیتره دا

یه کیک له ریتمای و ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه رفیتره دا، نهوه بوو پیش نویژی جه ژن نه و زه کاته ی دهرده کرد، له (السنن) دا هاتووه له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که فرموویه تی: "مَنْ آدَاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ، وَمَنْ آدَاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ"^۳، واتا: هه رکه سی له پیش نویژی جه ژن دهریکرد، نهوه زه کاتیکی قبولکراوه، به لام نه گه ر له دوا ی جه ژن دهریکرد، نهوه سه ده قه یه که وه ک سه ده قه کانی تر.

۹- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به رانبه ر به وانده ی شایسته

به سه رفیتره ن

یه کیک له ریباز و ریتمای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)، بریتی بوو له تایبه تکردنی نه و سه رفیتره یه به هه ژاران (المساکین) و به هه شت جوړه که ی تری نه ده دا.

^۱ - نه بو داوود شیراجی کردووه (۱۶۱۴).

^۲ - بوخاری (۱۵۰۸) و موسلیم (۹۸۵) شیراجی کردووه.

^۳ - نه بو داوود (۱۶۰۹) و ثبین ماجه (۱۸۲۷) شیراجیان کردووه.

۱۰- ریزیازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ده‌قه‌ی سووننه‌ت (صدقة التطوع)

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌مه‌موو که‌س خیرومه‌ندتربوو به‌وه‌ی هه‌یبووایه له‌وانی تر خیری زیاتر ده‌کرد. هه‌رشتیک خوی گه‌وره پی پی به‌خشایه ده‌بیه‌خشی و کزی نه‌ده‌کرده‌وه، هه‌رکه‌سێک داوای شتیکی لی بکردبایه پی ده‌به‌خشی، جا نه‌و شته که‌م بوایه یان زور. به‌خشینه‌که‌ی به‌جۆری بوو له‌هه‌زاری نه‌ده‌ترسا. به‌خشین و سه‌ده‌قه شیرینترین شتیکی بوون به‌لایه‌وه. له‌و که‌سه خۆشحالت‌تر و شاگه‌شکه‌تر ده‌بوو که‌ خیر و به‌خششه‌که‌ی پی ده‌دا، به‌خشنده‌ترین که‌س بوو وه‌ک ره‌شه‌با ده‌بیه‌خشی و ده‌ستکراوه بوو.

نه‌گه‌ر خاوه‌ن پیداوایستییه‌ک به‌اتا‌بایه، خواردنه‌که‌ی خۆی پی ده‌به‌خشی، هه‌ندیجار به‌رگ و پۆشاک‌ی خۆی پی ده‌به‌خشی.

به‌خشش و سه‌ده‌قه‌کانی هه‌مه‌جۆر ده‌کرد، هه‌ندیجار نه‌یکرده دیاری، هه‌ندیجار نه‌یکرده سه‌ده‌قه، هه‌ندیجار شتیکی ده‌کپی و خودی شته‌که و نرخه‌که‌شی نه‌دایه‌وه به‌و که‌سه‌ی لیتی کړیبوو هه‌روه‌ک له‌گال جابردا وه‌های کرد، هه‌ندیجار شتیکی به‌قهرز ده‌هینا، به‌باشترین شنه‌وه و زیاتر له‌خۆی ده‌یگتپرایه‌وه، یان شتی ده‌کپی و زیاتر له‌نرخه‌ی شته‌که‌ی ده‌دا، دیاری قبول ده‌کرد و به‌باشتر پاداشتی خاوه‌ن دیارییه‌که‌ی ده‌دایه‌وه.

سه‌ده‌قه و چاکه‌کانی به‌پیی نه‌وه بوو که‌ هه‌یبوو، هه‌روه‌ها به‌حال و فه‌رمایشتی خۆی، چی هه‌بووایه نه‌وه‌ی ده‌دا، فرمانی ده‌دا به‌سه‌ده‌قه کردن و هاندانی له‌سه‌ر ده‌کرد. که‌ چرووکیک ببینایه حالی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) چۆنه، وه‌های لی ده‌کرد بیه‌خشیت، جا هه‌رکه‌سێک تیکه‌لی و هاوه‌لئیتی بکردبایه و ریزیازی نه‌وی ببینایه، له‌لیبوردیه‌ی و به‌خششدا چرووکیکی نه‌ده‌کرد.

^۱ - بوخاری(۲۷۱۸) و موسلم(۷۱۵) ئیخراجیان کردوه.

له پټبازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌وه‌بوو، بانگه‌وازی ده‌کرد بڼ
چاکه‌کاری و به‌خشش و سه‌ده‌قه، بڼیه له‌هموو مه‌خلوقاتی تر زیاتر سنگفراوانتر و
ده‌روون به‌رزتر و دل نه‌رمتر و به‌خشه‌رتتر بوو، بیگومان خیر و سه‌ده‌قه و کردنی
کاری چاک کاریگه‌ریی سه‌یری هه‌یه له‌سنگفراوانییدا، نه‌مه و سه‌ریاری نه‌وه‌ی که
خوای گه‌وره تاییه‌تمه‌ندی کردبوو به‌سنگفراوانیی له‌په‌یامبه‌رایه‌تی و په‌یامدار
به‌کردار و هه‌سته‌وه سنگفراوانی کردبوو، پشکی شه‌یتانی له‌دلی ده‌رکردبوو.

پیتنجهم: به‌شش رۆژوو

۱- رییازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌رۆژوودا

له‌به‌رنه‌وه‌ی مه‌به‌ست به‌رۆژوو خۆگرتنه‌وه‌یه له‌شه‌هوه‌ت و نه‌وانه‌ی رۆژانه مرۆف چێژیان لی ده‌بینی و چاککردنی هیزه شه‌هوانییه‌که‌ی جه‌سته‌یه تاوه‌کو ئاماده‌بی بۆ داواکردن و گه‌پان به‌دوای نه‌و شتانه‌ی نه‌وپه‌ری به‌خته‌وه‌ری و خۆشییه‌کانی تێدایه و قبولکردنی نه‌و شتانه‌یه که ده‌روون پاک و پوخت ده‌که‌نه‌وه بۆ ژبانی مه‌میشه‌یی و، برسیتی و تینویتییش تووندی و نه‌ستوریی نه‌شکینی و حال و نازاری جه‌رگ و دلی برسیی هه‌ژارن بیری مرۆف ده‌خاته‌وه و له‌پێره‌وی خواردن و خواردنه‌وه‌دا رێره‌وی شه‌یتان به‌رته‌سکتر ده‌کاته‌وه و هیژی نه‌ندامانی جه‌سته به‌ند ده‌کات، که شه‌یتان له‌زیانی بژیوی و قیامه‌تی به‌نده‌دا به‌کاریده‌هینی و کۆنترۆلی نه‌ندامانی جه‌سته‌ی مرۆف ده‌کات، نه‌وه رۆژوو جله‌وی له‌خواترساوان و قه‌لغانی جه‌نگاوه‌ران و وه‌رزشی چاکه‌کاران و له‌خواترساوانه، له‌نیو هه‌موو کاره چاکه‌کانی تردا تا که کاریکه بۆ په‌روه‌ردگاری جیهانیان نه‌نجام ده‌دریت. نه‌وه‌ی رۆژوو ه‌وان نه‌یکات، وازه‌ینانه له‌شه‌هوه‌ت و خواردن و خواردنه‌وه‌ی ته‌نیا له‌پیناو خوای گه‌وره‌دا، وازه‌ینانه له‌و شتانه‌ی لای ده‌روون شیرین ته‌نیا له‌پیناو خۆشوێستن و رازیکردنی خوای گه‌وره‌دا. رۆژوو نه‌ینی نیوان به‌نده و خوای گه‌وره‌یه و ته‌نیا خوای گه‌وره پنی ناگاداره. مرۆفه‌کان ته‌نیا نه‌وه ده‌بینن که که‌سه‌که له‌پرواله‌ت و ناشکرادا نزیکي نه‌و شتانه ناکه‌وێته‌وه، به‌لام نه‌وه‌ی که‌سه‌که ته‌نیا له‌پیناو خوای گه‌وره وازی له‌و شتانه هیناوه، نه‌وه شتی که ته‌نیا خوای گه‌وره ده‌یزانی، نا نه‌وه حه‌قیقه‌تی رۆژوو.

رۆژوو کاریگه‌رییه‌کی سه‌یری هه‌یه له‌پاراستنی نه‌ندامه دیاره‌کانی جه‌سته و هیژی ناخی مرۆف و پارێزگاریکردنی له‌تی که نه‌بوون به‌و شتانه‌ی لایه‌نی خراپی بۆ ده‌هینن و به‌تالی

دەكاته وه له و شتانهی رێگرن له دروست و له باربوونی كه سه كه و قبولبوونی رۆژوو ده كه دا.
 گه و ره ترین هاوکاری و یارمه تیده رێکی له خواترسانه، هه روهك خوای گه و ره فه رموویه تی:

﴿ يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لِمَلَّكُمْ

تَتَّقُونَ ۝۱۸۳﴾ البقرة: ۱۸۲، و اتا: ئەهێ ئه وانهی كه بپواتان هیناوه پۆژووتان له سه ر
 نووسراوه و فه رزكراوه هه ر وهك چۆن فه رزكراوه له سه ر ئەو ئومه تانهی له پینش ئیوه دا
 بوون بۆ ئەوهی خۆتان بپاریزن له خودا بترسن.

په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "الصَوْمُ جُنَّةٌ"، و اتا: رۆژوو قه لغانه.

بۆ ئەو كه سه ی ئاره زووی جووتبوونی زاله و ناتوانی هاوسه رگیری بكات، فرمانی
 كردووه به پۆژوویی، چونكه له زالبوونی ئەو ئاره زوو ده بپاریزی.

رێباز و رێنمایی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) تیایدا كاملتین هیدایه ن و
 گه و ره ترین به ده سه تها تێکی مه به ست و ئاسانه تره به سه ر ده روونه وه.

له به ر ئەوهی بپینه وه و رێگری کردنی ده روون له و شتانهی خووی پێوه گرتوو و
 ئالووده ی بووه له كاره سه خت و دژواره كانه، ئەوه فه رزبوونی رۆژوو دواكه وت و
 كه وته دوا ی كۆچکردن بۆ مه دینه، هه تا ئەوكاته ی ده روونه كان له سه ر یه كتاپه رستی
 و نوێژ راهاتن و ئاشنای فرمانه كانی قورئان بوون و به قوناغ تێكه لی بوون.

فه رزبوونی رۆژوو كه وته سالی دووی كۆچییه وه، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه
 وسلم) كۆچی دوا یی كرد و تۆ ره مه زان به پۆژووبوو، سه ره تا به شتیوازی سه رپشکی
 بۆی فه رزكرا، سه رپشكرا به پۆژوو بی یان هه ر رۆژێك خواردن به بی نه وایه ك بدات،
 پاشان ئەم سه رپشکییه بووه فه رز، خواردن دان دانرا بۆ پیاوی به ته مه ن و
 ئافره تی كه توانای به پۆژووبوونیان نه بی.

^۱ - بوخاری (۱۸۹۴) و موسلم (۱۱۵۱) ئیخراجیان کردوه.

روخسەت و مۆلەت بەنەخۆش و ریبوار درا بەرۆژوونەبن و دواتر بیگیژنەوه، بۆ ئافرەتی سەکپ و شیردەریش ئەگەر ترسی سەر ژبانی خۆیانیان هەبوو دەتوانن بەرۆژوونەبن و دواتر بیگیژنەوه، ئەگەر ترسی منداڵەکانیان هەبوو، لەگەڵ گیژپانەوهی رۆژووەکەدا بۆ هەر رۆژیک خواردنی بێ ئەوایەک بدەن، بەلام ئەگەر بەرۆژوو نەبوو، ساغ بوو، ترسی نەخۆشیی نەبوو، ئەو ناچارە خواردنی بێ ئەوا بدات وەک رۆژووشکاندنی دروست لەسەرەتای ئیسلامدا.

رۆژوو سی پلە یە، یەکیکیان: واجیببوونی بەوەسفی سەرپشکداریی. دووهم: واجیببوونی بەنەبوونی سەرپشکیی، بەلام ئەگەر کەسی رۆژووگر پیش ئەوهی خواردن و خواردنەوه بدات بخەوی، ئەو خواردن و خواردنەوهی لێ حەرەمە هەتاوەکو شەوی داماتوو، بەلام ئەمە بەپلە سییەم هەتۆهشایەوه و نەسخ بوویەوه، کە شەرع لەسەری سەقامگیر بوو و هەتاوەکو رۆژی قیامت بەو جۆرە دەمینیتەوه.

۲- پەرستشی پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەمانگی رەمەزانددا

یەکیک لە ئاکار و ریبازی پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەمانگی رەمەزانددا، زۆر ئەنجامدانی جۆرەها خواپەرستی بوو، جبریل (سەلامی خۆی لەسەری) لەرەمەزانددا قورئانی پێ دەور دەکردەوه. کە جبریل پێیدەگەشت، لەرەشەبا خیراتر بوو بۆ بەخشش و سەخاوەتی، ئەمە و سەرباری ئەوهی سەخاوەتربینی نێو خەلک بوو، لەرەمەزانددا سەخیر و زۆر بەخشەر و چاکەکار بوو، قورئانی زیاتر دەخویندەوه و نوێژی زۆرتر ئەکرد و زۆرتر سەرقالی یادی خوابوو، ئیعتیکافی دەکرد.

رەمەزانی بەجۆری تایبەت دەکرد بۆ خواپەرستی کە مانگەکانی تری بەو جۆرە تایبەت نەدەکرد، هەتائەوهی هەندیجار کاتژمێرەکانی شەو و رۆژی ئەدا بەدەم

يەكەو بە بۆ خواپەرستى و رۆژووى نەدەشكاند، نەھىدەكرد ھاوہ لانى شەو و رۆژ
 بەدەن بە دەم يەكەو بە بۆ خواپەرستى و رۆژو نەشكېتن، پېيانووت: تۆ شەو و رۆژ
 دەدەى بە دەم بە يەكەو، نەوېش نە يەرموو: "إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إِنِّي أُبَيْتُ -
 لە گېرپانەو بە يەكەو - عِنْدَ رَبِّي يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِي" ، واتا: من وەك ئىوہ نېم، من لای
 خواى گەورە خواردن و خواردنەو دەم پى دراوہ.

خەلكى بونەتە دوو بە شەو لە بابەت ئەو خواردن و خواردنەو بە يەى لە لایەن خواى
 گەورەو بە پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) دراوہ:

يەكەم بۆچوون: خواردن و خواردنەو بە يەكەو ھەستېنكراوہ و لەرېگەى دەمەو بوو،
 وتوویانە: ئەمە حەقىقەتى بېژەى فەرموودە بە يەو نابی لى لادىت.

دووەم: مەبەست پى ئەو مەعریفە بە كە خواى گەورە پى دارە، ئەو چىژ و
 خوشى بە كە لە موناجاتى خوادا خواى گەورە پى داوہ، لە نزىكى خواى گەورە دا
 سوكنایى بۆ ھاتووہ و بە خوشوېستنى خواى گەورە نازپىدراو بوو، ھەتاوہ كە ئەو
 حالوبارانەى تر كە خۆراكى دل و چىژى روح و سوكنایى و نارامى و حەسانەو ھەن بۆ
 دەروون و روح و دل، كە باشترین و بە سوودترین و نرخدارترین خۆراكىكن.

ھەركەسى كە مترین ئەزموون و تامە زىوېى ھەبى، دەزانى جەستە بە بوونى خۆراكى
 دل و روح پىوېستى بە زۆرىك خۆراك نابی كە زىانى پىوہ دەوہستىتەو، بە تايبەت
 بۆ ئەو خوشحالەى كە داوا و وېستى بە دەستھىناوہ و بە خوشەوېستەكەى نارامى
 بۆ ھاتووہ و ناز و خوشى بە دەستھىناوہ، كە نزىكى بوو تەوہ و رازىبوونى لى
 و دەستخستووہ. جا ئەگەر ئەو خۆراكە خۆراكى ھەستى و ئەو بى كە لە دەمەوہ
 تىكەل بە جەستە دەبى، ئەى چۆن رۆژو گر دەبوو، يان ئەبوو ئەو رۆژوگرەى كە
 رۆژو و شەوى بە رۆژو بوونەو بە يەكەو گرى دارە.

¹ - بوخارى (۱۹۶۴) و موسلىم (۱۱۰۵) ئىخراجىيان كردوو.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که نه‌هیگردوه شه و رۆژ دریژه به‌رۆژوو بوون بدری، له‌به‌ر به‌زه‌یی بووه به‌نوممه‌ته‌که‌ی، مؤله‌تی داوه هه‌تاوه‌کو کاتی پارشیو دریژه‌ی پی بدریت، له‌سه‌حیحی بوخاریدا هاتوه له‌ئه‌بو سه‌عیدی خودریبه‌وه، به‌وه‌ی گوئی له‌په‌یامبه‌ری خوا بووه (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموو‌یه‌تی: "لَا تُوَاصِلُوا قَائِمَكُمْ أَرَادَ أَنْ يُوَاصِلَ فَلْيُوَاصِلْ حَتَّى السَّحْرِ"، واتا: رۆژوووی رۆژ و شه‌وتان مه‌ده‌ن به‌ده‌م به‌که‌وه، هه‌رکه‌سیکتان ویستی دریژه‌ی پی بدات، با تاوه‌کو کاتی پارشیو دریژه‌ی پی بدات.

۳- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ماندن یه‌که‌م رۆژی رهمه‌زان و ته‌واووونی نه‌و مانگه

یه‌کێک له‌رینمای و رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، شه‌وه‌ بوو به‌بینیکی ته‌واو دلتیایانه‌ی مانگ یان شایه‌تی یه‌ک شایه‌ت ده‌چوو نیتو مانگی رهمه‌زانه‌وه، شه‌گر بینین و شایه‌ت له‌ئارادا نه‌بوویه، شه‌وه‌ مانگی شه‌عبانی به‌سی رۆژ دادنا و رهمه‌زانی ده‌ستپیده‌کرد.

شه‌گر له‌شه‌وی سییه‌مدا به‌هۆی هه‌ور و ته‌مه‌وه‌ مانگ نه‌بینرایه، شه‌وه‌ شه‌عبانی به‌سی رۆژ ده‌ژمارد و دواتر رۆژووگرتنی ده‌ستپیده‌کرد، شه‌وه‌ کردار و فرمانی په‌یامبه‌ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) و پیچه‌وانه‌ نییه‌ به‌فه‌رمایشتی: "فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدِرُوا لَهُ"، واتا: شه‌گر هه‌ور و ته‌م نه‌یه‌یشت مانگ بینن، شه‌وه‌ شه‌ندازه‌ی بۆ بکه‌ن. مه‌به‌ست پی ته‌واوکردنی بوو به‌سی رۆژ، هه‌روه‌ک له‌و فه‌رموو‌ده

^۱ - سه‌حیحی بوخاری (۱۹۶۳).

^۲ - بوخاری (۱۹۰۰) و موسلم (۱۰۸۰) شیخ‌رحیبان کردوه.

سہ حیچہ دا فرمویہ تی کہ بوخاریی کیناویہ تیہ وہ: "فَاكْمَلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ" ،واتا: شہعبان بہسی رُوژ بڑمیرن و تہ او بکن۔

یہ کینک لہ پینمایہ و رینبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم)، بہ شایہ تیہ یکن پیاوی موسلمان فرمانی بہ خہ لک دہ کرد بہ پوژووبن و بہ شایہ تیہ دوو کہس تہ او بوونی مانگی ردمہ زانی رادہ گہ یاند۔

یہ کینکی تر لہ پینبازی پہ یامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) تہ گہر دوو کہس شایہ تیہ بیان بدایہ مانگیان بینووه و شایہ تیہ کہ یان دواہی تیپہ ربوونی کاتی جہ ژن بووایہ، فرمانی بہ موسلمانان دہ کرد رُوژووه کہ یان بشکینن، لہ بہ یانی و لہ کاتی نوژدا نوژدی جہ ژنی دہ کرد۔

۴- رینبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ خیرا کردن لہ پوژووشکاندن (بہ ربانگہ کردنہ وہ)

زوو بہ ربانگی نیوارہی دہ کردہ وہ و ہاندانی بُو نُوہش دہ کرد، پارشیوی دہ کرد و ہاندانی بُو پارشیو کردن دہ کرد، درہنگ پارشیوی دہ کرد و ہاندانی دہ کرد پارشیو دوا بخریت۔ ہاندانی دہ کرد بہ خورما بہ ربانگہ بکریتہ وہ، تہ گہر خورمای دہ ستنہ کہ وتبایہ بہ ناو بہ ربانگی دہ کردہ وہ، نُوہش تہ اوہی بہ زہی و ناموژگاریی نازیز بوو بُو ٹومہ تہ کہی۔

پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) پیش نُوہی نوژ بکات، بہ ربانگی دہ کردہ وہ۔ لینیہ وہ گپردا وہ تہ وہ کہ لہ بہ ربانگہ کردنہ وہ دا فرمویہ تی: "ذَهَبَ الظَّمَأُ، وَأَبْتَلَتِ الْعُرُوقُ، وَتَبَّتِ الْأَجْرُ إِن شَاءَ اللَّهُ" ،واتا: تینویتی رُویشٹ و دہ مارہ کان بوژانہ وہ و پشت بہ خوا پاداشتیش جینگیر بوو، تہ بو داوود باسیکردوہ لہ ٹین عومہ رہ وہ^۱۔

^۱ - سہ حیچی بوخاری(۱۹۰۹)۔

^۲ - تہ بو داوود شیخراچی کردوہ (۲۳۵۷)۔

له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) باسکراوه فه‌رموویه‌تی: "إِنَّ لِلصَّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ دَعْوَةً مَا تَرُدُّ" واتا: رۆژوووه‌وان له‌کاتی به‌ریانگکردنه‌وه‌دا هه‌ر داوایه‌ک بکات ره‌ت نا‌کریته‌وه. ئیبن‌ماجه‌ گێراویه‌تییه‌وه.^۱

به‌دروست له‌په‌یامبه‌ره‌وه (صلی الله علیه وسلم) هاتوووه فه‌رموویه‌تی: "إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَا هُنَا، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ"^۲، واتا: ئه‌گه‌ر شه‌و لی‌ره‌وه ده‌رکه‌وت و رۆژیش له‌ویوه‌ ئاوا بوو، که‌سی رۆژوووه‌وان به‌ریانگ ده‌کاته‌وه.

نه‌می کردوووه که‌سی رۆژوووه‌وان جنیو و هات و هاوار و قسه‌ی ناخۆش بکات و وه‌لامی جنیو بداته‌وه، فرمانی داوه هه‌رکه‌سی جنیوی به‌رۆژوووه‌وان دا، رۆژوووه‌وان پیتی بلی: "إِنِّي صَائِمٌ"^۳، واتا: من به‌رۆژووم.

۵- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌گه‌شت و سه‌فه‌ر له‌مانگی

ره‌مه‌زانداندا

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌په‌مه‌زانداندا گه‌شتی کردو به‌رۆژوو ده‌بوو رۆژی وه‌هاش هه‌بوو به‌رۆژوو نه‌ده‌بوو، هاوه‌لانیشی سه‌رپشک ده‌کرد به‌رۆژووین یان به‌رۆژوو نه‌بن، که‌ تزیکی دوزمن ده‌بوونه‌وه، فرمانی پیتیان ده‌کرد به‌رۆژوو نه‌بن تاوه‌کو هیزی شه‌پرکردنی دوزمنیان هه‌بیت.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) گه‌وره‌ترین و گرنگترین شه‌پری به‌در و فه‌تی له‌مانگی ره‌مه‌زانداندا نه‌جام دا. عومه‌ری کورپی خه‌تاب وتووویه‌تی: له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌په‌مه‌زانداندا دوو جه‌نگمان نه‌جامدا: رۆژی به‌در و فه‌تی مه‌که‌که، له‌هه‌ردووکیاندا به‌رۆژوو نه‌بووین.

^۱ - ئیبن‌ماجه‌ ئیخراجی کردوووه (۱۷۵۳).

^۲ - بوخاری (۹۵۴۸۹۴) و موسلیم (۱۱۰۰) ئیخراجیان کردوووه.

^۳ - بوخاری (۱۸۹۴) و موسلیم (۱۱۵۰) ئیخراجیان کردوووه.

له ریبازی نه بوو خه ملاندن بۆ رووبه ری بکات و به و نه اندازه یه که سینک بتوانی له سه فوره که یدا به رۆژوو نه بی، هاوولان کۆلوباری سه فوریان ده پیچایه وه و رۆژویان نه ده گرت و تیپه پاندنی ماله کانیاں به مارج وهر نه ده گرت، هه والیشیان ده دا که نه وه سووننه ت و ریبازی په یامبه ری خوایه (صلی الله علیه وسلم).

۶- رینیشانده ری و ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له خوشوردن

له له شگرانی و ماچکردنی هاوسهر له رۆژی ره مه زاندا

یه کیک تر له ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه وه بوو، نه گهر نزکی بانگی به یانی بووایه و له شگران بووایه به یه کیک له خیزانه کانی، نه وه دوی به یانی بوونه وه خوی ده شۆرد و به رۆژوویش ده بوو.

به رۆژوو بووه له رۆژی مانگی ره مه زاندا ماچی هه ندی له خیزانه کانی خوی کردوه، ماچکردنی رۆژوو هانی به ئاو له دهم رادان شوبه اندوو، به دروست لییه وه نه هاتوو له وه دا جیاوازی کردی له نئوان پیاوی گنج و به ته مه ن.

۷- مامه نه و ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له وهی به

له بیر چوونه وه شتیکی خواردنی و خواردنیته وه

یه کیک له ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه وه بوو، نه گهر به هوی له بیر چوونه وه له کاتی رۆژوو دا شتیکی بخواردنیه و بخواردنیه ته وه، رۆژوو که ی نه ده شکاند و رۆژیکی تر قه زای بکاته وه، به لکو نه وه خوی گهره یه نه و خواردن و خواردنه وه یه یی داوه^۱.

^۱ - بوخاری (۱۹۳۳) و موسلیم (۱۱۵۵) شیخ راجیان کردوه.

۸- ریازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له و شتانه‌ی رۆژوو به‌تال

ده‌که‌نه‌وه

ئوه‌ی به‌دروست له‌په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ه‌وه هاتبی، ئه‌وه‌ی رۆژوو بشکینی و به‌تال‌بکاته‌وه بریتییه له‌مانه: خواردن و خواردنه‌وه و که‌له‌شاخ گرتن و خۆرپاشاندنه‌وه، قورئان به‌لگه‌ی داوه به‌وه‌ی جووتبوونیش رۆژوو به‌تال ده‌کاته‌وه، به‌لام سه‌باره‌ت به‌کلی چا‌و‌کردن هیچ شتیکی دروست نه‌هاتوه.

دروست له‌تازیزه‌وه هاتوه (صلی الله علیه وسلم) که به‌پۆژوو بووه و سیواکی کردوه. پیشه‌وا نه‌حمه‌د له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) باسیکردوه که به‌پۆژوو بووه و ئاوی به‌سه‌ر سه‌ری خۆیدا پرژاندوه.

ئاوی له‌ده‌م و لووتی راده‌دا و به‌پۆژووش بووه، ریگری کردوه له‌پۆژووه‌وان زیاده‌پۆیی بکات له‌تاو له‌لووت کردن و هه‌لمزین. به‌دروست لێیه‌وه نه‌هاتوه که که‌له‌شاخی گرتبی و به‌پۆژووش بووی.

۹- ریازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌پۆژووی سووننه‌تدا

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئه‌وه‌نده به‌پۆژوو ده‌بوو هه‌تا ده‌وترا: هه‌موو رۆژیک به‌پۆژووه، ئه‌وه‌نده‌ش به‌پۆژوو نه‌ده‌بوو هه‌تا ده‌وترا: به‌پۆژوو نابی. جگه له‌مانگی ره‌مه‌زان، هیچ مانگیکی تر نه‌بووه هه‌موو رۆژه‌کانی به‌پۆژوو بووی، له‌مانگه‌کانی تریشدا به‌قه‌د مانگی شه‌عبان به‌پۆژوو نه‌بووه. هیچ مانگیک نه‌بووه تیایدا به‌پۆژوو نه‌بووی. رۆژه‌کانی دوشه‌مه‌مه و پینجشه‌مه‌مه به‌پۆژوو ده‌بوو.

ئین عه‌باس (خوای لی رازی بی) ئه‌لی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌یده‌هیشته رۆژه‌کانی (ایام البیض)ی له‌ده‌ست ده‌ربچی و به‌پۆژوو نه‌بی، جا له‌مه‌دینه‌دا بووی یان له‌سه‌فه‌ردا.

سه بارهت به پۆژووی دوانزهی زیلحیجه، ئەوه له بارهیهوه جیاوازی هیه (صلی الله علیه وسلم).

به لām سه بارهت به شەشی شەوال، ئەوه به دروست لێیهوه هاتوووه فەرموویەتی: "صِيَامُهَا مَعَ رَمَضَانَ يَعْدِلُ صِيَامَ الدَّهْرِ"، واتا: به پۆژووی شەشەلان (شەش رۆژی شەوال) له گەڵ رۆژووی مانگی رەمەزاندایه رانبەرە به پۆژووی سالی.

بۆ رۆژووی عاشورا، ئەوه به پۆژووی بارسەنگ دەدا به سەر رۆژەکانی تردا. که هاته مەدینه و بینی جوله که له و رۆژەدا به پۆژوو دەبن و به گەرەبی راده گرن، فەرمووی: "نحن أحق بموسى منكم"، واتا: ئێمه له ئێوه له پێشترین به موسا. بۆیه خۆی به پۆژوو بوو فرمانیشی کرد هاره لان به پۆژووی، ئەوه له پێش فەرزبوونی رەمەزاندایه بوو، به لām که رەمەزان فەرزکرا فەرمووی: "مَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ"، واتا: هەرکەسێ ویستی با رۆژی عاشورا به پۆژووی و هەرکە سێکیش ویستی با وازی لێبەیتنی.

موسلیم له سه حیحە که یەدا گێراویەتییه وه له ئیبن عەباسه وه که په یامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) رۆژی عاشورا به پۆژووی یان فرمانی دا تیایدا به پۆژووی، وتیان: ئەهی په یامبەری خوا، ئەمه رۆژیکه جوله که و گاوردەکان گەرەبی راده گرن، په یامبەر (صلی الله علیه وسلم) یش فەرمووی: "إِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ صُمْنَا يَوْمَ التَّاسِعِ"، واتا: بۆ سالی داهاتوو إن شاء الله رۆژی تۆیه م به پۆژوو دەبین. به لām سالی داهاتوو نه هات و په یامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) کۆچی دواپی کرد.

¹ - موسلیم شیخراچی کردووه (۱۱۶۴).

² - بوخاری (۲۰۰۲) و موسلیم (۱۱۲۵) شیخراچیان کردووه.

³ - موسلیم شیخراچی کردووه (۱۱۲۴).

۱۰- رښازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له رږژووی رږژي عه‌ره‌فه‌دا

په کټک له رښازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، به رږژووبوونی رږژي عه‌ره‌فه‌ بوو، له سه‌حیه‌یندا لټیه‌وه سه‌لماوه^۱، ه‌روه‌ها لټیه‌وه سه‌لماوه و به‌دروست هاتووه که رږژووی عه‌ره‌فه‌ تاوانی سالی پښووتر و دواتر ده‌سرپټه‌وه، موسلیم باسبک‌دووه^۲.
به‌هوی به‌رږژوونه‌بوونی له‌عه‌ره‌فه‌دا چ‌ند حیکه‌تیک باسکراوه، له‌وانه: بۆ نه‌وه‌ی هیز و توانای نه‌وه‌ی ه‌بی پپارپټه‌وه، ه‌روه‌ها: به‌رږژوونه‌بوون له‌سه‌فه‌ردا باشتره له‌وه‌ی به‌رږژووی نه‌مه له‌رږژووی فه‌رزا، نه‌ی چ‌ جای رږژووی سووننه‌ت.

مامؤستامان (خوای لی رازی بی) رینگه‌په‌کی تری گرتووه‌ته‌به‌ر، نه‌ویش نه‌وه‌یه، نه‌و رږژه رږژي جه‌ژنه بۆ نه‌وانی له‌عه‌ره‌فه‌دان، چ‌ونکه تیايدا کڅبوونه‌وه‌ته‌وه، وه‌ک کڅبوونه‌وه‌ی خه‌لکی له‌رږژي جه‌ژندا، نه‌م کڅبوونه‌وه‌یه‌ش تاییه‌ته به‌وانی له‌عه‌ره‌فه‌دان نه‌ک خه‌لکانی شوینانی تر، نه‌لی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نماژه‌ی داوه‌ته نه‌و فه‌رمووده‌یه‌ی که نه‌هلی سووننه‌ن گټراویانه‌ته‌وه فه‌رموویه‌تی: "يَوْمُ عَرَفَةَ، وَيَوْمُ النَّحْرِ، وَأَيَّامٍ مِّنِي، عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ"، رږژي عه‌ره‌فه‌ و رږژي قوربانیکردن و رږژانی مینا، جه‌ژنی نیمه‌ی نه‌هلی نیسلا من.

۱۱- رښازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له رږژووی شه‌مه‌ه و یه‌کشه‌مه‌ه‌دا

له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) گټر‌دراوه‌ته‌وه که زورجار رږژانی شه‌مه‌ه و یه‌کشه‌مه‌ه به‌رږژوو بووه، مه‌به‌ستی به‌وه‌ش پټچه‌رانه‌کردنی جوله‌که و گاوران بووه، ه‌روه‌ک له‌موسنه‌د و سووننه‌نی نه‌سانیدا هاتووه له‌کوره‌ییبی خزمه‌تکاری ئیبن عه‌باس‌وه و توویه‌تی: ئیبن عه‌باس و خه‌لکانیکي له‌هاوه‌لانی په‌یامبه‌ری

^۱ - بوخاری (۱۹۸۸) و موسلیم (۱۱۲۳) ئیخراجه‌یان کردووه.

^۲ - موسلیم ئیخراجه‌ی کردووه (۱۱۶۲).

^۳ - نه‌بو داوود (۲۴۱۹) و ترمیزی (۷۷۳) و ته‌سلی (۳۰۰۴) ئیخراجه‌یان کردووه.

خوا(صلى الله عليه وسلم) منيان نارد بۆلاى نوم سه له مه تاوه كو لىتى بپرسم: په يامبهرى خوا(صلى الله عليه وسلم) زياتر له چى رۆژيكا به پۆژوو ده بوو؟ فرمووى: رۆژى شه ممه و يه كشه ممه و ئه يفرموو: "إِنَّهُمَا عِيدٌ لِلْمُشْرِكِينَ فَأَنَا أَحِبُّ أَنْ أَخَالَفَهُمْ"^١، واتا: ئه مه دوو جه ژنى هاويهش په يداكه رانن، حه زه كه م پيچه وانه يان بكه م.

پيشه وا ئه حمه د و ئه بو داوود له عه بدواللهى كورى بيسر ئه لسوله ميه وه گيڤاويانه ته وه ئه ويش له ئه لسه مائى خوشكيه وه كه په يامبهرى خوا(صلى الله عليه وسلم) فرموويه تى: "لَا تَصُومُوا يَوْمَ السَّبْتِ إِلَّا فِيمَا افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَحَدَكُمْ إِلَّا عُوْدَ عِنَبٍ أَوْ لِحَاءَ شَجَرَةٍ فَلْيُمَضِّغْهُ"^٢، واتا: رۆژى شه ممان به پۆژوو مه بن ته نيا ئه وه نه بى كه فهرز كراوه له سه رتان، ئه گهر يه كى له ئيوه هيچى ده ستنه كه وت ئه و رۆژه بيخوات ته نيا چلى ترى يان توپكلى داريك، با بيجووى. خه لكى له و دوو فرمووده يه دا كه وتوونه ته جياوازييه وه، ماليك وتوويه تى: ئه مه درويه^٣، مه به ستي فرمووده كه ي عه بدواللهى كورى بيسره. ترميزى ئه لى: فرمووده يه كى حه سه نه^٤. ئه بو داوود ئه لى: ئه م فرمووده يه نه سخ بووه ته وه (مه لوه شاوه ته وه)^٥. نه سائى ئه لى: فرمووده يه كى شتواوه (مضطرب)^٦، كۆمه لىك له ئه هلى زانستيش وتوويانه: نه هيكردن له به پۆژوو بوون له و رۆژه، ئه وه يه ئه گهر به ته نيا له و رۆژه دا به پۆژووى بى، رۆژى ترى له گه لدا نه بى.

^١ - نه حمه د ٤٤/٣٣٠ (٢٦٧٥٠) و نه سائى له الكبرى ٣/٢١٤ (٢٧٨٨) ئيخراجيان كرده وه.

^٢ - نه حمه د ٤٥/٧ (٢٧٠٧٥) و ئه بو داوود (٢٤٢١) ئيخراجيان كرده وه.

^٣ - سنن ابى داوود ٢/٣٢١ دواى فرمووده ي (٢٤٢٤).

^٤ - سنن الترمذي (٧٤٤).

^٥ - نه سائى له السنن الكبرى ٣/٢١٢ دوايه دواى فرمووده ي (٢٧٨١) ئه لى: له بهر هژكارى جياوازيى ئيخراجم كرده وه.

^٦ - نه سائى (٢٣٨١) و ئه ين حاجه (١٧٠٥) ئيخراجيان كرده وه.

۱۲- حوکمی به رۆژوو بوونی ته‌واوی سال^۱

له‌ریبازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌بووه ته‌واوی سال به‌رۆژوو بی، فه‌رموو یه‌تی: "مَنْ صَامَ الدَّهْرَ لَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ، وَمَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ"^۱، واتا: هه‌رکەسی به‌دریژایی سال به‌رۆژوو بی، ئەوه نه‌رۆژوو گرتوو و نه‌به‌ربانگی کردوو ته‌وه.

به‌لکو ریبازی ئەو ئەوه بوو، رۆژووگرتنی رۆژیک و نه‌گرتنی رۆژیکی تر باشتره له‌رۆژوو ته‌واوی سالیک و به‌لای خوی گه‌وره‌شه‌وه ئەوه شیرینتره^۲.

۱۳- ریبازی په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌داهمه‌ززانانی نیه‌تی رۆژوو سووننه‌ت و بران و ته‌واوکردنی

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده‌چوووه ماله‌وه بۆلای خیزانه‌کانی و ئەیفه‌رموو: "هیچ خواردنیکتان لا هه‌یه؟ ئەگه‌ر بیانوتبایه: هیچمان لا نییه. ئەیفه‌رموو: "إني إذن صائم"^۳، واتا: که‌وابوو من به‌رۆژوووم. له‌پۆژدا نیه‌تی رۆژوو سووننه‌تی داهمه‌ززان، هه‌ندی‌جاریش نیه‌تی رۆژوو سووننه‌تی ده‌هینا و دواتر ده‌یشکاند.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئەگه‌ر به‌رۆژوو بووایه و دابه‌زیبایه‌ته‌لای قه‌ومیک، رۆژوووه‌که‌ی ته‌واو ده‌کرد و نه‌یده‌شکاند، هه‌روه‌ک چوووه لای ئوم سه‌لیم، خورما و رۆنی بۆ هینا، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموو: "أعیدوا سَمَنَكُمْ فِي سِقَاتِهِ وَتَمْرَكُمْ فِي وَعَائِهِ فَإِنِّي صَائِمٌ"^۴، واتا: رۆنه‌که‌تان بخه‌نه‌وه هیزه و خورماکه‌تان بخه‌نه‌وه قاپتانه‌وه، چونکه من به‌رۆژوووم.

^۱ - نه‌سائی (۲۳۸۱) و ئیبن ماجه (۱۷۰۵) ئیخراجیان کردوووه.

^۲ - بوخاری (۳۴۲۰) و موسلیم (۱۷۱۶) ئیخراجیان کردوووه.

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردوووه (۱۱۵۴).

^۴ - بوخاری ئیخراجی کردوووه (۱۹۸۲).

سه لماوه له سه حيدا هاتووه فه رمويه تي: "إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ"^١، واتا: نه گهر ده عوه تي، به کيکتان کرا بو خواردن و به پوژوو بوو، با بلي: من به پوژووم

١٤- که راهه تي تاييه تکردني روژي جومعه به پوژوو گرتن

په يامبيري خوا (صلى الله عليه وسلم) به کردار و گوفتار به که راهه تي دانا روژي جومعه تاييه ت بکري به پوژوو گرتن، هوکاري ريگريکردنيشي به وه روونکردوو ته وه که جومعه روژي جه ژنه. نيمام نه حمه د له فه رمووده يه کي نه بو هوره يره وه گيړاويه تيبه وه وتوويه تي: په يامبيري خوا (صلى الله عليه وسلم) فه رموي: "إِنَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ يَوْمٌ عِيدٌ، فَلَا تَجْعَلُوا يَوْمَ عِيدِكُمْ يَوْمَ صِيَامِكُمْ، إِلَّا أَنْ تَصُومُوا قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ"^٢، واتا: روژي جومعه روژي جه ژنه، روژي جه ژنتان مه که نه روژي روژوو گرتنتان، ته نيا نه وه نه بي روژي پيشتريان دواتر له گه ليدا به پوژوو بين.

^١ - موسليم شيراجي کردوو (١١٥٠).

^٢ - نه حمه د ٣١٥/١٢ (٨٠٢٥) گيړاويه تيبه وه و بنه چه که ي لاي بوخاريه (١٩٨٥) و موسليم (١١٤٤).

شه شهم: به شې نيعتيکاف (مانه وه له مزگهوت)

رښيزی په يامبه را صلی الله عليه وسلم) له نيعتيکاف کردندا

له بهر نه وهی چاکی و دامه زراوی د ل له سهر ريگه و رښيزی خوی گوره همووی له سهر خوا وه ستاوه ته وه و ده بی شپړزی و شیواوییه کان کڅبکړینه وه و تیکرایی روو بکړینه خوی گوره، خواردن و خواردنه وهی زیاتر و تیکه لیکردنی زیاتری خه لک و قسه و خه وی زیاتر شپړزی و شیواوی زیاتر ده کن، نه وه به زه بی خوی گوره به بنده کانی وه های خواستووه له پڅوودا شتیکیان بۆ دابنیت زیاده ی خواردن و خواردنه وه بتوینته وه و دل له تیکه لیکردنی نه و شه هوه تانه پاک بکاته وه که ریگرن له پڅیشتن رووه و خوی گوره، نيعتيکافی بۆ داناون که مه به ست به وه، مانه وه و گوشه گیریکردنی دل بۆ خوی گوره و کڅکردنه وهی خودی مرؤفه بۆ ژيان له گه ل خوی گوره و خه لوه تکردن و داپران له سهر قالیبون به مه خلوقات و ته نیا دواندنی خوی گوره یه، به خوا هڅگر ده بی له جیاتی هڅگر بون به مه خلوق، به وه هڅگری و دلده ره وه بۆ روژی ته نیایی نیو گډر ناماده ده کات له و روژه ی که هیچ دلده ره وه و خه مړه وینیکي نییه جگه له الله، جا نه وه مه به ستی گوره ی نيعتيکاف کردنه.

له بهر نه وهی نه و مه به ست له گه ل روژووگرتندا دپته دی، نه وه نيعتيکافکردن خراوه ته باشتین روژانی ره مه زانه وه که ده روژی کوتایی ره مه زانه. له په يامبه ری خواوه (صلی الله عليه وسلم) نه گوازاوه ته وه که قهت له پڅوژانی به پڅووه نه بووندا نيعتيکافی کردبی، عائیشه و توویه تی: "ته نیا به پڅووه بوونه وه نيعتيکاف ده کړیت"^۱. خوی گوره ش ته نیا له گه ل روژووگرتندا باسی نيعتيکافی کردوه. بۆچوونی دروست له و به لگه یه ی که کڅرای سه له ف له سهری رویشتون نه وه یه: به پڅووه بون

^۱ - نه بو داوود (۲۷۷۳) شیخراچی کردوه.

مه رجه بؤ ئيعتيكاف كردن، نه وه يه كه شيخي ئيسلام نه بو نه لعه باس ئين ته يميه
بارسه نكي كردوه.

سه بارهت به قسه ي زياده، نه وه بؤ نوممه تي داناوه كه زمانيان به ند بكن و
بپاريزن له قسه يه ك بؤ ناخيره تيان سوودي نه بيت.

سه بارهت به خه وتني زياده ش، نه وه له شه و نويزدا نه وه ي بؤ داناون كه باشترين
شه و نخوني و باشترين سه ره نجامي هه يه، شه و به ناگايي مامناوه نده كه سوود به دل
و جهسته ده گه يه ني و ريگري ناخاته به رژه وه ندي به نده وه.

چه قى خو پاهينان و وه رزشي وه رزشوانان و نه وانه ي كار له سه ر روح ده كهن،
وه ستاوه ته وه سه ر نه و چوار پايه يه، به خته وه رترينيان كه پتي به خته وه ر ده بي،
نه وه يانه كه په پره و له و رهفتاره ي موحه ممه دي په يامبه ر ده كات (صلى الله عليه
وسلم) و ريگه ي چه وتي لاده ران ناگريته به ر و ناچيته ريزي كه مته ركه مه كانه . باسي
رينمايي رينمايي و ريبازي په يامبه ري خوامان كرد (صلى الله عليه وسلم) له رۆژوو و
شه و نويز و فره مايشتيدا، با باسي ريبازيشي بكن له بابته ئيعتيكاف كردنيدا.

په يامبه ري خوا (صلى الله عليه وسلم) له ده ي كو تايي مانگي ره مه زاندا ئيعتيكاف
ده كرد تا وه كو كو چي دواي كرد، جاريكيان نه يكر و له مانگي شه والدا قه زاي
كرده وه.

جاريكيان له ده ي سه ره تا ئيعتيكاف كرد، جاريكيان له ده ي ناوه راست، پاشان ده ي
كو تايي كه نه كه ويته شه واني قه دره وه، پاشان بؤي روونبوويه وه كه ده ي كو تاييه،
له سه ر ئيعتيكاف كردني به رده وام بوو تا وه كو گه يشته وه به خواي په روه رديگاري.
فرماني ده كرد له مزگه وتدا ده واري (ره شمالي) كي بؤ هه لبدري و تيايدا خه لوه ت
له گه ل په روه رديگاري بگيري.

ئەگەر ويىستى ئىعتىكافى ھەبوۋايە، نوۋىزى بەيانىنى دەکرد ئىنجا دەچۈۋە ئىعتىكافەۋە.

لەھەموو سالىكدا دە رۆژ ئىعتىكافى دەکرد، كە سالى كۆچى دۋابى ھات، بىست رۆژ ئىعتىكافى كرد، جېرىلىش ھەموو سالىك يەك جار دەۋرى قورئانى پى دەكردەۋە، لەو سالەدا دوو جار دەۋرى قورئانى پى كردهۋە.

كە ئىعتىكافى دەکرد بەتەنيا دەچۈۋە گومەزەكەيەۋە، نەدەچۈۋە مالەۋە تەنيا لەبەر پىۋىستى مۇقىك نەبى، لەمزگەۋتەۋە سەرى دەردەكرد و دەيخستە مالى عائىشەۋە و عائىشەش سەرى دەشۆرد لەكاتىكدا لەھەبزدا بوو. ھەندى لەھاوسەرەكانى سەردانىان دەکرد لەكاتىكدا ئىعتىكافى كرىبوو، ئەگەر خىزانەكەى ويىستى گەپانەۋە مالى ھەبوۋايە و كاتەكەى شەو بوۋايە، لەگەلىدا دەپۇيشت. لەئىعتىكافدا لەگەل ھىچ يەك لەھاوسەرەكانى جۈوت نەدەبوو ماچىشى نەدەكردن. كە ئىعتىكافى دەکرد، جى خەۋى بۇ دادەنرا.

ئەگەر بۇ پىۋىستىيەك دەرىچۈۋايە و بەلاى نەخۇشىكدا تىپەپبوۋايە، لاي نەدەكردەۋە و پىرسىارى لى نەدەكرد. جارىكىان لەگومەزىكى چۆلدا ئىعتىكافى كرد و ھەسپرىكى بەسەر دەرگاكايدا دابوو، ھەموو بۇ ئەۋەى مەبەستى ئىعتىكافەكەى بىتەدى و ئاسۋودەبى، پىچەۋانەى ئەو نەفامانەى ئىعتىكاف دەكەن و شوۋىنى ئىعتىكافەكەيان جىگەى دە سەردانىكارى تىدا دەبىتەۋە و سەردانىكار بۇ خۇى رادەكىشى و لەگەلىاندا دەكەۋىتە گفتوگۇ و باس و خواسەۋە، ئەمە جۆرىكە و ئىعتىكافى پەيامبەرەنەى موھەممەدېش(صلى الله عليه وسلم) جۆرىكى ترە. سەرکەۋتن بەخۋاى گەۋرەيە.

دهوتهم: بهشاش حج و عمره

۱- رینمایي و رینبازی په پیامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له حج و عمره کردنیدا

په پیامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له دواي کۆچکردن بۆ مه دینه چوار عمره ی نه نجام دا و هه مووی له مانگی زیل قیعه ده دا بوو.

یه که م: عمره ی حوده یبیه، یه که مین عمره ی بوو له سالی شه شدا نه نجامی دا، هاوبهش په یداکه ران رنگرییان لیکرد، بۆیه له حوده یبیه دا که بهری پیگیرا قوربانیی کرد و خۆی و هاره لانی سهریان تاشی و ئیحرامیان دا که ند و له و ساله دا گه رایه وه مه دینه.

دووه م: عمره ی قهزا که له سالی دواتردا نه نجامی دا، چوه مه که وه و سی رۆژ تیایدا مایه وه، پاشان ته وا بوونی عمره که ی له مه که ده رچوو. سییه م: نه و عمره یه ی که له گه ل حه جدا نه نجامی دا. چواره م: عمره ی له جیعرانه وه کاتیک ده رچوو بۆ حونه یین.

بهش

هیچ عمره یه کی له ده رچووندا نه بوو له مه که، به لکو ته واوی عمره کانی بۆ چوونه نیو مه که بوو، نه و عمره یه ی که نه نجامی دا و دایرشا، عمره ی چوون بوو بۆ مه که نه ک عمره ی نه وه ی له مه که ده رچی بۆ ئیحرام بهستن و عمره نه نجامدان، له ژبانی خۆیدا هیچ که سی نه وه ی نه کرد ته نیا عایشه نه وه ی کرد، چونکه نییه تی عمره ی هینا، به لام که وته سووری مانگانه وه و به وهۆیه وه حه جی برده لای عمره و بووه قارن، په پیامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه والی پیداکه ته وافکردن و سوپانه وه ی به ده ور که عبه و نیوان سه فا و مهروه له جیتی حه ج و

عومره که بډایه، به لآم شتی ناټارامیی له دلیدا بۆ دروستیوو، بویه فرمانی کرده
عبدالپره حماني برای تاوه کو له ته نعیمه وه عومره ی پی بکات تاوه کو دلټارام
بیته وه.

۲- ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مانگه کانی عومره کانیدا

هه موو عومره کانی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مانگه کانی چه جدا بوو،
پیچه وانهی ریبازی هاوبه ش په یدا که ران، چونکه نه وان چه زیان به عومره ی
مانگه کانی چه نه ده کرد و نه یانوت: نه وه خرابترینی نیو خرابیبه کانه، بویه نه وه
به لگه په له سه رنه وه ی، عومره کردن له مانگه کانی چه باشتره له مانگی ره چه ب و
گومانیش له وه دا نییه، به لآم باشتردانانی عومره له و مانگانه له گه ل عومره ی مانگی
رهمه زان، نه وه شتیکه و جیی وردیورنه وه یه، به دروست لئییه وه هاتوه که فرمانی
به نوم معقل کردوه که چه جی له ده ستچوو بوو: فرمانی پیکرد له مانگی رهمه زاندا
عومره نه نجام بدات و هه والی پیتدا، که عومره له مانگی رهمه زاندا به کسانه
به چه جیک^۱.

۳- ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له عومره کردن له یه ک سائدا

له په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) ه وه نه هاتوه که له سائیکدا ته نیا به ک عومره ی
نه نجام دایی. نه گه ر بووتری: به چی شتی که به موسته چه ب و سووننه تی ده بینن
له سائیکدا چه ند عومره یه ک نه نجام بدریت نه گه ر له په یامبه ری خوا (صلی الله علیه
وسلم) نه سه لمایی نه و چه ند جاره ی نه نجام داوه؟ و تراوه: له م یابه ته دا جیاوازیی
دروست بووه، مالیک و توویه تی: به لآمه وه که راهه تی هه یه له سائیکدا زیاتر

^۱ - بوخاری (۱۷۸۲) و موسلم (۱۲۵۶) شیخراجیان کردوه.

له عومره یهك نه نجام بدریت. ئیبن نه لمواز وتوویه تی: ئومید ده که م له وه دا کیشه یهك نه بی^۱، عائیشه له مانگی کدا دوو جار عومره ی نه نجام داوه و وه های نابینم که سیک ریگری بکات له نه نجامدانی کاریک به هوی وه له خوا نزیکیبیتته وه، به دهق نه هاتوره ریگری له نه نجامدانی چاکه ی زقر کرابی، نه مه قسه ی کورای زانایانه.

نه وه نده به سه که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ جاری دوو مه له ته نعیمه وه عومره ی به عائیشه کرده وه و له یهك سالی شدا بوو، نه وه ش ناوتری عائیشه نه و عومره یه ی ره تکر دبیته وه که قه زا کردنه وه بوو.

۴- ریپازی په یامبه ری (صلی الله علیه وسلم) له جه جکردندا

جیاوازی و ناکوکیی له وه دا نییه که له دوا ی کۆچکردنی بۆ مه دینه ته نیا یهك حه جی نه نجام داوه، نه وه ش حه جی مالئاواییه، ناکوکییش له وه دا نییه که له سالی ده بوو. که حه ج فه رزکرا، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده ستپیشخه ری کرد بۆ حه جکردن و دوا ی نه خست، فه رزبوونی حه ج دوا که وت بۆ سالی تو یان ده، هرچی فه رمایشتی خوا ی گه وره یه که ده فه رموویت: ﴿وَأَتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ البقره: ۱۹۶، وانا: حه ج و عومره تان (که ده ست پیگرد) ته نعه ا بۆ خوا به ته واوی بیکن.

نه گهرچی نه و ئایه ته له سالی شه شدا دابه زی له سالی حوده ییبیه دا، به لام فه رزبوونی حه جی تیدا نییه، به لکو فرمانه به ته واوکردن و ته واوکردنی عومره دوا ی نه وه ی ده چنه ناویه وه بۆ نه نجامدان، به ریکی و ته واوی نه نجام بدرین.

^۱ - البقرة لسحنون ۱/۴۰۲، التبصری للخمی ۳/۱۲۵۲، التوضیح فی شرح مختصر ابن العاجب لطلیل بن إسحاق ۲/۵۲۰.

به‌ش

که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ویستی چه‌ج نه‌نجام بدات، خه‌لکیی ناگادار کرده‌وه که چه‌ج نه‌نجام ده‌دات، بویه نه‌وانیش ناماده‌ساز بوون تاوه‌کو له‌گه‌لیدا ده‌ربچن، خه‌لکانی ده‌ورووبه‌ری مه‌دینه‌ش گوئیستی نه‌وه‌واله بوون، هاتن و نه‌یانویست له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا دا بچن بق چه‌ج، له‌رینگه‌دا خه‌لکانیکی زور له‌گه‌لیدا به‌رینگه‌وتن که له‌ژماردن نه‌ده‌هاتن، به‌پوژ و له‌دوای نیوه‌پو له‌مه‌دینه ده‌رچوو، شه‌ش روژ له‌مانگی زیلقیعه‌ده مابوو، دوای نه‌وه‌ی نویژی نیوه‌پوی کرد به‌چوار رکاتی و پیش نه‌وه‌ش وتاریکی بق دان و تیایدا فی‌ری کردن ئیحرام ببه‌ستن و واجیب و سووننه‌ته‌کانی چه‌جی فی‌ر کردن.

ئین چه‌زم نه‌لی: ده‌رچوونی له‌پوژی پینجشه‌مه‌دا بوو^۱.

پاشان قژداهیتان و عه‌بای له‌به‌ر کرد، له‌نیوان نیوه‌پو و عه‌سر ده‌رچوو، دابه‌زیه زی نه‌لحه‌لیفه و تیایدا نویژی عه‌سری کرد به‌دوو رکات، پاشان شه‌وه‌له‌ویدا مایه‌وه و له‌ویدا نویژی مه‌غریب و عیشا و به‌یانی و نیوه‌پوی نه‌نجام دا، له‌و شوینه‌دا پینج نویژی کرد، مه‌موو خیزانه‌کانی له‌گه‌ل بوو، نه‌وه‌شه‌وه‌مه‌موویانی به‌سه‌رکرده‌وه، که ویستی ئیحرام ببه‌ستی، دوو جار خوی شورد جگه له‌خوشوردنی به‌که‌می له‌شگرانی. پاشان عانیسه به‌ده‌ستی خوی بونی زه‌یره‌ی دا و میسکی دا له‌جه‌سته و سه‌ری، هه‌تا نه‌وه‌ی ته‌رای میسک له‌نیوان قژ و ریشی ده‌بینرا، پاشان به‌رده‌وامیی پی دا و نه‌یشورد، پاشان په‌شته‌مال و عه‌باکه‌ی له‌به‌رکرد، پاشان نویژی نیوه‌پوی نه‌نجام دا به‌دوو رکات، پاشان له‌شوینی نویژه‌که‌یدا ته‌هلیله‌ی چه‌ج و عومره‌ی کرد، لییه‌وه نه‌گوازاوه‌ته‌وه که په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) جگه له‌فه‌رزی نیوه‌پو، دوو رکاتی بق ئیحرام به‌ستنه‌که‌ی نه‌نجام دابی.

^۱ - حجة الوداع لابن حزم (ص ۲۲۰).

لہ بیست و شتیٰ فرمودہی سہیح و راشکاودا بہجوری قارن ئیحرامی بہستوہ، لہوانہ:

لہوانہ: ئوہی لہسہحیحہینہوہ ئیخراج کراوہ ہرودہا لہعوروہوہ ئویش لہعائیشہوہ کہ ہوالئی پئداوہ لہبارہی پہیامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) بہنمونہی ئو فرمودہیہی ئین عومہر^۱.

ہرودہا ئوہی موسلیم لہسہحیحہکہیدا گپراویہتیہوہ لہفرمودہیہکی قوتہیبہوہ ئویش لہلہیسہوہ ئویش لہنافیعہوہ ئویش لہئین عومہرہوہ بہوہی حہجی لہگہل عومرہدا نہنجام داوہو بؤ ہردوکیان یہک تہوانی نہنجام داوہ، پاشان وتوویہتی: ئا بہم شیوہیہی نہنجام دا پہیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)^۲.

پہش

پہیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہناوی ہتیرق و ہاوشیوہی، سہری تہر کرد تاوہکو قژی پیکہوہ بنووسی، لہشوینی نوئزکردنیدا تہہلیلہی دہستپیکرد، پاشان سہرکہوتہ سہر وشترہکہی و تہہلیلہی کرد، پاشان لہبیابانیشدا تہہلیلہی کرد. ہہندیجار تہہلیلہی حہج و عومرہی دہکرد و ہہندیجاریش تہہلیلہی حہجی دہکرد، چونکہ عومرہ بہشیکہ لہحہج، پاشان نہوتری: قیرانی کرد، وتراویشہ: تہمتوعی کردوہ. وتراوہ: ئیفرادی کردوہ.

ئوہی پاریزراوہ ئوہیہ: لہدوای نوئزی نیوہرق تہہلیلہی کردوہ و پاشان تہلبیہی وتوہتہوہ و فرمودہیہتی: "لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ

^۱ - بوخاری (۱۶۹۲) و موسلیم (۱۲۲۸) شیخراعیان کردوہ.

^۲ - موسلیم شیخراجی کردوہ (۱۲۲۰).

الْحَمْدُ وَالنُّعْمَةُ لَكَ وَالْمُلْكُ لَكَ شَرِيكَ لَكَ^١، پاشان دەنگی بەرزکردووە لەوتنەوێ ئەو تەلبییەدا تانەوێ هاوێلانیشی گوتیان لێ بوو، فرمانی پێکردن بەفرمانی خوا کە دەنگیان بەوتنی ئەو تەلبییە بەرزبکەنەوێ.

حەجکردنەکەس بەسواری بوو، هەلنەگیرابوو، لەنتۆ کەژاودی وشترا نەبوو. جیاوازی و ناکۆکی هەیه لەسەر جائیزبوونی لەلایەن کەسێکە و ئیحرامی بەستبێ و بۆ ئەو دەو بۆچوون دروستبوو: هەردوو بۆچوون لەئەحمەدەوێ هاتوو: یەکەم: جائیزە، ئەوێش مەزەبێ شافعی و ئەبو حەنیفەیه. دووێم: قەدەغەیه، ئەوێش مەزەبێ مالیکە^٢.

بەش

پاشان پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لەکاتی ئیحرامدا لەنتۆان حەج و عومرەدا سەرپشکی کردن، پاشان لەنزیکبوونەوێان لەمەککە هانی دان بۆ فەسخکردنی حەج و قیران بۆ عومرە بۆ ئەو کەسە کە قوربانیی پێ نییه، پاشان لای مەرۆه ئەوێ بەسەریاندا فەرز کرد.

ئەسمانی کچی عومەیس لای زیلحەلیفە، موخەمەدی کۆری ئەبو بەکری سیدی هینایە دونیاو، پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فرمانی پێکرد خۆی بشۆرێ و بەبەرگێک بئالینریت و ئیحرام بپەستیت و تەهلێلە بکات. لەباسی ئەو حەجەدا سێ سووننەن هەبوو: یەکەم: ئەو کەسە ئیحرامی بەستووێ خۆی بشۆرێ. دووێم: ئاقرەتێ لەسووپێ مانگانەدابی بۆ ئیحرامەکەس خۆی دەشۆرێ. سێیەم: ئیحرام بەستنی ئاقرەتێ لەسووپێ مانگانەدا بێ دروستە.

^١ - موسلیم شیخراچی کردوو (١٢٣٠).
^٢ - البیان للعمراتی ٤/٢٠٧، والمعنی لاین قدامة ١٢٩.

پاشان په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌رینکه‌وت و ته‌لبیه‌ی نه‌وته‌وه،
خه‌لکیش له‌گه‌لیدا نه‌یانووته‌وه، هه‌بوو ته‌لبیه‌که‌ی زیاتر نه‌کرد و هه‌بوو که‌متر،
هیچ یه‌ک له‌و دووانه‌ی ره‌تنه‌کرده‌وه.

به‌رده‌وامبوو له‌ته‌لبیه‌کردن، که‌گه‌یشته‌ ره‌وحاء، که‌ره‌کتیوییه‌کی نه‌زؤکی بینی،
فرمووی: "وازی لیبهیتن نزیکه‌ خاوه‌نی بیټ"، خاوه‌نه‌که‌ی هات بؤلای په‌یامبه‌ری
خوا (صلی الله علیه وسلم) و‌وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا، نه‌م که‌ره‌کتیویه‌ بؤ نیوه.
په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فرمانی به‌ئبو به‌کر کرد له‌نیو هارپیاندا
به‌شی کرد^۱.

نه‌مه‌ به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر نه‌وه‌ی، نه‌و که‌سه‌ی له‌نیحرامدایه، جائیزه‌ له‌پاوی حالان
بخوات نه‌گه‌ر بؤ نه‌وه‌ راوی نه‌کردبی.

په‌ش

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌دؤلی عوسفاندا تیپه‌رپوو، که‌له‌سه‌رفدا بوو
عائیشه (خوای لی‌ رازی بی) که‌وته‌ سووپی مانگانه‌وه، نه‌و ته‌هلپله‌ی بؤ عومره
وتبووه‌وه، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هاته‌لای و‌عائیشه‌ ده‌گریا.
په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "مَا يُبْكِيكَ، لَعَلَّكَ نَفْسَتْ!"، واتا: بؤ
ده‌گری؟ ره‌نگه‌ که‌وتبیته‌ سووپی مانگانه‌وه! و‌تی: به‌لی. فرمووی: "فَإِنْ هَذَا أَمْرٌ
كَتَبَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَاَفْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ
حَتَّى تَطْهَرِي"^۲، واتا: نه‌مه‌ فرمانیکه‌ خوای گه‌وره‌ پیویستی کردووه‌ به‌سه‌ر کچانی
ئاده‌مدا، حاجیان چپیان کرد توش بیکه‌ ته‌نیا ته‌واف به‌ده‌وری که‌عبه‌دا نه‌بی، که‌ی
پاکبوویته‌وه‌ ته‌واف بکه‌.

^۱ - نه‌سانی شیخ‌راچی کردووه (۲۸۱۸).

^۲ - بوخاری (۲۹۴) و موسلیم (۱۳۱۱) شیخ‌راجیان کردووه.

ئەم فەرمودەيەي عائىشە بىنەمايەكى گەرەي بىنەماكانى مەناسىكى حەجى لى
ۋەردەگىردىت:

يەكەم: ئوۋەي حەج ۋ عومرە لەيەك كاتدا ئەنجام دەدات، يەك تەۋاف ۋ يەك
سەئىيى نىۋان سەفا ۋ مەرۋەي بەسە.

دوۋەم: ئەۋ ئافرەتەي دىت ۋ لەۋ ۋەختەدا لەسوۋپى مانگانەدايە، تەۋافكردى
لەسەر نىيە، مەرۋەك لەفەرمودەي سەفەي خىزانى پەيامبەر(صلى الله عليه
وسلم)دا ماتوۋە، مالتاۋايىكرن لەكەبە لەجىي تەۋافكرنە بۇ ئافرەتى لەسوۋپى
مانگانەدايى.

سىيەم: جائىزە بۇ ئافرەتى لەسوۋپى مانگانەدا بى حەج بىاتە لاي عومرە، مەرۋەك
بۇ ئافرەتەك لەسوۋپى مانگانەدا نەبى جائىز ۋ لەپىشتەرە، چونكە ئەۋ ئافرەتە
عوزى ھەيە ۋ پىۋىستى بەۋەيە.

چارەم: ئافرەتى لەسوۋپى مانگانەدا بى تەۋافى كارەكانى حەج ئەنجام دەدات.

پىنجەم: بەدەر كەبەدا ناسورپتەۋە(تەۋاف ناكات).

شەشەم: تەنعىم بەشەكە لەشۋىنى ئىحرام بەستن.

حەۋتەم: جائىزە لەيەك سال ۋ لەيەك مانگدا دوو عومرە ئەنجام بدىت.

ھەشتەم: رىگە دراۋە كەسەك كە تەمەتۋە دەكات، ئەگەر دۇنيانەبوۋ
لەدەستچوۋن، ئەۋە حەج بختەسەر عومرە، فەرمودەكەي عائىشە بۇ ئەۋە
بىنەمايە.

تۆيەم: لەعومرەي مەككىدا ئەۋە بىنەمايە، ئەۋانەي شۋىنانى تر بەمۋستەحەب
دادەننن، ھىچ بەلگەيەكىيان لەۋەدا بەدەستەۋە نىيە.

که له سه‌رف بوو به‌هاوهدلانی فهرموو: "مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ، فَأَحَبُّ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً فليُفْعَلْ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ، فَلَا" ،واتا: هرکه‌سی قوربانیی پی نییه و حه‌زه‌کات بیکاته عومره، با بیکاته عومره، هرکه‌سیکیش قوربانیی پییه با ودها نه‌کات. نه‌مه پله‌یه‌که له سه‌رووی پله‌ی سه‌رپشکیی لای میقاته.

به‌لام کاتی له‌مه‌ککه بوو، فرمانی دا هرکه‌سیک قوربانیی پی نییه ده‌بی بیکاته عومره و ئیحرامیش له‌خوی بکاته‌وه، هرکه‌سیکیش قوربانیی پییه با ئیحرامه‌کی له‌خوی نه‌کاته‌وه، به‌هیچ ده‌قیکی تر نه‌وه‌ی هه‌لنه‌وه‌شانده‌وه، به‌لکو سوراقتی کوری مالیک لئی پرسی له‌باره‌ی نه‌و عومره‌یه‌ی که فه‌سخی کرد: نایه بو نه‌و ساله‌یان کاری پی ده‌کریت یان بو هه‌میشه‌یه‌ی؟ په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "بَلْ لِلْأَبَدِ، وَإِنَّ الْعُمْرَةَ قَدْ دَخَلَتْ فِي الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ" ،واتا: به‌لکو بو هه‌میشه‌یه، وا کاتی عومره تیکه‌ل به‌مانگه‌کانی حه‌ج بوو هه‌تاوهدکو روژی قیامت. چوارده هاوهد له‌په‌یامبه‌ری خواوه(صلی الله علیه وسلم) گتیریاویانه‌ته‌وه، که فرمانی کردووه به‌فه‌سخی حه‌ج بو عومره و ته‌واوی فهرمووده‌کانیشیان سه‌حیحه.

به‌ش

پاشان په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) هه‌لسا تاوهدکو دابه‌زییه(ذی طوی) که له‌ئیس‌تادا به‌نابار نه‌لزاهیر ده‌ناسریت، شه‌وی په‌کشه‌مه‌ه که چوار روژ له‌زیلحیجه تپه‌ریبوو له‌ویدا مایه‌وه، له‌وی نوژی به‌یانیی نه‌نجام دا، پاشان له‌و روژده‌دا خوی شورد و هه‌لسا بو رویشتن بو مه‌ککه، له‌روژدا له‌به‌رزاییه‌کانی(الثنیة العلیا) که ده‌پوانیتته سه‌ر نه‌لحه‌جون له‌ویوه چوو مه‌ککه‌وه، به‌لام له‌عومره‌دا له‌خواریه‌وه ده‌چوو مه‌ککه‌وه. بو حه‌ج له‌به‌رزاییه‌کانییه‌وه رویشته مه‌ککه‌وه و له‌خواریه‌وه

¹ - بوخاری(۱۵۵۶) و موسلیم(۱۲۱۱) ئیخرایجیان کردووه.

² - موسلیم ئیخرایجی کردووه(۱۲۱۶).

دهرچور، پاشان به‌ریکه‌وت تاوه‌کو چووه مزگه‌وت و کاته‌که‌ی کاتی چیشته‌نگاو بوو.

که رژیسته مزگه‌وته‌وه رژیشت رووه و که‌عبه، نوژیژی (تحیة المسجد) ی نه‌کرد، نه‌رژیشت رووه و روکنی به‌مانی، ده‌ستی به‌رزنه‌کرده‌وه و نه‌یفه‌رموو: به‌ته‌وافکردنم نیه‌تم هینا نه‌م هفتیه‌به‌ نه‌وه و نه‌وه بکه‌م. به‌ته‌کبیره ده‌ستی پینه‌کرد، به‌هموو جه‌سته‌ی رووی نه‌کرده به‌رده ره‌شه‌که، به‌لکو خسته‌ی لای شانی، پاشان خسته‌ی لای راستی و که‌عبه‌ی خسته لای چه‌پی، لای ده‌رگای که‌عبه و له‌ژیئر ناوریژگه و ده‌روه‌ی که‌عبه و ررکنه‌کانیدا نه‌پاراپیه‌وه، له‌کاتی ته‌وافدا زیکرکی دیاریکروی نه‌خویند نه‌ بو‌خوی و نه‌ بو‌نه‌وه‌ی هاوه‌لان فیر بکات، به‌لکو نه‌وه‌ی لی پاریززاهه له‌نیوان هه‌ردوو روکندا فه‌رموویه‌تی: ﴿رَبَّنَا آئِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

﴿البقره: ۲۰۱﴾، واتا: هی واش هه‌یه ده‌لئیت خوییه هه‌م له‌دوریا و هه‌م له‌رژوی دوا پیدا خیرو خورشیمان پی‌بده وه بمان پاریززه له‌سزای ناگر.

له‌و ته‌وافه‌یدا هه‌ر سی‌کاتی خیرا نه‌نجام دا، هه‌نگاوه‌کانی خیرا نه‌کرده‌وه، هه‌ندیچاریش هه‌نگاوه‌کانی له‌یه‌ک نزیک ده‌کرده‌وه، عه‌باکه‌ی نه‌خسته‌سه‌ر شانیکی، شانیکی تری به‌نیو شانیه‌وه ده‌رده‌که‌رت، که نه‌گه‌یسته ئاست به‌رده ره‌شه‌که، ناماژه‌ی بو‌کرد و به‌گالۆکه‌که‌ی که پییده‌وترا (المحجن) سلای لی‌کرد و (المحجن) ی ماچ کرد. گالۆکیکی سه‌ر چه‌ماوه بوو.

سه‌لماوه له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که سه‌لامی له‌روکنی به‌مانی کردوو، به‌لام نه‌سه‌لماوه ماچی کردبی. سه‌لماوه که به‌ده‌ستی سلای لی‌کردوو و ده‌ستی خسته‌وه ته‌سه‌ری و پاشان ماچی کردوو. سه‌لماویشه که به‌و گالۆکه‌ی سلای لی‌کردوو، نه‌وه‌ش سی‌سیفه‌ت و جووره.

^۱ - نه‌یر داوود شیخراچی کردوو (۱۸۹۲).

مهركاتی دهگه یشته به رده ره شه که نه یفه رموو ((الله اکبر))^۱. له بوکنه کاندای ته نیا
سلاوی له بوکنی به مانیی کردوو و دهستی پیدا هیناوه.

بهش

که له ته و افه که ی بوویه وه هات بق پشته وه ی مه قام و نه مه ی خوینده وه: ﴿وَأَتَّخِذُوا
مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ البقرة: ۱۲۵، وانا: شوینی نه و به رده ی ئیبراهیم (علیه
السلام) له سه ری راده وه ستا (کاتی دروست کردنی که عبه) بکه نه جیگای نوژی.
دوو رکات نوژی کرد که مه قام که و تبوو نه یوان خوی و که عبه وه، له دوی سوره تی
فاتیحا، مه ردوو سوره تی ئیخلاسی خویند^۲.

که له و نوژی بوویه وه روویکرده به رده ره شه که و سلاوی لیکرد، پاشان
له دهرگای به رانبه ری وه دهرچوو بق سه فا، که لییه وه نزیک بوویه وه نه مه ی
خوینده وه: ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ سَعَاءِ اللَّهِ﴾ البقرة: ۱۵۸، ابدأ بما بدأ الله
به^۳، وانا: به راستی سه فا و مه روه له دروشمه کانی (دینی) خوان، فه رموی: له ویتوه
دهستیپده که م که خوا پیی دهستی پیکردوو.

به و جوړه دهستیپده که م که خوی گوره دایناوه به و ریزبه ندیبه بی.
پاشان به رزبوویه وه تاوه کو که عبه ی بینی، رووی کرده قیبله و ته وحیدی خوا و
ته کبیره ی نه فه رموو، نه یفه رموو: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

^۱ - بوخاری (۱۵۶۰) و موسلیم (۱۲۱۱) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - وانا سوره تی: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ و سوره تی: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردوو (۱۲۱۸).

الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ".^۱ پاشان پاراپیه‌وه و سێ جار ئەوهی فەرموو.

پاشان دابەزیە مەرۆه و رێی دەکرد، کاتی قاچەکانی لەنیۆ دۆله‌کاندا خۆی گرت، تەکانی دەدا تاوه‌کو دۆله‌که‌ی تێپه‌پان و به‌پێکردنه‌وه سه‌رکه‌وت، دروست ئەوه‌یه لێی گێردراوه‌ته‌وه، ئەوه‌ش له‌پێش دوو میله سه‌وزه‌که‌ی سه‌ره‌تای مه‌سعا.

ئەوه‌ی دیاره رێی کردووه، موسلیم له‌سه‌حیحه‌که‌یدا گێراویه‌تییه‌وه له‌ئەبی ئەلزوبه‌یره‌وه که گوتی له‌جابری کورپی عه‌بدوالله بووه ئەییوت: په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌حه‌جی مائناویدا له‌سه‌ر و لاخه‌که‌یه‌وه ته‌وافی کرد و نیوان سه‌فاو مەرۆه‌ی ئەنجام دا، تاوه‌کو خه‌لکی بیبینن و ده‌رکه‌وی و پرسیا‌ری لێ بکه‌ن، چونکه خه‌لکی نه‌یانده‌بینی".^۲ به‌لای منه‌وه کۆکردنه‌وه‌ی هه‌ردووکی ئەکرێ جوان بی، سه‌ره‌تا به‌پیا‌ده‌یی سه‌عی کردووه، پاشان به‌سواری، وه‌ک ئاسایی دانانی ئەو کاره ئەوه‌ی ئەنجام داوه.^۳

بەش

سه‌باره‌ت به‌ته‌وافکردنی به‌ده‌وری که‌عه‌دا له‌گه‌ل هاتنی، ئەوه جیاوازی له‌ باره‌یه‌وه هه‌یه: ئایه به‌پێ ته‌وافی کردووه یان به‌سواری؟
خوای گه‌ره خۆی ده‌زانی و شاره‌زاتره له‌ته‌وافی ئیفازه‌دا بووه، جابر له‌ستی سه‌ره‌تادا له‌باره‌وه ده‌گێرێته‌وه که ته‌نیا به‌پیا‌ده‌یی ئەبن. له‌فه‌رمووده‌کاندا نه‌هاتوه له‌ته‌وافی هاتندا به‌سواری ئەوه‌ی ئەنجام دابی، خواش زاناتره.

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۱۲۱۸).

^۲ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۱۲۷۳).

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۱۲۶۴).

بەش

پەيامبەرى خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) کاتی گەيشته مەرۆه، بەرزبوویەو بەسەریدا تاوہکو رووی کردە کەعبە(اللہ اکبر و لا إله إلا اللہ)ی دەوتەوہ، ئەوہی کرد کە لەسەر سەفا کردی، کە لای مەرۆه سەعییەکە ی تەواو کرد، فرمانی دا بەوانە ی کە قوربانییان پێ نەبوو ئیحرامە کە لەخۆیان بکەنەوہ و واجیبە ئەوہ بکەن، قارن بن یان تەنیا(منفرد)، فرمانی دا بەهەموو ئەوانە ی لەگەڵ خیزانیاندا جوت ببوون و بۆنیان لەخۆیان داو بو دەزوویان بەکارهێنا بوو، ئیحرام لەخۆیان بکەنەوہ و هەتاوہکو رۆژی تەرۆیە بەو جۆرە بمیننەوہ، لەبەر قوربانییە کە ی ئیحرامی نەبەست و لەویدا فەرمووی: "لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا سَقَتُ الْهَدْيَ، وَلَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً"^۱، واتا: ئەگەر دەمزانێ تاوہها دەبی، ئەوہ قوربانیییم نەدەهینا و منیش ئەمکرده عومرە.

لێرەدا سێ جار داوای لێخۆشبوونی کرد بۆ ئەوانە ی سەریان دەتاشن و جارێکیش بۆ ئەوانە ی کورتی دەکەنەوہ.

لەماوہی مانەوہی تاوہکو رۆژی تەرۆیە، نوێژکردنی وەک ئەو نوێژە بوو کە موسلمانانی دابەزاندبووہ دەرەوہی مەککە، لەدەرەوہی مەککە چوار رۆژ مایەوہ و نوێژەکانی کورت دەکردهوہ: رۆژی یەکشەممە و دووشەممە و سێشەممە و چوارشەممە.

کە چیشتەنگاوی رۆژی پینجشەممە هات، بەو موسلمانانە ی لەگەلیدا بوون روویکرده مینا، ئەوانە یان کە لای کۆلۆبارەکانیان ئیحرامیان بەستبوو، ئیحرامی حەجیان بەست، نەهاتنە مزگەوتەوہ ئیحرام ببەستن، بەلکو کاتی ئیحرامیان بەست مەککە لەپشتەوہیانەوہ بوو. کە گەيشته مینا دابەزی و توێژی نیوہرۆ و عەسری

^۱ - بوخاری ئیخراجی کردوہ (۱۶۵۱).

کرد و شەو لە ویدا مایەو، شەوی جومعه بوو، که خۆر هەلەت، بەرێکەوت بۆ
 ەرهفە و رێگەى (ضب)ى گرتەبەر لەلای راستى رێگەى ئەمڕۆى خەلك، هەندى
 لە ماوەلان (لبیک اللہم لبیک)ەیان دەوتەو، هەندىكى تریان (اللہ اکبر)یان دەوتەو و
 ئەویش گوئیستی هەردوولایان بوو، هیچ لایەکیانى رەتەنە کردەو، بىنى بەفرمانى
 خۆى گومەزى بۆ دروستکراو، تیايدا دابەزى تاوەکو خۆرئاوا بوو، فرمانى
 بەو شترەکەى کرد (القصواء) و بەرێکەوت.

پاشان بەرێکەوت تاوەکو گەيشتە نۆ دوولیک لەخاکى عورنە، لەسەر و شترەکەيدا
 وتاریكى مەزنى بۆ خەلكى دا، تیايدا رێساکانى ئىسلامى جیگیرکرد و رێساکانى
 ماوەش پەیداکردن و نەفامى تیکشکاند، تیايدا ئەو حەرامکراوانەى جیگیر کرد که
 تەواوى ئوممەتان لەسەر حەرامبوونى یەك دەنگن، ئەویش بریتىیە لە: خوینپرشتن و
 مال و ناموس. کاروبارەکانى نەفامى خستە ژێر پێیەکانى، تەواوى سووخورى
 سەردەمى نەفامى هەلرەشاندەو، فرمانى کرد باش بن لەگەل ئافرەتان، ماف و
 ئەركى ئافرەتانى باس کرد، واجیبە خواردن و بەرگیان بە جوانى بۆ دابىن بکرىت،
 ئەندازەى نەکرد. رێگەى بەمێردەکانیان دا لىیان بەدەن ئەگەر شتانیک بخەنە
 مالیانەو، مێردەکانیان حەزى پى نەکن. لەو وتارەدا وەسىتى بە ئوممەت کرد
 دەستبگرن بەکتىبى خواو. هەوالى دا وىل و سەرگەردان نابن هەتاوەکو دەستیان
 پێیەو گرتى، پاشان هەوالى پیدان که لەو دا بەرپرسیارن. بەقسەى هیئان و
 فەرموى: ئیوه چى دەلین و بەچى شایەتیی دەدەن؟ وتیان: شایەتیی دەدەین
 بەوەى تۆ گەیاندت و ئامۆژگارىی ئیمەت کرد. بۆیە پەنجەى بەرزکردەو بۆ ئاسمان
 و سى جار خوای کرد بەشایەت بەسەریانەو و فرمانى پیکردن ئەوانەیان که لەوین
 و گوئیستی ئەو وتارە بوون، بەوانى تری بگەینن که لەوى نین.

شوئینی وتارہ کہی له مه وقف (شوئینی وهستانی عه رة فه) نه بوو، به لکو له عورنه بوو، په یامبری خوا (صلی الله علیه وسلم) دابه زیه نه مره، له عورنه وتاری دا و له عه رة فه وهستا و یهک وتاری دا، دوو وتار نه بوو له نئیوانیاندا دابنیشیت، که وتارہ کہی ته وار کرد، فرمانی به بیلال کرد بانگ بدات، پاشان هه لسا و نوئیژی نیوده پوی کرد به دوو رکاتی، به ده نگه وه نه یخویند، روزه که روزه جومعه بوو، به لگی دا که ریبوار نوئیژی جومعه ناکات، پاشان هه لسا دوو رکات عه سری کرد، خه لکی مه که ش له گه لیدا نه نجامیان دا، بیگومان به نوئیژی په یامبر (صلی الله علیه وسلم) نوئیژی نیوه پو و عه سریان له یهک کاتدا کرد به کورتکراوه یی، فرمانی نه کرد چوار رکاتی بکن یان که کورتیان کرده وه کوی نه که نه وه.

که له نوئیزه که ی بوویه وه، سه رکه وته سه ر وشتره که ی تاوه کو گه یشته مه وقیف، له خواره وهی چپاکه لای تاشه به رده کان (الصخرات) راوهستا و روویکرده قبیله، گوریسی راکیشانه که له به رده ستیدا بوو له سه ر وشتره که، دهستی کرده دوعا کردن و کپوزانه وه و تکا کردن له خوای گه وره تاوه کو خورنئاو ابوون، فرمانی به خه لک کرد له ناو دولی عورنه به رزبینه وه و فه رمووی: "وَقَفْتُ هَا هُنَا وَعَرَفْتُ كُلَّهَا مَوْقِفًا" و اتا: من لی رده راوه ستام، عه رة فه هه مووی شوئینی راوه ستانه.

هه والی نارد بۆ خه لک تاوه کو له سه ر دروشم و مه شاعیری خویان بمیننه وه و تیایدا بووهستن، چونکه نه وه له میراتی ئیبراهیمی پاوکیانه.

له پارانه وهیدا دهستی به رز کرده وه تاوه کو سنگی وهک چون هه ژاری دهست به رز ده کاته وه خواردنی پی بدیت، هه والیشی پیدان که باشترین دوعایهک، دوعای روزه عه رة فه یه ^۲.

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۱۲۱۸).

^۲ - ترمذی ئیخراجی کردووه (۳۵۸۵).

لێرەدا ئەم ئایەتە ی بەسەردا دا بەزی: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ المائدة: ۳ ، واتا: ئەمڕۆ ئایینە کە تانم تەواو (کامل) کردووە بۆتان و چاکە و بەهرە ی خۆم بە تەواوی پشتموو بە سەرتاندا و پازی بووم کە ئیسلام ئایینتان بێت.

لەوێدا پیاویکی موسلمان بە بەرگی ئیحرامەو لەسەر و لاخە کە ی کەوت و مرد، پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمانی کرد بە بەرگە کە یەو کفن بکریت و بۆنی لی نەدریت و بە ئاو و سیدر بشۆردریت و سەر و روومەتی دانە پۆشریت، هەواییشی دا کە خوای گەرە کاتی لە پۆژی قیامەتدا زیندووی دە کاتەو، بە دەم (لبیک اللہم لبیک) هەو زیندوو دە بیتهو.^۱

بەش

کە خۆرتاوا بوو، خۆرتاوا بوونیکی تەواو کە زەردیی خۆر ئەما، لە عەرەفە بە ئارامی و ریزو و یقارەو دە رچوو، ئوسامە ی کوری زەیدی لە پشت خۆی سەرخست و جلەوی وشترە کە ی گرت، هەتا ئەو ی سەری لە چمکیکی جەوآلە کە گیر بوو، ئە یفرموو: "أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمُ السُّكِينَةُ، فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِبْضَاعِ"^۲، واتا: ئە ی خەلکینە لە سەرخۆین، ئارام و بە یقارین، چاکە ئەو نییە پە لە بکەن. بە لە سەرخۆییەو بە ریگە ی (المأزمین) دا رۆیشت، لە ریگە ی زە بەو چوو عەرەفەو، ئەو نە ریتی پە یامبەری خوا بوو (صلی اللہ علیہ وسلم) لە جەژنە کاندای ریگە ی دە گۆری.

^۱ - بوخاری (۱۲۶۷) و موسلیم (۱۲۰۶) ئیخراجیان کردووە.

^۲ - بوخاری ئیخراجی کردووە (۱۶۷۱).

پاشان رویشتنہ کی مامناوہند کرد، نہ خیرا و نہ ہیواش، کہ بوشایبہ کی دہبینی
 مہنگاویہ کی بہرتر دہ کردہ وہ، بؤ بہرزبوونہ وہ جلہوی و شترہ کی شل دہ کرد.
 بہردہوام بوو لہوتنہ وہی (لبیک اللہم لبیک) و نہ یدہ بپی، لہرینگہ دا بوو دابہزی
 سہرناوی کرد و دہستنوویژیکی ماوہ کہ می شؤرد، نوسامہ پیبووت: لہکوی نوویژ
 بکہین ئہی پە یامبہری خوا؟ فہرموی: "المُصلَّى أَمَامَك" ، واتا: شوینی نوویژ لہ پیش
 خؤتدایہ.

پاشان بہرینگہوت تاوہ کو گہیشته موزدہ لیفہ، دہستنوویژی نوویژی ہہ لگرت، پاشان
 فرمانی دا بانگ بدری، بانگیژ بانگی دا، پاشان ہہ لسا نوویژی مہ غریبی کرد پیش
 ئہ وہی کؤلوبار بیچریتنہ وہ و گوریسی و شتر و ولاخہ کان بگیردریت بؤ بہرینگہ و تن،
 کہ کؤلوباریان پیچایہ وہ، فرمانی دا بہ نوویژ دابہستن و نوویژ کرا، پاشان نوویژی
 عیشای کرد بہ قامت بہ بی بانگدان و لہ نیوان ہہردو نوویژدا ہیچ نوویژیکی نہ کرد.^۱
 پاشان خہوت ہہ تاوہ کو بہ یانی، ئہ و شہوہ شہ و نوویژی نہ کرد، بہ دروستیش لیبہ وہ
 نہ ہاتوہ لہ شہوی ہہردو جہژنہ کہ دا شہ و نوویژی کرد بی.

بہ نہ خؤش و بی توانایانی خیزانہ کانی مؤلہتی دا ئہ و شہوہ بہرینگہ ون و پیش
 بہ یانیبوونہ وہ بگہ نہ مینا، ئہ و شہ لہ کاتی نہمانی مانگ، فرمانیشی پنیان کرد
 رہ جمی شہیتان نہ کہن ہہ تاوہ کو خؤر ہہ لڈیت.

بہش

کہ بہ یانی بوویہ وہ، نوویژی بہ یانی کرد لہ سہرہتای کاتی خؤیدا لہ رؤژی قوربانی و
 بہ بانگ و قامت، ئہ و رؤژہ رؤژی جہژن بوو، رؤژی حہ جی گہ و رہ، رؤژی جاپدان بہ
 بہریبوونی خواو پە یامبہرہ کی لہ ہہ موو ہاوبہش پە یداکہ ریک.

^۱ - بوخاری (۱۸۱) و موسلم (۱۲۸۰) نیخراجیان کردوہ.
^۲ - بوخاری (۱۶۷۲) و موسلم (۱۲۸۰) نیخراجیان کردوہ.

پاشان سه‌رکه‌وت هه‌تاوه‌کو گه‌یشته شوینی خۆی له‌مه‌شعهری حه‌رام، رووی کرده قیبه و ده‌ستیکرده پارانه‌وه و تکا و ته‌کبیر و ته‌هلپه و هه‌تاوه‌کو زۆر رووناکبوویه‌وه، نه‌وه‌ش له‌پیش خۆره‌لاتن بوو.

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌شوینی خۆی وه‌ستا و خه‌لکی تیگه‌یاند که ته‌واوی موزده‌لیفه وه‌ستانه(مه‌وقیفه)، پاشان له‌موزده‌لیفه‌وه به‌رێکه‌وت و نه‌لفه‌زلی کورپی عه‌باسی له‌پشت خۆی سه‌رخستبوو له‌رێگه‌دا(لبیک اللهم لبیک)ی ده‌وته‌وه، ئوسامه‌ی کورپی زه‌یدیش له‌پیش‌برکیتی قوره‌یشدا به‌پی بۆی ده‌رچوو.

له‌رێگه‌یدا فرمانی به‌کورپی عه‌باس کرد چه‌و(ورده به‌رد)ی بۆ کۆیکاته‌وه: حه‌وت دانه‌ی بۆ کۆکرده‌وه و له‌و شه‌وه‌دا له‌و چیا به‌نیشکاند و به‌شه‌ویش کۆی نه‌کرده‌وه. حه‌وت چه‌وی هاویشتنی هه‌لگرت، له‌نیو له‌پیدا ده‌یته‌کاندن و نه‌یفه‌رموو: "أَمْثَالُ هَؤُلَاءِ فَارْمُوا، وَإِيَّاكُمْ وَالْغُلُوُّ فِي الدِّينِ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوُّ فِي الدِّينِ"¹، واتا: نمونه‌ی نه‌م چه‌وانه به‌اوێژن، ناممان وریابن له‌زیاده‌رۆییکردن له‌تاییندا، نه‌وانه‌ی پیش ئیوه به‌هۆی زیاده‌رۆییکردن له‌تایین تیاچوون.

له‌رێگه‌دا ئافره‌تینکی خه‌سه‌م هاته به‌رده‌می و پرسیا‌ری لێکرد له‌باره‌ی حه‌جکردن بۆ باوکی، باوکی پیاوینکی به‌ته‌مه‌ن بوو نه‌یده‌توانی له‌سه‌ر و لاخ خۆی رابگرێ، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی پێکرد بۆ باوکی حه‌ج بکات.

که گه‌یشته نیو دۆلی موحه‌سیر، ژه‌نییه وشتره‌که‌یه‌وه و رۆیشتنی خێرا کرده‌وه، چونکه نه‌ریتی بوو له‌و شوینانه‌ی خوای گه‌وره سزای دوژمنانی خۆی دابی، خێرا هه‌نگاو هه‌لبگرێ، چونکه له‌و شوینه‌دا خوای گه‌وره سزای خاوه‌ن فیله‌کانی دابوو وه‌ک بۆی گێراوینه‌ته‌وه، بۆیه نه‌و دۆله ناوئزاه به‌دۆلی موحه‌سیر(مُحَسَّر)، چونکه کویربوون و دابرا‌ن له‌رۆیشتن بۆ مه‌که‌ه.

¹ - نه‌سانی(۳۰۵۷) و تین ماچه(۲۰۲۹) ئیخراجه‌یان کرده‌وه.

په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له نيوان هه ردوو ريگه دا ريگه ي ناوه راستى گرته بهر، نه وهى به سهر (الجمرة الكبرى) دهرده كه وي هه تاوه كو هاته مينا، ئينجا هاته جه مره تولعوقبا، له خوار دوله كه وه راوه ستا و كه عبهى خسته لاي چه پى و ميناش لاي راستى و رووى كرده جه مره و به سهر وشتره كه يه وه بوو له دواى خوړه لاتن به رده كاني يه ك يه ك نه هاويشت و له گه ل هه ر به رديكدا (الله اكبر) ي ده كرد، نه وكات (لبيك اللهم لبيك) ي راگرت.

له و روښتنه دا (لبيك اللهم لبيك) ي ده و ته وه تاوه كو ده ستى كرده هاويشتنى ورده به رد و چه وه كان. كه به رده كاني ده هاويشت، ببال و نوسامه ي له گه لدا بوون، يه كيكيان جلوه ي وشتره كه ي بوو گرتبوو، نه وي ترشيان سيبه رى بوو كردبوو به هوى گه رماوه. له مه دا: به لگه هه يه بوو نه وهى جائيزه سيبه ر بكرت بوو نه و كه سه ي له ئي حرامدايه نه گه ر بيتو باسى نه م سيبه ر كرده له روژى جه ژندا بي (روژى قوربانى كردن)، نه گه ر له دواى نه وه ش بي له روژانى مينا كه هه جى تيدا نيبه و ناساييه. له فه رموده كه دا نه وه روون نه كراوه ته وه له چى كاتيكدا بووه، خواش زاناره.

به ش

پاشان گه رايه وه مينا و وتاريكى بوو خه لك دا، وتاريكى كاريگه ر بوو، تيايدا فيتى پيروژى روژى قوربانى كردن و فه زلى نه و روژه ي كرد لاي خواى گه وره، هه روه ها پيروژى مه ككه به سهر ته واوى شار و ولاتان، فرمانى پيكرن بوو گوپرايه ل بن بوو نه و كه سه ي ده سه لاتيان ده كات به قورئان، فرمانى به خه لك كرد رووشوئنه كاني هه ج له وه وه وه ريگرن و فه رمووى: "لَعَلِّي لَا أَحُجُّ بَعْدَ عَامِي هَذَا"¹، و اتا: رهنگه له دواى نه م ساله م، ساليكى تر هه ج نه كه م.

¹ - ترميزى (۸۸۶) و نه سائى (۲۰۶۲) ئيخراجيان كرده وه.

مه ناسيك و ريو شوينه كاني حه جی فير كردن، شوین و پایه ی كۆچه ران و پشتیوانانی دیاری کرد، فرمانی به خه لك كرد له دواي دونیا به جیهیشتنی خوی، هه لنه گه رینه وه و بینه بیباوه پ و له گه ردنن یه كتر بدن، فرمانی کرد په یامه كه ی بگه ی نریت، هه والیشی دا رهنگه كه سیک كه وتار و په یامی ئه می پیده گات، باشر لی تی بیگات له وه ی له ویدا ناماده یه و گوئی بیستی فه رمایشتی ئه وه^۱.
له وتاره كه یدا فه رمووی: "لَا يَجْنِي جَانٍ إِلَّا عَلَى نَفْسِهِ"^۲، واتا: هه ركه سی سته م بكات، له خوی سته م ده كات.

كۆچه رانی له لای راستی قیبله دابه زاند، پشتیوانانیش له لای چه پ و خه لكی تریش به ده وریاندا، خوی گه وره گوئی خه لكی بو کرده وه تاوه كو خه لكی مینا له ماله كانی خویاندا گوئی بیستی وتاره كه ی بوون. ئه وكات مالتاواپی له خه لك كرد، بویه خه لكییش وتیان: حه جی مالتاواپی.

عه بدوالله ی كورپی عه مر ئه لی: ئه و رۆژه بینیم پرساری هه ر شتیکی لی بکرایه ئه یفه رموو: "افعلوا ولا حرج"^۳، واتا: ئه نجامی بدن تاوانبار نابن (كیشه ی نییه). ئیبن عه باس ئه لی: له باره ی سه ربپین و سه رتاشین و به رد هاویشتن و پیشخستن و دواخستن وه (التقديم والتأخير) وه پرسیار لیکرا، فه رمووی: "لا حرج"^۴، واتا: كیشه ی تیا نییه.

پاشان رۆیشت بو شوینی سه ربپین له مینا، له ویدا به دهستی خوی شهست و سی وشتی سه ربپی، به پیوه سه ربپین و به دهستی چه پی گرتبووی، ئه وه ی ئه و سه ریده بپی چه ند سالتیکیان ته مه ن کردبوو، پاشان دهستی هه لگرت و فرمانی کرده عه لی له و سه د وشتره ی مابوویه وه سه ریان بپی. پاشان فرمانی کرده عه لی (خوی لی رازی بی) پیست و گۆشته كه ی بداته خیر به هه ژاران و هیچ له وانه نه داته

^۱ - بوخاری شیخراچی کرده وه (۱۷۴۱).

^۲ - ترمیزی (۲۱۵۹) و ئیبن ماجه (۳۰۵۵) شیخراچیان کرده وه.

قه سابه كه، فهرمووی لای خویمان پیتی ده دهین: "مَنْ شَاءَ اقْتَطَعَ"^۱، واتا: بۆ ههركه سی ویستی پشکی بیات.

بەش

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مینا قوریانی کرد، فیری کردن هه موو مینا شوینی قوریانیکردنه، شاخ و دهشی مه که ریگه و شوینی سه برینه^۲.

له په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) پرسیار کرا له مینادا سیبه ریکی بۆ دروستبکریت، بۆیه فهرمووی: "واتا: لا، مِئِي مُنَاخُ مَنْ سَبَقَ إِلَيْهِ"^۳، واتا: نه، مینا شوینی نه و که سه یه که پیشتر پییده گات.

ئه مه به لگه یه له سه ر نه وهی موسلمانان له و شوینه دا هاوبه شن، هه رکه سی پیش نه وی تر پنیگه یشتبی، نه وه له پیشتره به و شوینه هه تا نه وهی خۆی ده روات و که س نابیته خاوه ن نه و شوینه.

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) که سه برینه که ی ته واو کرد، بانگی سه رتاشی کرد و سه ری خۆی تاشی، به سه رتاشی فهرموو "خُدْ"^۴، واتا: لیبیگره. ئاماژه ی کرده لای راستی، که لئی بوویه وه، قژی کرده دوو به شه وه و پاشان ئاماژه ی کرده سه رتاشه که و له لای چه پی گرت، پاشان فهرمووی: "هَذَا هُنَا أَبُو طَلْحَةَ؟"^۵، واتا: ئا نه بو ته لحه لی ره وه یه. ناردی بۆ لای نه بو ته لحه^۶.

سی جار داوای لیخۆشبوونی کرد بۆ نه وانه ی سه ریان تاشی و جاریکیش بۆ نه وانه ی کورتیان کرده وه.

^۱ - بوخاری (۱۷۱۷) و موسلیم (۱۲۱۷) ئیخراجیان کردووه.

^۲ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۶۲۱۸).

^۳ - نه بو داوود (۲۰۱۹) و نیین ماجه (۳۰۰۶) ئیخراجیان کردووه.

^۴ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۱۲۰۵).

پاشان په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پیش نویژی نیوه پړو به سواریی رویشته بۆ مه‌ککه، ته‌وافی ئیفازه‌ی کرد، ته‌نیا خۆی ته‌وافی کرد و بۆ که‌سی تر نه‌گونجا له‌گه‌لیدا نه‌نجامی بدات، نا ته‌مه‌ش دروسته.

له‌م ته‌وافه و له‌ته‌وافی مالتاوااییدا په‌له‌ی نه‌کرد، به‌لکو له‌ته‌وافی هاتندا ته‌وه‌ی کرد. پاشان دوا‌ی ته‌وه‌ی ته‌وافکردنی ته‌واو کرد، هات بۆلای زه‌مزهم و موسلمانان سه‌رقالی تاو‌خواردنه‌وه و تاو‌هه‌لکیشان بوون له‌نیو زه‌مزهمدا، فه‌رمووی: "لَوْلَا أَنْ يَغْلِبَكُمْ النَّاسُ لَنْزَلْتُ فَسَقَيْتُ مَعَكُمْ" ،واتا: ته‌گه‌ر خه‌لکیی نه‌ده‌که‌وتن به‌سه‌رتاندا، ته‌وه‌ منیش داده‌به‌زیم و له‌گه‌لتاندا تاوم ده‌خواردنه‌وه. سه‌تله‌که‌یان لی‌ نزی‌ککرده‌وه و به‌پاوه‌ستانه‌وه لی‌ی خواردنه‌وه^۱.

تاخو ته‌وافکردنه‌ی به‌پیاده‌ی بوو یان به‌سواریی؟ ته‌وه‌ موسلیم له‌سه‌حیحه‌که‌یدا ته‌گه‌رپه‌ته‌وه له‌جابه‌روه ته‌لی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌حه‌جی مالتاوااییدا به‌سه‌ر وشتره‌که‌یه‌وه ته‌وافی کرد، به‌گالتزکه‌که‌ی سه‌لامی له‌به‌رده‌ ره‌شه‌که‌ کرد، چونکه خه‌لکیی ده‌یانبینی و پرسیاریان لی‌ ده‌کرد، خه‌لک ده‌وره‌ی لی‌ دابوو^۲.

پاشان گه‌پایه‌وه مینا، جیاوازیی هه‌یه ته‌وه‌ نیوه‌پړویه له‌کوی نویژی کردووه؟ له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌ئین عومه‌روه که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) روژی قوربانیی ئیفازه‌ی کرد، پاشان گه‌پایه‌وه له‌مینا نویژی نیوه‌پړوی کرد^۳، له‌سه‌حیجی موسلیمدا هاتوو له‌جابه‌روه که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌مه‌ککه نویژی نیوه‌پړوی کردووه. جیاوازیی هه‌یه له‌بارسه‌نگکردنی په‌کک له‌و دوو بۆچوونه به‌سه‌ر ته‌وی تردا.

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۱۲۱۸).

^۲ - پیشتر باسکرا.

^۳ - بوخاری (۱۷۳۲) و موسلیم (۱۳۰۸) ئیخراجیان کردووه.

عائیشہ لہو روژہدا یەك تەوافی ئەنجام دا، ھەروەھا یەك سەعی، ئەوەش لە جیاتی
حەج و عومرەكەیی.

سەفییە لہو روژہدا تەوافی کرد، پاشان كەوتە سوورپی مانگانەو، ئەو تەوافە جیگەیی
تەوافی مائتاوایی گرتەو و خواحافیزیی نەکرد، سووننەتی پەيامبەری خوا(صلی اللہ
علیہ وسلم) جیگیر بوو لەبارەیی ئافرەتی پاکەو بوو لەسوورپی مانگانە، ئەگەر
لەپیش تەواف کەوتە سوورپی مانگانەو پێش ئەو قەرن بکات، ئەو یەك تەواف و
یەك سەعی بەسە، ئەگەر دوای تەوافی ئیفازە کەوتە سوورپی مانگانەو، ئەو ئەو
تەوافەیی جیگەیی تەوافی مائتاوایی دەگریتەو.

بەش

پاشان پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہو روژہیدا گەرایەو مینا، كە بەیانیی
بوویەو چاوەرپی خۆرئاوای بوونی کرد، كە خۆرئاوای بوو لەنیۆ کاروانەكەدا بەرێكەوت
بۆ جەمەرات و سەر و لای نەكەوت، بەجەمرەیی یەكەم دەستیپێکرد كە لہو دیوو
مزگەوتی ئەلخیفەو یە، بەحەوت چەو بەردبارانی کرد، یەك بەدوای یەك و لەگەڵ
ھاویشتنی ھەر چەوێكدا ئەیفەرموو: "اللہ أكبر"، پاشان لەپیش جەمرە چوو پێش
و روو بەقیبلە راوەستا و پاشان دەستی بەرزکردەو و پاراپەو بەپاراپەو یەكی
دریژ بەئەندازەیی خۆیندنی سورەتی بەقەرە.

پاشان ھات بۆ جەمرەیی ناوەراست، بەو شیوہیی بەردبارانی کرد، پاشان روو و لای
چەپ لای دایەو لەخوار دۆلەكەو، روو و قیبلە راوەستا و دەستی بەرزکردەو بۆ
پاراپەو و نزیک بەوستانی یەكەم راوەستا.

پاشان ھاتە جەمرەیی سییەم كە جەمرەیی ئەلحەقەبەیی، چوو دۆلەكەو، كەعبەیی
خستەلای چەپی و مینای خستەلای راستی، ئەویشی بەحەوت چەو بەردباران کرد.

نه له سه ره ودي به ردي بۆ هاويشت نه له لاي راستييه وه، به لكو روو به قيبله راوه ستا و جه مره ي سييه مي به رد پاران كرد.

كه به رد هاويشته كاني ته واو كرد، په كسر گه رايه وه و لاي رانه وه ستا. و تراوه: نه وه به هزي به رته سكي شويته كه وه بووه، و تراوه نه وه دروستره: پارانه ودي له نيو په رستش پيش لنيوونه وه باشتره له دواي لنيوونه وه له و په رستشه، هه روهك چون سورنه تي نه وه هابوو له پارانه ودي له نويژدا، كه ده پارايه وه، له گرن گرتين شوي ني نويژدا نه پارايه وه.

بهش

ميشتا له دلما ماوه: ناخۆ له پيش نويژي نيوه پۆ چه و به رده كاني هاويشتوو يان له دواي نويژي نيوه پۆ؟ نه وه ي به سر گوماندا زال بي نه وه يه، له پيش نويژي نيوه پۆدا هاويشتوو يه تي، پاشان گه راوه ته وه نويژي كردوه، چونكه جابر و كه ساني تر وتويانه: كه خۆر له ناوه راستي ناسمان لاي داوه به رده كاني هاويشتوو. لاريووني خۆر بۆ به رد هاويشتن له پۆزاني مينادا وهك خۆره لاته بۆ به رده هاويشتني رۆزي قورياني، په يامبيري خوا (صلي الله عليه وسلم) له پۆزي قوريانيدا كه كاتي به رده هاويشتن هات، هيچ په رستشيني پيش نه خست له و رۆزه دا.

بهش

حه جي په يامبيري خوا (صلي الله عليه وسلم) شمش راوه ستاني تيډا بوو بۆ پارانه وه: وه ستاني يه كه م: له سر سه فا. دووه م: له سر مه روه. سييه م: له عه ره فه. چواره م: له موزده ليفه. پينجه م: لاي جه مره ي يه كه م. شه شه م: لاي جه مره ي دووه م.

بہش

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەمینادا دوو وتاری بۆ خەلکیی پێشکەش کرد: وتاری رۆژی قوربانی کہ پێشتر باسمان کرد، وتاری دووہ میش لەناوہ راستی رۆژانی ئەلتە شریق، وتراوہ: دووہم رۆژی قوربانییہ کہ ناوہ راستی سی رۆژہ کہ یە، واتا: باشتترینیان.

بہش

عەباسی کوپی عەبدولموتەلیب روخسەتی لی خواست شەوانی مینا لەمەکە بمینیتەوہ بۆ ئاودان بە حاجییان، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) مۆلەتی دا، شوانی وشترەکانیش (وشترلەوانەکانیش) داوای روخسەتیان لی کرد شەوان لەدەرەوہی مینا بمیننەوہ بۆ ئاودان بە وشترەکان، مۆلەتی ئەوانیشی دا. پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کہ مۆلەتی ئاودەران بە حاجییان و وشترلەوانانی دا شەوان لەدەرەوہی مینا بن بۆ ئەنجامدانی کارەکانی خۆیان، ئەوہ کہ سیک سەرۆتیککی ھەبی ترسی ھەبی لە دەست دەرچی یان نەخۆشیک پتیوستی بە کہ سیک ھەبی یان نەخۆشیک نەتوانی شەوان لەدەرەوہ بمینیتەوہ، ئەوہ ئەوانیش مۆلەتی گەرانیەوہ یان ھەیە بەو دەقە ی بۆ عەباس و وشترلەوانان باسمان کرد، خواش ئاگادارە.

بہش

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) پہلە ی نە کرد لە دوو رۆژدا واجیبات و کارەکان تەواو بکات، بە لکو مایەوہ تاوہ کو بەردھاویشتنی ھەرسی رۆژی ئەلتە شریق تەواو بوو، رۆژی سیشە مەمە دوای نیوہ پۆ رویشت بۆ ئەلموحە صەب کہ ئەبتەحە، خیفی نەوہی کینانە، بینی ئەبا رافیع لەویدا گومەزی بۆ دروستکردوہ، نوێژی نیوہ پۆ و

عه‌سر و مه‌غریب و عیشای کرد و سه‌رخه‌ویکی شکاند، پاشان مه‌لسا بق مه‌ککه، شه‌ویک هه‌تا به‌ربه‌یان ته‌وایی مائتاوایی کرد و له‌و ته‌وافه‌دا له‌سه‌ر خۆ بوو.

سه‌فیه هه‌والی پیدا که که‌وتووته سووپی مانگانه‌وه، په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "أَحَابِسْتُنَا هِيَ؟" واتا: ته‌وایی ئیفازی دواخت تاوه‌کو پاک ده‌بیته‌وه بمینینه‌وه و ته‌واف بکات؟ پئیان وت: ئه‌و ئیفازه‌ی کردوووه. فه‌رمووی: "فَلْتَنْفِرْ إِنْ" ، واتا: که‌وابوو با ئاماده‌بی و ده‌ربچی.

عائیشه ئه‌ر شه‌وه ئاره‌زووی ده‌رخست به‌ته‌نیا عومره‌یه‌کی پی بکات، ئه‌ویش هه‌والی پیدا که ته‌وایی که‌عبه و سه‌فا و مه‌روه له‌بری چه‌ج و عومره‌که‌یه‌تی، به‌لام عائیشه رازی نه‌بوو ته‌نیا به‌وه نه‌بی به‌ته‌نیا عومره‌یه‌ک ئه‌نجام بدات، بۆیه په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی کرده عه‌بدولپه‌رحمانی برای تاوه‌کو له‌ته‌نعیمه‌وه عومره‌یه‌کی پی بکات، شه‌و له‌عومره‌که‌ی بوویه‌وه، پاشان له‌گه‌ل براکه‌یدا له‌نیوه شه‌ودا هاتنه ئه‌لموحه‌صه‌ب، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "فَرَعْتُمَا" ، واتا: لیبوونه‌وه؟ عائیشه وتی: به‌لی.

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بق هاره‌لانی چاری رویشتنی دا، خه‌لکی به‌ریکه‌وتن، پاشان پیش نویژی به‌یانی ته‌وایی که‌عبه‌ی کرد.^۱ پاشان پیشین جیاوازن له‌باره‌ی ئه‌له‌ته‌حصیب، ئایه سووننه‌ته یان جی یه‌کده‌نگییه؟ بق ئه‌وه بوونه‌ته دوو به‌شه‌وه.

^۱ - بوخاری(۱۷۳۳) و موسلم(۱۲۱۱) شیخراعیان کردوووه.

^۲ - بوخاری شیخراعی کردوووه(۱۵۶۰).

بهش

لیره دا سیّ بابت مهیه:

بابتی به که م: زۆرئک له شه رعناسان و نه وانی تر وه هایان داناوه که له و حه جه یدا چووته نئو به یته وه (که عبه)، زۆرئک که سیش وه های ده بینن به چاو کردن له په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم)، چوونه نئو که عبه سووننه ته، به لام ئه وهی ریبازی پیروزی ئه و به لگهی له سه ر ده دات ئه وهیه، نه له و حه جه و نه له هیچ عومره یه کدا نه چووته نئو که عبه وه (به یت)، به لکو له سالی فه تح چووته ناویه وه. بابتی دووه م: راوه ستانی له (الملتزم)، ئه وهی لئییه وه گئیر دراوه ته وه ئه وهیه له پۆزی فه تحدا ئه وهی ئه نجام داوه.

بابتی سییه م: شوینی نوێزکردنی له به یانیی زوی شه وی مالئاواییدا، له سه حیه یندا هاتوو له ئوم سه له مه وه وتوو به تی: شه کوا ی نازارم برده لای په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم)، فه رموو ی: "طُوفِي مِنْ وَّرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ"، واتا: به سواریی له پشت خه لکه وه ته واف بکه. ئه لی: ته وافم کرد و ئه وکات په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له پال به یت (که عبه) نوێزی ده کرد و ئه مه ی ته خوینده وه: ﴿وَالطُّورِ ۱﴾ وَكُنْتَ مَسْطُورًا ۲﴾ الطور: ۱-۲.

ئه مه ئه گه ری ئه وه هه لده گری نوێزی به یانیی بووبی یان نوێزیکی تر، له ته وانی مالئاواییدا بووبی یان ته وانی تر. روانیمان ئه وه و بینیمان بوخاری له سه حیه که یدا ئه م چیرۆکه ی گئیراوه ته وه، به وهی کاتیک په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ویستی ده ربچی، ئوم سه له مه ته وافی که عبه ی نه کردبوو ویستی ده ربچی، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) پییفه رموو: "إِذَا أُقِيمَتُ صَلَاةُ الصُّبْحِ فَطُوفِي عَلَى بَعِيرِكَ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ"، واتا: که نوێزی به یانیی دابه سترا، له سه ر وشتره که ت ته واف بکه و

^۱ - بوخاری (۱۶۴) و موسلیم (۱۲۷۶) ئیخراجه یان کردوو.

نه وکات خه لکيش خه ريکي نويزن. نه ویش نه وهی کرد، نويزی نه کرد هه تاوه کو ده رچوو^۱. نه سته مه نه وه رۆژی قوربانیکردن بی، بیگومان رۆژی مالئاوایی بووه، ده رده که وی که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) لای که عبه نويزی به یانیی کردوو و نوم سه له مه ش گویی لیبووه (الطور) ی خویندوو.

بهش

پاشان په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به ریکه وت بۆ گه رانه وه مه دینه، له ره وحاء بوو به کومه لی سوار گه یشته، سه لامی لیکردن و فه رمووی: "مَنْ الْقَوْمُ؟"، واتا: ئیوه کین؟ وتیان: موسلمانین. وتیان: ئیوه کین؟ فه رمووی: په یامبه ری خوا. ئافره تیک مندالیکي نیو مه لوتکه و قوماتی به رز کرده وه و وتی: نه ی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ نه مه چه ج نه بی؟ فه رمووی: به لی، بۆ تۆش پاداشت هه یه^۲.

که هاته زی نه له لیفه شه و له وی مایه وه، که مه دینه ی بینی سی جار (الله اکبر) ی کرد و فه رمووی: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، آيُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ"^۳.

پاشان نیوه رۆ له ریکه ی (المعرس) وه هاته ناویه وه و له ریکه ی (الشجرة) وه ده رچوو، خواش زانتره.

^۱ - بوخاری ئیخراعی کردوو (۱۶۲۶).

^۲ - موسلیم ئیخراعی کردوو (۱۳۳۶).

^۳ - بوخاری (۱۷۹۷) و موسلیم (۱۳۴۴) ئیخراعیان کردوو.

۵- ریازی پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہدیاری و قوریانی و

گویزہبانہدا

تایبہتہ بہ و ہشت جورہ ناژہلہی لہسورہتی نہعامدا باسکراوہ، نہ لہپیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و نہ لہاواولانہوہ باسی قوریانی و گویزہبانہ نہاتووہ، لہکوی چوار ثابہتی قورنانی پیروزہوہ ودرگیراون: یہکہم: فرمایشتی خوی گہورہیہ: ﴿أَحَلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةَ الْأَنْعَامِ﴾ المائدہ: ۱، واتا: حلال کر اوہ بوتان (گوشتی) ناژہل و چواری (مہر و بز و وشت و پشہ و ولاغ).

دوہم: فرمایشتی خوی گہورہ: ﴿وَيَذَكِّرُوا أَسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ الحج: ۲۸، واتا: ناوی خوا ببہن (کاتیک قوریانی سہر دہبن) لہ پوزانیکی دیاریکراودا لہسہر نہ و ناژہلانہی خوا پیی داوون.

سیہم: فرمایشتی خوی گہورہیہ کہ فرموویہتی: ﴿وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسَاتٌ مِّمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ ثَمِينَةَ أَرْوَجٍ مِنَ الضَّكَّانِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْرِ اثْنَيْنِ قُلْ أَلَّذِكْرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَا أَشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ نَبِيُّنِي بِعَلْمِي إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

﴿الأنعام: ۱۴۲ - ۱۴۳﴾، واتا: لہناژہل و مالائیش ہندیکی بارہلگرہ و ہندیکی بو کولک و خوریہ (کہ پاخہر و فرشی لی دروست دہکریت) لہوہی کہ خوا پیی بہخشیوون بخون وہ شوینی ہنگاوہکانی شہیتان مہکون چونکہ بیگومان شہیتان دوزمنیکی ناشکرای نئیوہیہ. (خوا) ہشت جور ناژہل و مالائی (دروستکردووہ) لہمہر دووان (مہر و بہران) و لہبز دووان (بز و سابریں) (نہی موہمہد صلی اللہ علیہ وسلم) بلی: نایا خوا نہ و دوو نیرہی حرام

کردووه؟ یان ئه و دوو مییه؟ یا ئه و بیچوانه‌ی که له سکی ئه و دوو (جووره نازه له) میینه دایه ئه گه ر ئیوه راست ده که ن مه و الم بده ئی به زانیارییه ک (له خواوه).

چواردهم: فه رمایشتی خوی گه ورده یه: ﴿ هَذَا بَلِغُ الْكَعْبَةِ ﴾ المائدة: ۹۵ ، و اتا: به شیوه‌ی قوربانی بگاته که عبه (و له وی بیکات به قوربانی).

ئه مه مه له ئینجانی عه لی کورپی ئه بو تالیبه (خوی لی رازی بی).

ئه و سه ربرپینانه‌ی که بق قوربانیه بق خوی گه وره ئه نجام ده درین سی شتن: قوربانی (هدی) و سه ربرپین (ضحایا) و گوێزه بانه.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) مه‌ر و وشتری کردووه ته قوربانی، بق خیزانه کانی مانگای کردووه ته قوربانی، له مه قام و له عومره و چه جیدا قوربانیه کردووه، سووننه تی ئه وه بوو مه‌ری ده ستنیشان ئه کرد بی ئه وه ی برینداری بکات. ئه گه له شوینی نیشته جیبوونیدا قوربانیه بناردبایه، هیچ شتیکی لی بق چه رام نه ده بوو.

که وشتری بکردبایه ته قوربانی، وشتره که ی دیاری ده کرد و که می کۆپاره که ی بریندار ده کرد تا وه کو خوینی لی ده هات.

ئه گه ر قوربانیه که ی بناردبایه، فرمانی به که سه که ده کرد سه ریبیری و نه عله که ی له خوینی قوربانیه که بگریت و بیخاته سه ر ته شت و قاپ، خوی و که سوکاری ماله که ی لیان نه ده خوارد، پاشان گوشته که ی دابه ش ده کرد.

له ئیو هاوه لانیدا له قوربانیه کردندا هاوبه شی ده کرد: وشتری بق چهوت که س، مانگایه کیش بق چهوت که س.

یه کیکه تر له پریازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، ئه وه بوو به پاوه ستانه وه وشتری سه رده‌بیری، وشتره که کۆتکراو بوو له سه ر لای چه پ به زه ویدا درابوو، له کاتی سه ربرپیندا (بسم الله) و (الله اکبر) ده کرد، به دهستی خوی

قوربانیه که ی نه نجام دہدا، رہنگہ لہ ہندیکیدا وہ کیلی دہستنیشان کردبی،
 ہر وہ ک فرمانی بہ علیی کرد (خوای لی رازی بی) بہ سہر برینی ٹہ و و شترانہ ی
 لہ ریزی سہد و شتری قوربانیدا مابونہ وہ و سہرنہ بردرا بون۔

کہ مہری سہر بردایہ قاجی دہ خستہ سہر گازہرہ ی ملی، (بسم اللہ) و (اللہ اکبر) ی
 دہوت لہ کاتی سہر برینہ کہ دا. پیشتریش باسماں کرد کہ لہ مینا و شتری سہر بری و
 فہرموی: تہ واوی شاخ و دہشتی مہ ککہ جیی قوربانیکردنہ^۱.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بؤ ٹومہ تہ کہ ی ریگہ ی دا لہ قوربانیی بہ کتر
 بخون و لئی ہہ لہ بگرن. ہہندیجار گوشتی قوربانیی دابہش کرد و جاریکیش
 فہرموی: "مَنْ شَاءَ اقْتَطَعْ"^۲، واتا: بؤ ہر کہ سی ویستی پیشکی بیات. ٹہ مہ ی کردوہ
 و ٹہ وہ ی کردوہ. جا ٹہ مہ کراوتہ بہ لگہ کہ جائیزہ لہ و پارہ و شتانہ
 ہہ لہ بگیردیتہ وہ کہ بہ سہر بوک و زاوا و ہاوشیوہ کانی تردا ہہ لہ دہدریت.

۶- ریپازی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہر برینی ناژہ لی

قوربانیدا

یہ کیکی تر لہ ریپازی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)، سہر برینی قوربانیی بوو
 لای مہرہ و قوربانیی قیران لای مینا، لہ دوا ی ٹیحرامکردن قوربانیی کردوہ و
 لہ دوا ی مہ لہ اتنی خور و لہ دوا ی چہ و ہاویشتن، چوار کاروباری ریزہ ندکراوہ: بہرد
 ہاویشتن، پاشان سہر برین، پاشان سہر تاشین، پاشان تہ وافکردن. پہ یامبہری
 خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہ و جورہ ی ری کخستوہ و ہہرگیز ریگہ ی نہ داوہ پیش
 خورہ لاتن قوربانیی بکریت. ہہر کہ سی پیش خورہ لاتن ٹہ نجامی بدات، ٹہ وہ
 پیچہ وانہ ی پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) ی کردوہ، چونکہ حوکمی

^۱ - ٹوبن ماجہ ٹیخراجی کردوہ (۲۰۴۸).

^۲ - ٹہ بو داوود ٹیخراجی کردوہ (۱۷۶۵) ..

پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) لە قوربانىكىردندا، ئەۋەيە دۋاى خۆرمەلاتن ئەنجام بىردىت.

۷- رىيازى پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) لە قوربانىكىردندا (زەھىيە)

ھەرچى رىيازى پەيامبەرى خۇايە(صلى الله عليه وسلم) لە قوربانىكىردندا، قوربانىيەكەى دۋانەدەخست، دۋو بەرانى دەكرده قوربانى و لەدۋاى نوۋىژى جەژن سەرى دەبرىن، ھەۋالىشى داۋە ھەركەسى پىش نوۋژ سەرىبىرى، ئەۋە بەشيك نىيە لە قوربانىيە جەژن، بەلكو گۆشتىكە و پىشكەشى كەسوكارى كىردۋە^۱.
فرمانىداۋە شەك مەرى سەربىردىت يان مەرى پىر.

لەبابەت كاتى قوربانىيەۋە چۋار بۆچۈن ھەيە:

يەكەم: ھەموو رۆژانى ئەلتەشرىق كاتى قوربانىكىردن.

دۋوھم: كاتى قوربانى، رۆژى جەژن و دۋو رۆژەكەى دۋاترىن، ئەمە مەزھەبى ئەحمەد^۲ و مالىك^۳ و ئەبو حەنىفەن^۴. ئەحمەد ئەلى: ئەۋە قسەى زىاتر لە ھاۋەلىكى پەيامبەرى خۇايە(صلى الله عليه وسلم).

سىيەم: كاتى قوربانىكىردن يەك رۆژە، ئەۋە قسەى ئىبن سىرىنە^۵، چونكە ئەۋ رۆژە تايبەت كراۋە بەۋ ناۋەۋە(يوم النحر)، ئەۋ تايبەتكردە بەلگە دەدات تەنيا يەك رۆژە، ئەگەر لەۋ سى رۆژەدا جائىز بوۋايە، ئەۋە دەۋترا: رۆژانى قوربانىكىردن(أيام النحر)، ھەروەك دەۋترى(رۆژانى رەجمكردن - أيام الرمي) و (رۆژانى مىنا - أيام

^۱ - بوخارى(۵۵۶۰) و موسلىم(۱۹۶۱) ئىخراجيان كىردۋە.

^۲ - مسائل أحمد بن حنبل وإسحاق ابن راهويه كىراندەۋەى الكوسج(۲۸۳۶ - ۲۸۳۷).

^۳ - المدونة لسحنون/۱/۵۵۰.

^۴ - الأصل للشيباني/۵/۴۱۲.

^۵ - المغني لابن قدامة/۱۲/۳۸۴.

منی) و (رۆژانی ئەلتەشریق - أيام التشریق)، ھەروەك جەژن خستەسەرە بۆ قوربانیکردن و یەك رۆژە، ھەروەك دەوتری جەژنی رەمەزان.

چوارەم: قسەى سەعیدی كۆپى جوبەیر و جابری كۆپى زەید^۱: لەشار و شوینانی تردا یەك رۆژە و لەمینادا سێ رۆژە، چونكە ئەو سێ رۆژە لەمینادا خەلك سەرقالی رەجم و تەواوف و سەرتاشینن، رۆژانی قوربانیکردنە پێچەوانەى خەلكى شوینانى تر.

۸- ئامۆژگاری و رێبازی پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بۆ كەسێك ویستی قوربانیکردنى ھەیه

یەكێكى تر لە ئامۆژگاری و رێبازی پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەو یە، ئەگەر كەسێك ویستی قوربانى بكات و چوو دە رۆژەى مانگەو، ئەو ھێچ موویەك (تووكێك) لەخۆى نەكاتو، ئەو ھەش لەسەحیحى موسلىمدا لە پەيامبەرى خواوە (صلی اللہ علیہ وسلم) سەلماو^۲.

۹- ئامۆژگاری پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لەسیفەتى ئازەلى بە قوربانیکراودا

یەكێكى تر لە ئامۆژگاری و رێبازی پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)، دەستنیشانکردنى ئەو ئازەلە یە دەكریتە قوربانى، دەبێ ئازەلێكى ساغ و دوود لەعەیب بێ، نەھى کردوو لەکردنى ئازەلێك بە قوربانى، كە گوێى كەل و كون و دپاوبى، ئەبو داوود باسى کردوو^۳.

^۱ - المعنى لابن قدامة ۱۲/۳۸۱.

^۲ - موسلىم شىخراجى کردوو (۱۹۷۷).

^۳ - ئەبو داوود شىخراجى کردوو (۲۸۰۶).

فرمانی داوه سهیری چاو و گویئی نازده لکه بکریت بزانه ساغ و سه لامه ته، چونکه نازده لیکئی کویر یان گوی قرتاو و کونکراو و شه قکراو ناکریت به قوربانی. نه بو داوود باسیکردوه^۱.
 هروه ما له په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) باسکراوه فه رمویه تی: "أَرْبَعٌ لَّا تُجْزَىٰ فِي الْأَضَاحِي: الْعَوْرَاءُ الْبَيْنُ عَوْرَتَهَا، وَالْمَرِيضَةُ الْبَيْنُ مَرَضُهَا، وَالْعَرَجَاءُ الْبَيْنُ ضَلْعُهَا، وَالْعَجَفَاءُ الَّتِي لَّا تُنْقِي"^۲، واتا: چوار جور نازده ل ناکرین به قوربانی: کویری و کویریه که ی به پروونی ببینریت، دیاری نه خو شه، رورن دیاری شه له، نازده لیکیش ته او لاواز و سیسه ل بی.

۱۰- ناموژگاری و ریازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له قوربانیکردنی له (المصلی) دا

یه کیکی تر له ناموژگاری و ریازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه وه بو له موسه لادا قوربانی ده کرد، له سه حیدا هاتوه که په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه ربین و قوربانیکردنی له موسه لادا بووه^۳.

۱۱- فرمانکردنی به چاکه کردن له سه ربیندا

فرمانی به خه لک کردوه نه گه نازده لیان سه ربی، به جوانترین شیوه سه ربین و فه رمویه تی: "إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ"^۴، واتا: خوی گه وره چاکه ی له سه ره موو شتیک پیویست کردوه.

^۱ - نه بو داوود (۲۸۰۴) و ترمیزی (۱۴۹۸) نیخراچی کردوه.

^۲ - نه بو داوود (۲۸۰۳) و ترمیزی (۱۴۹۷) و ثین ماجه (۳۱۴۴) نیخراجیان کردوه.

^۳ - بوخاری نیخراچی کردوه (۵۵۵۲).

^۴ - موسلیم نیخراچی کردوه (۱۹۵۵).

۱۲- به قوربانیکردنی شهك مهري له بیری پیاویک و خیزانه که ی

یه کیکی تر له ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)، نه وه یه که سیک ده توانی بو خوئی و خیزانه که ی شهك مهريک بکات به قوربانیی نه گه ر ژماره شیان زور بیت.

۱۳- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له گوێزه بانه دا

له عه مری کوری شوعه یبه وه نه ویش له باوکیه وه نه ویش له باپیری وه وتی: پرسیار له په یامبهری خوا کرا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی گوێزه بانه وه (العقیقة)، فه رموی: "لا أحبُّ العقوق" و اتا: حه زم به سزا نییه، وهك نه وه ی حه زی به و ناوه نه بی. وتیان: نه ی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)، شتیکه یه کی له ئیمه بو له دایکبوونی کوره که ی نه نجامی ده دات؟ فه رموی: "مَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَنْسُكَ عَنْ وَدِّهِ فَلْيَفْعَلْ، عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ، وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ"^۱، و اتا: مه رکه سی له ئیوه حه زی کرد بو منداله که ی خیریک بکات، با بو کور دوو شهك مه ر سه ربپریت و بو کچیش شهك مهريک. به دروست هاتوو له فه رموو ده یه کی عایشه دا (خوای لی رازی بی) فه رمویه تی: "عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ، وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ"^۲، و اتا: بو کور دوو شهك مه ر و بو کچیش شهك مهريک.

فه رمویه تی: "كُلُّ غُلَامٍ رَهِيْنَةٌ بِعَقِيْقَتِهِ، يُدْبِحُ عَنْهُ يَوْمَ السَّابِعِ، وَيُحْلَقُ رَأْسُهُ، وَيُسَمَّى"^۳، و اتا: مه مو مندالیک کۆتی گوێزه بانه که یه تی، له پۆزی حه وته مدا بۆی ده کریت و سه ری ده تاشریت و ناوی لی ده نریت.

ئیمام نه حمه د نه لی: و اتا: کۆت و به نده به و تکایه ی باوکی بۆی کردوویه تی. رواله تی فه رموو ده که نه وه یه منداله که له گره و دایه و کۆت و به نده له به رانه بر خیر و

^۱ - نه بو داوود (۲۸۴۲) و نه سانی (۴۲۱۲) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - ترمیزی (۱۰۱۳) و ئیبن ماجه (۳۱۶۲) ئیخراجیان کردوو.

^۳ - نه بو داوود (۲۸۳۸) و ترمیزی (۱۰۲۲) و نه سانی (۴۲۲۰) ئیخراجیان کردوو.

چاکه‌یه‌ک باوکی بۆی ویستوو‌یه‌تی، له‌ئاخیره‌تدا له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی بۆی نه‌کراوه‌ سزا نادریت، هه‌روه‌ک ئه‌گه‌ر باوکی له‌جووتبوون له‌گه‌ڵ دایکی (بسم الله) ی کردبێ و به‌و جووتبوونه‌ ئه‌م منداڵه‌ هاتبێته‌ دونه‌یاوه‌، شه‌یتان زیانی پێ نادات، ئه‌وه‌ ئه‌گه‌ر باوکی ئه‌و (بسم الله) یه‌ی نه‌کردبێ، له‌وه‌ پارێزراو نابێ.

۱۴- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ئاولینانی منداڵ و خه‌ته‌نه‌کردنی

پیشتر له‌فه‌رمووده‌که‌ی قه‌تاده‌ ئه‌ویش له‌ئه‌لحه‌سه‌نه‌وه‌ ئه‌ویش له‌سه‌مه‌روه‌ له‌باره‌ی گوێزه‌بانه‌ گێرامانه‌وه‌: "تَذْبَحُ يَوْمَ سَابِعِهِ وَيُسَمِّي" ،واتا: له‌په‌ڕۆی هه‌وتمیدا ئازهلێ بۆ سه‌ره‌به‌ردریت و ناوی لێ بنریت.

سه‌باره‌ت به‌خه‌ته‌نه‌کردن، ئه‌وه‌ ئیبن عباس ئه‌لێ: کوپیان خه‌ته‌نه‌ نه‌ده‌کرد هه‌تاره‌که‌ر ئیدراک و په‌یپه‌ردنی نه‌بووبی. ئه‌له‌یه‌مونی ئه‌لێ: گویم له‌ئه‌حمه‌د بوو ئه‌یووت: ئه‌لحه‌سه‌ن به‌مه‌کروه‌ی ده‌بینی کوپ له‌په‌ڕۆی هه‌وته‌میدا خه‌ته‌نه‌ بکریت. هه‌نهل ئه‌لێ: ئه‌بو عبده‌والله‌ وتی: ئه‌گه‌ر له‌په‌ڕۆی هه‌وته‌مدا خه‌ته‌نه‌ بکریت کیشه‌ نییه‌، به‌لام ئه‌لحه‌سه‌ن بۆیه‌ به‌مه‌کروه‌ی داناوه‌ تاوه‌کو لێکچوو به‌جوله‌که‌ نه‌کریت، به‌لام له‌وه‌دا شنتیک نییه‌.

۱۵- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ئاولینان و کونیه‌^۱ دانان له‌په‌یامبه‌ری خواوه‌ (صلی الله علیه وسلم) سه‌له‌ماوه‌ فه‌رموو‌یه‌تی: "إِنْ أَخْنَعَ اسْمٌ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الْأَمْثَالِ، لَا مَالِكَ إِلَّا اللَّهُ"^۲، واتا: نزم و سووکت‌ترین ناویک به‌لای خوای گه‌وره‌وه‌، ناوی پادشای پادشایانه‌، هیچ پادشایه‌ک نییه‌ جگه‌ له‌ الله.

^۱ - ئه‌بو داوود (۲۸۲۷) و ترمیزی (۱۰۲۲) و ئیبن ماجه‌ (۲۱۶۵) و نه‌سائی (۵۲۲) شیخ‌راجیان کردوه‌.

^۲ - کونیه‌، ونا باوکی فلان و دایکی فلان - وه‌رگێت.

^۳ - بوخاری (۶۲۰۵) و موسلیم (۲۱۴۳) شیخ‌راجیان کردوه‌.

ہر وہ ما لہ پے یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) سہ لماوہ فہرموویہ تی: "أَحَبُّ
الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ، وَأَصْدَقُهَا حَارِثٌ وَهَمَامٌ، وَأَقْبَحُهَا: حَرْبٌ
ومرۃ"^۱، وانا: خووشہ ویستریں و شیرینترین ناویک بہ لای خوائ گہ ورہ وہ عہ بدواللہ و
عہ بدولرہ حمانہ. راسترینیان (حَارِثٌ وَهَمَامٌ) ہ و ناشیرینترین ناویکیش (حَرْبٌ ومرۃ -
شہر و تال) یہ .

ہر وہ ما لہ پے یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) سہ لماوہ فہرموویہ تی: "إِذَا
تُسَمِّيَنَّ غُلَامَكَ يَسَارًا وَلَا رَبَاحًا وَلَا نَجِيحًا وَلَا أَفْلَحَ فَإِنَّكَ تَقُولُ أَتَمَّ هُوَ فَلَا يَكُونُ فَقُولُ
لَا"^۲، وانا: مندالہ کہت ناو مہ نی یہ سار و رہ باح و نہ جیح و نہ فلاح، چونکہ نہ وتری:
تہ وہ فلانہ شتہ؟ توش دہ لئی: نہ .

لییہ وہ سہ لماوہ کہ ناوی (عاصیۃ) ی گورپیوہ فہرموویہ تی تو جہ میلہ ی (جَمِيلَة)^۳ .
جوہ یرہ پیشتہ ناوی (بِرَّة - چاکہ کار) بوہ، پے یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
ناوہ کہ ی گورپی کردیہ جوہ یریہ^۴ . زہینہ بی کچی نوم سہ لہ مہ تہ لی: پے یامبہری
خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نہ ی کرد تہ و ناوہ ی لی بنریت و فہرمووی: "لَا تُزَكُوا
أَنْفُسَكُمْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ"^۵، وانا: خوتان پاک رامہ گرن و وہ های پیشان مہ دن
چاکہ کارن، تہ وہ خوائ گہ ورہ یہ لہ نیوہ باشتر چاکہ کار دہ ناسیت .

ناوی (حَزَن - خہ فہت) ی گورپی کہ باپیری سہ عیدی کوری تہ لموسہ یب بوو کردیہ
سہ ل (ناسان)، تہ و ناوہ ی رہ تکرده وہ و فہرمووی: سہ ل جی دہ گری و دہ جیت
بہ دلہ وہ^۶ .

^۱ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۲۱۴۲) .

^۲ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۲۱۳۷) .

^۳ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۲۱۳۹) .

^۴ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۲۱۴۰) .

^۵ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۲۱۴۱) .

^۶ - بوخاری (۶۱۹۰) و شہ ابو داوود (۴۹۵۶) شیخراچیان کردوہ .

باسىڭ لە فىقھى ئەم بوارە

لەبەر ئەۋەى ناۋ قالئى واتايە و بەلگە لەسەر شتەكە دەدات، ئەۋە حىكمەت و دانايى ۋەھى پىۋىست كىرۋە لەنتىۋان ناۋ و ناۋلىتراۋدا پەيۋەندى و گونجان ھەبىت، ئەگەرنا ناۋ و واتاكە بەيەك بېگانە دەبن، بۇيە حىكمەتى خۋاى گەۋرە ئەۋە رەتدەكاتەۋە رىك و گونجاۋ بەيەك نەبن. ئەگەر ناۋ و واتا پىكەۋە گونجاۋ نەبن، ۋاقىع پىچەۋانەى دەسەلمىنى. بېگومان ناۋ كارىگەرىى گەۋرەى ھەيە لەسەر ناۋلىتراۋ لەپۋۋى جوانى و ناشىرىنى، ئىسك سوۋكى و قورسى و ناسك و زىر.

پەيامبەرى خۋا(صلى الله عليه وسلم) ھەزى بەناۋى جوان كىرۋە، فرمانى داۋە ئەگەر كەسىكىان نارده لاي ھەۋالئىكى پى بدات، كەسەكە ناۋىكى جوان و رۋالەتئىكى جوانى ھەبى. لەخەۋ و بەئاگايىدا لەناۋەكانەۋە واتاي ۋەردەگرت، ھەروەك خۋى و ھاۋەلانى لەمالى عوقبەى كۋرى رافىعدا بىنران، خورمايەكى جوانيان بۆ ھىنرا لەخورماكانى ئىبن طاب، بۇيانى لىكدايەۋە كە لەدۋنئادا سەربەرزىيان بۆ ھەيە و لەئاخىرەتىشدا براۋە و سەرەنچام خىرن، ئەۋ ئابىنەش كە خۋاى گەۋرە بۆ ئەۋانى ھەلبۇردۋە، تەپ و تازە و خۋش و چاكە^۱.

ھەزى بەۋ شوئنانە نەبوۋ كە ناۋى ناخۋش و ناشىرىنىان لى نرابوۋ، ھەزى نەدەكرد بەۋ شوئنانەدا تىپەپىبى، ھەروەك لەغەزايەكدا بەنتىۋان دوو شاخدا تىپەپىبوۋ، لەبارەى ناۋى ئەۋ دوو شاخەۋە پىرسى، وتيان تاۋيان(فاضح و مخز- ئابروپەر و رىسواكەن)ە، لەۋ رىگەيە لاي داۋ بەنتىۋانىاندا تىپەپ نەبوۋ.

لەبەر ئەۋەى لەنتىۋان ناۋ و ناۋلىتراۋدا پەيۋەندى و نىكىكى ھەيە، ھەروەھا لەنتىۋان رۋح و جەستەدا و بەلگە لەسەر يەكتر دەدەن، ئەۋە زۆرچار كەس و شتەكان

^۱ - موسلىم نىخرايى كىرۋە (۲۲۷).

ده ناسرینه وه هه لگري چي ناويکن، بۆ نمونه نياسی کورپی موعاويه و کهسانی ترکیه کيکیان ده بينی نه یانوت: پیویسته نه م کهسه ناوی فلان بی، هه له یان نه ده کرد. هه روهک عومهری کورپی خه تاب له کابرایه کی پرسى وتی: ناوت چیه؟ وتی: پشکۆ. وتی نهی ناوی باوکت؟ وتی: بلئسه. وتی: له چی قه ومیکی؟ وتی: (الحرقة - سووتان). وتی: خه لکی کوئی؟ وتی: گه ره کی ناگر (النار). وتی: مالت نه که ویتته کوئوه؟ وتی: کلپه گرتوو. وتی: برۆ ماله که ت گری گرتوو. کابرا رویشته بینى به لى وا ماله که ی سووتاو. عومهر وشه کانی لیكدایه وه و په یوه سستی کرد به واتا و ناوه پۆکیانه وه، هه روهک په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ناوی سوهه یلی لیكدایه وه به وه ی کاریان ناسان ده بی له پۆژی حوده بیبیه دا، هه روه هاش ده رچوو. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی به ئوممه ته که ی دا ناویان جوان بکن، هه والیسی پیدان که له پۆژی قیامه تدا به و ناوه وه بانگ ده کرین.

تۆش رابمینه چون له وه سفی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) دوو ناوی بۆ داپیژراوه ریک و ته واون به واتا که ی. ناوی نه حمه د و موحه ممه د، موحه ممه ده له بهر زۆری سیفته ی ستایش تیایدا، نه حمه دیشه له بهر گه وره یی و فه زلی به سه ر سیفته ته کانی تر دا.

که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هاته مه دینه و نه و شاره پییده و ترا (یثرب - سه رزه نشته و خراب) و هه ر نه و ناوه ی هه بوو، گۆری بۆ (طیبة - چاک، پاک و بیگه رد).

رابمینه له ناوی نه و شهش که سه ی له پۆژی به دردا چوونه مه دیدان، چون ناوه کانیان گونجاو به حالوباری نه و رۆژه یان بوو، نه وانه ی بیباوه پان ناویان شه ییه (پیر) و عوتبه و وه لید (تازه له دایکبوو) بوون، سی ناوی لاواز، وه لید سه ره تایی لاوازی، شه ییه ش کۆتایی لاوازی که پیر و په که و ته ییه، هه روهک خوی گه وره فه رموویه تی:

﴿ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ﴾ الروم: ۵۴ ، وانا: خوا زاتیکه نئوهی دروستکردوو له

لاوازی(لاوازی نوتفه و بیچوو مندالی شیره خۆر)پاشان دواى لاوازی به هیزی کردون(بوون به لاو)له دواى به هیز کردنتان لاواز و پیرتان دهکات.

عوتبه وانا سه رزه نشت و شکست، بۆیه ناوه کانیاں سه رزه نشتی به سه ریاندا هینا و لاوازیه کیش بوو سه ره نجامیانی له نئو برد.

ئو سى که سهی موسلمانانیش که له به رانبه ریاندا ده رچوونه مهیدان، علی و عربه یده و حارث بوون، سى ناو گونجاو به وه سفیان بوون که بلندی و به ندایه تی و مه ولدانه، به به ندایه تییاں له درنیا و مه ولدانیان بۆ ئاخیرهت، به سه ر ئو سى بیباوه په دا سه رکه وتن.

له بهر ئه وهی ناو کاریگه ریی مه یه بۆ ناو لینراو، ئه وه خۆشه ویسترین و شیرینترین ناویک به لای خواى گه ورده عه بدوالله و عه بدولپه حمانه، عه بدولپه حمان به لای خواى گه ورده خۆشتره له عه بدولقادر، خواى گه ورده وه سفی ئه لپه حمانی به لاه شیرینتره له عه بدولقادر، عه بدوالله به لای وه شیرینتره له عبد ربه، چونکه ئو په یوه سته ییه ی له نئوان به نده و خوادایه بریتییه له به ندایه تی و عبودییه تی په تی و ته واو، ئو په یوه ندییه ش که له نئوان خوا و به نده دایه به سۆز و به زه ییه که ی ته واو په تی، ئو ئامانجه ی که له به دیهینانی مروّفا مه یه، ئه وه یه مروّفا به خۆشو یستن و ترسه وه خواى گه وره بپه رستی و مافی خوایه تی بادت، مروّفا به و کاره ده بیته به نده ی الله، که پئیده وتریت عه بدوالله، وانا ئه سته مه جگه له خوا به ندایه تی بۆ هیچ مه خلوقیک بکات. له بهر ئه وه ی به زه یی خوا به سه ر توورپه بییدا زالبوو، ئه وه به لای وه به زه یی خۆشه ویستره له توورپه یی، بۆیه عه بدولپه حمانی به لاه خۆشه ویستره له عه بدولقه هار.

بہش

لہبہر ئوہی ہموو بہندہیک بہپی ئیرادہ دہجولیتہوہ، ہیممہتیش بنہمای ئیرادہیہ و کیلانڈن و ہولئی لہسہر ئیرادہی دہوہستیتہوہ، ئوہ خوئشہویستین ناویک بہلای خوای گہورہوہ بریتیہ لہناوی(ہمام و حارث). لہبہر ئوہی دہسہلات و مولک و پادشایہتی راستہقینہ ہی خوای گہورہیہ، ئوہ سووکترین و نزمترین ناویک بہلای خوای گہورہوہ ناوی(شاہہنشایہ)، واتا: پادشای پادشایان و سولتانی سولتانہکان. ہندیئ ئہلی زانستیش نازناوی دادوہری دادوہران بہکاردہہینن. ئہلی: ہیچ کہسی دادوہری دادوہران نیہ تہنیا خوای گہورہ نہبی کہ بریاری ہرشتیک بدات دیتہدی.

ئینجا ئہو ناوہی قیزہونی و سووکی ہبی و لہدوای ئہوانہی پیشتر باسکران، ناوی: گہورہی خہلکی، گہورہی ہمووانہ، ئوہش تہنیا تاییہ تہ بہپہیامبہری خواوہ(صلی اللہ علیہ وسلم) کہ فہرموویہتی: "أنا سیدُ وُلْدِ آدَمَ یَوْمَ الْقِیَامَةِ وَآ فخر"؛ واتا: من گہورہی کورانی نادہم لہ پورئی قیامہتدا و شانازیش نیہ.

بہش

لہبہر ئوہی الحرب(جہنگ) و المُرۃ(تال) لای مرؤۃ ناخوش و ناشیرینہ، ئوہ بوونہ تہ دوو وشہی ناشیرین، بؤ ہاوشیوہکانیشیان ہروا، ئہو ناوانہ کاریگہرییان بہسہر ناولینراوہوہ ہہیہ، ہرہوک حزن(خہفت) کاریگہری ہہبوو لہسہر سہعیدی کوری ئہلموسہیب و بنہمالہکہی.

^۱ - موسلم شیخراچی کردوہ(۲۲۷۸).

بەش

مەرچى نەھىکردن بى له ناو لىناني مندا لا به يسار و افلح و نجیح و رباح، بۆ ئەو هیه که فەرمووده که ناماژەى پیکردوو "فَإِنَّكَ تَقُولُ أَتَمَّ هُوَ فَلَا يَكُونُ فَتَقُولُ لَا" ، و اتا: ئەوترى فلانە شتتان تىدايه و تۆش ئەلئى نە . ئەو ره شبينى ده خاته وه .

ئەو ناوانه ره شبينى ئەهينن، ههروهك به كابرايهك بلئى ئەرى ئاسانت لايه يان سهركهوت؟ ئەو ویش بلئى: نە . ره شبينى ئەكه وئته سه ر دلئى خۆت، به تاييهت ئەوانه ي هه ميشه ره شبين و بيزارن، بۆيه حيكمه تي خوا ي گه و ره وه ها ي پتويست كردوو، قه دغه ي به كار هيناني كۆمه لئى ناو بكات كه ناخۆشى و بيزاري بخه نه به ر گوئى مرؤف، ئەمه و سه ربارى ئەوه ي كۆمه لئى توانج ئەخاته پال ناوه كه، كه سه كه ناوئراوه ئاسان كه چى سهخت و گيرتري مرؤفه .

كارئىكى تر: ئەو ویش ئەوه يه داوا ي شتتیک له كه ستيك بكرئ پر پتست به ناوه كه ي بئى، كه سه كه ئەوه ي لا نه بئى و پئى نه كرى و ئەوه ببئته هۆكار بۆ سه رزه نشتكردن و جنيوپيدانى .

كارئىكى تر: گوماني كه سه كه به وه ي هه لگري واتاي ئەو ناوه يه و ره نكه وه ها ي لئبكات خۆى به باش بزاني و به سه ر خه لكى تر دا خۆى به رز رابگريت، ئەمه واتاي ئەوه يه كه په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) نه هيكرد ناو ببردئى به (بَرَّة) - چا كه كار) و فەرمووی: "لَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ" ، و اتا: خۆتان پاك رامه گرن و وه ها ي پيشان مه دن چا كه كارن، ئەوه خوا ي گه و ره يه له ئئوه باشت ر چا كه كار ده ناسيت .

1 - موسليم شيخراچى كردوو (2127).

2 - موسليم شيخراچى كردوو (2142).

بہش

ہرچی کونییہ، نہوہ ریژہ بۆ خاوەن کونییہ و نامازہ بۆ کردنی، پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) کونییہی ئەبا تورابی لەعەلی نابوو(خوای لی رازی بی)، برابەکی ئەنەسی کۆری مالیکی بە کونییہی ئەبی عومەیر ناودەبرد کہ هیشتا مندال بوو، پینەگە یشتبوو.

لەریازی پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) ئەوہ بوو کونییہی لەھەموو کەس دەنا، مندالی ھەبووایە یان نەبووایە، تەنیا نەھی کرد کونییہی ئەبا ئەلقاسم بە کاربەینریت، بە دروست لێیەوہ ھاتووہ فەرموویەتی: "تَسْمُوا بِاسْمِي وَلَا تَكُنُوا بِكُنْيَتِي" ،واتا: ناوم لە مندال بنین، بە لام کونییەم بە کارمە ھینن. خە لکیی لەوہدا جیاوازیوونە و چوار بۆ چوونیان بۆ دروست بووہ:

یە کەم: بە پەھایی جائیز نییە کونییہی پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بە کاربەینریت کە(ئەبا ئەلقاسم)ە، جا بە تەنیا بە کاربەینریت یان لە گەل ناوہ کە یدا، کە سە کە زیندوو بی یان مردوو، گشتگیری و رەھایی ئەم فەرموودە سە حیحە یان بۆ بوو تە بە لگە.

دووہم: نەھیکردن لە کۆکردنەوہی ناو و کونییە کە پیکەوہ، جا ئەگەر کە سیک ناوہ کە ی بە کارھینا بە بی کونییە کە یان کونییہی بە کارھینا بە بی ناوی موخە مەد، ئەوہ کیشە ی تیا نا نییە، ئەبو داوود ئەوہی وتووہ لە (باب من رأی ألا یجمع بینھما - بەشی ئەوہی وەھای بینیروہ پیکەوہ کۆنە کرینەوہ) پاشان باسی فەرموودە کە ی ئەبی ئەلزوبەیری کردووہ لە جابردوہ کە پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموویەتی: "مَنْ تَسَمَّى بِاسْمِي فَلَا يَتَكَنَّ بِكُنْيَتِي، وَمَنْ تَكَنَّ بِكُنْيَتِي فَلَا يَتَسَمَّ بِاسْمِي" ،واتا: ھەرکە سێ ناوی منی لە مندالی نا با کونییہی منی لە گەلدا

¹ - یوخاری (۶۱۷۸) و موسلیم (۲۱۳۴) شیخراعیان کردووہ.

² - ئەبو داوود شیخراعی کردووہ (۴۹۶۶).

به کار نه هیئت، هر که سیکیش کونیهی منی به کارهینا با ناوی من له مندالی نه نیت، ترمیزی گپراویه تیبیه وه و نه لی: فه رموده یه کی (حسن غریب) ه، هر ترمیزی گپراویه تیبیه وه له فه رموده یه کی موحه ممدی کوری عجلانه وه نه ویش له باوکییه وه نه ویش له نه بو هوره یره وه نه لی: (حسن صحیح) ه^۲.

ستیهم: جائیزه هر دووکی کوبکریته وه، نه وه گوازاوه ته وه له مالیکه وه^۳، خاوه نانی نه م بچوونه به لگه یان نه وه یه که نه بو داوود و ترمیزی گپراویانه ته وه له عه لییه وه و توویه تی: وتم: نه ی په یامبه ری خوا، نه گر له دوا ی تو کوریکم بو، ناساییه ناوی تو ی لی بنیم و کونیهی تو هه لبرگم؟ فه رمووی: به لی. ترمیزی نه لی: فه رموده یه کی (حسن صحیح) ه^۴.

چواره م: هه لگرتنی کونیهی نه با نه لقاسم له ژبانی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) قه ده غه بو، له دوا ی کوچی دوا یی کردنی جائیزه، هوقاری نه هییه که نه وه یه تاییه ت بووه به ژبانییه وه، چونکه له سه حیددا سه لماوه له فه رموده یه کی نه سه وه و توویه تی: پیاویک له به قیعدا بانگی کرد و وتی: نه ی نه با نه لقاسم. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) لای کرده وه. پیاوه که وتی: نه ی په یامبه ری خوا بانگی به پریتم نه کرد، به لکو له گه ل فلانه که سم بو، په یامبه ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: "تَسْمُوا بِاسْمِي وَلَا تَكْتُمُوا بِكُنْيَتِي"^۵، واتا: ناوی من هه لبرگن به لام کونیهی من به کارمه هیئن.

دروست: ناوان به ناوی موحه ممد جائیزه، هه لگرتنی کونیهی قه ده غه کراوه، قه ده غه بوونه که له ژبانی خویدا تووندتر بووه، له لایه ن په یامبه ر (صلی الله علیه

^۱ - ترمیزی شیراجی کردووه (۲۸۴۲).

^۲ - ترمیزی شیراجی کردووه (۲۸۴۱).

^۳ - المنطقى للباحثي ۲/ ۲۹۶.

^۴ - ترمیزی (۲۸۴۲) و نه بو داوود (۴۹۶۷) شیراجیان کردووه.

^۵ - بوخاری شیراجی کردووه (۲۱۲۱).

وسلم) هوه کۆکردنه وهی ههردووکیان (ناو و کونیه کهی) قهدهغهیه، لهسهه دروستیی فهرمووده کهی عهلی (خوای لی رازی بی) تیبینی ههیه، له ترمیزیدا له یواری ته سهیحکردندا جوژی ناسان وهرگرتن ههیه، بیگومان عهلی وتوویه تی: نهوه مۆله ته بۆ نهو، جا نهه به لگهیه بۆ نهوهی بۆ غهیری عهلی قهدهغهیه، خواش زاناره.

بهش

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نههی کردووه له ناوانی تری (العنب) به (کرم): فهرموویه تی: "الکرم قلب المؤمن"، واتا: به خشنده و سه خاوه تی، دلی مروقی باوه رداره. له بهر نهوهی وشه ی (کرم) به لگه ده دات له سهه خیر و سوودی زۆر، نهوه دلی بهندهی باوه ردار شایستهیه بهو ناوه نهک دار میو.

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تی: "أَلَا تَغْلِبَنَّكُمْ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمْ، أَلَا إِنَّهَا الْعِشَاءُ وَإِنَّهُمْ يُسْمُونَهَا الْعَقَمَةَ"، واتا: نهه عراب زال نه بن به سهه رتاندا له ناوی نوێژه که تان که نوێژی عیشایه و نهوان پیتی نه لاین (العقمة - تاریکایی). به دروست له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتووه فهرموویه تی: "لَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَقَمَةِ وَالصُّبْحِ، لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا"، واتا: نهه گهه نه یانزانی له نوێژی عیشا (العقمة) و به یانیدا چی خیر و فهزلیک ههیه، نهوه به گهه گۆلکی بۆی دههاتن. وتراوه: نههه نهسخی قهدهغهیه، وتراوه به پیچه وانه هیه، دروست پیچه وانهی ههردوو بۆچوونه، چونکه میژووی هیچ یهک لهو دوو فهرموودهیه نازانرنت و دژیه کییش له نیوان ههردوو

¹ - بوخاری (6183) ئیخراجی کردووه.

² - بوخاری (6183) و موسلیم (3247) ئیخراجیان کردووه.

³ - بوخاری (563) ئیخراجی کردووه له فهرموودهیه کی عهبدولله کی کوری موغلهیلی نه له موذن و موسلیم (644) له فهرموودهیه کی شهبه عومه رهوه.

⁴ - بوخاری (615) و موسلیم (537) ئیخراجیان کردووه.

فهرموده دا نبي، چونکه به تیکرایی نه می نه کردوه له به کارهینانی وشه ی (العنمة)، به لکو نه می کردوه له وهی ده سته رداری وشه ی عیسا بکریت که وشه ی که خوی گوره له قورنانه که یدا باسی کردوه و ناکری ده سته رداری لی بکریت و وشه ی (العنمة) به سهریدا زال بیت، بویه نه گره به و کاته بووتری عیسا و هندی جارش پیبووتریت (العنمة) کیشه ی تیدا نبي، خواش زاناره.

نمه پاریزگاری کردنه له لاین په یامبر (صلی الله علیه وسلم) هوه له و ناوانه ی که خوی گوره خوا په رستیه کانی پی ناو بردوه، ناکری ده سته رداریان لی بکریت و وشه ی تریان به سهردا زال بکریت، هره که نه وانه ی دواتر کردوویانه و به هوی وه وازیان له وشه و بیژه ی ده که کان هیناوه و زاووه ی تازه یان به سهریاندای پی شخستوه، به هوی نه وه شه وه نه قامی و نه زانیه که دروست بووه هر خوا پی زانایه و قه باره ی زیانه که ی ده زانیت.

۱۶- ریازی په یامبری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پاراستنی مه نقیق و هه لیزاردنی وشه کان

له وتاره کانیدا بیژه ی هه لده بژارد، بو نوممه ته که ی جوانترین و ناسکترین و ریکتترین وشه ی هه لده بژارد، وشه ی که هه لده بژارد دوور بووایه له وشه ی زیر و ناروون، قسه ی پیس و ناخوشی به کارنه ده هینا و هاوار و هرای نه بوو، له قسه دا زیر و تووند نه بوو. حزی نه ده کرد وشه ی که گوره ده رهق به که سی به کار بهیننی شیای نه بی، یان حزی نه ده کرد وشه ی که زیر ده رهق به که سی به کار بهیننی شایسته ی نه بی.

له نمونه ی به که م: ریگری ده کرد به که سی دووړو بووتریت "گوره مان"، فهرموویته: "قَاتَهُ إِنْ يَكُ سَيِّدًا فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ"، واتا: نه گره نه مه

^۱ - نه ی داوود شېخراچی کردوه (۴۹۷۷).

گہورہ تان بی، نہ وہ خوی پورہ ردگار تان تووہ کردوہ۔ ریگری کردوہ بہ نہ بو
جہل بووتری نہ بو نہ لہ کہم، ہر وہا ناوی نہ بو نہ لہ کہمی ہا وہ لی گوری بو
نہ بو شورہ یح و فہرموی: "إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَكْمُ، وَإِلَيْهِ الْحُكْمُ"، واتا: خوی گورہ
بریاردہرہ و بریار بو نہ وہ گہریتہ وہ و لای نہ وہ۔

ہر وہا نہ می کردوہ کویلہ بہ گورہ کہی چی ژن بی یان پیار بلی (ری ورتی)،
یان خاوەن کویلہ بہ کویلہ کہی بلی (عبدی - بہندہ کہم)، بہ لکو خاوەن کویلہ بلت:
کورہ لاوم و کچہ لاوم. کویلہ ش بلی: گورہ م، خاتوونم^۱۔

ہر وہا فہرمایشتی بہ و تاربیژہی کہ وتی: ہر کہ سی گوریہ لی خوا و پہ یامبہری
خوا بی نہ وہ رینیشاندہری و ہر گرتوہ، ہر کہ سیکیش سہر پیچیان بکات وئل و
سہر گہردان بوہ۔ فہرموی: "بئس الخطیبُ أنت" ، واتا: تق خراپترین و تاربیژکی.
لہ نمونہی فہرمایشتی: "أَلَا تَقُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فَلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ
شَاءَ فَلَانٌ" ، واتا: مہلین نہ گہر خوا و فلان ویستیان لی ہہ بی، بہ لکو بلین نہ گہر
خوا ویستی ہہ بی پاشان فلانہ کہ س۔

ہرچی بہ شی دوہ مہ، و قنی وشہی سہرزہ نشتکار بو کہ سی شایستہ بہ و قسہیہ
نہ بی، بق نمونہ نہ ہیکر دوہ قسہ بہ کات بووترت و فہرمویہ تی: "إِنَّا اللَّهُ هُوَ
الدَّهْرُ" ، واتا: کات بہدہست خوی گورہیہ ہہ لیدہ سوورپینی۔

لہ وہ دا سی خراپہ ہہیہ:

یہ کہم: جنیودان و قسہ وتن بہ شتیك شیاو بہ جتیو پیدان نییہ، چونکہ کات لہ لایہ ن
خواوہ دروستکراوہ و ملکہ چی فرمانی خوی گورہیہ۔

^۱ - نہ بو داوود (۴۹۵۵) و نہ سائی (۵۲۸۲) ٹیخراجی کردوہ۔

^۲ - نہ بو داوود (۴۹۷۵) ٹیخراجی کردوہ۔

^۳ - موسلم ٹیخراجی کردوہ (۸۷۰)۔

^۴ - نہ بو داوود ٹیخراجی کردوہ (۴۹۸۰)۔

^۵ - بوخاری (۶۱۸۲) و موسلم (۲۲۴۶) ٹیخراجیان کردوہ۔

دووه: جنیودان بهکات هاوبهش پهیداگردن لهخودهگریت، چونکه نه و کهسهی جنیو بهکات دهدات، ودها گومان دهکات کات سوود و زیانی بهدهسته.

سپیه: جنیودانیان بههوی روودانی کاریکوده، نهگر له و کاردا حق بهپتی نارهزوی نهوان هلبسوورپبایه، نهوه ناسمانهکان و زهوی بهسهر بهکدا کاول دهبوو، بهلام که کات هیچی بهدهست نییه، نهوه جنیودانیان بهکات جنیودانه بهخوای گوره، بویه نارهزایی و نازاره بقوای گوره.

لهمه دا په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمویه تی: "لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: تَعَسَّ الشَّيْطَانُ فَإِنَّهُ يَتَعَاطَمُ حَتَّى يَكُونَ مِثْلَ الْبَيْتِ، فَيَقُولُ: بِقُوَّتِي صَرَغْتُ، وَلَكِنْ لِيَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ يَتَصَاغَرُ حَتَّى يَكُونَ مِثْلَ الذُّبَابِ" ،واتا: هیچ یهک لهتیوه نهلی چاره رهش بی شهیتان، بهو قسه یه گوره ده بی وهک خانویهک زل ده بی و نه لی: بههیزی خووم دام بهزه ویدا، بهلکو یا بلی: بسم الله، بهوه نهوهنده بچوک ده بیته وه تاوه کو نه ندازه می شیک.

په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) رینمایی هه رکه سیکي کردووه شهیتان به شتیک مهس و دهستی لی وه شان دووه که یادی خوا بکات و بسم الله بکات و په تا به خوا بگری له شهیتان، نهوه سوود بهو کهسه ده گه یه نی و شهیتانیش تووره نه کات.

هه روه ها نمونه یه کی تر، نه هیگردنی له وهی که سیک بلی: ده روونم بیس بووه "خُبَّتْ نَفْسِي، وَلِيَقُلْ: لَقِسْتَ نَفْسِي" ،واتا: بهلکو یا بلی ده روونم رهق بووه. وشه ی پیسی ره تکر دووه ته وه، چونکه ناشیرینی و نابووتی تیدایه.

له وانه: نه هیگردووه که سی له دوی له ده سته رچوونی کار بلی: نه گره ها و وه هام ده کرد. بویه رینمایی ده کات بقو تنی نه وهی سوودی پی ده گه یه نی، یا بلی: "قَدَّرَ

¹ - نه بو داوود شیخراچی کردووه (۴۹۸۲).

² - بوخاری (۶۱۲۹) و موسلم (۲۲۰) شیخراچ کردووه.

اللَّهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ^۱، واتا: قہدہری خواہی، چی بوویؑ ئہوہ دہکات. چونکہ لہ
 ئہگہر(لو) ئہوہ مہیہ، ئہگہر ئہوہی لہدہروونی خویدایہ ئہوہ روویدابایہ، ئہوہ
 شتیکی تر رووی دہدا جیاواز لہوہی خوای گہورہ برپاری داوہ و ویستی روودانی
 مہبووہ. جا لہ و قسہیہدا ئہگہر لہبہدرؤخستہوہی قہدہر رزگاری بی، ئہوہ
 لہبہرہتستیکردن و نارہزاییبونی بہرانبہر خوای گہورہ رزگاری نابی کہ ئہلی:
 ئہگہر ئہوہم بکردبایہ، ئہوہ ئہوہم لادہبرد کہ خوای گہورہ بق منی ئہندازہ و
 قہدہر کردبوو.

^۱ - موسلم شیخراچی کردبووہ (۲۶۶۴).

هه‌شته‌م: به‌شی زی‌کر و یاد

۱- رینه‌مایی و رییازی په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌یادکردنه‌وی خوای

گه‌وره‌دا

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کاملترین خه‌لکیی بوو له‌زی‌کر و یادی خوای گه‌وره‌دا، نه‌ک هر نه‌ره، به‌لکو ته‌واوی فره‌مایشته‌کانی، یادی خودا و نه‌وه بوو خودا پیتی خو‌شبوو، فرمان و نه‌می و ته‌شرعی بو ئوممه‌ت یادیکی بوو بو خوای گه‌وره. هه‌والدانی له‌باره‌ی نار و سیفه‌ت و حوکم و کرداره‌کانی خوای گه‌وره و موژده و هه‌ره‌شه‌کانی، یادی‌ک بوون له‌خویه‌وه بوو خوای گه‌وره. ستایشی خو‌ی بوو خوای گه‌وره به‌باسکردنی خواجه‌تیی الله و شکو‌دارکردن و سوپاس و ته‌سبیحاتکردنی، یادی‌که له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) بوو خوای گه‌وره. تکا و داوای له‌خوای گه‌وره به‌ویست و ترسه‌وه، یادیکی بوو بوو خوای گه‌وره، بی‌ده‌نگ و کپی‌وونی یادیکی بوو بوو خوای گه‌وره له‌دل‌وه نه‌نجامی ده‌دا. له‌هه‌موو کات و حالو‌باریدا یاد‌که‌ره‌وه‌ی خوای گه‌وره بوو. یادی خوا له‌هه‌ناسه‌ی و رویشتن و سواریبوون و دانیشتن و پال‌که‌وتن و راوه‌ستانیدا ناماده‌یی هه‌بوو.

که له‌خه‌و هه‌لده‌ستا نه‌یفرموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ"^۱، واتا: سوپاس بوو خوا که زیندووی کردینه‌وه دوا‌ی نه‌وه‌ی مراندینی و گه‌رانه‌وه‌شمان هه‌ر بۆ‌لای خو‌یه‌تی.

عائیشه (خوای لی رازی بی) نه‌لی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که له‌خه‌و راده‌په‌ری ده‌جار (الله اکبر) ی ده‌کرد، ده‌جار (الحمد لله) و ده‌جار (سبحان الله وبحمده) و ده‌جار (سبحان الملك القدوس) و ده‌جار (استغفر الله) و ده‌جار (لا إله إلا الله) و پاشان ده‌جار نه‌یفرموو: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ ضَيْقِ الدُّنْيَا، وَضَيْقِ يَوْمِ"

^۱ - بوخاری (۶۳۲۴) و موسلیم (۲۷۱۱) شیخ‌راجیان کردوه.

القيامة"، واتا: خواجه گيان په نات پي ده گرم له سه ختي دونيا و له سه ختي روژي قيامت. پاشان نويزي ده ستپيده كرد.^۱

هه واليشي داوه نه گهر هه ركه سيك له شه ودا له خه و هه لسا بلي: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ" پاشان بلي: خواجه گيان ليم خوش به "اللهم اغفر لي" يان بپارپته وه، نه وه خواي گه وره داواي قبول ده كات، نه گهر ده ستنويزي بشوري و نويز بكات، نويزه كه ي قبول ده كريت "بوخاري باسيكردوه".^۲

ئيبن عه باس (خواي لي رازي بي) له باره ي په يامبه ري خواوه (صلى الله عليه وسلم) نه گنرپته وه سه باره ت به و شه وه ي لاي بووه و نه لي: كه له خه و هه لسا سه ري به رزكرده وه بو ناسمان و ده نايه تي كوتايي سوره تي ثالي عيمراني خوئنده وه، پاشان فه رموي: "اللهم لك الحمد أنت نور السماوات والأرض ومن فيهن، ولك الحمد أنت قيم السماوات والأرض ومن فيهن، ولك الحمد أنت الحق، ووعدك الحق، ولقاؤك حق، وقولك حق، والجنة حق، والنار حق، والنبيون حق، ومحمد حق، والساعة حق، اللهم لك أسلمت، وبك آمنت، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أَنبَتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ إِلَهِي، وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ"^۳، واتا: خواجه گيان سوپاس و ستايش ته نيا بو تو، تو رووناكيي ناسمانه كان و زهوي و نه وانه شي كه تيايدان، سوپاس و ستايش ته نيا بو تو، تو راگري ناسمانه كان و زهوي و نه وانه شي كه تيايدان، سوپاس و ستايش ته نيا بو تو تو حق و راستييت، به لئنت حقه، گه يشتنه

^۱ - نه بو داوود (۵۰۸۵) و نه ساني (۱۶۱۷) نيزاجيان كردوه.

^۲ - بوخاري گنراويه شيبه وه (۱۶۵۴).

^۳ - بوخاري (۱۸۳) و موسليم (۷۶۳) نيزاجيان كردوه.

دیدارت حه‌قه، فه‌رمایشنت حه‌قه، به‌ه‌شت حه‌قه، دۆزه‌خ حه‌ق و راسته، په‌یامبه‌ران حه‌ق و راستین، موحه‌مه‌د حه‌قه، قیامت حه‌قه، خواجه گیان من وا ملکه‌چی تو بووم، باوه‌پم به تو هینا، ته‌نیا پشتم به تو به‌ستووه، ته‌نیا بۆ لای تو ده‌گه‌ریمه‌وه، نا‌کۆکییم بۆ لای تو ده‌هینم و تو ده‌که‌مه بریارده‌ر، له‌تاوانی پیشووم و دواتریش خوش ببه، له‌وه‌ی نه‌ینی و ناشکرایه، تو خوی منی، هیچ خواجه‌کی به‌حق بوونی نییه جگه له تو، هیچ هیز و گۆرانکاریه‌ک نییه به‌بی وستی خوی گه‌وره.

عائیشه (خوی لی رازی بی) ته‌لی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که له‌خه‌و هه‌لده‌ستا ئه‌یفه‌رموو: "اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرِيلَ وَمِيكَائيلَ وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ" ، واتا: خواجه گیان نه‌ی په‌روه‌ردگاری جبریل و میکائیل و ئیسرافیل، دامینه‌ری ئاسمانه‌کان و زه‌وی، زانای نادیار و دیاری، تو بریار له‌نیوان به‌نده‌کانت ده‌ده‌ی له‌وه‌ی تیایدا جیاواز و نا‌کۆکن، رینماییم بکه بۆ ئه‌و شته‌ی حه‌قه و تیایدا جیاوازی هه‌یه و به‌مۆله‌تی خۆت رینیشاندهرییم بکه، نه‌وه تۆی کیت بووی رینیشاندهری ده‌که‌ی بۆ حه‌ق و راستی.

که له‌مال ده‌رده‌چوو ئه‌یفه‌رموو: "بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَ، أَوْ أَظْلَمَ أَوْ أُظْلِمَ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ" ، واتا: به‌ناوی خوا و ته‌نیا پشتم به‌سته خوا، خواجه گیان په‌نات پی ده‌گرم له‌وه‌ی ببمه مایه‌ی گومرایی خه‌ک یان گومرا بکریم، خه‌ک له‌خشته به‌رم یان له‌خشته به‌رن،

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۷۷۰).

^۲ - نه‌بو داوود (۵۰:۴۹) و تومیزی (۲۴:۲۷) و ئیبن ماجه (۳۸:۸۴) ئیخراجیان کردووه.

ستم بكم يان ستمم لی بکن، خهك نه فام و نه زان بكم يان نه فام و نه زان بکريم.

نه يفهرموو: "مَنْ قَالَ إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، يُقَالُ لَهُ: هُدَيْتَ وَوُقِيْتَ وَكُفِّيتَ، وَتَنَحَّى عَنْهُ الشَّيْطَانُ" ، وانا: نه گهر به کي له مال ده رچوو وتي: بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. نه وه پييده وترتت: وا ريتيشانده ري کرای و پاريزرايت و خوات به سه. شه يتانيش ليتي دورر ده گريت. فه رمووده به کي چه سه نه^۱.

ئيبن عه باس له په يامبه ري خواوه (صلى الله عليه وسلم) نه گيرتته وه له وه شه وه ي لاي مابوويه وه نه لي: ده رچوو بؤ نويزي به ياني و نه يفهرموو: "اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي لِسَانِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي سَمْعِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي بَصَرِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ خَلْقِي نُورًا، وَمِنْ أُمَّامِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ قَوَّيِي نُورًا، وَاجْعَلْ مِنْ تَحْتِي نُورًا، اللَّهُمَّ أَعْظِمْ لِي نُورًا"^۲، وانا: خوايه گيان نور و رووناکيي بخه ره دلمه وه، رووناکيي بخه ره سه ر زمانم، رووناکيي بخه ره گري و بينين و پاش و پيشمه وه، رووناکيي بخه ره سه ر و خوارمه وه، خوايه گيان رووناکييم بؤ گه وره بکه.

مه روه ها په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم) فه رموويه تي: نه گهر به کي له ئيوه چووهر مزگهوت و وتي: "أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ، وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" ، وانا: په نا ده گرم به خوا و رووي پيروزي خوا و ده سه لاتي له پيشينه ي خوا له شه يتاني نه فرهت ليکراو. نه گهر نه وه ي وت، نه وه شه يتان نه لي: "حَفِظْ مِنِّي سَائِرَ الْيَوْمِ"^۳، وانا: ته واوي روژه که ي خوي له من پاراست.

^۱ - نه يو داوود (۵۰۹۵) و ترميزي (۳۴۲۶) شيخراجيان کردووه.

^۲ - بوخاري (۶۳۱۶) و موسليم (۷۶۳) شيخراجيان کردووه.

^۳ - نه يو داوود شيخراجي کردووه (۴۶۶).

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمویه تی: "إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ - صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَلْيَقُلْ "اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَإِذَا خَرَجَ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ"^۱، واتا: نه‌گه‌ر په‌کی له‌تیوه چووه مزگه‌وته‌وه با سه‌لام بکات و سه‌لاوات بۆ من بنی‌ری و بلی (اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ)، واتا: خواجه گیان ده‌رگاکانی به‌زه‌یی خۆتم بۆ بکه‌ره‌وه، که ده‌رچوو بلی: (اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ)، واتا: خواجه گیان داوای فه‌زل و چاکه‌ی خۆت ده‌که‌م.

که نو‌یژی به‌یانیی ده‌کرد، له‌شوینی نو‌یژه‌که‌ی داده‌نیشت تاوه‌کو خۆر هه‌لده‌هات و یاد و زیکری خوای گه‌وره‌ی ده‌کرد. له‌به‌یانیبوونه‌وه‌دا نه‌یفه‌رموو: "اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وَبِكَ أَمْسَيْنَا وَبِكَ نَحْيَا وَبِكَ نَمُوتُ وَإِلَيْكَ النُّشُور"^۲، واتا: خواجه گیان به‌ناوی تۆوه به‌یانیمان کرده‌وه و ئیواره‌مان کرده‌وه، به‌تۆوه ده‌ژین و ده‌مرین و گه‌رانه‌وه‌شمان هه‌ر بۆلای تۆیه. فرمووده‌یه‌کی سه‌حیحه^۳.

نه‌یفه‌رموو: "أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبُّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذَا الْيَوْمِ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذَا الْيَوْمِ، وَشَرِّ مَا بَعْدَهُ، رَبُّ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَسَوْءِ الْكِبَرِ، رَبُّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ فِي النَّارِ، وَعَذَابِ فِي الْقَبْرِ"^۴، واتا: به‌یانیمان کرده‌وه و ده‌سه‌لات هه‌ر هی خواجه، سوپاس هه‌ر بۆ خواجه، هیچ خواجه‌کی به‌حەق بوونی نییه جگه له‌الله تا‌قانه و بی‌هاوبه‌شه، ده‌سه‌لات و ستایش هه‌ر شایسته به‌خۆیه‌تی، نه‌ندازه‌کاری هه‌موو شتی‌که، خواجه گیان داوای خیر و خۆشیی نه‌م‌ووت لی ده‌که‌م، هه‌روه‌ها خیر و خۆشیی دواتری، په‌نات پی ده‌گرم له‌شه‌پو خراپه‌ی نه‌م‌ووت و شه‌پو خراپه‌ی دواتری، خواجه گیان په‌نات پی ده‌گرم له‌ته‌مه‌لی، له‌خراپه‌ی خۆبه‌زلزانی، خواجه گیان په‌نات پی ده‌گرم له‌سزای دۆزه‌خ و له‌سزای ناو‌گۆر. که

^۱ - موسلیم شیخراچی کردووه (۷۱۳).

^۲ - نه‌بو داوود (۵۰۶۸) و ترمیزی (۳۳۹۱) و شین ماجه (۳۸۶۸) شیخراچیان کردووه.

ثیواردهش دههات نهیفرموو: "أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمَلِكُ لِي... "، واتا: ثیواردهمان کردوه و مولك و دهسه لاتیئش هر خواجه.....هتا کوتایی. موسلیم یاسی کردوه.^۱

نه بو به کر(خوای لی رازی بی) به په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ی وت: کومه لی وشه م پی بلی له به یانیان و ثیواراندا بیلیم؛ فرمووی بلی: "اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيكَهُ وَمَالِكَهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي، وَمِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشِرْكِهِ، وَأَنْ أَقْتَرِفَ عَلَى نَفْسِي سُوءًا أَوْ أُجْرَهُ إِلَى مُسْلِمٍ"، واتا: خواجه گیان نهی داهینه ری ناسمانه کان و زهوی، زانای نادیار و دیار، په روه ردگار و خاوهن و پادشای هه موو شتیک، شایه تی ددهم هیچ خواجه کی به حق بوونی نییه جگه له خوت، په نات پی ده گرم له خرابه ی دهرونی خوم، له خرابه و هاویه شیی شیتان، په نات پی ده گرم له وهی خرابه یه ک به سر خومدا بهیتم یان په لکینشی بکه م بق سه ر موسلمانیک. نه وه بلی له به یانیان و ثیواران و نه و کاته ی ده چیه جیگه ی خه و.^۲

هه روه ها په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: "مَا مِنْ عَبْرٍ يَقُولُ فِي صَبَاحٍ كُلِّ يَوْمٍ وَمَسَاءٍ كُلِّ لَيْلَةٍ: بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - إِلَّا لَمْ يَضُرَّهُ شَيْءٌ"، واتا: هر که سینک له به یانیان و ثیوارانی هه موو روژیکدا سی جار بلی: "بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ"، واتا: به ناوی الله که هیچ شتیک له گه ل ناوی نه ودا ناتوانی له زهوی و ناسماندا زیان بدات، الله که بیسه ر و زانایه. نه وه له و روژدها هیچ شتیک زانی لی نادات. فرمووده یه کی سه حیحه.^۳

^۱ موسلیم شیخراچی کردوه (۲۷۲۲).

^۲ نه بو داوود (۵۰۶۷) و ترمذی (۳۲۹۲) شیخراچیان کردوه.

^۳ نه بو داوود (۵۰۸۸) و ترمذی (۳۲۸۸) و تین ماجه (۳۸۶۹) شیخراچیان کردوه.

هروه‌ها فرموده‌تی: "رَضِيتُ بِاللّٰهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، كَانَ حَقًّا عَلَيَّ
 اللَّهُ أَنْ يُرْضِيَهُ"، واتا: هرکه‌سی له‌به‌یانیان و ئیواراندا بلی: "رَضِيتُ بِاللّٰهِ رَبًّا،
 وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا"، واتا: رازی بووم الله په‌روه‌ردگارم بی و ئیسلام ئایینم
 بی و موحه‌مه‌دیش په‌یامبه‌رم بی. نه‌وه مافه به‌سهر خواوه نه‌وه که‌سه رازی
 بکات. ترمیزی و حاکم ته‌سحیحیان کردوه^۱.

فرموده‌تی: هرکه‌سی به‌یانیان و ئیواران بلی: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أَشْهَدُكَ، وَأُشْهِدُ
 حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ، وَجَمِيعَ خَلْقِكَ، أَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا
 عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ"، واتا: خویه گیان به‌یانیم کرده‌وه و خۆت و فریشته‌کانی هرلگری
 عهرشی خۆت و هموو فریشته‌کان و بوونه‌وه‌ران نه‌که‌مه شایه‌ت که هیچ خویه‌کی
 به‌حق بوونی نییه جگه له‌خۆت و موحه‌مه‌دیش به‌نده و په‌یامبه‌ری خۆته. نه‌گر
 به‌ک جار نه‌وه بلی، نه‌وه به‌ک له‌سهر چواری جه‌سته‌ی له‌دۆزه‌خ ده‌پاریزیت، نه‌گر
 دوو جار بیللی نیوه‌ی له‌سووتانی دۆزه‌خ ده‌پاریزیت، نه‌گر سی جار بیلیت، نه‌وه
 خوی گه‌وره سی له‌سهر چواری جه‌سته‌ی له‌دۆزه‌خ به‌دوور ده‌گریت، نه‌گر چوار
 جار بیلیت، نه‌وه خوی گه‌وره له‌دۆزه‌خ ده‌پاریزی. فرموده‌یه‌کی حه‌سه‌نه^۲.

نه‌فرمودی: هرکه‌سی به‌یانیان وتی: "اللَّهُمَّ مَا أَصْبَحَ بِي مِنْ نِعْمَةٍ أَوْ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ،
 فَمِنْكَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لَكَ الْحَمْدُ، وَلَكَ الشُّكْرُ"، واتا: خویه گیان به‌یانیم کرده‌وه
 و هر نيعمه‌تیک لای من هه‌بی یان لای به‌نده‌کانت، نه‌وه ته‌نیا له‌لایه‌ن خۆته‌وه‌یه و
 هیچ هاو‌به‌شینکت نییه، سوپاس و ستایش ته‌نیا شایسته‌یه به‌تۆ. نه‌وه سوپاسی
 رۆژه‌که‌ی کردوه، هرکه‌سیکیش ئیواران بیلیت، نه‌وه سوپاسی شه‌وه‌که‌ی
 کردوه. فرموده‌یه‌کی حه‌سه‌نه^۳.

^۱ - ترمیزی (۳۳۸۹) و حاکم ۱/۶۹۹ (۱۹۰۵) ئیخراجیان کردوه.

^۲ - نه‌بو داوود (۵۰۶۹) و ترمیزی (۳۵۰۱) ئیخراجیان کردوه.

^۳ - نه‌بو داوود ئیخراجی کردوه (۵۰۷۲).

له به یانیان و نیواراندا ئەم ویرد و دوایانهی دهخویند: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي، اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَورَاتِي، وَأَمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ، وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي"، واتا: خواجه گیان داوای سهرفرازی و سهلامه تیت لی ده که م بو دنیا و ناخیره تم، داوای سهرفرازی و سهلامه تیت لی ده که م بو نایین و دنیا و که سوکار و سهروهت و سامانم، خواجه گیان عه بیه کانم داپۆشه و ترس و خه فه تم بره وینه وه، خواجه گیان له به ردهستی خۆم و له پاش و لای راست و چهپ و سهروهه بمپاریزه، په نا به مه زنی تو ده گرم له هر فیلتیک لیم بکرت. حاکم ته سحیحی کردوه^۱.

فه رموویه تی: هه رکه سی له نیوه به یانی کردوه با بلی: "أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذَا الْيَوْمِ: فَتَحَهُ وَنَصَرَهُ وَنُورَهُ وَبَرَكَتَهُ وَهُدَايَتَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِيهِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهُ"، واتا: به یانییمان کردوه و مولک و ده سه لاتی ش هی (الله) یه که په روه ردگاری هه ردو جیهانه، خواجه گیان داوای خیرو خوشیی ئەم پۆت لی ده که م، له سه رکه وتن و رووناکی و به رکه ت و رینیشانده ری ئەم رۆژه، هه روه ها په نات پی ده گرم له خراپه ی ئەم پۆ و خراپه ی دواتری. پاشان ئەگه ر نیواره شی کردوه با نمونه ی ئەوه بلی. فه رمووده یه کی هه سه نه^۲.

که به یانی ده کردوه ئە یه رموو: "أَصْبَحْنَا عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، وَكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ، وَدِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ، وَمِلَّةِ أَبِيْنَا إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ"^۳، واتا: به یانییمان کردوه له سه ر سرووشتی نیسلام و نیخلاس و نایینی موحه مه دی په یامبه رمان و نوممه تی نیبراهیمی په یامبه رمان که یه کتا په رست و ملکه چ بوو بو خوا و له هاو به ش په یدا که ران نه بوو.

^۱ - حاکم شیخراچی کردوه (۱/۶۹۸-۱۹۰۳).

^۲ - ئەبو داوود شیخراچی کردوه (۵۰۸۴).

^۳ - ئەحمەد شیخراچی کردوه (۲۴/۷۷-۱۵۳۶).

لَبَّيْهُوَ دَهْگِرْدِرِیته‌وه که به فاتیمه‌ی کچی فهرمووه: "مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَسْمَعِي مَا أُوصِيكَ بِهِ أَنْ تَقُولِي إِذَا أَصْبَحْتَ وَأَمْسَيْتِ: يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ، بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، وَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ"، واتا: چی شتیک ریگریت نه کات گوئیستی نه و ناموزگارییه‌م بی که به توی ده‌که‌م تاوه‌کو له‌به‌یانیان و نیواراندا بلئی " يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ، بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ أَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، وَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ"، واتا: نه‌ی خوی زیندوو، په‌نا بۆ به‌زه‌یی خۆت ده‌هینم که هه‌موو کاروباری زیانم بۆ چاک بکه‌ی و بۆ چاوتروکانیکیش بی راده‌ستی ده‌روونی خۆم نه‌که‌ی.

فهرموویه‌تی: گه‌وره‌ی داوای لیخۆشبوون (سید الاستغفار) نه‌وه‌یه به‌نده بلئی: "اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْ لِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ" هه‌رکه‌سی به‌یانیان بیخوینی و دلنیابی پتی، بمری له‌و رۆژه‌یدا ده‌چپته به‌هه‌شت، هه‌رکه‌سینکیش نیواره بیخوینی دلنیابی پتی و شه‌وه‌که‌ی بمری ده‌چپته به‌هه‌شت که نه‌لی: خواجه گیان تو په‌رودرگاری منی، هیچ خواجه‌کی به‌حق بوونی نییه جگه له‌خۆت، من به‌نده‌ی تو، به‌ره‌ی له‌توانامدا بی له‌سه‌ر به‌لین و په‌یمانی خۆم، په‌نا به‌ تو ده‌گرم له‌هه‌ر خرابه‌یه‌ک دامه‌ینابی، دان به‌نیعمه‌تی تۆدا ده‌نیم که به‌ منت داود، دان به‌تاوانی خۆمدا ده‌نیم، خواجه گیان لیم خۆش به، هیچ که‌سی له‌ تاوانه‌کان خۆش نابی ئیلا تو نه‌بی.

فهرموویه‌تی: "مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ وَحِينَ يُمَسِي: سُبْحَانَ اللَّهِ وَيَحْمَدُهُ مِثْلَ مَرَّةٍ، لَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلٍ مِمَّا جَاءَ بِهِ، إِلَّا مَنْ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ أَوْ زَادَ عَلَيْهِ"، واتا: هه‌رکه‌سی

^۱ به‌زار (۶۳۶۸) و نه‌سانی له‌ الکبری (۱۰۳۲) و حاکم (۱/۷۳۰) (۲۰۰۰) شیخ‌راجیان کردووه.

^۲ بوخاری شیخ‌راجی کردووه (۶۳۰۵).

^۳ بوخاری (۶۱۰۵) و موسلیم (۳۶۹۳) شیخ‌راجیان کردووه.

له به یانیان و ئیواراندا ئەم و یرد و دوایانەى دەخویند: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي، اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي، وَأَمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ، وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ قَرْعِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي"، واتا: خوايه گيان داواى سەرفرازى و سەلامەتیت لى دەكەم بۆ دونیا و ئاخیرهتەم، داواى سەرفرازى و سەلامەتییەت لى دەكەم بۆ ئایین و دونیا و كەسوكار و سەروەت و سامانەم، خوايه گيان عەیبەكانەم داپۆشە و ترس و خەفەتەم بپەوینەو، خوايه گيان لەبەردەستى خۆم و لەپاش و لای راست و چەپ و سەروە بپاریزە، پەنا بەمەزنیى تۆ دەگرم لەهەر فیلێك لیم بكریت. حاکم تەسحیحى کردوو.^۱

فەرموویەتى: هەرکەسى لەئێوە بەیانى کردووە با بلى: "أَصْبَحْنَا وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذَا الْيَوْمِ: فَتْحَهُ وَتَصْرَهُ وَثَوْرَهُ وَبَرَكَتَهُ وَهُدَايَتَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِيهِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهُ"، واتا: بەیانیمان کردووە و موك و دەسەلاتیش هى (الله) یە كە پەروەردگارى هەردوو جیهانە، خوايه گيان داواى خێرو خوشیى ئەمڕۆت لى دەكەم، لەسەرکەوتن و رووناكى و بەرەكەت و رێنیشاندەرى ئەم رۆژە، هەروەها پەنات پى دەگرم لەخرابەى ئەمڕۆ و خرابەى دواترى. پاشان ئەگەر ئیوارەشى کردووە با نمونەى ئەوە بلى: فەرموودە یەكى حەسەنە.^۲

كە بەیانى دەكردووە ئەیفەرموو: "أَصْبَحْنَا عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ، وَكَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ، وَدِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ، وَمِلَّةِ أَبِيْنَا إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ"^۳، واتا: بەیانیمان کردووە لەسەر سرووشتى ئیسلام و ئیخلاص و ئایینی موخەممەدى پەيامبەرمان و ئوممەتى ئیبراھیمی پەيامبەرمان كە یەكتاپەرست و ملكەچ بوو بۆ خوا و لەهاوبەش پەیداكەران نەبوو.

^۱ - حاکم ئیخراجى کردوو ۱/۶۹۸ (۱۹۰۲).

^۲ - ئەبو داوود ئیخراجى کردوو (۵۰۸۴).

^۳ - ئەحمەد ئیخراجى کردوو ۲۴/۷۷ (۱۰۳۶).

لئیوه ده گتیردیتته وه فرموویه تی: هرکسی بهرگ و پۆشاکئی له بهر بکات و بلی: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا، وَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ" نه وه خوای گه وه له تاوانی پیشووتری خۆشده بی^۱.

به دروست لئیوه هاتوووه دوو جار به نوم خالیدی فرمووه کاتی بهرگینکی نوئی له بهر کردوووه، فرموویه تی: "أَبْلِي وَأَخْلَقِي ثُمَّ أَبْلِي وَأَخْلَقِي"^۲، واتا: به ته مه ن درێژییه وه له بهری بکه ی و بهرگی چاکتری به دوا دا له بهر بکه ی. به ته مه ن درێژییه وه له بهری بکه ی و بهرگی چاکتری به دوا دا له بهر بکه ی.

۳- رییازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له کاتی چوونه وه مال

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) هیچ کات له پریکدا خۆی نه کردوووه به مالدا، به لکو کاتی چووده ته ژووره وه نه وان به گه پانه وه ی ناگادار بوون، سهلامی لیبان ده کرد، که ده هاته مال وه له حالییانی ده پرسیییه وه، نه یفرموو: خواردنتان هه یه"^۳، هه ندیجاریش هیچ نه ده وت تا وه کو چی هه بوایه له بهرده می داده ترا.

له سووننه ندا لئیوه وه هاتوووه فرموویه تی: نه گه ره کئی چوووه مال وه ی با بلی: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَوْلِجِ وَخَيْرَ الْمَخْرَجِ، بِسْمِ اللَّهِ وَلَجْنَا، وَعَلَى اللَّهِ رَبِّنَا تَوَكَّلْنَا" پاشان سهلام له مال و مندالی بکات^۴، واتا: خوایه گیان داوای خیر و خۆشیی چوونه ژووره وه و ده رچوونت لی ده که م، به ناوی خواره وا چوینه ژووره وه و پشتمان بهسته (الله) ی په روه ردگارمان.

^۱ نه بو داوود شیخراچی کردوووه (۵۰۲۳).

^۲ بوخاری شیخراچی کردوووه (۵۸۴۵).

^۳ موسلیم شیخراچی کردوووه (۱۱۵۱).

^۴ نه بو داوود شیخراچی کردوووه (۵۰۹۶).

له په يامبه ر(صلى الله عليه وسلم) هوه هاتووه فەرموويه تى: "ثَلَاثَةٌ كُلُّهُمْ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ رَجُلٌ خَرَجَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ حَتَّى يَتَرَفَّاهُ فَيُدْخِلُهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرُدَّهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ وَغَنِيمَةٍ وَرَجُلٌ رَاحَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَرَجُلٌ دَخَلَ بَيْتَهُ بِسَلَامٍ فَهُوَ ضَامِنٌ عَلَى اللَّهِ"، واتا: سى كەس لە لاين خواى گەر وەر و کەفیلی و زامن کراون: کە سێک بۆ جیهاد لە پێتێو خواى گەر وەر دەر دەر چیت، لە لاين خواوه زامن کراوه هەتاووه کو خوا ئە یمرینى و ئە یخات بە ههشته وه یان بە سه لامه تى و بە پاداشتی قیامهت و دەسکە و ته وه ئە گەر پێته وه مال، پیاویکیش دەر دەر چى بۆ مزگهوت لە زه مانه تى خواى گەر وەر دایه، پیاویکیش بە سه لامه وه دیته وه مال ئە ویش لە زه مانهت و سپارده یی خواى گەر وەر دایه. فەرمووده یه کى سه حیه ^۱.

بە دروست له په يامبه رى خواوه (صلى الله عليه وسلم) هاتووه فەرموويه تى: "إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ. وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ. وَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشَاءَ"، واتا: پیاویک بیته وه ماله وه و له هاتنه مال و خواردنیدا بسم الله بکات، شه یتان ئە لى: ئە مشه و مانه وه و خواردن بۆ نێمه نیه، بە لام ئە گەر له هاتنه وه مال بسم الله نه کات، شه یتان ئە لى: ئە مشه و ده توانین لێره بمینینه وه، ئە گەر له نان خواردن دا خاوه ن مال بسم الله نه کات، شه یتان ئە لى: مانه وه و خواردنیشم بۆ هه یه. موسلیم باسی کردوه ^۲.

^۱ - ئە بو داوود شیخراجی کردوه (۲۴۹۴).

^۲ - موسلیم شیخراجی کردوه (۲۰۱۸).

۴- ریښای په یامبهری خوا (صلى الله عليه وسلم) له چوونه سرناو:

له سه حیچه یندا سه لماوه که له کاتی چوونه سرناو دا فرموویه تی: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ".^۱

هر له په یامبهری خواوه (صلى الله عليه وسلم) باس ده کریت که فرموویه تی: "سِتْرُ مَا بَيْنَ الْجَنِّ وَعَوْرَاتِ بَنِي آدَمَ إِذَا دَخَلَ الْكَنْيَفَ أَنْ يَقُولَ بِسْمِ اللَّهِ"^۲، واتا: نه گهر که سی چووه سر ناو (ناوده ست) و (بسم الله) ی کرد، نه وه جنوکه عوره تی نه وه که سه نابینن.

له په یامبهری خواوه (صلى الله عليه وسلم) سه لماوه که له کاتی میزکردندا پیاویک سه لامی لیکردووه، وه لامی نه داوه ته وه.

له سرناوکردندا نه رووی له قیبله کردووه نه پشتی لی کردووه، نه هیکردووه له پووکردن و پشت کردن له قیبله، له فرمووده یه کی نه بو نه یوب و سه لمانی فارسی و نه بو هوره یره و مه عقیلی کوپی نه بو مه عقیل و عه بدوالله ی کوپی نه لحاریسی کوپی جه زه نه لزوبه یدی و جابری کوپی عه بدوالله و عه بدوالله ی کوپی عومه ر، نه واوی نه و فرموودانه سه حیحن، هر فرمووده یه کی پیچه وانه ی نه وانه هه بن، یان له سه نه دا کیشه یان هه یه یان واتا لاوازن.

که له ناوده ست درده چوو نه یه فرموو: "غُفْرَانُكَ"^۳.

^۱ - یوخاری (۱۴۲) و موسلیم (۳۷۵) ئیخراجیان کردووه.

^۲ - ئیین ماجه ئیخراجی کردووه (۲۹۷).

^۳ - نه بو داوود (۲۰) و ترمیزی (۷) و ئیین ماجه (۲۰۰).

۵- رِيَاذِي پِهِ يَامْبِهَرِي خَوَا (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَه زِيكْرِي دِهَسْتَنُوِيژْدَا

له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم) سه لماوه كه ده ستي ده خسته نه و قاپه ي كه ناوي تيدا بوو، پاشان به هاوه لاني نه فهرموو: "تَوَضُّؤُوا بِسْمِ اللّٰهِ"، واتا: به ناوي خواوه ده ستنويژ شوردن ده ستي بيكه ن.

به دروست لتيه وه هاتووه (صلى الله عليه وسلم) فهرموويه تي: "مَنْ أَسْبَغَ الوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَتُحْتَلُّ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ"^۱، واتا: هه ركه سي جوان ده ستنويژي شورد و پاشان وتي "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ"^۲ نه وه هه شت ده رگاكي به هه شتي بو ده كرتيه وه و له كام ده رگاي بووي ده چيته ژوره وه.

نه سائي به نيسنادي سه حيح له فهرمووده يه كي نه بو موساي نه شعهر ييه وه باسي كرده وه وتي: "ناوي ده ستنويژم بو په يامبهر (صلى الله عليه وسلم) هينا و ده ستنويژي شورد، گويم لي بوو نه پارايه و نه يفهرموو: "اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، وَوَسِّعْ لِي فِي دَارِي، وَبَارِكْ لِي فِي رَزْقِي"^۳، واتا: خوايه گيان ليم خوش به و ماله كه م بو فراوان بكه و بهر كه ت بخه ره نه و رزقه ي پيمي ده به خشي. وتم: نه ي په يامبهري خوا، گويم ليت بوو ده پارايته وه بو فلان شت و فلان شت. نه ويش فهرمووي: نايه هيچ شتيكي ترم به جي هيشتووه و نه م وتبي^۴.

^۱ - نه سائي ثيخراجي كرده وه (۷۸).

^۲ - موسليم ثيخراجي كرده وه (۲۳۴).

^۳ - نه سائي له السنن الكبرى ۳۶/۹ (۹۸۲۸).

۶- رښتیا په پیامبري خوا (صلى الله عليه وسلم) له بانگان و زیکره کاندیا له په پیامبري خواره (صلى الله عليه وسلم) سه لماره، بانگان نه نجام دراره به دريژکردنه وهی ناوازی بانگه که (ترجیع) و دريژنه کردنه وهی، نیقامه ی به دووان و تاك (یهك جار وتن) داناوه، به لام نه وهی لښه وه به دروست هاتووه، نه وهیه دوو جار بووتريت: "قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ"، به دروست لښه وه نه هاتووه هرگیز به یهك جار وترابی، هر وهه به دروست هاتووه له سه ره تاي بانگدا چوار جار و تراوه (الله أكبر) و به دروست لښه وه نه هاتووه کردبیتیه دوو جار.

رښتیا و رښتیا په پیامبري نازیز له زیکرې کاتي بانگان و دواي بانگدا، نه وه بؤ نوممه ته که ی پینچ جوړی داناوه:

یه که م: نه وهی بیسه ری بانگ هه مان وشه کانی بانگبیز دوو باره بکاته وه، ته نیا له (حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ) به دروست لښه وه هاتووه له جیاتی نه و دووانه هه رموویه تی (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)، نه مه به پتی حکمه تی ریک و گونجاوه به حالی بانگبیز و نه و که سه ی گونی له بانگه، هه ردوو و ته ی (حَيَّ) بانگ کردنی بیسه ره تاوه کر به دهم نویژه وه بیت، بویه بووه ته سووننه ت بؤ که سی بیسه ر که له پویشتن و به دهنگه وه چوونی نه و بانگه وازه پشت به خواي گوره به سستی.

دووه م: بلی: "وَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا" هه والیشی داره هه رکه سی نه وه بلی، نه وه خواي گوره له تاوانه کانی خوښ ده بی.

سییه م: دواي لښوونه وهی له وه لامدانه وهی بانگه که، سه لاوات له سه ر په پیامبر (صلى الله عليه وسلم) بدات و بگاته سه لاتی نیراهیمییه هه روهك نوممه ته که ی فیر کردووه

^۱ - نه یو داوود شیخراچی کردووه (۵۲۵).

به و جوره سه لاواتی له سه ر بدهن. بیگومان هیچ سه لاواتیک نییه له و سه لاواته ته و اوتربی با به خو به زانا هه لکیشه رانیش شتی تر بلین.

چوارهم: له دواى سه لاواتدان له سه ر په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) بلی: "اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَأَبِعْنَهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ، إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ"^۱.

پینجه م: دواى شه بۆ خو ی بیاریته وه و داوا فه زلی خوا بکات، شه وه بۆ دیتته دی هه روه ک له سووننه ندا هاتووه له په یامبه ری خوا وه (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "قُلْ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا انْتَهَيْتَ فَسَلْ تُعْطَهُ"^۲، واتا: شه وه بلین شه وه که بانگیژ شه یلی، که لئی بوو یته وه له خوا داوا بکات پیته ده دریت.

له سووننه ندا هاتووه له په یامبه ری خوا وه (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "الدُّعَاءُ لَا يُرَدُّ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ"^۳، واتا: پارانه وه له نیوان بانگ و قامه تدا رته ناکریتته وه. وتیان: شه ی چی بلین شه ی په یامبه ری خوا؟ فه رمووی: "سلوا الله العافية في الدنيا والآخرة"^۴، واتا: بۆ دونیا و ناخیره تتان داواى سه لامه تی بکه ن. فه رمووده یه کی سه حیجه^۲.

۷- ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له زیکرکردن له ده ی زیلحیجه دا په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ده ی زیلحیجه دا زور ده پاراپیه وه و فرمانی ده کرد زور (لا إله إلا الله و الله أكبر و الحمد لله) بکریت.

لییه وه ده گپدریتته وه که له نوژی به یانی روژی عه ره فه وه تا وه کو عه سری کوتا روژی ته شریق شه یفه رموو: "اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ"

^۱ - بوخاری ته خریجی کردووه (۶۱۴).

^۲ - شه بو داوود شیخراجی کردووه (۵۲۴).

^۳ - شه بو داوود (۵۲۱) و ترمیزی (۳۵۹۴) شیخراجیان کردووه.

وَاللَّهُ الْحَمْدُ^۱، ئەمە و ئەگەرچی ئیسناده‌کە‌ی سه‌حیح نییه، به‌لام کاری پێ ده‌کریت.

شافعی ئە‌لی: ئە‌گەر زیاتری کرد ب‌لی (ﷺ) الله أكبر کبیرا، والحمد لله کثیرا، وسبحان الله بکرةً وأصیلاً، لا إله إلا الله، ولا نعبد إلا إياه مخلصين له الدين ولو كره الكافرون، لا إله إلا الله وحده، صدق وعده، ونصر عبده، وهزم الأحزاب وحده، لا إله إلا الله والله أكبر) ئە‌گەر ئە‌وه‌ی بۆ زیاتر بکات باشتره^۲.

۸- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌زیکری کاتی بینینی مانگ

باس ده‌کریت له‌ په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که ئە‌یفه‌رموو: "اللَّهُمَّ أُمَّهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، رَبِّي وَرَبُّكَ اللَّهُ"، واتا: خواجه گیان ئە‌م مانگه‌مان به‌ئارامی و ئیمان و سه‌لامه‌تی و ئیسلامه‌وه بۆ به‌ینه، الله په‌روه‌ردگاری من و تۆیه. ترمیزی ئە‌لی: فه‌رموده‌یه‌کی سه‌سه‌نه^۳.

لێیه‌وه ده‌گێردریته‌وه که له‌کاتی بینینی مانگدا فه‌رمویه‌تی: "اللَّهُمَّ أُمَّهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، وَالْتَوْفِيقِ لِمَا نُحِبُّ وَتَرْضَى، رَبُّنَا وَرَبُّكَ اللَّهُ"، واتا: خواجه گیان به‌سه‌رماندا هه‌لێبێتی به‌سه‌لامه‌تی و ئیمان و له‌شساعی و ئیسلام و بۆ هه‌ر شتێک ئێمه‌ هه‌زمان پێی هه‌یه و جێی رازیبوونی تۆیه، نه‌ی مانگ په‌روه‌ردگاری تۆ و ئێمه‌ هه‌ر(الله)یه. دارمی باسیکردوه^۴.

^۱ - داره‌قوتنی ۲/۲۹۰ (۱۷۳۷) و به‌یه‌قی له‌ الدعوات الکبیر ۲/۱۶۵ (۵۶۰) نێخراچیان کردوه.

^۲ - الأم للشافعی ۲/۵۲-۵۳.

^۳ - ترمیزی نێخراچی کردوه (۳۴۶).

^۴ - دارمی نێخراچی کردوه ۲/۱۰۵ (۱۷۳۹).

۹- ریازی پیامبری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پیش نانخوردن و دواي نانخوردن

که دهستی ببردایه بؤ خواردن، دهیفرموو (بسم الله)، به و کهسهی نانی دهخوار فرمائی دهکرد (بسم الله) بکات و نهیفرموو: "إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يَقُولَ بِسْمِ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فِي آخِرِهِ" ،واتا: نهگه ره کی له تیوه نانی خوارد با (بسم الله) بکات، نهگه ره له سه ره تادا (بسم الله) ی بیرچوو، با بلی: "بِسْمِ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ وَآخِرِهِ" فرمووده یه کی سه حیحه^۱.

دروست، واجیبه له کاتی نانخواردندا (بسم الله) بکریت.

که خواردن له به ردهستی ه لده گهرا، دهیفرموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، غَيْرَ مَكْفُورٍ وَلَا مُودَعٍ، وَلَا مُسْتَغْنَى عَنْهُ رَبَّنَا عَزَّ وَجَلَّ" ، بوخاری باسیکردوه^۲.
 نهیفرموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى وَسَوَّغَهُ وَجَعَلَ لَهُ مَخْرَجًا" ،واتا: سوپاس و ستایش بؤ الله که نه و خواردن و خواردنه وه یه ی پی داوین و ده رچه شی بؤ کردوه ته وه. بوخاری لییه وه نه گپریته وه که نهیفرموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا (وَأَرَوَانَا)" ،واتا: سوپاس و ستایش ته نیا بؤ الله که هه موو شتیکی پی داوین و تینویتی شکاندووین.

ترمیزی لییه وه نه گپریته وه که فرموویته تی: "«مَنْ أَكَلَ طَعَامًا فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»" ،واتا: هه رکه سی نانیکی خوارد و وتی: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ» ،واتا: سوپاس و ستایش ته نیا بؤ الله که نه م خواردنه ی پی دام به بی نه وه ی هیچ

^۱ - نه بو داوود (۲۷۶۷) و ترمیزی (۱۸۵۸) شیخراچی کردوه.

^۲ - بوخاری شیخراچی کردوه (۵۴۵۸).

^۳ - نه بو داوود شیخراچی کردوه (۳۸۵۱).

^۴ - بوخاری شیخراچی کردوه (۵۴۵۹).

له توانای مندا هه بووی، نه وه خوی گه وره له توانی له پیشتری خۆشده بی.
 فه رمووده یه کی چه سه نه^۱.

باس ده کریت کاتیک خواردنی لی نزیکه خرایه وه نه یفه رموو (بسم الله)، کاتیکیش
 لئی ده بوویه وه و دهستی هه لده گرت نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ اطْعَمْتَ وَسَقَيْتَ، وَأَغْنَيْتَ،
 وَأَقْنَيْتَ وَهَدَيْتَ، وَأَحْيَيْتَ، فَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا أَعْطَيْتَ" ئیسناده که ی سه حیه^۲، واتا:
 خویه گیان وا خواردن و خواردنه وه ت پی داین و بی پیوستییت کردین و
 رینیشاندهریی ئیمه ت کرد و ئیمه ت زیندوو کرده وه، بو هه موو نه وانه سوپاس و
 ستایشت ده که بین.

له سوننه ندا هاتوو هه رموویه تی: هه رکه سی خواردنیکی خوارد با بلی: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا
 فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ"، واتا: خویه به رکه تی تی بکه ی بو ئیمه و باشترمان پی
 بده ی. هه رکه سیکیش خوی گه وره شیر ی پی دا با بلی: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَزِدْنَا
 مِنْهُ"، واتا: خویه گیان بو مان به رکه تی تی بکه ی و زیاتری بکه ی. هیچ شتیکی نییه
 به قه د شیر مرؤف بی پیوستی نی کات به خواردن و خواردنه وه، هیچ خواردنیکیش
 سوودی نه ویان نییه. فه رمووده که چه سه نه^۳.

لییه وه باسده کریت که کاتی له په رداخدا شتی ده خوارده وه، سی هه ناسه ی
 هه لده مزی.

^۱ - شه بو داوود (۴۰۲۳) و ترمیزی (۳۴۵۸) و شین ماجه (۳۲۸۵) شیخراجیان کردوو.

^۲ - شه حه د شیخراجی کردوو ۱۴/۲۷ (۱۶۵۹۵).

^۳ - شه بو داوود (۳۷۲۰) و ترمیزی (۳۲۵۵) و شین ماجه (۳۳۲۲) شیخراجیان کردوو.

۱۰- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی خوارده‌وه

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که ده‌چووه لای خیزانه‌کانی ته‌پیرسی: "هیچ خواردنیکتان لا مه‌یه؟" هرگیز عه‌یی له خواردنیک نه‌گرتووه، به‌لکو نه‌گر نارده‌زووی خوارده‌نه‌که‌ی بکردبایه ده‌یخوارد و نه‌گر چه‌زی پی نه‌کردبایه وازی لی ده‌مینا و قسه‌ی نه‌ده‌کرد، جاری وه‌هاش مه‌بووه فه‌رموویه‌تی: "أَجِدُنِي أَعْفُهُ" ، واتا: نارده‌زووی ناکه‌م.

مه‌ندیچار پیا‌ه‌لدانی خواردنی کردووه، وه‌کو فه‌رموویه‌تی: "نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ" ، واتا: خه‌ل با‌شترین خواردنیکه. نه‌مه با‌شتر دانان نییه، به‌لکو پیا‌ه‌لدانیتکتی بو‌خه‌ل له‌و حاله‌ته‌ی که به‌رده‌ست بووه و بق‌راگرتنی دلی نه‌و‌که‌سه بووه که هینا‌ویتتی. نه‌گر به‌رؤژوو بووایه و خواردنیکی به‌ینرابایه‌ته به‌رده‌ست، ده‌یفه‌رموو: "إِنِّي صَائِمٌ" ، واتا: من به‌رؤژووم. فرمانی کردووه به‌و‌که‌سه‌ی لی‌ی نزیک‌کردووه‌ته‌وه که بانگی نه‌و‌که‌سه بکات وا پیش‌که‌شی کردووه، نه‌گر به‌رؤژوو نییه با لی‌ی بخوات. نه‌گر ده‌عوه‌تی خواردنیک بکربایه و که‌سینک دوا‌ی بکه‌وتبایه، خاوه‌ن مالی نا‌گادار ده‌کرده‌وه و نه‌یفه‌رموو: "إِنَّ هَذَا تَبِعْنَا، فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْتِنَ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ رَجَعْ" ، واتا: نه‌م به‌دواماندا هات، نه‌گر مؤله‌تی ده‌ده‌ی با بیته ژورده‌وه و نه‌گر مؤله‌تی ناده‌ی ده‌گر پیتته‌وه.

^۱ - موسلیم شیخ‌راجی کرده‌وه (۱۱۵۴).

^۲ - بوخاری (۵۴۰۰) و موسلیم (۱۹۴۶) شیخ‌راجیان کرده‌وه.

^۳ - موسلیم شیخ‌راجی کرده‌وه (۲۰۵۲).

^۴ - بوخاری شیخ‌راجی کرده‌وه (۱۹۸۲).

^۵ - موسلیم شیخ‌راجی کرده‌وه (۱۴۲۱).

^۶ - بوخاری (۵۴۶۱) شیخ‌راجی کرده‌وه.

له‌سه‌ر خواردن قسه‌ی ده‌کرد هه‌روه‌ک له‌بابه‌ت خه‌له‌وه باسما‌ن کرد، هه‌روه‌ک به‌زپ‌کوپه‌که‌ی وت که عومه‌ری کوپ‌ی نه‌بی سه‌له‌مه بوو فه‌رمووی: "سَمُ اللّٰهَ، وَكُلُّ مِمَّا يَلِيكَ"، واتا: بسم الله بکه و له‌پیش خۆته‌وه بخۆ.

هه‌ندی‌جار چه‌ند جارێک به‌میوانی ده‌فه‌رموو به‌رده‌وام بی له‌خواردن هه‌روه‌ک خه‌لکانی به‌خشنده و سه‌خی نه‌وه ده‌که‌ن، هه‌روه‌ک له‌فه‌رمووده‌ی نه‌بو هوریره هاتوو له‌ی بوخاری له‌باسی خواردنه‌وه‌ی شیردا و چه‌ند جارێک فه‌رموویه‌تی: "اشرب - بخۆره‌وه" و چه‌ند جارێک فه‌رموویه‌تی، هه‌تاوه‌کو نه‌ویش وتووویه‌تی: سویند به‌و که‌سه‌ی تۆی به‌حه‌ق ناردوو، ریگه‌ نه‌ما تئیبکه‌م^۱.

له‌ی هه‌ر قه‌وم و که‌سی نانی خواردبی، ده‌رنه‌چوو هه‌تاوه‌کو دوعای بۆیان نه‌کردبی، له‌مالی عه‌بدوالله‌ی کوپ‌ی بوسردا پارایه‌وه و فه‌رمووی: "اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِيمَا رَزَقْتَهُمْ، وَاعْفِرْ لَهُمْ وَارْحَمَهُمْ"، واتا: خواجه گیان له‌وه‌ی رزقت داون به‌ره‌که‌تیان بۆ تئیبکه‌ی، لئیان خۆش به‌ و به‌زه‌بیت پئیاندا بیته‌وه. موسلیم باسی‌کردوو^۲.

له‌مالی سه‌عدی کوپ‌ی عوباده پارایه‌وه و فه‌رمووی: "أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ، وَأَكَلَ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ، وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ"، واتا: رۆژوو‌ه‌وانان لاتان به‌ریانگ بکه‌نه‌وه و چاکه‌کاران نانتان بخۆن و فریشته‌کان به‌سه‌رتان بکه‌نه‌وه.

به‌دروست له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتوو شه‌و چوو‌ته‌ ماله‌وه و گه‌راوه به‌دوای خواردندا و خواردنی ده‌ست نه‌که‌وتوو، فه‌رموویه‌تی: "اللّٰهُمَّ اطْعِمْ مَنْ أَطْعَمَنِي وَاسْقِ مَنْ سَقَانِي"^۳. پاراوه‌ته‌وه بۆ نه‌وانه‌ی خواردنیان به‌هه‌ژاران داوه

^۱ - بوخاری (۵۳۷۶) و موسلیم (۲۰۲۳) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - بوخاری ئیخراجی کردوو (۶۴۵۲).

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردوو (۲۰۵۵).

^۴ - نه‌بو داروود ئیخراجی کردوو (۳۸۴۵).

^۵ - موسلیم ئیخراجی کردوو (۲۰۵۵).

و پياھه لَدانی کردوون، جارِیکیان فەرمووی: "ألا رجلٌ يضيف هذا رحمه الله"^١، واتا: کەسێک نێیە میوانداریی ئەم پیاوھ بکات خوا بەزەیی پێدا بێتەوھ؟ بە پیاوھ ئەنسارییە کە و خێزانە کە ی فەرموو کە خواردنی خۆیان و مندالە کە یان خست بەردەم میوانە کە: "لقد عَجِبَ اللهُ مِنْ صَنِيعِكَمَا بَضِيفِكَمَا اللَّيْلَةَ"^٢، واتا: خوای گەرە سەیری پێ هات بە و کارە ی ئەمشە و هەردووکتان لە گەل میوانە کە تاندا کردتان.

لوتبەرزیی نە دەنواند لە خواردن دان بە هەر کەسێک، کە سە کە مندال بووایە یان گەرە، نازاد بووایە یان کۆیلە، دەشتەکیی بووایە یان کۆچەر.

فرمانی کردووه بە دەستی راست خواردن بخوریت، ئەھی دەکرد بە دەستی چەپ بخوریت و ئەیفەرموو: "إِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِشِمَالِهِ"^٣، واتا: ئەو شەیتانە بە دەستی چەپی ئەخوات و ئەخواتەوھ. مەبەست ئەوھ یە خواردن بە دەستی چەپ حەرەمە، ئەوھش دروستە، ئەو کە سە ی بە دەستی چەپ نان بخوات یان شەیتانە یان بە شەیتان شو بهێنراوھ.

فرمانی بە و کە سەنە داوھ کە هەرچی دەخۆن تێرناخۆن، بەوھ ی لە دەوری خواردنە کە یان کۆببەنەوھ و پیکەوھ نان بخۆن و هەر یە کە و لە قاپیکدا تان ئەخوات، (بسم الله) ش تاوھ کۆ خوای گەرە بەرە کە ت بخاتە خواردن یانەوھ^٤.

بە دروست لێیەوھ هاتووھ فەرموویەتی: "إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ يَأْكُلُ الْأَكْلَةَ يَحْمَدُهُ عَلَيْهَا، وَيَشْرَبُ الشَّرْبَةَ يَحْمَدُهُ عَلَيْهَا"^٥، واتا: خوای گەرە رازی دەبێ لەو بەندە یە ی کە خواردن دەخوات، (الحمد لله) لە سەر خواردنە کە دەکات، خواردن دەخواتەوھ (الحمد لله) ی لە سەر دەکات.

^١ - بوخاری (٤٨٨٩) و موسلیم (٢٠٥٤) ئیخراجیان کردووه.

^٢ - موسلیم ئیخراجی کردووه (٢٠٥٤).

^٣ - موسلیم ئیخراجی کردووه (٢٠٢٠).

^٤ - ئەبو داوود (٣٧٦٤) و ئیبن ماجه (٢٢٨٦) ئیخراجیان کردووه.

^٥ - موسلیم ئیخراجی کردووه (٢٧٣٤).

۱۱- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌لام کردن و مؤله‌ت خواستن بۆ چوونه ژووره‌وه و وه‌لامدانه‌وه‌ی که‌سیک بیژمیت

له‌سه‌حیحه‌یندا له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه‌لماوه له‌ئه‌بو هوره‌یره‌وه که فه‌رموویه‌تی: "إِنَّ أَفْضَلَ الْإِسْلَامِ وَخَيْرَهُ إِطْعَامُ الطَّعَامِ، وَأَنْ تَقْرَأَ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ"^۱، واتا: باشترین و چاکترین موسلمانیتیه‌ک، نه‌وه‌یه نان بده‌ی و سه‌لام بکه‌ی له‌هه‌رکه‌سی ده‌یناسی و نایناسی.

هه‌روه‌ها له‌سه‌حیحه‌یندا هاتووه په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: "أَنَّ آدَمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لَمَّا خَلَقَهُ اللَّهُ قَالَ لَهُ: اذْهَبْ إِلَى أَوْلَادِكَ النَّفَرِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِمْ، وَاسْتَمِعْ مَا يُحْيُونَكَ بِهِ، فَإِنَّهَا تَحْيِيكَ وَتَحْيِي ذُرِّيَّتَكَ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَرَادَوْهُ: وَرَحْمَةُ اللَّهِ"^۲، واتا: کاتیک خوای گه‌وره ئاده‌می دروست کرد، به‌ئاده‌می فه‌رموو: بچۆ بۆلای نه‌و چه‌ند فریشته‌یه و سه‌لامیان لی بکه و گوئیان لی بگره بزانه چۆن وه‌لامت ده‌ده‌نه‌وه، وه‌لامدانه‌وه‌ی نه‌وان ده‌بیته سلوی تو و وه‌چه‌کانت، ئاده‌م رویشت و وتی: السلام علیکم. نه‌وانیش وتیان: السلامُ عليك ورحمةُ الله. (ورحمه‌ الله) یان بۆی زیاتر کرد.

هه‌ر له‌سه‌حیحه‌یندا هاتووه: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی داوه به‌سه‌لام کردن، هه‌والی پیداون که سه‌لام له‌نیو په‌کتردا بلاویکه‌نه‌وه خوشه‌ویستی و ریزیان له‌نیواندا بۆ دروست ده‌بیت، ناچنه به‌هسته‌ره هه‌تا ئیمان نه‌هینن، ئیمانیش ناهینن هه‌تاوه‌کو په‌کتریان خوش نه‌ویت^۳.

^۱ - بوخاری (۶۲۳۶) و موسلیم (۳۹) ئیخراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۲۳۲۶) و موسلیم (۲۸۱۱) ئیخراجیان کردووه.

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۵۴).

بِهَش

له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم) سه لماوه، که به لای مندا لندا تپه پيووه و سه لامى ليکردوون. موسليم باسيکردووه^۱.
 ترميزى له (جامع) ه که پيدا له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم) گيږاويه تپه وه، که روژيکيان به لای کومه لى نافرته تدا تپه پيووه و به ده ستي سه لامى ليکردوون^۲.
 له سه حیحى بوخاريدا هاتووه که: هاوه لان له روژى جومعه دا بلاوه يان لى ده کرد، له پرتگه ياندا به لای پيره ژنيکدا تپه پ ده بوون و سه لاميان لى ده کرد و نه ویش وه لامى سه لامه که يانى ده دايه وه، خواردينىکى پيشکه ش ده کردن له گه لای سلق و جو دروست کرابوو^۳.
 نا نه مه دروسته له بابته سه لام کردن له ژنان: ته نيا سه لام له پيره ژن و نافرته تانى مه حره مدار ده کريت.

بِهَش

له په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) سه لماوه له سه حیحى بوخارى و نه وانى تر دا که: ته من مندا ل، سه لام ده کات له گه وره تر، که سى ريبوار سه لام ده کات له وهى دانيشنووه، سوار سه لام ده کات له و که سى به پياده ده پروات، ژماره که م سه لام ده کات له ژماره زور^۴.
 له سووننه نى نه بو داوودا هاتووه له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم): "إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِاللَّهِ مَنْ بَدَأَهُمْ بِالسَّلَامِ"^۵، واتا: له پيشترين که سيک به پادا ستي خوى گه وره، نه وه يانه که پيشتر سه لام ده کات.

^۱ - بوخارى (۶۲۴۷) و موسليم (۲۱۶۸) نيفراجيان کردووه.

^۲ - ترميزى نيفراجى کردووه (۲۶۹۷).

^۳ - بوخارى نيفراجى کردووه (۶۲۴۸).

^۴ - بوخارى نيفراجى کردووه (۶۲۳۴).

^۵ - نه بو داوود نيفراجى کردووه (۵۱۹۷).

يەككى تر لەرپىيازى پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) ئەۋە بوو، كە بهاتبايە بۆلای كۆمەلە كەسك، لەسەرەتادا سەلامى لىيان دەکرد و لەرۇيشتنیشدا سەلامى لىيان دەکرد.

ئەنەس ئەلى: ھاۋەلانى پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) پىكەۋە رىيان دەکرد، ئەگەر دار و درەختك بەاتبايە رىيان بەملاو بەولایدا بلاۋەيان دەکرد، كە لەو ديو درەختە كە بەيەكتر دەگەيشتنەۋە سەلاميان لەيەكتر دەکرد.

يەككى تر لەرپىيازى پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم)، ئەۋە بوو كە دەچۈۋە مزگەوت، بەدوۋ ركاتى(تحية المسجد) دەستپىدە كرد^۱، پاشان دەھات و سەلامى لەو كەسانە دەکرد لەۋى بوون، بۆيە دوۋ ركاتى تحية المسجد لەپىش سەلامكردن لەخەلكى نىۋ مزگەوت دەكرى، لىرەدا مافى خۇا لەپىشترە پىچەۋانەى مافە دارايىبەكان كە ركەبەرى و داۋاى ديار و ئاشكرای تىدا ھەيە لای خەلك.

لەمەدا: سوۋننەتە بۇ ھەركەسى چۈۋە مزگەوت و خەلكى تىدا بوو، سى شتى بەدۋاى يەكدا بكات: چۈۋە مزگەوتەۋە بلى: بسم الله والصلاة والسلام على رسول الله، پاشان دوۋ ركات (تحية المسجد) بكات، پاشان سەلام لەخەلكى ناۋ مزگەوتەكە بكات.

بەش

پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) كە شەۋ دەچۈۋە مالەۋە، سەلامىكى دەکرد كەسى خەۋتوۋ بەئاگا نەھىنى و ئەۋەى بەئاگا بوو كۆنى لى بى. موسلىم باسى كرىۋە^۲.

^۱ - بوخارى(۱۱۶۳) و موسلىم(۷۱۴) ئىخراجيان كرىۋە.

^۲ - موسلىم ئىخراجى كرىۋە(۲۰۰۵).

بەش

ترمیزی گنراویە تیبیە وه له په یامبەری خواوه (صلی الله علیه وسلم) ی فرموویەتی: "السلام قبل الكلام"^١، واتا: سه لامکردن پیش قسه کردن. ئەمه و ئەگەرچی نیسناده که ی لاوازه، به لام کاری پی ده کریت.

به هیزتر له وه، ئە وهیه که ترمیزی گنراویە تیبیە وه له که له دهی کوری حەنبە له وه: "سه فوانی کوری ئوممەیه، به شیر و فرو و گوشتی وشتره وه ناردمی بۆلای په یامبەری (صلی الله علیه وسلم)، په یامبەری خواش (صلی الله علیه وسلم) له سهەر دۆله که بوو، چوومه لای و سه لامم نه کرد و مؤله تی چوونه ژووره وه شم لی نه خواست، بۆیه فرمووی: "ارجع فقل: السلام عليكم ادخل؟"^٢، واتا: بگه رتوه و بلی: السلام عليكم، ئینجا بلی: بئمه ژووره وه؟ ئە لی: ئە مه فرمووده یه کی (حسن غریب) ه^٣.

ئەگەر بهاتبایه بهر ده رگای هەر مالتیک، روو به ده رگا و حەوشی ماله که رانه ده وستا، به لکو له سووچی لای راست یان لای چه پی ده وه ستا و ئە یه فرموو: "السلام عليكم، السلام عليكم"^٤.

بەش

په یامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) به خۆی سه لامی له هەر که سیک ده کرد که رووبه پرووی بکه و تبایه، سه لامی له گەل که سانی تر دا بۆ خه لکی تر ده نارد و سه لامیشی ده گه یاند، هه روه که سه لامی خوای گه وره ی به خاتوو خه دیجه ی کچی خوه یلد گه یاند (خوای لی رازی بی) کاتی جیبریل پیی فرموو: ئە وه خه دیجه یه

^١ - ترمیزی شیخراچی کردووه (٢٦٩٩).
^٢ - ترمیزی شیخراچی کردووه (٢٧١٠).
^٣ - ئە بو داوود شیخراچی کردووه (٥١٨٦).

خواردنى بۆت هيتا، سهلامى خوا و منى پى بگهيه نه و موژدهشى پى بده
به خانويهك له بههشت^۱.

بهش

ريياز و رهوشتى په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) له سهلامکردندا، نه وه بوو
مه تاوهكو (وبركاته) ده فهرموو، نه سائى لىيه وه گىراويه تىيه وه كه: پياويك هات
وتى: السلامُ عليكم. په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) وهلامى دايه وه فهرموو:
ده. پاشان كابرا دانىشت و يه كيكي تر هات و وتى: السلامُ عليكم ورحمةُ الله،
په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) وهلامى دايه وه فهرموو: بيست. پاشان كابرا
دانىشت. پياويكي تر هات و وتى: السلامُ عليكم ورحمةُ الله ووبركاته. په يامبهرى
خوا (صلى الله عليه وسلم) وهلامى دايه وه و فهرموو: سى. نه سائى و ترميزى
گىراويانه ته وه له فهرمووده يه كي عيمرانى كورى حصين و حه سەنى داناوه^۲.

بهش

يه كيكي تر له رييازي په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم)، نه وه بوو سى جار
سهلامى ده كرد و هك له سه حى بوخاريدا هاتووه له نه نه سه وه (خوای لى رازى بى)
نه لى: نه گهر په يامبهرى خوا (صلى الله عليه وسلم) شتىكى بفرمووبايه، سى جار
دووباره ي ده كرده وه تاوهكو كه سه كه لى تىبگات، نه گهر بهاتبايه بۆلاى قوم و
كۆمه لىك سى جار سهلامى لىيان ده كرد^۳.

^۱ - بوخارى (۳۸۲۰) و موسليم (۲۴۳۳) ئىخراjian كرده وه.

^۲ - نه بو داوود (۵۱۹۵) و ترميزى (۳۶۸۹) و نه سائى له الكبرى ۱/۱۳۳ (۱۰۰۹۷) ئىخراjian كرده وه.

^۳ - بوخارى گىراويه تىيه وه (۹۵).

ئەكرى ئەو سەلامكردنەى لەكۆمه‌ئىكى زۆر بووى، هەركەس ئىكش لەپىياز و ئاكارى پەيامبەر(صلی الله علیه وسلم) رابمىنى، دەبینى هەندىجار رووداوى پىويست و كتوپر رووى داوه. خواش زاناتره.

بەش

پەيامبەرى خوا(صلی الله علیه وسلم) بەهەركەسى بگەشتبايه پيشتر خۆى سەلامى دەكرد، هەركەس ئىكش سەلامى لى بگردبايه، وهك خۆى و باشتر وهلامى دەدايه وه، يەكسەر و بهى دواخستن، تەنيا ئەگەر عوزرى لەئارادا نەبووايه وهك نويزکردن يان سەرئاوکردن وه.

پەيامبەرى خوا(صلی الله علیه وسلم) بەدەنگ وهلامى ئەو كەسەى دەدايه وه كە سەلامى لى كرددبوو، بەدەست و سەر جولاندىن و پەنجە جولاندىن وهلامى نەدەدايه وه، تەنيا لەنويزدا نەبى كە بەئامازە وهلامى سەلامى دەدايه وه، لەهەندى فەرمووده دا ئەوهى لى سەلماوه.

بەش

رەتيدەكردە وه ئەو كەسەى سەرەتا سەلام دەكات بلى: عَلَيْكَ السَّلَامُ. ئەبو جورەى ئەلهوجهينى ئەلى: هاتم بۆلاى پەيامبەر(صلی الله علیه وسلم) و وتم: عَلَيْكَ السَّلَامُ يا رسول الله. فەرمووى: "لَا تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ، فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةُ الْمَوْتَى"، واتا: مەلى عَلَيْكَ السَّلَامُ، چونكە عَلَيْكَ السَّلَامُ سەلامە لەمردوو. فەرمووده يەكى سەحيه^۱.

^۱ - ئەبو داوود(۵۲۰۹) و ترمىزى(۲۷۲۲) ئىشراجيان كرددوه.

ئەم فەرمووده‌یه لای کۆمه‌لێک به‌هه‌له‌ وه‌رگیراوه، وه‌هایان داناوه پێچه‌وانه‌ی ئەو فەرمووده‌یه‌یه که له‌ په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) ده‌وه سه‌لماوه به‌ (السلام علیکم) سه‌لامی له‌ مردووان کردووه، وشه‌ی (السلام) ی پێشخستووه، به‌ لکو واتای ئەمه‌یه: "فإن عليك السلام تحية الموتى - سه‌لامت لی بی سه‌لامی مردوو" هه‌واله‌ له‌ باره‌ی واقیعه‌وه نه‌وه‌ک مه‌شروع و ره‌وایه‌تی، وانا: شاعیران و ئەوانی تر به‌و شێوه‌یه سه‌لامیان له‌ مردوو کردووه.

به‌م شێوه‌یه وه‌لامی سه‌لامی مرۆفی موسلمانن ده‌دایه‌وه: "وعليك السلام".

۱۲- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ سه‌لامکردن له‌ نه‌ه‌لی کیتاب موسلیم له‌ سه‌حیحه‌که‌یدا گێڕاوه‌تییه‌وه له‌ فەرمووده‌یه‌کی ئەبو هوره‌یره‌دا، که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویه‌تی: "لَا تَبْدُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ وَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَضْيَقِهِ"، وانا: نێوه سه‌ره‌تا سه‌لام له‌ جوله‌که و گاوری مه‌که‌ن، ئەگه‌ر له‌ رینگه‌و باندا به‌یه‌کێکیان گه‌یشتن، ناچاری بکه‌ن به‌ رینگه‌ به‌رته‌سکه‌که‌دا بروات.

سه‌له‌ف و ئەوانه‌ی دواتر له‌ وه‌دا جیاوازن، زۆرینه‌یان وتووینانه: نابێ موسلمان سه‌ره‌تا سه‌لامیان لی بکات. ئەوانی تر بۆ ئەوه رویشتون که جائیزه سه‌ره‌تا سه‌لامیان لی بکریت. کۆمه‌لێک ئەلین: جائیزه سه‌ره‌تا سه‌لامیان لی بکری به‌هۆی به‌رزه‌وه‌ندییه‌کی ناچاریه‌وه، پێویستت به‌و که‌سه هه‌یه یان له‌ ترسی نازار و گێچه‌لی یان به‌هۆی خزمایه‌تییه‌وه.

جیاوازیشن له‌ بابته‌ واجیببوونی وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لامیان، کۆپایی له‌ سه‌ر ئەوه‌یه واجیبه‌ وه‌لامی سه‌لامیان بدریته‌وه، ئەوه‌ش بۆچوونی دروسته‌.

^۱ - موسلیم شێخراهی کردووه (۲۱۶۷).

بِهَش

له په پیامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه لماره به لای مه جلیسیکدا تیپه پروه
 موسلمان و بتپه رست و جوله که ی تیډا بووه و سه لامی لیکردوون^۱.
 لئیوه به دروست هاتووه که نامه ی بۆ هیرقه ل و نه وانی تر نارووه
 به نووسینی: "السلامُ علی مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى" ، و اتا: سه لام بۆ نه و که سه ی شوین
 هیدایه ت ده که ویت.

بِهَش

یه کیکی تر له ریپازی په پیامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه وه بوو که سیک
 سه لامی که سیک تری پی بگه یندبایه، وه لامی ده دایه وه به وه لامدانه وه ی سه لامی
 که سی گه یه نه ر و نه و که سه ش که سه لامه که ی گه یاندووه، هه روه که له سووننه ندا
 هاتووه که پی اویک به په پیامبهر (صلی الله علیه وسلم) ی وتروه: باوکم سه لامت لی
 ده کات. په پیامبهر (صلی الله علیه وسلم) یش فه رموی: "علیک و علی أبیک
 السلام"^۲، و اتا: سه لام له خۆت و باوکت.

یه کیکی تر له ریپاز و ریتماییه کانی، نه وه بوو وازی هیئا له سه لاوکردنی سه ره نا
 له لایه ن خۆیه وه له و که سه ی شتیکی ناخۆشی کردبی هه تا وه کو نه و کاته ی لئی
 خۆشده بوو، له وانه قسه نه کردنی له گه ل که عبی کوپی مالیک و دوو هاوه له که ی،
 که عب سه لامی لی ده کرد و نه ده زانرا به جولاندنی لئیوی وه لامی سه لامه که ی
 ده داته وه یان نه^۳.

^۱ - بخاری (۶۲۵۴) و موسلم (۱۷۹۸) شیخراچیان کردووه.

^۲ - بخاری شیخراچیان کردووه (۶۲۶۰).

^۳ - نه بو داوود شیخراچیان کردووه (۵۲۳۱).

^۴ - بخاری شیخراچیان کردووه (۶۲۵۵) و موسلم (۲۷۶۹).

۱۳- رينازي په يامبهري (صلي الله عليه وسلم) له مؤلته ودرگرتندا

به دروست له په يامبهري خواوه (صلي الله عليه وسلم) هاتووه فرموويه تي: "الاسْتِئْذَانُ ثَلَاثُ مَرَّاتٍ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَإِلَّا فَارْجِعْ" ، واتا: مؤلته خواستن سي جاره، نه گهر مؤلته تي چوونه ژورده وه دراي باشه، نه گهرنا بگه پيره وه .

به دروست له په يامبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) هاتووه كه ويستوييه تي چاوي نه و كه سه كويز بكات كه له كون و كه لينه وه ته ماشاي ژورده وه بكات و فرمووي: "إِنَّمَا جُعِلَ الْاسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ" ، واتا: مؤلته خواستن و له درگادان بو نه وه يه چاو نه بريته ژورده وه .

به دروست ليه وه هاتووه به كردار و فير كردن له پيش خواستني مؤلته تي چوونه ژورده وه، سه لامی كردووه، سه لامی كردووه نينجا مؤلته تي چوونه ژورده وه ي دراه و فرموويه تي: "أَلْجُ؟" ، واتا: بيمه ژورده وه؟

په يامبهري خوا (صلي الله عليه وسلم) به پياويكي فرموو: "بِرَوْ بَوْلَاي نُهْمَه وَ فَيْرِي مؤلته خواستني بکه. کابرا پييووت: بلي: السلام عليكم، بيمه ژورده وه؟ کابرا له دره وه گوئي ليووتی: السلام عليكم، بيمه ژورده وه؟ په يامبهري خواش (صلي الله عليه وسلم) مؤلته تي دا و هاته ژورده وه .^۱

يه کيكي تر له رينازي په يامبهري خوا (صلي الله عليه وسلم)، نه وه بوو سي جار له درگاي ده دا، نه گهر وه لام نه درابايه ته وه درپويشت.

^۱ - بوخاري (۶۲۵۴) و موسليم (۲۱۵۲) نيزاجيان كردووه .

^۲ - بوخاري (۶۲۴۱) و موسليم (۲۱۵۶) نيزاجيان كردووه .

^۳ - پيشتر باسکرا .

بەش

يەككى تر لە پىياز و رەوشتى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم)، ئەو بوو ئەگەر خاوەن مال بىوتبايە: تۆ كىي؟ ئەيفەرموو: فلانى كۆپى فلانم، يان كۆنيە و نازناوى خۆى دەوت و ئەيدەفەرموو: منم. ھەرەك لەسەحىحە يندا ھاتوو لە جابەرەو ئەلى: ھاتم بۆلاى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) و لەدەرگام دا. فەرموى: كىيە؟ وتم: منم. فەرموى: "منم منم!" ھەك ئەو ھى حەزبەو ھەلامدانەو ھەيە ئەكات.^۱ كە ئوم ھانىي لەدەرگای دا. فەرموى: "كىيە؟" وتى: ئوم ھانىيم.^۲ رەتینە کردوو و پىي ناخۆش نەبوو كە كۆنيەى بەكارمىنا.

بەش

ھەرچى ئەو لەدەرگادانەى كە خواى گەرە فرمانى کردوو ئەو كۆيلانەى بالغ نەبوون كاری پىي بکەن و لەسى كاتدا بى پرس نەچنە ژورەو: پىش بەيانىبوونەو، كاتى نيوەرۆ، كاتى خەوتن. كۆمەلىك وترويانە: ئەو ئايەتە نەسخ بڕووتەو. كۆمەلىكى تر ئەلین: مەندوب و رىنیشاندەريە. كۆمەلىكى تر ئەلین: ئەو فرمانى تايبەتە بەئافرەتان. كۆمەلىكى تر ئەلین پىچەوانەيە. كۆمەلىك وترويانە: فرمانکردن بەلەدەرگادان و مۆلت ھەرگرتنى چوونە ژورەو ھەيان لەو كاتەدا بۆ پىويستى بوو، پاشان نە پىويستىيە نەماو. كۆمەلىكى تر ئەلین: ئەو ئايەتە كاری پىي دەكرىت و گشتىيە و حوكمى دژى بۆ نىيە.

دروست، ئەگەر شتىك ھەبى جىي مۆلت ھەرگرتن و لەدەرگادان بگرىتەو لەنۆنەى كردنەو ھەي دەرگا كە بەلگەيە لەسەر چوونە ژورەو ھەيان لابرەنى پەردە

^۱ - بوخارى (۶۲۰) و موسلىم (۲۱۵۵) نىخراجيان کردوو.

^۲ - بوخارى گىنراو ھەتتەو (۲۸۰).

یان هاتووچوون بۆ ناوه و دهره‌وه و ئه‌وانه، ئه‌وه پێویستی به له‌ده‌رگادان نییه،
 ئه‌گەر ئه‌وانه نه‌بوو، ئه‌وه پێویسته داوای مۆلت بکری، چونکه حوکمه‌که
 په‌یوه‌سته به‌هۆکارێکه‌وه که ئایه‌ته‌که ناماژهی پێی کردوه، ئه‌گەر ئه‌وه هۆکاره
 هه‌بێ ئه‌وه حوکمه‌که‌ش بوونی ده‌بێ، ئه‌گەر هۆکاره‌که نه‌بوو حوکمه‌که‌ش نابێ،
 خواش زاناتره.

۱۴- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌زیکری پێزمینه‌دا

له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: "إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعُطَّاسَ،
 وَيَكْرَهُ التَّنَاؤِبَ، فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللَّهَ، كَانَ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يَقُولَ
 لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ. وَأَمَّا التَّنَاؤِبُ، فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا تَنَاءَبَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُرِدْهُ مَا
 اسْتَطَاعَ، فَإِنْ أَحَدُكُمْ إِذَا تَنَاءَبَ ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ"، وانا: خوای گه‌وره
 به‌پێزمینه و رقی له‌باویشکه، ئه‌گەر به‌کی له‌ئێوه پێزی و وتی (الحمد لله)، ئه‌وه
 حه‌قه به‌سه‌ر هه‌ر موسلمانێکه‌وه که گوێی له‌و (الحمد لله) به‌بێ (یرحمک الله). به‌لام
 هه‌رچی باویشکه، ئه‌وه له‌شه‌یتانه‌وه‌یه، ئه‌گەر به‌کی له‌ئێوه باویشکی دا، با هه‌تا
 ئه‌وه‌ی ده‌توانی به‌ری پێی بگری، چونکه کاتی به‌کی له‌ئێوه باویشک ده‌دات،
 شه‌یتان پێی ده‌که‌نی. بوخاری باسی کردوه.^۱

له‌سه‌حیحه‌که‌یدا له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه‌له‌ماوه فه‌رموویه‌تی: ئه‌گەر
 به‌کی له‌ئێوه پێزی، با بێ: "الحمد لله". براهی یان هاوڕێکه‌ی بێ: "یرحمک الله".
 ئه‌گەر براهی یان هاوڕێکه‌ی وتی: "یرحمک الله". با له‌وه‌لامیدا بێ: "یهدیکم الله ویصلح
 بالکم"، وانا: خوای گه‌وره هیدایه‌تتان بدات و حال و کارتان بۆ چاک بکات.

^۱ - بوخاری نیخراچی کردوه (۶۲۲۳).

^۲ - بوخاری نیخراچی کردوه (۶۲۲۴).

له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم) سه لماوه له سه حيجى موسليما ر
 فه رمويه تى: "إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَحَمِدَ اللَّهَ فَشَمَّتْهُ، فَإِنْ لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ فَلَا
 تَشَمَّتْهُ" ، وانا: نه گهر په كى پژمى و وتى (الحمد لله)، نيوهش وه لامى بده نه وه ر
 داواى به زه يى خواى بؤ بكن، به لام نه گهر (الحمد لله) نيوهش نه
 درعايهى بؤ مه كهن.

نه بو داوود به نيسنادى سه حيج له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم)
 گيړاويه تيبه وه فه رمويه تى: "إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ،
 وَلْيَقُلْ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، وَيَقُولُ هُوَ: يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَيُصَلِّحُ
 بَالَكُمْ" ، وانا: نه گهر په كى له نيوه پژمى با بلى: " الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ " ، براكه
 يان هاوړي كه شى له وه لاميدا بلى "يَرْحَمُكَ اللَّهُ" ، نه وپش بلى "يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَيُصَلِّحُ
 بَالَكُمْ".

رواله تى فه رموده نه وه يه، نه گهر كه سيك پژمى و (الحمد لله) و ت، فه رزى عه بنه
 و ده بى كه سى گويى لنيه، له وه لاميدا بلى (يرحمك الله)، نه گهر له نيو كومه نيكا بوو،
 (يرحمك الله) يه كه سيش له برى نه وانى تر نابى، نه مه په كيكه له دوو بؤ چوونى
 زانايان، نيين نه بى زه يد و نه بو به كر نه له ره بيبى نه مه يان هه لېزاردووه^۱
 (هه ردووكيان ماليكى مه زه بن) و ره تناكريته وه.

له به رنه وهى نه و كه سهى له و پژمه يه يدا نيعمه ت و سوودى كى ده ستخستووه به وهى
 رزگارى بووه له و هه لمه ي له ميشكيذا هه بووه نه گهر بما بابه ته وه رهنكه تووشى
 كومه لى دهردى سه ختى بكر دبايه، نه وه بؤى دانراوه له سر نه و نيعمه ته سوپاسى

^۱ - موسليم نيزخاجى كردووه (۲۹۹۲).

^۲ - نه بو دلوود (۵۰۳۳) نيزخاجى كردووه له فه رموده په كى نه بو هور ديره وه. ترميزيش (۲۷۴۱) له فه رموده په كى نه بو نه بو و
 ترميزى (۲۷۳۸) به نزيك به وه له فه رموده په كى نيين عومره وه.

^۳ - المسالك في شرح موطأ مالك لابن العربي ۵۱۸/۷.

خوا بکات که دواى ئەو لەرزینە، ئەندامەکانى جەستەى وەك خۆى هیشتوووتەو، ئەو نمونەى لەرزینى جەستەى وەك چۆن زەوى بەرزیتەو و ئاوەهایە، کەسەکە بەو خەمەى لەکۆل بووتەو شاد دەبیت و شەیتانیش داخ دل ئەکات بەو سوپاسکردنەى بۆ خواى گەرە، بەوەى لەلایەن خواى گەرەو بەو هاتوووتەى و موسلمانانیش داواى بەزەى خواى بۆ دەکەن و ئەویش دوعاى هیدایەت و چاکبوونى وەزە و حالیان بۆ دەکات لەخواى گەرە، هەموو ئەوانە شەیتان توورە و خەفەتبار دەکەن، بۆیە هەموو ئەو دوعاىەى بۆ دەکریت پێدەوتریت (تشمیت - خەمبارکردن) دوژمنەکەى پى خەمبار دەکات.

ئەمە واتایەکی نەرم و خوشى مەیه ئەگەر ئەو کەسەى دەپژمى و ئەوەى بۆى دەپارێتەو لى تیبگەن، سوودى لى دەبینن و سوودى پژمین بۆ جەستە و دل تێدەگەن و بەگەرەى دەبینن، بەوەش نەینى لەخۆشویستنى خواى گەرە بۆ ئەو کەسە رووندەبیتەو، بۆیە سوپاسیک شایستە بەپووى خواى گەرە بى. یەکیکی تر لەرێبازى پەيامبەرى خوا (صلی الله علیه وسلم)، ئەوەیه کە ئەبو داوود و ترمیزی گێراویانەتەو لەئەبو هریرەیرەو^(۱) (پەيامبەرى خوا (صلی الله علیه وسلم) ئەگەر بپژمیبایە دەستی یان بەرگەکەى ئەخستەسەر دەمى و دەنگى پى کەم دەکردەو) (ترمیزی ئەلى: فەرموودەیهکی سەحیحە^۱ .

بەدروست لێیەو هاتوو کە پیاویک لای پژمیورە، پى فەرموو (یرحمک الله) پاشان کابرا پژمەیهکی تری کردوو، فەرموویەتى: "الرجلُ مزکومٌ"، واتا: ئەم پیاو هەلامەتیتى. ئەمە لەفزی موسلیمە لەجاری دووهدا وەهای فەرموو، هەرچى ترمیزییە تیایدا هاتوو: پاشان بۆ جاری دووهدم و سێیەم پژمى، بۆیە پەيامبەرى

^۱ - ئەبو داوود (۵-۲۹) و ترمیزی (۲۷۱۵) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - موسلیم ئیخراجى کردوو (۲۹۹۳).

خوا(صلى الله عليه وسلم) فەر مووی: "هَذَا رَجُلٌ مَزْكُومٌ"، واتا: ئەم پیاوہ ھەلامەتی ھەبە. ترمیزی ئەلی: ئەمە فەر موودە یەکی (حسن صحیح) ە^۱.

لەئەبو ھورەیرە وە رەفعی کردووە: "إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيُشَمِّتْهُ جَلِيسُهُ، وَإِنْ زَادَ عَلَى ثَلَاثٍ فَهُوَ مَزْكُومٌ، وَلَا تَشْمِيتَ بَعْدَ ثَلَاثِ مَرَّاتٍ"، واتا: ئەگەر یەکی لەئێوە پڑمی، با ئەو ی لەگەڵی دانیشتووہ (یرحمك الله) ی بۆ بکات، ئەگەر زیاتر لەسی جار پڑمی، ئەوہ ھەلامەتیی، زیاتر لەسی جار (یرحمك الله) ی بۆ نەکات. فەر موودە یەکی ھەسەنە^۲.

ئەگەر بووتری: کەسێک کە ھەلامەتی ھەبێ لەپێشترە دوای بۆ بکری زیاتر لە کەسە ی ھیچ دەردیکی نییە. لەوہ لامدا پێدەوتری: دوای بۆ دەکریت ھەروە ک چون دوای بۆ ھەر نەخۆش و دەردەداریکی تر دەکریت، بەلام سوننەتی پڑمینی کە خوای گەرە ھەز ی پی دەکات، ھەتا سی دانە یە، ئەگەر زیاتری کرد، بۆ کەسە کە داوی شیفای و عافیە دەکریت، کە فەر موویەتی: ئەو پیاوہ ھەلامەتیی، بۆ ئەوہ بوو داوی شیفای بۆ بکری، ئەوہ دەرد و نەخۆشییە تاوہ کو کەسە کە فریای خۆی بکەوێ و پشتگوێ نەخات و کارە کە ی بەسەردا سەخت و گران بیتەوہ، بۆیە ھەموو فەرماشتیکی پە یامبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) حیکمەت و بەزەیی و زانست و ھیدایەتە.

^۱ - ترمیزی ئیخراجی کردووە (۲۷۴۳).

^۲ - ئەبو داوود (۵۰۳۵) و ابن السنی (عمل الیوم والليلة) (۳۵۱) ئیخراجیان کردووە.

به‌ش

دروست له‌په‌یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتووه، که سانی جوله‌که لای پڑمیون، نومیدیان کردووه پټیان بلی (يَرْحَمُكُمُ اللَّهُ) به‌لام فه‌رموویه‌تی: "يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَيُصَلِّحُ بِالْكَمِّ"^۱.

۱۵- رییازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌نه‌زکار و ویرد و ردوشتی سه‌فهر به‌دروست له‌په‌یامبهری خواوه هاتووه فه‌رموویه‌تی: نه‌گه‌ر به‌کی له‌نیوه به‌کالابوویه‌وه به‌کاری هه‌لبستی، با دوو رکات بکات رکاتی فه‌رز نه‌بی، پاشان بلی: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي، وَعَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاقْدُرْهُ لِي، وَيَسِّرْهُ لِي، وَبَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُهُ شَرًّا لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي، وَعَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاصْرِفْهُ عَنِّي، وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْدُرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ"، واتا: خواجه گیان به‌زانستی خۆت داوای راویژت لی ده‌که‌م، داوای توانای خۆت ده‌که‌م و پشت به‌توانای تو ده‌به‌ستم و به‌فه‌زلی گه‌وره‌ی خۆت لیت داوا ده‌که‌م، نه‌وه تو‌ی تواناداری و منیش بی‌توانا، تو زانستت به‌هموو شتیک هه‌یه و من زانستم نییه، تو زانای نه‌ینییه‌کانی، نه‌گه‌ر ده‌زانی نه‌م کاره بو‌دین و ژینم چاک و خیرداره، بو‌نیستا و داهاتووم، نه‌وه بو‌م ناسانی بکه و بو‌م بی‌ی و به‌ره‌که‌تی تی بکه، نه‌گه‌ر ده‌شزانی بو‌دین و ژینم زیانی هه‌یه و بو‌نیستا و داهاتووم، نه‌وه له‌منی دوور بخه‌ره‌وه و منیش له‌و شته دووربخه‌ره‌وه، خیر له‌چیدا بوو بو‌می دابنی و پاشان بیکه‌ره جیتی

^۱ - نه‌بو داوود (۵۰۳۸) و ترمیزی (۲۷۳۹) نه‌خراچیان کردووه.

رازیبوونم. نینجا ناوی نهو پیویستییه بهینی که نیازی ههیه بوی بجی و نهجامی بدات و بهدهستی بهینی^۱.

نهو دوعایه نهمانه لهخۆدهگریت: داننان بهبوونی خوای گهوره، داننان بهسیفاتی کهمالی، لهسیفهی کهمالی زانست و توانا و ئیراده و داننان بهپهروهردگاریتی الله و سپاردنی کار به الله و پشت پی بهستن و دهرجوون لهخۆسپاردن بهخودی خۆت و بهریبوون لهههموو هیژیک جگه لهخوا که توانای گۆرینی ههموو حالیکی ههیه، داننانی بهندهیه بهوهی بی توانایه لهپهیردن بهبهرژهوهندیی خوی و بی توانایی بوونی لهو بوارهدا، ههموو شتیك بهدهست خوای گهورهیه که دروستکار و خواوهندی راستهقینهیهتی.

بیش

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) که سه و لآخه که ی ده که وت سی جار نه یفه رموو (الله اکبر) پاشان ده یفه رموو: "سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ" پاشان نه یفه رموو: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي سَفَرِي هَذَا الْبِرَّ وَالْتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا، وَاخْلَفْنَا فِي أَهْلِنَا".^۲

له سه حیعی موسلیمدا هاتوو هه رموو یه تی: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ، وَمِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْكُورِ، وَدَعْوَةِ الْمَظْلُومِ، وَسُوءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ"^۳، واتا: خوایه گیان په نات پی ده گرم له نار هه تی و ماندوو یه تی سه فه ر و

^۱ - بوخاری مجتارویه تیبیه وه (۱۱۶۲).

^۲ - موسلیم نیخرامی کردوو (۱۳۴۲).

^۳ - موسلیم نیخرامی کردوو (۱۳۴۲، ۱۳۴۳).

خه‌مؤکیه‌ک په‌یدا ببی و په‌نات پی ده‌گرم له‌تیکچوونی شتیک که کیشه‌ی تیدا نه‌بووه، هه‌روه‌ها په‌نات پی ده‌گرم له‌دوعای سته‌ملیکراو و به‌خراپ هه‌لگه‌رانه‌وه‌ی وه‌زع و حالی که سوکار و سه‌روه‌ت و مالم.

په‌ش

کاتیک له‌سه‌فه‌ردا خوا‌حافیزی له‌هاوه‌لانی بکردبایه، به‌هه‌ر یه‌کیکیانی ده‌فه‌رموو: "أَسْتَوِدُعُ اللَّهَ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ" ،واتا: ئایین و ئەمانەت و سه‌ره‌نجامی کاره‌کانت به‌خوا ده‌سپیرم.

پی‌اوێک پییووت: ئەمەوی سەفەر بکەم، په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموو: "أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالتَّكْبِيرِ عَلَى كُلِّ شَرْفٍ" ،واتا: ئامۆژگاریت ده‌که‌م به‌له‌خواترسان و وتنی (الله اکبر) له‌سه‌رکه‌وتن به‌هه‌ر به‌رزاییه‌کدا. که کابرا رویشت، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموو: "اللَّهُمَّ ارْزُ لَهُ الْأَرْضَ، وَهَوْنُ عَلَيْهِ السَّفَرِ" ،واتا: خواجه گیان زه‌وی بز رام بکه و بیخه ژیر رکی‌فیه‌وه و گه‌شته‌که‌ی بز سووک و ئاسان بکه.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و هاوه‌لانی که سه‌رده‌که‌وتنه سه‌ره‌هه‌ر لوتکه‌یه‌ک (الله اکبر) یان ده‌کرد، که داشده‌به‌زین ئەیانفه‌رموو (سبحان الله)، نوێژیش به‌و جۆره‌ی لی‌هات، که سه‌ره‌رزه‌که‌یته‌وه (الله اکبر) ده‌که‌یت و له‌نزمبوونه‌وه‌شدا ته‌سبیحات.

^۱ - ئەبو داوود (۲۶۰۰) و ترمیزی (۳۴۴۳) شیخ‌راجیان کردووه.

^۲ - ترمیزی (۳۴۴۴) و شیبین ماجه (۲۷۷۱) شیخ‌راجیان کردووه.

له حجداً سهري به رزده کرده و به رتبه ده ریشته، که بوشاییه کی ببینایه بوی ده چوو، نه یفرموو: "لَا تَصْحَبُ الْمَلَائِكَةَ رُفْقَةً فِيهَا كَلْبٌ وَلَا جَرَسٌ"^۱، واتا: فریشته کان هارپییه تی کاروان و سه فهریک ناکن سهگ و زهنگی تیدا هه بیت.

به مه کروهی ده زانی که سیک، ریبواریک شه وان به ته نیا سه فهر بکات و فرموویه تی: "لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا سَارَ أَحَدٌ وَأَحَدٌ بِلَيْلٍ"^۲، واتا: نه گهر خه لکیی ده یانزانی شه وان به ته نیا سه فهر کردن چی مه ترسییه کی تیدا، نه وه که س به ته نیا شه وان به ری نه ده وکات. به لکو به مه کروهی داده نا ریبواری به ته نیا سه فهر بکات و هه والی داوه که یه ک که س شهیتانه، دوو که س دوو شهیتانن و سه فهری سی که س به سه فهر داده نریت^۳.

نه یفرموو: نه گهر که سی دابه زیه هه ر شوینیک با بلی "أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ"^۴ هیچ شتیک زیانی لی نادات هه تا نه و شوینه به جیده هیللی^۵.
 نه یفرموو: "إِذَا سَأَلْتُمْ فِي الْخَيْبِ فَأَعْطُوا الْبَابَ حَظَّهَا مِنَ الْأَرْضِ، وَإِذَا سَأَلْتُمْ فِي السَّنَةِ فَبَادِرُوا بِهَا نَفْسَهَا"^۶، واتا: نه گهر له سالی پر به ره که ت و له وه پدا سه فهرتان کرد، بهیلن وشتره کانتان هه ندی جار پشور بدن و له گز و گیای زهوی بله وه پین، به لام نه گهر که وتنه وشکه سالییه وه، هه نکاوی وشتره کان خیرا بکن تاوه کو زوو بگه نه جیگهی مه به ست و له و خوراکی بویان دانراوه به شیان بکات و زیانیان پی نه گات.

^۱ - موسلم شیخراچی کردووه (۲۱۱۳).

^۲ - بوخاری شیخراچی کردووه (۲۹۹۸).

^۳ - نه بو داوود (۲۶۰۷) و ترمیزی (۱۶۷۴) شیخراجیان کردووه.

^۴ - موسلم شیخراچی کردووه (۲۷۰۸).

^۵ - موسلم شیخراچی کردووه (۱۹۳۶).

ئەگەر لەسەفەردا بەیانیی بکردبایەتەو، لەبەیانئ زوودا ئەیفەرموو: "سَمِعَ سَامِعُ بِحَمْدِ اللَّهِ وَنِعْمَتِهِ وَحُسْنِ بَلَاءِهِ عَلَيْنَا، رَبُّنَا صَاحِبُنَا، فَأَفْضَلُ عَلَيْنَا، سِتْرًا بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ"^۱.

ئەمە دەکرد ریبوار قورئان بباتە خاکی دوژمن ئەوەک دەستی دوژمن بکەوێ و سووکایەتی پێ بکەن، ئەمە دەکرد ئافرەت بەبێ مەحرەم سەفەر بکات ئەگەر ماوەی بورەیدی (چوار فەرسەخ) رێگەش بووایە. فرمانی دەکرد ئەگەر ریبوار ئەرکی سەفەری بەجێهێنا، پەلە بکات بۆ گەرانهو لای مال و مندالی.

ئەگەر ئەرکی سەفەری تەواو بکردبایە و بگەراییەتەو، لەبەرزبوانەو سەر سەر تەپۆلکەیک سێ جار (الله اکبر) دەکرد، پاشان ئەیفەرموو: "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ أَيُّونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ صَدَقَ اللَّهُ وَعْدُهُ وَنَصَرَ عَبْدُهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ"^۲.

ئەگەر کەسێک دوورکەوتنەو ئەمە لەمالەو زۆری بخایندبایە و بگەراییەتەو، ئەمە دەکرد لەشەودا لەدەرگای کەسوکاری بدات.

ئەگەر لەسەفەر بگەراییەتەو، باوەشی بەمنالانی بنەمالەکەیدا دەکرد، خۆیشی باوەشی بەو کەسەدا دەکرد کە لەسەفەر دەگەراییەو، ئەگەر ریبوارەکە کەسوکاری خۆی بووایە ماچی دەکرد. ئەگەر لەسەفەر بگەراییەتەو، سەرەتا دەچوو بە مزگەوت و دوورکات نوێژی دەکرد.

^۱ - موسلم شێخراچی کردوو (۲۷۱۸).

^۲ - بوخاری شێخراچی کردوو (۱۷۹۷).

۱۶- رییازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له زیکر و یادی هاوسه رگیرییدا
 له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه لماوه که هاوه لانی فیری (خطبة
 الحاجة) کردوره: الحمد لله، نحمدُه ونستعينُه ونستغفرُه، ونعوذُ بالله من شرورِ
 أنفسنا وسيئاتِ أعمالنا، من يهده الله، فلا مضلَّ له، ومن يضلِّل، فلا هاديَّ له.
 وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله: { يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ }.
 { يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا
 رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا }.
 { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
 ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا }.

شوعبه نه لى: به نه بو نيسحاقم وت: نه مه وتارى هاوسه رگیرييه يان شتى تر؟ وتى:
 وتارى هر کارىکى پيويست^۱.

فهرموويه تى: "إِذَا أَفَادَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً أَوْ خَادِمًا أَوْ دَابَّةً فَلْيَأْخُذْ بِنَاصِيَتِهَا وَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ
 إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا وَخَيْرِ مَا جُبِلَتْ عَلَيْهِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا جُبِلَتْ
 عَلَيْهِ"^۲، واتا: نه گهر په كى له نيوه ژنى هينا يان خزمه تكارىك يان گویدریكى كړى، با
 ته ویلى بگری و له خواى گه وره داواى به رده كه تى بو بکات و (بسم الله) بکات و بلى:
 خوايه گيان داواى خیرى و نه و خیره دیت لى ده كه م که به فیتره تیايدا دروست
 كراوه، په نات پى ده گرم له خراپه ی و نه و خراپه ی به فیتره ت بوى دروستكراوه.

^۱ - نه بو داوود (۲۱۱۸) و ترمیذی (۱۱۰۵) و نه سائی (۱۴۰۴) و نیین ماجه (۱۸۹۲) شیخراجیان کردوره. قسه ی شوعبه لای
 ته بالهسی (۳۲۶).

^۲ - نه بو داوود (۲۱۶۰) و نیین ماجه (۱۹۱۸) شیخراجیان کردوره.

به‌کەسی ژنی بهینابایه ئەیفەرموو: "بَارَكَ اللهُ لَكَ وَيَا رَكَ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ"^۱، واتا: خوای گه‌وره بۆتی به‌ره‌که‌تدار بکات و له‌سه‌ر خێر و خویشیی کۆتان بکاته‌وه.

فەرموویه‌تی: هه‌رکەسی ویستی له‌گه‌ڵ خیزانیدا جوت ببی و بلی: "اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا" واتا: خواجه گیان شه‌یتان له‌خۆم و هاوسه‌رم و ئەو مندالە‌ی پیمان ده‌به‌خشی دوور بخه‌ره‌وه. ئەگه‌ر له‌و جوتبوونه مندال دروست ببی، هه‌رگیز شه‌یتان ناتوانی زیانی پی بگه‌یه‌نی.^۲

۱۷- ئەگه‌ر دهرده‌دار و گه‌م نه‌ندامیکتا بیینی چی ده‌ئیی؟

دروست له‌په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) هه‌واتوه فەرموویه‌تی: هه‌رکەسیک دهرده‌داریکى بیینی و وتی: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَاقَانِي مِمَّا ابْتَلَاكَ بِهِ، وَقَضَلَنِي عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقَ تَفْضِيلًا"^۳، ئەوه خوای گه‌وره تووشی ئەو دهرده‌ و مه‌ینه‌تییه‌ی ناکات.^۴

۱۸- کەسی خه‌ویکی ناخۆش بیینی چی بکات؟

به‌دروست له‌په‌یامبه‌ری خواوه(صلی الله علیه وسلم) هه‌واتوه فەرموویه‌تی: "الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ، وَالرُّؤْيَا السُّوْءُ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَمَنْ رَأَى رُؤْيَا فَكَّرَهُ مِنْهَا شَيْئًا فَلْيَنْفُتْ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا، وَلْيَتَعَوَّدْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ، وَلَا يُخْبِرُ بِهَا أَحَدًا، فَإِنْ رَأَى رُؤْيَا حَسَنَةً فَلْيَسْتَبْشِرْ، وَلَا يُخْبِرْ بِهَا إِلَّا مَنْ يُحِبُّ"^۵، واتا: خه‌وی

^۱ - تهر داوود(۲۱۳۰) و ترمیزی(۱۰۹۱) و شین ماجه(۱۹۰۵) ئیخراجیان کردوه.

^۲ - بوخاری(۵۱۶۵) و موسلیم(۱۴۳۴) ئیخراجیان کردوه.

^۳ - ترمیزی ئیخراجی کردوه(۳۴۳۲).

^۴ - بوخاری(۵۷۴۷) و موسلیم(۲۲۶۱) ئیخراجیان کردوه.

راست له خواوہیہ، خەوی پووچیش لەشەیتانەوہیہ، ھەرکەسی خەوی راستی بینی و بەدلی نەبوو، با سی تف بکاتە لای چەپی و پەنا بەخوا بگرێ لەشەیتان و بەوہ زیانی پی ناگات و بۆ کەسیشی باس نەکات، ھەرکەسیکیش خەوی چاکی بینی با خۆشحال بی و بۆ کەسی باس نەکات تەنیا کەسیک کە خۆشیدەوی.

فرمانی داوہ بەو کەسە خەوی ناخۆش دەبینی، کە لەسەر ئەو لایە بجۆلی وا لەسەری خەوتووہ و نوێژیش بکات^۱. فرمانی کردووہ ئەو کەسە پینج شت بکات: تف بکاتە لای چەپ و پەنا بەخوا بگرێ لەشەیتان، بۆ کەسی نەگێریتەوہ، ئەو لایە بگۆرێ کە لەسەری خەوتووہ، ھەلبەسی نوێژ بکات، جا ھەرکاتی ئەو کەسە ئەو پینج کارە کرد، ئەو ئەو خەوہ ناخۆشە زیانی پی ناگەینێ و بەوہ زیانی لادەدات.

فەرموویەتی: "الرُّؤْيَا عَلَى رَجُلٍ طَائِرٍ مَا لَمْ تُعْبَرْ، فَإِذَا عُبِّرَتْ وَقَعَتْ، وَلَا تُقْصِهَا إِلَّا عَلَى وَادٍّ أَوْ ذِي رَأْيٍ"^۲، واتا: خەو لەسەر قاچی بالندەہیە کدایە ھەتا ئەو کاتە لیکنە دراوہ تەوہ، کە لیکندراوہ روودەدات، تەنیا بۆ کەسی خۆشەویست یان زیر بیگێرەوہ.

۱۹- کەسی بەوہ سووہ تەووشپاتی چی بکات و چی بلی و بۆ ئەوہ پشت بەچی بیہستی؟

عوسمانی کورپی ئەبی ئەلعاس وتی: ئەی پەيامبەری خوا، شەیتان نوێژ و قورئانخویندەم لی تیکدەدات. فەرمووی: "ذَٰكَ شَيْطَانٌ يُقَالُ لَهُ خَنْزَبٌ، فَإِذَا أَحْسَسْتَهُ فَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْهُ، وَانْفِلْ عَلَى يَسَارِكَ ثَلَاثًا"^۳، واتا: ئەوہ شەیتانیکە پییدەوتری خەنزەب، ئەگەر ھەستت پیکرد پەنا بەخوا بگرە لی و سی تف بکەرە لای چەپت.

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووہ (۲۲۶۲).

^۲ - ئەبو داوود (۵۰۲۰) و ترمیزی (۲۲۷۹) ئیخراجیان کردووہ.

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردووہ (۲۲۰۳).

۲۱- نه‌گهر شتیکی بینایه و به‌لایه‌وه خوشه‌ویست و شیرین بووایه چی نه‌فهرموو؟
 په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌گهر شتیکی ببینایه به‌لایه‌وه خوشه‌ویست و
 شیرین بووایه نه‌یفهرموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ" نه‌گهر شتیکی
 ببینایه حازی پی نه‌بووایه نه‌یفهرموو: "الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ".

۲۲- چی ده‌فهرموو به‌وه که‌سه‌ی شتیکی بو نزیک‌بخستبایه‌ته‌وه یان چاکه‌یه‌کی بو
 بگردبایه؟

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ده‌پارایه‌وه بو نه‌وه که‌سه‌ی شتیکی لیته‌وه
 نزیک‌بخستبایه‌ته‌وه پی خوش بووایه و گونجاو بووایه. نبین عه‌باس نازی
 ده‌ستنوئژه‌که‌ی لی نزیک‌خسته‌وه فهرمووی: "اللَّهُمَّ فَقِّهُ فِي الدِّينِ وَعَلِّمَهُ
 التَّوْبِيلَ"^۱، واتا: خواجه گیان له‌نابین تیبیگه‌یه‌نه و فی‌ری لی‌کدانه‌وه‌ی قورنانی بکه.
 فهرموویته‌ی: "مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ: جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا. فَقَدْ أَبْلَغَ فِي
 الثَّنَاءِ"^۲، واتا: هرکه‌سی چاکه‌یه‌کی بو کراو به‌نه‌نجامده‌ری چاکه‌که وتی: خوی
 گه‌وره به‌چاکه پاداشتت بداته‌وه، نه‌ره نه‌وپه‌ری سوپاس و ستایشی کردوه.
 قهرزیکی کرد له‌عه‌بدوالله‌ی کوری ره‌بیعه، پاشان بو‌ی برده‌وه و فهرمووی: "بَارَكَ
 اللَّهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ وَمَالِكَ، إِنَّمَا جَزَاءُ السَّلْفِ الْحَمْدُ وَالْأَدَاءُ"^۳، واتا: خوی گه‌وره
 به‌ره‌کات بخاته خیزان و سه‌روهت و سامانته‌وه، سوپاس و گه‌یاندن پاداشتی
 گه‌راندنه‌وه‌ی قهرزه.

^۱ - نبین حاجه شیخ‌راعی کردوه (۲۸۰۲).

^۲ - بوخاری (۱۴۲) و موسلم (۲۱۷۷) شیخ‌راجیان کردوه.

^۳ - ترمیزی شیخ‌راعی کردوه (۲۰۳۵).

^۴ - نبین حاجه (۲۴۲۴) و نسانن (۴۶۸۲) شیخ‌راجیان کردوه.

کاتی جهریر زی نه لخولسهی، بتی دهوسی له کۆل کردهوه، په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) پینچ جار دوعای بهرکهتی کرد بۆ پیاوان و نه سپهکانی نه حمهس^۱. په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) که دیارییهکی بۆ بهینرابایه قبولی دهکرد، بهزیاتر لهو دیارییه پاداشتی خاوهن دیاریی ده دایهوه، نه گهر ره تیشی بکردبایه تهوه عوزدی بۆ خاوهن دیاریی دههینایهوه، وهک نه وهی به سهعی کوری جهسامهی فهرموو کاتی گوشتی راوی بۆ هینا و فهرمووی: "إِنَّا لَمْ نُرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَا حَرَمٌ"^۲، واتا: بۆیه ره تیده که مه وه و لیتی قبول ناکه م، ئیحرامم به ستروه.

۲۲- یهکی گویی له زهرینی گویدریتز و دهنگی که له شیر بی چی بلی؟

په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی به نومه ته که ی داوه نه گهر گوئیستی زهرینی گویدریتزبون، بلین(أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)، نه گهر گوئیستی دهنگی که له شیریش بوون بلین(اللهم إني أسألك من فضلك)^۳ و داوی فه زلی خوا بکه ن.

۲۴- که راهه تی نه بوونی زیکر و یادی خوا له مه جلیسه دا

په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) رقی بووه له وهی مه جلیس یاد و زیکری خوی تیدا نه بی، فهرموویه تی: "مَا مِنْ قَوْمٍ يَقُومُونَ مِنْ مَجْلِسٍ لَّا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ إِلَّا قَامُوا عَنْ مَثَلِ جِبْفَةِ الْحِمَارِ"^۴، واتا: هه ر قهوم و کومه لیک له مه جلیس دابنیشن و دواتر بلاوهی لی بکه ن و نه و مه جلیسه یادی خوی تیدا نه کرابی، وهک نه وهی له سه ر لاکی گویدریتز هه لسا بن.

^۱ بوخاری(۱۲۵۶) و موسلیم(۲۷۷۶) شیخراجیان کردوه.

^۲ بوخاری(۲۵۸۵) و موسلیم(۲۵۳۶) شیخراجیان کردوه.

^۳ بوخاری(۳۳۰۳) و موسلیم(۲۷۲۹) شیخراجیان کردوه.

^۴ نه بو داوود شیخراجی کردوه(۴۸۵۵).

مهروهها فهرموويه تي: "مَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ تِرَةٌ، وَمَنْ اضْطَجَعَ مَضْجَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ تِرَةٌ"^١، واتا: مهركه سي له شويني دابنيشي و تيايدا يادي خوي گوره نه کات، نه وه له لايه ن خوي گوره وه حه سره تيکي پي دهری، مهركه سيک پال بداته وه و رابکشي و تيايدا يادي خوا نه کات، له لايه ن خوي گوره وه حه سره تيکي پي دهری.

فهرموويه تي: مهركه سي له مه جليسيکدا دانيشت قسه ي تيکه ل و بيکه لي زور تيادا کرا، پيش نه وه ي له مه جليسه که ي مه لبستي بلي: "سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ"^٢ له هه له ي نيو مه جليسه که ي ليخوشبووني بز ده کريت"^٣.

٢٥- نه وه ي له کاتي ترسا دهری

په يامبه ري خوا (صلى الله عليه وسلم) هاوه لاني فير ده کرد له کاتي ترس و راجه له کيندا بلين: "أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَحْضُرُونِ"^٤، واتا: په نا ده گرم به فه رمايشته ته واوه کاني خوي گوره له تووره يي و سزاي خوي و خراپه ي به نده کاني و چپه ي شه يتان و ناماده يي شه يتان و جنوکه کان.

٢٦- جهز نه کردني به وتني هه ندي وشه

له وانه: دهر وونم پيس بووه. تيکه لهات، به لکو بووتريت: رهق بووه^٥.

^١ - نه بو داوود (٤٨٥٦) و ترميزي (٢٣٨٠) نيزاجيان کردروه.

^٢ - ترميزي نيزاجي کردروه (٣٤٣٣).

^٣ - نه بو داوود (٢٨٩٣) و ترميزي (٣٥٢٨) نيزاجيان کردروه.

^٤ - بوخاري (٦١٧٩) و موسليم (٢٢٥٠) نيزاجيان کردروه.

له‌وانه: حزی نه‌کردوو به‌تری بووتری (کرم) و نه‌می کردوو نه‌و ناوه‌ی پی بووتریت، فه‌رموویه‌تی: "لَا تَقُولُوا: الْكُرْمُ، وَلَكِنْ قُولُوا: الْعِنْبُ، وَالْحَبَلَةُ"، مه‌لین (الکرم)، به‌لکو بلین (العنب، والحبله) ^۱.

ره‌تی‌کردوو ته‌وه بووتریت: خه‌لکی تیاچون و فه‌رموویه‌تی: "مَنْ قَالَ: هَلَكَ النَّاسُ، فَهُوَ أَهْلِكُهُمْ" ^۲، واتا: هه‌رکسی وتی: خه‌لکی تیاچون، نه‌وه خودی خوی خه‌لکی به‌تیاچوندا بردوو.

نزیک به‌واتای نه‌وه: خه‌لکی خراب بوونه، زه‌مانه خراب بووه و هاوشیوه‌ی نه‌وه. نه‌هی‌کردوو بووتریت: نه‌گه‌ر خوا و فلانه که‌س بیان‌ه‌وی، به‌لکو بووتریت: نه‌گه‌ر خوا بیه‌وی پاشان فلانه که‌س.

پیاویک پیووت: نه‌گه‌ر خوا و تق ویستان لئی هه‌بی. په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "جَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدَاءً؟ قُلْ: مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ" ^۳، واتا: منت کرده‌ی هاوبه‌شی خوا؟ به‌لکو بلی: نه‌گه‌ر ته‌نیا خوی گه‌وره ویستی لی هه‌بی. له‌واتای نه‌مه‌دا وته‌ی تر هه‌یه: نه‌گه‌ر خوا و فلان نه‌بوویه نه‌وه نه‌ده‌بوو، نه‌مه‌ش ناشیرینتر و خراپ‌تره.

له‌وانه: بارانمان بق داباری به‌ناماژه‌ی فلان و فلان، به‌لکو بلی بارانمان بق داباری به‌فه‌زل و به‌زه‌یی خوا ^۴.

له‌وانه: سویندخواردن به‌غه‌یری خوا، به‌دروست له‌په‌یامبه‌ری خوی گه‌وره‌وه (صلی الله علیه وسلم) هاتوو فه‌رموویه‌تی: "مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ" ^۵، واتا: هه‌رکسی سویند به‌غه‌یری خوا بکات، هاوبه‌شی بریار داوه.

^۱ - موسلیم شیخ‌رحمی کردوو (۲۲۴۸).

^۲ - موسلیم شیخ‌رحمی کردوو (۳۶۳۳).

^۳ - نبین ماجه (۲۱۱۷) و نه‌حه‌مه‌ه/۴ (۲۵۶۱) شیخ‌رحمیان کردوو.

^۴ - بوخاری (۸۱۶) و موسلیم (۷۱) شیخ‌رحمیان کردوو.

^۵ - نه‌بو داوود (۳۲۵۱) و ترمیزی (۱۰۳۵) شیخ‌رحمیان کردوو.

له وانه: نه وهی له سویند خوار دنیدا بلی: جوله که بی یان گاورد یان بیباوه ربی نه گور
فلان شت بکات^۱.

له وانه: به موسلمان بلی: نهی بیباوه ربی^۲.

له وانه: به سولتان بلی: پادشای پادشایان^۳. قیاس له سهر نه وه، وشه ی دادوری
دادوره ران.

له وانه: گوره، به کویله ژن و پیباوه که ی بلی: به نده که م، کویله و خزمه تکاریش
به گوره که ی بلی: په روره دگارم. به لکو گوره، به کویله ژن و پیباوه کانی بلی:
کچه که م، کوره که م. خزمه تکار و کویله ش بلی: گوره که م^۴.

له وانه: جنیودان به رده شه با له کاتی مه لکردندا، به لکو ده بی له خوی گوره داوای
خیری نه و رده شه بایه بکریت و خیری نه وه ی پتی نیردراوه و په نا به خوا بگریزی
له شه پی رده شه با و نه و شه پی به رده شه با نیردراوه^۵.

له وانه: جنیودان به تا، نه هیکراوه جنیو به تا بدریت و فهرموویه تی: "إِنَّهَا تُذْهِبُ
خَطَايَا بَنِي آدَمَ كَمَا يُذْهِبُ الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ"^۶، واتا: تا، تاوانه کانی مروء
ده سپیته وه هه روه ک چون کوره ی ناگر ژهنگ و پیسیی سهر ناسن لاده بات.

له وانه: نه هیکردن له جنیودان به که له شیر، به دروست له په یامبه ری خواوه (صلی الله
علیه وسلم) هاتوه فهرموویه تی: "لَا تَسْبُوا الدِّيكَ فَإِنَّهُ يُوقِظُ لِلصَّلَاةِ"^۷، واتا: جنیو
به که له شیر مه دن، نه و بۆ نوئز هه لده ستیت.

^۱ - نه بر داوود (۲۲۵۸) و نه سانی (۲۷۷۲) شیخراجیان کردوه.

^۲ - بوخاری (۶۱۰۴) و موسلم (۶۰) شیخراجیان کردوه.

^۳ - بوخاری (۶۲۰۶) و موسلم (۲۱۴۳) شیخراجیان کردوه.

^۴ - بوخاری (۲۵۵۲) و موسلم (۲۲۴۹) شیخراجیان کردوه.

^۵ - نه بر داوود (۵۰۹۷) و ترمینی (۲۲۵۲) شیخراجیان کردوه.

^۶ - موسلم شیخراجی کردوه (۲۵۷۵).

^۷ - نه بر داوود شیخراجی کردوه (۵۱۰۱).

لەوانە: بانگەشەکردنی سەر دەمی نەفامی^۱ و پرسەگێڕان بەجۆری سەر دەمی نەفامان^۲، وەك بانگەواز و بانگەشەیی دەمارگیری و هۆزایەتی و رەچەلەك و دەمارگیری بۆ مەزەهەب و تەریقەت و مەشایەخ.

لەوانە: ناوێردنی عیشنا بە (العنمە) و زالکردنی بەسەریدا تاوێكو وشەیی عیشنا واز لێبەینریت^۳.

لەوانە: نەهیکردن لەجنتیودان بەموسڵمان^۴، نەهیکردن لەوەی ئەگەر سێ کەس پێکەوێت بوون دووانیان چپە چپ بکەن^۵، نەهیکردن لەوەی ئافرەتی باس لە جوانیی ئافرەتێکی تر بۆ مێردەکەیی بکات^۶.

لەوانە: لە پارانەویدا بڵێ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنَّ شَيْئًا، وَأَرْحَمْنِي إِنَّ شَيْئًا"^۷، واتا: خوایە گیان ئەگەر ویستت لێم خۆش بە، ئەگەر ویستت بەزەبیت پێمدا بێتەو.

لەوانە: نەهیکردن لەزۆر سویندخواردن^۸.

لەوانە: نەهیکردن لەوەی پیاویک باس لەجوتبوونی لەگەڵ خێزانەکەیی و نەینی ژن و مێردایەتی خۆیان بۆ خەلک بکات^۹، هەر وەك سووک و نەفامان ئەو دەکەن.

^۱ - بوخاری (۱۲۹۴) و موسلیم (۱۰۲) ئیخراعیان کردووە.

^۲ - نەخمە ئیخراعی کردووە، ۳۵ / ۱۵۷ (۲۱۲۳۲).

^۳ - موسلیم ئیخراعی کردووە (۶۱۴).

^۴ - بوخاری (۶-۱۱) و موسلیم (۶۴) ئیخراعیان کردووە.

^۵ - بوخاری (۶۲۸۸) و موسلیم (۲۱۸۴) ئیخراعیان کردووە.

^۶ - بوخاری ئیخراعی کردووە (۵۲۱).

^۷ - بوخاری (۶۲۲۹) و موسلیم (۳۶۷۹) ئیخراعیان کردووە.

^۸ - موسلیم ئیخراعی کردووە (۱۶-۷).

^۹ - موسلیم ئیخراعی کردووە (۱۴۳۷).

بهش

پتویسته هه موو که سیک ته واو وریایی بکات له زیاده روویی و سه رکه شیئی وشه ی (من) و (بق من) و (لای من) بکات (أنا، لی، عندی)، نه و سیّ وشه یه بوو نیبلیس و فیرعه ون و قارونیان پیّ تاقیکرایه وه، نیبلیس وتی: ﴿أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ﴾ الأهراف: ۱۲، واتا: من له و باشترم. فیرعه ون وتی: ﴿لِي مُلْكٌ مِّصْرَ﴾ الزخرفا: ۵۱، واتا: میسر هی منه و من خاوه ن و پادشای میسر م. قارون وتی: ﴿أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي﴾ القصص: ۷۸، واتا: به زانستی خۆم نه مه م به ده سته یناوه.

باشترین شتیک که به نده ی وشه ی (من، خۆم) به کار به یینی، نه وه یه بلی: منی به نده ی تاوانباری هه له کار داوای لیخۆشبوون ده که م و دان به هه له ی خۆمدا ده نیتیم. بلی: من تاوانم هه یه، من هه له م هه یه، من پتویستیم هه یه، من هه ژار و سه رکزییم هه یه، وه ک فه رموو یه تی: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جَدِي وَهَزْلِي وَخَطِيئِي وَعَمْدِي، وَكُلَّ ذَلِكِ عِنْدِي"^۱، واتا: خواجه گیان له کرده وه کانم خۆش به، له کرداری راست و کالته و هه له و نه نقه ست و هه ر شتیک له منه وه سه رچا وه ده گرتیت.

^۱ - یوخاری (۶۲۹۹) و موسلیم (۲۷۱۹) نیخراجیان کریره.

نۆبەم: بەشى جىھاد

لەبەر ئەۋەى جىھادكردن، لوتكە و گومەزى ئىسلامە و شوپنانى جىھادكاران لەبەرزترىن شوپنى بەهەشتدايە و لەدونياشندا پايەبەرزىيان بۆ ھەيە و لەدونيە و ناخىرەتدا پايەدارن، ئەۋە پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لەلوتكەى ئەۋ پايە و مەقامەدايە، بەسەر ھەموو جۆرەكانى جىھاددا بەرزبوۋتەۋە، مافى جىھاد و تىكۆشانى داۋە لەپىناۋ خۋاى گەۋرەدا. بەدل و جەستە و بانگەۋاز و روونكردنەۋە و شمشىرەۋە جىھادى كردوۋە. كاتەكانى ۋەستانى لەگۆرەپانى جىھاددا بەدل و زمان و دەست بوۋە، بۆيە لەھەموو مەۋقەكانى تر يادى زۆرتەر و بەرزترەۋە لای خوا لەھەموۋان بەرپىزترە.

لەبەر ئەۋەى جىھادكردنى دوژمنانى خوا لىقىكى جىھادكردنى بەندەيە بەرانبەر بەدەرۋونى خۆى لەبەر خوا، ھەرۋەك پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) فەرموۋىتەى: "الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ، وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ"، واتا: مۇجھىد ئەۋ كەسەيە جىھاد و بەرىبەرەكانىتى دەرۋونى خۆى دەكات لەپىناۋ خوا و گوپرايەلىي خۋادا، كۆچەرىش ئەۋ كەسەيە دەستبەردارى شتىك دەبى خۋاى گەۋرە ئەمى لىكردوۋە. ئەۋە جىھادكردنى نەفس كەۋتوۋتە پىش جىھادكردنى دوژمنى دەرەۋە.

ئەۋ دوو دوژمنە، خۋاى گەۋرە بەندەى بەجىھادكردنەيان تاقىكردوۋتەۋە، لەنىۋانىاندا دوژمنىكى سىيەم ھەيە كە بەجىھادكردنى ئەۋ، جىھادى ئەۋ دوۋانەى تر دەكرىت، ئەۋىش شەيتانە، لەنىۋانىاندا ۋەستاۋەۋە بەندە سارد و تەمبەل دەكاتەۋە لەجىھاد كردنەياندا، پەرۋەردگار ئەفەرموۋىت: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾. **فاطر: ۶**
، واتا: بەراستى شەيتان دوژمنى ئىۋەيە دەى كەۋاتە ئىۋەش بەدوژمنى خۇتانى دابنن.

^۱ - ئىبۇر داۋود(۱۴۴۹) و ئەسائى(۲۰۲۶) بەئىزىك بەۋە ئىخراجىيان كردوۋە.

ئەوھى خىۋاي گەرە فرمانى داۋە بەدوژمن ۋە رەببىگىردىت، ئاگا دار كىرنە ۋە يە بۇ ئەوھى لەدوژمنايە تىكردن ۋە جەنگىرىنىدا ئەۋپەرى تۈانا بدىت.

سەبارەت بەۋ سى دۈژمنە، فرمان بەمرۇق كراۋە جەنگ ۋە جىھادىيان بىكات، لەم دونىايەشدا مرۇق بەجەنگىرىنىانەۋە تاقىكراۋەتەۋە ۋە دەكرىتەۋە، خىۋاي گەرە يارمە تىدەر ۋە چەكى ئەم جىھاد كىرنەى پى داۋە، بەدوژمنە كەشى داۋىتى ۋە بەيەكتر تاقىدە كىرنەۋە، بەۋە دەبىتە دۈستى ئەۋ كەسەى دۈستايەتى خىۋا دەكات ۋە دەستبەردارى ئەۋەش دەبى كە دەچىتە رىزى شەيتان ۋە دار ۋە دەستەيەۋە.

فرمانى بەمرۇقەكان كىروۋە بەجىھادىك جىھادى بىكەن مافى جىھاد كىرن ۋە تىكۈشانە كە بدەن، مەرۈك فرمانى كىروۋە بەجۈرى خىۋا بىپەستىن مافى تەۋاۋى بدەن، مەرۈھا بەندە بەجۈرى جىھادى دەروۋنى خىۋى بىكات تاۋەكو دل ۋە زمان ۋە تەۋاۋى ئەندامانى جەستەى بۇ خىۋا بن، جىھادى شەيتانىش بىكات بەدروخستەۋەى بەلئىن ۋە بەگۈى نەكردنى، بەۋ دوو جىھادەۋە مرۇق دەتۈانى زال بى بۇ جىھاد كىرنى دۈژمنانى خىۋا، جىھادىك بەدل ۋە زمان ۋە دەست ۋە سەرۋەت ۋە سامانى، تاۋەكو تەنبا پەيام ۋە ۋەتەى خىۋا بەرز ۋە بلىندى.

۱- پىلەكانى جىھاد

جىھاد چۈار پىلەى مەيە: جىھاد كىرنى دەروۋن، جىھاد كىرنى شەيتان، جىھاد كىرنى بىباۋەپان، جىھاد كىرنى دوۋپوۋان.

جىھاد كىرنى دەروۋن چۈار پىلەى مەيە:

يەكەم: جىھادى دەروۋنى بىكات بۇ فىرپوۋنى ئىسلام.

دوۋەم: جىھادى دەروۋنى بىكات بۇ كىردار كىرن بەۋ زانستەى فىرى بوۋە.

سىيەم: جىھاد كىرنى دەروۋن لەبانگەۋاز كىرن بۇ ئايىنى خىۋا ۋە فىركىرنى ئەۋانەى كە نابزانن.

چوارەم: جیهادکردنی دەروون لەسەر ئارامگرتن لە ناپەرەحەتییهکانی بانگەوازکردن بۆ ئایینی خوا.

ئەگەر ئەو چوار پلەیهی کامل کرد، ئەبێتە یەکیک لە خواویستان (الریانین)، سە لە ف یە کەدەنگن لەسەر ئەو هیچ زانیەک شایستە بە پیزی خواویستان نییه تاوێ کو حەق نەناسی و کاری پێ نەکات و خەلکی پێ فێر نەکات.

هەرچی جیهادکردنی شەیتانە، ئەو دوو پلەیهی هەیه:

یەكەم: جیهادکردنی لادان و رەتکردنەوێ ئەو گومان و چپە خراپانەیهی كە بەرانبەر بە ئایین ئە یخاتە بەردەم مەرۆف.

دووهم: جیهادکردنی لادانی ئەو ئیرادە خراپ و شەهووەتانەیهی دە یخاتە بەردەم مەرۆف. جیهادی یەكەم بەكەرەستە و چەکی یەقین و دلنیا یی دەكریت، جیهادی دووهمیش

بەچەکی ئارامگری، پەرورەدگار دەفەر موویت: ﴿ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ

يَأْمُرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ السجدة: ٢٤، واتا: لە ناو ئەواندا

پێشە وایانێكمان دانا رێنمونی (خەلك) یان دەكرد بە فرمانی ئیمه كاتێك خویان گرت و بە ئایەتەكانی ئیمه دلنیا بوون (باوهری بتهویان هینا).

هەرچی جیهادکردنی بێباوەرپان و دوو پووێ، ئەو چوار پلەیهی هەیه: بە دل، زمان، سەرۆت و سامان، دەروون. جیهادی بێباوەرپان بە دەست، جیهادی دوو پووێ نیش

بە زمان.

هەرچی جیهادکردنی ستمکاران و خراپەکاران و بیدعەچیپانە، ئەو سێ پلەیهی هەیه: یەكەم: بە دەست ئەگەر توانا هەبوو، ئەگەر توانای دەست نەبوو ئەو

بە زمان، ئەگەر توانای ئەو هەش نەبوو ئەو لە دلدا رقت لیبیتەوێ و جیهادی بکە.

تو ده سیانزه پلهی جیهاد بوو، "مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ بِالْفِرَاقِ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنَ النِّفَاقِ"^۱، واتا: هر که سی بمری و جیهادی نه کردبی و له ده روونی خویدا تاووتویی جیهاد کردنی نه کردبی، بمری له سه ر لقیکی دوو پوویی مردوو.

۲- هرجی جیهاد کردن

به بی هجرهت جیهاد کردن نییه، هجرهت و جیهاد کردنیش به ثیمان ده کرتین، نه وانهی که نومیدیان به خوی گوره مه بووه، نه و سی کاره یان راپه راندوو، په روه ردگار ده فرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (البقرة: ۲۱۸، واتا: به راستی نه وانهی بپوایان هیئا و نه وانهی کوجیان کرد و تیکوشان له ریتی خوادا تا نه وانه چاوه پوانی میهره بانی خودان وه خوالی خوش بوو میهره بانه. هر وه ک چون ثیمان فرزه به سه ر مه موو که سیکه وه، نه وه له یه ک کاتیشدا دوو هجرهت به سه ر نه و که سه وه فرزه:

- هجرهت و کوچ کردن بولای خوی گوره به دل سوژی و یه کتاپه رستی و ته و به و پشتبستن به خوا و نومید و خوشویستن وه.

- هجرهت و کوچ کردن بولای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، به وهی په پیره وی فرمانه کانی بکین و هوال و په یامه کی به راست بخینه وه و فرمان و هوالی نه و پیشبخه یین به سه ر فرمان و هوالی که سی تر.

"فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَىٰ مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ"^۲، واتا: هر که سی کوچ کردنی

^۱ - موسلیم شیخراجی کردوو (۱۹۱۰).

^۲ - بخاری (۵۴) و موسلیم (۱۹۰۲) شیخراجیان کردوو.

بۆلای خوی گوره و په یامبه ره که ی بی، نه ره کۆچکردنه که ی بۆ خوا و په یامبه ره که یه تی، به لام نه و که سه ی هۆکاری کۆچه که ی بۆ ده ستخستنی شتیکی دونه یه یان بۆ نه وه ی ئافره تیک ماره بکات، نه وه کۆچکردنه که ی به پی نیه ته که یه تی که بۆی کۆچی کردوه.

به سه ر مروفه وه جیهاد کردنی ده روونی خوی و شه یان فه رز کراوه، فه رزی عینه و که س ناتوانی له جینگه ی یه کینکی تر نه نجامی بدات، نه ره جیهادی بیباوه یان و دوپروانه ده کری هندی له موسلمانان له جیاتی ته واری ئوممه ت پی هلبستن نه گه ر مه به ستی پی هاته دی.

۳- جیهادی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پیناو خوی گه و ره

کاملترین مه خلوقیک به لای خوی گه و ره وه، نه وه یه که هه مور پله کانی جیهاد کامل و ریک ده خات، بۆیه له وه دا کاملترین و به ریزترینی نیو مه خلوقات بریتیه له کۆتا په یامبه ر، چونکه له پیناو خوی گه و ره دا مافی ته واری جیهادی دا له و کاته وه ی به په یامبه ری نیردرا تاوه کو نه و کاته ی کۆچی دوایی کرد، که نه م نایه ته ی به سه ردا دابه زی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَتْلَابَكُمْ قَطِيعًا ﴿١﴾ الْمائدة: ٤١، وانا: نه ی نه و که سه ی که خۆت پیچاوه ته وه. هه سته (خه لکی) بیدار بکه ره وه. وه په روه ردگارت وه گه و ره بگه ر. وه پزشاکت وه پاک پابگه ر.

کاتی نه م نایه ته دابه زی، قۆلی بانگه وازی هه لمالی و له پیناو خوی گه و ره دا ته ووترین هه ولئیکی دا و شه و و روژ و به نه یینی و ناشکرا بانگه وازی ده کرد، که نایه تی: ﴿فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ﴾ الحجج: ٩٤، وانا: جا هه ر فرمانیکت پی ده دریت به ناشکرا رایگه یه نه. به جوژی فرمانی خوی ناشکرا کرد، له سه رزه نشتی هه یج سه رزه نشتکاری سلئ نه کرده وه و گوئی به تانه و توانجی بیباوه یان نه دا.

۴- نازاردانی په یامبهرا (صلى الله عليه وسلم) له لایه ن قوره یشه وه

که فرمانی خوی گه وره ی ناشکرا کرد و راشکاوانه بانگه وازی قه ومه که ی کرد، به درخستنی عیب و عاری خواوه نده کانیان و نایینه که یان ده سستیپتکرد، قوره یش سهخت نازاری خوی و هاوه لانی دا، جوره ها نازار و نه شکه نجه یان به سه ریاندا هینا، نه وه ش سووننه تی خوی له نیو مه خلوقاتدا، هه روه ک خوی گه وره فه رمویه تی:

﴿ مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ﴾ فصلت: ۴۳ ، وانا: هیچ شتیک به تر ناوتریت مه گه ر نه وه ی به پیغه مبه رانی به ر له تو ووتراوه .

خوی گه وره به و نایه ته دلی په یامبه ره که ی دایه وه، پی پی راگه یاند که په یامبه رانی پیش خوی له و نازار و مهینه تیبه دا پیشه نگ و نمونه ن بوی، هه روه ها دلی شوینکه و تووانیشی دایه وه که فه رموی: ﴿ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلاَ إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴾ البقرة: ۲۱۴ ، وانا: نایا واتان زانیووه که ده چنه به هه شت که چی هیشتا نه هاتوته ریتان نه وه ی له نا په حه تی تووشی نه وانه بوون که له پیش نیوه دا تیپه رین (که له پی خوادا) دوو چاری سهختی و زهره ر و زیان بوون وه زور به توندی ته کان دران و زوریان بۆ هات به رهنگیک که پیغه مبه ره که و نه وانه ی که برویان هینا بوو له گه لیدا ده یان ووت سه رکه و تنی خوا که ی دیت ناگادارین و دلنیابن به راستی سه رکه و تنی خوا نزیکه .

مروث با له سیاقی نه و نایه تانه رابمینی، هه رکه سی و تی: وا باوه ریم هینا و بوومه باوه ردار، نه وه خوی گه وره تا قییده کاته وه، جا هه رکه سیک نه یووت: وا بوومه

باوه پدار، وها نه زانی خوی گوره بی توانایه و هیچی به دست نییه، به لکو ته وای قوناغه کان له دهستی خویدایه و ده بیچیتته وه.

مروقی باوه پدار سهره تا له دنیا دا وهک تا قیکردنه وه، نازار و نارحہ تیی دیته ری، پاشان سهره نجامی دنیا و قیامت ی بؤ ده بی، به لام نه وهی پشت ده کاته باوه پدار سهره تا چیژ ده کات، به لام له پاشه روژدا نازاری هه میشه یی بؤ ده بی.

پرسیار له شافیعی کرا (به رحمت بی)، کام له م دووانه بؤ که سی باشه: به هیژ بکری یان تا قیبکریته وه؟ وتی: به هیژ و سه قامگیر نابی هه تا تا قیبی نه کریته وه.

بویه هیچ که سی وها گومان نه کات له نازار و ناخوشی رزگاری ده بی، ته نیا نه وه هه یه نازارچه شتوان له عه قلدا جیاوازی و که م و زوریان هه یه، عاقلترینیان نه وه یانه که نازاریکی به رده و امی گوره نه گوریتته وه به نازاریکی دواپراوی سووک، که مژده ترینیشیان نه وه یانه که نازاریکی که م و داپراو به گوریتته وه به نازاریکی گوره ی به رده و ام.

له بهر نه وهی نازار شتیکه مروقه ناتوانی لئی رزگاری بی، نه وه خوی گوره دلدانه وهی نه و که سه ده کات که نازاری سووک و داپراوی هه لېژاردوه به سهر نازاری گوره ی به رده و امدا و نه فه رموی: ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥﴾ العنکبوت: ٥، واتا: هر که س نومیدی وایه بگات به دیداری

خوا (با به ندایه تی خوا بگات) چونکه به پاستی کاتی دیاریکراوی خوا هه ردیت وه ته نها خویه بیسه ر و زانا و ناگادار.

ماوهی نه و نازاره ی داناوه به (أجلًا) که روژی دیداری خویه تی، نا له بهر نه وه یه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) داوی له په روه ردگاری کردوه، تامه زوی یی

دیداری خوی پی بدات^۱.

^۱ - له سانی شېخ راجی کردوه (۱۳۰۵).

پاشان خوی گوره به دلدانه وه یه کی تر دلدانه وه ی کردوون، نه ویش نه وه یه، جیهاد کردنیان له پینان خوی گوره جیهاد کردنیان له پینا و خویان، نه گینا خوی گوره پیوستی به کهس نییه، پاشان هه والی پیداون که به جیهاد و نیمانیان نه یانخاته ریزی کومه لی چاکه کارانه وه.

پاشان هه والی داوه له حالی که سیک به بی بهرچا و پروونی چوو ته نیو نیمان وه، کاتیک نه و کهسه له لایه ن خه لکه وه تووشی فیتنه و نه هامه تی و نه و نازاره ده بی که پیوسته په یامبه ران و شوینکه و تووانیان بیچین، نه و نازار و ناخوشییه به و سزایه ی خوا ده بی نی که باوه پرداران به نیمانیان وه لی هه له اتوون.

مه به ست: حکمه تی خوی گوره وه های پیوست کردوه که ده بی ده روونه کان تا قیبکاته وه، به و تا قیکردنه وه یه ده روون پاک و چه په ل له یه ک جیا ببنه وه. ده روونه کان له بناغه دا نه فام و سته مکارن، نه وه نده پیس بوون پیوست به وه بکات پاک و پوخت بکرتنه وه، نه گهر له م دونیا یه دا پاک نه بوونه وه، نه وه ناگری دۆزه خ پاکیان ده کاته وه، مرۆژ که پوخت و پاک کرایه وه، نه و جا رینگه ده دریت بچینه به هه شته وه.

۵- سه باره ت به وانیه پیشکه وتن له به دمه و دچوونی بانگه وازی په یامبه ری

(خوا (صلی الله علیه وسلم)

که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بانگه وازی ده ستپتیکرد، له هه موو هۆزیک خه لکانیک به دمه بانگه وازه که یه وه هاتن، نه وه ی پیشکه وت و براوه بوو له پیشه برکتی به دمه وه چوون، راستگۆی نوممه ت نه بو به کری سدیق بوو (خوی لی رازی بی)، له گه یاندنی نایینی خوا دا پشتی گرت و بهرچا و پروونانه له گه لیدا بانگه وازی بۆلای خوا

کرد، نه‌وانه‌ی به‌دهم بانگه‌وازی نه‌بو به‌کری سدیقه‌وه هاتن، نه‌مانه بوون: عوسمانی کوپری عه‌فان و ته‌لحه‌ی کوپری عوبه‌یدوالله و سه‌عدی کوپری نه‌بو وه‌قاس. راستگۆی نیو ژنان، خه‌دیجه‌ی کچی خوه‌یک به‌دهم بانگه‌وازه‌که‌یه‌وه هات. عه‌لی کوپری نه‌بو تالیب (خوای لی رازی بی) هه‌شت سالان بوو به‌دهم بانگه‌وازه‌که‌یه‌وه هات که له‌ئه‌ستۆی په‌یامبه‌ری خوادا بوو (صلی الله علیه وسلم) و له‌ئه‌بو تالیبی مامی وه‌ریگرت.

زه‌یدی کوپری حاریسه‌ی خۆشه‌ویستی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌دهم بانگه‌وازه‌که‌یه‌وه هات که خزمه‌تکاری خه‌دیجه بوو، خه‌دیجه کردبوویه دیاری بی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم).

خه‌لکیی یه‌ک به‌دوای یه‌ک ده‌هاتنه نیو ئیسلامه‌وه، قوره‌یش نه‌وه‌ی ره‌ت نه‌ده‌کرده‌وه تاوه‌کو که‌وته عه‌یبارکردنی ئایینه‌که‌یان و باسکردنی خواوه‌نده‌کانیان، به‌وه‌ی نه‌سوودیان هه‌یه و نه‌زیان، نه‌وکات دوژمنکارانه به‌پرووی خۆی و هاوه‌لانیدا هه‌تسانه‌وه، خوای گه‌وره به‌ئه‌بو تالیبی مامی، په‌یامبه‌ری خۆی پاراست، چونکه پیاویکی گه‌وره و به‌ریز بوو لای قوره‌یش و خه‌لکی مه‌که‌ گویا په‌لی بوون و بو‌تیریان نه‌ده‌کرد نازار و نه‌شکه‌نجه‌ی به‌پوودا ده‌ربخه‌ن، هه‌رچی هاوه‌لانی بوو، نه‌وه‌ی عه‌شیره‌تی هه‌بوو عه‌شیره‌ته‌که‌ی ده‌پیاراست، نه‌گینا نه‌وانی تر رووبه‌پرووی نازار و نه‌شکه‌نجه‌ ده‌بوونه‌وه، له‌وانه: عه‌ماری کوپری یاسر و سومه‌یه‌ی دایکی و بنه‌ماله‌که‌ی که هه‌موویان له‌به‌ر خوا نه‌شکه‌نجه‌ دران، هه‌روه‌ها بیلالی کوپری ره‌باح که سه‌ختترین سزای له‌پیناو خوای گه‌وره‌دا چه‌شت.

۶- کۆچکردن بۆ حبه شه

که سزا و ئەشکه نجهی هاوبهش پهیدا کهران بۆ سەر باوه پداران سهخت بوویه وه و نه وهنده نازار ده دران تاوه کو لتيان هه بوو هاوار بکاته لات تاوه کو وازی لیبهینن، مۆله تی دان کۆچی په که م بکه ن بۆ خاکی حبه شه، په که مین که سیک بۆ نه وی کۆچی کرد، عوسمانی کورپی عه فان و روقیه ی خیزانی بوو که کچی په یامبه ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم)، خه لکانی نیو نه و په که مین کۆچه، دوانزه پیاو و چوار نافرته بوون، ده رچوونیان له مانگی ره جبهی سالی پینجه می په یامبه رایه تی بوو. قوره یش به دوایاندا ده رچوون تاوه کو گه یشتنه ده ریا و ده ستیان به که سیان نه گه یشت، پاشان هه واتیان پینگه یشت که قوره یش ده ستیان هه لگرتوو له نازاردانی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، بۆیه گه پانه وه، پاشان که کاترمیتریکی رۆژ ما بوو نزیکي مه که بوونه وه، پینان گه یشت که قوره یش له جاران سهختر بوونه له دوژمنایه تیکردنی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، ناچار خۆیان دایه پال که سوکار.

پاشان به لآو نه هامه تی قوره یش سهختر بوویه وه بۆ سەر نه وانهی له حبه شه گه رابوونه وه و بۆ سەر که سانی تریش، عه شیره ته کانیا ن به رانبه ریان تووند بوونه وه و نازاری رۆریان به سه ریاندا هینا، بۆیه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) مۆله تی دان بۆ جاری دووه م ده رچن بۆ خاکی حبه شه، ده رچوونی دووه م به سه ریان وه سهختر بوو.

ژمارهی نه وانهی له جاری دووه مده رچوون، سی و سی پیاو و تۆزده نافرته بوون.

که دهی مانگی ره بیعی په که می سالی هه وتی، کۆچی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) بۆ مه دینه هات، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نووسراوی نووسی بۆ نه جاشی و بانگه وازی کرد بۆ موسلمان بوون، له گه ل عه مری کورپی ئومه بییه ی

ئەلزەمى ناردى، كە نووسراۋەكەى بۇ خويىندەۋە موسلمان بوۋ وتى: ئەگەر تواناى ئەۋەم ھەبوۋايە بچم بۆلاى، دەچوم بۆلاى.

پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) بۆى نووسى كە لە ھاۋەلانەى لاي ئەۋن، بۆى رەۋانەيان بكاتەۋە، ئەۋىش لەدوۋ كەشتىيدا لەگەل ئەمىرى كورپى ئومەيىيەى ئەلزەمى ناردىانىەۋە، ھاتن بۆلاى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) كە لەخەيبەر بوۋ لەۋىدا پىيگەىشتن بىنيان خەيبەرى فەتھكردوۋە، پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) داۋاى لەموسلمانان كورد لەپشكى خەيبەر بەشدار بكرىن، ئەۋانىش ئەۋەيان كورد و ئەۋانىان پشكار كورد.

۷- شاندى قورەيش بۆلاى نەجاشى

كۆچەران لەپادشائىنەكەى ئەسحەمەى نەجاشى بەئارام گىرسانەۋە، كە قورەيش بە ھەۋالەيان زانى، شاندىكى بەدۋاياندا بەدىارىيەۋە ناردە لاي نەجاشى تاۋەكو رادەستيان بكاتەۋە، شاندىكە پىكەت لەعەبدواللەى كورپى ئەبى رەبىيە و ئەمىرى كورپى عاس، بەدىارى و توحفەى نىمچە دوورگەى عەرەبەۋە رۆىشتن، بەلام نەجاشى داۋاكەيانى رەتكردەۋە، بۆيە پەنايان برده بەر تكاى گەۋرەكانى ولاتەكەى، بەدەم تكا و داۋاى ئەۋانىشەۋە نەپۆىشت.

۸- بلاۋبوۋنەۋەى نىسلام و پىچراندىنى پەيوەندى قورەيش لەگەل بەنى ھاشم و بەنى عەبدولموتەلىب

پاشان ھەمزە و كۆمەلىكى زۆر بوۋنە موسلمان، نىسلام بلاۋبوۋىيەۋە، كە قورەيش بىنى بانگەۋازى پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) زياتر و زۆرتر دەبى، كۆبوۋنەۋە بۇ رىككەۋتن دژ بەبەنى ھاشم و عەبدولموتەلىب، رىككەۋتن كرىن و فرۆشتن و ژن و

ژنخوایان له گه لدا نه کهن، قسه یان له گه لدا نه کهن و له مه جلیسیان دانه نیشن تاوه کو په یامبه ری خویان راده ست نه کهن (صلی الله علیه وسلم)، بۆ ئه وه په یماننامه په کیان نووسی و به سه قفی که عبه دا هه لیا نووسی. له شه وی دهر که وتنی مانگی موچه پره می سالی حه وتی په یامبه رایه تی، په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) و ئه وان هی له گه لیدا بوون له دۆلی ئه بو تالیب گه مارۆ دران.

بۆ ماوه ی سی سال به گلدراوی و گه مارۆ دراوی مانه وه، هه تا ئه وه ی تاقه تیان له بهر بپا و دهنگی گریانی منداله کانیا ن له و دیو دۆله که وه ده بیسترا. قوره یش ئه وکات بوونه دوو به شه وه، به شیکیان به وه رازی بوون و به شیک تریان به دهنگ هاتن و ناره زایان دهر پری، ئه وان هی نارازی بوون هه ولیان دا په یماننامه که هه لېوه شیننه وه، ئه وه ی به و کاره هه لسا، هیشامی کوری عه مری کوری ئه لحاریس بوو، رویشت بۆلای موعیمی کوری عه دی و کۆمه لیک قوره یش، ئه وانیش به دهم داوا که په وه رویشتن.

پاشان خوی گه وره سه باره ت به په یماننامه که هه والی پیدا که مۆرانه لئی داوه، هه موو ئه و به شه ی خوار دووه که باس له سته مکردن ده کات جگه له وه نه بی که یادی خویه، په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) یش ئه وه ی به مامی گه یاند، ئه ویش دهر چوو بۆلای قوره یش و هه والی پیدان که برازا که ی ئه وه و ئه وه ی وتوو، ئه گه ر قسه ی ئه و بوو مۆرانه خوار دبووی، ئه وه ده ستمان له سه ر هه لېگرن و پچراندنی په یوه ندیی وازلېه ینن، ئه گه ر راستی نه کرد و مۆرانه لئی نه دا بوو، ئه وه ئیمه وازی لیده هیئن و چیتان ده وی بیکن. وتیان: قسه یه کی ته واوه. رویشتن سه یری په یماننامه که بکن، بینیا ن دهر که وت به و جوړه یه که په یامبه ر (صلی الله علیه

وسلم) هه‌والی داوه، که‌چی بیباوه‌پتریوون، په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) و نه‌وانه‌ی له‌گه‌لی بوون له‌دۆله‌که‌ده‌رچوون.

ئیبین‌عه‌بدولبیر ئه‌لی: دوا‌ی ده‌سالی په‌یامبه‌رایه‌تی بوو، دوا‌ی شه‌ش مانگ له‌وه ئه‌بو تالیب‌مرد، دوا‌ی ئه‌ویش به‌سی رۆژ‌خه‌دیجه‌کۆچی دوا‌یی کرد. و‌تراوه: کاتی تر‌بووه.

۹- مردنی خه‌دیجه و نه‌بو تالیب و ده‌رچوونی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم)

بۆ تانیف

که‌په‌یماننامه‌که‌هه‌لوه‌شایه‌وه و هاوکاتی کۆچی دوا‌یی خه‌دیجه و مردنی ئه‌بو تالیب بوو که‌ماوه‌یه‌کی که‌میان له‌نیواندا بوو، له‌لایه‌ن نه‌فام و سووکه‌کانی قه‌ومه‌که‌یه‌وه نازار و نارپه‌حه‌تی زۆرتر به‌سه‌ر په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) دا هات، بو‌ئیریان به‌رانبه‌ر کرد و نازاریان به‌رانبه‌ر ده‌رخست، بۆیه‌په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ده‌رچوو بۆ تانیف به‌ئومیدی ده‌خستنی پشتیوان و سه‌رخه‌ر، پشتیوانی بۆ په‌یدا ببی به‌رانبه‌ر به‌قه‌ومه‌که‌ی و بیپاریزن، بانگه‌وازی کردن بۆ تایینی خوا، به‌لام که‌سی نه‌بینی دالده‌ی بدات، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا نازاری زۆریان دا و به‌جۆری نارپه‌حه‌تیان کرد قه‌ومه‌که‌شی ناوه‌های له‌گه‌ل نه‌کردبوو.

له‌گه‌رانه‌وه‌یدا پارانه‌وه‌ی به‌ناوبانگی کرد- پارانه‌وه‌ی تانیف- که‌فه‌رمووی: "اللَّهُمَّ إِلَيْكَ أَشْكُو ضَعْفَ قُوَّتِي، وَقِلَّةَ حِيلَتِي، وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَنْتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعِفِينَ وَأَنْتَ رَبِّي، إِلَى مَنْ تَكَلَّمِي؟ إِلَى بَعِيدٍ يَتَجَهَّمُنِي؟ أَمْ إِلَى عَدُوِّ مَلَكَّتُهُ أَمْرِي؟ إِنْ لَمْ يَكُنْ بِكَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلَا أُبَالِي، غَيْرَ أَنْ عَافَيْتَكَ أَوْسَعُ لِي، أَعُوذُ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِي أَشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمَاتُ، وَصَلَحَ عَلَيْهِ أَمْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، أَنْ يَحِلَّ عَلَيَّ غَضَبُكَ

أَوْ أَنْ يَنْزِلَ بِي سَخَطُكَ، لَكَ الْعُتْبَى حَتَّى تَرْضَى، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ" ،واتا:
 خوابه گیان شه‌کوی لاوازی و نه‌بوونی ریگه چاره‌م ده‌هینمه لای تو، شه‌وی
 خه‌لکم به‌سهردا زاله و نازارم ده‌دهن و چاره‌م نییه، شه‌ی به‌به‌زه‌یی به‌به‌زه‌بیان، تو
 په‌روه‌ردگاری لاوازن و په‌روه‌ردگاری منی، بۆلای کئی راده‌ستم ده‌که‌ی و به‌کیم
 ده‌سپیری؟ بۆ که‌سیکی دوور که په‌لامارم ده‌دات و نازارم ده‌دات یان دوژمنیک
 بوارم نادات، شه‌گه‌ر تو له من تووپه‌ نه‌بی، شه‌وه من خه‌مم نییه به‌وه‌ی چیم
 به‌سهردی، به‌لام عافیت و سه‌لامه‌تی خۆتم بۆ فراوان بکه، په‌نا ده‌گرم به‌نور و
 رووناکی خۆت که تاریکاییه‌کانت بۆ رووناک کردووه‌ته‌وه و کاری دنیا و ناخیره‌ت
 له‌سه‌ری چاک و له‌بار کردووه، تکات لی ده‌که‌م شه‌گه‌ر تووپه‌بیبه‌کت له‌سهرم هه‌یه
 لاییده‌ی، له‌ده‌رگای تو ده‌دهم هه‌تا رازی ده‌بی و به‌تووه‌ هیزی گۆرانکاری بوونی
 هه‌یه.

خوای گه‌وره‌ فریشته‌ی چپاکانی نارده‌لای تاوه‌کو فرمانی لی وه‌ریگریته‌ هه‌ردوو
 چپای شه‌خشه‌به‌ین به‌سهر خه‌لکی مه‌که‌دا بدات له‌یه‌ک، چونکه خه‌لکی مه‌که‌که
 له‌نتیوان هه‌ردوو چپادا بوون که پێیان ده‌وترا شه‌خشه‌به‌ین، فه‌رمووی: "لَعَلَّ اللَّهُ أَنْ
 يُخْرِجَ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا" ،واتا: نه شه‌وه‌م ناوی، به‌لکو
 خوای گه‌وره له‌پشت و وه‌چه‌ی شه‌وان خه‌لکانیک به‌هینتته‌ دنیاوه به‌تاک و ته‌نیایی
 خوا بپه‌رستن و هاوبه‌شی بۆ بپیار نه‌دهن.

که له‌گه‌رانه‌وه‌دا له‌نه‌خه‌له‌ لای دا، شه‌وه‌له‌سا بۆ نوێژکردن، خوای گه‌وره‌ وه‌های
 قه‌ده‌ر کرد کۆمه‌لی جنۆکه بچن گوی له‌قورئانخویندنه‌که‌ی بگرن، په‌یامبه‌ری
 خوا(صلی الله علیه وسلم) هه‌ستی پێیان نه‌کرد هه‌تاوه‌کو شه‌م نایه‌ته‌ دابه‌زی: ﴿وَإِذْ

¹ - توبین هیشام له‌ السیرة ۱/۲۲۰ و ته‌به‌ری له‌ (تاریخ) ده‌که‌ بید ۲۱/۲۴۵ ئیخراجیان کردووه.

² - بوخاری (۲۲۲۱) و موسلم (۱۷۹۵) ئیخراجی کردووه.

صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفْرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ
 وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَىٰ
 مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَىٰ الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ
 وَآمِنُوا بِهِ، يَغْفِرَ لَكُمْ مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ
 فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾

الأحقاف: ٢٩ - ٣٢، واتا: بیریان بخه‌روه کاتیک چه‌ند جنوکه‌یه‌کمان نارد بۆ لات
 تا گوی له‌قورئان بگرن جا کاتیک ناماده‌ی گوی گرتن له‌قورئان بوون
 ووتیان (به‌یه‌کتری) بی‌ده‌نگ بن (و گوی بگرن) جا که (قورئان خویندنه‌که) ته‌واو بوو
 ه‌موویان گه‌رانه‌وه بۆلای قه‌وم و ه‌وزه‌که‌یان به‌ترسینه‌ر. ووتیان ئه‌ی ه‌وز و
 قه‌ومه‌که‌مان به‌راستی ئیمه گوی بیستی کتیبیک بووین که له‌پاش موسا نیردراوه‌ته
 خواره‌وه به‌راوه‌کانی پیش خوی به‌راست داده‌نیت (خه‌لک) پینموونی ده‌کات بۆ ه‌ه‌ق
 و پیبازی راستی. ئه‌ی قه‌ومه‌که‌مان وه‌لامی بانگخوازی خوا (موحه‌مه‌د صلی الله
 علیه وسلم) بده‌نه‌وه و باوه‌پی پی بهینن (خوا) له‌تاوانه‌کانتان خوش ده‌بیت و
 ده‌یسرپته‌وه وه له‌سزای سه‌خت ده‌تان پاریزیت. ه‌رکه‌سیش وه‌لامی بانگخوازی
 خوا (که موحه‌مه‌د صلی الله علیه وسلم) نه‌داته‌وه، نه‌وه به‌هیچ جوریک ناتوانی له
 زه‌ویدا له‌ده‌ست خوا ده‌رچی و خوی قوتار کات وه جگه له‌خوا یارمه‌تیده‌ر و
 پشتیوانیکی نیه، نا‌ئه‌وانه له‌گومراییه‌کی ناشکرادان.

١٠- شه‌وره‌وی

پاشان په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌جه‌سته - به‌دروست - له‌مزگه‌وتی
 حه‌رامه‌وه بۆ به‌یتولمه‌قدیس شه‌وره‌وی پی کرا به‌سه‌ر بوراقه‌وه، نه‌وه‌ی له‌گه‌لیدا

بوو جبریل بوو(سہلامی خوی لہسہربی)، لہوی دابہزی و نیمامہتیی نویژی بۆ پھیامبہران کرد و بوراقی بہنہلقہی دہرگای مزگہوتی نہقساوه بہستہود، پاشان نہوشہوہ بہبوراق لہبیتولمہقدیسہوہ بہرزبوویہوہ بۆ ئاسمان، پاشان لہویہ بۆلای خوی پہرہردگار پیتی بہرزبوویہوہ و نہوہندہ لہخوا نزیک بوہوہ بہنہندازہی دوو کہوان یان کہ متر بوو، خوی گہورہ و حی بۆ بہندہکھی خوی کرد و دواندی، پہنجا نویژی لہسہر فہرزکرد، کہ گہ پایہوہ بہلای موسادا تپہرپوو، موسا پیتی فہرموو: بہچی فرمانت پی کرا؟ فہرموی: بہپہنجا نویژ. وتی: ئوممہتہکەت توانای پہنجا نویژیان نییہ، بگہرپیرہوہ بۆلای خوی گہورہ و داوی کہ مکردنہوہی بکہ بۆ ئوممہتہکەت. پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لای کردہوہ بہلای جبریلدا و ہک نہوہی راویژی پی بکات و تو چی نہلتی، نہویش نامازہی پی دا بہلئ نہگہر بہتہوی. ناوہا لہنتوان خوا و موسادا مایہوہ دہہات و دہچوو ہہتاوہکو کردیہ پینج جار، دیسان موسا فرمانی پی کرد بگہرپیتہوہ داوی کہ مکردنہوہ بکات، پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموی: نیتہر شہرم لہپہرودردگارم دہکہم، رازی دہبم بہو پینج نویژہ و ملکہچ دہبم. کہ نہوہ یہکلابوویہوہ، جار دہری جاری دا و فہرموی: نہوہ من فہرزی خۆم بریار دا و لہسہر بہندہکہم کہ مم کردہوہ^۱.

کہ پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہنتو قہومہکہیدا بہیانیی کردہوہ، نہو ہہوالہی پییدان، سہخت بہدرویان زانی و رہتیان کردہوہ شتی و ہا رووی دابی، داویان لیکرد و ہسفی بہیتولمہقدیسیان بۆ بکات، خوی گہورہ بہیتولمہقدیسی بۆ بہرزکردہوہ و خستیہ پیش چاوی، بہجوری و ہسفی کردن نہیانتوانی شتیکی لہدژ رہتیکہ نہوہ. ہہوالی گہرانہوہی کاروانی و شتر دہکہیانی پی دان لہکوی دہلہوہرین و

^۱ - بخاری (۲۲۰۷) و موسلم (۱۶۴) شیخراچیان کردہوہ.

که‌ی ده‌گه‌ن‌وه و چی و شتریکیش له‌پیشیانه، چی فرموو، نه‌وه دەرچوو، که‌چی سه‌ختر پنیان هه‌لگرت له‌دزایه‌تیکردنی. روونه نه‌و کاره له‌سه‌رووی نه‌وه‌وه‌یه که‌سیکی خه‌وتوو ببینی، شه‌وپه‌ویش به‌ک جار بوو.

۱۱- بنه‌مای کۆچکردن که‌ خوای گه‌وره‌ تیایدا دوست و دوزهنی خوئی جیاکردوه و کردیه بنه‌مای شکۆدارکردنی نایینه‌که‌ی و سه‌رخستنی به‌نده و په‌یامبهری خوئی واقیدی نه‌لی: په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ره‌تای په‌یامبهرایه‌تیایدا سی سال له‌مه‌که‌دا به‌شاراوه‌یی په‌یامبهرایه‌تیه‌که‌ی هیشته‌وه، پاشان له‌سالی چواره‌مدا ناشکرای کرد، ده سال خه‌لکی بانگه‌وازکرد بۆ ئیسلام، له‌وه‌رزى حه‌جدا ده‌چوو له‌ی حاجیان له‌شوینه‌کانی دابه‌زین و لادانیان، هه‌روه‌ها له‌وه‌رزى عوکاز و مجنه و زى نه‌لمه‌جاز، داوای لی ده‌کردن پشتگیری بکه‌ن تاوه‌کو په‌یامی خوا بگه‌یه‌نی و به‌هشتیش بۆ نه‌وان بی و بچه به‌هسته‌وه، که‌چی که‌سیکی نه‌بینیه‌وه پشتیوانی بکات^۱.

خوای گه‌وره‌ نه‌وه‌ی بۆ په‌یامبهر (صلی الله علیه وسلم) هینایه پیتش هه‌ره‌شه‌ی جوله‌که‌ی خسته به‌رگویی نه‌وس و خه‌زده‌ج، هه‌ره‌شه‌یان ده‌دا به‌وه‌ی په‌یامبهریک له‌په‌یامبهران له‌و سه‌رده‌مه‌دا ره‌وانه ده‌کریت، که‌ ده‌رکه‌وت، داوی ده‌که‌ون و شه‌ری عاد و ئیره‌می نه‌وانی پی ده‌که‌ن، پشتیوانانیش وه‌ک هۆزه‌کانی تری عه‌ره‌ب حه‌جیان ده‌کرد، به‌لام جوله‌که‌ حه‌جی نه‌ده‌کرد، که‌ پشتیوانان په‌یامبهری خویان بینی (صلی الله علیه وسلم) بانگه‌وازی خه‌لک ده‌کات بۆ نایینی خوا، لی ریمان و به‌یه‌کتریان وت: نه‌ی قه‌وم و که‌س ده‌زانن، سویند به‌خوا نه‌مه‌ نه‌و په‌یامبهریه‌ که‌ جوله‌که‌ هه‌ره‌شی ئیمه‌ی پی ده‌که‌ن، با نه‌هیلین پیتشان بکه‌ون.

^۱ - الطبقات الكبرى لابن سعد/ ۱۶۸.

۱۲- به یعه تی یه که م و دووه می عه قه به

پاشان په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده رچوو لای عه قه به به شه ش که سی پشتیوانان گه یشت که هه موویان له هوزی خه زره ج بوون، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بانگه وازی کردن بق ئیسلام و نه وانیش بوونه موسلمان، پاشان گه رانه وه مه دینه و بانگه وازیان بق ئیسلام کرد، ئیسلام له مه دینه دا بلا بوویه وه تا وه کو هیچ مالیک نه مایه وه ئیسلامی تی نه چی، که سالی داهاتوو هات دوانزه پیاویان هاتن، نه بو نه لزویه بیر نه لی: له جابره وه: وتمان: نه ی په یامبه ری خوا له سر چی شتیک به یعه تت پی بکه ن؟ فه رموی: به یعه تم پی بکه ن له سر گوپرایه لی له کاتی چالاکی و ته مبه لی و خو شی و ناخو شی، له سر فرمانکردن به چاکه و ریگریکردن له خراپه، بمپاریزن چون خوتان و ژن و مندالتان ده پاریزن، نه گه ر هاتم بولاتان سه رمبخن، نه وکات به هشت بق ئیوه ده بی، ئیمه ش پیاو له دوا ی پیاو هه لسان بولای و مه رچی له سه رمان کرد و به وه ش به هشتمان پی ده دات.

پاشان گه رانه وه مه دینه، له گه لیاندا عه مری کوپی نوم مه کتوم و موسعه بی کوپی عومه ری نارد تا وه کو نه وانیه یان که موسلمان بوون، فیتری قورئان بکه ن و بانگه واز بکه ن بق ئایینی خوا، هه ردووکیان دابه زینه لای نه بی نومامه نه سه عدی کوپی زوراره، موسعه بی کوپی عومه یر ئیمامه تی بویان ده کرد، که ژماره یان گه یشته چل که س، جه ماعه تی پییان ده کرد، خه لکیکی زور له سر ده ستیان بوونه موسلمان، له وانه: ئوسه یدی کوپی نه لحوزه یر و سه عدی کوپی موعاز بوون، به موسلمان بوونی نه و دووانه ش ته واری نه وه ی عه بدنه لئه شهه ل به ژن و پیاو وه بوونه موسلمان ته نیا نه لوسه یرم عه مری کوپی سابتی کوپی وه قش نه بی که موسلمان بوونی که وته رژی ئوحوده وه، له و رژه دا شه پی کرد و کوژرا پیش نه وه ی سوجه یه ک بق خوا به ری.

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره یه وه هه والی داوه: "عَمِلَ قَلِيلًا وَأُجِرَ كَثِيرًا" ، واتا: کاری که می کرد و پاداشتی زوری و هرگرت.

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) مؤلته تی به موسلمانان دا کوچ بکن بۆ مه دینه، خه لکییش ده ستوبردیان کرد بۆ ئه وه، له مه ککه دا ته نیا په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) و ئه بو به کرو عه لی مانه وه، به فرمانی خۆی هه ردوکیان له وی مانه وه، جگه له وانهی هاوبهش په یداکه ران به زور گلیانیا ن دابووه وه. په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ناماده سازی خۆی کردبوو بۆ ئه و کاته ی فرمانی ده رچوونی پی ده دریت، ئه بو به کریش ناماده سازی بۆ ئه وه کردبوو.

۱۳- پیلانی دار نه لنه دوه

که هاوبهش په یداکه ران بینیا ن هاوه لانی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ناماده سازیان کردوه و رویشتون، مال و مندالیان خستووه ته لای ئه وس و خه زره ج، زانیا ن که مه دینه سه خته و خه لکه که ی هیزیا ن هه یه، ترسان له وه ی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) بگاته لایان و به وه حاله ته که ی به سه ریا نه وه سه ختر ده بی، بۆیه له دار نه لنه دوه کۆبوونه وه، پیاو ماقول و خاوه ن بۆچوونه کانیان هه موو ناماده بوون و که س دوانه که وت تاوه کو له باره ی په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) راویژ بکن، هه ریه که و بۆچوونی خۆی ده ربپی، هه تا ئه وه ی ئه بو جهل وتی: له باره یه وه بۆچوونیکم بۆ دروست بووه وه ها ده زانم ئیوهش هاوده نگم ده بن. وتیا ن: چیه؟ وتی: له هه ر هۆزیکه قوره یش که نجیکه به هیز هه لده بزترین و هه ریه که و شمشیریکه تیژی پی ده دین، پیکه وه له یه ک کاتدا لئی بدن و به وهش له نئو هۆزه کاندای خوینی ون ده بی، ئیتر نه وه ی عه بد مه ناف

بوخاری (۲۸۰۸) و موسلم (۱۹۰۰) شیخرا جیان کردوه.

تازانن چي بکن و ناشتوانن دوزمنايه تي هه موو هوزه کان بکن، نيمه ش خوينبايان پي ددهين. له سهر شه بلوه يان لي کرد، له سهر شه و بچوونه يه کدهنگ بوون، جبريل له لايه ن په روه ردگار يه وه وه حى بؤ هينا و پيلانه که ي قوره يشى پي گه ياند، فرماني پي کرد شه وه له جي خه وه که يدا نه خه وي.

په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له نيوه پودا که له وکاته دا که س نه ده هاته لاي، به دم هه لپچراوييه وه هات بولاي شه بو به کر و فه رموي: "نه وانه ي لاي تون بيانکه ده ره وه؟ شه بو به کر وتي: نه وانه که سي خوتن شه ي په يامبهري خوا. په يامبهريش (صلى الله عليه وسلم) فه رموي: "خوای گه وره مؤله تي ده رچووني پي کرد ووم. شه بو به کر وتي: له گه لتدا هاره لي ريگه بم شه ي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم)؟ فه رموي: به لي. شه بو به کر يش وتي: باوک و دايکم به فيدات بي شه دوو وشتره يه کيکيان هه لپژيره. په يامبهري خواش (صلى الله عليه وسلم) فه رموي: "به پاره هه ليده گرم".

فرماني به عه لي کرد شه وه له جيگه که ي بخه ويت، نه وانه ي قوره يش کؤبوونه وه و له کوني ده رگا که وه ته ماشايان ده کرد و چاوديرييان ده کرد و چاوه ربي خه وتني شه ويان ده کرد، گره ويان ده کرد کاميان به زه بره وه لتي بدات، په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) ده رچوو بولايان و چنگي خولي هه لگرت و پرزاند ي به سهرياندا و شه وان نه يانبيني، له و کاته شدا شه م نايه ته ي ده خويند: ﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ﴾ ١ يس: ٩، وانا: به ريه ستمان له به رده م و پشتيانه وه داناره په رده شمان داوه به سه ر چاوياندا بويه شه وان (راستي) نابيين.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و نه بو به کر رویشتن، له کلا (و پوژنه په کی مالی نه بو به کره وه به شه و ده رچوون، پیاویک هات و بینی نه و که سانه له بهر دهرگان، وتی: چاوه پئی چی ده که ن؟ وتیان: موحه ممه د. وتی: زیانتان کرد، سویند به خوا فیلی لی کردن و خۆلی پرژاندن به سهرتاند. وتیان: ئیمه نه مانبینی. هه لسان خۆلی سهر سهری خۆیانیان ته کان، پاشان په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و نه بو به کر رویشتن بۆ نه شکه وتی سهر و چوونه نیو نه شکه وته که وه.

عه بدوالله ی کورپی ثوره یقیتی له یسییان به کری گرتبوو، ریناس و ریبه ریکی شاره زای نه و ریگه په بوو، نه گه رچی له سهر ئایینی قوره یشی قهومی خۆی بوو، متمانه یان پی هه بوو، دوو وشتره که یان پی سپاردبوو، کاتی په کتربینیان نه شکه وتی سهر بوو له دوا ی سی رۆژ که وشتره کانیان پی سپاردبوو، قوره یش به دوا یاندا ته قه لای ددها، گه یشتنه بهر دهرگای نه شکه وته که و له سهری وه ستان، له سه حیچی بوخاریدا هاتوو که نه بو به کر وتوویه تی: نه ی په یامبه‌ری خوا، نه گه ر سهر به رپتی خۆیان بکه ن ده مانبینن، په یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "یا ابا بکر ما ظنک بانئین الله ثالثهما، لا تحزن ان الله معنا"، و اتا: نه ی نه بو به کر گومانته چونه به دور که س که خوا سییه میان بی، خه فته مه خۆ خوامان له گه لدا په.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و نه بو به کر گوئیستی قسه کانیان بوون له سهر سهریانه وه قسه یان ده کرد، به لام خوی گه وره نه وانی کویر کرد به رانبه ریان، عامری کورپی فوهه یره ش مه ره کانی نه بو به کری ده له وه پاند، گوئی ده گرت بزانه له مه که که چی ده وتریت و قسه و هه والی بۆیان ده هیتا، له به یانیا نی زووشدا له گه ل شوانه کاند مه رو و مالاتی ده له وه پاند.

بوخاری (۳۶۱۵، ۳۶۵۳) و موسلیم (۳۳۸۱) شیخراجیان کردوه.

لهو نه شكه و ته دا سي شهو مانه وه هه تا وه كو گه راني سهخت به دو اياندا كه م بوويه وه، نينجا عه بدواللهي كوربي نه ريقيت دوو وشتره كه ي هينا، نه بو به كر، عامري كوربي فومه يره ي دواي خو ي خست و ريبه ري ريگه پيشيان كه وت، چاوي خوا هه ردووكياني ده پاراست و پشتيواننياني ده كرد.

كه هاوبه ش په يداكه ران بي توميدبوون ده ستيان پيشان بگات، دياريبان دانا بو هه ركه سي بيان دوزيته وه، نيتر خه لكي راپه رين به دو اياندا، به لام نه وه خواي گوره چي بووي نه وه ده كات.

۱۴- هاتني په يامبه ر (صلي الله عليه وسلم) بو مه دينه

هه والي ده رچووني موحه ممه دي په يامبه ر (صلي الله عليه وسلم) له مه كه وه بو گه يشتن به مه دينه به پشتيوانان گه يشت، هه موو به يانياني دهرده چوون و چاوه پروانيان ده كرد، كه خو رگه رمي ده كرد، وهك نه ريت ده گه رانه وه ماله كانيان. كه روژي جومعه هات، به فه رمانی خوا سه ركه وت، روژي جومعه گه يشته نه وه ي سالمی كوربي عه وف، لهو مزگه وته ي له نيو دوله كه دا بوو نويزي پيكردن، پاشان جله وي وشتره كه يان گرت و به چك و ژماره وه له ده وري بوون، په يامبه ري خوا (صلي الله عليه وسلم) فه رموي: "خَلُّوا سَبِيلَهَا فَإِنَّهَا مَأْمُورَةٌ"، واتا: به ري به رده ن، چونكه فرمان پيكراره له كويدا بووه ستی. وشتره كه ي به رده وام بوو له رويشتن و نازيزيش (صلي الله عليه وسلم) به سه ريه وه بوو، به هر مائيكدا پشتيواناندا تپه ر ده بوو داوايان لي ده كرد لابداته لايان، نه ويش ده يفه رموي: "نَعُوْماً فَإِنَّهَا مَأْمُورَةٌ"، واتا: وازي لي به ينن فرماني پيكراره له كوي لابدات. به ري كه وت تا وه كو گه يشته نه شوينه ي له مرودا مزگه وته كه ي په يامبه ر (صلي الله عليه وسلم) ي لتيه و چوكي دادا، له وي مائه وه هه تا وه كو هه لسا

و که می‌ک به پرتکه‌وت، پاشان لای کرده‌وه و گه‌رایه‌وه له‌شوینی به‌که‌مجاری چۆکی دادایه‌وه، نا له‌ویدا په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) دابه‌زی، نه‌وه‌ش له‌نیو به‌نی نه‌جاری خالوانی خویدا بوو(صلی الله علیه وسلم).

نه‌وه به‌خشش و سه‌رخستنیکی خوایی بوو بۆی، چونکه‌ه‌زی ده‌کرد لای خالوانی دابه‌زی و بۆ نه‌وانیش بپیته ریزیک، خه‌لکیی له‌گه‌ل په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) قسه‌یان ده‌کرد تاوه‌کو دابه‌زیتته لای نه‌وان، به‌لام نه‌بو نه‌یویی نه‌نسا‌ریی ده‌ستپیشخه‌ریی کرد و کۆلوباری په‌یامبه‌ری خوای برده مالی خۆی، بۆیه په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "المرء مع رَحْلِهِ"، واتا: مرؤف له‌و شوینه‌دایه که کۆلوباره‌که‌ی له‌وینییه. نه‌سه‌دی کوری زوراره هات و جله‌وی وشتره‌که‌ی گرت، به‌لام جله‌وه‌که له‌ده‌ست نه‌بو نه‌یوبدا بوو.

له‌مالی نه‌بو نه‌یوبدا مایه‌وه تاوه‌کو مال و مزگه‌وته‌که‌ی دروست کرد. په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌مالی نه‌بو نه‌یوبدا بوو زه‌یدی کوری حاریسه و نه‌با رافیعی به‌دوو وشتر و پینجسه‌د دره‌مه‌وه نارد بۆ مه‌ککه و فاتیمه و نوم که‌لسومی کچیان هینا، هه‌روه‌ها سه‌وده‌ی خیزانی که کچی زه‌مه‌ه بوو، هه‌روه‌ها نوسامه‌ی کوری زه‌ید و نوم نه‌یمه‌نی دایکی، هه‌رچی زه‌ینه‌بی کچی په‌یامبه‌ری خوا بوو(صلی الله علیه وسلم)، نه‌وه می‌رده‌که‌ی که نه‌بو نه‌لعاس کوری نه‌لپه‌بیع بوو نه‌یه‌شت ده‌ربچی، عه‌بدوالله‌ی کوری نه‌بو به‌کریش به‌خیزانی نه‌بو به‌کره‌وه ده‌رچوو که عایشه‌شیان له‌گه‌لدا بوو، دابه‌زینه مالی حاریسه‌ی کوری نوعمان.

قیبله‌ی مزگه‌وته‌که‌ی رووکرده به‌یتولمه‌قدیس، سی ده‌رگاشی بۆ کرده‌وه، ده‌رگایه‌ک له‌دواوه‌ی مزگه‌وته‌وه، ده‌رگایه‌کی تریش پییده‌وترا: ده‌رگای(الرُحْمَة)، نه‌وه‌ده‌رگایه‌ش که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) لیتی‌وه ده‌هاته ژوره‌وه، دار خورمای بۆ کرده کۆله‌که و چلی خورمای خسته‌سه‌ر، له‌پالیدا کۆمه‌لی خانووی

له گلّ دروستکراوی دروست کرد و سه قفی نه و خانوانه ی به دار خورما داپوشی، که له و دروستکردنه بوویه وه، عائیشه ی گواسته وه بۆ نه و خانووه ی له یووی روزه لاتی مزگه و ته که وه بۆی دروستیکردبوو، که شوینی ژوره که ی نیستای په یامبه ری خواجه (صلی الله علیه وسلم)، بۆ سه وده ی کچی زه معه ش خانوویه کی تری دروستکرد.

۱۵- له دروستکردنی برایه تی له نیوان کۆچه ران و پشتیوانان

پاشان په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مالی نه نه سی کوری مالیک، برایه تی خسته نیوان کۆچه ران و پشتیوانان، نه وه د پیاو بوون، نیوه ی له کۆچه ران و نیوه که ی تریشی له پشتیوانان بوون، له سه ر بنه مای دلنه وایی، برایه تی خسته نیوانیان، هه روه ها میرات له یه ک بردن له دوای مردن و نه وه هه تا وه کوجهنگی به در رووی دا، به لام که خوی گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند: ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾ الأحزاب: ۶، وانا: نه وانه ی (به نه سه ب) خزمی یه کترن (نه گه ر موسلمان بن) له قورنانی خوا بۆ یه کتری له پیشترن. ئیتر میرات بردن گه راپه وه سه ر ره چه له ک (خزما یه تی).

۱۶- به ئین و ریکه و تنی نیوان په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) و پاشان جه ننگردنی جوله که

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به ئینی له جوله که ی مه دینه وه رگرت، له نیوانیاندا نووسراو کرا، زانا و گه وره یان که عه بدوالله ی کوری سه لام بوو ده ستپیشخه ری کرد و هاته نیو ئیسلامه وه، به لام زقرینه یان بیتاوه رپیان هه لیزارد.

جوله کې مه دینه سې هوز بوون: به نو قینوقاع، به نو نه زیر، به نو قوره یزه، هر سیکیان شه پری په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) یان کرد. منه تی خسته سر به نو قینوقاع و به نو نه زیری ده رکرد، شه پری به نو قوره یزه ی کرد و منداله کانیا نی کرده کویله، سوره تی (الحشر) له باره ی به نو نه زیره وه دابه زی و سوره تی (الأحزاب) یش له باره ی به نو قوره یزه وه.

۱۷- گورینی قبیله

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پیشتر روو به به یتولمه قدیس نویژی ده کرد، حه زی ده کرد رووبکاته که عبه، بویه به جبریلی فرموو: "وَدِدْتُ أَنْ يَصْرِفَ اللَّهُ وَجْهِي عَنْ قِبَلَةِ الْيَهُودِ" واتا: حه زده که م روو له قبیله ی جوله که وهر گتیم. جبریل وتی: من ته نیا به نده یه کم، بؤ نه وه داوا له په روه ردگارت بکه. نیتر په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به ناسماندا روو وهر ده گتیا و تکای نه وه ی ده کرد هه تاوه کو نه م نایه ته دابه زی، ﴿قَدْ زَرَى ثَقَلُْبٌ وَجْهَكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُؤَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ البقره: ۱۴۴، واتا: به راستی نئمه گه رانی روو خسارت روو به ناسمان ده بینین ده ی سویند به خوا رووت ده که ینه روو گه یه ک که په سندن بتی و رازی بیت پتی نیتر رووت وهر چه رخینه به ره و لای که عبه (مسجد الحرام).
نه وهش دوا ی شانزه مانگ بوو له هاتنی بؤ مه دینه و به دوومانگ پیش شه پری به در بوو.

له وه ی به یتولمه قدیسی کرده قبیله و پاشان رووی وهر گتیا بؤ که عبه حکمه تنکی گه وره هه بوو، کوست بوو بؤ موسلمانان و هاوبهش په یدا که ران و جوله که و دوو رووان.

سه بارهت به موسلمانان، نه وه وتیان: گوئی پرایه لی فرمانی خواین: ﴿ءَامَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾ آل عمران: ۷، وانا: نه لئین ئیمه بهرومان هیناوه به (موته شابیهه کان) هه مووی له پهروه ردگارمانه وهن.

هه رچی هاربهش په پیداکه ران بوو وتیان: وا گه پرایه وه بو قبیله ی ئیمه، نزیکه بگه پیتته وه سه ر نایینه که مان، به لام نه گه پرایه وه سه ر نایینی نه وان، به لکو نه وه ی کردی حه ق بوو. هه رچی جوله که بوو وتیان: پیچه وانه ی قبیله ی په یامبه رانی پیش خوی کرد، نه گه ر په یامبه ر بویه، نه وه روو به قبیله ی په یامبه ران نویژی ده کرد.

هه رچی دوو پووانه، نه وان نه یانوت: موحه ممه د نازانی رووده کاته کوی، نه گه ر نه وه ی سه ره تا راست بووی، نه وه ئیستا ده سته به رداری بوو، نه گه ر ئیستای راست بی، نه وه پیشتر له سه ر باتل بووه، بویه قسه ی گه مره کانی نیو خه لک زور بوونه وه، به و جوره بوو که خوی گه وره فه رموویه تی: ﴿وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ﴾ البقرة: ۱۴۲، وانا: به پاستی (نه م گوپینه) کاریکی زور گه وره و گران بوو مه گه ر لای نه وانه ی که خوا رینموونیی کردون. کوست و به لایه ک بوو خوی گه وره مروقه کانی پی تاقیکرده وه تاوه کو ببینی کی شوین په یامبه ره که ی ده که وی و کیش هه لده گه پیتته وه.

بهش

له گه ل قبیله دا نیعمه تی خوی به سه ردا کاملکرد، به وه ی له شه و و روژتیکا پینج جار بانگی بو موسلمانان دانا، له نویژی نیوه رپو و عه سر و عیشادا دوو رکاتی زیاتر کرد دوی نه وه ی پیشتر دو رکاتی بوون کردیه چوار رکاتی، هه موو نه وان له دوی هاتنی بو مه دینه هاتنه بوون.

۱۸- مؤله تدان بؤ جه ننگردن

که په پيامبري خوا (صلى الله عليه وسلم) له مه دینه سه قامگير بوو، خواى گوره پشتيوانیى کرد به بنده باوه پداره کانی و له دواى دوژمنایه تیى، دلّه کانی بؤ هوگر کرد و له خوږيان به لایانه وه له پیشتربوو، عه رب و جوله که بؤى چورنه یه ک سه ننگه وه، قولى دوژمنایه تی و جه ننگردنیان له دژى هه لمالی، له هه مور لایه که وه هاواریان دژ به موسلمانان ده کرد، خواى گوره شه فرمانی به باوه پداران کرد به نارامگرتن و لیبووردن و چاوپوشیکردن تاوه کو هیزیان بؤ په پیدا بوو، توکمه بوونه وه، ئینجا مؤله تی پیدان بؤ جه ننگردن، مؤله ت بوو نه ک فزرکردن، خواى گوره فرمووی: ﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ

بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿۳۹﴾ الحج: ۳۹، وانا: ریگه درا (به جهنگ و جیهادکردن) به نه (موسلمانان ه) شه بیان له گه لدا ده کریت له بهر نه وه ی که به راستی سته میان لیکراوه وه بیگومان خوا بؤ سه رخستنیا ن به توانایه.

پاشان فرهزی کرد به سه ریانه وه جهنگی نه وانه بکن که جهنگیان ده کهن و فرمووی: ﴿وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقْتَلُونَ﴾ البقره: ۱۹۰، وانا: جهنگ بکن له ری ی خوادا له گه ل نه وانه ی جهنگتان له گه لدا ده کهن.

پاشان فزرکرا به سه ریانه وه شه ری ته واوی هاوبه شه په پیداکه ران بکن. پیشتتر شه پکردن حه رام بوو، دواتر ریگه یان درا، دواتر فرمانیا ن پی کرا جهنگی هه رکه سی بکن که سه ره تا جهنگی موسلمانان ده کهن، پاشان فرمانکرا شه ری ته واوی هاوبه شه په پیداکه ران بکن، به یه کیک له دوو بؤچورنه که فرهزی عهینه و به مه شه وریش فرهزی کیفایه یه.

پوخته: جیهاد فرهزی عهینه به دل و به زمان و سه روه ت و سامان و ده ست، هه مور موسلمانى پنیوسته به جوړی له و جوړانه ی جیهاد، جیهاد بکات.

ہرچی جیہادہ بہ گیان بہ خشین، ئەوہ فہرزی کیفایہ یہ، سہ بارہت بہ جیہادکردن بہ سہرہوت و سامان و واجیبیتی ئەوہ، دوو بۆچوون ھە یە: بہ دروست واجیبہ، چونکہ جیہادکردن بہ سہرہوت و سامان و جیہادکردن بہ گیانبہ خشین وەک یەک ھاتووە: ﴿ أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (۴۱) ﴿ التَّوْبَةُ: ۴۱، واتا: بپۆن و دەرجن (بۆ جیہاد) چ سووک بن (لەش ساغ و دەولە و مەند و دەسەلاتدارین) چ قورس و گران بن (نەخۆش و ھەژارین) و تیبکۆشن بە مال و گیانتان لە ڕینگە ی خوادا ئەوہ تان چاکترە بۆتان ئەگەر ئێوہ بزائن.

رزگار بوون لە دۆزەخ و لیخۆشبوون لە تاوان و چوونە بە ھەشتی بە ھوہ پە یوہ ست کردووە: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تَحْرِيرِٰنَفْسِكُمْ مِنْ عَذَابِ آلِمِ ﴿۱۰﴾ تَوْمُنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۱﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسْكِنٍ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكِ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۱۲﴾ ﴿ الصَّفَا: ۱۰ - ۱۲، واتا: ئە ی ئەو کە سانە ی کە باوہ پتان ھیناوە ئایا بازرگان یە کتان نیشان بدەم کە پزگارتان بکات لە سزایە کی پڕ لە نازار. (بازرگان یە کە ش ئە مە یە) باوہ پ بہینن بہ خوا و پتغە م بہرە کە ی و تیبکۆشن لە پتی خوادا بہ سامان و گیانی خۆتان باشترە بۆ خۆتان ئەگەر ئێوہ بزائن. (ئەوسا خوا) لە گوناھە کانتان خۆش دە بیت وە (لە پۆژی دواییدا) دەتان خاتە باخاتی کە وە کە جۆگە ی ئاوی زۆر بہ ژیریاندا دە پوات (وہ دەتان خاتە) خانوو کۆشکی زۆر پاک و خۆشە وە لە بە ھەشتانی جیگای مانە وە ی ھە م ی شە یی دان ئە مە یە سەرکە وتنی گە و رە.

ھە والی داوہ ئەگەر ئەوانە ئەنجام بدەن، ئەوہ ئەوہ یان پی دە بە خشی کە حەزیان پی ھە یە لە سەرکە وتن و رزگار کردنی کی نزیک، بۆ یە فەرموویە تی: ﴿ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ﴾

الصف: ۱۳ ، وانا: تاییه تمه ندییه کی ترتان بۆ هه‌یه له جیهادا هه‌زتان پی هه‌یه ،
 نه‌ویش: ﴿ نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ﴾ الصف: ۱۳ ، وانا: شتیکی تر که هه‌زی لی
 ده‌کن که یارمه‌تی دانه له خواوه وه بزگارکردنیکی نزیک (و نازادکردنی شاری
 مه‌ککه‌یه).

خوای گه‌وره هه‌والی داوه به‌وه‌ی: ﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ ﴾
 التوبة: ۱۱۱ ، وانا: به‌پاستی خوا کپیویه‌تی له باوه‌پداران گیان و مالیان. به‌رانبه‌ر به‌وه
 به‌هه‌شتی پیداون.

ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌م ریکه‌وتن و گریه‌سته له‌گه‌ل خوای گه‌وره نه‌نجام ده‌دات، با
 رابمینی که مه‌ترسی و مردنی چه‌نده گه‌وره‌یه! خوای گه‌وره کپیاره، پاداشت و
 نرخیش به‌هه‌شت و بردنه‌وه‌ی ره‌زانه‌ندی خواو چیژبینینه به‌بینینی خوا
 له‌به‌هه‌شتدا، ئه‌وه‌ی ئه‌م گریه‌سته‌ی له‌سه‌ر ده‌ست کراوه، به‌پرزترینی نئو
 په‌یامبه‌ران و فریشته‌کانه، بیگومان که‌لوپه‌ل و شمه‌کیکی له‌م جووره بۆ کاریکی زۆر
 گه‌وره و گران ره‌خسینراوه:

که‌سیک به‌ده‌م ئه‌و جووله‌یه‌ی بانگه‌واز بۆ خواو به‌هه‌شتی شوینی نارامی و هیممه‌ت
 به‌رزیه‌وه ده‌چیت و به‌ده‌م جارده‌ری ئیمان‌وه ده‌چی، که گوئییه‌کی هۆشیاری
 هه‌یه، دلنیکی زیندووی هه‌یه، ئه‌وه‌یه پالی پتوه‌ناوه بۆ رویشتنه شوینی چاکه‌کاران
 و خستوووه‌تیه‌سه‌ر ئه‌و ریگه‌یه، وه‌های لیکردووه هیممه‌تیکی بۆ دروست بیی
 له‌به‌هه‌شتی نارامدا کۆلوبار دابنیت. په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)
 فرموویه‌تی: "انْتَدَبَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لَّا يُخْرِجُهُ إِلَّا إِيمَانُ بِي وَتَصَدِيقٌ بِرُسُلِي
 أَنُ أَرْجِعَهُ بِمَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ أَوْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، وَلَوْلَا أَنُ أَشَقُّ عَلَى أُمَّتِي مَا
 قَعَدْتُ خَلْفَ سَرِيَّةٍ ، وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَحْيَا ، ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أَحْيَا ، ثُمَّ

أَقْتُلْ^١، وَاثَا: خَوَاي گه وره كه فيلى و زامنى كردووہ بُو ئه و كه سهى دهرده چى بُو جيهاد له پيتناو خواو ئه وهى بوو ته هۆكارى ئه و دهرچوونه، به پاسترانينى په يامبه ره كانى و باوه په به خواي گه وره، به وهى به پاداشت بيگيرينته وه ناو مال و مندالى يان بيخاته به هه شته وه. ئه گه ره سهخت و گران نه ده بوو به سه ره ئوممه ته كه مه وه، ئه وه له پشت هيچ سريه به كه وه دانه ده نيشتم، چه زمه كرد له پيتناو خوا بكوژرابامايه و پاشان زيندوو بامايه ته وه، پاشان بكوژرابامايه و پاشان زيندوو بكوژرابامايه ته وه، پاشان بكوژرابامايه.

فه رمويه تى: "مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بَأَيَاتِ اللَّهِ لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَقَدْ تَكْفَلَ اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِهِ بِأَنْ يَتَوَقَّاهُ أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يُرْجِعَهُ سَالِمًا مَعَ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ"^٢، وَاثَا: نمونهى ئه وهى له پيتناو خواي گه وره جيهاد ده كات، نمونهى كه سيكى رۆژوو وهانى خاوه ن شه و نويزى باوه پردارى ته واوه به نايه ته كانى خوا و ده ستبه ردارى رۆژوو و نويز نايى تا وه كو له جيهاد بُو خواي گه وره ده گه رپيته وه، خواي گه وره بُو مواهيدى ريگه ي خوا ئه وهى له ئه ستو گرتوو به ميرينى و بيخاته به هه شت يان به سه لامه تى له گه له ده سه كه وتدا بيگيرينته وه شوينى خوى.

فه رمويه تى: "غَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رُوحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا"^٣، وَاثَا: به سه ربردنى به ره به يانيه ك يان ئيواره به كى درهنگ له جيهاد له پيتناو خواي گه وره باشتره له دونيا و ئه وهى تيدايه.

مه روه ها فه رمويه تى: "إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أُعِدَّتْ لِمَنْ أُعِدَّتْ لِمَنْ فِي سَبِيلِهِ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَإِذَا سَأَلْتُمْ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ الْفَرْدُوسَ، فَإِنَّهُ

^١ - يوخارى (٣٦) و موسليم (١٨٧٦) ئيخراجيان كرمروه.

^٢ - يوخارى (٢٧٨٧) و موسليم (١٨٧٦) ئيخراجيان كردوو.

^٣ - يوخارى (٢٨٩٢) و موسليم (١٨٨١) ئيخراجيان كردوو.

أَرْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ، وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ، وَمِنْهُ تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ"، واتا: له به هشتدا سهد پله هیه خوی گوره بۆ نه وانهی تاییه تیکردوه که له پیتاویدا جیهاد ده‌کن، نیوان پله بۆ پله‌یک وهک نیوان ناسمان و زه‌وییه، نه‌گه‌ر داواتان له‌خوا کرد، داوای فیرده‌وس بکن، چونکه له‌ناوه‌پاستی به‌هشت و له‌به‌رزترین شوینی به‌هشتدایه، عهرشی خوی گوره‌ی له‌سه‌روه‌یه، له‌ویشه‌وه رووباره‌کانی به‌هشت هه‌لده‌قولین.

به‌ئبو سه‌عیدی فرموو: "مَنْ رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ"، واتا: هه‌رکسی رازی بی الله په‌روه‌ردگاری بی و نیسلام نایینی بی و موچه‌مه‌دیش په‌یامبه‌ری بی، به‌هشتی بۆ ده‌بی. نه‌بو سه‌عید نه‌وه‌ی پی سه‌یر بوو بویه وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا بۆ منی دووباره بکه‌روه. په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) بۆی دووباره کرده‌وه و پاشان فرمووی: "وَأُخْرَى يَرْفَعُ اللَّهُ بِهَا الْعَبْدَ مِائَةَ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ"، واتا: به‌کئی تر، خوی گوره به‌هویه له‌به‌هشتدا سهد پله به‌نده‌ی پی به‌رز ده‌کاته‌وه، پله بۆ پله‌یک نیوان ناسمان و زه‌وییه. وتی: نه‌وه چی شتیکه به‌نده به‌و پله‌یه ده‌گه‌یه‌نی نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا؟ فرمووی: "الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ"، واتا: جیهاد کردن له‌پیتاوی خوی گوره.

فرموویته‌ی: "مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، دَعَاهُ خَزَنَةُ الْجَنَّةِ كُلُّ خَزَنَةِ بَابٍ، أَيُّ عَبْدِ اللَّهِ هَلُمَّ، فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ، وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الرِّيَّانِ"، واتا: هه‌رکسی پاره و سه‌روه‌تی بیه‌خشی، نه‌وه ده‌رگاوانانی هه‌موو ده‌رگاکانی به‌هشت بانگی لی ده‌کن و هه‌ر ژوره‌وه، هه‌رکسی نه‌هلی نوێز بی، له‌ده‌رگای نوێزه‌وه فرمووی چوونه به‌هشتی

^۱ - بوخاری نیغراجی کردوه (۳۷۹۰).

^۲ - موسلیم نیغراجی کردوه (۱۸۸۴).

لِيْ دَهْرِكَيْتَ، هَهْرَكَيْتَ نَهْلِي جِيهَاد بِيْ، لَهْدَهْرگای جِيهَاد هَوَه فَهْرَمُووی چوونه بههشتی لِيْ دَهْرِكَيْتَ، هَهْرَكَيْتَ نَهْلِي سَهْدَهْقَه وَ خَيْرِيْ، لَهْدَهْرگای خَيْر وَ سَهْدَهْقَه هَوَه فَهْرَمُووی چوونه بههشتی لِيْ دَهْرِكَيْتَ، هَهْرَكَيْتَ نَهْلِي رُوْزُو بِيْ، نَهْوَه لَهْدَهْرگای رَهْبِيَانَه هَوَه فَهْرَمُووی چوونه بههشتی لِيْ دَهْرِكَيْتَ. نَهْبُو بهْ كَرُوْتِي: بهْدَايِك وَ بَاوَكَه هَوَه بهْفِيْدَات بَم نَهْي پَهْ يَامْبَهْرِي خَوَا، كَهَس هَهْيَه لَهْو هَهْمُوو دَهْرگَايَانَه هَوَه بَانْگِي لِيْ بَكْرِيْتِ؟ فَهْرَمُووی: "نَعَمْ وَارْجُوْ اَنْ تَكُوْنَ مِنْهُمْ"^۱، وَاْتَا: بهْلِيْ كَهَس هَهْيَه، نُوْمِيْد دَهْ كَهْم تُوْ يَهْ كِيْ بِيْ لَهْوَانَهْي لَهْ هَهْمُوو نَهْو دَهْرگَايَانَه هَوَه فَهْرَمُووی چوونه بههشتت لِيْ بَكَهْن.

فَهْرَمُووِيَهْتِي: "مَنْ اَغْبَرَتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ حَرَمَهُ اللّٰهُ عَلَي النَّارِ"^۲، وَاْتَا: هَهْرَكَيْتَ لَهْ پِيْنَاو خَوَاي گَهْوَرَه قَاچَهْ كَانِي تُوْز بَكْرِن، حَهْرَام نَهْبِيْ لَهْ سَهْر دُوْزَهْخ نَهْو قَاچَانَه بَسُووْتِيْنِيْ.

فَهْرَمُووِيَهْتِي: "رِيْبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا"^۳، وَاْتَا: سَهْنَهْگَهْرگَرْتَنِي يَهْ ك رُوْز لَهْ پِيْنَاو خَوَاي گَهْوَرَه، لَهْ دُوْنِيَا وَ نَهْوَهْي لَهْ سَهْرِيْدَا هَهْيَه خَيْر دَارْتَرَه.

فَهْرَمُووِيَهْتِي: "رِيْبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرِ وَقِيَامِهِ، وَإِنْ مَاتَ، جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ، وَأَجْرِي عَلَيْهِ رِزْقُهُ وَأَمِنَ الْفِتَانَ"^۴، وَاْتَا: سَهْنَهْگَهْرگَرْتَنِي رُوْز وَ شَهْوِيْ خَيْرِي زُوْرْتَرَه لَهْ رُوْزُو وَ شَهْوَنُوِيْژِي مَانْگِي، نَهْگَهْر بَمْرِيْ لَهْ سَهْر نَهْو كَارَهْي دَهْمْرِيْ كَه نَهْ نَجَامِي دَاوَه وَ رِزْق دَهْدَرِيْ وَ لَهْ پَرَسِيَارِي نِيُو گُوْرِيْش دَهْ پَارِيْزَرِيْ.

بهْ دَرُوْسْت لَهْ پَهْ يَامْبَهْرِي خَوَاوَه (صَلِي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَاتُووَه فَهْرَمُووِيَهْتِي: "إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ"^۵، وَاْتَا: بِيْگُوْمَان دَهْرگَاكَانِي بههشتت لَهْ زِيْر سِيْبَهْرِي شَمَشِيْرْدَان.

^۱ - بوخاری (۲۸۴۱) و موسلیم (۱۰۲۷) شیخراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری شیخراجی کردووه (۹۰۷).

^۳ - بوخاری (۲۸۹۲) و موسلیم (۱۸۸۱) شیخراجیان کردووه.

به دروست له پامبه‌ری خوشه‌ویسته‌وه (صلی الله علیه وسلم) هاتوره
 فهرموویه‌تی: "مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ"^۱،
 واتا: هر که سی بجنگی له پینا و نه‌وهی و ته و په‌یامی خوا بالاترین بی، نه‌وه
 له‌ریگه‌ی خوادایه.

هه‌روه‌ها فهرموویه‌تی: "إِنَّ النَّارَ أَوْلُ مَا تُسَعَّرُ بِالعَالِمِ وَالْمُنْفَقِ وَالْمُقْتُولِ فِي الجِهَادِ إِذَا
 فَعَلُوا ذَلِكَ لِيُقَالَ"^۲، واتا: یه‌که‌مین که‌سیک به‌ئاگری دۆزه‌خ ده‌سووتینریت و دۆزه‌خی
 پی‌گر ده‌دریت، زانا و به‌خشر و کوژراویکه له‌جیهاددا که بۆ باسکردنیان نه‌و
 کارانه‌یان کردووه.

۱۹- سووننه‌ته له‌سه‌ره‌تای رۆژدا جیهاد بکریتا

سووننه‌ت و موسته‌حەب بووه له‌سه‌ره‌تای رۆژدا جیهاد بکریت، هه‌روه‌ک
 موسته‌حەب بووه له‌سه‌ره‌تای رۆژدا بۆ جیهاد ده‌ربچن و سه‌فه‌ر بکن، نه‌گر
 له‌سه‌ره‌تای رۆژ شەریان نه‌کردبایه، شه‌پکردن دوا‌ده‌خرا تاوه‌کو خۆر ناوا ده‌بوو،
 ره‌شه‌با هه‌ئیده‌کرد و سه‌رکه‌وتن داده‌به‌زی.

۲۰- فه‌زل و گه‌وره‌یی جیهادکردن

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكَلِّمُ أَحَدًا
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ - إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ ،
 وَالرِّيحُ رِيحُ مِسْكِ"^۳، واتا: سویتد به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، هه‌چ که‌سی
 له‌پینا و خوای گه‌ورده‌دا خوینی نارێژدی - خوا له‌و که‌سه‌ زاناره‌ که خوینی له‌پینا و

^۱ - موسلیم شیخ‌راچی کردووه (۱۹۰۲).

^۲ - بوخاری (۲۸۱۰) و موسلیم (۱۹۰۱) شیخ‌راجیان کردووه.

^۳ - موسلیم شیخ‌راجی کردووه (۱۹۰۵).

خوادا رڙاوه - ئيلا له پوڙي قيامه تدا ديت و خويني لي ده چوږي، رهنكي رهنكي
خوين و بونه كه ي بوني ميسكه .

هه روه ها به دروست له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم) هاتوه
فه رمويه تي: "مَا مِنْ عَبْدٍ يَمُوتُ، لَهُ عِنْدَ اللَّهِ شَيْءٌ يَسْرُهُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنْ لَهُ
الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، إِلَّا الشَّهِيدَ لَمَّا يَرَى مِنْ قَضَلِ الشَّهَادَةِ، فَإِنَّهُ يَسْرُهُ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى
الدُّنْيَا، فَيُقْتَلُ مَرَّةً أُخْرَى" ، واتا: هه ر به نده يه ك بمري، شتيكي لاي خواي گه وره نيه
به هويوه هه ز بكات بگه رپته وه دونيا نه گه ر دونيا و نه وه ي تيايدايه هي نه وي،
ته نيا شه هيد نه بي، كه فه زلي شه هيد بون ده بيئي، هه ز ده كات بگه رپته وه دونياو
جاريكي تر له پيناو خواي گه وره بكوڙپته وه . له له فزيكي تر دا هاتوه: "فَيُقْتَلُ عَشْرَ
مَرَّاتٍ لَمَّا يَرَى مِنَ الْكِرَامَةِ" ، واتا: ده جاري تر بكوڙي به هوي نه و شك و رپزه ي
بيغيوي تي له فه زلي شه هيد بوندا .

به نوم حاريسي كوري نوعمانى فه رموو كاتيك كوره كه ي له پوڙي به دردا كوڙرابوو .
نوم حاريس له په يامبهري خواي پرسى (صلى الله عليه وسلم): كوره كه م نيستا
له كوييه ؟ فه رموي: "إِنَّهُ فِي الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَى" ، واتا: له فيرده وسى بالادايه .

فه رمويه تي: "إِنَّ أَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خَضِرٍ، لَهَا قَنَادِيلٌ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ،
تَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ، ثُمَّ تَأْوِي إِلَى الْقَنَادِيلِ، فَاطْلَعُ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ عَزَّ وَجَلَّ
اطَّلَاعَةً، فَقَالَ: هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا؟ قَالُوا: أَيُّ شَيْءٍ نَشْتَهُي، وَنَحْنُ نَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ
حَيْثُ شِئْنَا؟ فَقَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَمْ يَتْرُكُوا مِنْ أَنْ يُسْأَلُوا، قَالُوا
يَا رَبِّ نُرِيدُ أَنْ نَرُدَّ أَرْوَاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى، فَلَمَّا رَأَى

¹ - بخاري (٥٥٣٣) و موسليم (١٨٧٦) شيخراحيان كروهه .

² - بخاري (٢٧٦٥) و موسليم (١٨٧٧) شيخراحيان كروهه .

³ - بخاري شيخراحي كروهه (٢٨٠٩) .

أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرْكُوا"، واتا: روحی شه‌هیدان له‌ناو بالنده‌یه‌کی سه‌وزدان، چراخان‌ی قه‌ندیلیان هه‌یه و به‌ستران به‌عرشه‌وه، چۆنیان بو‌ی به‌به‌ه‌شتدا ده‌سورپینه‌وه و پاشان ده‌گه‌رینه‌وه بو‌ئو چراخانانه، خوای گه‌وره ته‌ماشایه‌کیان ده‌کات و نه‌فه‌رمووی: ئایه ئاره‌زووی هیچ شتیک ده‌که‌ن؟ نه‌وانیش نه‌لین: ئاره‌زووی چی شتیک تر بکه‌ین ئیمه‌ وا چۆنمان بو‌ی به‌به‌ه‌شتدا ده‌سورپینه‌وه؟ خوای گه‌وره سی جار نه‌وه‌یان له‌گه‌لدا ده‌فه‌رمووی، که ده‌بینن هه‌ر داوایه‌کیان هه‌بی بو‌یان جیبه‌جی ده‌کری و خوای گه‌وره هه‌ر ده‌پرسی ئاره‌زووی چی ده‌که‌ن، نه‌لین: نه‌ی په‌روه‌ردگار روحمان بکه‌ره‌وه به‌به‌ر جه‌سته‌ماندا تاوه‌کو جارنکی تر له‌پیناوی تۆدا شه‌هید بین، به‌لام که خوای گه‌وره ده‌بینی پئویستییه‌کی تریان نییه، ئیتر لینیان ناپرسی ئاره‌زووی چی ده‌که‌ن.

به‌دروست له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتوو هه‌رموویه‌تی: "لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا"، واتا: بباره‌پ و بکوژه‌که‌ی هه‌رگیز له‌دۆزه‌خدا پیکه‌وه کۆناکرینه‌وه.

به‌دروست له‌په‌یامبه‌ری خو‌شه‌ویسته‌وه (صلی الله علیه وسلم) هاتوو هه‌رموویه‌تی: "لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ، وَلَا مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ"، واتا: به‌رده‌وام کۆمه‌لی له‌ئومه‌ته‌که‌م له‌سه‌ر حه‌ق و راستیی ده‌جه‌نگن و نه‌وانه‌ی پشتیان لی ده‌که‌ن و نه‌وانه‌ش که پیچه‌وانه‌یان ده‌که‌ن، زیانیان پی ناده‌ن هه‌تاوه‌کو قیامت هه‌لده‌ستی.

¹ - موسلیم ئیخرایی کردوو (۱۸۸۷).

² - موسلیم ئیخرایی کردوو (۱۸۹۱).

³ - بوخاری (۳۶۴۱) و موسلیم (۱۰۳۷) ئیخراییان کردوو.

۲۱- رییاز و رینمای پیامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له جهنگدا

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به یعتی له هاوه لانی وهرده گرت که له جهنگدا هه لنه یه ن و به یعتی مردنی لیان وهرده گرت، به یعتی له سه ر جیهاد لیان وهرده گرت هه روه ک چون به یعتی موسلمانیتی لیان وهرده گرت، له پیش فتح به یعتی کۆچکردنی لیان وهرده گرت، به یعتیان پی دها له سه ر یه کتاپه رستی و پابه ندبوون به گوپرایه لیکردنی خوا و په یامبهره که ی. به یعتی له کۆمه لئی له هاوه لانی وهرگرت که داوای هیچ شتیک له خه لک نه که ن. قامچی له ده ست یه کیکیان ده که وته خواره وه، به خۆی داده به زی هه لیده گرت و به که س نه یده وت: نا نه و قامچییه م پی دده.

له کاروباری جیهاد و رووبه پرووبوونه وه ی دوژمن و هه لبژاردنی شوینی شه پدا راویژی هاوه لانی ده کرد.

له رویشتن بۆ جیهاد ده که وته داوی کاروانه وه یارمه تیی لاوازی دها و نه وانه ی له پشتی خۆی سه رده خست که دواکه وتبوون، نه رترین و به به زه بیترین که س بوو له رویشتندا.

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه گه ر نیازی جهنگی هه بووایه، پرسیاری شوینی تری ده کرد و وه های دهرنه ده خست کام دوژمنی مه به سه و نه یفه رموو: "الحربُ خُدعةٌ"، واتا: جهنگ فیله.

چاوساغ و سیخورانی دهنارد هه والی دوژمنی بۆ بهینن و پاسه وانیی داده نا. که به رانبه ر دوژمن ده بوویه وه راده وه ستا و ده پارایه وه و داوای سه رکه وتنی له خوای گه وره ده کرد، خۆی و هاوه لانی زۆر یادی خوایان ده کرد و دهنگیان نزم ده کرده وه.

^۱ - یوخاری (۲۰۲۰) و موسلیم (۱۷۳۹) شیخراجیان کردوه.

سوپا و شه پرکه رانی ریکده خست، که سانی لیها تووی له لاشانه کانه وه داده نا، به فرمانی خوی له هاوه لان ده چوونه مهیدان، چه کی خوی ریکده خست و خوی ده خسته نیوان دوو قه لغانه وه. سوپا که ی نالا و به یداخی هه بوو. نه گهر بچوویا به ته سر هر قه ومیک، سی رۆژ ده مایه وه نینجا ده رپویشت، نه گهر نیازی په لاماری هه بوویا به چاوه پروانیی ده کرد، نه گهر گوئیستی بانگ ببوویا به له و شوینه، نه وه په لاماری نه دده دا، نه گهر نا په لاماری دده دا. شه و دهوره ی له دوزمن دده دا و له پوژدا له پر ده چووه سهریان.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) حزی ده کرد سهره تای رۆژی پینجشه ممه ده ریچی. نه گهر سوپا که دابه زیبانا یه، هه موویان له پال یه کدا کۆ ده بوونه وه، ته نانه ت نه گهر عه بایه کت بدابایه به سهریاندا هه موویانی ده گرت ه وه. به دهستی خوی ریزه کانی ریکده خست و له کاتی شه ردا پر تفاقی ده کردن و نه یفه رموو: "فلانه که س تق و هره پیش و فلانه که س تق بچوره دواوه". حزی ده کرد هه رکه سه و له ژیر نالای قوم و هوزی خویدا بجه نگیت، که به دوزمن ده گه یشته ده یفه رموو: "اللهم مُنْزِلَ الْكِتَابِ، وَمُجْرِي السَّحَابِ، وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ، أَهْزِمْهُمْ، وَأَنْصُرْنَا عَلَيْهِمْ"، واتا: خویه گیان، نه ی دابه زینه ری قورنان و نه نجامه ده ری لیپرسینه وه و شکینه ری کومه ل و تاقمه کان، نه وان بشکینه و نیمه یان به سهردا زال بکه. فه رموشیتی:

﴿ سَيَهْرَمُ الْجَمْعُ وَيَوْلُونَ الدُّبُرَ ۝۱۵ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرٌ ۝۱۶ ﴾
القمر: ۴۵ - ۴۶، واتا: بیگومان کومه له که یان ده شکینریت و هه لدین. به لکو به لینیان پوژی دوا یه وه (سزای) نه و پوژه زود سه ختر و تالتره.

^۱ بوخاری (۲۹۳۲) و موسلم (۱۷۴۲) شیخراجیان کردوه.

^۲ بوخاری شیخراجی کردوه (۳۹۵۳).

ئەيفەرموو: "اللَّهُمَّ أَنْزِلْ نَصْرَكَ"، واتا: خوايه گيان سەرکهوتنی خۆت دابه زینه. ههروهها ئەيفەرموو: "اللَّهُمَّ أَنْتَ عَضُدِي وَنَصِيرِي، وَبِكَ أُقَاتِلُ"، واتا: خوايه گيان تر هیز و سەرخهري منی و به پشتیوانیی تووه دهجهنگم.

که شهپهکه زۆر سهخت بووايه و دوژمن ويستی هه بووايه بيکاته ئامانج، خۆی دهناساند و ئەيفەرموو: "أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبٌ، أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ"، واتا: من په يامبهرم و درۆ ناکه م، من کوپی عه بدولموته لیبم.

که شهپ سهخت و دژوار بووايه تهوه، دهوره يان لی ددها و نزیکترینی موسلمانان بوو له دوژمن.

بۆ هاوه لانی کۆمه لی دروشمی دانا بوو به وتنی ئەيانزانی چييه، جارێک دروشمی (أُمّتُ أُمّت) يان هه بوو، جارێکی تر (يا منصور) و جارێکی تریش (حم لا یُنصرون).

قه لغان و کلاوی ناسنینی ده به ست و شمشیر و رم و که رانی عه ره بیی هه لده گرت، له شهپدا چهزی به ته سپ هه بوو. جارێکیان به مه نجه نیق شهپی کرد بۆ خه لکی تائیف داینا بوو. نه هی ده کرد ژن و منال بکوژین، سه پیری شهپکه ری ده کرد، مووی لی بهاتبايه ده یکوشت، مووی لی نه هاتبايه شه رمی ده کرد بیکوژیت.

که سرپه یه کی ره وانه بکردبايه، وه سیّت و ئاموژگاریانی ده کرد له خوا بترسن و ئەيفەرموو: "سَيُرُوا بِسْمِ اللَّهِ قَاتِلُوا أَعْدَاءَ اللَّهِ لَا تَغْلُوا وَلَا تَغْدِرُوا وَلَا تَمْتَلُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَكَلِيداً"، واتا: به ناوی خواوه به پیکه ون و بۆ خوا به پیکه ون و شهپی نه و که سه بکن که بیباوه په به رانه بر به خوای گه وره، زیاده پۆی مه که ن و هه یچ ته رمی مه شیوتین، غه در مه که ن، مندال مه کوژن.

¹ - ئەبو عوانه ئیخراجی کردبووه له (المستخرج ٦٧٦٢).

² - ئەبو داوود (٢٦٢٢) و ترمیذی (٣٥٨١) ئیخراجیان کردبووه.

³ - بوخاری (٤٣١٥-٤٣١٧) و موسلیم (١٧٧٦) ئیخراجیان کردبووه.

⁴ - موسلیم ئیخراجی کردبووه (١٧٢١).

نه‌هی ده‌کرد قورئان ببرد ریته خاکی دوژمن.
فرمانی به‌فرمانده‌ی سریه‌که‌ی ده‌کرد، پیش شه‌پرکردن دوژمن بانگه‌واز بکات بۆ
نیسلام و کوچکردن، یان بۆ نیسلام بی‌ نه‌وه‌ی کوچ بکن و به‌وه وه‌ک ده‌شت
نشینانی موسلمانان دهن و ده‌سکه‌وتیان بۆ نییه و جزیه‌ش ناده‌ن، نه‌گر
هرکه‌سیکیان به‌دهم داواکه‌وه هات، لئی قبول ده‌کریت، نه‌گرنا پشت به‌خوا
به‌ستن و شه‌ریان بکن.

کاتی دوژمن ده‌دۆپا، جارده‌ریک جاری ده‌دا ته‌واوی ده‌سکه‌وته‌کان کۆ ده‌کرانه‌وه،
دابەشی ده‌کردن به‌سه‌ر که‌سانی شیاو و پیوستدا، پینج به‌کی ده‌هیشته‌وه و
خوای گه‌وره فرمانی ده‌کرد له‌به‌رژه‌وه‌ندی موسلماناندا خه‌رج بکریت، پاشان چی
ده‌مایه‌وه ده‌درا به‌وانه‌ی پشکیان نه‌بوو له‌ژنان و منالان و کویله‌کان، نه‌وی تری
به‌یه‌کسان دابه‌ش ده‌کرد به‌سه‌ر سوپاکه‌دا، بۆ هر سواریک سی‌ پشک، پشکی بۆ
خۆی و دوو پشک بۆ نه‌سه‌په‌که‌ی، بۆ پیاده‌ش پشکی، نه‌مه‌ش به‌پیتی گێرانه‌وه‌ی
دروست و سه‌لما.

چی به‌به‌رژه‌وه‌ندی ببینایه له‌کرۆکی غه‌نیمه‌تدا ده‌یکره نه‌فل. جگه له‌نه‌فل،
له‌دابەشکردندا که‌سی لاواز و به‌هیزی وه‌ک یه‌ک به‌ش ده‌دا. نه‌گر له‌خاکی دوژمندا
په‌لاماری بدایه و سریه‌یه‌کی ره‌وانه بکردبایه، پینج به‌کی ده‌رده‌کرد و یه‌ک له‌سه‌ر
جوار به‌شی دیکه‌ی ده‌کرده نه‌فل و نه‌ودوای له‌نیو سوپادا دابه‌ش ده‌کرد.

پشکی نه‌و که‌سه‌ی ده‌دا که له‌به‌ر به‌رژه‌وه‌ندییه‌کی موسلمانان له‌و رووداوه ناماده
نه‌بوو، هر وه‌ک له‌شه‌ری به‌دردا پشکی عوسمانی دا.
هاوه‌لان له‌غه‌زادا کرین و فرۆشتنیان ده‌کرد، په‌پامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم)
ده‌ببینین و نه‌هی نه‌و کاره‌ی لئیان نه‌ده‌کرد.

^۱ - محمد نیفرلی کردووه ۲۷/۲۱ (۲۲۷۶۲).

به دوو جوړ کاريان به کړی ده کرد له غه زادا:

یه که م: که سیکي به شداریووی جیهاد یه کیکي به کړی ده گرت تاوه کو له سه فه ره که یدا خزمه تی بکات.

دووه م: که سیک نه یده توانی به شداری جیهاد بی، به پاره که سیکي ده نارد و پیاننده وت (الجعائل)، له و باره یه وه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "لِلْغَازِي أَجْرُهُ، وَلِلْجَاعِلِ أَجْرُهُ وَأَجْرُ الْغَازِي" ، واتا: نه و که سی به شداری جیهاد نه بی پاداشتی خوی هه یه، نه و که سه ش که که سی تری له جینگه ی خوی ناردووه پاداشتی خوی هه یه و نه و که س پاداشتی هه یه که له جیی که سی تر به شدار بووه .

له غه نیمه تدا له دوو جوړدا به شدارییان ده کرد:

یه که م: هاو به شیکردن به جهسته (شركة الأبدان)، هر شتیکیان به هه ولی جهسته به ده سه تهیتنا، هاو به ش بن له و شته دا.

دووه م: نه وهی یه کیک و شتره که ی یان نه سپه که ی ده دایه که سیکي تر به مه رجی نیوهی غه نیمه ت.

۲۲- رییازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پیشکی خزم و نزیکان (ذي القربي)

پشکی خزم و نزیکانی ده دا به به نی هاشم و عه بدو لموته لیب و نه یده دا به بریان و که سانی تریان له نه وهی عه بد شه مس و نه وهی مه ناف، فه رموویه تی: "إِنَّمَا بَنُو الْمُطَلِّبِ وَبَنُو هَاشِمٍ شَيْءٌ وَاحِدٌ - وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ، وَقَالَ: - إِنْهُمْ لَمْ يُفَارِقُونَا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا إِسْلَامٍ" ، واتا: نه وهی نه لموته لیب و نه وهی هاشم یه ک شتن - په نجه کانی خسته پال یه ک - و فه رمووی: نه له جاهیلییه ت و نه له نیسلامدا له نیجه دانه بران .

^۱ - نه بو داوود شیخراجی کره ووه (۲۰۲۶).

^۲ - یوخاری شیخراجی کره ووه (۳۱۴).

۲۲- له خواردن له غه نیمه ت پیش دابهش کردن

موسلمانان له غه زاکانیا ندا هه نکوین و تری و خواردنیاں ده سته که وت و ده یا خوارد و نه یا نده خسته نیو ده سکه وت که نه وه.

۲۴- په پیامبری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه هی ده کرد له دزیکردن و شیواندنی

جهسته

له غه زاکانیا نه هی ده کرد له دزیکردن و شیواندنی جهسته ی کوژراوانی دوزمن و فرموویته: "مَنْ اَنْتَهَبَ اَوْ اَنْتَهَبَ نُهْبَةً، فَلَيْسَ مِنَّا" ، و اتا: هه رکه سی به ناهه ق شتیک بق خوی بیات یاں شتیک بشارینه وه، له نیمه نییه.

نه هی ده کرد که س سواری و لایخی ده سکه وتی جهنگی بی، یاں بهرگیکی ده سکه وتی جهنگ له بهرکری که هیشتا دابهش نه کراوه، به لام له حاله تی جهنگا که ده غه نه بوو.

۲۵- توند بوونی په پیامبر (صلی الله علیه وسلم) له بهرانبه ر به زورشتا بردن

په پیامبر (صلی الله علیه وسلم) زور توند ده بوو له وه دا و نه یه فرموو: "عَارٌّ و نَارٌ و شَنَارٌ عَلَى اَهْلِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ" ، و اتا: به زور شتن بردن، له قیامتدا شه رمه زاری و دوزخ بق نه و که سه ده هی نی که تووند و زیاد پرکاره.

که میدعمی خزمه تکاری کوژرا، هندی له هاوه لانی وتیان: خوش به حالی، به هه شتی بق مسوگر بوو. فرمووی: "كَلَّا، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، اِنَّ الشَّمْلَةَ - الَّتِي اَخَذَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْغَنَائِمِ لَمْ تُصِيبْهَا الْمَقَاسِمُ - لَتَشْتَعِلْ عَلَيْهِ نَارًا" ، و اتا: نه خیر، سویند به و

^۱ - نه بو داوود (۴۳۹۱) و ترمیزی (۱۶۰۱) شیخراجیان کرده وه.

^۲ - نه سانی (۳۶۸۸) و نیین ماجه (۲۸۰۰) شیخراجیان کرده وه.

^۳ - بوخاری (۴۳۴۴) و موسلیم (۱۱۰) شیخراجیان کرده وه.

كەسەى گيانى منى بە دەستە، ئەو عەبايەى كە لە پوژى خەببەردا بردى پيش
ئەوەى دابەش بكرىت، بوو تە ناگر و لە بەرىدا گر دەگرى.
فرمانى داوہ ليدانى ئەو كەسە بكرى بە زور شت دەبات و شتە كەشى بسوتيدريت.

٢٦- ريبازى پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) بەرانبەر ديل

پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) منەتى ئەخستەسەر ھەندى ديل و ئازادى
دەكردن، ھەندىكى تريانى دەكوشت و بە پارە و سامانىش ھەندىكىيانى ئازاد دەكرد،
ھەندىكى تريشيان لە ئالوگۆرى دىلى موسلماناندا ئالوگۆرى دەكردن، ھەموو
ئەوانەش بە پىي بەرژەو ھەندىيەك ئەنجامى دەدا.

دیلەکانى بەدرى بە پارە ئازاد کرد، بە ئازادکردنى پیاویكى ھۆزى عەقىل دوو موسلمانى ئازاد
کرد، لە داوى دابەشکردنى دەسكەوت، سەبايایەى ھوازنى گەراندەو، دلى دۆراوانى
كە مەندكىش کرد و ئیتر بەرانبەرى نەرم بوون و بوونە دۆست، ھەندى تری كوشت كە دلى
بەرانبەریان نەرم نەبوو، عوقبەى كۆپى ئەبى موعەبىتى لە نىو دىلەكاندا كوشت، نەزرى كۆپى
حاریسى كوشت لە بەر ئەوەى دۆژمنایەتییەكى سەرسەختى خوا و پەيامبەرى دەكرد. ئىمام
ئەحمەد لە ئىبن عەباسەو ھەسەكەت و توویەتى: كۆمەلى لە دىلەكان سەرەوت و سامانىان
پى نەبوو، بۆیە پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) خوتنبایى ئەوانى گىپرا بەوەى
ھەریەكەو دە لە مندالانى موسلمانان فیزی خوتندەواریى بکەن، ئەمە بەلگە دەدات لەسەر
ئەوەى بە پى پاداشتى كار رزگار بكرین، ھەرەك چۆن جائیزە بە پارە ئازاد بكرین.

ريبازى پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) بەو جۆرە بوو، ھەر كەسى پيش ديل
كەوتن بىتتە موسلمان، نەكرىتە كۆیلە، ھەرەك چۆن لە ئەھلى كىتابى ئەكردە
كۆیلە، لە ھەرەبىشى ئەكردە كۆیلە، كۆیلە یەكى ھەرەب لای عانىشە ھەبوو.

پەيامبەرى خۇا (ﷺ) رېڭرى دەڭرد دايك و مندالى بەسەبايە كراو لەيەك جىبابكرىتتەۋە و ئەيفەرموو: "مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ وَالِدَيْهِ وَوَلَدَيْهَا، فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحِبَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"، واتا: مەركەسى دايك و مندالى لەيەك بىكەت، لە قىيامەتدا خۇاى گەرە خۇى و خۇشەۋىستەنى لەيەك جىيادەكاتەۋە.

۲۷- رېيازى پەيامبەرى خۇا (ﷺ) بەرانبەر بەكەسى سىخورىي بەسەرەۋە كىرەبى

لە پەيامبەرى خۇاۋە (ﷺ) سەلمارە كە سىخورىكى ھاۋبەش بەيداكە رانى كۆشتۈۋە.

سەلمارە كە حاتەبى نەكۆشتۈۋە، لەكاتىكدا حاتەب سىخورىي بەسەرەۋە كىرەبۈۋ، عومەر داۋاى لىكرد مۆلەتى بدات بىكۆزى، پەيامبەر (ﷺ) فەرموى: "وَمَا يُدْرِكُ! لَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرِ فَقَالَ: اَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ"، واتا: تۆ چوزانى ئەى عومەر! خۇاى گەرە لەئەلى بەدر خۇش بوۋە و فەرموى: چۇنتان بوۋى ئەۋە بىكەن، من وا لە ئىۋە خۇش بوۋم. ئەۋانەى ۋەھى بۇ رۇيشتۈۋن سىخورىي مۇسلمان ناكۆزىت ئەۋەيان بەبەلگە كىرەۋە، ئەۋانەش وتوۋيانە دەكۆزىت ھەر بەبەلگەيان كىرەۋە و وتوۋيانە: ئەۋ ھۆكارەى رىڭر بوۋە حاتەب بىكۆزى لەمۇسلمانى تىدا بوۋنى نىبە، چۇنكە ئەگەر مۇسلمانىتى رىڭر بوۋايە، ئەۋە پەيامبەرى خۇا (ﷺ) ھۆكارىكى تايبەت بەۋى نەدەھىنايەۋە، چۇنكە حوكم ھىنانەۋە بەھۆكارى گىشىڭىر، ۋەھا دەكات ۋەرگىرنى ھۆكارى تايبەت بى كارىگەرى بى، ئەم بۇچوۋنە بەھىزترە، خۇاش زانائترە.

۱- تىرمىزى ئىخراجى كىرەۋە (۱۵۶۶).

۲- بوخارى ئىخراجى كىرەۋە (۳۰۵۱).

۳- بوخارى (۲۰۰۷) و مۇسلىم (۲۴۹۴) ئىخراجىيان كىرەۋە.

۲۸- رینبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له زهوییه کی به غه نیمه تا ودرگیراو سه لماوه له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که زهوی به نی قوره یزه و به نی نه زیر و خه بیهری له نیوان جه نگاوه راندا دابهش کردووه .

به لام مه دینه به قورئان فه تحکرا و خه لکه که ی له سه ر قورئان موسلمان بوون و به حالی خۆیه وه مایه وه، هرچی مه که بوو، نه وه به زور و زهبری هیز فه ترحراو دابهشی نه کرد، کۆمه لیک وتوویانه: بۆیه دابهش نه کرا، چونکه شوینی په رستش و حه جه، وه قفی خویه به سه ر به نده موسلمانانه کانیه وه. کۆمه لیک تر وتوویانه: پی شه وای موسلمانان له بابته زه ویدا سه رپشکه دابهشی ده کات یان وه قفی ده کات، په یامبهری خواش (صلی الله علیه وسلم) خه بیهری دابهش کرد و مه که ی دابهش نه کرد، بۆیه به لکه ددهات له وهی هر دوو کار جائیزه، وتوویانه: زهوی ناچیته خانهی نه و ده سکه وتانه ی فرمان کراوه دابهش بکرین، نه وه ی بۆ نه وه به لکه بدات، نه وه یه په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به تایبته نیوه ی زهوی خه بیهری دابهش کردووه، نه گهر نه و کاره حوکمی غه نیمه تی هه بی، نه وه دوا ی ده رکردنی پینج یه که هه مووی دابهش ده کرد.

۲۹- واجیبیتی کۆچکردن بۆ که سینک توانای کۆچکردنی هه بی

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) قه ده غه ی کردووه موسلمانیک توانای کۆچی هه بی، له نیو هاوبهش په یداکه راندا بمینیته وه و فه رموویته تی: "أنا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ يُقِيمُ بَيْنَ أَظْهَرِ الْمُشْرِكِينَ"، و اتا: من به ریم له هر موسلمانیک له نیو هاوبهش په یداکه راندا نیشته جی بی. وتیان: بۆچی نه ی په یامبهری خوا؟ فه رمووی: "لَا تَرَأَى نَارَهُمَا"، و اتا: خوی گه وره خاکی باوه ر و بی باوه ری جیا کردووه ته وه.

^۱ - نه بر داوود (۳۶۴) و ترمیزی (۱۶۰۴) شیخراجیان کردووه.

۳- رییازی په‌یامبه‌ری خوا له‌پاراستن و ناشته‌وایی و مامه‌له‌کردنی نیردراوانی
بیباوه‌پان و ودرگرتنی جزیه و مامه‌له‌کردنی نه‌هلی کیتاب و دووروان و مؤنه‌تدانی
بیباوه‌پیک تاوه‌کو بیته‌لای و گوئیگری له‌وته‌ی خوا و پاشان بگه‌ریته‌وه شوینی
خوی و نه‌مه‌کداربوونی به‌به‌ئین و به‌ریبوونی له‌غه‌در و ناپاکی

لییه‌وه سه‌لماوه فه‌رموویه‌تی: "ذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ، فَمَنْ أَخْفَرَ
مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا
عَدْلًا"^۱، واتا: له‌ئسته‌وگرتن و نه‌مانه‌ت پی دانی موسلمانان یه‌ک شته و هه‌موویان
پییه‌وه پابه‌ندن، هه‌رکه‌سی موسلمانیکی خسته‌حاله‌تی شهرم و شکانه‌وه، نه‌وه
نه‌فره‌تی خوا و فریشته‌کان و ته‌واری خه‌لکی له‌سه‌ره و خوای گه‌وره هیچ
په‌رستشیکی لی قبول ناکات.

لییه‌وه هاتووه فه‌رموویه‌تی: "وَمَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمٍ عَهْدٌ فَلَا يَحِلُّنَّ عُقْدَةً وَلَا
يَشُدُّهَا، حَتَّى يَنْقُضِيَ أَمْدَهَا، أَوْ يَنْبِذَ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ"^۲، واتا: هه‌ر موسلمانێ په‌یمانێ
هه‌بوو له‌گه‌ل بیباوه‌پاندا، ده‌بی چاوه‌پێ بکات تاوه‌کو کاته‌که‌ی ته‌راو ده‌بی یان
پیشه‌خته‌ ناگاداریان بکاته‌وه له‌هه‌لوه‌شانده‌وه‌ی په‌یماننامه‌ی نیتوانیان.

فه‌رموویه‌تی: "لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرَتِهِ، يُقَالُ: هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ
ابنِ فُلَانٍ"^۳، واتا: هه‌موو که‌سیکی ناپاک و غه‌درکار له‌پوژی قیامتدا نالایه‌کی هه‌یه و
به‌پیتی غه‌دره‌که‌ی بۆ به‌رز ده‌کریته‌وه، نه‌وتری: نه‌مه‌غه‌دری فلانی کوپی فلانه.

^۱ بوخاری (۷۲۰۰) و موسلیم (۱۳۷۰) ئیخراعیان کردووه.
^۲ نه‌بو داوود (۳۷۵۹) و ترمیزی (۱۵۸۰) ئیخراعیان کردووه.
^۳ بوخاری (۶۱۲۷) و موسلیم (۱۷۳۵) ئیخراعیان کردووه.

۳۱- لہ بارہی بہ شہ کانی بیباوہ رانی مہ دینہ وہ

کہ پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ہاتھ مہ دینہ وہ، بیباوہ ران بوونہ سی بہ شہ وہ:

بہ شیکی: ریکہ وتن لہ گہ لیدا و بہ لنینیان پیدا کہ شہری نہ کن و لہ دژی پشتی کس نہ گرن و لایہ نگری دوژمنی نہ کن، نہ و بیباوہ رانہ بوون کہ لہ خوین و مالیاندا سہ لامہ تییان پی درا.

بہ شیکی تر: شہریان کرد و پشتگیری دوژمنہ کانیان کرد.

بہ شیکی تر: وازیان لیہینا، نہ ریکہ وتنیان لہ گہ لدا کرد و نہ بوونہ دوژمنی، بہ لکو چارہ پرواننیان کرد دؤخہ کہ بہ کوی دہ گات.

بؤیہ بہ پیئی نہ و فرمانہی پەرورددگاری پیئی دابوو، مامہ لہی نہ و کؤمہ لانہی کرد. لہ گہ ل جولہ کہ دا ریککہ وت و نووسراوی نارامی و سہ لامہ تییان لہ نیتواندا نووسرا، سی تاپہ فہی جولہ کہ بوون: بہ نو قینوقاق و بہ نو نہ زیر و بہ نو قورہ یزہ.

لہ دواہی بہ در، بہ نو قینوقاق شہری پھیامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) یان کرد، بہ پووداوی بہ در شیت و ہار بوون، ستم و حہ سوودبیان دہ رخست، بؤیہ سہ رازانی خوا کہ پھیامبہری بہ ندہی خویان لہ پیشہ وہ بوو، لہ پؤژی شہ ممہی نیوہی مانگی شہوا لہ سہرہ تای بیستہ مین مانگی ہیجرہ تیدا بؤیان بہ ریککہ وت.

گہ مارؤیہ کی تووندی خستہ سہریان، خوی گہ ورہ نہ و ترس و توقینہی خستہ دلایانہ وہ کہ ویستی پیئی شہر مہ زاریان بکات و بہ دؤرانیان بدات، سہرہ نجام ملکہ چی فرمانی پھیامبہری خوا بوون (صلی اللہ علیہ وسلم) سہ بارہت بہ خوین و ژن و مندال و سہرہت و سامانیان، فرمانی لہ بارہ یانہ وہ دا، عہ بدواللہی کوی ثوبہی لہ بارہ یانہ وہ زؤر پیداگری لہ پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کرد، بؤیہ نہ ویش بق نہ و، نہ وانی بہ خشی، فرمانی دا لہ مہ دینہ دہ رچن و لہ دہ ورووبہری

نەمىتن، ئەۋانېش دەرىچوون بۇ ئەزىۋىتى شام، لەۋى كەم مانەۋە ھەموۋىيان تىياچوون، بازرگان و زەپرەنگەر بوون، شەسەد جەنگاۋەرىيان ھەبوو، لەلاپەكى مەدېنە بوون، پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) سەرۋەت و سامانەكانىيانى لى ۋەرگرتن.

۲۲- ھەئۇشاندەۋەى پەيمان و بەئىن لەلاپەن بەنو ئەزىرەۋە

پاشان بەنو ئەزىر لەپەيمان و بەئىنى خۇيان پاشگەزىبوونەۋە، ئەۋەش دۋاى ئەۋەى شەش مانگ بەسەر ئەۋ پەيمانەدا تىپەپېبوو، ھۆكارى ئەۋە، ئەۋە بوو پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) لەگەل چەند ھاۋەئىكدا رۆيشت بۇلايان و قسەى لەگەل كىردن سەبارەت بەخۇئىنبابى ئەۋ دوو كەسە كىلابىيەى كە ەمىرى كۆپى ئوممەيەى ئەزەمىرى كۆشتىبوونى. جۈلەكەكانى بەنو ئەزىر وتىان: ئەى ئەبا ئەلقاسم ئىمەش لەۋ خۇئىنبابىيەدا بەشدار دەبىن، لىرە دابنىشە ئىستا ئىمە داۋاكارىيەكەت جىبەجى دەكەين، رۆيشتن، شەيتانى بەدبەخت ۋەسۋەسەى بۇ دروست كىردن پىلانى كۆشتن بۇ پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) دابرىژن. وتىان: كى ئەم دەستارپە ئەبانە سەرىيان ۋ ئەۋپوۋە بېدا بەسەرىدا و بىكۆزى؟ يەكسەر لەلاپەن خۇاى گەزەۋە ۋەجى بۇ پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) ھات و پىلانەكەى بۇ ئاشكرا كىرد، بۇيە پەيامبەرى خۇا(صلى الله عليه وسلم) يەكسەر ھەلساۋ گەراپەۋە مەدېنە، نىردراۋى نارد بۇلايان كە لەمەدېنە دەرىچن و تىايدا نەمىننەۋە، دە رۆژ مۆلەتتان دەدەم، ئەگەر لەۋ دە رۆژە تىپەپى ۋ ھەركەسى مایەۋە، لەگەردنى دەدەم.

چەند رۆژى مانەۋە خۇيان نامادە دەكرد بۇ دەرىچوون، كەچى ەبەدواللەى كۆپى ئوبەى دوۋپوۋ نامەى بۇيان نارد و تى: لەشۋىنى خۇتان دەرمەچن، من دوو ھەزار چەكدارم ھەيە دېنە قەلاكانتەنەۋە لەگەل ئىۋەدا شەپ دەكەن و لەپىناۋ ئىۋەدا

خۆيان ددهن به كوشت، قوره يزه و هاوپه يمانه كانتان له غه تغان بهرگريستان لى دهكەن، بۆيه سهركردهى بهنو نهزير حويهى كورپى ئهخته ب بهم قسه يهى كورپى ئوبهى له خۆبايى بوو، نامهى بۆ په يامبه ر(صلى الله عليه وسلم) نارد و تيايدا وتى: ئيمه له شوين و ولاتى خۆمان ده رناچين، چيت ده وى بۆ خۆتى بكه. په يامبه رى خوا(صلى الله عليه وسلم) بهم هه واله (الله أكبر)ى كرد و هاوه لانيش (الله أكبر)يان كرد و بۆى ده رچوون، كه پينيان گه يشتن، به تير و بهرد بۆردوومان کران، قوره يزه كشايه دواوه، كورپى ئوبهى و هاوپه يمانه كانى غه تفانيشيان ناپاكييان پينيان كرد.

په يامبه رى خوا(صلى الله عليه وسلم) گه مارۆى دان، دار خورماكانيانى برى و سووتاندنى، بۆيه نامه يان نارد: ئيمه له مه دينه ده رده چين، په يامبه رى خوا(صلى الله عليه وسلم) هيشتى به خۆيان و منداليان ده ر بچن و له مال و سامانيشيان نه وهى باره حوشترى هه لبيگرى جگه له چهك. په يامبه رى خوا(صلى الله عليه وسلم) ده ستىگرته سه ر سه روه ت و سامان و باخه كانيان.

خاك و سامانى بهنو نهزير تاييه ت بوو به په يامبه رى خوا(صلى الله عليه وسلم) و بهرزه وه ندى موسلمانان، پينجيه كى لى ده رنه كرد، چونكه به بى شه ر ده سكه وت.

٢٢- غه زوهى بهنو قوره يزه

هه رچى هۆزى قوره يزه بوو، نه وه سه خترين جوله كه يهك بوون دوژمنايه تيبان بۆ په يامبه ر(صلى الله عليه وسلم) هه بوو، بيباوه رينكى تووند و سه ختگير تر بوون، بۆيه نه وه يان به سه ردا هات كه به سه ر براكانياندا هات.

هۆكارى شه ر كردن و غه زوكردن يان، نه وه بوو كاتى په يامبه رى خوا(صلى الله عليه وسلم) ده رچوو بۆ شه رى خه نده ق و له گه ل بهنو قوره يزه دا ناشته وايى و رينكه وتنى هه بوو، حويهى كورپى ئهخته ب هات بۆلايان و وتى: شكۆى سه رده مم بۆ هيناون،

قورەيشم بەگەۋرەكانيان و غەتفانم بەسەر كرده كانيانەۋە ھىناۋەتە سەر موخەممەد، ئىۋەش خاۋەن ھىز و چەكن، دەى راپەن تاۋەكو لەموخەممەد رزگارمان بى، گەۋرەى قورەيزە وتى: دەى سوئند بەخۇا سەر شۆپى سەردەمت بۇ ھىناۋىن، ھەۋرىكت بۇ ھىناۋىن ناۋى لى رزاۋە، وا بروسكە و ترىشقەى ھەپە، بەلام حوۋەى ھەر قسەى بۇ دەكرد و فىلى دەكرد و بەئىنى پى دەدا ھەتاۋەكو بەمەرچى بەدەمىەۋە ھات، ئەۋىش ئەۋە بوۋ لەگەلدا بچىتە قەلاگەپەۋە و سەرەنجامى ۋەك سەرەنجامى ئەۋ بى، حوۋەيش ئەۋەى كرد و لەپەيمان لەگەل پەيامبەرى خۇا(صلى اللہ علیہ وسلم) پاشگەزىۋونەۋە، ھەۋالى ئەۋ روۋداۋە بەپەيامبەرى(صلى اللہ علیہ وسلم) گەپشت، كەسىكى نارد راست و ناراستى ئەۋ ھەۋالە دئىابىتەۋە، بىنى راستە پەيماننامەكەيان ھەلۋەشانوۋەتەۋە، بۇپە پەيامبەرى خۇا(صلى اللہ علیہ وسلم)(اللہ اكبر)ى كرد و فەرموۋى: "أَبشِرُوا يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ"، واتا: ئەى مۇسلمانان مزگىنى بەدەن.

پەيامبەرى خۇا(صلى اللہ علیہ وسلم) كە گەپشتە مەدینە و ھەر ئەۋەندە بوۋ شمشىرى دانا، جبرىل ھات و وتى: "تق چەكت داناۋە لەكاتىكدا فرىشتەكان چەكپان دانەناۋە، بۇپە خۇت و ئەۋانەى لەگەلتن ھەلسن بەپىكەون بۇ بەنو قورەيزە، منىش لەپىش ئىۋەۋە بەپىدەكەوم و قەلاكانيان دەھىننمە لەرزىن بەخۇيانەۋە و ترس و تۇقپن ئەخەمە دئىانەۋە". جبرىل(سەلامى خۇاى لەسەرى) بەكەزاۋەى فرىشتەكانەۋە بەپىكەوت و پەيامبەرى خۇاش(صلى اللہ علیہ وسلم) بەداۋىدا بەكەزاۋەى پشتىوانان و كۆچەرەن بەپىكەوت، دابەزىە قەلاكانى بەنو قورەيزە و بىست و پىنج شەۋگە مارۋى خستەسەر.

پاشان ملكەچ بوون بۇ ھەر بىرپارىكى پەيامبەرى خۇا(صلى اللہ علیہ وسلم)، ئەۋس ھاتن بۇلاى پەيامبەرى خۇا(صلى اللہ علیہ وسلم) و وتیان: ئەى پەيامبەرى خۇا، تق

دهستت نه هيتايه ريگه ي بهنو قينوقاع كه هاوپه يمانى براكانمان بوون له خه زره چ، بهنو قينوقاعيش مه واليى ئيمه ن، بويه منه تيان بخه ره سه ر، په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) فه رموى: "ئايه رازيى نابن پياوى له خوتان بپرياريان له باره وه بدات؟ وتيان: بهلى بؤ نا. فه رموى: "ئه و پياوه ش سه عدى كورپى موعازه. وتيان: وا رازيى بووين. ناردى به شوين سه عددا كه له مه دينه بوو، به هوى بريندارييه وه نه يتوانيبوو له گه تياندا ده رچي، سه عد خرايه سه ر گويدرئيتك و هيترا بؤلاى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم).

كه گه يشته لاي په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم)، به هاوه لاني فه رموى: "هلسن بچن بؤلاى گه وره كه تان"، كه دا يانگرت، وتيان: ئه ي سه عد ئه وانه رازين تر بپرياريان له باره وه بده ي. وتي: ئايه بپريارى من به سه رياندا جيبه جي ده كرى؟ وتيان: بهلى. وتي: به سه ر موسلمانانيش؟ وتيان: بهلى. وتي: به سه ر ئه وه ش كه ليتره يه و رووى نه كرده په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) وه ك ريز و گه وره راگرتنيك؟ په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) فه رموى: "بهلى، به سه ر منيشه وه جيبه جي كراوه". سه عد وتي: بپريارى من له باره يانه وه ئه وه يه، پياوانيان بكوژرى و وه چه كانيشيان بكرينه كزيله و سه روه ت و سامانه كانيش دابه ش بكرين. په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) فه رموى: "بپريارت به سه رياندا دا به بپريارى خواى گه وره له سه رووى حه وت ناسمانه وه".

ئه وه ش بپريارى بوو له باره ي جوله كه ي مه دينه وه، دوا به دواى هر غه زوه يه كى گه وره، غه زوى تايه فه يه كى جوله كه ده كرا، دواى شه پى به در چوه سه ر بهنو قينوقاع، دواى ئوحد بؤ سه ر بهنو نه زير، دوا به دواى خه نده ق بؤ سه ر بهنو قوره يزه. هر چي جوله كه ي خه يبه ره، ئه وه دواتر پشت به خواى گه وره باسى ده كه ين.

۳۴- رییازی په‌یامبهری خوا له‌بارهی قه‌ومیکه‌وه که هه‌ندیکیان په‌یماننامه‌یان هه‌لوه‌شان‌دبیته‌وه

په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌گه‌ر له‌گه‌ل قه‌ومیکدا ریکه‌وتنیکی بکردبایه و هه‌ندیکیان له‌و ریکه‌وتن و په‌یماننامه‌یه پاشگه‌زیبوونایه‌ته‌وه، نه‌وه شه‌ری مه‌موویانی ده‌کرد، مه‌موویانی به‌هه‌لوه‌شیننه‌ره‌وه‌ی نه‌وه په‌یماننامه‌یه داده‌نا هه‌روه‌ک به‌رانبه‌ر قوره‌یزه و نه‌زیر و قینوقاع کردی، هه‌روه‌ک به‌رانبه‌ر خه‌لکی مه‌ککه‌ کردی، نه‌وه سووننه‌تی بوو له‌بارهی نه‌هلی په‌یمانده‌ره‌وه، بۆیه پتویسته حوکمی نه‌هلی زیمه‌ش هه‌ر به‌و جووره‌بی.

۳۵- رییازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه‌بارته‌ به‌وانه‌ی په‌یمانده‌ر که خه‌لکانی بیناوه‌ر ده‌هیننه‌ نیو‌خویان

یه‌کێک له‌سووننه‌ته‌کانی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)، نه‌وه بوو نه‌گه‌ر له‌گه‌ل کۆمه‌لێک ریک بکه‌وتبایه و ناشته‌وایی بکردبایه، قبولی ده‌کرد دوزمنانی تری له‌گه‌ل دوزمنی ناشتیخوازدا تیکه‌ل به‌و ریکه‌وتنه‌ بی، جا نه‌گه‌ر نه‌وه کۆمه‌له‌ نوییه شه‌ر به‌هاوپه‌یمانکی بکه‌ن، نه‌وه وه‌ک یه‌ک ده‌روانیتته نه‌وه دوو دوزمنه‌ی تیکه‌لی ریکه‌وتنه‌که‌ی بوونه و مه‌ردوو لای دوزمن هاوپه‌یمانی یه‌کن، به‌و هۆیه‌وه بوو شه‌ری خه‌لکی مه‌ککه‌ی کرد.

۳۶- رییازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌مامه‌نه‌کردنی نیردراوان و نه‌مه‌کداربوونیشی به‌به‌ئینی هاوه‌لانییه‌وه

نیردراوانی دوزمن نه‌هاتنه‌لای و دوزمنی بوون، که‌چی قسه‌ی ناخۆشی پتییان نه‌ده‌وت و نه‌یده‌کوشتن. دیلی نه‌ده‌کردن، ریکری نه‌ده‌کرد بگه‌نه‌وه لای قه‌ومی خویان هه‌روه‌ک له‌گه‌ل نه‌بی رافیعدا نه‌وه‌ی کرد و گه‌راندیه‌وه لایان.

یه کیکی تر له ریبازی شه بو، نه گه ر دوژمنانی به لئین و په یمانیان به موسلمانیک بدابایه و نه و په یمانه زیانی به موسلمانان نه دابایه، نه یهیشته کاری له سه ر بکریت، هه روهك به لئینیان به حوزه یفه و نه لبحوسه یلی باوکی دا و به لئینیان لئیان و هرگرت له گه ل په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) شه پری نه وان نه کن، نه وه ی بز هیشتنه وه و به هه ر دووکیانی فه رموو: "انصرفا، نفي لهم بعهدهم، ونستعين بالله عليهم" ، و اتا: بزۆن و به به لئینی خۆتانه وه پا به ند، ئیمه له دژ نه وان پشت به خوا ده به ستین.

۳۷- ریبازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له گرنیه ستی زیممه و نه هلی جزیه

هه رچی ریبازی په یامبه ری خوا به (صلی الله علیه وسلم) له باره ی گرنیه ستی زیممه و نه هلی جزیه وه، نه وه بو له دوا ی دابه زینی سوره تی به رانه له سالی هه شتی کوچی، جزیه ی له بیباوه ران و هرگرت، که ئایه تی جزیه دابه زی، له سی کومه ل و هر یگرت: له مه جوس و جوله که و گاوران، له بته رستان جزیه ی و هر نه گرت. و تراوه: ته نیا له بیباوه رانی نه و سی ئایه فه یه جزیه ی و هر ده گرت، له نئو بیباوه راندا له و سی کومه له جزیه و هر ده گرت. و تراوه: له نه هلی کیتاب و بته رستانی عه جه م جزیه و هر ده گرت.

خاوه ن بزۆونی دووه م نه لئین: ته نیا له هاوبه ش په یدا که رانی عه ره ب و هر نه گیراوه، چونکه له نئو عه ره بدا هاوبه ش په یدا که ر نه ما بو کاتی نه و ئایه ته دابه زی، دوا ی فه تحی مه که که دابه زی که عه ره ب پۆل پۆل ها تبوونه نئو ئیسلامه وه. هه رکه سیکیش له ژیا ننامه ی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) و رۆژگاری ئیسلام رابمینی، ده بینتی که به و جۆره بووه، فه رموو ده ش له سه ر نه وه په لگه ده دات و

له‌سه‌حیحی موسلیمدا سه‌لماوه که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: "إِذَا لَقِيتَ عَدُوَّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَادْعُهُمْ إِلَى إِحْدَى خِلَالِ ثَلَاثٍ، فَأَيُّهُنَّ أَجَابُوكَ إِلَيْهَا، فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ"، واتا: نه‌گه‌ر به‌دورژمنانی هاوبه‌ش په‌یداکهرت گه‌یشتی، بانگه‌وازیان بکه بۆ یه‌کی له‌م سی شته، نه‌گه‌ر به‌ده‌مه‌توه هاتن، لییان قبول بکه و وازیان لی بهینه. پاشان فرمانی پی ده‌کات بانگه‌وازیان بکات بۆ نیسلام یان جزیه یان شه‌ریان بکات^۱.

۳۸- ریک‌خستنی سیاقی ریباری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌گه‌ل بیباوه‌ران و دوورپووان له‌وه‌ختی به‌په‌یامبه‌ر نارنده‌وه تاوه‌کو گه‌یشتنه‌وه به‌خوای گه‌وره

په‌که‌مین وه‌حیییک خوی گه‌وره بۆی کردبیتی، نه‌وه بور به‌ناوی نه‌و خواوه بخوینیته‌وه که مه‌خلوقی دروستکردوه، نه‌وه سه‌ره‌تای په‌یامبه‌رایه‌تی بو، فرمانی پیکرد له‌ده‌روونی خویره‌وه بخوینیته‌وه، فرمانی گه‌یاندنی پی نه‌کرد مه‌تاوه‌کو نه‌م نایه‌ته دابه‌زی: ﴿بِأَيِّهَا النَّذِيرُ ۝ فَرَأَنَزَ ۝﴾ المدثر: ۱ - ۲، واتا: نه‌ی نه‌و که سه‌ی که خوت پیچاوه‌ته‌وه. هه‌سته (خه‌لکی) بیدار بکه‌ره‌وه. وریای کرده‌وه به‌(اقراً)، ره‌وانه‌شی کرد به‌ ﴿بِأَيِّهَا النَّذِيرُ ۝ المدثر: ۱﴾.

پاشان فرمانی پیکرد خزمانی نزیکي وریا بکاته‌وه پاشان عه‌ره‌بی ده‌رووبه‌ری، پاشان ته‌واوی عه‌ره‌ب، پاشان هوشدارییه‌که بکه‌یه‌نیته هه‌موو جیهان، ده‌سال و شتی دواي په‌یامبه‌رایه‌تییه‌که‌ی به‌بی شه‌ر و جزیه بانگه‌وازی ده‌گه‌یاند و خه‌لکی وشیار ده‌کرده‌وه، فرمانی ده‌کرد به‌خویراگری و لیبووردن.

^۱ - موسلیم شیخ‌رامی کردوه (۱۷۳۱).

پاشان مؤلت در کۆچ بکات، مؤلت در شہر بکات، پاشان فرمانی پی کرا شہری
 ئەوانہ بکات کہ شہری دەکەن، پاشان فرمانی پیکرا شہری ھاوبەش پەیدا کەران
 بکات تاوہ کو ھەموو ئایین بۆ خوای گەرە بی.

پاشان لەبابەت جیھاددا بێباوەران لەگەڵیدا بوونە سی بەشەوہ: ئاشتەواییکار،
 شەرکەر، ئەھلی زیممە، فرمانی پیکرا لەگەڵ پەیمانداراندا ئەمە کدار بی ھەتاوہ کو
 بەپاست بە پەیمانی خۆیانەوہ پابەند دەبن، ئەگەر ترسا ناپاکیی و غەدر بکەن،
 پەیمانە کە یان بداتەوہ، شەریان نەکات ھەتاوہ کو کۆتاییھاتنی پەیماننامە کە یان پی
 رادەگە یەنی، فرمانیشی پی کرا شہری ئەوہ بکات کہ پەیمان ھەلدەوہ شینیتەوہ.

پاشان پەیماندار و ئاشتیخوازان بوونە دووبەشەوہ: جەنگاوەر، ئەھلی زیممە،
 جەنگاوەرانی پەیماندار لێی دەترسان. خەلکی زەوی لەگەڵیدا بوونە سی بەشەوہ:
 موسلمانیک باوەری پی ھەبوو. ئاشتەواییکاریک باوەری بەسەلامەتیئە کە ی ھەبوو،
 ترساوئیکی شەرکەر.

سەربوورە ی بەرانبەر دوو پوووان، فرمانی پیکرا روالە تیان قبول بکات و بەزانست و
 بەلگە لەگەڵیاندا تیبکۆشیت، فرمانی پیکرا پشتیان تی بکات و زبیر بی لەگەڵیاندا،
 نەھی لیکرا نوێژ لەسەر تەرمیان بکریت و لەسەر گۆریان رابووہ ستیت. فرمانی پی
 کرا، ئەگەر ئەو لێیان خۆش بی یان لێیان خۆش نەبی، ئەوہ خوا لێیان خۆش نابێ.
 ھەرچی سەربوور دە ی بوو لەگەڵ دۆست و کۆمەڵی خۆیدا، ئەوہ فرمانی پیکرا
 بە ئارام بی بەرانبەر بەوانە ی بەیانیان و ئیواران لەخوا دە پارێنەوہ و خوایان
 مەبەستە، بەوہ ی روویان لی وەرنەگێری، لێیان خۆش بی و داوای لێخۆشبوونیشیان
 بۆ بکات و لەھەندی کاروباردا راویژیان پی بکات و لەسەر تەرمەکانیشیان نوێژ
 بکات.

فرمانی پئی کرا قسه له گه ل که سیکدا نه کات که سه ریچی فرمانی کردبی مه تاوه کو
ته ویه ده کات.

فرمانی پئی کرا حد له سه ر نه وانه جیبه جی بکات که حد ده یانگریته وه، له وه دا
جیاوازی نه کری له گه ل که سی خاوه ن بنه ماله و بی بنه ماله دا.

فرمانی پئی کرا دوژمنانی خوی له شهیتانی مرؤه پال بنیت، به چاکه وه لامی
خراپه یان بداته وه، به (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) شهیتانانی جنۆکه له کؤل
خوی بکاته وه.

دهیهم: بهشی مهغازی و نیودراوانسی (بهشیوهی کورت)

۱- یهکهمین ئالایهک، ئالای جهمهزه

یهکهمین ئالایهک که په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) داینابی، ئالا و لیوایهک بوو دایه دست جهمهزی کورپی عه بدولموته لیب له مانگی ره مه زاندا، کردیه فه رمانده و به سه روکی جهده کۆچه ری به ناوبانگ ره وانهی کرد و ئالایهکی سپیی بوو، هه لگری ئالا ئه بو مه رسد که نازی کورپی ئه لحوه بین ئه لغه نه وی هاوپه یمانی جهمهزه بوو. له گه ل سی کۆچه ری تایبه تدا ره وانهی کرد تاوه کو ری بگریت به کاروانیکی وشتری قوره یش که له شامه وه ده گه پایه وه و له و کاروانه دا ئه بو جه هلی تیدا بوو له گه ل سیسه د پیاو دا، گه یشتنه سه یف ئه لبه حر له پرووی ئه لعیس، به یه کگ یشتن و رووبه پروو وه ستانه وه، مه جدی کورپی عمر ئه لجه وه نی که وته نیوان هه ردوولا تاوه کر شه ر روونه دات و هاوپه یمانی هه ردوولا بوو، به وه نه یه یشتن شه ر رووبدات.

۲- غه زوهی ئه بیوا

پاشان به خودی خوی غه زوهی ئه بوائی ئه نجام دا، ئه وتری: وه ددان. یه کهمین غه زایهک بوو به خوی ئه نجامی دا، له مانگی سه فه ردا بوو به سه روکایه تی کردنی دوانزه کۆچه ری به ناوبانگ، ئالاگه ش جهمهزی کورپی عه بدولموته لیب بوو، ئالایهکی سپیی بوو، سه عدی کورپی عوباده ی به سه رپه رشتیاری مه دینه به جیه یشتن، که سانی تایبه تی کۆچه ران ده رچوون بۆ ریگرتن له کاروانی قوره یش و پیی نه گه یشتن.

۳- غه زوهی ئه لعه شیره

پاشان په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مانگی جه مادی دووهم له پیشه وه ی شانزه کۆچه ری به ناوبانگدا ده رچوو، جهمهزی کورپی عه بدولموته لیب ئالا

هەلگر بوو، ئالایەکی سپیی بوو، ئەبا سەلامەتی کوپێ عەبد ئەلنەسەدی ئەلمەخزومی لەسەر مەدینە بەجێهێشت. بەسەد و پەنجا کەسە و دەرچوو، ئەوتری: سەد و پەنجا کۆچەر و کەسی ناچار نەکرد بۆ دەرچوون، بەسی وشترەوه دەرچوون بۆ رێگرتن لە کاروانێکی قورەیش کە بۆ شام دەرچوو، هەوالی پێگە یشتبوو کە لەمکەوه بەسەرۆهتی قورەیشەوه ئەو کاروانە دەرچوو، گەیشته زا ئەلعەشیرە کە شوینیکە لای یەنبوع، لەنیوان یەنبوع و مەدینەدا تۆ بورده رێگە هەیه، بینی بەچەند رۆژێک کاروانەکە رۆیشتوو. ئەو کاروانە بوو کە لەشامەوه گەرایەوه بەدوایدا دەرچوو، ئەوه بوو کە خوای گەرە بەلئینی پی دا بۆی بی یان شەری بکات، بەلئینی خۆیشی هینایەدی.

٤- سەریە عەبدواللهی کوپێ جەحش

پاشان عەبدواللهی کوپێ جەحشی ئەلنەسەدی لەرەجەبدا رهوانە کرد، حەفدە مانگ بەسەر هێجرەدا تێپەربوو بەدوانزە کۆچەرەوه رهوانە کرد، هەردوو کەس و لەسەر وشترێک بوون، گەیشتنە نەخلە و چاودێری کاروانی قورەیشیان دەکرد، کاروانی قورەیش تێپەربوو کە میوژ و گەنم و بازرگانیی هەلگرتبوو، عەمری کوپێ ئەلحەزەمی و عوسمان و نەوفەلیان تێدا بوو کە کوپانی عەبدواللهی کوپێ موغیرە بوون، هەروەها ئەلحەکەمی کوپێ کیسانی خزمەتکاری نەوهی موغیرە، موسلمانەکان راویژیان کرد و وتیان: ئێمە لەکۆتا رۆژی مانگی رەجەبی پیرۆزدا، ئەگەر شەری ئەمانە بکەین، نەوه پیرۆزی ئەم مانگەمان شکاندوو، ئەگەر ئەمشەویش وازیان لی بەینین ئەوه ئەکەونه ناو حەرەم، پاشان بەکدەنگ بوون رووبەروویان ببهوه، بەکینکیان تیری گرتە عەمری کوپێ ئەلحەزەمی و کوشتی، عوسمان و ئەلحەکەمیان دیل کرد و نەوفەلیات، پاشان کاروانەکیان بەدوو

دیله وه هینا، پینج به کیان لی دهرکرد، نه وه به که م پینجیه کیک بوو له ئیسلامدا، ههروه ها به که مین کوزراو و به که مین دوو دیلیک بوو له ئیسلامدا، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه و کاره ی نه وانی ره تکرده وه.

قوره ییش به وه زۆر توو په بوون، سهخت ره تیان کرده وه و نه و کاره یان کرده بیانوو و پاساو و وتیان: موحه ممه د کوشتاری له مانگی پیروزدا حال کردوو، ههروه ها به لای موسلمانانیشه وه گران بوو هه تا نه وه ی خوی گه وره نه م نایه ته ی دابه زاند:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدُّ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ﴾ البقره: ۲۱۷، واتا: پرسیارت لی ده که ن دهر یاره ی مانگی حه رام جهنگ

کردن تیایدا بلی جهنگ له مانگی حه رام دا گونا مینکی گه وره یه به لام به ره لستی ریبازی خوا وه بی بره یایی پتی وه (ریگری موسلمانان) له مزگه وتی حه رام و دهرکردنی خه لکی نه و مزگه وته لئی گه وره تره لای خوا(له جهنگ کردن له مانگی حه رامدا) وه هاوه ل په یداکردن بو خودا و هه ول دان بو په شیمان کردنه وه ی موسلمان گه وره تره له (پیاو) کوشتن.

مه به ست: خوی گه وره به دادگه ریه وه بریاری له نیوان دوست و دوژمنانی دا، دوسته کانی به ری نه کرد له وه ی له مانگی پیروزدا تاوانیان نه نجام داوه، هه والی دا به وه ی تاوانینکی گه وره یان نه نجام داوه، به لام نه وه ی هاوبه ش په یداکه ره دوژمنه کانی نه نجامی ده دن گه وره تر و خراپتره له شه ری له مانگی پیروز، نه وه هاوبه ش په یداکه رانن شایه ن به ون سه رزه نشت بکرین و جیی عیب و سزان، به تایبه ت دوسته کانی له وه دا ته ئویلیان هه بوو، یان جو ری که مه ترخه مییان تیدا هه بووه و خوی گه وره لئیان خوش ده بی به وه ی به کتا په رستن و گو یز په لیبان

مهیه و له گەل پە یامبەر (صلی الله علیه وسلم) دا کۆچیان کردوو و پاداشت و رەزامەندیی خویان باو داو و بە سەر شتانی تر دا.

۵- گۆرینی قیبلە

لە شەعبانی ئەو ساڵە دا قیبلە گۆرا، پیتشتریش ئەو بەس کرا.

۶- شەری گەورە بەدر

کە لە پرەمەزانی ئەو ساڵە دا هەوایی ئەو بە پە یامبەر (صلی الله علیه وسلم) گەشت، کاروانی وشتری قورەیش بە سەر کردایەتی ئەبو سوفیان لە شامە و بەرێکە و توو و هەمان ئەو کاروانیە کە لە دەرچوونی لە مەککە بە دوایدا دەرچوون، کاروانیکە نزیکە ی چل پیاوی تێدایە بە سەر وەت و سامانیکە گەورە ی قورەیشە و بەرێکە و هیه، پە یامبەر (صلی الله علیه وسلم) خەلکیی هان دا بۆی دەربچن، فرمانی دا هەر کەسی ئامادە یە با دەربچن، ئاهەنگی گەورە ی بۆ ساز نە دا، چونکە بە پە لە لە سێسەد و دە و شتی پیاو دا بۆی دەرچوو، تەنیا دوو کەسیان تێدا بوو ئە سپیان پێی بی: ئە سپیکە زوبەیری کورپی عوام و ئە سپیکە میقدادی کورپی ئە لە سەود ئە لکیندی، حەفتا وشتریان پێی بوو هەر دوو کەس و سێ کەس لە سەر وشتریک بوون، پە یامبەر ی خوا (صلی الله علیه وسلم) و عەلی و مەرسەدی کورپی ئە بی مەرسەد ئە لگە نە و بییش لە سەر وشتریک بوون.

بۆ سەر پەرشتیاری مەدینە و پیتش نوێژیکردن، ئیبن ئوم مەکتومی بە جیتهیشت، لەرە و حاندا بوو ئەبو لوبابە ی کورپی عەبەد ئە لمونزیری نار دەو و کردیە سەر پەرشتیاری مەدینە، ئالاکەشی سپاردە موسەبی کورپی عومە ی.

هه رچی نه بو سوفیان بوو، که هه والی دهرچوونی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ی پیگه یشت که نیازی هه یه به و بگات، زه مزه می (ضمضم) ی کوپی عه مری نه لغه فاربی به کری گرت تاوه کو هاوار بیاته بهر قوره ییش و خیرا فریای بکه ون، بویه هه موویان راپه رین، هیچ گه وره یه ک به جینه ما جگه له نه بو له هه ب، نه ویش پیاویتی قه رزداری خوی نارد، هوزه کانی عه ره بی دهورو به ری خویانیان گرد کرده وه و له هوزه کانی قوره ییشیدا ته نیا نه وه ی عه دی ناماده نه بوون، که سیان له گه لیاندا دهر نه چوون، له ولاتی خویان دهرچوون هه روه ک خوی گه وره فه رمویه تی: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِيعَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾. الانفال: ۷، واتا: وه ک نه وانه (وه ک بت په رسته کان) مه بن دهرچوون له مال و ولاتی خویان به فیزو و پوو پامایی بق خه لک کرد وه ریگری (خه لکیان) ده کرد له ریگه ی خوا. که هه والی دهرچوونی قوره ییش به په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) گه یشت، راویزی به هاوه لانی کرد، کۆچه ران قسه ی چاکیان کرد، پاشان دووباره راویزی کردن، کۆچه ران قسه ی چاکیان کرد، پاشان بق جاری سییه م راویزی کردن، قسه ی چاک و په سه ندیان کرد، پشتیوانان تیگه یشتن که په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) مه به سستی نه وان، بویه سه عدی کوپی عوباده ده سستی شخه ری کرد و وتی: نه ی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) وه ک دیاره بۆچرونی نیمه ت مه به سته. نه وان مه به ست بوو، چونکه به یعه تیان پی دابوو له ولاتی خویاندا له هه موو که سیتی پیاریزن، بویه که ویستی دهریچی، راویزی پیکردن تاوه کو بزانی نه وان چی نه لنین. بویه سه عد وتی: رهنگه بترسی له وه ی به لینی نه وه مان له گه رده نیمه ی پشتیوانان له ولاتی خوماندا به رگریت لی بکه ین نه ک له شوینانی تر، به لام وا من له جیانی پشتیوانان وه لام ده ده مه ره: چۆنت ده وی و چی شوینیکت مه به سته به ریگه وه و له گه لنین، چۆنت ویست له سه روه ت و سامانمان ببه، چۆنت ویست تاوه هامان پی

بده، فرمانان په يوه سته به فرماني توره، سویند به خوا نه گهر به پرېکه وی تاوه کو بگه يته به رك له غمدان، نيمه له گه لتدا به پرېده که وين، سویند به خوا نه گهر بمانه يته نه م ددرگايه وه له گه لتدا ده چينه ناويه وه، بويه رووی پيروزی په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) گه شايه وه و دلخوش بوو به بيستنی نه و قسه يه له هاوه لانی، فرمووی: "سَيروا وَاَبْشِرُوا، فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ وَعَدَنِي إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ مَصَارِعَ الْقَوْمِ"، وانا: به پرېکه ون و موژده بدن، خوی گهره به لینی سرکه وتنی به سره يه کيک له و دوو کومه له يه ی پیّ داوم، من له ناوچوونی نه وانه م بينيووه.

په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) به پرېکه وت بو به در، نه بو سوفيانيش خوی گه يانده که نار ده ریا، که بينی رزگاری بووه و کاروانی وشتره کانی سه لامه ت بووه، نامه ی بو قوره يش نووسی: بگه رینه وه، نيوه بو رزگارکردنی کاروانه که ده رچوون. کاتی مه واله که يان پيگه يشت له جهفه بوون، ويستيان بگه رینه وه، به لام نه بو جهل وتی: سویند به خوا ناگه رینه وه تاره کو نه گه ينه به در و له وی نه مينينه وه و نان به و عه ره بانه نه ده ين که دینه لمان، دواي نه وه عه ره ب له نيمه ده ترستين، نه خنه سی کوری شوره يق داواي کرد بگه رینه وه، به لام به گوئیان نه کرد، بويه خوی و نه وه ی زوهره گه رانه وه و هيچ که سيني زوهره ناماده ی به در نه بوو، نيتر نه وه ی زوهره پابه ند بوون به بوچوونی نه خنه سه وه، نيتر تياياندا گهره و گوئیگه يراو بوو. نه وه ی هاشم ويستيان بگه رینه وه، نه بو جهل نه يه يشت و وتی: مه تا نه گه رینه وه، نه م کومه له يه نابی له نيمه دابرين.

په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) به پرېکه وت تاوه کو نيواره دابه زيبه که نار تاوه کانی به در، فرمووی: "شوینی دابه زينم پيشان بدهن". نه لحوبابی کوی نه لمونزير وتی: نه ی په يامبهري خوا من شاره زام به کون و که له به ري نه م شوینه و شاره زام به قولوب، برؤيته قولوب (قلب) باشه، تاوه که ی سازگار و نوره، نه گهر

برقیته نه وهی ری ده گرین له وهی قوره یش دابه زیتته نه و شوینه و بیره ناوه کانی تر پر ده که یینه وه .

بویه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و موسلمانان پیش که وتن بۆ چوونه سر نه و ناوه، له نیوه شه ودا دابه زینه نه وی، چه وزیان به ده ودا لی دا و بیره کانی دیکه یان پر کرده وه . په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و هاو دلانی دابه زینه سر چه وزه ناوه کان، که پری بۆ په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) دروست کرا له سر ته پۆلکه یه ک بوو نه یروانیه گۆره پانی جهنگ، له شوینی جهنگه که دا ری ده کرد و به په نهجی دهستی ناماژه ی ده کرد: " نه وه شوینی کوژرانی فلانه که سه، نه وه شوینی کوژرانی فلانه که سه، نه وه شوینی کوژرانی فلانه که سه نه گه ر خوا ویستی لی ه بی ". نه و شوینانه ی نه و ناماژه ی پیدان، بوونه شوینی کوژرانی نه و که سانه و کوژرانیان نه که وته شوینی تره وه ^۱.

که هاوبه ش په یدا که ران ده رکه وتن و هه ردوولا یه کتریان بینی، په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) فه رموی: "اللَّهُمَّ أَنْجِرْ مَا وَعَدْتَنِي، اللَّهُمَّ أَشْدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ"، و اتا: خواجه گیان داوات لی ده که م نه و به لینه به جیبه ینی که به منت داوه، خواجه گیان داوی به لین و په یمانی خۆت ده که م. نه بو به کری سدیق له پشته وه وه ستابوو به جی نه ده هیشت و وتی: نه ی په یامبه ری خوا موزده بده، سویند به و که سه ی گیانی منی به دهسته، خوی گه وره نه وه ت بۆ به جیده هینی که به لینی پی داوه ^۲.

موسلمانان دلسوزانه له خوی گه وره ده پارانه وه و داوی سه رکه وتنیان ده کرد، بویه خوی گه وره وه حی بۆ فریشته کانی کرد: ﴿أَنِّي مَعَكُمْ فَيَتَوَأَلُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ﴾ [الأنفال: ۱۲]، و اتا: (بیهینه وه بیر) کاتیک که

^۱ - موسلم نزیک به وه شخراچی کره وه (۱۷۷۹).

^۲ - بوخاری (۲۹۱۵) و موسلم (۱۷۶۳) شخراچیان کره وه.

په روه‌ردگارت نیگای نارد بۆ فریشته‌کان (که به پیغه‌مبهر و باوه‌پداران رابگه‌یه‌نن) که بیگومان من (خوای گه‌وره) له‌که‌لتانم ده‌ی دلی که‌سانیک قایم و دامه‌زراوکه‌ن که باوه‌پیان هیناوه به زوویی ترس و بیم ده‌خمه‌ه دلی شه و که‌سانه‌ی که بی باوه‌پ بون.

وه‌حی بۆ په‌یامبهره‌که‌شی کرد و فرمووی: ﴿ اِنِّی مُیْمَدُّکُمْ بِالْاَلْفِ مِنْ اَلْمَلٰٓئِکَةِ مُرَدِّفِیْنَ ﴾ (۱) ﴿ الانفال: ۹ ، واتا: من ده‌ینتیم بۆ یارمه‌تیتان هه‌زار فریشته به دوا‌ی یه‌کدا (دینه خواری).

به‌ش

په‌یامبهر (صلی الله علیه وسلم) له‌ویدا روه‌ه و دارخورمایه‌کی بچوک نوژی ده‌کرد، شه‌وی چه‌فده‌ی ره‌مه‌زانی سالی دوز بوو، که به‌یانیی بوویه‌وه، قوره‌یش ناماده‌ساز بوون، هه‌ردوولا به‌رانبه‌ر به‌یه‌کتر وه‌ستانه‌وه، چه‌کیمی کورپی حیزام و عوتبه‌ی کورپی ره‌بیعه له‌قوره‌یش به‌ریکه‌وتن تاوه‌کو بگه‌پینه‌وه و شه‌پ نه‌که‌ن، به‌لام شه‌بو جه‌هل ره‌تیکرده‌وه، له‌نیوان خو‌ی و عوتبه‌دا ده‌مه‌قاله‌ رووی دا و تووپه‌ی کرد، شه‌بو جه‌هل داوا‌ی له‌براکه‌ی عه‌مری کورپی چه‌زده‌میی کرد داوا‌ی خوینی عه‌مری برای بکات، تووپه‌ی کرد و هاواری کرد: ئای عه‌مر، خه‌لکه‌که‌ گه‌رم بوون و شه‌پ هه‌لگیرسا، په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ریزه‌کانی رینکخست و گه‌پایه‌وه لای که‌پره‌که، ته‌نیا خو‌ی و شه‌بو به‌کر له‌وی بوون، سه‌عدی کورپی مو‌عاز و کومه‌لنیک له‌پشتیوانان له‌به‌ر ده‌رگای که‌پره‌که بوون پاریزگاربیان له‌په‌یامبهر (صلی الله علیه وسلم) ده‌کرد.

عوتبه و شه‌بیبه‌ی کورپانی ره‌بیعه و وه‌لیدی کورپی عوتبه‌ه درچوون و داوا‌یان ده‌کرد له‌پیزی موسلمانان که‌سانیک ده‌رچه‌ به‌رانبه‌ریان، بۆیه‌ سی‌ که‌س له‌پشتیوانان

دەرچوون: عه‌بدواللهی کورپی ره‌واحه و عه‌وف و میعوه‌زی کورپی عه‌فراء
 دەرچوون، وتیان: ئیوه کیژ؟ وتیان: پشتیوانانین. وتیان: ئیمه ئەمانه‌وی به‌رانبه‌ر
 به‌کورانی مامان شه‌ر بکه‌ین. بۆیه عه‌لی و عوبه‌یده‌ی کورپی حاریس و حه‌مزه
 دەرچوون. عه‌لی، وه‌لیدی دا به‌زه‌وییدا و کوشتی، حه‌مزه، عوتبه‌ی کوشت و دای
 به‌زه‌وییدا، وتراوه شه‌یبه‌ی کوشت. عوبه‌یده‌ی دواکه‌وت و دوو لیدانی کرد، حه‌مزه و
 عه‌لی توانیان به‌رانبه‌ره‌که‌ی عوبه‌یده‌ی بکوژن و عوبه‌یده‌ی رزگار بکه‌ن، عوبه‌یده
 قاچی برابوو، به‌نه‌خۆشیی مایه‌وه له‌سه‌فرائدا کۆچی دوابی کرد.

بەش

که دوو‌پووان ئەوانه‌ی نه‌خۆشییان له‌دلدا هه‌بوو که‌می ریژه‌ی کۆمه‌لی خواو زۆری
 دوژمنانین بینی، وه‌هایان گومان کرد ریژه‌ی زۆری دوژمن سه‌رده‌که‌وی، بۆیه وتیان:
 ﴿إِذْ يَكْفُلُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ عَرَّ هُنَّ لَاءَ دِيْنُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ
 عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ الأنفال: ٤٩، واتا: (بیربکه‌ره‌وه) کاتیک
 دوو‌پووه‌کان و ئەوانه‌ی نه‌خۆشی له‌دلایندا بوو ده‌یانووت ئەوانه‌ (موسولمانه‌کان)
 ئاینه‌که‌یان فریوی داوون هه‌رکه‌سیک پشت به‌خوا ببه‌ستیت ئەوه به‌راستی خوا به
 ده‌سه‌لاتی کار دروسته‌.

به‌لام خوی گه‌وره هه‌والی دا، که سه‌رکه‌وتن به‌ریژه‌ی زۆری نییه، خوا گه‌وره و
 شکۆداره و دۆرانی به‌سه‌ردا نایه‌ت.

که دوژمن نزیکبوونه‌وه و رووبه‌پووبوونه‌وه، له‌نیو خه‌لکه‌که‌دا راوه‌ستا و ئامۆژگاری
 کردن و باسی ئەوه‌ی بۆ کردن که سه‌رکه‌وتن و برانه‌وه‌ی گه‌وره له‌ئارامگرتن و
 دامه‌زراویدایه، هه‌روه‌ها پاداشتی قیامه‌تی خوی گه‌وره‌.

پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) ھەندێ وردە چەو و خۆلی ھەلگرت و پڕژاندی بە پرووی دوژمندا، ھیچ پیاویکیان تیدا نەبوو چاوی لەو خۆل و تۆزە پڕ نەبی، سەرقالی تەکاندنی دەمووچاویان بوون و موسلمانانیش خەریکی کوشتنیان بوون، خوای گەرە لەو بارە یەوہ فەرموو یەتی: ﴿ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ۚ﴾ الأنفال: ۱۷، واتا: کاتی کە (مشتی خۆل و زیخت پروو بە کافران) ھاویشت بە تەنھا تۆ نەتھاویشت بە لکو خوا ھاویشتی.

کە شەر ساردبوویەوہ و ئەوانیش بە دۆپاوییەوہ پشتیان ھەلکرد، پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: "کێ تەماشایە کمان بۆ دەکات ئەبو جەھل چی دەکات؟ ئیبن مەسعود رۆیشت، بینی ھەردوو کورانی عەفراء ئەبو جەھلیان پێکاوە و خەریکە دەمری، ریشی گرت و وتی: تۆ ئەبو جەھلی؟ وتی: ئەمڕۆ سەرکەوتن بۆ کێ بوو؟ وتی: بۆ خوا و پەيامبەرە کە ی، ئە ی دوژمنی خوا، خوا ریسوای نەکردی؟ وتی: ھیچ ریسواییە ک بۆ من نییە کە ئێوہ لە قەومی خۆم من دەکوژن. عەبدو اللہ کوشتی، پاشان ھات بۆ لای پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) و وتی: کوشتوویەتی. پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) سی جار فەرمووی: "اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ"، پاشان فەرمووی ﴿اللَّهُ أَكْبَرُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ﴾. بەمانبە بیببینن. رۆیشتین تاوہ کو پیشانم داو فەرمووی: "ئەمە فیرعەونی ئەم ئوممەتە یە".

کە شەر کۆتاییھات، پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) ھات تاوہ کو لە سەر کوژراوان راوہستا، پاشان فرمانی دا رابکیشرین بۆ قولەیب لە بەدر و فیری درانە ناویەوہ، پاشان لە سەریان راوہستار فەرمووی: "ئە ی رەبیعە، ئە ی شەیبە ی کوپی رەبیعە، ئە ی فلان، ئە ی فلان، ئایە بەوہ گەیشتن کە خوای پەروەردگار تان بە حەق

بوخاری (۳۹۶۳) و موسلیم (۱۸۰۰) و تەحمەز (۷/۲۷۹) (۵۲۱۷) ئیفرانجیان کردووە.

به ليني پي دابوون، من وا ئه و به لینه راستييه ي پهروه ردگارم بيني". عومري
 كورپي خه تاب وتي: ئه ي په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) تو له گه ل كومه ل
 تهرمدا قسه ده كه ي؟ فهرمووي: "سوئند به و كه سه ي گياني مني به دهسته، ئه وان
 له ئيوه باشتر له ئيوه ئه م قسه يه ي منيان گوي لييه، به لام ناتوانن وه لام
 بده نه وه"، پاشان په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) سي رۆژ له ويذا مايه وه،
 نه گهر به سهر ههر قه وميكددا سهر كه وتوو بووايه، سي رۆژ له و شوين و ده شته دا
 ده مايه وه.

پاشان به سهر كه وتووي و نارام و دلخوش به سهر كه وتني خوايي بوي به ريكه وت،
 ديل و ده سكه وته كانيشي له گه ل بوو. كه له سه فراء بوو ده سكه وته كاني دابه ش كرد
 و له گه ردي نه زري كورپي حاريسي كورپي كينده ي دا، پاشان كه دابه زيه عرق
 نه لزه بيه، له گه ردي عوقبه ي كورپي ئه ي موعه يتي دا.

په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) به سهر كه وتن و پشتيواني خواييه وه چروه
 نيو مه دينه، هه موو دوژمناني مه دينه و ده ورووبهري ليي ده ترسان، بوي خه لكيكي
 زوري مه دينه بوونه موسلمان، نه وكاتيش عه بدوالله ي كورپي ثوبه ي دووپوو و
 هاوپيكاني به پوالةت موسلمانبووني خوئانيان ده رخست.

كوي نه وانه ي له موسلمان به شداري به در بوون، سي سه د و ده و شتي پياو بوون،
 هه شتاو شه ش كوچهر و شه ست و يه كه كه سي ئه وس و سه د و حه فتا كه سي
 خه زره ج، له موسلمانانيش نه و رۆژه چوارده كه س شه هيد بوون: شه ش كوچهر و
 شه ش خه زره جي و دوو كه سي ئه وس. په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم)
 له مانگي شه والدا له بابته به در و ديله كان بوويه وه.

¹ - بوخاري (۱۲۷۰) و موسليم (۲۸۷۲) نيجراجيان كروهوه.

بهش

که هاوبهش په یداکره دواوهکان به دواپان و سه رشو پیه وه گه پانه وه مه ککه، نه بو سوفیان نه زری کرد که ناو بهر سه ری نه که وی تاوه کو شه ری په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) نه کات، به دوو سه د سواره وه ده رچوو تاوه کو گه یشته عه ریزی ده وروبو به ری مه دینه، یه که شه و لای سه لامی کو پی میشکه می جوله که مایه وه، عه ردقی پی دا و بو سه ی دانا، له به ربه یاندا هه ندی دار خورمای برپیه وه و پیاویکی پشتیوانی هاوپه یمانی خوی کوشت، پاشان به فیله وه گه رایه وه، بویه په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه زری کرد و به دوایدا ده رچوو، گه یشته قه رقه ره ی نه لکیدر، نه بو سوفیانی له ده ستچوو، بیباوه پان کومه لی سه ویقیان فری دابوو(خواردنیکه له هاواوه ی گه نم و جو دروست ده کریت) تاوه کو شوینی خویانی پی بشارنه وه، موسلمانان هه لیانگرت و ناویان لینا غه زوه ی نه لسه ویق، نه وه ش دوا ی دوو مانگ له دوا ی شه ری به در بوو.

بهش

پاشان شه ری به نوقینوقاعی کرد، جوله که ی مه دینه بوون، بی به لینیان کرد، پانزه شه و گه ماروی دان تاوه کو ناچار بوون به بریاری په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم)، عه بدوالله ی کو پی ثوبه ی تکای بق کردن و وازی نه هینا هه تاوه کو په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) بق نه و ده ستبه رداریان بوو، قهومی عه بدوالله ی کو پی سه لام بوون، حه وسه د جه نگاوه ر بوون، زه په نگر و بازرگان بوون.

۷- شہری نوحود

کہ خوی گہورہ لہ بہ دردا گہورہ کانی قورہیشی کوشت، تووشی کارہ ساتیکی بی وینہ بوون، ئەبو سوفیان بووہ پیشرہ ویان، ہرورہک لہ غزوی ئەلسوہیق باسماں کرد، بہرینکوت تاوہکو گہیشتہ دەورویہری مہدینہ و داخی دلی دانہ مرکایہوہ، بہخفہت بوو بۆ تۆلہ کردنہوہ لہ پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) و موسلمانان، سہریازی کۆدہ کردہوہ، نزیکہی سی ہزار کەسی لہ قورہیش و ہاوپہیمانان و حہبەشیی کۆکردہوہ، بہژنہکانیانہوہ ہینانی تاوہکو رانہکن و بہہوی ژنہکانیانہوہ بجنگن و شہرم بیانگری، پاشان بہرپیخستن رووہ و مہدینہ، ئەوہش لہ شہوالی سالی سیدا بوو.

پہ یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) راویژی ہاوہ لانی کرد: بۆ دژی بیتاوہ پان دەرچی یان لہ مہدینہ بمینیتہوہ؟ بۆچوونی خویشی و دەہا بوو لہ مہدینہ دەرئەچی و لہ مہدینہ دا سەنگەر لی بدات، ئەگەر بیتاوہ پان ہاتنہ مہدینہوہ، ئەوہ موسلمانان لہ سەر کۆلانہکان لییان بدن و ژنانیش لہ سەر خانووەکانہوہ لییان بدن، بہ لام کۆمەلی لہ گہورہ ہاوہ لان لہوہی لہ دەستیان چوو بە شداری بہ در ببن، نامازہ یان پی دا بۆ دەرچوون، ہەولی زۆریشیان دا بۆ ئەوہ، بۆیہ ہەلسا رویشت بۆ مالہوہ و خۆی بہست و دەرچوو بۆلایان و لہ سەر قسە ی ئەوان دەرچوو، وتیان: پہ یامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) مان ناچار کرد بۆ دەرچوون، بۆیہ وتیان: ئەی پہ یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) ئەگەر حەز بکە ی لہ مہدینہ بمینینہوہ ئەوہ دەمینینہوہ، بہ لام پہ یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: "ہەر پہ یامبەری چەکی ہەلگرت، نابیی چەک دابینی ہەتا خوی گہورہ بریاری نیوان خۆی و دوزمنی دەدات."

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌رؤژی جومعه‌دا به‌هزار هاوه‌له‌وه درچوو، که‌گیشه‌نیوان مه‌دینه و نوحود، عه‌بدوالله‌ی کوپی ئوبه‌ی به‌نزیکه‌ی به‌ک له‌سه‌ر سنی سه‌ربازانه‌وه لای دایه‌وه، بویه هاوه‌لانی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) داوایان له‌په‌یامبه‌ر کرد پشت به‌جوله‌که هاوپه‌یمان‌ه‌کانیان ببه‌ستن، به‌لام په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌و داوایه‌ی ره‌تکرده‌وه.

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌رده‌وام بوو له‌رؤیشتن تاوه‌کو دابه‌زیه دؤلیکی نوحود لای که‌نار دؤله‌که، پشتی کرده نوحود، نه‌هی کرد خه‌ک جه‌نگ بکن تاوه‌کو خوی فرمانیان پی نه‌کات، که به‌یانیی رؤژی شه‌مه‌هات، ناماده‌سازی بؤ جه‌نگ کرد، حه‌وسه‌د که‌س بوون، په‌نجایان نه‌سپسوار، تیرهاویژه‌کان که په‌نجا که‌س بوون، عه‌بدوالله‌ی کوپی جوپه‌یری کرده سه‌رکرده‌یان، فرمانی به‌هموویان دا له‌شوینی خویان نه‌جولین، نه‌گر ببینن بالنده هموو سه‌ربازه‌کانیش هه‌لده‌گرتیت، نه‌وان سه‌نگه‌ری خویان چؤل نه‌کن، له‌پشت سوپاوه بوون، فرمانی پیکردن هاوبه‌ش په‌یداکه‌ران تیرباران بکن نه‌وه‌ک له‌پشته‌وه بینه‌سه‌ر موسلمانان.

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌و رژه له‌نیوان دوو قه‌لغاندا بوو، نالاکی دایه دست موسعه‌بی کوپی عومه‌یر، زوبه‌یری کوپی عوامی کرده سه‌رکرده‌ی شانیکی سوپا و مونزیری کوپی عه‌مریش به‌سه‌رکرده‌ی لایه‌کی تری. قوره‌یشیش ناماده‌ی جه‌نگ بوو، سی هزار که‌س بوون، دوو سه‌د سواریان هه‌بوو، خالیدی کوپی وه‌لیدیان کردبووه سه‌رکرده‌ی لای راستی سوپا و عیکریمه‌ی نه‌بو جه‌هلش لای چه‌پی سوپا.

په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) شمشيره كې دايه دست نه بو درجان سيماکي كورې خره شه، پاله وانیک بوو له کاتي جهنگدا ليزانيی ده کرد، دروشمی موسلمانان له و روزه دا(امت امت) بوو.

نه بو دوجانه ي نه ساری و ته لحي كورې عوبه يدوالله و شيری خوا و په يامبه ره كې كه حه مزه ي كورې نه بو تالیب بوو، هه روه ها علی كورې نه بو تالیب و نه نسی كورې نه لنه زر و سه عدی كورې ره بیع رولی پاله واناننه یان گتیرا.

سه ره تاي روزه موسلمانان به سه ر بیباوه پاندا زال بوون، دوزمنانی خوا شكان، رایان کرد و هه لهاتن تاوه كو لای ژنه كانیان، كه تیرهاویژانی موسلمانان بینیان دوزمن شكا، نه و شوینه یان به جیهیشت كه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) فرمانی پی کردن چۆلی نه كهن، وتیان: نه ی قه وم فریای ده سكه وت بكه ون. فه رمانده كه یان بیری خستنه وه كه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) چی فرمانیكي پینكردوون، به لام گوئیان نه گرت، وه هایان زانی تازه ته واو هاوبه ش په یداکه ران شكان و هه لهاتن و ناگه رینه وه، بویه رویشتن به دواي ده سكه وتدا، سه نگره ریان چۆلکرد، به لام سواره كانی هاوبه ش په یداکه ران له پشته وه هاتن و بینیان سه نگره كه چۆله، لییه ره هاتنه خواره وه و ده وره ی موسلمانانیاں دا، خواي گه وره ریزي له وانه گرت كه شهید بوون و حه فتا كه س بوون، هاوه لان هه لهاتن، هاوبه ش په یداکه ران خویان گه یانده په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) و روومه تیان رووشاند و دانیکي راستی شكا له پرووی خواره وه، كلاوه ناسنینه كه ی له سه ردا شكا و كه وته چالیكه وه، علی دهستی گرت، ته لحي كورې عوبه يدوالله له باوه شی گرت و شمشیره كانی عه مری كورې قه منه و عوتبه ی كورې نه بی وه قاس كه ده بانگرت له په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم)، بهر ته لحه ده كه وت.

نه نسی کورې نه لهنزر به لای کومه لای له موسلمانان تپه پوو بینی چه کیان خواربووه ته وه، وتی: چاوه پئی چین؟ وتیان: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کورواوه. وتی: نهی له دواي نه و ژیان چی سوو دیکي هه یه؟ هلسن با بکوژرین له پیناو نه وهی نه و له پیناویدا کورواوه. پاشان رووی کرده خه لک و به سه عدی کورې موعاز گه یشت و وتی: نهی سه عد من له و دیوو نوحوده وه بونی به هشت ده کم. شه پری کرد هه تاوه کو کوروا. بینرا له هفتا شوینه وه بریندار بووه، نه و روژه عه بدولپه حمانی کورې عه وف نزیکه ی بیست برینی پتوه بوو.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) رووه و موسلمانان هات، په که مین که سیک له ژیر کلاوی میغفه روه نه وی بینی، که عبی کورې مالیک بوو، به دهنگی بهرز هاواری کرد نهی کومه لای موسلمانان موژده بدن، نه مه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، به دهستی ناماژهی بق کرد و بیده نگ بوو، موسلمانان لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کوبوونه وه، له گه لیدا هلسان بق نه و دژله ی که دابه زیه ناوی.

که شهر کوتایی هات، نه بو سوفیان چووه سر چپاکه و بانگی کرد: موحه ممدتان تیدایه؟ وه لامیان نه دایه وه. وتی: کورې نه بو قوحافه تان تیدایه؟ وه لامیان نه دایه وه. وتی: کورې خه تابان تیدایه؟ وه لامیان نه دایه وه. تهنیا پرسپاری نه و سی که سه ی کرد، چونکه خوی و قه و مه که ی ده یانزانی نیسلام به و سی که سه وه راوه ستاوه. ئینجا وتی: نه و سی که سه تان له کول بووه ته وه. عومر خوی پی نه گیرا وتی: نهی دوژمنی خوا، بزانه نه وانه ی ناوت هینان زیندوون، خوی گوره نه وهی بق هیشتوویته وه دلته نگت بکات. نه بو سوفیان وتی: سه بارهت به وهی نهرمه کان شیوتیندراون، من فرمانم پی نه کردوه و پنیشم ناخوش نییه. پاشان وتی: هوبل بهرز و مه زنه. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "ثایه

وهلامی ناده نه وه؟" وتیان: چی بلّین؟ فهرمووی: "بلّین الله بهرز و مهزنه". پاشان وتی: ئیمه عوزامان هیه و ئیوه عوزاتان نییه. په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "ئایه وهلامی ناده نه وه؟ وتیان: چی بلّین؟ فهرمووی: بلّین: الله دۆستی ئیمه یه و ئیوه دۆست و پشتیوانتان نییه.

پاشان ئه بو سوفیان وتی: ئه مړۆ له تۆله ی رۆژی بهدر، جهنگی نیوانمان بهرده وام و بلّیسه داره. عومه ر وهلامی دایه وه: وهك يهك نین، كوژراوانی ئیمه له بههشتن و كوژراوانی ئیوه له دۆزه خدان.

فریشته له پۆژی ئو خوددا بهرگرییان له په یامبهری خوا کرد (صلی الله علیه وسلم)، له سه حیحه یندا هاتوو له سه عدی کورپی ئه بو وه قاسه وه و توویه تی: له پۆژی ئو خوددا په یامبهری خوا بینی (صلی الله علیه وسلم) دوو پیایوی له گه لدا بوو بهرگرییان لی ده کرد، بهرگی سپییان له بهردابوو سه ختترین شه ریکیان ده کرد، نه پیشتر و نه دواتر ئه و دوو پیاوهم نه بینی^۱.

۸- ئه و نه حکام و فیهانده ی له و شه رده دا هه بوون

له وانه: به ئاماده بوون بۆ جیهاد، جیهاد کردنه که فهرز ده بی، هه رکه سی چهك و هۆکاره کانی جهنگ ئه نجام بدات و ئاماده ساز بی بۆ ده رچوون، نابی پاشه کسه بکات هه تا شه ری دوزمن نه کات.

له وانه: نه گه ر دوزمن هاته سه ر خاکی موسلمانان، واجیب نییه موسلمانان بچنه ده ره وه ی خاکی خو یان، به لکو ئه کری له شار و ولاتی خو یاندا شه ری دوزمن بکن.

له وانه: جائیزه پیشه وای موسلمانان هه ندی سه روه تی ها ولاتیانی به کار بهینی.

له وانه: مۆله ت نه دان به ده رچوون بۆ جیهاد بۆ ئه وانه ی جاری بالغ نه بوونه.

^۱ - بوخاری (۴۰۵۶) و موسلیم (۲۳۰۶) شیخ راجیان کریوه.

له‌وانه: جائیزه ژنان به‌شداری شه‌رین و پشتیان پی‌بیه‌ستریت.
له‌وانه: جائیزه رۆبچیته نیو دوژمن هه‌روه‌ک ئه‌نه‌سی کوپی ئه‌لنه‌زر و که‌سانی تر په‌لاماری سه‌ختی دوژمنیان دا.

له‌وانه: ئه‌گه‌ر ئیمام برینداربوو، جائیزه به‌دانیشتنه‌وه نوێژ به‌وانی تر بکات و ئه‌وانیش به‌دانیشتنه‌وه له‌دوایه‌وه نوێژ بکه‌ن هه‌روه‌ک په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌و شه‌رده‌دا ئه‌نجامی دا.

له‌وانه: جائیز پیاو دوعا بکات له‌شه‌رده‌دا بکوژی و خۆزگی ئه‌وه بخوازی، ئه‌مه ناچیته‌خانه‌ی ئه‌و خۆزگی بردنه‌وه‌ی که نه‌می لیکراوه، هه‌روه‌ک عه‌بدواللهی کوپی جه‌ش ئه‌لی: خواجه گیان رووبه‌رووم بکه‌روه‌وه له‌گه‌ل پیاویکی به‌هیزی کافران که نقد تووڤه‌ بی، هه‌تا شه‌ری له‌گه‌لدا بکه‌م و له‌پیناو تۆدا به‌ده‌ستی ئه‌و بکوژیم، لوت و گریم بکات، تاوه‌کو کاتی به‌تۆ گه‌یشتم و لیت پرسیم: ئه‌ی عه‌بدواللهی کوپی جه‌ش بۆ لوت و گوئی براو کراوی؟ بلیم: ئه‌ی په‌روه‌ردگار له‌به‌ر تۆ وه‌هام پیکراوه.

له‌وانه: ئه‌گه‌ر که‌سی موسلمان خۆی بکوژی ئه‌وه له‌دۆزه‌خدايه، ئه‌وه‌ش به‌پینی فه‌رمایشتی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی قوزمانه‌وه که له‌پۆزی ئوحووددا شه‌پی سه‌ختی کرد، که برینه‌که‌ی بۆی سه‌خت بوویه‌وه خۆی کوشت، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "هُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ"، واتا: له‌دۆزه‌خدايه.

له‌وانه: سووننه‌ت ئه‌وه‌یه شه‌هید نه‌شۆردری، نوێژی له‌سه‌ر ناکری و به‌به‌رگی خۆیه‌وه ده‌نیژی، به‌به‌رگی خۆیناوی خۆیه‌وه.
له‌وانه: ئه‌گه‌ر شه‌هید له‌شگران بوو، ئه‌وه غوسل ده‌کریت هه‌روه‌ک فریشته‌کان، چه‌نزله‌ی کوپی ئه‌بی عامریان شۆرد.

له وانه: سووننهت وهه ايه شههيدان له شويني كوژدانياندا به خاك بسپيڊرين و نه گوازيته وه شويني تر.

له وانه: جائزه دوو و دوو و سى سى له يهك گوردا بنيڊرين، چونكه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) دوو پيار و سى پياوى له يهك گوردا نيژاوه و فرمويه تي: "أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ"، وانا: كامه يان زورترين قورنانيان له بهره؟ نامازه يهك به كوژاوى درابى كه نه وه زورترى له بهره، نه وهى پيشتر خستووه ته نه له ده وه.

له وانه: شههيدى به رهى جهنگ نوږي له سر ناكريت.

له وانه: نه گهر موسلمانان له شهردا يهكى له خوږانيان كوشت به گوماني نه وهى به كيك بى له بيباوه پان، نه وه پيشه وای باوه پاران له به يتولمالدا خوښبايى ده دات، چونكه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) ويستى خوښبايى به ماني باوكى حوزه يفه بدات، حوزه يفه ره تيكرده وه و كرده خيږ بى موسلمانان.

۹- باسكردنى شههيدى حيكه هت و ناما نجى چاك كه له شهري نوحوددا هه بوون خواى گهره له سوره تي(آل عمران) دا باسى بنه ماكانى كردووه كاتيك چيروكه كه ي به م فرمايشته ده ستپيكردووه و مه تاوه كو ته واوى شهست نايهت باسيكردووه، به ده ستپيكردن له: ﴿وَإِذْ عَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقْعِدًا لِلْقِتَالِ﴾ آل عمران: ۱۲۱، وانا: (ببهينه وه بيريان) كاتيك كه به يانى زوو ده رچوويت له لاي مال و خيزانت برواداره كانت نيسته جى نه كرد له چهند شويني كدا بى جهنگ كردن.

له وانه: ناساندنيان به سره نجامى خراپى بى گويى و شكست و ناكوكى، نه وهى به سره ياندا هات به هوى نه وه كارانه وه بوو. جا كه سزاي نه وه سرپيچيبه يان وه رگرت، نيتر زور ورياييان نه كرد و به ناگا و خوږا ريزبوون له نه نجامداني هوكاره كاني دويان و كه وتن.

له وانه: حکمت و سووننه تی خوایی له په یامبه ران و شوینکه وتووانیان، نه وه بووه جاریک به سر دوزمندا سرکه ون و جاریک بدوړین، نه وه ش بۆ نه وه ی سره نجامیان مه بی، چونکه نه گهر هه میسه سرکه وتووبوونایه، نه وه باوه پرداران و بیتاوه پانیش له گه لیاندا به شداری شه پ ده بوون، راستگو و دروزن له یه ک جیانه ده کرایه وه، نه گهر هه میسه دوزمن سرکه وتووبوویه، نه وه له ناردنی په یامبه ر و په یامداریدا مه به ست نه ده هاته دی.

له وانه: بۆ نه وه ی باوه پرداری راستگو له دروزنی دووړو جیا بکریته وه.

له وانه: ده رخستنی به ندایه تیی دوسته کانی خوی له خوشی و ناخوشییدا.

له وانه: نه گهر هه میسه خوی گوره نه وانی سرخستبایه، نه وه تروشی له خوبایی بوون ده بوون.

له وانه: بۆ نه وه ی له خوی گوره داوای سرکه وتن و سره زبی بکن.

له وانه: خوی گوره بۆ به نده باوه پرداره کانی له به هشتی شوینی ریز و شکوارییدا، کومه له خانوو و مالیکی ساز داوه که به کرده وه ی خویان پتی ناگن، ته نیا له ریگی به لاو کاره ساته وه پتی ده گن.

له وانه: شه هیدبوون لای خوی گوره به رزترین پله یه کی دوسته کانتی، خوی گوره چه زده کات له نیتو به نده کانیدا کومه لیک به شه هیدی هه لبرتیریت.

له وانه: روو داوی به در پیشه کی و ناماره دانیک بوو به وه ی، ناساییه مردن به سر په یامبه ری خوادا بی (صلی الله علیه وسلم)، خوی گوره به وه وریای کردنه وه که نه گهر شتی وه ها رووی دا، نه که ن پاشگه زبینه وه و پشت له نیسلام هه لیکن، بویه

فهرموویه تی: ﴿ وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ

الشَّكِرِينَ ﴿ ١١١ ﴾ آل عمران: ١٤٤، وانا: (موحه ممد صلی الله علیه وسلم) ته نها

پیتغه مبه ریکه (نهر نیه) بیگومان له پیتش نه و پیتغه مبه رانی تر رابوردون جا نایا نه گهر وه فاتی کرد یان کوژرا ده گه رینه وه بۆ دواوهی خۆتان (پاشگه ز ده بنه وه) هه رکه س هه لکه رینه وه بۆ دواوهی خۆی (بۆ بت په رستی) نه وه هه رگیز (نه و که سه) هیچ زیانیک ناگه یه نیت به خوا وه به زوویی خوا پاداشتی سوپاس گوزاران ده داته وه.

بەش

که ویستیان بگه رینه وه مه ککه، نه بو سوفیان چوه سه ر ته پۆلکه یه ک و بانگی کرد له موسلمانان و وتی: کاتی داها توومان له به در ده بی. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: "قُولُوا نَعَمْ قَدْ فَعَلْنَا"، واتا: بَلَّيْن: نَيْمِه وَا نَامَادِه يْن. نه بو سوفیان وتی: باشه نه وه کاتی رووبه پرومان ده بی. پاشان خۆی و هاو پیکانی رویشتن، له پریگه بوون دهستیان کرده سه رزه نشتکردنی یه کتر، هه ندیکیان به یه کتریان وت: هیچ شتیکتان نه کردوه، راسته هیزی نه وانتان شکاند، به لام گه وره کانیا ن هیشتا زیندوون و نه گه رینه وه سه رتان و خۆیان کۆده که نه وه، با بگه رینه وه تاوه کو له ریشه یان بکیشین، نه م هه واله به په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) گه یشت، بانگی کرد له خه لک و هانی دان بۆ به ریکه وتنی رووبه پروبوونه وهی دوژمن و فرموی: "لَا يَخْرُجُ مَعَنَا إِلَّا مَنْ شَهِدَ الْقِتَالَ"، واتا: ته نیا نه وانه له گه لماندا ده رچن که به شداری شه ری ئو خود بوون. موسلمانان به و برین و ترسه ی به سه ریان ها تبوو، به ده م داوای په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده وه رویشتن.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و موسلمانان به ریکه وتن تاوه کو گه یشتنه (حمرء الأسد)، مه عبه دی کوری نه بی مه عبه دی خوزاعیی هات بۆلای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و موسلمان بوو، په یامبه ری خوا (صلی الله

عليه وسلم) فرمانی پیکرد خوی بگه یه نیتته لای نه بو سوفیان و شکستی پی بگه یه نی. معبده لره و حائدا به نه بو سوفیان گه یشت، نه بو سوفیان نه یزانی موسلمان بووه، وتی: چی هه والیکت پییه نهی معبده؟ وتی: موحه ممه د و هاوه له کانی بۆ کوشتنی ئیره گریان گرتووه و نه سووتین، له سوپایه کی گه ورده دا بۆ ئیره ده رچوون من نمونه یم نه بینووه، نه وهی له هاوه لانی نه یتوانیووه له گه لیا ده رچی په شیمانیی نه کیشی. وتی: نهی تو چی نه لئی؟! وتی: من وهای ده بینم لیره برۆن تاوه کو سه ره تای نه و سوپایه له پشت نه م ته پۆلکه یه وه بۆتان ده رنه که وتروه. نه بو سوفیان وتی: سویند به خوا نه وهنده سوپام بۆیان کۆکردوه ته وه تاوه کو بده م به سه ریاندا و له ریشه یان بکیشم. وتی: وه ها مه که من نامۆزگاریی دلسۆزانه ت ده که م، ئیتر نه وانیش به شوینی خویاندا گه رانه وه مه که.

۱۰- شانلای نه لره جیع

که مانگی سه فه ر هات، قه ومیک له عه زه ل و قاره وه هاتن، باسیان کرد که خه لکانیکیان تیدایه بوونه ته موسلمان، داوایان له په یامبه ری خوا کرد (صلی الله علیه وسلم) تاوه کو که سانیکیان له گه لدا بنیری فیری نیسلام و قورئانیان بکن، په یامبه ریش (صلی الله علیه وسلم) شهش هاوه لی له گه لدا ناردن.

له نه لره جیع بوون که ناویکی هوزه یله له پووی حیجاز، غه دریان لئیان کرد و هوزه یلیان بۆ سه ریان بانگ کرد، ده وره یان لئیان دا و هه موویانیان کوشت، خوبه بیی کړی عه دی و زهیدی کړی ده سنه یان به دیلی برد و له مه که هه ردوکیان فروشت، نه و دووانه له پوژی به دردا گه وره کانی قوره یشیان کوشتوو، خوبه یب به به ندکراوی لایان مایه وه، پاشان په کده نگ بوون له سه ر کوشتنی، له حه رهم ده ریان کرد بۆ ته نعیم، که ویستیان هه لیبواسن، وتی: بهیلن دوو

رکات بکام. له سه حیددا هاتووه: خوبه یب یه که مین که سیک بوو له پیش کوشتن دوو رکات نویژی هینایه بوون^۱. هه رچی زهیدی کوپی دهسنه بوو، نه وه سه فوانی کوپی ئومه یه نهوی کوپی و له تۆله ی باوکی خۆیدا کوشتی.

۱۱- رووداوی بیری مه عونه

له هه مان مانگی سه فه ری چواری کۆچییدا رووداوی بیری مه عونه رووی دا، پوخته ی نه و رووداوه نه وه بوو: نه بو به راء عامری کوپی مالیک خاوه ن نازناوی (مُلاَبِ الْأَسْنَةِ) هات بۆلای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مه دینه، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بانگه وازی کرد بۆ موسلمانبوون، موسلمان نه بوو، موسلمانبوونیشی به دوور نه گرت، وتی: نه ی په یامبه ری خوا نه گه ر بکری مه ندی له هاوه لانت بنیری بۆ لای خه لکی نه جد بانگه وازیان بکه ن بۆ سه ر ئابینه که ت، چونکه ئومید ده که م به دهم بانگه وازه که ته ره بین، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: "إِنِّي أَخَافُ عَلَيْهِمْ أَهْلَ نَجْدٍ"، واتا: نه ترسیم خه لکی نه جد زیانیان لی بدن. نه بو به راء وتی: من په نیان ده دهم.

بۆیه هه فتا هاوه لی له گه لدا ناردن، مونزیری کوپی عه مری کرده نه میریان که یه کیک بوو له به نی ساعیده و خاوه ن نازناوی (بِالْمَعْنَى لِمَوْتِ) بوو، یه کیک بوو له چاکترین و گه وره ترین و قورئانخوینترینی نیو موسلمانان. به ریکه وتن تاوه کو گه یشتنه سه ر بیری مه عونه، پاشان هه رامی کوپی میلحان برای نوم سه لیمیان به نووسراوی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نارد بۆلای دوژمنی خوا که عامری کوپی توفه یل بوو، ته ماشای نووسراوه که ی نه کرد، فرمانی کرده پیاوێک و له پشته وه هه ره یه کی دا له حیرام، حیرام که بینی لیتی دراو خوینی لی ده رچوو، وتی: "فَزْتُ رَبَّ الْكَعْبَةِ"، واتا: سویند به خوای که عبه برده مه وه.

^۱ بوخاری ئیخراجی کردووه (۳: ۴۵).

پاشان ئەو دۆژمنه‌ی خوا راپه‌ری بۆ کوشتنی ئەو هاوه‌لانه‌ی تر، له‌به‌ر ئەوه‌ی ئەبو به‌راء دالده‌ی دابوون، به‌ده‌م داواکه‌یه‌وه نه‌هاتن، به‌لام نه‌وه‌ی سه‌لیم راپه‌رین و عوسیه و ریعل و زه‌کوان به‌ده‌م داواکه‌یه‌وه رویشتن و هاتن ده‌وره‌یان له‌هاوه‌لانی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، یه‌ک به‌دوای یه‌ک هاوه‌لانی په‌یامبه‌ری خویان گوشت جگه له‌که‌عی کورپی زه‌یدی کورپی ئەلنه‌جاپ که له‌نیو کورژاواندا خه‌لتان به‌خوین هه‌لگیرا و ژیا تاوه‌کو له‌پۆژی خنده‌قدا کورژا.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) یه‌ک مانگ له‌دوای رکات قنوتی ده‌خویند، دوعای ده‌کرد له‌وانه‌ی هاوه‌لانی قورئانخوینیان گوشت له‌بیری مه‌عونه‌دا، به‌لام که دوایی به‌ته‌وبه و په‌شیمانیه‌وه هاتن و بوونه موسلمان، ده‌ستی له‌قنوت هه‌لگرت^۱.

۱۲- خه‌زوه‌ی دووه‌می به‌در

ئەبو سوفیان له‌کاتی به‌جیه‌یشتنی ئوحوودا هاته پێش و وتی: کاتی به‌یه‌که‌یشتنی ئیمه و ئیوه له‌سالی داهاتوودا له‌به‌در ده‌بی. که شه‌عبانی سالی داهاتوو هات، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ ئەو مه‌وعیده به‌هه‌زار و پینجسه‌د که‌سه‌وه ده‌رچوو، ده‌ ئه‌سپسواریان تیدا بوو، عه‌لی کورپی ئەبو تالیب ئالاکه‌ی هه‌لگرتبوو، عه‌بدالله‌ی کورپی ره‌واحه‌ی به‌سه‌ره‌رشتیاری مه‌دینه به‌جیه‌یشتبوو. ده‌رچوو تاوه‌کو گه‌یشته به‌در، هه‌شت رۆژ تیایدا مایه‌وه و چاوه‌پێی هاوبه‌ش په‌یداکه‌رانی ده‌کرد، ئەبو سوفیانیش به‌هاوبه‌ش په‌یداکه‌رانه‌وه له‌مه‌که‌ ده‌رچوو که دوو هه‌زار بوون و په‌نجا ئه‌سپسواریشیان له‌گه‌ل بوو، که گه‌یشتنه (مر الظهران) قوناغیک له‌مه‌که‌وه دووره وتی: ئەم سال سالی نه‌هاتییه، وه‌های به‌باش

^۱ - بوخاری (۱۰۰۲) و موسلم (۶۷۷) ئیخرابیان کردوه.

ده زانم بتانگه پرتنمه وه مهككه، نه وانيش گه پانه وه، بى به لئينيان كرد، ناوئرا به درى به لئين (بدر الموعد) و پييده وترى: به درى دووه م.

۱۲- غه زوى نه لموره يسيح

نه م غه زوه يه له سالى پينجه مى كوچييدا بوو، هوكاره كه شى نه وه بوو: هه والى به په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) گه يشت، به وهى نه لهاريسى كورپى نه بى زيرارى گه وره ي به نى نه لموسته ليق به قه ومى خوئى و نه وانهى قسه ي به سه رياندا ده چى له عه ره ب، نه يانه وئ جهنگى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) بكن، په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) خه لكى بانگه واز كرد، بوئه خيرايان كرد بو ده رچوون، هه والى به پيكه وتننى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) به نه لهاريسى كورپى نه بى زيرار و نه وانهى له گه لى بوو گه يشت كه په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) سيخوره كه ي نه وى كوشتووه، زور ترسا، نه و عه ره بانهى له گه لى بوون بلاوه يان لى كرد و له ده ورى ره وينه وه.

شهريان له نتيواندا رووى نه دا، به لكو له سه ر سه رچاوه ي ناوه كه په لامارى دان، مندال و ژن و سه روه ته كانيانى برد وهك له سه حيددا هاتووه: په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) په لامارى به نى نه لموسته ليقى دا كه پيشتر پلانى په لاماريان دانابوو... فه رمووده كه ي باسكردووه^۱.

له نتيو سه بايه كاندا جوه يرييه ي كچى نه لهاريسى گه وره ي نه و قه ومه هه بوو، كه وتبووه به شى سابتى كورپى قه يس، نووسراوى له گه ل سابتدا كرد و په يامبه رى خوا پاره كه ي دا و ماره ي كرد.

^۱ - بوخارى (۲۰۴۱) و موسليم (۱۷۲۰) شيخراچيان كردووه.

له‌م غه‌زویه‌دا عائیشه ملوانکه‌که‌ی که‌وت، به‌گه‌پان به‌دوای نه‌و ملوانه‌که‌یدا
دواکه‌وتن. عائیشه به‌تیروپشک ناوی ده‌رچوو له‌و غه‌زویه‌دا له‌گه‌ل په‌یامبه‌ر(صلی
الله علیه وسلم) بی، نه‌وه نه‌ریتی په‌یامبه‌ر بوو(صلی الله علیه وسلم) له‌گه‌ل
هاوسه‌ره‌کانیدا. که له‌و غه‌زویه‌دا گه‌پانه‌وه دابه‌زینه هه‌ندی مال، عائیشه بۆ
پتووستییه‌ک ده‌رچوو پاشان گه‌پایه‌وه، له‌و ده‌رچوونه‌دا ملوانکه‌یه‌ک که هی
خوشکه‌که‌ی بوو به‌ئه‌مانه‌ت هینابوو، که‌وت. ده‌رچوو تاوه‌کو له‌و شوینه‌ی ونی
کردوو بیدۆزیتته‌وه، نا له‌و کاته‌دا نه‌وانه‌ی جله‌وی وشتره‌که‌یان بۆ ده‌گرت که له‌نتو
که‌ژاوه‌ی وشتره‌که‌دا ده‌بوو، وه‌هایان زانی عائیشه‌ی تیدا، خستیانه‌سه‌ر
وشتره‌که‌ و نه‌یانزانی عائیشه‌ی تیدا نییه، چونکه کیشی سووک بوو، مندالی تازه
پیگه‌یشتوو بوو کیشی قورس نه‌بوو. عائیشه که ملوانکه‌که‌ی دۆزییه‌وه و گه‌پایه‌وه
شوینی کاروانه‌که، بینی هیچ که‌سیکی لی نه‌ماوه، بۆیه له‌و شوینه‌ی دانیشته‌ و
وه‌های گومان کرد ئیستا دینه‌وه به‌شوینیدا، له‌ویدا خه‌وی لیکه‌وت و به‌ده‌نگی
سه‌فوانی کوپی نه‌لموعه‌تیل به‌ناگاهاته‌وه که وتی: إنا لله وانا إليه راجعون، نه‌مه
هاوسه‌ری په‌یامبه‌ری خواجه‌(صلی الله علیه وسلم)! سه‌فوان له‌کووتایی سوپا
ده‌مایه‌وه چونکه زۆر ده‌خه‌وت، که عائیشه‌ی بینی ناسییه‌وه‌ی، پیش نه‌وه‌ی
نایه‌تی حجاب دابه‌زی نه‌وی بینیبوو، بۆیه گه‌پایه‌وه وشتره‌که‌ی یخ دا و لئی
نزیکخسته‌وه، عائیشه سه‌رکه‌وته سه‌ر وشتره‌که‌ و سه‌فوان یه‌ک وشه‌ قسه‌ی نه‌کرد،
خۆی جله‌وی وشتره‌که‌ی گرت و به‌پیکه‌وت تاوه‌کو گه‌یاندیه لای سوپا که
دابه‌زیبونه‌(نحر الظهيرة).

که خه‌ک نه‌وه‌یان بینی، هه‌ریه‌که‌و چی شایسته‌ به‌ده‌روونی خۆی بوو به‌و جووره
قسه‌ی ده‌کرد، دوزمنی خوا عه‌بدوالله‌ی کوپی ئوبه‌یی چه‌په‌ل ئۆخه‌ی کرد، ئۆخه‌ی
کرد بۆ هه‌لپشتنی نه‌و دوو‌پووی و هه‌سوودییه‌ی ناخی ته‌نیبوو، ده‌ستی‌کرده

هه لېه ستنې درؤ و بلاوه پيكر دني، شوينكه وتوانى خؤى كؤده كرده وه و هه والى درؤى بلاوه پي ده كردن.

كه گه يشتنه مه دينه، خه لكانى بوختانچيى درؤكه يان گه وره تر كرده وه، په يامبه رى خواش (صلى الله عليه وسلم) بيدهنگ و قسه ي نه ده كرد، پاشان راويژى هاوه لانى كرد بؤ جيا بوونه وهى، عه لى به نامازه نه وهى وت ته لاقى بدات و ژنيكى تر بهيني، ئوسامه و نه وانى تر نامازه يان كرد بيهي ليته وه به لكو ده ركه وي نه وه دهنگويه راست نيبه و نه وه گومانه بره ويته وه. ئوسامه ده يزاني په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) چه نده عايشه و نه بو به كرى باوكى خوشده وي و نه يزاني چه نده نافره تيكي داوينپاك و نايينداره، هه روهك نه بو نه يوب و نه وانى ترى گه وره كانى هاوه لان كه نه وه يان گوي ليبوو وتيان: ﴿بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَنٌ عَظِيمٌ﴾ (النور: ١٦، واتا: پاك و بيگه ردى بؤ تو خوايه، نه مه بوهتانتيكى زؤر گه وره يه.

رابمينه له ته سبيحاتى هاوه لان و پاكر اكرتنيان بؤ خواى گه وره كه به شياويان نه بينى و به دوريان گرت، خواى گه وره نافره تيكي ناپاك بداته په يامبه ر و دؤستى خؤى و به ريز ترينى نيو مه مخلوقات!

نه گه ر بووتريت: نهى بؤ په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) هه لويسته ي له سره كرد و راويژى هاوه لانى كرد كه له وانى تر باشر ده يزاني چي ريز و پايه يه كى لاي خوا هه يه و بؤ نه يفه رموو: ﴿بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَنٌ عَظِيمٌ﴾ (النور: ١٦، واتا: پاك و بيگه ردى بؤ تو خوايه، نه مه بوهتانتيكى زؤر گه وره يه.

هه روهك هاوه لانى نه وه يان وت؟

وه لام بؤ نه وه: خواى گه وره ويستى وه هاوو پايه ي په يامبه ركه ي و خيزانه كانى و ريزدار كرنيان ده ربخات، په يامبه ركه ي له و دؤسيه يه ده ربخات و به خؤى به رگري

لی بکات و وهلامی دوژمنانی بداته‌وه و سه‌رزه‌نشست و عه‌بیداریان بکات، خۆی له‌جیاتی په‌یامبهر و بنه‌ماله‌که‌ی، به‌پرووی درۆزناندا بچی.

هه‌روه‌ها له‌و توومه‌ته‌ی خرایه پال خه‌یزانه‌که‌ی، مه‌به‌ست بۆ عه‌بیدارکردنی په‌یامبهری خوا بوو(صلی الله علیه وسلم)، بۆیه شیواو نه‌بوو خۆی بی تاوانی عایشه ده‌ربخات نه‌گه‌رچی ده‌یزانی داوینپاکه و بی تاوانه. هه‌رگیز گومانیکه وه‌های به‌رانبه‌ر نه‌بوو، بۆیه کاتیک به‌درۆزن و بوختانچیانى فهرموو: "مَنْ يَعْذِرُنِي مِنْ رَجُلٍ قَدْ بَلَغَنِي آذَاهُ فِي أَهْلِي، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا، وَلَقَدْ نَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا، وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِي"، واتا: کى پیاویکم بۆ له‌کۆل ده‌کاته‌وه که به‌خه‌یزانه‌که‌م نازارم ده‌دات، سویند به‌خوا ته‌نیا چاکه‌م له‌خه‌یزانه‌که‌م بینییوه، باسی پیاویکیان کردوو له‌وه‌دا ته‌نیا چاکه‌م لی ناسیوه و ته‌نیا له‌گه‌ل خۆمدا هاتوو ته‌مالم.

زیاتر له‌به‌لگه‌ی بی تاوانی عایشه لای باوه‌رداران، به‌لگه لای په‌یامبهر(صلی الله علیه وسلم) هه‌بوو، به‌لام که‌مالی ئارامگرتن و دامه‌زراوی و جوان گومانبردنی به‌خوای گه‌وره و متمانه بوونی به‌خوا بوو تاوه‌کو له‌لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه وه‌حی بۆ هات و ئۆقره‌یی بی دا و دلێ خۆش کرد و ریزی گه‌وره‌تربوو، گرنگیدانی له‌لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه بۆ ئومه‌ته‌که‌ی ده‌رکه‌وت.

که وه‌حی هات له‌باره‌ی بی تاوانی عایشه‌وه، په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) بریاری دا هه‌رکه‌سی به‌و بوختانه تیوه‌گلاو بی، هه‌شتا جه‌لدی لی بدریت. هه‌ده‌له‌عه‌بدواللهی کوپی ئوبه‌ی چه‌په‌ل نه‌درا نه‌گه‌رچی سه‌رۆکی بوختانچیان بوو، و تراوه: چونکه جیبه‌جیکردنی هه‌ده‌ بۆ که‌مکردنه‌وه‌ی تاوانی که‌سه‌که و سپینه‌وه‌ی نه‌و تاوانه‌یه له‌سه‌ری، نه‌و چه‌په‌له‌ شیواوی نه‌وه نه‌بوو له‌و تاوانه پاک بکریته‌وه،

خوای گه وره به لئینی پی دا به سزای سهخت له تاخیرهت، سزای سهختی تاخیرهت به سه تاوه کو حه دی له سه ر جیبه جی نه کری.

میسته حی کورپی ئوساسه (أثاثه) و حه سسانی کورپی سابت و حمنه ی کچی جه حش جه لد کران، نه وان له باوه پرداره راستگۆکان بوون و به و جه لدکردنه له و تاوانه پان کرانه وه.

۱۴- جه نگی خه ندهق

له سالی پینجی کۆچی و له مانگی شه والدا رووی دا، هۆکاره که ی نه وه بوو، جوله که که زانی له شه پی ئو خود هاوبه ش په یدا که ران به سه ر موسلماناندا سه رکه وتن، زانیان نه بو سوفیان کاتی داناوه بۆ شه پرکردنی موسلمانان، بۆ نه وه ش ده رچوو، پاشان بۆ سالی دواتر ده رچوو، گه وره کانی جوله که وه ک سه لامی کورپی نه بی نه لحوقه قیق و سه لامی کورپی میسکه م و کینانه ی کورپی نه لره بیع و نه وانی تریان ده رچوون بۆ لای قوره یش له مه ککه و هانی قوره یشیان دا بۆ په لاماردانی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، به لئینیان پی دا که نه وانیش پشتیوانییان بکه ن، قوره یش به دهم نه و داوایه وه رویشت، پاشان ده رچوون بۆ لای غه تفان و هه مان داوایان له نه وانیش کرده وه، نه وانیش به دهم داواکه یانه وه رویشتن، پاشان ته واوی هۆزه کانی عه ره بیان گه پی و نه وانیش به دهم داوایانه وه هاتن، قوره یش و نه بو سوفیانی سه رکرده بیان به چوار هه زار که سه وه ده رچوون، له (مر الظهران) دا نه وه ی سه لیمیش پینان گه یشتن، نه وه ی نه سه د و فه زاره و نه شجه ع و نه وه ی مورده ش ده رچوون، غه تفان و عویه ینه ی کورپی حصنی فه رمانده یان ده رچوون، نه وانه ی له بیتباوه پان هاتنه خه ندهق، ده هه زار که س بوون.

که په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه‌والی به‌رێکه‌وتنی بیباوه‌پانی پیگه‌یشت، راویژی هاوه‌لانی کرد، سه‌لمانی فارسی ئاماژه‌ی پی کرد له‌نێوان دوژمن و مه‌دینه‌دا خنده‌ق لی بدریت، بۆیه په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی کرد خنده‌ق لی بدریت. په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌سی هه‌زار موسلمانه‌وه ده‌رچوو، سه‌نگه‌ری گرت و چپاکه‌ی خسته‌پشته‌وه‌ی موسلمانان و له‌پیشیه‌وه‌ی خنده‌ق هه‌بوو.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی به‌ژنان و مندالان کرد له‌مه‌دینه بمیننه‌وه و کورپی ئوم مه‌کتومی به‌سه‌ره‌رشتیاری مه‌دینه به‌جیه‌یشت. حویه‌ی کورپی نه‌خته‌ب رویشت بۆلای به‌نی قوره‌یزه و له‌قه‌لاکانیان نزیکبویه‌وه، که‌عبی کورپی نه‌سه‌د نه‌یویست ده‌رگای بۆ بکریته‌وه، هه‌ر قسه‌ی بۆ ده‌کرد تاوه‌کو قه‌ناعه‌تی پیکرد ده‌رگای بۆ کرده‌وه، وازی لی نه‌هینا تاوه‌کو گه‌یاندی به‌وه‌ی په‌یماننامه‌ی له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پی هه‌لوه‌شانده‌وه و له‌گه‌ل هاوبه‌ش په‌یداکه‌رانداندا چووه سه‌نگه‌ری شه‌پکردنی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم). که‌عب مه‌رجی خسته‌سه‌ر حویه‌ی، نه‌ویش نه‌وه بوو نه‌گه‌ر موحه‌مه‌دیان ده‌ستگیر نه‌کرد یان به‌سه‌ریدا زال نه‌بوون، حویه‌ی له‌گه‌لیدا بینه‌قه‌لاکه‌یه‌وه، هه‌مان سه‌ره‌نجامی نه‌وی هه‌بی، حویه‌ی نه‌و به‌لینه‌ی پی دا و بۆی وه‌فادار بوو.

هه‌والی به‌نو قوره‌یزه و هه‌لوه‌شانده‌وه‌ی په‌یمانان به‌په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) گه‌یشت، نه‌وه زۆر گران بوو به‌سه‌ر موسلمانانه‌وه، بۆیه په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) هه‌لسا و فه‌رمووی: "الله أكبر، نه‌ی کۆمه‌لی موسلمانان موزده‌ بدەن"، به‌لاو کاره‌سات سه‌خت بوویه‌وه، دوو‌پووی ده‌رکه‌وت، هه‌ندی له‌نه‌وه‌ی حاریسه‌داوایان له‌په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) کرد مۆله‌تیان بدات بگه‌رینه‌وه مه‌دینه و

وتیان: ﴿إِنَّ يُوتَنَّا عَوْرَةً وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِنْ يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا﴾ (۱۳) الاحزاب: ۱۳ ، وانا: ده یانوت: خانووه کانمان بی پاریزه ر و پوت و که لیناویه له کاتیکدا واش نه بوو (ده یانوت) نه وان ته نها مه به ستیان هه له اتن بوو (له جیهاد کردن).
به نو سه لیم نیازی شکست پیکه پیتانیان هه بوو، به لام خوی گوره هه ردووی دامه زراو کرد.

هاوبهش په یداکه ران بو ماوه بی په ک مانگ په یامبه ری خویان (صلی الله علیه وسلم) که مارق دا، هیچ شه پیکیان له نیتواندا رووی نه دا، چونکه خوی گوره به و خنده قه سنووری خستبووه نیتوانانه وه، ته نیا چند سواریکی قوره یش نه بی له وانه عمری کوپی عه بد وه و کومه لیکیان رووه و خنده قه اتن و له سهری راوه ستان و وتیان: نه مه فیلککه عه رب نایزانی، پاشان شوینیکی به رته سکیان له خنده قه که دوزیه وه و دزه یان کرده دیوی موسلمانان و له نیتوان خنده قه و سه لعدا داوای به رانبه ربوونه وه یان له موسلمانان کرد، عه لی کوپی نه بو تالیب (خوی لی رازی بی) بو روویه پوو بوونه وهی عمر ده رچوو، کوشتی، عمر له پاله وانانی هاوبهش په یداکه ران بوو، به وه نه وانی تر دوزان و گه رانه وه لای هاو پیکانیان. دروشمی نه و روژه ی موسلمانان نه مه بوو: "حم لا یُنصرون".

که نه م حاله به سهر موسلماناندا دریزه ی کیشا، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ویستی له گه ل عویه یه ی کوپی حوصن و نه لحرایی کوپی عه وف که گه بره ی غه تفان بوون، ویستی له گه لیاندا ریکبکه وی له سهر پیدانی په ک له سهر سیی به روو بوومی مه دینه و به قه ومه کانیا نه وه برقن و گه ماروی سهر مه دینه هه لبرگن، بو نه وه هه ولی راکیشانی نه وان و په شیمان کردنه وه یان له پیزی دوزمن ده ستیبیکرد. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) راویژی هه ردوو سه عدی کرد، هه ردوکیان وتیان: نه ی په یامبه ری خوا، نه گه ر نه وه فرمانی خویه نه وه نیتنه

گوپراپه‌ل و فرمانبهرین، به‌لام نه‌گه‌ر شتیکه و له‌بهر ئیمه‌ی ده‌که‌ی پاریزراوبین، نه‌ره ئیمه پیویستمان به‌وه نییه ئیمه و نه‌وان هاوبه‌ش په‌یداکه‌ربووین و بتمان ده‌په‌رست، به‌بی کپین و فرۆشتن نه‌یاندته‌توانی ته‌ماح بکه‌نه به‌رووبوو می ئیمه، له‌کاتی‌کدا وا خوا ریژی لئینان به‌ئیسلام و هیدایه‌تی ئیمه‌ی دا و شکومه‌ندی کردین، نا ئیستا سه‌روه‌تی خو‌مانیان پی‌بده‌ین؟! سویند به‌خوا ته‌نیا شمشیریان پی‌ده‌ده‌ین و شمشیریان بۆ ده‌کیشین. په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) بۆچوونه‌که‌یانی پی‌په‌سه‌ند بوو فه‌رمووی: "إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ أَصْنَعُهُ لَكُمْ لَمَّا رَأَيْتُ الْعَرَبَ قَدْ رَمَّتْكُمْ عَنْ قَوْسٍ وَاحِدَةٍ"، واتا: که بینیم هه‌موو عه‌ره‌ب به‌یه‌کجار له‌دژتان کۆبوونه‌ته‌وه و ده‌یانه‌وی به‌یه‌کجار تیربارانتان بکه‌ن، بۆیه ویستم نه‌وه‌تان بۆ بکه‌م.

پاشان خوای گه‌وره سوپاس و ستایش بۆ مه‌زنی خۆی، له‌لایه‌ن خۆیه‌وه کاریکی کرد دوژمن دۆرا و ژماره‌یان که‌مبوویه‌وه، یه‌کیک له‌وانه‌ی بۆ موسلمانانی ره‌خساند نه‌وه بوو، پیاویک له‌غه‌تفان که پییده‌وترا: نوعه‌یمی کوری مه‌سعودی کوری عامر (خوای لی‌رازی بی) هات بۆ لای په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا، من وا بوومه موسلمان، چیت ده‌وی فرمان بکه نه‌نجامی بده‌م. په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "إِنَّمَا أَنْتَ رَجُلٌ وَاحِدٌ فَخَذَلْنَا مَا اسْتَطَعْتَ فَإِنَّ الْحَرْبَ خُدْعَةٌ"، واتا: تو ته‌نیا یه‌ک که‌سی، به‌لام چی له‌تواناتدا هه‌بوو له‌وانه لی‌مان دووربخه‌ره‌وه، بیگومان شه‌ر قرتوفیله.

یه‌کسه‌ر نوعه‌یم رۆیشت بۆلای به‌نی قوره‌یزه، له‌سه‌رده‌می نه‌فامییدا دۆست و هاوڕییان بوو، چووه لایان و نه‌وان نه‌یانزانی موسلمان بووه. وتی: نه‌ی به‌نی قوره‌یزه ئیوه وا چوونه جه‌نگی موحه‌مه‌ده‌وه، قوره‌یش نه‌گه‌ر ده‌رفه‌تیکی

¹ - تین می‌شام شیخ‌راچی کردووه له السیره النبویه ۲/۲۲۹ و تین سعه‌د له الطبقات ۱/۲۰۹ و ته‌به‌ری له تاریخه‌که‌په‌دا ۲/۵۷۷.

دہستکھوی بۆ خۆی دہ یقوزیتہ وہ، ئەگەر دەر فە تیشی دہستنە کەوی دہ گەریتە وہ ولاتی خۆی و ئیوہ و موخە مەد رووبە پرووی یە کتر بە جیدە هیلای، موخە مەدیش تۆلە تان لی دہ کاتە وہ. وتیان: چارە چییە ئەی نوعە یم؟ وتی: شان بە شانیان مەجەنگین مە تاوہ کو بارمتە تان لا دانە نین. وتیان: بە راستی بۆ چوونی جوانت دەر خست. پاشان داوی ئەوہ راستە و خۆ رویشت بۆ لای قورەیش. پیتیانی وت: دەرزانن چەندە دلسۆزی ئیوہ م؟ وتیان: بە لی دەرزانن. وتی: جولە کە کان پە شیمان لەوہی لە پەیمانی خۆیان لە گەل موخە مەد پە شیمان بوونە تە وہ، وا ئە یانە وی داوی بارمتە تان لی بکەن تاوہ کو رادەستی موخە مەدی بکەن و پاشان دہ چنە پالی دژ بە ئیوہ، ئەگەر داوی بارمتە یان کرد، بارمتە یان پی مە دەن. پاشان رویشت بۆ لای غە تغان و نمونە ی ئەوہی پیتیانی وت. کە شەوی شە مە لە مانگی شە وال هات نوینە ریان نارد بۆ لای جولە کە و وتیان: ئیمە لە خاکی خۆماندا نین، وا ئە سپە کانمان توانایان لی بپاوە، بۆیە وەرن تاوہ کو بە سەریدا و نە یانە یلینە وہ. ئە وانیش وە لامیان ناردە وہ: ئە مپۆ روژی شە مە یە و دەرزانن ئە وانە ی پیش ئیمە کە لە پوژانی شە مە دا شە پریان دہ کرد چییان بە سەر دا هات، بشزانن ئیمە شان بە شانی ئیوہ شە پ تاکە یین تاوہ کو بارمتە مان بۆ نە نیرن. کە شان دە کە ئە و هە والە ی هینایە وہ، قورەیش وتی: سویند بە خوا نوعە یم راستی لە گە لدا کردین. پە یامیان بۆ جولە کە ناردە وہ و وتیان: سویند بە خوا ئیمە یە ک بارمتە تان بۆ نانیرن، وەرن با بە یە کجار بە دەین بە سەر موخە مە دا. ئە وکات قورە یزە ش وتیان: سویند بە خوا نوعە یم راستی لە گە لدا کردین. بۆیە بە و جۆرە هەردوو لا لە یە ک دوورکە وتنە وہ و پشتی یە کتریان بەر دا.

خوای گەرە رە شە بای لە پیزی سە ربازانی خۆیدا نارد و خێوہت و دە واری بیباوہ پانی لە بن دەر کرد و حە بل و گورسە کانی پچراند، فریشتە کان زە و بییان

لەژىرياندا لەرزاندەۋە و ترس و تۆقېنىيان خىستە دلى ھاوبەش پەيداكارانەۋە، موخەممەد(صلى الله عليه وسلم) حوزەيفەى كوپى يەمانى نارد بۆ نىۋ ھاوبەش پەيداكاران تاۋەكو ھەۋال بەھىننەتەۋە. حوزەيفە بېنى ھاوبەش پەيداكاران كەوتۈنەتە چى حالتىكەۋە و ئامادەسازن بۆ رۆيشتن، لەشەۋدا گەپايەۋە لاي پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) و ھەۋالى رۆيشتنى ئەۋانى پى دا. خۋاى گەۋرە دوزمەكانى بەسەرشۆپى گەپاندەۋە و شەپى ئەۋانى لەكۆل مۇسلمانان كەردەۋە، بەلئىنى خۆى بەجىھىنا و سەربازانى خۆى شكۆدار كەرد، بەندەى خۆى سەرخىست و پېر و دەستەكانىشى بەتەنیا دۆپاند.

پەيامبەرى خۋا(صلى الله عليه وسلم) ھاتەۋە مەدېنەۋە چەكى دانا، جېرىل(سەلامى خۋاى لەسەربى) ھات بۆلاى لەكاتىكدا پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) لەمالى ئوم سەلەمەدا خۆى دەشۆرد، وتى: چەكتان دانا! فرىشتەكان ھىشتا چەكىان دانەناۋە، ھەلسە بۆ سەر ئەۋانە-ۋاتا بەنى قورەيزە- پەيامبەرى خۋاش(صلى الله عليه وسلم) بانگى كەرد: "مَنْ كَانَ سَامِعًا مُطِيعًا، فَلَا يُصَلِّينَ الْعَصْرَ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ"^۱، ۋاتا: ھەركەسى گۆپراپەلە نوئىزى عەسر نەكات لەبەنى قورەيزە نەبى. مۇسلمانان خىرا دەرچوون، پىشتىرىش باسى ئەۋەمان كەرد بەنو قورەيزە چىيان كەرد و پەيوەندىيان چى بەسەرھات، لەپۆۋى خەندەق و قورەيزەدا نىزىكەى دە لەمۇسلمانان شەھىد بوون.

^۱ - بوخارى (۹۴۶) و مۇسلىم (۱۷۷۰) ئىخراجىيان كەردەۋە.

۱۵- چیرۆك و باسی حوده ییبیه

سالی شەشی كۆچیی بوو لەمانگی زیلقیعدەدا، هەزار و چوارسەد كەس بوون، لە (ذی الحلیفە) بوون پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ئیحرامی بەست، لەخوزاعە چاوساغی رینگە ی نارد هەوالی قورەیشی بۆ بەینێ. لەنزیک عوسفان بوو چاوساغە کە ی گەرایەو وە لای و وتی: کەعبی کورپی لوئەیم بینی ئەحباشەکانی لەدژی تۆ کۆدە کردەو، زۆرێک جەنگاوەریان کۆکردوو و تەو و تەو کو رینگیت بکەن لەگەشتن بەمالی خوا. پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) راویژی بەهاو لەانی کردو فەرموی: "اترُونَ أَنْ نَمِيلَ عَلَى ذَرَارِي هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَعَانُوهُمْ فَنُصِيبَهُمْ، فَإِنْ قَعَدُوا قَعَدُوا مَوْتُورِينَ مَحْرُورِينَ وَإِنْ لَحُوا تَكُنْ عُنُقًا قَطَعَهَا اللَّهُ؟ أَمْ تَرُونَ أَنَا نَوْمُ الْبَيْتِ، فَمَنْ صَدَّنَا عَنْهُ قَاتَلْنَا؟" واتا: بۆچوونتان چیبە بەدەین بەسەر ژن و مندالی ئەوانە ی هاوکارییان کردوون، ئەگەر دانیشتن، بەبی مندال و خەفەتەو دابنیشن یان کە شەریان کرد بکوژدین؟ یان رووبکەینە مالی خوا، ئەگەر رینگرییان لی کردین، شەریان بکەین؟

ئەبو بەکر (خوای لی رازی بی) وتی: خواو پەيامبەری خوا باشتەر دەزانن، ئیمە بۆ عومرە دەرچووین و بۆ کوشتنی کەس نەهاتووین، بەلام ئەگەر هاتوو نەیانەشت سەردانی مالی خوا بکەین، ئەو شەریان دەکەین. پەيامبەری خواش (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموی: "فَرُوحُوا إِذَا"، واتا: کە وابوو بەرێکەون.

بەرێکەوتن هەتاو و کو ماو دەیک رویشتن و پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموی: "إِنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ بِالْغَمِيمِ فِي خَيْلٍ لِقُرَيْشٍ طَلِيعَةً، فَخَذُوا ذَاتَ الْيَمِينِ"، واتا: خالیدی کورپی ئەلوەلید لەغەمیدایە و لەپیشرەویی نەسپسوارەکانی قورەیشدایە، بۆیە لای راست تووندوتۆل بکەن.. سویند بەخوا خالید لەنیو

ته پوتوزی سوپادا بوو هستی پی نه کردن، که هستی بهوه کرد، بهراکردنه وه
رؤیشت بق ناگادارکردنه وهی قورهیش.

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) بهرېکهوت تاوه کو گه یشته نه و لوتکه و
ده لاقه یه ی که ولاخه که ی لیه وه دهرکهوت و خه لکی و تیان: حل حل (وشه یه که
بهوشر ده وتریت کاتیک بهرېده که وی). په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم
فهرمووی: "مَا خَلَّاتُ وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ، وَلَكِنَّهَا حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ"، قه سواء
دوانه که وتووه و دواکه وتن خووی نه و نییه، نه وه خوی گه وره گلی دایه وه و رایگرت
هروه ک فیل راکرت. پاشان فهرمووی: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْأَلُونِي خُطَّةً
يُعْظَمُونَ بِهَا حُرْمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أُعْطِيَتْهُمْ إِيَّاهَا"، واتا: سویند به و که سه ی گیانی منی
به دهسته، نه مړو داوی نه وه م لی بکن له مانگه پیروزه دا شهریان نه که م، نه وه
نه و به لینه یان پی ده ده م.

پاشان ژهنیه وشتره که یه وه و لای دا تاوه کو دابه زیه نه و په پی حوده بیبیه و له سر
تاویکی که م که خه لکی له سر کو بیبونه وه، زوری نه برد ناو نه ما و گازنده ی
تینویتیان هینایه لای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)، نه ویش تیریکی
له تیردانه که ی دهرکرد و فرمانی کرد بیکه ن به شوینی نه و تاوه دا. نه لی: سویند
به خوا ته وای سوپا که تیرا و بوون و له تاوه که دوورکه وتنه وه.

به و دابه زینه ی دابه زیه سهریان، قورهیش تووشی تووقین بوو، په یامبهری خوا (صلی
الله علیه وسلم) حهزی کرد هاوه لیکي خوی بنیرینه لایان، بویه عوسمانی کوپی
عهفانی رهوانه کرد. له به لده ح به لای قورهیشدا تپه ربوو، و تیان: نه ته وی بجی بق
کوئی؟ وتی: په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ناردومی بانگه وازتان بکه م بق
نیسلام و هوالیستان پی بده م که بق شهر نه هاتوین، به لکو هاتوین بق

نه جامدانی عومره. وتیان: گوئیستی قسه ت بووین، پیویستی خوت جیبه جی بکه.

نه بانی کوری سه عیدی کوری وه قاس هلسا بولای و پیشوازی لیکرد و نه سپه کی بۆ گرت، عوسمان سه رکه و ته سه نه سپه که و خویشی له پشتییه وه سه رکه و تاره کو چوه مه که.

له بابته ناشته واییدا موسلمانان و هاو بهش په یداکه ران تیکه ل بوون، پیاوکی نه ملا تیریکی له پیاوکی نه و لا دا، به رانه به کتر وه ستانه وه، هه وال به په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) گه یشته که عوسمان کوزراوه، بۆیه داوای وه رگرتنی به یه تی کرد، موسلمانان راپه رین و خویان گه یانده لای په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بۆ ژیر دره خته که و به یه تیان پی دا که هه لنه یه ن و را نه که ن، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) دهستی خوی گرت و فه رموی: "هذه عن عثمان"، واتا: نه به یه ته ش له بری عوسمان. که به یه ته هاته دی، عوسمان گه راپه وه.

ئا له و حاله دا بوون بوده یلی کوری وه رقائی خوزاعی له گه ل چه ند که سیکی خوزاعه دا هات و به نه یتی هه والیان به په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) دا سه باره ت به خه لکی تیهامه و وتیان: که عبی کوری لوئه ی و عامری کوری لوئه ی دابه زیوونه ته سه سه ره تایی ناوی حوده بیبیه و ژن و مندالیشیان له گه له، هاتوون بۆ شه پرکردنی تو و ریگریکردنت له وه ی بجیته مالی خوا، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه رموی: "إِنَّا لَمْ نَجِ لِقِتَالِ أَحَدٍ وَلَكِنْ جِئْنَا مُعْتَمِرِينَ، وَإِنْ قُرَيْشًا قَدْ نَهَكْتَهُمُ الْحَرْبُ وَأَضْرَتْ بِهِمْ، فَإِنْ شَاءُوا مَادَدْتُهُمْ وَيُخْلُوا بَيْنِي وَبَيْنَ النَّاسِ، وَإِنْ شَاءُوا أَنْ يَدْخُلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلُوا وَالَّا فَقَدْ جَمُّوا، وَإِنْ هُمْ أَبَوْا إِلَّا الْقِتَالَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأُقَاتِلَنَّهُمْ عَلَى أَمْرِي هَذَا حَتَّى تَنْفِرَ سَالِفَتِي أَوْ لِيُنْفِذَنَّ اللَّهُ أَمْرَهُ"، واتا: نیمه بۆ

شەرکردنی هیچ کەسێک نەهاتووین، بەلکو هاتووین بۆ ئەنجامدانی عومرە. قورەیش شەرماندووی کردوون و زیانی پێگەیان دوون، ئەگەر بیانەوی وازم لێبەینن باشە، ئەگەر رێکەوتنیان بووی باشە، ئەگەر شەپیشیان بووی، ئەوە سویند بەو کەسە گیانی منی بە دەستە لەسەر ئەم بانگە وازەم شەریان دەکەم یان لەنێو دەچین یان فرمانی خوا بەجێدەگەین. بوو دەیل وتی: قەسە تۆیان پێدەگەینەم. رویشت مەتاوێ کە گەشتەلای قورەیش و ئەو پەيامەری پەيامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم)ی پێیان گەیان.

عوروی کورپی مەسعود ئەلسەقەفی ئەلی: ئەمە پلانێکی چاکە خستووێ تێبە بەردەستی ئێو، قبولی بکەن و بەینن بچمە لای. وتیان: بچۆ بۆلای. هات و قەسە لەگەڵ پەيامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) کرد، پەيامبەری خواش(صلی اللہ علیہ وسلم) ئەو پێفرموو کە بەبودەیلی گەیان، عوروی ئەوکات وتی: ئەی موحەممەد لەنێو عەرەبدا گویت لێ بوو کەسێ مەبووی قەومی خۆی لەریشە بکیشی، ئایە تۆ ئەو ئەکە؟ سویند بەخوا کە سانیکێ هەرچی و پەرچی دەبینم مەلەین و بەتەنیا بەجێت دەهینن.

ئەبو بەکر وتی: بچۆ دەم بخەرە عورتی لاتەو، بۆ ئێمە کە سانیکین بەجێبەهین و مەلەین؟! وتی: کێ ئەوێ وت؟ وتیان: ئەبو بەکر. وتی: سویند بەو کەسە گیانی منی بە دەستە، ئەگەر پیاوێتی رابردووت بەسەر مەو نەدەبوو وەلامی تۆم دەدایەو. پاشان عوروی چاوی خستبوو سەر پەيامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم)، سویند بەخوا پەيامبەری خوا(صلی اللە علیہ وسلم) تفی قپێ بدایە هاوێ لانی دەیانگرتەو و بە دەموچاوی خۆیاناندا دەهینا، کە فرمانی شتیکی پێیان بکردبایە خیرا ئەنجامیان دەدا، کە دەستنویژی دەشۆرد وەخت بوو لەسەر دەستنویژەکە شەر بکەن، کە قەسە دەکرد هاوێ لان بێدەنگ دەبوون، ئەوێ نەگەرە بۆیان

دہ پروانی چاویان لہ سہر لانہ دہ برد. عورہ گہ پایہ وہ لای ہاوپنکانی و وتی: نہی قہومہ کہم، سویند بہ خوا چوومہ تہ لای کیسرا و قہیسہر و نہ جاشی، سویند بہ خوا نہ مبینیوہ ہیچ پادشایہ ک ہبیّ نہ وہندہ گہورہ و مہزن تہ ماشا بکریت و دک نہ وہی ہاوہ لانی موچہ ممہد بؤ موچہ ممہدی دہ کہن، پیشنیاریکی چاکی خستوہ تہ بہ ردہ متان قبولی بکن.

پیاوئیکی بہ نی کینانہ وتی: بہیلن برؤم بؤلای. وتیان: برؤ. کہ ہات و لہ پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) و ہاوہ لانی دہرکہوت، پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموی: "هَذَا فُلَانٌ، وَهُوَ مِنْ قَوْمٍ يُعْظَمُونَ الْبُدْنَ، فَاْبَعُوْهَا لَهُ"، واتا: نہ وہ فلانہ کہ سہ، لہ قہومیکہ و شتر گہورہ رادہ گرن، بہ شیک لہ و برڑا وہی بؤ بہن. بؤیان برد، کہ نہ وہی بینی وتی: پاک و بیگہ ردیی بؤ خوی گہورہ ناکری ریگری نہ مانہ بکریت لہ گہ یشتن بہ کہ عہ. گہ پایہ وہ لای ہاوپنکانی و وتی: بینیم و شتریان سہر بریوہ و نہ بیرژینن، وہای نابینم ریگری بکرین لہ گہ یشتن بہ مالی خوا.

میکرہزی کوری حہ فس ہلسا و وتی: بہیلن بچم بؤلای. وتیان: بچؤ. کہ ہات بؤلای پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)، پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموی: "هَذَا مِکْرُؤُ بِنُ حَفْصِ، وَهُوَ رَجُلٌ فَاجِرٌ"، واتا: نہ وہ میکرہزی کوری حہ فسہ، پیاوئیکی خرابہ کارہ. دہستی کردہ دواندنی پہ یامبہری خوا و لہ قسہ کردندا بوو سوہ یلی کوری عہ مر ہات، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموی: "قَدْ سَهَّلَ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ"، واتا: کارہ کہ تان بؤ ناسان کرا. وتی: نووسراویکم پی بدہ لہ نتیوان نئمہ و نتیوہ دا. بانگیکرد لہ نووسہریک و فہرموی: "اَلْکُتُبُ: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ" بنووسہ، بہ ناوی خوی گہوردہ میہرہ بان. سوہیل وتی: سہ بارہت بہ ناوی نہ لہرہ حمان نہ وہ نئمہ نایناسین، بہ لکو بنووسہ (بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ - خویہ بہ ناوی تو) و دک چؤن لہ کؤندا وہ ہامان نووسیوہ.

موسلمانان کان و تیان: والله ئەو نانووسین، بە لکو دەنووسین: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ. پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: بنووسە (بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ - خویە بە ناوی تۆ). پاشان فەرمووی: "اَكْتُبْ: هَذَا مَا قَاضَىٰ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللّٰهِ"، واتا: بنووسە: ئەمە ئەو نووسراوێیە کە موخەممەدی پە یامبەری خوا ئیمزای لەسەر کردووە. سوھەیل وتی: سویند بە خوا ئەگەر بمانزانیبایە تۆ پە یامبەری خوی، ئەو رێگریمان لێ نە دە کردی بچیتە مالی خوا و شەری تۆمان نە دە کرد، بە لکو بنووسە: موخەممەدی کۆری عەبدو اللہ ی. پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: "إِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ، وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي، اَكْتُبْ: مُحَمَّدٌ بِنُ عَبْدِ اللّٰهِ"، واتا: من پە یامبەری خوا ئەگەرچی ئیوێش بە درۆم بزائن، بنووسە: موخەممەدی کۆری عەبدو اللہ. پە یامبەری خوا (صلی اللە علیہ وسلم) فەرمووی: "عَلَىٰ أَنْ تُخْلُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَتَطُوفَ بِهِ"، واتا: لەسەر ئەوێ بھێلن سەردانی مالی خوا بکەین و تەوافی مالی خوا بکەین. سوھەیل وتی: سویند بە خوا نابێ عەرەب قسە لەسەر ئەو بەکات فشارمان خرابیتە سەر، دەبێ لە سالی داھاتوودا عومرە بکەن.

عومەری کۆری خەتاب وتی: سویند بە خوا لەو دەتە ی موسلمان بوومە تەنیا ئەو رۆژە گومانم کردووە، ھاتمە لای پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و وتم: ئە ی پە یامبەری خوا، تۆ پە یامبەری خوا نیت؟ فەرمووی: بە لێ بۆ نا. وتم: ئە ی ئیمە لەسەر حەق نین و دوژمنانیشمان لەسەر باتل؟ فەرمووی: بە لێ بۆ نا. وتم: ئە ی بۆچی لە ئایینماندا باج بەدەین و بگەرێنەو و شەری دوژمنانمان نە کەین؟ فەرمووی: "إِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ وَهُوَ نَاصِرِي وَكَلَّمْتُ أُعْصِيهِ"، واتا: من پە یامبەری خوا، خوا سەرخەری منە و سەرپێچیی ناکەم. وتم: ئە ی نە تەدە فەرمو دین بۆ مالی خوا و تەوافی دە کەین؟ فەرمووی: بە لێ بۆ نا، ئە ی پێم نە وتی سالی داھاتوودا دێی بۆ مالی خوا؟ وتم: نە، فەرمووی: "تۆ دێی بۆ مالی خوا و تەوافیشی دە کە ی". ئە لێ

ہام بۆلای ئبو بہ کر و چی شتیکم بۆ پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) باس کرد، بۆ ئویشم باسکرد، ئبو بہ کریش ہمان وہ لامی پە یامبەری خوی پی و تم، ئوہشی زیاتر کرد: بہ کۆلہ کہ یوہ پە یوہست بہ ہتاوہ کو ئوہمری، سویند بہ خوا لەسەر حەقہ. عومەر ئەلی: بۆ ئوہ زۆریک کارم کرد.

کاتی لە باسی نووسراو بوویوہ، پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: "قَوْمُوا فَأَنْحَرُوا ثُمَّ احْلِقُوا"، وانا: ہلسن قوربانییہ کانتان بکەن و پاشان سەربتاشن. ئەلی: سی جار ئوہی فەرموو کہ س لە شوینی خۆی ہلنہستا، خۆی ہلساو چووہ لای ئوم سەلہمہ، بۆ ئوم سەلہمہی باسکرد چۆن وہ لام دراوہتوہ، ئوم سەلہمہش وتی: ئہی پە یامبەری خوا، حەز ئەکە ی ئوہ بکە ی؟ خۆت بپۆرہ دەرہوہ و قسہ مە کہ ہتاوہ کو بە دەستی خۆت قوربانیی خۆت سەردەبپی و بانگ دەکە ی لە سەرتاشە کەت سەرت بتاشی. پە یامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) چووہ دەرہوہی خیمە کہ و قسہی لە گەل کہ سدا نہ کرد: قوربانییہ کہ ی خۆی ئە نجام دا و بانگی کردہ سەرتاشە کہ ی و سەری تاشی، کہ خەلکی ئوہیان بینی، بہ خۆیان ہلسان و قوربانیی خۆیانیان سەربپی و سەری یە کتریان تاشی، لە داخ و پەژارہ دا وەختہ یە کتر بکوژن.

بەش

لە نیوان موسلمانان و خەلکی مەککە دا ئاشتە وایی کرا کہ دە سال جەنگ لە نیوانیاندا روو نہات، سەلامەتی بەدەنہ یە کتر، ئو سال بگەرینتوہ و سالی داہاتوو بیتنہ مەککە و سی رۆژ تیایدا بمیننہوہ و تەنیا چەکی پنیویستیان پی بی و ہلنہ کیشریت. ہەر ماوہ لیک گہ رایوہ لای پپاوەرپان رادەست نہ کریت، بە لام ہەر بیباوہرێک بیت بۆ نیو موسلمانان رادەست بکریتوہ، دزی و ناپاکیی لە نیوانیاندا

نه‌بیٔ. وتیان: ئه‌ی په‌یامبه‌ری خوا ئه‌م به‌ئینه‌یان پی‌ بده‌ین؟ فه‌رمووی: "مَنْ أَتَاهُمْ
مِنَّا فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ، وَمَنْ أَتَانَا مِنْهُمْ فَرَدَدْنَاهُ إِلَيْهِمْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ قَرَجًا وَمَخْرَجًا"، واتا:
هه‌رکس له‌ئیمه‌ گه‌رپه‌وه‌ بۆلای ئه‌وان و بۆ سه‌ر ئایینی ئه‌وان، ئه‌وه‌ خوای گه‌وره‌
دوو‌رت‌ری بخاته‌وه‌، هه‌رکس له‌وانیش هات بۆلای ئیمه‌ و ئیمه‌ گه‌راندمانه‌وه‌، ئه‌وه‌
خوای گه‌وره‌ ده‌رووی خیری لی ده‌کاته‌وه‌.

له‌چیرۆکی حوده‌یبیبه‌دا خوای گه‌وره‌ فیدی‌ه‌ی (الأنزی)‌ی داناوه‌ بۆ که‌سی سه‌ری
بتاشی به‌فیدی‌ه‌ی رۆژوو یان خیرکردن یان قوربانیکردن، له‌باره‌ی که‌عی کوری
عوجزه‌وه‌.

تیایدا هاتوه‌: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سی‌ جار داوای لیخۆشبوونی
کرد بۆ ئه‌وانه‌ی سه‌ریان تاشی و په‌کجاریش داوای لیخۆشبوونی کرد بۆ ئه‌وانه‌ی
سه‌ریان نه‌تاشی.

تیایدا رووی دا: وشتری بۆ چه‌وت که‌س بکریته‌ قوربانی، مانگاش بۆ چه‌وت که‌س
بکریته‌ قوربانی.

تیایدا رووی دا: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌کۆی وشتره‌کانی قوربانیدا
وشتریکی کرده‌ قوربانیی که‌ هی ئه‌بو جه‌هل بوو، ئه‌لقه‌یه‌کی زیووی له‌لوتدا بوو،
ئه‌وه‌ش تاوه‌کو هاوبه‌ش په‌یداکه‌ران پی‌ په‌ست و توورپه‌ بن.

تیایدا رووی دا: سو‌ره‌تی (الفتح) دابه‌زی، خوزاعه‌ بوونه‌ هاوپه‌یمانی په‌یامبه‌ری
خوا (صلی الله علیه وسلم) و به‌نو به‌کریش بوونه‌ هاوپه‌یمانی قوره‌یش.

۱۶- هندی له و سووده فیهیانی له چیرۆکی خودهیییه دا روویان دا

له وانه: په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مانگه کانی چه جدا عومره ی کرد.

له وانه: ئیحرامکردن بۆ عومره له میقاته وه باشتره.

له وانه: هینانی ئازهلێ قوربانیی له عومره ی تاکدا (المفردة) سووننه ته ههروهک

له قیرانیشدا سووننه ته.

له وانه: دیاریکردنی گوئی ئازهلێ قوربانیی سووننه ته.

له وانه: موسته حه ب و رپییدراوه دوژمنانی خوا تووره بکرین.

له وانه: پتویسته ئه میری سوپا له پیش خۆیه وه چاوساغ و هه والگر رووه و دوژمن

ره وانه بکات.

له وانه: جائیزه له کاتی پتویستی جیهادا متمانه به هاوبهش په یدا که ری ده ستپاک

بکری.

له وانه: موسته حه ب و سووننه ته ئیمامی موسلمانان راویژی هاوالتیان و سوپاکه ی

بکات بۆ وه رگرتنی بۆچوون و دلخۆشکردنیان و په نا نه باته بهر سه رزه نشتکردن و

کله یی کردن لیتیان، به پشت بهستن به فه رمایشتی خوی گه وره که ده فه رموویت:

وَسَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ﴿١٥٩﴾ آل عمران: ١٥٩، واتا: راویژیان پی بکه له کاروباردا.

ههروه ها خوی گه وره به م فه رمایشته ی، ستایش و پیاوه لدانی به نده کانی کردوه:

﴿وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ الشوری: ٢٨، واتا: کاروباری نیتوانیان به پرس و پاویژه وه

ئه نجام دا.

له وانه: جائیزه پیش شه پکردنی پیاوان، ژن و مندالانی هاوبهش په یدا که ران بکریت

به سه بایه ئه گه ر له پیاوانیان جیا بوون.

له وانه: گه شبین بوون موسته حه ب و به شیک نییه له په شبینی حه رام، که سو هه بل

هات، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: "کاره که تان بۆ ئاسان بووه".

لەۋانە: جايىزە لەبەر بەرژەۋەندىيەكى ئومىدكراۋ، بەھەندى شت لەگەل ھاۋبەش پەيداكاراندا ئاشتىي بىكرىت كە بەلای موسلمانانەۋە زۆردارانەي لايەنى ھاۋبەش پەيداكار دەركەۋى.

لەۋانە: سەرتاشىن بەشىكە لەپتۈرەسىمى پەرىستىشى عومرە، باشترە لە كورتكردنەۋەي قز، لەعومرەدا ئەۋە پەرىستشە ھەرۋەك لەھەجكردنیشدا پەرىستشە.

۱۷- نامازەكردن بەھەندى لەۋ حوكمانەي لەۋ ئاگر بەست و رىكەۋتنەدا ھاۋتوۋە

زۆرتەر و گەۋرەترە لەۋەي مەۋژ سۈۋدەكانى بژمىرى، تەنبا خۋاى گەۋرە دەيزانى كە مۇكارەكانى بىيار دا و ئامانجەكەي بەۋ جۆرە بوۋ كە پىۋىستى كرد.

لەۋانە: ئەۋ ئاگر بەستە گەۋرەترىن فەتھىك بوۋ، چۈنكە خەلكىي بەرانبەر يەكتر كەۋتنە دۇنيايىيەۋە، موسلمانان تىكەل بەبىياۋەپان بوۋن و بانگەۋازيان كردن و قورئانيان بۇيان دەخۋىندەۋە، بەئاشكرا و بى ترس قسەۋ باسيان لەبارەي ئىسلامەۋە بۇيان دەكرد، ئەۋەي بەشاراۋەيى موسلمان بوۋ، موسلمان بوۋنى خۋى ئاشكرا دەكرد، لەماۋەي ئەۋ ئاگر بەستەدا ئەۋانە ھاۋتە نىۋ ئىسلامەۋە كە خۋاى گەۋرە وىستى موسلمان بىن، بۇيە خۋاى گەۋرە ناۋى لىتاۋە رىگار كردنى روۋن(فتحا مېينا).

لەۋانە: ئەۋەي خۋاى گەۋرە بۇ باۋەردارانى كرده مۇكار لەزىياترىۋونى ئىمان و ملكەچى و گوپرايەلىي بۇ ھەر شتى حەزىيان پى كرىبى و حەزىيان پى نەكردبى، لەۋانەي بۇيان روۋى دا لەپازىبوۋن بەقەزا و قەدەرى خۋاى گەۋرە و راستخستەۋەي بەلپن و چاۋەپروانىكردنى ئەۋەي بەلپنى ھاۋتەدىي داۋە، ھەرۋەھا بىننىنى مەنتى خۋاى گەۋرە بەسەرىانەۋە بەۋ ئارامىيەي كە خستىيە دۇپانەۋە و پىشتر پىۋىستىيان پى ھەبوۋ بۇ ئەۋ ھال و بارانەي چىياكان بۇيان دەھاۋتە لەرزىن.

۱۸- شهری خه بیهر

نبین نيسحاق نهلی: په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) حوده بیبیهی به جیهتشت، له نیتوان مه ککه و مه دینه دا سوره تی (الفتح) ی بؤ دابه زاند، خوی گوره له و سوره ته دا خه بیهری پی به خشی: ﴿وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ﴾ الفتح: ۲۰، واتا: خوا به لینی پی داوون که غه نیمه تی نقره بی باره پان) ده گرن بویه نه م(غه نیمه ته ی خه بیهر) ی بؤ پیش خستن.

په یامبهری(صلی الله علیه وسلم) له زیلحیجه دا هاته وه مه دینه، تیایدا مایه وه تاوه کو له موچه ره مدا به ریکه وت بؤ خه بیهر، له نه لپه جیع دابه زی که دولیکه له نیتوان خه بیهر و غه تفاندا، ترسا غه تفان په لاماریان بدات، نه و شه وه مایه وه و به یانی بزبان به ریکه وت. کوتایی.

که په یامبهری(صلی الله علیه وسلم) هاته خه بیهر، نویژی به یانی له وی کرد، موسلمانان نه و دهشت و دهره یان گرتبوو، خه لکی خه بیهر که له به یانییدا پی نه وه ی بزاند دهرچوونه دهره و چوونه سهر کشتوکالییه کانیا و سوپاکه یان بینی، وتیان: موچه ممد سویند به خوا، موچه ممد و پینجشمه ممد. پاشان به پراکردنه وه رایانکرد بؤ شاره که ی خویان، په یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "اللَّهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ"، واتا: الله أكبر خه بیهر کاول بوو، الله أكبر خه بیهر کاول بوو، نیمه دابه زینه گوره پانی قه ومیک که خراپترین به یانییه کی نه وانه بوو ناگادارکرانه وه.

که شه وی چوونه نیو خه بیهر هات، فرمووی: "لَأُعْطِينَ هَذِهِ الرَّأْيَةَ غَدًا رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ"، واتا: به یانی نه م نالایه دده مه دهست پیاویک خوا و په یامبهره که ی خوشده وی و خوا و په یامبه ریش نه ویان خوشده وی، خوی گوره له سهر دهستی نه و، خه بیهر ففتح دهکات.

که به یانینی بوویه وه، هه مووان رویشتن بۆلای په یامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) و هه ریه که و ئومیدی ده کرد ئالاکه به و بدات. فه رمووی: "أَيْنَ عَلِيٍّ بِنُ أَبِي طَالِبٍ؟" و اتا: علی کوپی نه بو تالیب کوا؟ وتیان: نهی په یامبەری خوا وا چاوی ئیشی. فه رموو: "فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ" و اتا: بنیرن به دوایدا. عه لیبیان هینا، په یامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) تفی کرده چاوی، یه کسه ر چاوی چاک بوویه وه و ئازاری نه ما، ئالاکه ی پی دا، علی وتی: نهی په یامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) شه پریان بکه م هه تاوه کو وه ک ئیمه بینه موسلمان؟ فه رمووی: "أَنْفُذْ عَلَيَّ رِسَالِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِيهِ، فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ" و اتا: له سه رخۆت و وریاییه وه بچۆ تاوه کو داده به زیته گۆره پانه که یان، بانگه وازیان بکه بۆ ئیسلام و هه واتیان پی بده به و حه قه ی خوا له سه ریانه و جینه جیتی بکه ن، سویند به خوا نه گه ر خوی گه رره به هۆی تووه به کی هیدایه ت بدات باشتره له وه ی و شتر سوورت هه بی.

مه رحه ب ده رچوو وتی:

أَنَا الَّذِي سَمَّيْتَنِي أُمِّي مَرْحَبُ
شَاكِي السَّلَاحِ بَطْلٌ مُجَرَّبُ
إِذَا الْحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ

واتا: من نه وه م که دایکم ناوی لیتاوم مه رحه ب، نه وه ی هه میسه چه کی هه لکی شراوه و پاله وانی جه نگه کاتی شه ر هه لده گیرسی و کلپه ده سینتی. عه لیش بۆی ده رچوو نه یووت:

أَنَا الَّذِي سَمَّيْتَنِي أُمِّي حَيْدَرَهُ
كَلَيْتُ غَابَاتِ كَرِيهِ الْمَنْظَرَهُ

¹ بوخاری (۴۳۱) و موسلم (۲۴۰۶) ئیخر اجیان کردوه.

أَوْفِيهِمْ بِالصَّاعِ كَيْلَ السَّنْدَرَةِ

واتا: من ئەووم که دایکم ناوی لی ناوم حەیدەر(شیر)، وەك شیرى دارستان، روو گرژ و توند و بەیەك لیدانی شمشیر، کیشانەى سندرەیان بو پر دەکەم که قەبارەى گەرە کیش دەکات.

دای لەمەرحەب سەرى لەجەستەى کردەو، ئەو فەتح بوو.^۱

موسای کوپى عوقبە ئەلى: پاشان جوله که چوونە قەلایەکی زۆر سەختەو پىیان دەوت: ئەلقەموس، پەيامبەرى خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) نزیکەى بیست شەو گەمارۆى دان، زەویبەکی نەسازى گەرمای سەخت بوو، موسلمانان بەسەختى ماندوو بوون.^۲

واقیدی ئەلى: جوله که چوونە قەلای ئەلزوبەیرەو - قەلایەکی سەخت بوو - پەيامبەرى خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) سى رۆژ گەمارۆیانى دا، پیاویکی جوله که هات پىیدەوترا: عزال، وتى: ئەى ئەبو ئەلقاسم، ئەگەر یەك مانگیش لێرە بى ئەوان خەمیان نییە، ئەوان کانی و چاوگە ئاویان هەیە لەژێر زەوی، شەوان دەردەچن لى دەخۆنەو و دەگەرینەو قەلاکانیان و خۆیان لە تۆ دەپاریزن، ئەگەر سەرچاوەى ئاوی خواردنەو هەیان لى بپریت، ناچار دەبن بینه ژێر بار. پەيامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) بەرپیکەوت بو سەر ئاوەکەیان و لىیانى برى. که ئاوەکەى لىیان برى، دەرچوون بو سەختترین شەر، چەند کەسى لەموسلمانان کوژران و نزیکەى دە لەجوله کەکان پیکران، پەيامبەرى خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فەتحى کرد.^۳

پاشان پەيامبەرى خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) رویشتە سەر خەلکی قەلای کەتیبە و وەتیح و سولامى قەلای کوپى ئەبى ئەلحوقەیق، خەلکی قەلاکە سەنگەرەکانیان

^۱ - موسليم شيخراحي كردوه (۱۸۰۷).

^۲ - بېوانه: (تاريخ الإسلام) زەهەبى ۲/۲۳۹.

^۳ - معازي الواقدي ۲/۶۶۶ - ۶۶۷.

قایم کرد، دۆپاوی قه‌لاکانی تر خۆیانیان پییان گه‌یاندبوو، خه‌ییه‌ر دوو ته‌نیشتی مه‌بوو، ته‌نیشتی یه‌که‌م: شوق و نه‌تات و دووه‌میش: که‌تیبه و وه‌تیج و سولالم بوو. له‌قه‌لاکانیان خۆیان توند کرد و ده‌رنه‌ده‌چوون، بۆیه په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) مه‌نجه‌نیقی بۆیان به‌کاره‌یتنا، که دلنیا بوون تیا ده‌چن و په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) چوارده رۆژ که‌مارۆی دابوون، داوای ریککه‌وتن و ناشتیان کرد له‌په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم). کوپی نه‌بی نه‌لحوقه‌یق هه‌والی نارد بۆ په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) و وتی: دابه‌زم قسه‌ت له‌گه‌ل بکه‌م؟ په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "به‌لی". کوپی نه‌بی نه‌لحوقه‌یق دابه‌زی و ریککه‌وت له‌گه‌ل په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ر پاراستنی خوینی جه‌نگاوه‌رانیان و ده‌سته‌ه‌لگرتن له‌ژن و مندالیان، به‌خۆیان و ژن و مندالیانه‌وه له‌خه‌ییه‌ر ده‌رچن و ته‌نیا به‌رگی خۆیان ده‌ریکه‌ن و ده‌ستبه‌رداری زه‌وی و هه‌موو سه‌روه‌تیکیان ببن. په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "نه‌گه‌ر شتیکم لی بشارنه‌وه، نه‌وه له‌ئه‌ستۆی خوا و په‌یامبه‌ره‌که‌ی نامینن"، نه‌وانیش له‌سه‌ر نه‌وه له‌گه‌لیدا ریککه‌وتن.

۱۹-هه‌ری ژه‌هراویکراو

له‌م شه‌ره‌دا، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ژه‌هر خوارد کرا، زه‌ینه‌بی کچی نه‌لحاریسی جوله‌که که خیزانی سه‌لامی کوپی میشکه‌م بوو، مه‌پیکی برژاوی هیتنا ژه‌هراوی کردبوو، پرسی: حه‌زی به‌چی گۆشتیکه؟ وتیان: حه‌زی به‌ده‌سته، بۆیه ژه‌هه‌ری زیاتری به‌و شوینه‌وه کرد. که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) گازی له‌ده‌سته‌که گرت، ده‌سته‌که هه‌والی پی دا که ژه‌هراوی کراوه، بۆیه پارووه‌که‌ی له‌ده‌م فری دا و فرمووی: "اجمعوا لی من هه‌ا هه‌ئا من الیهود"، واتا: ئا لی‌ره‌دا

جولہ کہم بؤ کؤبکہ نہ وہ . بؤیان کؤ کردہ وہ و فہرمووی: "إِنِّي سَأَلْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ، فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي فِيهِ؟" ،واتا: من له باره ی شتیکہ وہ پرسیارتان لیّ ده کہم، ئایہ راست وہ لامی پرسیارہ کہم دہدہ نہ وہ؟ وتیان: به لیّ ئہ ی ئہ با ئہ لقاسم . فہرمووی: "مَنْ أَبُوكُمْ؟" ،واتا: کیّ باوکی ئیوہ یہ . وتیان: فلان باوکی ئیمہ یہ . فہرمووی: "كَذَبْتُمْ، أَبُوكُمْ فَلَانَ" ،واتا: درؤتان کرد، به لکو فلانہ کہ س باوکی ئیوہ یہ . وتیان: راستفہرموو پیکات . فہرمووی: "هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ؟" ،واتا: بہ راستیی وہ لام دہدہ نہ وہ ئہ گہر له باره ی شتیکہ وہ پرسیارتان لیّ بکہم؟ وتیان: به لیّ ئہ ی ئہ با ئہ لقاسم بہ راست وہ لامت دہدہ ی نہ وہ، ئہ گہر درؤ بکہین تو دہ زانیت ہہ روہ ک باوکی راستہ قینہ ی ئیمہ ت ناسی . فہرمووی: "مَنْ أَهْلُ النَّارِ؟" ،واتا: کیّ خہ لکی دؤزہ خہ؟ وتیان: ئیمہ دہ چینہ ناویہ رہ و ئیوہ ش بہ دواماندا . پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: "اخْسُوا فِيهَا، قَوْلَ اللَّهِ لَا تَخْلُقُكُمْ فِيهَا أَبَدًا" ،واتا: تیایدا سووک بن، سویند بہ خوا ہہ رگیز دوا ی ئیوہ ناکہ وین تیایدا . پاشان فہرمووی: "هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ؟" ،واتا: راستم له گہ لدا ئہ کہن ئہ گہر له باره ی شتیکہ وہ پرسیارتان لیّ بکہم؟ وتیان: به لیّ . فہرمووی: "أَجَعَلْتُمْ فِي هَذِهِ الشَّأَةِ سُمًّا؟" ،واتا: ژہ ہرتان کردہ ئہ م مہرہ وہ؟ وتیان: به لیّ . فہرمووی: "فَمَا حَمَلَكُمْ عَلَى ذَلِكَ؟" ،واتا: چی شتیک پالی پیوہ نان ئہ رہ بکہن؟ وتیان: وتمان ئہ گہر درؤذن بی، ئہ وہ بہ و ژہ ہرہ له کؤلمان دہ بیٹہ وہ، ئہ گہر پہ یامبہریش بی ئہ وہ زبانی پی نادات .

جیاوازی ہہ یہ: ئایہ پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لیّ خوارد یان نہ؟ زؤربہ ی گپڑانہ وہ کان له گہ ل ئہ وہن کہ لیّ خواردوہ و دوا ی ئہ وہ سیّ سالّ ژیاوہ، تہ نانہ ت له و نازار و نہ خوشییہ ی کہ تیایدا کؤچی دوا یی کرد فہرمووی: "مَا زِلْتُ

¹ - بوخاری شیخراچی کردوہ (۵۷۷۷) .

أَجِدُ مِنَ الْأَكْلَةِ الَّتِي أَكَلْتُ مِنَ الشَّاةِ يَوْمَ خَيْبَرَ، فَهَذَا أَوْ أَنْ انْقِطَاعِ الْأَبْهَرِ مِنِّي" ،واتا:
 نه پاروهی له مه په که ی رۆژی خه ییهر خواردم نیستاش نازارم ده دات، وا خه ریکه
 مه ناسه م لی ده بری. زوهری نه لی: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)
 به شه هیدی کچی دوا یی کرد.

۲۰- نه حکامه فیه پییه کانی شه ری خه ییهر

له وانه: جائیزه له مانگه پیروزه کاندای شه ری بیباوه پان بکریت.
 له وانه: نه گهر له دوا یی لیبوونه وهی شه پ، هاوکاریی به سوپا گه یشته له هاوکاریی
 جهنگاوه، نه وه به بی وه رگرتنی ره زامه ندیی سوپا، پشکی سه ریازانی تر نادریت
 که دوا یی ته واویوونی شه پ گه یشتون. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له گه ل
 ته واوی هاوه لانیدا قسه ی کرد له باره ی کوچه رانی حه به شه وه که له خه ییهردا پییان
 گه یشتن له جه عفر و هاوپیکانی، رازیوون پشکیان ه بی، بویه پشکی بویان
 دیاریی کرد.

له وانه: حه رامکردنی گوشتی گویدریت، به دروست له خه ییهردا حه رامی کرد،
 به دروست لییه وه هاتووه که گوشته که ی پیسه بویه حه رامی کردووه.

له وانه: جائیزه به به ش زه وی بدری به کری بۆ کشتوکالیکردن، هه روه ک په یامبه ری
 خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه ر نه وه مامه له ی له گه ل خه لکی خه ییهردا کرد.

له وانه: جائیزه به مه رج ناشته وایی و سه لامه تیی بدریت، هه روه ک په یامبه ری خوا (صلی الله
 علیه وسلم) به مه رچی نه شاردنه وه ی راستیی، ناشتی له گه لیاندا نه نجام دا.

له وانه: جائیزه سه ریپراوی نه هلی کیتاب بخوریت.

له وانه: قبولکردنی دیاریی بیباوه پ.

¹ - یوخاری موعه له فی کردووه (۴۴۲۸) و به زار ۱۸/۱۴۹ (۱۱۵) و حاکم ۶۰/۳ (۴۳۹۳) شیخراجیان کردووه.

۲۱- چیرۆکی وادی القری و تہ یمامو و فہدک

پاشان پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لە خەیبەر وە رویشت بۆ وادی القری، کۆمەڵێکی جولەکە ی لێ بوو، کۆمەڵێکی عەرەبیش چوو بوونە پالیان، کە دابەزینە ئەوی، جولەکە تیربارانیان کرد و موسلمانان لە ئامادەسازییدا نەبوون، بۆیە پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) موسلمانانی ئامادە ی شەڕ کرد و ریزی کردن، پاشان داوای لە جولەکەکان کرد ببنە موسلمان. پیاویکیان دەرچوو گۆرەپان، زوبەیری کۆری عەوام دەرچوو بە رانبەری و کوشتی، پاشان یەکیکی تریان دەرچوو، ئەویشی کوشت، پاشان یەکیکی تر دەرچوو، عەلی دەرچوو بە رانبەری و کوشتی، هەتا ئەوێ یانزە پیاویان کۆژرا، هەرکاتی یەکیکیان لێ بکوژرایە، پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بانگەوازیانی دەکرد بۆ موسلمانبوون، ئەو رۆژە نوێژی تەواو دەکرا، نوێژی بە هاوێ لانی دەکرد و پاشان دەگەراییە وەر بانگەوازیانی ئەکرد بۆ موسلمانبوون، بۆ ملکە چبوون بۆ خوا و پە یامبەرهکە ی، شەڕی کردن مەتاوێ کو ئیوارەیان بە سەردا هات، بە یانییەکە ی بە ئەندازە ی تیرێک خۆر هەل نەهاتبوو خۆیان رادەست کرد، پە یامبەری خواش (صلی اللہ علیہ وسلم) لە داوای ئەو فەتخە گەراییە وە مەدینە.

پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) چوار رۆژ لە وادی القری مایە وە، پشکەکانی (وادی القری) ی بە سەر هاوێ لانییدا دابەشکرد، زەوی و دارخورماکانی بە دەست جولەکە وە هیشتە وە و کردنی بە کرێکاری ئەو زەوی و دارخورمایانە، کە هەواڵ بە جولەکە ی تەیمام گەیشت کە پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بە سەر خەلکی (خەیبەر و فەدک و وادی القری) سەرکەوتوو، لە گەل پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) رێککەوتن.

۲۲- ناردنی سریه‌کان له لایه‌ن په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم)

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) دواى هاتنه‌وه‌ی له خه‌یبه‌ر تاوه‌کو شه‌وال، له و ماوه‌یه‌دا سریه‌کانی ره‌وانه‌کرد.

۲۳- هومره‌ی قه‌زا

موسای کورپی عوقبه‌ئەلی: پاشان په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سالی دواى حوده‌بیبیه له مانگی زیلقیعه‌ده‌ی سالی هه‌وتی کۆچی، ده‌رچوو، له و مانگه‌دا که هاوبه‌ش په‌یداکه‌ران نه‌یانه‌یشت سهردانی مالی خوا بکات، که گه‌یشته‌یه‌ئجه‌ج، هه‌موو چه‌کیکیان دانا ته‌نیا شمشیری سواریان پی بوو^۱.

که په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ مه‌ککه‌هات، فرمانی کرده‌هاوه‌لانی و فه‌رموی: "اَكشِفُوا عَنِ الْمَنَاقِبِ، وَاسْعَوْا فِي الطَّوَافِ"، واتا: شانتان ده‌ریخن و له‌ته‌وافدا سه‌عی و شیوه‌ خیرا بکه‌ن. بۆ ئەوه‌ی هاوبه‌ش په‌یداکه‌ران هیژ و نه‌ستوریی موسلمانان ببینن. به‌هه‌موو ئەوه‌ی له‌توانایدا بوو له‌خشته‌ی نه‌بردن.

خه‌لکی مه‌ککه‌ به‌پیاو و ژن و منداله‌وه‌ راوه‌ستا بوون و نه‌یانپروانیه‌ په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و موسلمانان که خه‌ریکی ته‌وافکردن بوون.

پیاوانیک له‌قوره‌یش له‌مه‌ککه‌ دوورکه‌وتبوونه‌وه‌ و له‌پق و توورپه‌بیدا هه‌زیان نه‌ده‌کرد په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ببینن. په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سی رۆژ له‌مه‌ککه‌دا مایه‌وه‌، که به‌یانیی رۆژی چواره‌م هات، سوه‌یلی کورپی عه‌مر و حوه‌یتی کورپی عه‌بدولعوزا هاتن، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌مه‌جلیسی پشتیواناندا بوو له‌گه‌ل سه‌عدی کورپی عوباده‌دا قسه‌ی ده‌کرد، حوه‌یتب هاواری کرد و وتی: بۆ خوا و ریکه‌وتنی نیتوانمان تکا ده‌که‌م له‌خاکمان

^۱ به‌یه‌قی له دلائل النبوة ۱/۳۶۴ شیخ‌راچی کردوو له‌ریگی موسای کورپی عوقبه‌وه.

دهریچی، و اسی رۆژه که کۆتایی هات، بۆیه په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی کرده نه بو رافیع و نه ویش جارپی رۆیشتنی دا.

۲۴- شهری مونتة

له مپه‌ری به لقائه له خاکی شام، له جه مادی به که می سالی هه شته می کۆچییدا بوو، هۆکاری نه و شه‌ره نه وه بوو، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه لهارسی کورپی عومه‌یر نه لئه زدی-یه کیك بوو له نه وه‌ی لیهب-به نووسراوه وه نارد بو شام بۆلای پادشای رۆم یان بوسرا، شه‌رحه بیلی کورپی عه‌مری غه‌سانیی ریی پیگرت و به‌ستییه وه و له‌گه‌ردنی دا، نه وه‌ش تاکه نی‌ردراویکی په یامبهری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) له پی‌ناو په یامبه‌ردا بکۆژیت، که هه‌والی کۆژرانی نه لهارسی پی‌گه‌یشت، رۆر سه‌خت بوو به‌سه‌ریه وه، بۆیه سوپای نارد و زه‌یدی کورپی حاریسه‌ی کرده فه‌رمانده‌ی سوپاکه و فه‌رمووی: "إِنْ أُصِيبَ فَجَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَى النَّاسِ، فَإِنْ أُصِيبَ جَعْفَرٌ، فَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ"، و اتا: نه‌گه‌ر زه‌ید کۆژرا، نه وه جه‌عفه‌ری کورپی نه بو تالیب بکریته نه‌میری سوپا، نه‌گه‌ر جه‌عفه‌ریش کۆژرا، نه وه عه‌بدوالله‌ی کورپی ره‌واحه بکریته نه‌میری سوپا.

پاشان به‌ریکه‌وتن تاوه‌کو دابه‌زینه موعان، هه‌وال به سوپا گه‌یشت که هیرقل به‌سه‌د هه‌زار جه‌نگاوه‌ری رۆمه‌وه له‌به‌لقائه و له‌خم و جوزام و بولقین و به‌هراو به‌لییش چوونه‌ته پالی که سه‌د هه‌زار که‌سن، که نه وه هه‌واله به‌موسلمانان گه‌یشت، بو دوو شه‌و له‌موعان مانه‌وه و نه‌یانپوانی چی بکه‌ن، وتیان: با نووسراو بنی‌ترین بو په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و بۆی باس بکه‌ین دۆژمن ژماره‌ی چه‌نده، نه‌وکات یان سه‌ربازمان بو ده‌نیری یان فرمانمان پی ده‌کات بگه‌رئینه‌وه، به‌لام

۱- بوخاری نبخارجی کردووه (۴۳۶۱).

عه‌بدوالله‌ی کوپی ره‌واحه هانی نه و خه‌لکه‌ی دا و وتی: نه‌ی قه‌وم، سویند به‌خوا نه‌وه‌ی نه‌وه‌ی پی ناکه‌ن و له‌پیناویدا ده‌رچوون که شه‌هیدبوونه، نیمه به‌ژماره و هیز شه‌ر ناکه‌ین، به‌لکو به‌م نایینه شه‌ریان ده‌که‌ین که خوی گوره پییه‌وه ریزی لینانین، نیمه یه‌کی له‌م دوو چاک و خوشیه‌مان بو ده‌بی: یان سه‌رکه‌وتن یان شه‌هیدبوون.

خه‌لکی به‌رپکه‌وتن تاوه‌کو گیشتنه سنووری به‌لقاء، روم و عه‌ره‌به‌کان له‌دنیه‌کدا پییان گیشتن پییده‌وتری: مشارف، دوژمن نزیکبوویه‌وه و موسلمانان لایاندایه لای موئته، له‌وی به‌رانبه‌ر بوونه‌وه، موسلمانان ناماده‌ساز بوون، پاشان شه‌ریان کرد و ئالا له‌ده‌ستی زه‌یدی کوپی حاریسه‌دا بوو، به‌ئالاکه‌وه شه‌پی کرد هه‌تاوه‌کو به‌تیری دوژمن که‌وت، نینجا جه‌عفر ئالاکه‌ی هه‌لگرت، به‌ئالاکه‌وه شه‌پی کرد هه‌تاوه‌کو شه‌ر ماندووی کرد و له‌ئه‌سپه‌که‌ی هاته‌خواره‌وه و نه‌سپه‌که‌ی سه‌رپری و شه‌پی کرد تاوه‌کو کوژرا. جه‌عفر یه‌که‌مین که‌سیک بوو له‌ئیسلامدا له‌شه‌پدا نه‌سپی سه‌رپری. ده‌ستی راستی لیبوویه‌وه به‌ده‌ستی چه‌پ ئالاکه‌ی هه‌لگرت، ده‌ستی چه‌پیشیان لیکرده‌وه به‌باوه‌ش ئالاکه‌ی هه‌لگرت هه‌تاوه‌کو کوژراو ته‌مه‌نی سی و سی سال بوو.

پاشان عه‌بدوالله‌ی کوپی ره‌واحه ئالاکه‌ی هه‌لگرت و پییه‌وه چوه‌ه پییه‌وه به‌ئه‌سپه‌که‌یه‌وه و شه‌پی کرد تاوه‌کو کوژرا، پاشان سابتی کوپی نه‌قره‌می برای نه‌وه‌ی عه‌جلان ئالاکه‌ی هه‌لگرت و وتی: نه‌ی موسلمانان ریکبکه‌ون له‌سه‌ر نه‌وه‌ی یه‌کیک له‌نیوتاندا بیته‌ه میر، وتیان: تق بیه. وتی: من نایکه‌م. بویه‌ه خه‌لکه‌که یه‌کده‌نگ بوون له‌سه‌ر خالیدی کوپی وه‌لید، که ئالاکه‌ی هه‌لگرت په‌لاماری رومی دا گه‌راندنیه‌ه دواوه و پاشان موسلمانانی هینایه‌ه دواوه و خه‌لکه‌که‌ی به‌ریخت.

ئيبن سەعد باس دەكات كە لەو شەڕەدا موسلمانەكان شكستيانهێنا، بەلام لەسەحیحی بوخارییدا هاتوووە كە رۆمەكان شكستيانهێنا.^۱ دروست ئەوەیە كە ئیبن ئیسحاق باسی كردوووە، هەر كۆمەڵێك دەستی لەوی تر هەلگرت.^۲

۲۵- ۹- تەجی مەزن

ئەو دەوی خوای گەورە بەهۆیەووە ئایین و پەيامبەر و سەربازانی خۆی شكۆدار كرد و شار و مالی خۆی پێ رزگار كرد، كە كردووێتیە هیدایەتی جیهانیان و رزگارکردنی لە دەست بێباوەران و هاوبەش پەیداكەران، ئەو فەتخە بوو كە فریشتەكانی ئاسمان مزگینییان پێ دەدا و خەلكییش بەهۆیەووە بەكۆمەڵ دەهاتنە نیو ئیسلامەووە و پێیەووە سەردەم رووی جوانیی وەرگرت و گەشایەووە، پەيامبەر(صلی الله علیه وسلم)یش بەكەتیبەكانی ئیسلام و سەربازانی پەروەردگارەووە لەمانگی رەمەزانی سالی هەشتی كۆچیی كە هەشت رۆژ لەمانگی رەمەزان روۆشتبوو، بۆی دەرچوو. لەبەر ئەوەی لەرێكەوتنی خودەیبییە لەنیوان پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) و قورەیشدا ئەو مەرجه جێگیر بوو كە هەر عەشیرەتێك ئازادبێ ببیتە هاوپەیمانی پەيامبەری خوا، با ببیتە هاوپەیمانی پەيامبەر، هەر عەشیرەتێكیش ویستی ببیتە هاوپەیمانی قورەیش با ببیتە هاوپەیمانی قورەیش. خوزاعە بوووە هاوپەیمانی پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم)، كە ئاگر بەست جێی خۆی گرت، ئەوەی بەكر پلانی دانا بۆ پەلاماردانی خوزاعە و تۆلەكردنەووەی كۆنی نیتوانیان، بۆیە ئەو فەلی كۆری موعاویە ئەلدەیلیی بەكۆمەڵێكی ئەوەی بەكر دەرچوو، شەو كە خوزاعە لەسەر چاوگە ئاویك بوون لەخوار مەككە ئەلوهتیر، پەلاماری خوزاعەیان دا،

^۱ - الطبقات الكبرى لابن سعد ۹۸/۲.

^۲ - بخاری ئیخراجی كردوووە (۱۲۴۶).

^۳ - بېروانە: سیرة ابن هشام ۳۸۰/۲.

کومه‌ئی پیاویان له خوزاعه کوشت و شه‌ر له نئیوانیاندا رووی دا، قوره‌یش به‌چه‌ک
هاوکاری نه‌وه‌ی به‌کریان کرد و به‌شه‌و و شاراوه‌ییش چه‌کدارانی قوره‌یش
هاوکاری نه‌وه‌ی به‌کریان کرد، که خوزاعه چوو مه‌ککه‌وه په‌نایان برده به‌ر مالی
بوده‌یلی کوپی وهرقاء نه‌لخوزاعی و مالی مه‌والیه‌کیان که پییده‌وتری: رافیع.
له‌مه‌دا عه‌مری کوپی سالمی خوزاعیی ده‌رچوو تاوه‌کو گه‌یشته لای په‌یامبه‌ری
خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌مه‌دینه، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌نیو
هاوله‌لانیدا له‌مزگه‌وت دانیشتبوو، عه‌مر له‌سه‌ری راوه‌ستا و تی:

يَا رَبِّ إِنِّي نَاشِدُ مُحَمَّدًا
حَلْفَ آبِينَا وَأَبِيهِ الْأَتْلَدَا
إِنَّ قُرَيْشًا أَخْلَفُوا الْمَوْعِدَا
وَنَقَضُوا مِيثَاقَكَ الْمُؤَكَّدَا

واتا: نه‌ی په‌روه‌دیگارا من وا داوا له‌موحه‌مه‌د ده‌که‌م که هاوپه‌یمانیی کۆن له‌نیوان
باوکم و باوکیدا مه‌یه، قوره‌یش وا بی به‌ئینیان له‌گه‌ل تۆدا کرد و په‌یماننامه‌ی
به‌میزی تۆیان مه‌لوه‌شانده‌وه. نه‌یوت: له‌ئیمه‌یان کوشت له‌کاتیکیدا له‌شه‌ردا
نه‌بووین. په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رموی: "نَصِرْتُ يَا عمرو بن
سالم"، واتا: وا سه‌رخرای و پشتیوانیی کرای نه‌ی عه‌مری کوپی سالم.

پاشان بوده‌یلی کوپی وهرقاء له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیکی خوزاعه ده‌رچوو تاوه‌کو هاتنه
لای په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) و بۆیان گنپایه‌وه چی شتیکیان به‌سه‌ردا
هاتوه و قوره‌یش له‌دۆیان پشتیوانیی نه‌وه‌ی به‌کریان کردوه، پاشان گه‌پانه‌وه
مه‌ککه، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رموی: "كَانَتْكُمْ بَابِي سَفِيَانٌ وَقَدْ
جَاءَ لِيَشُدَّ الْعُقْدَ وَيَزِيدَ فِي الْمُدَّةِ"، واتا: بو نه‌مه نه‌بو سوفیان دیت تاوه‌کو
په‌یماننامه‌که توندوتۆل بکاته‌وه و ماوه‌که‌ی زیاتر بکات.

بوده یلی کورپی وهرقاء به هاوړپیکانیه وه روښت تاوه کو له عه سفان به نه بو سوفیانی کورپی حه رب گه یشته که قوره یش نار دبووی بو توندو تو لکردنی په یمان نامه که و زیاتر کردنی ماوه که ی، چونکه به وه ی کردبوویان تو قیبوون. که نه بو سوفیان به بوده یل گه یشته، وتی: له کوڼوه دنی نه ی بوده یل؟ بوده یل وتی: خوزاعه ی نه م که نارانه و نیو نه م دژله م به سه ر کرده وه. وتی: لای موحه ممه ده وه نه هاتووی؟ وتی: نه. که بوده یل به ره و مه که به پیکه وت، نه بو سوفیان وتی: نه گه ره له مه دینه وه هاتبی، نه وه خورمای وه ک نالیک به وشتره کانی داوه، بو یه هات بو شوین کولوبار و وشتره کان و بینی له پاشه پړوی وشتره کانداناو که خورما هه یه، وتی: به خوا سویند ده خو م بوده یل لای موحه ممه ده وه هاتبو.

پاشان ده رچوو تاوه کو گه یشته لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، به لام په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به هیچ شتی که قسه ی له گه لدا نه کرد، پاشان روښت بولای نه بو به کر و داوای لیکرد له گه ل په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) قسه بکات. نه بو به کر وتی: من نه وه ناکه م. پاشان هات بولای عومره ی کورپی خه تاب و قسه ی له گه لدا کرد. عومره وتی: من بو نیوه لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) تکا بکه م؟! سویند به خوا نه گه ره هیچ شتی که دستنه که وی جگه له خو ل و ته پوتوز، نه وه شه ری نیوه ی پی ده که م. پاشان هات بولای عه لی کورپی نه بو تالیب که فاتیمه ی لا بوو حه سه نیش مندان بوو له به رده ست فاتیمه یاری ده کرد. وتی: نه ی عه لی، تو خزم و قهومی و له وانی تر لیتمه وه نزیکتری، بو پیویستییه ک هاتبووم بی نومیدانه مه مگیره وه، لای موحه ممه ده تکام بو بکه. عه لی وتی: نه ی نه بو سوفیان له بار دایکت بچی، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بو کاریک پیدا گره که ناتوانین له سه ری قسه ی له گه لدا بکه ین. لای کرده وه به لای فاتیمه دا و وتی: ناتوانی نه م کورپه ت بکه یته تکاکار و به وه تاوه کو

ناخر زه‌مان گه‌وره‌ی عه‌ره‌ب بی؟ فاتیمه‌ وتی: سویند به‌خوا کوره‌که‌م نابیته‌ نه‌وه‌ی تو باسی ده‌که‌ی و هیچ‌ که‌سی نابیته‌ تکاکار لای په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم).

نه‌بو سوفیان وتی: نه‌ی باوکی حه‌سه‌ن، نه‌بینم دۆخه‌که‌م به‌سه‌ردا سه‌خت هاتووه‌ته‌وه، نامۆزگاریم بکه‌ چی بکه‌م؟ وتی: سویند به‌خوا هیچ شتیک نازانم پییتی بلیم و سوودت پی بگه‌یه‌نی، به‌لام تو گه‌وره‌ی نه‌وه‌ی کینانه‌ی، هه‌لسه‌ داوی سه‌لامه‌تی خه‌لک بکه‌ و خۆت بگه‌یه‌نه‌ خاکی خۆت. وتی: شتی تر، ریگه‌ی تر نییه‌؟ وتی: نه‌ سویند به‌خوا شتی تر نازانم، ته‌نیا نه‌و ریگه‌یه‌ ده‌زانم که‌ پیم وتی. نه‌بو سوفیان له‌نیو مزگه‌وت هه‌لسا و وتی: نه‌ی خه‌لکینه‌ سه‌لامه‌تی له‌نیوه‌ ده‌خوازم، پاشان سه‌رکه‌وته‌ سه‌ر و شتره‌که‌ی و ده‌رچوو.

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی به‌خه‌لک کرد ناماده‌سازین، فرمانی کرده‌ خیزانه‌کانی ناماده‌سازین. نه‌بو به‌کر چووه‌ لای عایشه‌ی کچی(خوای لی رازی بی) که‌ هه‌ندی شتی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم)ی ناماده‌ ده‌کرد. وتی: کچه‌ شیرینه‌که‌م، نایه‌ په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی پی‌کردون ناماده‌ی بکه‌ن؟ وتی: به‌لی. تۆش ناماده‌ به‌. وتی: نیازی کوئی هه‌یه‌؟ وتی: والله نازانم. پاشان په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌خه‌لکی فه‌رموو نیازی چی شوینیکی هه‌یه‌ و فه‌رمووی: "من به‌ره‌و مه‌که‌که‌ ده‌پۆم. فرمانی کرد خیرا بکه‌ن و ناماده‌سازین و فه‌رمووی: "اللَّهُمَّ خُذِ الْعُيُونَ وَالْأَخْبَارَ عَنْ قُرَيْشٍ حَتَّى نَبَغْتَهَا فِي بِلَادِهَا"، واتا: خویه‌ گیان چاوساغ و سیخوره‌کانی قوره‌یش سه‌رگه‌ردان بکه‌ی و بی ناگابن تاوه‌کو له‌ولاتی خۆیدا بچینه‌ سه‌ر قوره‌یش. خه‌لکی ناماده‌سازبوون.

پاشان به‌ریکه‌وت تاوه‌کو دابه‌زیه‌ (مَرَّ الظَّهْرَانِ) و ده‌ هه‌زار جه‌نگاوه‌ری له‌گه‌ل بوو، خوی گه‌وره‌ سیخوپ و چاوساغه‌کانی قوره‌یشی نابیناکرد تاوه‌کو بزائن چی رووی داوه‌.

په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) فرمانى كرده سوپا ناگر بکه نه وه، ده هزار كس ههريه كه و ناگريكي كرده وه و عومهرى كوپى خه تابيشى كرده سه په رشتياري پاسه وانه كان (خواى لى رازىي بى).

عباس سه ركه و ته سه ر (البيضاء) نئستره كه ي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم)، ده رچوو به لكو هه ندى سوو ته مهنى پهيدا بكات يان يه كيك بدوزيته وه هه وال به قوره يش بدات تاوه كو ده رچن و داواى سه لاهه تيبى له په يامبهري خوا بكن پيش نه وه ي به زهبرى هيز بجيته مه كه وه. وتى: سوئند به خوا من به ره و دوزينه وه ي نه كه سه ده چم، چونكه گوئيبستى قسه ي نه بو سوفيان و بوده يلى كوپى و هرقاء بو كه ده گه رانه وه و نه بو سوفيان نه يووت: هه رگيز نمونه ي نه م شه وه نه بينيووه له بلئسه ي ناگر و سه ربازگه. بوده يلىش نه يووت: سوئند به خوا نه مه خوزاعه په گرى جهنگى گرتوووه. نه بو سوفيانيش نه يووت: خوزاعه كه متر و سه ركزتره له وه ي نه وه نده ناگر و سه ربازگه ي هه بى. نه لى: دهنگه كه يم ناسيه وه، وتم: نه ي نه بو حه نزه له. نه ويش دهنگى منى ناسيه وه وتى: نه بو نه لفه زل؟ وتم: به لى. وتى: نه وه چپيه دايك و باوكم به فيدات بى؟ وتم: نه وه په يامبهري خوايه (صلى الله عليه وسلم) له گه ل سوپا كه يدا، سوئند به خوا به يانى چى به يانبيه ك نه بى بؤ قوره يش.

وتى: چاره چپيه دايك و باوكم به فيدات بى؟ وتم: سوئند به خوا نه گه ر ده ستى پنت بگات له گه ردنت ده دات، له پشتمه وه له سه ر نه م نئستره سه ركه وه تاوه كو بته مه لاي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) و سه لاهه تيبى بؤ وه ربگرم. نه بو سوفيان له پشتمه وه سه ركه وت و درو هاوپرئكه ي گه رانه وه. هينام بؤ لاي په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم)، به لاي هه ر ناگريكي موسلماناندا تيده په رين نه يانوت: نه مه كئيه؟ كه نه يانبينى نئستره كه ي په يامبهري خوايه (صلى الله عليه وسلم) و منيشى له سه رم، نه يانوت: مامى په يامبهري خوايه و له سه ر نئستره كه ي

پەيامبەرى خۇايە. ھەتا ئەۋەدى بەلایى ئاگرى عومەرى كۆپى خەتابدا تىپە رېۋىن
وتى: ئەمە كىيە؟ ھەلسا ھات بۆلام، كە بىنى ئەبو سۇفىيان لەپشتە ۋە سوار بوۋە
وتى: ئەمە ئەبو سۇفىيانى دوزمنى خۇايە؟ سوپاس بۆ ئەۋ خۇايەى كە بەبى ھىچ
پەيمان و بەلئىنك كەۋتتە بەردەستمان، پاشان دەرچوو بەتۈندىي بەرەۋ لای
پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم)، منیش ئىستەرە كەم تاۋدا و پىشكەۋتم و
لەسەر ئىستەرە كە خۆم فرى دا بۆ چۈۋنە لای پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم)
و عومەرىش ھاتە ژوورەۋە وتى: ئەى پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) ئەمە
ئەبو سۇفىيانى دوزمنى خۇايە، بەھىلە لەگەردنى بەدم. منیش وتم: ئەى پەيامبەرى
خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) من پەنام داۋە و سەلامەتتېم پى داۋە، پەيامبەرى
خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموۋى: "اذهبْ بِهْ يَا عَبَّاسُ إِلَى رَحْلِكَ، فَإِذَا أَصْبَحْتَ
فَأْتِنِي بِهِ"، واتا: ئەى عباس لەگەل خۆتدا بېبە بۆلای كۆلۈبارەكەت، بەيانىي
بېھىتمەۋە لام. منیش رۆيشتەم. كە بەيانىي بوۋىۋە ھىتام بۆلای پەيامبەرى
خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم)، كە پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) ئەبو سۇفىيانى
بىنى فەرموۋى: "وَيْحَكَ يَا أبا سَفِيَانَ! أَلَمْ يَأْنِ لَكَ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ لَنَا إِلَهًا إِلَّا اللَّهُ؟"، واتا:
لەباردايكت بچى ئەى ئەبو سۇفىيان! بۆ تۆ روون نەبوۋەتەۋە كە ھىچ خۇايەكى
بەحق بوۋنى نىيە جگە لە اللہ؟ وتى: دايك و باوكم بەفیدات بى تۆ چەندە نەرم و
نيان و بەرېز و خزم دۆستى، ئەگەر جگە لە اللہ خۇايەكى تر بوۋنى ھەبوۋايە، ئەۋە
شتىكى بۆ دەكردم. فەرموۋى: "وَيْحَكَ يَا أبا سَفِيَانَ! أَلَمْ يَأْنِ لَكَ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ رَسُولَ
اللَّهِ؟"، واتا: ئەى ئەبو سۇفىيان لەباردايكت بچى! ھىشتا بۆت روون نەبوۋەتەۋە من
پەيامبەرى خۇام؟ ئەبو سۇفىيان وتى: دايك و باوكم بەفیدات بى تۆ چەندە نەرم و
نيان و بەرېز و خزم دۆستى، سەبارەت بەمە لەدەرۋوندا ھىشتا شتىك ماۋە. عباس
پىيووت: لەباردايكت بچى! موسلمان بە و بلى اشھد ان لا إله إلا الله، وأن محمداً

رَسُولُ اللَّهِ يَبِشْ نَهْوَهِي لَهْ گَرْدَنْت بَدْرِي. مُوسَلِّمَان بُوو بَهْ حَق شَايَه تُوْمَانِي هَيْتَا. عَهْبَاس وَتِي: نَهِي پَهْ يَامْبَهْرِي خَوَا، نَهْبُو سُوْفِيَان پِيَاوِيكَه حَهْزِي بَهْ شَانَازِييَه، شَتِي لَهْوَهِي بُو بَكَه. فَهَرْمُوِي: "نَعَمْ، مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سَفِيَان فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أُغْلِقَ عَلَيْهِ بَابُهُ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَهُوَ آمِنٌ"، وَآتَا: بَهْلِي، هَهْرَكَه سِي چُووه مَالِي نَهْبُو سُوْفِيَانَهْوَه نَهْوَه سَهْلَامَهْتَه، هَهْرَكَه سِي دَهْرگَاي دَاخِسْت سَهْلَامَهْتَه، هَهْرَكَه سِي چُووه كَه عَهْبَهْوَه سَهْلَامَهْتَه.

فَرْمَانِي كَرْدَه عَهْبَاس تَاوَه كُو لَهْرِيگَهِي دَهْرچُووني نِيُو دَوْلَه كَه لَآي (خَطْم الْجَبَل) نَهْبُو سُوْفِيَان رَابْگَرِي تَاوَه كُو سَهْرِيَازَانِي خَوَا بَه وَيْدَا تِيپَهْرِيْن وَ بِيَاَنْبِيْنِي. هُوْزَه كَان بَه تَالَاكَانِي خُوْيَانَهْوَه تِيپَهْرِيُوْن، هَهْر هُوْزِيك تِيپَهْر دَهْبُوو نَهْبُو سُوْفِيَان نَهْيُووت: نَهِي عَهْبَاس نَهْمَه هُوْزِي كِيِيَه؟ نَهْيُووت: هُوْزِي سُوْلَهْيِم. نَهْوِيْش نَهْيُووت: مَنْ لَه كُوِي و سُوْلَهْيِم لَه كُوِي. پَاشَان هُوْزِيكِي تَر تِيپَهْر دَهْبُوو نَهْيِيْرَسِي: نَهِي عَهْبَاس نَهِي نَهْمَانَه كِيْن؟ نَهْوِيْش نَهْيُووت: موزه يِنَه. نَهْيُووت: مَنْ لَه كُوِي وَ موزه يِنَه لَه كُوِي. هَه تَا تَهْوَاوِي هُوْزَه كَان تِيپَهْرِيْن، نَهْو دَهْيِيْرَسِي: نَهْمَانَه كِيْن؟ مَنْيْش نَهْمُوْت نَهْمَه فِلَانَه وَ نَهْوَه فِلَانَه وَ نَهْوِيْش نَهْيُووت: مَنْ لَه كُوِي وَ فِلَان لَه كُوِي، هَه تَاوَه كُو پَه يَامْبَهْرِي خَوَا (صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَه كَه تِيْبَه سَهْوَزَه كَه يِدَا كَه كُوْچَهْرَان وَ پَشْتِيْوَانَانِي تِيْدَا بُوو تِيپَهْرِي وَ تَهْنِيَا بَهْرگِي نَاسْنِي لَه سَهْرِيَان دَهْبِيْنِي. وَتِي: سَبْحَانَ اللَّهِ نَهِي عَهْبَاس نَهْمَانَه كِيْن؟ وَتَم: پَه يَامْبَهْرِي خَوَايَه (صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَه كَه كُوْچَهْرَان وَ پَشْتِيْوَانَانِدَا. وَتِي: هِيْچ كَاتِي تَاقَهْت وَ تَوَانَاي رُووبَه رُووبُوْنَهْوَهِي نَهْمَانَهِي نِيِيَه. پَاشَان نَهْلِي: نَهِي نَهْبُو نَهْلَفَه زَل، سُوْيَنْد بَه خَوَا تَاج وَ پَادشَايَه تِيْبِي نَهْمَرُوِي بَرَازَاكَهْت زُوْر مَهْرَنَه. وَتَم: نَهِي نَهْبُو سُوْفِيَان نَهْمَه پَه يَامْبَهْرَايَه تِيْبِيَه. وَتِي: كَه وَابُوو چَاكْتَرَه. وَتَم: بَرُو فَرِيَاي قَهْوَمَه كَهْت بَكَهْوَه.

ئه‌بو سوفیان رژیشت تاوه‌کو به‌ده‌نگی به‌رز و هاواره‌وه بانگی له‌قوره‌یش کرد و وتی: ئه‌ی قوره‌یش، ئه‌وه موحه‌مه‌ده وا هاته سهرتان و توانای هیچتان نییه به‌رانبه‌ری، هه‌رکه‌سی بجیته مالی ئه‌بو سوفیان سه‌لامه‌ت ده‌بی. وتیان: خوا بتکوژی خانووه‌که‌ی تو جیگه‌ی هه‌موومانی تیدا ده‌بیته‌وه؟ وتی: هه‌رکه‌سی ده‌رگاکه‌ی دابخات سه‌لامه‌ت ده‌بی، هه‌رکه‌سی بجیته مالی خواوه سه‌لامه‌ت ده‌بی، بۆیه خه‌لکییش بلاوه‌یان لیکرد بۆ چوونه ماله‌کانیان و په‌نابردن بۆ مالی خوا. په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌رێکه‌وت و له‌سه‌ره‌وه‌ی مه‌که‌که‌وه چووه مه‌که‌که‌وه، له‌ویدا گومه‌زێکی بۆ دروست کرا، فرمانی کرده خالیدی کوری وه‌لید له‌رووی خواره‌وه بجیته مه‌که‌که‌وه، له‌لای راستی سوپاوه بوو، ئه‌بو عوبه‌یده‌ش فه‌رمانده‌ی پیاده‌په‌وان و ئه‌وانه بوو که چه‌کیان پی نه‌بوو، به‌خالید و ئه‌وانه‌ی له‌گه‌لی بوون فه‌رمووی: "إِنْ عَرَضَ لَكُمْ أَحَدٌ مِنْ قُرَيْشٍ فَأُخْصِدُوهُمْ حَصْدًا حَتَّى تُرَافِقُونِي عَلَى الصَّفَا"، واتا: نه‌گه‌ر هه‌رکه‌سیکی قوره‌یش هاته‌سه‌ر رێگه‌تان ئه‌وه بیکوژن تاوه‌کو له‌سه‌ر سه‌فا پیم ده‌گه‌نه‌وه. جا هه‌رکه‌سی رووبه‌پویان بووايه‌ته‌وه ئه‌یانکوشت.

ئالای په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌ئه‌لحه‌جون لای مزگه‌وتی(الفتح) چه‌قیندرا، پاشان په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) و کوچه‌ران و پشتیوانان له‌پاش و پیش و ده‌ورووبه‌ریه‌وه به‌رێکه‌وتن تاوه‌کو چوونه مالی خواوه، ماچی به‌رده ره‌شه‌که‌ی کرد و سه‌لامی لیکرد و پاشان ته‌وانی که‌عه‌ی کرد، که‌وانی له‌ده‌ستیدا بوو، به‌ده‌ورووبه‌ری که‌عه‌ و سه‌ره‌وه‌ی سیسه‌د و شه‌ست بت هه‌بوون، به‌که‌وانه‌که ده‌یشکاندن و ئه‌یفه‌رموو: ﴿ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ۝۸۱﴾ الإسرائ: ۸۱، واتا: بلی ئاینی راست هات وه ئاینی ناحه‌ق و به‌تال نه‌ما و رژیشت به‌راستی به‌تال هه‌میشه له‌ناوچووه.

هروه ما نه یفه رموو: ﴿ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبَدِّلُ الْبَاطِلَ وَمَا يُعِيدُ ۝۱۹ ﴾ سبأ: ۴۹ ،
 وانا: (نهی موحه ممد صلی الله علیه وسلم) بلی (ثانی) پاست هات و به تال (نه ما) و
 دروست نابیتته وه و دووباره ناگه ریتته وه .
 بته کان به سه ریه کدا ده شان .

به سه ر و شتره که یه وه ته وافی ده کرد، نه و روزه نحرامی نه کرد بوو، ته نیا ته وافی
 ده کرد، که ته وافی ته و او کرد، بانگی عوسمانی کوری ته لحه ی کرد، کلیلی که عبه ی لی
 وهرگرت، فرمانی کرد ده رگای بکه نه وه، ده رگاکه ی کرایه وه و چوره ناوی و بینی
 کومه لی وینه ی تیدایه، وینه ی نبراهیم و نبراهیم بی بی دار و شتیان به کارهیتناوه
 بق دیاریکردنی چاره نووس، فه رموو ی: " قَاتَلَهُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ إِنَّ اسْتَقْسَمًا بِهَا قَطُّ "، وانا:
 خوا هاوبه ش په پداکه ران بکوژی نه گه ر روی دابی نبراهیم و نبراهیم نه وه یان
 کردبی. له که عبه دا کوتریکی له خورما دروستکراوی بینی و به دهستی خوی
 شکاندی، فرمانی کرد وینه کان سپردانه وه .

پاشان ده رگای له سه ر خوی و نوسامه و بیلال داخست، روی کرده نه و دیواره ی
 که روو به ده رگاکه یه و له نیتوان خوی و دیواره که دا سی بال ماوه بوو، له ویدا
 راوه ستا و نویژی کرد، پاشان به که عبه دا سوورایه وه و له هه موو لایه کانیه وه
 ته کبیره ی نه کرد و یه کتاناسی خوی نه و ته وه، پاشان ده رگای کرده وه،
 قوره یشیه کانیش به ریز مزگه وتیان پر کرد بوو ده یانروانی فرمانی چی شتیکیان
 له سه ر ده دات. چوارچنوه ی ده رگاکه ی گرت و نه یفه رموو: " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا
 شَرِيكَ لَهُ، صَدَقَ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ، أَلَا كُلُّ مَأْتِرَةٍ أَوْ مَالٍ أَوْ
 دَمٍ، فَهُوَ تَحْتَ قَدَمِي هَاتَيْنِ إِلَّا سِدَانَةَ الْبَيْتِ وَسِقَايَةَ الْحَاجِّ، أَلَا وَقَتْلُ الْخَطِّإِ شِبْهُ الْعُقْدِ
 السُّوْطِ وَالْعَصَا، فَفِيهِ الدِّيَةُ مُغْلَظَةٌ، مِائَةٌ مِنَ الْإِبِلِ أَرْبَعُونَ مِنْهَا فِي بَطُونِهَا أَوْلَادُهَا. يَا
 مَعْشَرَ قُرَيْشٍ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ نَحْوَةَ الْجَاهِلِيَّةِ، وَتَعَظَّمَهَا بِالْأَبَاءِ، النَّاسُ مِنْ أَنْتُمْ

وَأَدَمُ مِنْ تُرَابٍ "، واتا: هیچ خوییه کی به حق بوونی نییه جگه له الله، ته نیا و بی ماوبه شه، به لئینی خوی به جیگه یاند، به ندهی خوی سه رخست و به ته نیا کومه ل و دهسته کانی دۆراند، هه موو تۆله کردنه وه و سه روه ت و خوینیک له ژیر نه م دوو قاچه مدایه جگه له کلیلی که عب و ئاودانه حاجیان، کوشتنی نیمچه نه نقهست و کوشتن به هوی لیدانی قامچی و گۆچانه وه خوینبایی توندی له سه ره که سه د و شتره. نهی قوره هیش بزنان که خوی گه وره شکومه ندیی سه رده می نه فامی و گه وره پراگرتنی باویا پیرانی بردن، هه موو خه لکی له ئاده من و ئاده میش له گل دروست بووه، پاشان نه م ئایه تهی خوینده وه: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ (١٣) الحجرات: ١٣، واتا: نهی خه لکینه بیگومان نییه دروستمان کردوون له نیر و مییه ک وه کردومانن به چهند گه ل و هوزیکه وه تا یه کتری بناسن، به راستی به پریتزترینتان لای خوا نه و که سانه تان زیاتر له خودا ده ترسیت، بیگومان خوا زانا و ئاگاداره.

پاشان فه رمووی: "يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ مَا تَرَوْنَ أَنِّي فَاعِلٌ بِكُمْ؟"، واتا: نهی کومه لی قوره هیش چاوه پروانی چی له من ده که ن؟ وتیان: چاوه پیتی چاکه ت لی ده که بین تو برایه کی به پریتز و به خشنده و برازایه کی به پریتز و به خشنده ی. فه رمووی: من نه وه تان پی نه لیم که یوسف به براکانی خوی فه رموو: ﴿قَالَ لَا تَحْزَبْ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ﴾ یوسف: ٩٢، واتا: (یوسف) روتی نه مرق هیچ سه رزه نشت و ته شه ریکتان له سه ر نییه (له لایه ن منه وه).
برۆن ئیوه ئازادن.

۲۶- له وانهي كوژران

که فتح جيئي خوي گرت و په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) سه لامه تبي دا به هموو خه لک جگه له نو کهس نه بي، فرماني کرد نه و نو کهسه بکوژرين نه گار خويان به که عبه شدا هه لواسيبي، نه وانيش بريتي بوون له عه بدوالله ي کورپي سه عدی کورپي نه بي سه رح و عيکريمه ي کورپي نه بو جهل و عه بدولعوزاي کورپي خه تل و نه لهاريسي کورپي نوفه يلي کورپي وه هه ب و ميقيه سي کورپي سه بابيه و هه بباري کورپي نه لئه سوه د و دوو ژنه ره شي گورانبيبيژي کورپي نه خه تل که گورانيي داشورينيان به په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) ده چري و ساره ي خزمه تکاری هه ندي له به ني عه بدولموته لیب.

هه رچي کورپي نه بي سه رح بوو، نه وه بووه موسلمان، عوسماني کورپي عه فان هيناي و له په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) داواي سه لامه تبي بو کرد و داواکه ي قبول کرد. هه رچي عيکريمه بوو، نه وه ژنه که ي سه لامه تبي بو وه رگرت دواي نه وه ي هه لياتوو، په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) سه لامه تبي پي دا و گه رايه وه و به جوانترين شيوه بووه موسلمان.

کورپي نه خه تل و نه لهاريس و ميقيه س و يه کيک له و دوو نافرته گورانبيبيژه کوژران، ميقيه س پيشتر موسلمان بوو، دواتر له نيسلام هه لگه رابووويه وه و چووه ريزي هاوبه ش په يداکه رانه وه، سه باره ت به هه بري کورپي نه لئه سوه ديش، نه وه بوو ريي به زه ينه بي کچي په يامبهري خوا گرت کاتي کوچي کرد، ته نگی پي هه لچني هه تاوه کو که و ته سه ر تاشه به رديک و کورپه له که ي له بارچوو، هه ليات پاشان بووه موسلمان و به جوانترين شيوه موسلمان بوو، په يامبهري خوا(صلي الله عليه وسلم) سه لامه تبي دا به ساره و يه کيک له و دوو نافرته گورانبيبيژه و هه ر دوو کيان موسلمان بوون.

له به یانبی رۆژی دواى فەتح، په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) مه‌ئسا و بۆ خه‌ك و تارى دا، سوپاس و ستایشی خواى گه‌وره‌ی کرد به و جوړه‌ی شایسته به خواى گه‌وره‌ی بى، پاشان فەرمووی: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مَكَّةَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ، فَهِيَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَلَا يَحِلُّ لِأَمْرِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ فِيهَا دَمًا، أَوْ يَعْضُدَ بِهَا شَجَرَةً، فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ لِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَقُولُوا: إِنَّ اللَّهَ أَذِنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ، وَإِنَّمَا حَلَّتْ لِي سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ، وَقَدْ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ، فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ"^۱، واتا: ئەى خەلكینه، ئەو رۆژه‌ی خواى گه‌وره ئاسمانه‌كان و زه‌ویی دروست کرد، مه‌ككه‌ی پیروز کرد هه‌تاوه‌كو رۆژی قیامت، بۆ هیچ به‌نده‌یه‌ك كه باوه‌ری به‌خوا و رۆژی ناخیره‌ته هه‌لال نیه‌ی خوینی تیدا بپێژێ یان دره‌ختێك بپێته‌وه. ئەگەر كه‌سێك به‌م شه‌ره‌ی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ویستی شه‌ری تیدا بكات، بلێن: خواى گه‌وره مۆله‌تی نه‌وه‌ی به‌په‌یامبه‌ره‌كه‌ی داوه و مۆله‌تی به‌ ئیوه نه‌داوه. ته‌نیا كاترۆمیری رۆژێك نه‌وه‌ی بۆ هه‌لال‌كردم، هه‌رامییتی نه‌مپۆی گه‌راپه‌وه و وه‌ك چۆن له‌دوینیدا هه‌رام بوو، با نه‌وه‌ی لێره‌دا ئاماده‌یه ئەم حوكمه به‌وانه بگه‌یه‌نی كه ئیستا لێره‌دا ئاماده نین.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سریه‌كانی نارد بۆ سه‌ر ئەو بتانه‌ی ده‌رووبه‌ری كه‌عه، هه‌موویان شكێنران، له‌وانه: لات و عوزا و مه‌نات، جارده‌ری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌مه‌ككه‌ جارێ دا: "هه‌ركه‌سێ باوه‌ری به‌خوا و رۆژی ناخیره‌ته هه‌یه، هه‌ر بتێکی له‌مالدا هه‌یه با بیشكێنی".

^۱ - بوخاری (۴۹۵) و موسلیم (۱۳۵۶) شیخ‌الرعبان کردوه.

۲۷- نماز کردن به و بایه ته فیهیانهی لهم غه زودا ههیه

ناشته وایی حوده بیبیه پیشه کی و ده سته کی نه م فه تحه گه وره یه بوو، چونکه نه ن
ناشته واییه نارامیی هینایه بوون و خه لکیی به بی ترس له نیسلامیان ده کۆلییه وه،
نه و موسلمانانهی له مه که به نهینیی موسلمان بوون، توانییان موسلمان بوونیان
ناشکرا بکن و بانگه وازی بۆ بکن و گفتوگۆی له سه ر بکن، به هۆیه وه زۆریک که س
بوونه موسلمان، له بهر نه وه خوای گه وره ناوی لینا (الفتح): ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا
﴿۱﴾ الفتح: ۱، وانا: (نهی موحه مه د صلی الله علیه وسلم) بیگومان نییه
سه رکه و تنیکی ناشکرمان پی دایت (که ریکه وتنی حوده بیبیه یه).

له باره ی حوده بیبیه وه دابه زی. عومه ر وتی: نهی په یامبه ری خوا نه وه فه تح بوو؟
فه رموی: "به لی".

خوای گه وره دووباره ی ده کاته وه که نه و ریکه وتنه، فه تح بووه و نه فه رموی: ﴿لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّسُلَ بِالْحَقِّ لِنَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ
مُحَلِّقِينَ رُءُوسِكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ
فَتْحًا قَرِيبًا ﴿۲۷﴾ الفتح: ۲۷، وانا: سویند به خوا بیگومان خوا نه و خه وه ی که
پیغه مبه ره که ی دیبوی به راستی گپراو هینایه دی که (ووتبوی) دلنیا بن ده چنه ناو
مزگه وتی حرام (که عبه ی پیروز) به وویستی خوا به نارامی و بی ترس، سه رتان
تاشیووه یان کورتان کردۆته وه، (له دوژمن) ناترسن، جا نه وه دی (خوا) ده یزانی نیوه
نه تان ده زانی (که خیر له ریکه وتن دایه) وه جگه له (چوونه مه که) برپاری داوه
سه رکه و تنیکی نزیک (بۆ نیوه که ریکه وتنی حوده بیبیه یه).

۱- نه بو داوود نیخراهی کره وه (۲۷۳۶).

ئەمە کاری خوای مەزنە، کە لە پێش کارە مەزن و گەرەکانەو کۆمەڵی پێشەکی و رێشوینی بۆ بسازینی تاوێکو بۆی ببیتە دەروازە و ئاماژە پێدەر بێ.

بەش

ئەمانە ی تیدا دەبینریت:

- ئەگەر خەلکانی پەیمانەر شەری کەسانیک بکەن کە لەئەستوی پێشەوادان، ئەو دەبیتە جەنگ بۆ پێشەوا و پەیمان و بەئینی لەنتوانیاندا نامینی، چونکە پەلاماری کەسانیکیان داوێ پارێزگاری لیکردنیان لەئەستوی پێشەوای موسلمانانە.
- ئەگەر هەموویان بەو کارە رازی بن و رەتی نەکەنەو، ئەو هەموویان بەهەلۆشینەری ئەو پەیمانە دادەنرین.
- جائیزە لەگەڵ شەپکەرانداندا ئاشتی بکریت بۆ ماوەی دە سال.
- نێردراوی بیباوە پان ناکوژریت.
- جائیزە لەولاتی بیباوە پاندا شەوبمینیتهو ئەگەر بانگەوازیان پێ گەشتی.
- جائیزە کەسی سیخوڕ بکوژریت ئەگەر موسلمانیش بووبیت، لەبەر ئەو بوو عومەری کوپی خەتاب (خوای لی رازی بی) داوای لە پەيامبەری خوا کرد (صلی الله علیه وسلم) کە رێگە ی بدات حاتەبی کوپی ئەبی بەلتەعە بکوژیت، چونکە حاتەب هەوایی بۆ خەلکی مەککە نارد، پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) نەیفەرموو ناکوژریت لەبەر ئەوێ موسلمانە، بەلکو فرموی: "تۆ چووانی کە خوای گەرە بەئەهلی بەدەری فرموو

- چؤنتان بووى وهها بكن^۱ په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) وهلامى داپه وه، نه وهى ريگره حاته ب بكوژدى، نه وهيه به شدارى به در بووه.
- تاوانى گوره جگه له هاوبهش برياردان به چاكهى گوره ده سپرديته وه، ههروهك تاوانى نه و سيخوريپيهى حاته ب به به شدارى بوونى له به در سراپه وه.
 - جائيز و بهلكو موسته حه به له به ردهم نيتر دراوى دوژمندا زورى و هيژ و تواناي موسلمانان ده برخريت نه گه ر نيتر دراوانى دوژمن هاتن بولاي پيشه واي موسلمانان، ههروهك چؤن پادشايانى ئيسلام نه وه دهكهن، ههروهك په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له شهوى چوونه مهككه وه فرمانى كرد تاگر بكنه وه و فرمانى به عه باسپيش كرد لاي(خطم الجبل) نه بو سوفيان رابگريت، تاوهكو له و تهنگه به ريپه دا سه ربازانى ئيسلام ببينى.
 - جائيزه بو شه پى موباح(ريپيدراو) به بى ئيحرام بجپته مهككه وه.
 - راگه ياندنى روون و راشكاو به وهى به زهبرى هيژ مهككه فتهح كرا، ههروهك كوراي زانايان بو نه وه دهچن، ته نيا شافيعى^۲ و نه حمه د له بوچوونتيكدا پيچه وانى نه وهن.
- شتيكي ترى تيديه ريگر بوو له وهى دابهش بگريت، چونكه نه و شوينه شوينى خواپه رستى و مالى پيروزى خواى گوره يه و وه قفه له لايه ن خواى گوره وه.
- ههروهها پيويسته نه و كه سه بكوژديت كه جنوى به په يامبهري(صلى الله عليه وسلم) ده دات، كوشتنى حه ديكه و ده بى جيبه جى بگريت، چونكه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) سه لامه تى نه دا به ميغه يسي كورپى صه بابو و كورپى نه خته ل و نه و دوو ژنه جاريه يه كه به داشورينى نه و گورانبيان دهوت، ههروهك دياره ژنانى خهلكانى شهركه ر و منداليان ناكورژديت.

^۱ - بوخارى(۹۳۸۳) و موسليم(۳۴۹۴) نيفراحيان كرووه.

^۲ - الام للشافعي ۲۵۸/۹-۲۵۹.

۲۸- غه زودی حونیه‌یین که ناوده‌بریت به غه زودی نه وتاس

دوو شوینن له نیتوان مه‌ککه و تانیف، نه و شه‌ره به شویننی روودانه‌که یه‌وه ناوئراوه، مه‌روه‌ها ناوده‌بریت به شه‌ری هوازن، چونکه چه‌کدارانی هوازن بوون هاتن بق شه‌ری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم).

ئین ئیسحاق نه‌لی: که هوازن نه‌وه‌یان بیسته‌وه په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) مه‌ککه‌ی فته‌ح کردووه و خوای گه‌وره سه‌رکه‌وتووی کردووه، مالیکی کوپی عه‌وف نه‌لنه‌سری کزیکردنه‌وه، له‌گه‌ل هوازندا ته‌واوی سه‌قیفیش کۆبوونه‌وه، موزه‌ر و ته‌واوی جوشه‌م و سه‌عدی کوپی به‌کر و خه‌لکانیکی نه‌وه‌ی هیلال که کم بوون کۆبوونه‌وه. له‌قه‌یسی عیلان ته‌نیا نه‌و خه‌لکه کۆبوونه‌وه، له‌هوازنیشدا ته‌نیا که‌عب و کیلاب ناماده نه‌بوون، له‌جه‌شمیشدا ته‌نیا دوره‌یدی کوپی نه‌لسسیمه ناماده نه‌بوو که پیاوینکی به‌ته‌من بوو، به‌لام بقوون و شاره‌زایی به‌شه‌ر مه‌بوو، که‌سینکی نازاو نه‌زمووندار بوو، سه‌قیفیش دوو گه‌وره‌که‌ی و له‌نه‌حلافیش قاریی کوپی نه‌لنه‌سوه‌د و له‌نه‌وه‌ی مالیکیش سه‌بیعی کوپی نه‌لحاریس و براکه‌ی که نه‌حمه‌ری کوپی نه‌لحاریس بوو، سه‌ره‌رشتیاریی نه‌و خه‌لکه درایه ده‌ست مالیکی کوپی عه‌وف نه‌لنه‌سری.

که به‌ریکه‌وتن بق سه‌ر په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، سه‌روه‌ت و ژن و مندالیشیان هینا، که دابه‌زیه نه‌وتاس، خه‌لکه‌که لای کۆبوونه‌وه و دوره‌یدی کوپی نه‌لسسیمه‌شیان تیدا بوو، پیوووتن: وتی: چیه‌ گویم له‌ده‌نگی و شتر و زه‌پینی که‌ر و گریانی مندال و باره‌ی مه‌ر و بزنه؟ وتی: مالیکی کوپی عه‌وف ژن و مندال و مه‌ره و مالاتیسی له‌گه‌ل نه‌و خه‌لکه‌دا هیناوه. وتی: بزچی؟ وتی: نه‌مه‌وی نه‌و پیاوانه‌ی لی‌ره‌ن، شه‌ری مان و نه‌مان بکه‌ن له‌به‌ر ژن و منداله‌کانیان. وتی: سویند به‌خوا تق شوانی مه‌ری و له‌م بواره نه‌زانی، هیچ شتیک نییه مرۆفی دۆپاو

بگيرته وه. نه وهی سوود به تو بگه یه نی ته نیا پیاویکه به هوی شمشیر و تیره که یه وه سوودت پی دهگه یه نی، نه گه ر له م شه ره شدا بدوینی، نه وه به تیا چوونی که سوکار و سه روه که ت شه رمه زار و ریسوا نه بی. وتی: تو چووی به ته مه ندا و عه قلیشت پیر بووه، نه ی هوازن سویند به خوا یان ده بی گوپرایه لم بن، یان خۆم ده دم به سه ر نه م شمشیره مدا تاوه کو له پشتمه وه درده چیت. بوی نه وه ی وت، حه زی نه کرد دوره يد له و شه رده دا بۆچوون و باسی هه بی.

نه وانیش وتیان: گوپرایه لیت ده که یین. دوره يد وتی: نه مه رۆژیکه له ژیاندا نه مبینیوه.

پاشان مالیک به خه لکه که ی وت: نه گه ر نه وانقان بینی، نه وه کالانی شمشیره کانتان بشکیفن و توند و تۆل وه ک په لاماردانی یه ک که س په لامار بده ن.

که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه والی نه وانی گوئی لیبوو، عه بدوالله ی کورپی نه بی حه درد نه لئه سه میی ناره لایان، فرمانی پی کرد بجیته نیو نه و خه لکه و تیا یاندا بمینیتته وه تاوه کو بزانی چیان ده وی و پاشان هه والی نه وانیان بۆ بهینی. کورپی حه درد رۆیش و چوره نیویان هه تا زانیی بۆچی کۆبوونه ته وه، بۆی ده رکه وت کۆبوونه ته وه بۆ شه پرکردنی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و گوپیستی مالیک له هه وازن بوو که نیازیان چیه، پاشان گه رایه وه بۆ لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و هه واله که ی پینگه یاند.

کاتیک په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سوپای به ریتخت بۆ هوزان، بۆی باسکرا که سه فوانی کورپی ئومه یه کۆمه لی قه لغان و چه کی هه یه، نه گه رچی له کاته دا سه فوان هاوبه ش په یدا که ر بوو، هه والی بۆ نارد و فرمووی: "یا ابا أمیه اعرنا سلاحک هذا تلقی فیہ عدونا غدا"، واتا: نه ی نه بو ئومه یه، چه که که تمنان به نه مانه ت پی بده به یانیی بۆ شه ری دوژمنه که مان ده وی. نه ویش وتی: نه مه

به زۆره ئه‌ی موحه‌مه‌د؟ فه‌رمووی: "بَلْ عَارِيَةٌ مَّضْمُونَةٌ حَتَّىٰ نُؤَدِّيَهَا إِلَيْكَ"، واتا: نه‌خێر، به‌لكو به‌ئهمانه‌ت و پارێزراوییه‌وه بۆت ده‌یگێڕینه‌وه. وتی: بۆ ئه‌مه كێشه‌یه‌ك نییه. سه‌د قه‌لغانی دا به‌په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌وه‌ی پتووستی بوو.^۱

ئیه‌ن ئیسحاق ئه‌لی: له‌جابه‌ری كۆری عه‌بدوالله‌وه وتی: كه‌ گه‌یشتینه سه‌ره‌تای دۆلی حونه‌ین، لاماندایه دۆلێك له‌دۆله‌كانی تیهامه، به‌ره‌و خواره‌وه ده‌چووین، له‌تاریكایی به‌ربه‌یاندا بوو، به‌لام ئه‌وان پێش ئیمه‌ گه‌یشتبوونه ئه‌و دۆله‌ و له‌و شوینه‌ و به‌رته‌سكاییه‌كانیدا بۆسه‌یان دانا‌بوو، سوێند به‌خوا وه‌ك په‌لاماردانی یه‌ك پیاو په‌لاماریان داین، كه‌س نه‌یده‌په‌رژا به‌سه‌ر ئه‌وی تردا، په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) لای دایه‌وه لای راست و فه‌رمووی: "إِلَىٰ أَيْنَ أَتَيْتُمُ النَّاسَ؟ هَلُمَّ إِلَيَّ، أَنَا رَسُولُ اللَّهِ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ"، واتا: ئه‌ی خه‌لكینه به‌ره‌و كۆی ده‌چن؟ وه‌رن بۆلای من، من موحه‌مه‌دی كۆری عه‌بدوالله‌م.

چه‌ند كه‌سه‌یكی پشتیوانان و كۆچه‌ران و بنه‌ماله‌كه‌ی لای په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) مابوونه‌وه، له‌وانه‌ی له‌كۆچه‌ران لای مابوونه‌وه، ئه‌بو به‌كر و عومه‌ر بوون، له‌بنه‌ماله‌كه‌شی عه‌لی و عه‌باس و ئه‌بو سوفاینی كۆری ئه‌لحاریس و كۆره‌كه‌ی و فه‌زلی كۆری عه‌باس و ره‌بیه‌ی كۆری ئه‌لحاریس و ئوسامه‌ی كۆری زه‌ید و ئه‌یمه‌نی كۆری ئوم ئه‌یمه‌ن بوون، ئه‌یمه‌ن ئه‌و رۆژه كۆژا.^۲

ئیه‌ن ئیسحاق ئه‌لی: له‌عه‌باسی كۆری عه‌بدولموته‌لیبه‌وه، وتی: من له‌گه‌ل په‌یامبهر(صلی الله علیه وسلم) دا بووم، جله‌وی ئیستره‌كه‌یم گرتبوو، پیاوێکی چوارشانه و ده‌نگ گر بووم، په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) كه‌ بینی ئه‌و

^۱ - ئه‌بو داوود شیخراجه‌ی كۆروه (۳۵۶۲).

^۲ - به‌روانه: سیره‌ی این هشام ۲/ ۴۳۷-۴۴۰.

^۳ - به‌روانه: سیره‌ی این هشام ۲/ ۴۴۲-۴۴۳.

خه لکه چون شپرز بوون، فهرمووی: "إِلَىٰ أَيْنَ أَيُّهَا النَّاسُ؟" واتا: نهی خه لکینه بز کوئی؟ بینی کهس ناگای له هیج نه ماوه، بویه فهرمووی: "يَا عَبَّاسُ اصْرُخْ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، يَا مَعْشَرَ أَصْحَابِ السَّمْرَةِ"، واتا: نهی عه عباس هاوار بکه نهی کومه لی پشتیوان، نهی کومه لی هاوه لان. نه وانیش وه لامیان دایه وه: به فیدات بین به فیدات بین. خویان کز کرده وه و خویانیان گه یانده لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم). که سه د کهس لای کز بوویه وه، ده ستیان کرده شه پرکردن. یه که مین بانگه وازتک: نهی پشتیوانان بوو، دواتر: نهی خه زره ج. له شه ردا خوراگر بوون، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده یروانی و که بینی شهر گرم بوو، فهرمووی: "أَنَا نَيْسَتَا نُهُوتَا سَ گَری گرتوه".^۱

کهسانی تر نه مه شیان زیاتر کردوه:

أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ

أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ^۲

واتا: من په یامبه رم و دروش نییه، من کوری عه بدولموته لیبم.

له سه حیجی موسلیمدا هاتوره: پاشان په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کومه لی ورده چه و به ردی مه لگرت و هاویشتی به ده موچاوی بیباوه راندا و پاشان فهرمووی: "انْهَزْمُوا رَبِّ مُحَمَّدٍ"، واتا: دوزان به په روه ردگاری موحه ممه د. هر بویانی ده هاویشت مه تاوه کو وه هایان لیتهات پیشه وهی خویانیان نه ده بینی و هه لده هاتن.^۳ نین ئیسحاق نه لی: که هاوبه ش په یدا که ران دوزاند، رویشتن بق تائف و مالیکی عه وفیشیان له گه ل بوو، هه ندیکیان له نه وتاس سه ربازگه یان کرده وه، هه ندیکیشیان

^۱ - بیروانه: سیرة ابن هشام ۲/۴۴۱-۴۴۵.

^۲ - بوخاری (۲۸۶۱) و موسلیم (۱۷۷۶) شیخراجیان کردوه.

^۳ - موسلیم شیخراجی کردوه (۱۷۷۵).

^۴ - بیروانه: سیرة ابن هشام ۲/۴۵۳.

روویان کرده نه‌خله. په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌بو عامری نه‌شعهری نارد به‌شوین نه‌وانه‌ی روویانکرده نه‌وتاس. له‌وانه‌ی دۆر‌ابوون و روویانکرده‌بووه نه‌وی شه‌ریان کرد هه‌تاوه‌کو نه‌بو عامر به‌تیریک کوزرا، نه‌بو موسای نه‌شعهری نالاکه‌ی هه‌لگرت که برزای نه‌بو عامر بوو، شه‌پی کرد هه‌تاوه‌کو خوی گه‌وره په‌سه‌ر نه‌و هاوبه‌ش په‌یدا‌که‌رانه‌دا سه‌ریخست، بکوژی نه‌بو عامری کوشت، دواتر په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَبِي عَامِرٍ، وَاجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ"، واتا: خویه گیان له‌نه‌بو عامر خۆش به و له‌پۆزی قیامت‌دا بیخه‌ره سه‌ره‌وه‌ی زۆریک له‌مه‌خلوقاتی خۆت، داوای لیخۆشبوونی بۆ نه‌بو موساش کرد^۱.

مالیکی کوپی عه‌وف رویشت تاوه‌کو له‌قه‌لایه‌کی سه‌قیف خۆی قایم کرد، په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی کرد سه‌بایه و ده‌سکه‌وته‌کان کۆبکرینه‌وه، هه‌موو نه‌وانه کۆکرانه‌وه و به‌رپیخستن بۆ جیعرانه، شه‌ش هه‌زار سه‌بایه و بیست و چوار هه‌زار وشتر و زیاتر له‌چل هه‌زار سه‌ر مه‌ر و چوار هه‌زار ئوقیه‌ی زیوو بوو، دوا‌ی ده‌شه‌و و شتی‌ک په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌و شتانه‌ی دابه‌شکرد به‌سه‌ر موسلماناندا و به‌شی دل‌پاگیراوانی‌شی(المَوْلَفَةُ قُلُوبُهُمْ) دا، له‌سه‌ره‌تای به‌شه‌کانی تردا به‌شی نه‌وانی دا.

ئیبین ئیسحاق نه‌لی^۲: له‌نه‌بو سه‌عیدی خودرییه‌وه نه‌لی: که په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌و ده‌سکه‌وتانه‌ی دابه‌شکرد به‌سه‌ر قوره‌یش و هۆزه‌کانی عه‌ره‌ب و هیچ شتیکی به‌پشتیوانان نه‌دا، نه‌مه لای پشتیوانان گران بوو، هه‌تا نه‌وه‌ی ورتنه ورتیان زۆرتر بوویه‌وه و یه‌کیکیان وتی: سویند به‌خوا په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌قه‌وم و که‌سی خۆی گه‌یشته‌وه. سه‌عدی کوپی عوباده رویشت بۆلای

^۱ - بوخاری(۱۲۲۳) و موسلیم(۲۴۹۸) ئیخراجیان کردوه.

^۲ - بروه: سیره ابن هشام/۲/۱۹۸-۵۰۰.

په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) و وتی: ئەى په یامبه‌ری خوا، به و ده‌سکه و تانه‌ی دابه‌شت کرد و پشکی پشتیوانانته‌دا، قه‌ومه‌که‌م شتیکیان له‌دلدا بۆ دروست بووه، پشکی گه‌وره‌ت به‌قه‌ومی خۆت و هۆزه‌کانی عه‌ره‌ب دا و پشتیوانان هیچ شتیکیان بۆ نه‌بوو. په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "ئەى تۆ چى ئەئى ئەى سه‌عد؟". سه‌عد وتی: ئەى په یامبه‌ری خوا منیش یه‌کیکم له‌قه‌ومه‌که‌م. فه‌رمووی: "ئا له‌م شوین و ده‌شته‌دا قه‌ومه‌که‌تم بۆ کۆبکه‌ره‌وه". ته‌نیا پشتیوانان له‌و شوینه‌دا کۆبوونه‌وه و خه‌لکانی تر له‌وی هه‌لسان.

که کۆبوونه‌وه، سه‌عد هات و وتی: ئەى په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) وا کۆمه‌لی پشتیوانانم بۆت کۆکرده‌وه. په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) هات بۆلایان و سوپاس و ستایشی شایسته به‌خوای گه‌وره‌ی فه‌رموو، پاشان فه‌رمووی: "يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، مَا قَالَهُ بَلَّغْتَنِي عَنْكُمْ، وَجِدَّةٌ وَجَدْتُمُوهَا فِي أَنْفُسِكُمْ، أَلَمْ آتِكُمْ ضُلَالًا فَهَدَاكُمُ اللَّهُ بِي، وَعَالَةً فَأَغْنَاكُمُ اللَّهُ بِي، وَأَعْدَاءَ فَأَلْفَ اللَّهُ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ؟"، واتا: ئەى کۆمه‌لی پشتیوانان، پیم‌گه‌یشتوووه که شتتان له‌دلدا بۆ دروست بووه، ناخۆ ئیوه گومرا نه‌بوون، خوای گه‌وره به من هیدایه‌تی ئیوه‌ی دا، هه‌ژار بوون به من ده‌وله‌مندی کردن، دوژمنی یه‌ک بوون خوای گه‌وره کردنی به‌برای یه‌کتر و هۆگری یه‌کتری کردن؟! وتیان: به‌لی، خوا و په یامبه‌ره‌که‌ی خاوه‌ن منه‌ت و فه‌زلن به‌سه‌رمانه‌وه. پاشان فه‌رمووی: "أَلَا تُجِيبُونِي يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ؟"، واتا: ناخۆ وه‌لام ده‌دنه‌وه ئەى کۆمه‌لی پشتیوانان؟ وتیان: به‌چی وه‌لامت بده‌ینه‌وه ئەى په یامبه‌ری خوا، فه‌زل و منه‌ت هی خوا و په یامبه‌ره‌که‌یه‌تی. فه‌رمووی: "أَمَا وَاللَّهِ لَوْ سَأَلْتُمْ لَقُلْتُمْ، فَلَصَدَقْتُمْ وَلَصَدَقْتُمْ: أَتَيْتَنَا مُكْذِبًا فَصَدَقْنَاكَ، وَمَخَذُولًا فَنَصَرْنَاكَ، وَطَرِيدًا فَأَوَيْنَاكَ، وَعَائِلًا فَأَسَيْنَاكَ، أَوْجَدْتُمْ عَلَيَّ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ

فِي أَنْفُسِكُمْ فِي لُعَاغَةٍ مِنَ الدُّنْيَا، تَأَلَّفْتُ بِهَا قَوْمًا لِيُسَلِّمُوا، وَوَكَّلْتُكُمْ إِلَى إِسْلَامِكُمْ، أَلَا تَرْضَوْنَ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالشَّاءِ وَالْبَعِيرِ، وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ إِلَى رِجَالِكُمْ، قَوْلَ الَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَمَّا تَنَقَّلِبُونَ بِهِ خَيْرٌ مِمَّا يَنْقَلِبُونَ بِهِ، وَلَوْلَا الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ، وَلَوْ سَلَكَ النَّاسُ شِعْبًا وَوَادِيًا، وَسَلَكَتِ الْأَنْصَارُ شِعْبًا وَوَادِيًا لَسَلَكَتُ شِعْبَ الْأَنْصَارِ وَوَادِيَهَا، الْأَنْصَارُ شِعَارٌ وَالنَّاسُ دِنَارٌ، اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْأَنْصَارَ، وَأَبْنَاءَ الْأَنْصَارِ، وَأَبْنَاءَ أَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ"، واتا: سویند به خوا ئەگەر ئەمە بلین ئەو راست دەکن و بەراستی دەخرینەو ئەگەر ئیوەش بلین: تو که هاتی بۆلای ئیمە خەلک توپان بەدرو دەزانی، ئیمە توپان بەراستی زانی، پشتت تیکرابوو ئیمە بووینە پشتیوانت، دەرکرابوو ئیمە دالدهمان دای، دلشکاو بووی ئیمە دلمان دایتهو، ئەی پشتیوانان ئیوە لەسەر لیکێ دنیا لەدەر ووتاندا بەرانبەر بە من شت دروست بوو، من ئەوهم بەخەلکی داوه تاوهکو ببه موسلمان، ئەی کۆمەلی پشتیوانان ئایە رازی نابن خەلکی بەمەر و وشترهوه بگەرینەو و ئیوەش بەپەيامبەری خواوه بگەرینەو بۆلای کۆلۆبارەکانتان، سویند بەو کەسە گیانی منی بەدەسته، ئەو هی ئیوە پنی دەگەرینەو باشتره لهو هی ئەوان پنی دەگەرینەو. ئەگەر هیجرت نەدەبوو ئەو یەکیک دەبووم لە پشتیوانان، ئەگەر خەلکی بەدۆلێکدا بچن و پشتیوانانیش بەدۆلێکی تردا، ئەو من دۆلی پشتیوانان دەگره بەر، پشتیوانان بەرگی پارێزەری جەستن که نزیکترن بەپەيامبەری خوا، خەلکیش بەرگی سەروترن، خویە گیان بەزەبیت بە پشتیوانان و منالی پشتیوانان و منالی منالانی پشتیواناندا بیتەو.

ئەلی: ئەو خەلکە گریان تاوهکو ریشیان تەربوو، وتیان: ئیمە رازین بەو هی پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەپشکی ئیمە بی، پاشان پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) رویشت و ئەوانیش بلاویان لیکرد.^۱

^۱ موسلیم نیشراعی کردوو (۲۵۰۶).

بهش

شاندی هوازن هاتن بۆلای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) که چوارده پیار بوون و به سه روکایه تی زوههیری کوپی سرد، نه بو برقانی مامی شیرینی په یامبهری خویان له گه لیبوو، داویان کرد به پیدانه وهی سه بایه و سه روه ته کان منه تیان بخاته سر، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "إِنَّ مَعِيَ مَنْ تَرَوْنَ، وَإِنَّ أَحَبَّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ، فَأَبْنَاؤُكُمْ وَنِسَاؤُكُمْ أَحَبُّ إِلَيْكُمْ، أَمْ أَمْوَالُكُمْ؟"، واتا: نه بینن نه و خه لکم له گه له و منیش به شم کردوون به سه ریاندا، کامه تان به لاهه خو شه ویستره پیتان بدریته وه، ژن و مندالتان یان سه روه ته که تان؟ وتیان: ئیمه ژن و مندالمان به هیچ شتیکی تر به راورد ناکهین، فرمووی: "إِذَا صَلَّيْتُ الْغَدَاةَ فَقُومُوا فَقُولُوا: إِنَّا نَسْتَشْفِعُ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْمُؤْمِنِينَ وَنَسْتَشْفِعُ بِالْمُؤْمِنِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنْ يَرُدُّوا عَلَيْنَا سَبِينًا"، واتا: نه گهر نوژی به یانیمان کرد، ئیوه هه لسن بلین: به تکای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) داوا له باوه پداران ده کهین و به تکای باوه پدارانیش داوا له په یامبهری خوا ده کهین سه بایه کانمان بۆ بگپنه وه.

که نوژی به یانی کرا و هه لسان و نه وه دیان وت، په یامبهری خواش (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "أَمَّا مَا كَانَ لِي وَلِبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَهُوَ لَكُمْ، وَسَأَسْأَلُ لَكُمْ النَّاسَ"، واتا: نه وهی بۆ من و نه وه کانی عه بدولموته لیب بووه نه وه نه تانده مه وه، بۆ نه وی تر له خه لکی داواتان بۆ ده که م.

کوچه ران و پشتیوانان وتیان: نه وهی بۆ ئیمه بووه وا نهیدهینه په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم). نه قره عی کوپی حابس وتی: به شی خووم و نه وهی ته میم نادهینه وه. عویهینهی کوپی حصن وتی: به شی خووم و فزاره نادهینه وه. عه باسی کوپی مرداس وتی: من و نه وهی سوله ییمیش نایدیهین، به لام نه وهی سوله ییم وتیان:

نه وهی به شی نئمه بووه بۆ په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم). عه باسی کوری مرداس وتی: نئوه منتان شهرمه زار کرد. په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "إِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ قَدْ جَاءُوا مُسْلِمِينَ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ سَبِيَّهُمْ، وَقَدْ خَيْرْتُهُمْ فَلَمْ يَعْدِلُوا بِالْأَبْنَاءِ وَالنِّسَاءِ شَيْئًا، فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَطَابَتْ نَفْسُهُ بِأَنْ يَرُدَّهُ فَسَبِيلُ ذَلِكَ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْتَمْسِكَ بِحَقِّهِ فَلْيُرِدْ عَلَيْهِمْ وَلَهُ بِكُلِّ فَرِيضَةٍ سِتُّ فَرَائِضَ مِنْ أَوْلَى مَا يَفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا"، واتا: نه مانه به موسلمانیتیی هاترونه ته لای من، نه وانم سه رپشک کرد، ژن و مندالیان به هیچ شتیکی نه گورییه وه، هر که سی ژن و مندالی نه مانی بهرکه وتوووه و به دلوه ده یگیریته وه بیگیریته وه، هر که سیکیش نه یوی پشکی خوی بیاریزی، با نه وه یان بۆ بگیریته وه و به رانبه ر به هر که سیک زگ و زای شهش جاری بۆ نه بی.

خه لکه که وتیان: نئمه به دلوه بۆ په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ده یگیریته وه. په یامبهری خواش (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "إِنَّا لَا نَعْرِفُ مَنْ رَضِيَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَرْضَ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرْفَاؤُكُمْ أَمْرُكُمْ"، واتا: نئمه نازانین کامه تان رازین و کامه تان نارازین، بگه ریته وه و گه وره کانتان بۆچوونی نئوه مان بۆ بهیینی.

نه وانیش ژنان و مناله کانیاں گه پانده وه و په یامبهری خواش (صلی الله علیه وسلم) هر سه بایه یه ک بهرگتیکی قیپتی کرده بهری.

۲۹- ناماژهدان به هندی له و بابه ته فیهی و حیکمه تانه ی له و شه رده دا شه بوون

خوای گه وره به لینی به په یامبهره که ی دابوو، که به لینی راستگو یانه یه، به لینی پی دابوو که مه که ی فته کرد، خه لکی به کومه ل کومه ل دینه نئو نایینه که یه وه، ته واری عه ره بی بۆ ملکه چ کرد. که فته تحی روون هاته دی، حیکمه تی خوا وه ما بوو

دلی هوازن و شوینکه و ته‌کانی رهق ببن بق سهر ئیسلام و ناماده‌سازین بق شهری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) و موسلمانان، نه‌وش تاوه‌کو فرمانی خوا و شکو‌دارکردنی په‌یامبه‌ره‌که‌ی و سرخستنی نایینه‌که‌ی دهربخات، تاوه‌کو ده‌سکه‌و‌ته‌کانیان ببیته سوپاسیک بق نه‌هلی فه‌تح، تاوه‌کو خوی گه‌وره په‌یامبه‌ری به‌نده‌ی خوی پیشانی نه‌و هیزه گه‌وره‌یه بدات که موسلمانان کان نمونه‌یان نه‌بینیوو، جاریکی تر هیچ عه‌ره‌بیک نه‌توانی رووبه‌پوویان ببیته‌وه، تاوه‌کو زوریکی حکمه‌تی تر که بق نه‌وانه دهرکه‌وی که لی راده‌مینن.

حکمه‌تی خوی گه‌وره وه‌های پیویست کرد، سهره‌تا تالیی شکست بداته موسلمانان سهرباری زوری ریژه و تفاقیان، نه‌وان به‌هوی فه‌تحوه سهریان به‌رزکردبووه‌وه و وک په‌یامبه‌ری خویان نه‌کرد که چوو مه‌که‌وه سهری نزم کردبووه‌وه وه‌خت بوو چه‌ناگه‌ی له‌زینی وشتره‌که‌ی بدات وه‌ک ملکه‌چییه‌ک بق گه‌وره‌یی خوی گه‌وره، به‌وه‌ی حه‌ره‌می پیروزی بق حه‌لا‌کرد که له‌پیشتر و دواتردا بق هیچ که‌سیکی حه‌لال نه‌کردوو، تاوه‌کو خوی گه‌وره روونی بکاته‌وه بق نه‌و که‌سه‌ی نه‌یووت: نه‌م‌رق به‌هوی ژماره که‌میبه‌وه ناشکیین. بیگومان سهرکه‌وتن هه‌میشه لای خوی گه‌وره‌یه، به‌هوی هه‌رکه‌سی سهرکه‌وی، نه‌و که‌سه دپانی به‌سهر نایه‌ت، هه‌رکه‌سیکیش بدپرنی سهرخه‌ریکی بق په‌یدا نابی. نه‌وه خوی گه‌وره بوو سهرکه‌وتنی نایین و په‌یامبه‌ره‌که‌ی هینایه‌دی نه‌ک نه‌و زوریه‌تان که پی سهرسام بوون، نه‌و زورییه هیچ سوودنیکتان پی ناگه‌یه‌نی، بویه هه‌له‌هاتن، که دلیان شکا، نه‌م نایه‌ته‌ی بویان نارد و دلیان راگرت: ﴿ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا﴾ التوبة: ۲۶، واتا: له‌پاش نه‌وه خوا نارامی خوی نارد بق سهر پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی و بق سهر بپواداران وه سهربازانیکي(له‌ناسمانه‌وه)نارده خواره‌وه که ئیوه نه‌تاند‌ه‌بینین.

حیکمه‌تی خوا وه‌های پیویست کرد، سرکه‌وتن و ده‌سکه‌وته‌کان بداته شکاوه‌کان:

﴿ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُكِنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ ﴾ القصص: ٥ - ٦ ، واتا: ئیمه ده‌مانه‌وئیت (به‌چاکه‌ی

خۆمان) منه‌ت بنین به‌سەر ئه‌وانه‌ی که لاواز و ژیر ده‌ستکرا‌بوون له‌وولاتی (میصر) دا وه بیان که‌ینه پیشه‌واو بیان که‌ینه میراتگرانی (فیرعه‌ون و و شوینکه‌وتوانی). وه ده‌سه‌لاتداریان بکه‌ین له‌و زه‌ویه‌دا وه نیشانی فیرعه‌ون و هامان و له‌شکری هه‌ردووکیان بده‌ین له‌ (به‌نو ئیسرائیلی یه‌کانه‌وه) ئه‌وه‌ی خۆیان لی ده‌پاراست.

له‌وانه: خوای گه‌وره که ریگری کرد ده‌سکه‌وته‌کانی مه‌ککه به‌سوپا بدرییت و هیچ ده‌سکه‌وتیکیان له‌و شاره بۆ نه‌بوو نه له‌ئالتوون و نه له‌زیوو و سه‌بایه و زه‌وی و سوپاش پیویستی به‌هۆکاره‌کانی هیز هه‌بوو، خوای گه‌وره دلی هاوبه‌ش په‌یداکه‌رانی جولاند تاوه‌کو شه‌ری موسلمانان بکه‌ن، ئه‌وه‌ی خسته‌دلپانه‌وه سه‌روه‌ت و سامانیان ده‌ریکه‌ن و ئه‌وه ببیته به‌ش و ریژی سه‌ربازانی خۆی و سرکه‌وتن به‌سەر ئه‌وانه‌دا به‌موسلمانان بدات.

له‌وانه: خوای گه‌وره به‌شه‌ری به‌در، شه‌ری عه‌ره‌بی ده‌ستپیکرد، به‌شه‌ری حونه‌ینیش کوتایی پیهینا، بۆیه هه‌ردوو شه‌ر به‌زیکر (یاد) کۆکراوه‌ته‌وه و ئه‌وتری: به‌در و حونه‌ین، ئه‌گه‌رچی هه‌وت سالیان نیوان بوو، فریشته‌کان له‌و دوو شه‌ره‌دا شان به‌شانی موسلمانان شه‌ریان کرد، له‌هه‌ردوو شه‌رده‌دا په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ورده به‌رد و خۆلی پرژاند به‌ده‌موچاوی هاوبه‌ش په‌یداکه‌راند. به‌و دوو شه‌ره، پشکۆی عه‌ره‌ب دامرکایه‌وه که جاریکی تر بیان‌ه‌وی شه‌ری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و موسلمانان بکه‌ن. شه‌ری یه‌که‌م که به‌در بوو، تووندیی و هیژی عه‌ره‌بی شکاند، شه‌ری دووه‌میش که حونه‌ین بوو، هیژیانی نه‌هیشت و

گردبوونہ وہیانی سہرکز کرد، ہیچ ریگہ یہ کی بویان نہ ہیشتہ وہ ناچار موسلمان بوون نہ بی.

لہوانہ: خوی گہورہ بہ و شہرہ، دلی خہ لکی مہ ککھی راگرتہ وہ، خوشحالی کردن بہ و سہرکوتن و دہسکوتہی دہستیان کہوت، دہرمانی شکانیاں بوو، ہرودہا بہ وہی شہر و خراپہی ہوازنی لہ سہریان ہلگرت.

ئو بابہ تہ فیقہییانہی لہ و شہرہ دا ہہ بوو: ئوہیہ، پیویستہ پیشہ وای موسلمانان چاوساخ و سیخور رہوانہ بکات و بجیتہ نیو دوزمن تاوہ کو ہہ والیان بؤ بہینی، ئہ گہر پیشہ وای بؤی دہرکوت دوزمن ہیزی کؤ کردوہ تہ وہ و نیازی شہری ہہیہ، نابی دابنیشی و چاوپوانیی بکات، بہ لکو بویان بہرینکوی ہرودک پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہرینکوت بؤ سہر ہوازن تاوہ کو لہ حونہ یندا پتیاں گہ یشت.

لہوانہ: جائیزہ پیشہ وای موسلمانان چہک و تفاقی ہاوبہش پہ یداکہ ران بہ کری و بہ ئمانہت و ہر بگری بؤ شہری دوزمنان، ہرودک پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) قہ لغانہ کانی سہ فوانی بہ کری و ہرگرت، لہ و رؤژہ دا سہ فوان ہاوبہش پہ یداکہ ر بوو، جاری موسلمان نہ بوو.

لہوانہ: یہ کیک لہ تہ واویتی پشت بہستن بہ خوی گہورہ، بہ کارہینانی ئو و ہؤکارانہیہ کہ خوی گہورہ دایناوہ بؤ ہینانہ دیی ئو کارہ لہ پرووی قہ دہر و شہر عوہ، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) چوہ مہ ککہ وہ و کلوی ناسنین لہ سہری

بوو، لہ کاتیکدا خوی گہورہ پنی فرموو: ﴿وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ المائدة: ۶۷ ، وانا: خوا تو دہ پاریزی لہ خہ لکی (کہ بتکوژن).

له‌وانه: لیبوردنی په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌و که‌سه‌ی ویستی بیکوژی، نه‌یکوشت، به‌لکو بۆی پارایه‌وه و ده‌ستی به‌سه‌ر سنگیدا هیناره و وه‌های لیگرد وه‌ک نه‌وه‌ی دۆستیکی خوشه‌ویستی بی.

له‌وانه: جائیزه پیشه‌وای موسلمانان له‌دابه‌شکردنی ده‌سکه‌وته‌کاندا چاوه‌پرسی مرسلمانبوونی بیباوه‌پان بکات و ببته موسلمان، به‌وه ده‌سکه‌وت و سه‌بایه‌کانیان بگپرتته‌وه بۆیان.

له‌وانه: په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "مَنْ لَمْ يُطَيِّبْ نَفْسَهُ، فَلَهُ بِكُلِّ فَرِيضَةٍ سِتُّ فَرَائِضَ مِنْ أَوْلَى مَا يَفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا"، واتا: هر که‌سی دلی نارام نابی به‌گه‌پاندنه‌وه‌ی ژنان و مندال، با بیگپرتته‌وه به‌رانبه‌ر به‌نازادکردنی که‌سی بیچووی شه‌ش زگ و زای نازه‌لی بۆ نه‌بی. له‌مه‌دا به‌لگه‌هه‌یه که جائیزه کویله یان نازه‌ل بدری له‌بری نافرته و به‌زیاتریشه‌وه.

۳۰- غه‌زودی تانیفا له‌شه‌والی سالی هه‌شتی کۆچی

ئین سعه‌د نه‌لی: وتیان: که په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) ویستی بۆ تانیف به‌پیکووی، توفه‌یلی کوپی عه‌مری نارد بۆ (ذو الکفین) بتی عه‌مری کوپی حمه‌ی نه‌لدوسی تاوه‌کو بیروختینی، داوای لیگرد هاوکاری له‌قه‌ومه‌که‌ی بیات و له‌تانیفدا پیی بگات، نه‌ویش خیرا ده‌رچوو بۆ لای قه‌ومه‌که‌ی و نه‌و بتی روخاند، ناگری به‌ردا له‌ده‌مروچاوی بته‌که و نه‌یووت:

يَا ذَا الْكُفَيْنِ لَسْتُ مِنْ عِبَادِكَ

مِيْلَادُنَا أَقْدَمُ مِنْ مِيْلَادِكَ

إِنِّي حَشَشْتُ النَّارَ فِي فُؤَادِكَ

واتا: ئہی (ذَا الْكُفَيْنِ) من بہندہی تو نیم، لہدایکبوونی ئیمہ کۆنترہ لہدایکبوونی تو، من وا ئاگرم بہرداوہتہ دلہی تو.

لہگہل چوارسہد کہسی قہومہکہیدا خیرا خواربوویہوہ لہتائیف گہیشتنہ پہیامبہری خوا و زریپۆش و مہنجیقی دابہست^۱.

ئین سہعد ئہلی: کہ پہیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہحونہین دەرچوو ویستی رۆیشتنی مہبوو بۆ تائیف، خالیدی کورپی وەلیدی لہپیشدا رەوانہ کرد. سەقیف قەلاکانیان قایم کردبوو، پتۆیستی یەك سالیان دابین کردبوو، کہ لہئەوتاس دۆران، چوونہ قەلاکانیانہوہ و دەرگاکانیان لہسەر خۆیان داخست و نامادہی جہنگ بوون. پہیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہرێکەوت و لہنزیک قەلای تائیف دابەزی، لہویدا سەریازگە ی کردەوہ، ئەوانیش موسلمانانیاں تیرباران کرد و وەك کولہ ئەکەوتن بەسەر موسلماناندا، کۆمەلێک لہموسلمانانہکان برینداربوون و دوانزہ کہسیان کوژدان، پہیامبہری خواش (صلی اللہ علیہ وسلم) چووہسەر شوینی مزگەوتی ئەمرۆی تائیف و ئوم سەلەمە و زەینەبی خیزانی لہگہل بوو، دوو گومەزی بۆیان دروست کرد، لہماوہی گەمارۆی تائیفدا لہنتوان مہردوو گومەزدا نوێژی دەکرد، مہژدہ رۆژ گەمارۆی دان^۲. مہنجہنیقی بۆ سەریان دابہست، ئەوہ یەکەمجار بوو لہئیسلامدا مہنجہنیق بہکاربہینریت.

ئین ئیسحاق ئہلی: کۆمەلێک لہماوہلانی پہیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) چوونہ ژیر زریپۆشیکەوہ و پنیہوہ چوونہ لای دیواری تائیف تاوہکو لہوئوہ دزہ بکەنہ ئەو شارەوہ، بەلام سەقیف سکە ی ئاسنی بہئاگر گەرمکراویان نارده سەریان، بۆیہ لہژیر زریپۆشہ کہ دەرچوون و لہوکاتہدا سەقیف ئەو موسلمانانہیان تیرباران کرد، پیاوانێک لہموسلمانانہکان کوژدان، پہیامبہری خواش (صلی اللہ علیہ وسلم)

^۱ - الطبقات الکبری لابن سعد ۲/۱۲۰.

^۲ - مەمان سەرچاوہ.

وسلم) فرمانی کرد ره‌زی تری سه‌قیف بپرنه‌وه، نیر خه‌لکیش ده‌ستیان کرده بپرنه‌وهی^۱.

ئین سه‌عد نه‌لی: داویان لی‌کرد له‌به‌ر خوا و به‌زه‌یی ده‌سته‌لی‌گریت، په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فرموی: "فَإِنِّي أَدْعُهَا لِلَّهِ وَلِلرَّحِمِ" وانا: وا بقّ خوا و به‌زه‌یی وازده‌هینم، بانگی‌کرد له‌جا‌رده‌ری خوی تاوه‌کو جا‌ر بدات، هر به‌نده‌یه‌ک له‌و‌قه‌لایه‌ دابه‌زی و ده‌رچی بقّ لای نیمه، نازاده. به‌وه ده‌ پیاو و شتیک ده‌رچوون، نه‌بو به‌کره‌یان تیدا بوو، په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) نازادی کردن و خواردنی هه‌ریه‌که‌یانی سپارده موسلمان، نه‌وه زور سه‌خت بوو به‌سر خه‌لکی تانیفه‌وه.

رنگه نه‌درا په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) تانیف فته‌ح بکات، بویه فرمانی کرده عومه‌ری کوری خه‌تاب تاوه‌کو جا‌ری رویشتن به‌خه‌ک بدات. خه‌لکی له‌وه‌دا کردیانه هه‌را و وتیان: ناروین، تانیفمان بقّ فته‌ح نه‌کراوه؟ په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: "که‌وابوو ناماده‌بن بقّ جه‌نگ. جه‌نگیان کرد، کومه‌لی له‌موسلمانان پیکران، بویه په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: "إن شاء الله به‌یانی ده‌روین"، به‌وه دلخوش بوون و ملکه‌چی فرمان بوون، ده‌ستیان‌کرده رویشتن و په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) پیده‌که‌نی^۲.

وترا: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا له‌خوا بپاریره‌وه دژ به‌تانیف، به‌لام په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: "اللَّهُمَّ اهْدِ ثَقِيفًا وَأُمَّتٍ بِهِمْ"^۳، وانا: خواجه هیدایه‌تی سه‌قیف بده و خوت بیانیه‌نه لای نیمه.

^۱ بروانه: سیرة ابن هشام ۲/۴۸۳.

^۲ بوخاری شیخ‌احی کردووه (۴۳۳۵).

^۳ بروانه: الطبقات الکبری لابن سعد ۲/۱۲۶.

لہ تانیف کومہ لیک شہید کران، پاشان پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
 لہ تانیفہ وہ دەرچوو بۆ جعرانہ، پاشان بہ بہستنی ئیحرامی عومرہ وہ چووہ
 ناویہ وہ، عومرہ کہی ئەنجام دا و پاشان گہ پایہ وہ مہ دینہ.

بہش

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ مانگی رہ مہ زاندا لہ تہ بوکہ وہ ہاتہ وہ
 مہ دینہ، لہ و مانگہ دا شاندى سہ قیف ہاتہ لای.

یہ کیک لہ قسہ و باسہ کانیان، ئە وہ بوو کاتیک پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
 ئە وانی بہ جیہیشت، عورہ ی کوری مہ سعود بہ داویدا رویشت، پیش ئە وہی بچیتہ
 مہ دینہ وہ پیگہ یشت، موسلمان بوو، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) داوای
 لیکرد بہ موسلمانیتییہ وہ بگہ ریتہ وہ لای قہ و مہ کہی، کہ لیتیان دەرکہوت لہ سەر
 بہ رزاییہ ک بانگی کردن بۆ موسلمان بوون و بۆ یانی ناشکرا کرد کہ بووہ تہ
 موسلمان، بۆیہ لہ مہ موو لایہ کہ وہ تیربارانیان کرد، تیریک بہ ریکہوت و کوشتی.

لہ داوای کورژانی عورہ، چہند مانگیک سہ قیف مایہ وہ، پاشان کہ بینیان توانای
 شہری عہ رہبی دہ و رووبہری خۆیانیان نییہ، بہ یعہ تیان دا و موسلمان بوون.

کۆبوونہ وہ تاوہ کو پیاوئیک بنیرنہ لای پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ہر وہ ک
 چۆن عورہ یان نارد، لہ گہ ل عہ بد یالیلی کوری عہ مر قسہ یان کرد کہ لہ تہ مہ نی
 عورہ ی کوری مہ سعود بوو، پیشنیاریان کرد بچیتہ لای پہ یامبہری خوا (صلی اللہ
 علیہ وسلم)، بہ لام رہ تیکردہ وہ، ترسا وہ ک عورہ ی بہ سەر بہینن، وتی: من ئە وہ
 ناکہ م تاوہ کو کۆمہ لی پیاو م لہ گہ ل نہ نیرن، ئە وانیش یہ کدہنگ بوون دوو پیاو ی
 ئە حلاف و سی پیاو ی نہ وہی مالیکی لہ گہ لدا بنیرن کہ مہ موویان دہ بنہ شہش
 کہ س، بہ رییضستن لہ گہ ل خۆیدا تاوہ کو ہاتنہ لای پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم)،

په یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) له پوویه کی مزگه و ته که یدا گومه زتیکی بۆیان دانا وهک وه‌های داده‌نین.

خالیدی کورپی سه‌عیدی کورپی نه‌لعاس له‌نیوان نه‌وان و په‌یامبه‌ری خوادا هاتووچۆی ده‌کرد تاوه‌کو نووسراویان نووسی، خالد بۆی ده‌نووسین. هر خواردن‌نیکیان بۆ بهاتبایه له‌لایه‌ن په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) لئیان نه‌ده‌خوارد تاوه‌کو پیش نه‌وان خالد لئی نه‌خواردبایه و نه‌وه به‌رده‌وام بوو تاوه‌کو بوونه موسلمان.

یه‌کێک له‌و داواکارییه‌ن‌یان که داویان کرد له‌په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، نه‌وه بوو بۆ ماوه‌ی سی‌سال بته‌ی (لات) یان نه‌پروختینی، به‌لام په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌و داوایه‌ی ره‌تکرده‌وه، داویان کرد بۆ دوو سال نه‌پروختینی، ره‌تیکرده‌وه، داویان کرد بۆ یه‌ک سال نه‌پروختینی، ره‌تیکرده‌وه، داویان کرد له‌دوای گه‌رانه‌وه‌یان بۆ یه‌ک مانگ نه‌پروختینی، نه‌وه‌شی ره‌تکرده‌وه. به‌و داوایه‌یان نه‌یانویست له‌تانه‌ی ژن و مندال و نه‌فامه‌کانیان رزگاریان بی و چه‌زیان نه‌ده‌کرد به‌پروخاندنی نه‌و بته، قه‌ومی خۆیان بتوقینن تاوه‌کو کاتی ده‌بنه موسلمان، به‌لام په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ره‌تیکرده‌وه، پێداگربوو نه‌بو سوفیانی کورپی حه‌رب و موغیره‌ی کورپی شوعبه بنیری بپروختین. داویان کرد نوێژ نه‌که‌ن و به‌ده‌ستی خۆیان بته‌که نه‌شکینن، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "أَمَا كَسْرُ أَوْثَانِكُمْ بِأَيْدِيكُمْ فَسَنُعْفِيكُمْ مِنْهُ، وَأَمَّا الصَّلَاةُ فَلَا خَيْرَ فِي دِينٍ لَّا صَلَاةَ فِيهِ"، واتا: سه‌باره‌ت به‌شکاندنی بته‌که به‌ده‌ستی خۆتان، نه‌وه نئمه نه‌و نه‌رکه ناخه‌ینه‌سه‌ر نئوه و خۆمان ده‌یشکینن، به‌لام سه‌باره‌ت به‌نوێژ، نه‌وه خیر و خۆشی له‌تایینکدا نییه نوێژی تیدا نه‌بی.

که بوونه موسلمان، په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) نووسراونکي بزبان نووسی، هرودک عوسمانی کوپی نه لعاس که مندالترينيان بوو، کرډيه سرپه رشتياريان، چونکه له هه موويان پيداگرتريوو بو فتيرووني نيسلام و قورنن.

باهش

نه و بابه ته فيقهپيانه ي له و رووداوه دا ده ريانهيئاوه:

- جائيزه له مانگه پيروزه كاندا شهر بکريت و حرامبوون به و کاره هه لوه شاوه ته وه.
- جائيزه پياو به ناماده بووني ژن و مندالي بجهنگي، چونکه په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له و شهره دا نوم سه له مه و زهينه بي له گال بوو.
- جائيزه مه نجهنيق بو سر بيباوه پان دابنريت و بوردوومان بکرتن نه گار بگات به کوشتنی نه وانه ي ناکورژين له ژن و مندال.
- جائيزه دارو دره ختی بيباوه پان بپرديته وه، نه گار هاتوو نه و کاره توپره و لاوازي کردن.
- نه گار کزيله له گه وره ي هاوبه ش په يداکري هه لهات و خوی گه يانده موسلمانان، ده بيته که سينکي سر به ست.
- نه گار پيشه وای موسلمانان قه لايه کي که مارو دا و بوی فتح نه کرا و بيني به جيتهيشتنی له به رژه وه نديي موسلماناندايه، ناچار نييه زياتر بمينيته وه و چاوه پوانیي بکات.
- خوی گه وره پارانه وه ي په يامبهري(صلى الله عليه وسلم) ي قبولکرد، هيدايه تي سه قيفي دا و خزيان هاتن له کاتيکدا پيشتر شه پيشيان کرډبوو، کومه لي له هاوه لانيان کوشتبوو، نيردراوی په يامبهري خويان کوشت که

ناردبووی بق ناویان تاوه‌کو بانگه‌وازیان بکات بق ئایینی خوا، له‌گه‌ل هه‌موو نه‌وانه‌دا پاراپه‌وه خوی گه‌وره هیدایه‌تیان بدات و دوعای شه‌ری لیبیان نه‌کرد، نه‌وه‌ش که‌مالی به‌زه‌یی و سۆز و دلسۆزیی په‌یامبه‌ری ئازیز بوو(صلی الله علیه وسلم).

- که‌مالی خو‌شه‌ویستی ئه‌بو به‌کری سدیق بق په‌یامبه‌ری ئازیز(صلی الله علیه وسلم)، بۆیه داوای له‌موغیره کرد بهیلتی خوی مزگینیی هاتنی شاندی تانیف به‌په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) بدات، تاوه‌کو به‌وه دلخۆشی بکات، نه‌مه به‌لگه ده‌دات له‌سه‌ر نه‌وه‌ی جائیزه پیاویک داوا له‌براکه‌ی بکات شتیکی گرنگی وه‌ها به‌و بدات تاوه‌کو له‌که‌سیکی نزیک نزیکتربیته‌وه.

- نه‌گه‌ر له‌توانادا هه‌بوو شوینی هاوبه‌ش په‌یداکردن بپوخینریت، جائیز نییه بق یه‌ک رۆژیش بی بهیلتریت وه‌ک خوی بمینیتته‌وه، چونکه نه‌وه دروشمی بیباوه‌ری و هاوبه‌ش په‌یداکردنه.

که په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) هاته مه‌دینه و سالی نۆی کۆچی هات، کۆکردنه‌وه‌ی زه‌کات له‌ئه‌عراب ده‌ستیپیکرد.

۲۱- شه‌ری ته‌بوک

له‌مانگی ره‌جه‌بی سالی نۆی کۆچیدا بوو. ئیبن نيسحاق نه‌لی: له‌سه‌رده‌می بیبارانی و سه‌ختیدا بوو، به‌لام کاتی به‌رووبووم پیگه‌یشت و خه‌لکی حه‌زیان ده‌کرد له‌نیو ره‌ز و باخ و سیبه‌ری باخی خۆیاندا بن و حه‌زیان نه‌ده‌کرد له‌و حاله‌دا ده‌رېچن. په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌هر غه‌زایه‌ک ده‌رېچووایه‌ درکه‌ی به‌کارده‌هینا تاوه‌کو دوژمن نه‌زانئ رووه‌و نه‌و رینگه ده‌گریتته‌به‌ر، ته‌نیا له‌شه‌ری ته‌بوکدا نه‌بی به‌هۆی سه‌ختیی رینگه و گه‌رمای تونده‌وه نه‌وه‌ی نه‌کرد.

كۆمەلىك لە دوورپووان بە يەكتريان وت: لەگەر ما دا دەرمەچن بۆ شەر، بۆيە خوای گەرە ئەم ئايەتەى دابەزاند: ﴿ وَقَالُوا لَا نَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ ﴾ التوبة: ۸۱، واتا: بە ئيماندارانيان دەوت لەم وەرزی گەرمايە دەرمەچن بۆ جيهاد.

پاشان پەيامبەرى خوا (صلی الله عليه وسلم) سووربوو لەسەر دەرچوون و فرمانی بە خەلك كرد ئامادەبن، هانی دەولەمەندانى دا لە پیتناو خوای گەرە ببەخشن و لاخ ئامادە بکەن، كۆمەلىك پياوی دەولەمەند بەخشيان، بەلام عوسمانى كۆپى عەفان لەو دا بە جۆرىك سەرۆتەى بەخشى، نمونەى نەبوو.

ئيبين سەعد باس دەكات و ئەلى: هەوال بە پەيامبەرى خوا (صلی الله عليه وسلم) گەيشت كە رۆم سوپايەكى زۆرى لە شام كۆكردووەتەو، هيرقەل خواردنى سائىكى بۆ دابین كردوون و لخم و جوزام و عاملە و غەسسائيشى لەگەل خۆيدا هیتاوه.

كەسانى ئەعراب بەعوزر و بيانووه وه هاتن بۆلاى پەيامبەر (صلی الله عليه وسلم) تاوهكو مۆلەتيان بدات دەرنەچن، ئيبين سەعد ئەلى: هەشتا و دوو پياو بوون داواى مۆلەتيان كرد. كاتى پەيامبەرى خوا (صلی الله عليه وسلم) بەرێكەوت، عەبدواللهى كۆپى ئوبەى و ئەوانەى لەگەلى بوون خۆيان دواخست و نەهاتن، چەند كەسێك لە موسلمانانیش دواكەوتن و نەپۆشستن، لەوانە كەعبى كۆپى مالیک و هيلالى كۆپى ئومەييە و مورارەى كۆپى ئەلرەبيع و ئەبو خەيسەمە ئەلسالمى و ئەبو زەر بوون، بەلام دواتر ئەبو خەيسەمە و ئەبو زەر خۆيان گەيانده لای پەيامبەرى خوا (صلی الله عليه وسلم). پەيامبەرى خوا (صلی الله عليه وسلم) بەسى هەزار سەرباز و دە هەزار ئەسپسوارەوه دەرچوو، بيست شەو مایەوه نوێژى كورت دەكردهوه، هيرقەل ئەوكات لە حيمس بوو.

^۱ - پروانە: سيرة ابن هشام ۳/ ۵۱۵-۵۱۸.

^۲ - الطبقات الكبرى لابن سعد ۲/ ۱۲۵.

ئین هیشام نه‌لی: له‌ئله‌زوهرییه‌وه پیمگه‌یشتروه وتی: که په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌لای به‌رد و تاویره‌کاندا رویشت، به‌رگه‌که‌ی دابه‌سه‌ر ده‌مووچاویدا و وشتره‌که‌ی زیاتر تاودا و پاشان فرمووی: "لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ إِلَّا وَأَنْتُمْ بَاكُونَ خَوْفًا أَنْ يُصِيبَكُمْ مَا أَصَابَهُمْ"^۱، واتا: به‌بی گریان مه‌چنه خانووه‌کانی نه‌وانه‌ی سته‌میان ده‌کرد، نه‌وه‌ک توشووی نه‌و غه‌زه‌به‌بین که نه‌وان توشووی هاتن.

ئین نيسحاق نه‌لی: خه‌لکیی ئاویان لی برا، بۆ نه‌وه به‌په‌یامبهر(صلی الله علیه وسلم) یان وت، په‌یامبهری خواش(صلی الله علیه وسلم) پاراپه‌وه، خوی گه‌وره بارانی داباراند تاوه‌کو نه‌و خه‌لکه ئاویان خوارده‌وه و به‌شی پتویستی ئاویان هه‌لگرت^۲.

پاشان په‌یامبهری خوا(صلی الله علیه وسلم) رویشت و نه‌یانبینی پیاویک دوا ده‌که‌وت، نه‌یانوت: فلان دوا که‌وت. نه‌ویش نه‌یفه‌رموو: "دَعُوهُ فَإِنَّ يَكُ فِيهِ خَيْرٌ فَسَيُلْحِقُهُ اللَّهُ بِكُمْ، وَإِنْ يَكُ غَيْرَ ذَلِكَ فَقَدْ أَرَاكُمْ اللَّهُ مِنْهُ"^۳، واتا: وازی لیبه‌ینن، نه‌گر خیری تیدا بی نه‌وه خوی گه‌وره به‌ئیه‌ی ده‌گه‌یه‌نیتته‌وه، نه‌گر خیری تیدا نه‌بی، نه‌وه خوی گه‌وره له‌ده‌ستی ده‌تانحه‌سینیتته‌وه.

کۆمه‌لێک له‌دوو پوووان له‌وانه وه‌دیه‌ی کۆپی سابت برای عه‌مری کۆپی عه‌وف و به‌کێکیان تیدا بوو له‌ئه‌شجعه‌ها و په‌یمانی به‌نی سه‌لیمه‌ پتیده‌وترا: مه‌خشیی کۆپی حمیر به‌یه‌کتریان ده‌وت: وه‌ها ده‌زانن شه‌ری به‌نی نه‌سفه‌ر وه‌ک شه‌ری نیوان عه‌ره‌به‌؟! سویند به‌خوا وه‌ک ده‌یبینن به‌یانیی به‌په‌ت هه‌لواسراون- نه‌مه‌ بۆ ترساندنن موسلمانان وه‌هایان ده‌وت- مه‌خشیی کۆپی حمیر وتی: سویند به‌خوا چه‌زم ده‌کرد به‌کی سه‌د جه‌لدمان لی بدرایه‌، بینگومان لیتره‌ ناجولتینه‌وه قورئان له‌باره‌ی نه‌م ده‌مه‌ته‌قییه‌مانه‌وه داده‌به‌زیت.

^۱ - سیره‌ ابن هشام ۲/۵۲۲.

^۲ - سه‌رچاره‌ی پیشوو.

پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بہ عہ ماری کورپی یاسری فہرموو: "أَذْرِكِ الْقَوْمَ فَإِنَّهُمْ قَدْ احْتَرَقُوا فَسَلُّهُمْ عَمَّا قَالُوا، فَإِنْ أَنْكَرُوا فَقُلْ: بَلْ قُلْتُمْ كَذًّا وَكَذًّا، وَاثَا: بگہ بہوانہ وا گریان گرتووہ و سووتان، بپرسہ چبیان وت، ٹہگہر نکولییان کرد، بلی بہ لکو ٹہوہ و ٹہوہ تان وت. عہ مار رؤیشت بؤلایان و ٹہوہی پییان وت، ٹہوانیش ہاتنہ لای پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) عوزریان ٹہہینایہوہ، وہدیعی کورپی سابت وتی: ٹیمہ تہنیا گالتہمان دہکرد، خوی گہورہش ٹہم ٹایہتہی لہ بارہیانہوہ دابہزاند: ﴿وَلَكِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ﴾
التوبة: ۶۵، واثا: سویند بیت ٹہگہر پرسیاریان لی بگہیت بہ پاستی دہلین دلنیابن ٹیمہ ہر دہمہتہقی و گالتہ دہکین.

مہخشیی کورپی حمیر وتی: ٹہی پہ یامبہری خوا ناوی خۆم و باوکم منی دانیشاندووہ. ٹہو لہو ٹایہتہدا بہخشرا، ناونرا عہ بدولرہ حمان و داوای لہ خوی کرد شہید بی و شوینہکھی نہناسریتہوہ، بویہ لہ پوژی یہمامہدا کوزرا و کس شوینہواری نہدوژییہوہ.

کہ پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) گہیشٹہ تہبوک، فہرمانرہوای ٹہیلہ ہات بؤلای و لہگہلیدا ریککوت و جزیہی پی دا، خہلکی جریا و ٹہزروحیش ہاتن و جزیہیان دا، پہ یامبہری خواش(صلی اللہ علیہ وسلم) نووسراوی بۆ نووسین و پی دان.

ٹہبن ٹیسحاق ٹہلی: پاشان پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) خالیدی کورپی وہلیدی نارد بؤلای ٹوکہیدر دومہ، ٹوکہیدری کورپی عہ بدولمہلیک بوو، پیاوئیکی کیدنیی گاور بوو، پاشای کیندہ بوو. پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بہ خالیدی فہرموو: "إِنَّكَ سَتَجِدُهُ يَصِيدُ الْبَقَرَ"، واثا: ٹہیبینیٹہوہ خہریکی راوہ مانگایہ. خالد دہرچوو، بہ پوانینی چاو لہ قہلاکھی دور بوو، لہ مانگہ شہودا

لەسەربان بوو ژنەكەشى لەگەل بوو، مانگەكەش قۇچى دەخشاند بەدەرگای كۆشكدا، ژنەكەى وتى: نمونەى ئەمەت بېنىووه؟ وتى: نه سویند بەخوا. وتى: كى ئەمەى بەجېھېشتووه؟ وتى: هیچ كەسى. دابەزى و فرمانى كرد ئەسپەكەى بۆ زین بكریت. ئەسپى بۆ ئامادەكرد، چەند كەسىكى بنەمالەكەى لەگەلى دەرچوون، لەوانە براپەكى بوو پېیان دەوت: حەسسان. ئەوانیش بەدوایاندا دەرچوون. ئەسپسوارەكانى پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) پېیان گەبشت و خویان گرت و براكەشيان كوشت. عەباپەكى ئاوریشمى بەئالتوون چنراوى لەبەر بوو، خالد لەبەرى دایكەند و ناردى بۆ پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) پېش ئەوہى خۆى بگاتەوہ لای. خالد ئوكەیدرى هینا بۆ لای پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) و خوینى پاراست و لەسەر جزیه لەگەلى رېككەوت، پاشان نازادى كرد و گەراپەوہ دېپەكەى خۆى^۱.

ئېبن ئیسحاق ئەلى: پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) دە شەو و شتى لەتەبوك ماپەوہ و ئەوئى تېپەر نەكرد، پاشان بەكاروان گەراپەوہ مەدینە^۲.

لەگەرانەوہ لەتەبوك، پەيامبەرى خۇا(صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووى: «إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَأَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَاذْيَا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ؟ قَالَ: " نَعَمْ، حَبَسَهُمُ الْعُدْرُ"^۳، واتا: لەمەدینەدا خەلكانىك هەن، هەر رېگە و دۆلیكتان برى بى لەگەلتاندا بوون. وتیان: ئەى پەيامبەرى خۇا ئەوان لەمەدینەن و نەهاتن؟ فەرمووى: بەلى، بەلام عوزرېك هۆكار بوو نەتوانن لەگەلتاندا دەرېچن.

^۱ - بیوانە: سیرة ابن هشام ۲/۵۲۶.

^۲ - سەرچاوەى پېشوو.

^۳ - بوخارى (۲۸۲۹) و موسلىم (۱۹۱۱) ئىخراجیان كردووه.

۳۲- بابہ تی مزگہ وتی نہ لہ زہرار کہ خوا و پھیامبہ رگہ ی رتیان کردوہ نویری
تیدا بکریت و پھیامبہ ری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) رووخاندی

پھیامبہ ری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ تہ بوکہ وہ دہاتہ وہ، دابہ زیہ (ذی اوان)،
یہ ک کاترمیر ماوہی مابو بگاتہ مہ دینہ، دہستہ ی مزگہ وتی زرار ہاتبوون، وتیان:
نہ ی پھیامبہ ری خوا، نئمہ مزگہ وتیکمان دروست کردوہ بؤ نہ خوش و خاودن
پیویستی و شہوانی سہ رمای زستان، حہ ز دہ کہ ین بی بی بؤ لامان و لہ وی نویرمان بؤ
بکہ ی، پھیامبہ ر (صلی اللہ علیہ وسلم) فہ رموی: "إِنِّي عَلَى جَنَاحِ سَفَرٍ وَحَالٍ شُغْلٍ،
وَلَوْ قَدِمْنَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَأْتَيْنَاكُمْ فَصَلِّينَا لَكُمْ فِيهِ" ،واتا: نئمہ وا لہ پتی سہ فہ رین و
سہ رقالین، نہ گہ ر خوا ویستی و گہ راینہ وہ دین بؤ لاتان و بؤتان نویری تیدا
دہ کہ ین.

کہ دابہ زیہ (ذی اوان)، لہ ناسمانہ وہ مہ والی نہ و مزگہ وتہ ی پتیکہ یشت، بانگیکرد
لہ مالیکی کوپی نہ لددوخشم برای نہ وہ ی سہ لیمہ ی کوپی عہ وف و مہ عنی کوپی
عہ دی نہ لعلجانی، فہ رموی: "انطلقا إلى هذا المسجد الظالم أهلُهُ فَأَهْدِمَاهُ
وَحَرِّقَاهُ" ،واتا: برؤن بؤ نہ و مزگہ وتہ ی خہ لکہ کہ ی ستہ مکارن، بیروختینن و
بیسوتینن. مہ ردووکیان خیرا دہرچوون تاوہ کو گہ یشت نہ وہ ی سالمی کوپی
عہ وف کہ دہستہ ی مالیکی کوپی نہ لددوخشم بوون، مالیک بہ مہ عنی وت: چارہ پی
بکہ تاوہ کو لای کہ سوکارم ناگر دہ مینم. چوہ مالہ وہ و چلہ دار خورمایہ کی مینا
و بہ ناگر گپی دا، پاشان بہ تووندییہ وہ دہرچوون و چوونہ ناو مزگہ وتہ کہ وہ و
ناگریان تی بہ ردا و روخاندیان کہ خہ لکہ کہ ی تیدا بو، بلاوہ بیان لی کرد، خوی
گہ ورہ نہ م نایہ تہ ی دابہ زاند: ﴿ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا
بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا
الْحُسْنَ وَاللَّهُ يُشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ التوبة: ١٠٧ ،واتا: لہ ناپاکان) نہ وانہ ی

مزگه وتیکیان دروست کرد بۆ زیان گه یاندن (به موسلمانه کان) و خوانه ناسی و جیاوازی خستنه نیوان نیمانداران و بۆ چاوه پوانی کردنی که سانیک که دزایه تی خوا و پیغمبره که یان کردوو له وه و پیش بیگومان (نه و دوو پروانه) سویند ده خون (ده لئین) ته نها چاکه مان ویستوو به لام خوا شایه تی ده دات که به راستی نه وانه درۆزن.

به‌ش

که په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مه دینه نزیک بوویه وه، خه لکی بی ده رچوون بۆ پیشوازی و ژنان و منالان ده رچوون و نه یانوت:

طَلَعَ الْبَدْرُ عَلَيْنَا مِنْ ثَنِيَّاتِ الْوَدَاعِ
وَجَبَّ الشُّكْرُ عَلَيْنَا مَا دَعَا لِلَّهِ دَاعِي

واتا: له رینگی (ثَنِيَّاتِ الْوَدَاعِ) وه مانگی چوارده مان لی ده رکوت، له وه ی خوا بۆ نیمه ناردی، سو پاسگوزارییمان له سه ره.

به‌ش

کاتی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هاته مه دینه وه، سه ره تا چوو مزگه وت و دوو رکات نوژی تیدا کرد، پاشان دانیشت بۆ خه لک، نه وانه ی نه هاتبوون و له گه تیدا ده رنه چوون هاتن، ده ستیان کرده عوزر هینانه وه و سویند خواردن بۆی، هه شتا و شتی پیاو بوون. په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) قسه ی رواله تی لیبان قبول کرد و به یه تی نه وانی وه رگرت و داوای لیخوشبوونی بۆیان کرد، نهینیه کانیشیانی دایه ده ست خوا. که عبی کوپی مالیک هات بۆلای، که سه لامی لیکرد، بزه ی تووره ی به پروودا کرد، پتی فرموو: "وه ره". نه لی: هاتم تاوه کو

له برده میدا دانیشتم. فرمودی: "مَا خَلَفَكَ، أَلَمْ تَكُنْ قَدْ ابْتَعْتَ ظَهْرَكَ؟" ،واتا: چی بووه هۆکاری دواکه وتن و نه هانتت، نهی تو کاروبارت ریک و ته واو نه بوو؟ وتم: به ریّ والله نهی په یامبه ری خوا، نه گەر لای یه کیکی تر بووایه م له نه هلی دنیا، نه وه بیانویه کم ده دۆزییه وه، به لام ده زانم نه گەر نه مرق هۆکاری درۆینه ت بق بهینمه وه، خوی گه وره له دژم تو وره ت ده کات، به لام راستییت بق باس ده کم و نومید ده کم به و راستییه لی بووردنی خوا ده سببخه م، نه سویند به خوا عوزر و بیانوم نه بوو له و دهر نه چوونه دا، سویند به خوا هیچ پیویستی و ناچارییه ک له ئارادا نه بوو. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمودی: "أَمَّا هَذَا فَقَدْ صَدَقَ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فَيْكَ" ،واتا: نه مه راسته و راستت وت، به لام هه لسه تا وه کو خوی گه وره بریارت له باره وه ده دات.

هه لسام، پیاوانیکی نه وهی سه لیمه هه لسان و دوامکه وتن و سه رکۆنه یان کردم، وتم: له م کاره دا که سی تر وه ک من هه یه؟ وتیان: به لی دوو پیاو هه یه، هه مان قسه ی تۆیان کردوو و هه مان فرمایشتی تۆی به وان داوه. وتم: نه و دووانه کین؟ وتیان: موراره ی کورپی نه لپه بیع نه لعامری و هیلالی کورپی نوممه ییه نه لواقیفی. دوو پیاوچاکی به شداربووی به دریان پیشان دان که پیشه نگییان تیدا بوو، منیش رویشتم.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه هیکرد له موسلمانان سه لاممان لی بکه ن و قسه مان له گه لدا بکه ن، پشتیان تی کردین، ته نانه ت زه ویش حه زی به چاره مان نه ده کرد.

که نوژی به یانیم کرد، به یانیی په نجا روژی نه و رووداوه و له سه ر بانی ماله وه نوژی کرد، گویم له ده نگیک بوو له سه ر چیا ی سه له وه به ده نگی به رز هاواری کرد: نهی که عبی کورپی مالیک مزگینیی بده. یه کسه ر چومه سجود و زانیم له لایه ن خوی گه وره وه مزگینیی هاتوو و په یامبه ری خوا له کاتی نوژی به یانیدا ته وه ی خوی بق ئیمه راگه یاندوو.

۳۳- نامه‌آردان به‌ه‌ندی بابه‌تی فیه‌تی و سوودی نه‌و غه‌زایه

- جائیزه له‌مانگه پیروژه‌کاندا شه‌ر بکریت.
- راگه‌یاندنی پیشه‌وای موسلمانان به‌خه‌له‌که‌ی به‌وه‌ی نه‌گه‌ر نیازه‌که‌ی
ناشکرا بکه‌ن، زیانیان پی‌ده‌دات، بویه‌بیشارنه‌وه و ده‌ری نه‌خن تاوه‌کو
بوی نامه‌ساز ده‌بن.
- پیشه‌وای موسلمانان که سوپای خسته‌حاله‌تی نامه‌باشیه‌وه، ده‌بی
نامه‌باش بن و هیچ‌که‌سی به‌بی مؤله‌تی خوی دوانه‌که‌وی.
- ه‌روه‌ک چون جیه‌ادکردن به‌گیان واجیبه، به‌سه‌روه‌ت و سامانیش واجیبه.
- نه‌وه‌ی له‌و غه‌زایه‌دا عوسمانی کورپی عه‌فان پی‌ده‌رکه‌وت و پیته‌وه پیشی
خه‌لکی که‌وت، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "مَا ضَرَّ
عِثْمَانَ مَا فَعَلَ بَعْدَ الْيَوْمِ" ،واتا: به‌و کاره‌ی عوسمان نه‌نجامی دا، له‌مرووه
نیتر هیچ‌کاریک زیان له‌باوده‌ری عوسمان نادات.
- نه‌وه‌ی سه‌روه‌تی نییه‌لی بی‌خشی، پیویسته‌توانای جه‌سته‌یی بی‌خشی.
- پیشه‌وای موسلمانان نه‌گه‌ر سه‌فه‌ری کرد، په‌کیک له‌دوای خوی به‌جیبه‌یلی
بؤ سه‌ره‌رشته‌یکردنی خه‌لکی لاواز و خاوه‌ن عوزر و ژنان و مندالان.
- ناوی بیره‌کانی سه‌مود جائیز نییه‌ بخوریته‌وه و چیتستی پی‌لی بنریت و
ه‌ویری پی‌ بشیلریت و ته‌هراتی پی‌ ناکریت، جائیزه‌ ناژه‌لانی پی‌ ناو
بدریت ته‌نیا بیری(الناقَة) نه‌بی.
- ه‌رکه‌سی به‌شار و شوتنی نه‌وانه‌دا تیپه‌ربوو که‌ خوی گه‌وره‌ غه‌زه‌بی لی
گرتبوون و سزای داون، نابی بجیته‌ ماله‌کانیانه‌وه و تیایدا بمینیته‌وه،
به‌لکو ده‌بی ه‌نگاره‌کان خیرا بکات و به‌رگه‌که‌ی به‌خویه‌وه بگوشی تاوه‌کو

^۱ - نهمینجا شیخ‌راچی کردووه (۳۷۰۱).

لہ و شوینہ دہردہچی، بہگریان و پھند و ہرگرتن لہ سہرہ نجامی ٹوان
بچیٹہ ٹہ و شوینہ وہ.

- پھامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہ فہردا نوپڑی کؤدہ کردہ وہ.
- پھامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بیست روژ لہ تہ بوکدا مایہ وہ نوپڑی
کورت دہ کردہ وہ.

- دوپووانی نہ کوشت، لہ بارہ یانہ وہ بیباوہ پپی روون و ناشکرای
پیگہ یشت (الکفر الصریح).

- پھامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: «إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَأَقْوَامًا مَا سِرْتُمْ
مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَاذِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَهُمْ بِالْمَدِينَةِ؟
قَالَ: " نَعَمْ، حَبَسَهُمُ الْعُدْرُ"، واتا: لہ مہ دینہ دا خہ لکانیک ہن، ہر ریگہ و
دولیکتان بری بی لہ گہ لٹاندا بوون. وتیان: ٹہی پھامبہری خوا ٹوان
لہ مہ دینہن و نہ ہاتن؟ فہرمووی: بہ لی، بہ لام عوزریک ہوکار بوو نہ توانن
لہ گہ لٹاندا دہر بچن.

ٹہم لہ گہ لٹوونہ بہ دل و خہم و پھڑارہ وہ بوو، نہک و ہک ٹہ وہی خہ لکانی نہ فام
وادہ زانن بہ جہ ستہ لہ گہ لٹان بوونہ.

- سوتاندنی شوینی سہر پیچی و تاوان کہ تیایدا سہر پیچی خوا و
پھامبہرہ کہی دہ کریت، دہر پوختیریت، ہر وہک پھامبہری خوا (صلی اللہ
علیہ وسلم) مزگہ وتی زہراری سووتاند.

- جائیزہ شیعر بہ و کہ سہدا بووتریت کہ دیتہ وہ، شیعریک بی حہرامی
لہ گہ لٹا نہ کریت و ہک شمشال و دووزہ لہ و موسیقا و نامیرہ کانی، شیعری
نابہ چی و حہرام نہ بی.

- لەو حېكمەت و سوۋدە زۆرانەى لەبارەى ئەو سى كەسەردە ھاتۇردە كە بەشدارى دەرچۈنەكە نەبوون، ئامازە دەكەينە ھەندى لەو حېكمەت و سوۋدانە:
- جائىزە ھەۋال بەكەسى بدرىت لەبارەى كەمتەرخەم بوونى لەئاست گويپراپەلىى خوا و پەيامبەرەكەى و ھۆكارى ئەۋە و سەرەنجامەكەى.
- ئەگەر كەسى دەرفەتى خواپەرستىى بۇ ھەلكەوت، پىۋىستە بىقۇزىتەۋە و دەستپىشخەرىى بۇ بىكات، دۋاى نەخات و ئەمىر و بەيانىى نەكات.
- سى جۆر پىاو دۋاكەۋتن و لەگەل پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) دەرنەچۈون: يان دوۋپوۋىى بەسەردا زال بوو، يان كەسىك عوزرى ھەبوو، يان ئەۋەى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) بەسەرپەرشتىارى مەدینە و ئەۋەى بۇ بەرژەۋەندىبەك ھىشتى لەمەدینە بمىنىتەۋە.
- سۈننەتە بۇ ئەو كەسەى لەسەفەر دەگەرپىتەۋە، بەدەستنۋىژەۋە بىتتە شار و شوپىنى خۆپەۋە و سەرەتا بچىتە مالى خوا پىش چۈونى بۇ مالى خۆى و لەمزگەۋتدا دوو ركات بىكات.
- پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) روۋى ئاشكرای موسلمانىتىى دوۋپوۋانى قبول دەكرد، نەپىنىبەكانىشىيان ئەگەراندەۋە بۇ لای خۋاى گەۋرە و ھوكمى ديار و رۋالەتى دەدا و لەسەر زانىنى نەپىنى و ناخيان سزای كەسىانى نەدەدا.
- پىشەۋا و فەرمانرەۋا ۋەلامى سەلامى كەسىك نەدەنەۋە كە رووداۋىكى خولقاندوۋە، ئەۋەش بۇ تەمبىكردنى ئەو كەسە و ئاگاداركردەۋەى كەسانى تر.
- بزه كردن بەتۈۋپەىى ھەپە ھەرۋەك چۆن بزەى سەرسامبوون و خۆشحالبوونىش ھەپە.

بهش

له نه هیکردنی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه لامکردن له و سئ که سه له نیو کوی نه وانه ی به شدار نه بوون و دواکه و تن، به لکه هیه له سه ر سه رپاستی نه و سئ که سه و دروژنی نه وانی تر، ویستی قسه له گهل نه و راستگو یانه دا نه کات و له سه ر نه و تاوانه ته مبیان بکات، به لام هرچی دوو پووانه، نه وه تاوانه که یان گوره تره له وهی قسه یان له گهلدا نه کریت، درمانی نه و درده، سوود به نه خزشی دوو پویی ناگه یه نی. خوی گوره له سزای تاوانه کاندان اوها مامه له له گهل به نده کاندان ده کات، ته مبی به نده ی باوه پرداری خوی ده کات به نه نجامدانی که مترین هله و ساتمه یه ک، تاوه کو همیشه نه و به نده یه وریا و به ناگابی، به لام نه گهر نه و به نده یه ی له به رچاو که وت و به لایه وه سووک بوو، وازی لی ده هی نی و نه هیلی به تاوانی خویه وه سه رقال بی، هرچکاتی نه و به نده یه تاوانی بکات، نیعمه تیکی پی ده دات، به لام به نده ی له خوبایی وه ها ده زانی نه وه ریزی خواجه بو نه و، نازانی خودی نیهانه یه و خوی گوره به وه ده یه وی سزا سه ختی بدات، نه و سزایه ی که سزای هاوشی توده ی نییه، هر وه ک له فهرمووده ی مه شهوردا هاتوره: "إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا عَجَّلَ لَهُ عُقُوبَتَهُ فِي الدُّنْيَا، وَإِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ شَرًّا أَمْسَكَ عَنْهُ عُقُوبَتَهُ فِي الدُّنْيَا، فَيَرِدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِذُنُوبِهِ"^۱، واتا: نه گهر خوی گوره ویستی خیر و چاکه ی بو به نده یه کی هه بوو، له دونیادا سزای ده دات، به لام نه گهر خیر و چاکه ی بو به نده یه ک نه ویست، له دونیادا سزای لی دوورده خاته وه و بوی ده خاته قیامه ت.

^۱ - ترمیزی شیخ راجی کربووه (۲۲۹۶).

بهش

- له‌وانه: گه‌وره‌یی نه‌ندازه‌ی راستگویی و په‌یوه‌ستبونی به‌خته‌وه‌ریی دنیا و ناخیرت و رزگاربوون له‌خرایی حالی دنیا و ناخیرت به‌راستگویییه‌وه. خوای گه‌وره هرکسی رزگار بکات به‌هزی راستگویییه‌وه رزگاری ده‌کات، هرکسی‌کیش له‌نیویبات به‌هوی دره‌وه له‌نیوی ده‌بات. بیگومان خوای گه‌وره فرمانی کردوه به‌بنده باوه‌پداره‌کانی به‌وه‌ی له‌گه‌ل راستگویاندا بن و فرمویه‌تی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ (١١٩) التوبة: ١١٩، واتا: نه‌ی نه‌وانه‌ی بروتان هیناره خوتان بیارین له‌(توله‌ی)خوا وه له‌گه‌ل راست گویاندا بن و له‌ریزی نه‌واندا بن.

٣٤- حه‌جی نه‌بو به‌کری سدیق(خوای لی رازی بی) له‌سالی نوی کوچی دوی هاتنه‌وه‌ی له‌ته‌بوك

ئین ئیسحاق نه‌لی: په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) دوی گه‌پانه‌وه‌ی له‌ته‌بوك، ره‌زه‌کانی دواتری ره‌مه‌زان و شه‌وال و زیلیعه‌ده مایه‌وه له‌مه‌دینه و پاشان له‌سالی نوی کوچییدا نه‌بو به‌کری به‌ته‌میری کاروباری حه‌ج نارد تاوه‌کو حه‌جی باوه‌پداران راپه‌رینیت، هاوبه‌ش په‌پداکه‌ران نه‌و ساله نه‌چوون بق حه‌ج. نه‌بو به‌کر و باوه‌پداران ده‌رچوون بق حه‌جکردن^١.

ئین سه‌عد نه‌لی: نه‌بو به‌کر به‌سیسه‌د که‌سه‌وه له‌مه‌دینه ده‌رچوو، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بیست و شتری له‌گه‌لدا نارد و به‌ده‌ستی خوی دیاری و نیشانی کرد و نه‌بو به‌کریش پینج و شتری له‌گه‌ل خویدا برد^٢.

^١ - بوه‌انه‌سیره‌ی ابن‌مشام ٤٤٢/٣.

^٢ - الطبقات الکبری لابن‌سعد ١٧٢/٢.

ئيبن ئيسحاق ئەلى: لە ئەنجامى ھەلۆھشاندنەو ھى پەيمانى نىوان پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و ھاوبەش پەيدا کەراندە (براءة) دابەزى، ھەلى کورپى ئەبو تالیبیش لەسەر و شترى (العصبا) کە ھى پەيامبەرى خوا بوو (صلی اللہ علیہ وسلم) دەرجوو بو حج^۱.

ئيبن سەعد ئەلى: ئەبو بەکر پىيووت: ئايە پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) تۆى کردوو ھەتە سەرپە رشتیاری حج؟ وتى: نە، بە لکو ناردوو مى (براءة) بەسەر خەلکدا بخوینمەو ھە ماو ھى بەلین بەکەسانى بەلین پیدراو رابگە یەنم^۲.

خۆى و ئەبو بەکر ھەجیان بو خەلکى راپەراند ھەتا رۆژى قوربانىکردن ھات، ھەلى کورپى ئەبو تالیب ھەلسا و لای جەمرە جارى دا بو خەلک، جاردانى ئەو فرمانەى پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) داوتى و پەيمانى ھەموو پەیمانپیدراوى بگىرتتەو، وتى: ئەى خەلکینە! مروفى بىبارە ر ناچیتە بە ھەشتەو، لەدواى ئەم سالا مروفى ھاوبەش پەيدا کەر نابى حج بکات، بە پووتى بە دەورى کەعبەدا تەواف نا کرىت، ھەرکەسى لای پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بەلین و پەیمانکى ھە یە، ھەتا ماو ھى دیارىکراو بەردەوام دەبى.

۲۵- ھاگى شانەدەگانی ھەرب و ئەوانى تر بۆلای پەيامبەرى خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)

شاندى سەقیف ھاگى ھەروەک لە میانەى غەزو ھى سەقیفدا باسما کرد.

لە چىرۆکى ئەو شانەدەدا ئەمە تىدەگەین:

- جائىزە مروفى ھاوبەش پەيدا کەر بىرتە مزگوت، بە تايبەت ئەگەر نومیدى

ئەو ھى لى بکرىت بىتتە موسلمان و قورنانى بەگویدا بخوینرتتەو و نىسلام

و پەرسىنى پىشان بدرىت.

^۱ - بىروانە نىسرة ابن ھشام ۲/ ۵۴۵-۵۴۶.

^۲ - الطبقات الکبرى لاین سەد ۲/ ۱۲۸.

- نه‌وه‌ی شایسته بیّ به‌نه‌میریتی و پیشه‌وایه‌تیی قه‌ومیک، نه‌وه‌یانه که باشتیرینه و زاناتیرینه به‌قورئان و تیگه‌یشتوووترینه به‌نایینی خوا.
- روخاندنی شوینی هاوبه‌ش په‌یداکردن، نه‌و شوینه‌ی کراوته‌ی مالی بته‌پرستی و هاوبه‌ش په‌یداکردن، روخاندنی، شیرینترین شتیکه به‌لای خوی گوره و په‌یامبه‌ره‌که‌یه‌وه و بۆ موسلمانانیش به‌سوودتره له‌روخاندنی قومارخانه و شوینی خراپه‌کاری، حالی نه‌و گومرز و شوینانه‌ش همان شته که له‌سه‌ر نه‌و گورانه دانراون که له‌جیاتیی خوا ده‌په‌رستین و خاوه‌ن گورِ شان به‌شانی خوی گوره په‌رستن ده‌کرین، بیگومان دروست نییه له‌گه‌ل بوونی نیسلام له‌و شوینه‌دا نه‌و شتانه بوونیان هه‌بی.
- موسته‌حه‌به له‌شوینی بتی په‌رستراودا مزگه‌وت دروست بکریت، له‌و شوینه‌ی پیشتر بته‌پرستی کراوه، خواپه‌رستی بکریت به‌بیّ هاوبه‌ش بۆ بریاردان.

به‌ش

ئیه‌ن ئیسحاق نه‌لی: که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) مه‌ککه‌ی فته‌ح کرد و له‌ته‌بوك بوویه‌وه و سه‌قیغیش موسلمان بوون و به‌یعتیان دا، له‌هه‌موو لایه‌که‌وه شانده‌کانی عه‌ره‌ب هاتنه‌لای، پۆل پۆل له‌هه‌موو لایه‌که‌وه هاتنه‌ نیو نیسلامه‌وه^۱.

^۱ - به‌روانه: سیره‌ی ابن‌مشام ۲/۵۵۹-۵۶۰.

به شى سيبه م: پزیشكى په يامبه رايه تيبى

۱- ريبازى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) له پزیشكيدا

نه خوښى دوو جوړه: نه خوښييه كانى دل، نه خوښييه كانى جهسته، هردوو جوړيش له قورئاندا باس كراون.

نه خوښييه كانى دل دوو جوړه: نه خوښييه شوبهه و گومان، نه خوښييه شه هوهت و گومپايى، هردوو جوړ له قورئاندا باس كراون. خواى گوره له باره ي نه خوښييه

شوبهه و گومانه وه نه فهرمووى: ﴿ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ﴾ البقره:

۱۰ ، واتا: له دلياندا نه خوښى (ناپاكى) هه يه خواش نه خوښى به كه ي زورتر كردن (به هاتنى قورئان).

هه روه ها فهرموويه تى:

﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا ﴾ المدهشر: ۳۱ ، واتا: تا بلين نه وانه ي كه نه خوښى (ناپاكى) يان له دلايه وه بى برواكان، خوا چى مه بهسته به م ژماره يه كه له غه ريبيدا وه ك مه ته ل وايه.

خواى گوره سه بارهت به و كه سه ي بانگ ده كريت بولاى بريارى قورئان و فهرمووده، كه چى ره تيده كاته وه و پشت هه لده كات، ده فهرموويت: ﴿ وَإِذَا دُعُوا إِلَى

اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۱۸﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ

﴿۱۹﴾ أِنِّي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ أَمْ آتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ

الظَّالِمُونَ ﴿۵۰﴾ النور: ۴۸ - ۵۰ ، واتا: كاتيك بانگ بكرين بق لاي (شهريعه تى) خوا

و پتغه مبه ر (صلى الله عليه وسلم) بق نه وهى حوكم بكات له نيتوانياندا به كسه ر كومه ليك له وانه پوو وه رده گيږن. به لام نه گه ر (له حوكم دانه كه دا) حه قه كه بق نه وان بيت دين بق لاي (حوكمه كه) به وپه رى ملكه چيه وه. نايه دله كانيان نه خوښى تيدا به

یان له گرماندا بوون یان دهرسن خواو پیغمبهره که ی (صلی الله علیه وسلم) سته میان لی بکه ن (نه خیر هیچ له وانه نیه) به لکو نه وانه هر خوین سته مکارن. نه وه نه خوشیی گومان و شوبه بوو.

هرچی نه خوشیی شه هوه ته، نه وه خوی گوره له باره یه وه فهرموویه تی: ﴿يَلْسَاءُ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنَّ أُنْقِيَّتَنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾ ﴿٣٣﴾ الأحزاب: ٢٢، واتا: نه ی ژنانی پیغمبهر (صلی الله علیه وسلم) نیوه وهک هیچ یهک له نافره تانی دیکه نین نه گهر خوتان بپاریزن و له خوا بترسن که واته به خه مزه و نازه وه قسه مه که ن (ودهک نافره تانی ره وشت نزم) نه وه کو نه وه ی که دلی نه خوشه (دهرون نزمه) نیازی خراپ بکات (که واته) قسه ی چاک و به جی بکه ن.

نه وه نه خوشیی شه هوه تی داوینپسییه، خواش زاناره.

هرچی نه خوشییه کانی جهسته یه، نه وه خوی گوره فهرموویه تی: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ﴾ ﴿النور: ٦١﴾، واتا: کویر گوناھی له سه ر نیه و شهل گوناھی له سه ر نیه هه روه ها نه خوش گوناھی له سه ر نیه. له حه ج و روژوو و ده ستنوژدا باسی نه خوشیی جهسته ی کردوو، نه وه ش له بهر هژی کی ناوازه و به هژی وه گهره یی قورنانت بو دهرده که وی، بو که سی لی تی تی بکات نه وه به سه و بئویستی به شتی تر نابی، نه ویش نه وه یه ری ساکانی پزشکی جهسته یی سی شته: پاراستنی له شساغی، خو پاراستن له هر شتی بته مایه ی نازار، خالی کردنه وه ی شته خراپه کان له جهسته دا. خوی گوره له و سی شوینه دا نه و سی شته ی باسکردوو.

له نایه تی روژوو دا فهرموویه تی: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ ﴿البقرة: ١٨٤﴾، واتا: هه رکه سینک له نیوه نه خوش بوو یا له سه فهردا

بوو(وه به پۆژوو نه بوو) نه وه پتويسته به نه ندازه ي نه و پۆژانه ي(به پۆژوو نه بووه) قه زاي بکاته وه له پۆژاني تر دا.

خوای گه وره ريگه ي داوه كه سي نه خوش به هوي عوزري نه خوشييه وه به پۆژوو نه بي، ريبواريش له بهر پاراستني له شساغي و هيزي تاوه كو بتواني سه فهره كه ي بکات، به پۆژوو نه بي، چونكه به هوي جولهي زوره وه نه گه ر به پۆژووبي، نه وه مه ترسي نه خوشكه وتن و كه مبوونه وه ي هيزي لي ده كریت، چونكه نه خواردن و نه خواردنه وه هيزي لاواز ده كات، بويه ده تواني به پۆژوو نه بي تاوه كو هيزي خوي بپاريزي.

له نايه تي حه جدا نه فهرمووي: ﴿فَن كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ

صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ البقرة: ۱۹۶، واتا: هه ركه سيك له ئيوه نه خوش بوو يا نازاريك له سه ري دا بوو(نه گه ر سه ري تاشي) بريتيه ك بدات كه پۆژووي(سي پۆژه) يان خيريك يان قوربانيه ك بکات.

خوای گه وره ريگه ي داوه بۆ نه خوش يان نه و كه سه ي نازار له سه ري دا هه يه به هوي نه سپي يان خوران و شتي تره وه، له ئيحرامدا سه ري بتاشي تاوه كو نه و ماده و شته پيسه له سه ري دا نه مينی و نه و نازار و بيزاريه ي بۆ دروست كردوه له ژير نه و قژه دا. جا نه گه ر كه سه كه سه ري تاشي، كونه ورديله ي سه ري ده كرینه وه و نه و هه لم و پيسيه ي لي ده ردچي. نه و خاليكرده وه يه، هه موو خاليكرده وه كاني تري له سه ر قياس ده كریت كه گلدانه وه و هيشتنه وه ي له لاشه دا نازار و نارچه تبي دروست ده كات.

نه و شتانه ي گلدانه وه و هيشتنه وه ي له لاشه دا نازار و نارچه تبي دروست ده كات، ده شته: خويني زور، مه نبي(توي زور، ميز، پيسايي(پاشه رۆ)، رشانه وه، پژه،

خو، برسیتی، تینویتی، هه‌ریه‌ک له‌و ده شته نه‌گه‌ر گل بدرینه‌وه و خالی نه‌کرینه‌وه، هه‌ریه‌که‌و ده‌ردیک دروست ده‌که‌ن.

هه‌رچی خۆپاریزییه، ئەوه خۆای گه‌وره له‌نایه‌تی ده‌ستنویژدا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا﴾ النساء: ۴۳، واتا: نه‌گه‌ر ئیوه نه‌خۆش بوون یان له‌سه‌فه‌ردا بوون یان که‌سیک له‌ئیوه هاته‌وه له‌شوینی ده‌ست به‌ئاو‌گه‌یاندنه‌وه یان جووت بوون له‌گه‌ل خیزانه‌کانتاندا(یا له‌یه‌ک که‌وتن له‌گه‌ل ئافره‌تانی نامه‌هره‌مدا) نه‌مجا ئاوتان ده‌ست نه‌که‌وت ئەوه به‌خۆلئیکی پاک ته‌یه‌موم بکه‌ن. خۆای گه‌وره ریگه‌ی به‌نه‌خۆش داوه له‌جیاتی ئاو، خۆل به‌کار به‌ینی، وه‌ک خۆپاریزییه‌ک بۆ جه‌سته‌ی له‌پووبه‌پووبوونه‌وه‌ی هه‌ر ئازار و نا‌په‌حه‌تییه‌ک تووشی بی، ئەمه‌ وریاکردنه‌وه‌یه بۆ خۆپاریزیی له‌هه‌ر ئازاریک له‌ناوه‌وه‌ی جه‌سته‌ی یان له‌ده‌ره‌وه‌ی جه‌سته‌ی بۆ که‌سه‌که‌ دروست بی.

هه‌رچی پزیشکیی دلانه، ئەوه ته‌نیا له‌پریگه‌ی په‌یامبه‌رانه‌وه‌(سه‌لامی خۆایان له‌سه‌ربی) لئی تیده‌گه‌ین. چاکی و له‌بارییتی دل نه‌وکاته دیته‌دی، که‌ په‌روه‌ردگار و به‌دیینه‌ری خۆی بناسی و ناو و سیفه‌ت و کار و نه‌حکامه‌کانی خوا بناسی، ره‌زانه‌ندیی و خۆشووستنی خۆای به‌لاوه‌ گرنگ بی و دووربگری له‌نه‌می و نه‌و شتانه‌ی خوا تووره‌ ده‌که‌ن. بیگومان ته‌نیا به‌ره‌ له‌بارییتی و ژبانی دل فه‌راهه‌م ده‌بی.

هه‌رچی پزیشکیی جه‌سته‌یه، ئەوه دوو جووره:

جۆریکی، ئەو یە کە خۆی گەورە مرۆڤ و گیانلە بەرانی لە سەر فیترەت داو، پێویستی بە چارەسەر نییە، وەک پزیشکی برسیستی و تینیویستی و سەرما بوون و ماندوویەتی، بەرانبەرەکانیان جیبەجی بکریت چارەسەر دەبن. دووهم: ئەو ی پێویستی بە بێرکردنەو و رامان هەیە، وەک پالڤانی ئەو نەخۆشییانە ی لە میزاجی مرۆڤدا رووداو دروست دەکەن و لەباریستی و ساغیی لە مرۆڤدا دەشیوینن.

۲- رییازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لە خۆ چارەسەرکردنی بە دەرمانی تەنیا

یەکیک لە رییاز و ریشوینەکانی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)، بە خۆی دەرمان و چارەسەری بە کارهێناو، فرمانی بە خیزان و کەسوکار و هاو لەنیشی کردووە لەوانە ی نەخۆشکەوتوون، ئەو بەکەن. رییاز و رینمای خۆی و هاو لەنی نەبوو دەرمانی تیکەل و ئاوێتە بە کارهێنن، زۆریە ی دەرمانەکانیان تەنیا بوو، هەندێجار شتی تریان تیکەل کردووە لەو ی یارمەتی ئەو دەرمانە بدات یان توندییەکە ی کەم بکاتەو.

۳- سەلماندنی شوکار و چارەسەر لە لایەن پەيامبەری خواو (صلی اللہ علیہ وسلم)

موسلیم لە سەحیحە کەیدا گێراو یەتیەو و لە جابری کوری عەبدو اللەو ئەویش لە پەيامبەری خواو (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرموویەتی: «لِکُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ، فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ، بَرَأَ يَأْتِنِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»، وانا: هەموو دەردی دەرمانیکی هەیە، ئەگەر دەرمانەکە دەردەکە بپیکێ، ئەو بەو یستی خوا لەو نەخۆشییە چارەسەری دەبی.

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووە (۲۲۰۴).

له‌ئەبو مورەبەرەو ئەلی: پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمووی: «مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ دَاءٍ إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً»، واتا: خۆی گەرە هەر دەردیکی دابەزاندیبی، شیفای و چارەسەرئیکیشی بۆ دابەزاندوو.

ئەم فرموودانە هۆکار و چارەسەری ئەو هۆکارانەیان لەخۆگرتوو، قسە ئەو کەسە پوچەل دەکاتووە کە ئەووە رەتدەکاتووە، بەلام ئەووە هەیه زانستیکە خۆی گەرە بۆ هەموو مَرُوفِيكَ فەراهەمی نەکردوو، تەنیا ئەوانە دەیزانن کە خۆی گەرە رێگەى فێربوونی بۆ کردوونەتووە.

لەفرموودە سەحیحەکاندا هاتوووە کە پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی کردوو بەچارەسەر وەرگرتن، ئەوەش دژ نییە بەپشت بەستن(التوکل)بەخۆی گەرە، هەرۆک دژ نییە بەوەی بەئاوخواردنەو چارەسەری دەردی تینویتی و بەخواردن چارەسەری برسیتی بکریت، هەرۆها بەخۆگەرمکردنەو چارەسەری سەرمابوون بکریت. بەلکو حەقیقەتی بەکتاپەرستی بەو دیتەدی، ئەو هۆکارانە وەرگیری کە خۆی گەرە بەپنی قەدەر و شەرع دایناون، لەکارخستنی وەرگرتنی چارەسەر و هۆکار بۆ چارەسەر، لەخودی خۆیدا زیانە لەباوەری پشت بەستن.

کە پەيامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرموویەتی: "هەموو دەردیک دەرمانیکی هەیه"، ئەو بەهێزکردنی دەروونی نەخۆش و پزیشکە، هانی نەخۆش و پزیشک دەدات بۆ گەرە پان بەدوای چارەسەردا.

¹ - بوخاری ئیخراجی کردوو(۵۶۷۸).

۴- رېيازى پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) بۇ خۇپاريزى ئەزىزە خۇرى و ئەو ياسايەى كە پېويستە ئە خواردن و خواردنه وەدا رەچا و بکريت

لە موسنەد و شوینانی تردا لە پەيامبەرى خواوە (صلى الله عليه وسلم) ھاتووە
 ھەرموویەتی: «مَا مَلَأَ أَدَمِيُّ وَعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ، بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ لُقَيْمَاتٌ يُقْمَنَ صَلْبَهُ،
 فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ قَاعِلًا، فَكُلْتُ لَطْعَامِهِ، وَكُلْتُ لِشَرَابِهِ، وَكُلْتُ لِنَفْسِهِ» ، واتا: مرقۇ ھېچ
 شتیک پر ناکات خراپتر بى لە پرکردنى سکی، زیاتر لە وە بى ھیزی پى بدەن، ئەگەر
 کەسى نانی خوارد، با يەك لە سەر سى گە دەى بۇ خواردن بى، يەك لە سەر سى بۇ
 ئا و يەك لە سەر سى بۇ ھەناسە بەيلىتە وە.

پرکردنى گە دە بە خواردن، زیانی بۇ دل و جەستە ھەيە، ئەمە ئەگەر ھاتو ھەمیشە
 یان زۆرەى کات بە و جۆرە بوو، بەلام ھەندىجار کیشە نییە. ئەبو ھورەیرە لای
 پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەو ھەندە شیرى خواردووە تە وە تاو ھەکو
 وتوویەتی: سویند بە و کەسەى تۆى بە حەق ناردووە، رى ئەما تى بکەم. ھاو لەنیش
 چەند جاریک لە نامادە بوونی ئەودا ئەو ھەندە یان خواردووە تاو ھەکو تیربوونە.

۵- رېيازى پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) ئە چارەسەر وەرگرتن
 بە دەرمانى سرووشتى و خوايەتى و ئاويته کردنى ھەردوو چارەسەر

چارەسەرى پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) بۇ نە خۆشیی سى جۆر بوو:
 يەكەم: چارەسەر بە دەرمانى سرووشتى.

دووەم: چارەسەر بە دەرمانى خوايى.

سێيەم: بە ئاويته کردنى ھەردوو جۆر.

ئیمەش لێرەدا ھەرسى جۆرى چارەسەرى پەيامبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) باس دەکەین:

^۱ - ترمذى (۲۳۸۰) و تېبىن ماجە (۳۳۴۹) ئىخراجمان کر بوو.

په کښم: چاره سر به دهرمانی سرووشتی:

۶- ریازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاردهری تا

له سه حیحه پندا سه لماوه له نافیعه وه نه ویش له نین عومره وه که په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: «إِنَّمَا الْحُمَّى - أَوْ شِدَّةُ الْحُمَّى - مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ، فَأُبْرِدُوهَا بِالْمَاءِ»^۱، واتا: تا یان تای سخت له هلمی و گپی دوزه خه، به ناو، فینک و ساردی بکه نه وه.

هاوشیوهی نم فرمووده یه: «شِدَّةُ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ»، واتا: گرمای سخت، به شیکه له گپی دوزه خ.

فرمایشتی به ناو چاره سر ی بکن (بِالْمَاءِ) دوو بچوونی له سر هه یه:

په کښم: هه موو تاویک ده گرتته وه، نه مه سه حیح و ته واوه.

دروم: ناوی زه مزه م، خاوه نانی نم بچوونه به لگه ده هیښنه وه به وهی بوخاری گپراویه تییه وه له سه حیحه که یدا له نه بو جه مره نه سری کوری عیمران نه لزه بی، نه لی: له مه که لای نین عه باس داده نیشتم، تا گرتمی، وتی: به ناوی زه مزه م له خوتی بکه ره وه و خوت چاره سر بکه، چونکه په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: «إِنَّمَا الْحُمَّى - أَوْ شِدَّةُ الْحُمَّى - مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ، فَأُبْرِدُوهَا بِالْمَاءِ، أَوْ قَالَ: بِمَاءِ زَمْزَمَ»^۲، واتا: تا یان تای سخت له هلمی و گپی دوزه خه، به ناو فینک و ساردی بکه نه وه، یان فرمووی: به ناوی زه مزه م. گپره وهی نه و باسه گومانی تیدا کردوه، نه گه ر دنیا بوایه، نه وه بچو خه لکی مه که زور ناسان ده بوو، چونکه زه مزه م له مه که و زورتر بچو خه لکی مه که فرامه م تره و خه لکی تر ناوی تریان هه یه.

^۱ - بوخاری (۵۷۲۳) و موسلیم (۲۲۰۹) شیخرا جیان کردوه.

^۲ - بوخاری شیترا جی کردوه (۲۳۶۱).

۷- رِيَّازِي پِهِ يَامْبَهَرِي خَوَا (صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِه چاره سه رکردنی سکچوون

له سه حیحه پندا هاتووه: له نه بو سه عیدی خودریه وه، که پیاویک هات بۆلای پهیامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتی: بَرَاکَم بَه دَه سَت نَازَارِی سَکِیَّه وَه دَه نَالِیْنِی، لِه گِیْرَانَه وَه یَه کِدَا: سَکْچُوونِی. فِه رَمُووی: "هه نگوینی پیّ بده". کابرا رویشت و پاشان گه رایه وه وتی: هه نگوینم پیّ دا به لام هیچ سوودی لیّ نه بینی، سکچوونه که ی زیاتر کرد، دوو جار یان سیّ جار هاته وه و پهیامبهری خوا هر ده یه رموو: "هه نگوینی پیّ بده"، له سیّیه م جار یان چواره م جاردا فِه رَمُووی: "صَدَقَ اللّٰهُ، وَکَذَبَ بَطْنُ اُخِيكَ" ، وَا تَا: خوا راستی کرد و سکی بَرَاکَت دروی کرد. له سه حیحی موسلیمدا به له فزی خوی هاتووه: بَرَاکَم هه رسی خراب بووه^۱ و گه ده ی دهرده دار بووه.

له فِه رَمَایِشْتِی: «صَدَقَ اللّٰهُ وَکَذَبَ بَطْنُ اُخِيكَ» نَامَاژَه یَه بۆ نه وه ی سوودی نه و دهرمان به دهبهاتووه، مانه وه ی دهرد و نه خۆشییَه که به هوی دهرمانه که وه نیبه، به لکو به هوی دروی نه و سکه وه یه و مادده ی خرابی زۆر تیدایه، به هوی زۆریی نه و ماددانه ی دۆخیان خراب کردووه، فرمانی پیّ کردووه نه و دهرمانه چند جاریک دووباره بکاته ره.

بِه ش

خه لکی جیاوازن له باره ی نه م فِه رَمَایِشْتِی خَوَا گه وره وه: ﴿يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ﴾ الفحل: ۶۹، وَا تَا: له سکی نه و (هه نگانه وه) دیته دهر خواردنه وه یه ک (هه نگوین) که په نگه کانی جیاوازه که شیفای تیدایه بۆ خه لکی.

^۱ - بوخاری (۵۶۸۴) و موسلیم (۲۲۱۷) ئیخراجیان کردووه.
^۲ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۲۲۱۷).

نایه جیناوی (فیه) بۆ هه‌نگوین ده‌گه‌رپتته‌وه یان بۆ قورئان؟ بۆ ئه‌وه بوونه‌ته دوو به‌شه، به‌لام دروست ئه‌وه‌یه بۆ هه‌نگوین (سَرَابٌ) ده‌گه‌رپتته‌وه.

۸- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌تاعون و چاره‌سه‌رکردن و خۆپاراستن له‌وه‌خۆشییه

له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌عامری کورپی سه‌عدی کورپی ئه‌بی وه‌قاسه‌وه ئه‌ویش له‌باوکیه‌وه که گوتی لیبوو په‌رسیاری له‌ئوسامه‌ی کورپی زه‌ید کردوو: له‌باره‌ی تاعونه‌وه چی شتیکت له‌په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) گوتی لیبوو؟ ئوسامه‌ وتی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: «الطَّاعُونَ رِجْزُ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَعَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ، فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا فِرَارًا مِنْهُ»^۱، واتا: تاعون سزایه‌که خوای گه‌وره ناردوو په‌تیه‌یه سه‌ر به‌نی ئیسرائیل و خه‌لکانی پیش ئیوه، ئه‌گه‌ر گویتان لی بوو تاعون له‌شوینیک هه‌یه، مه‌چه‌ نه‌و شوینه‌وه، ئه‌گه‌ر له‌شوینیکدا رووی دا و ئیوه‌ش له‌و شوینه‌دا بوون، لیتی ده‌رمه‌چن و هه‌لبین.

له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌حه‌فسه‌ی کچی سپرینه‌وه وتی: ئه‌نه‌سی کورپی مالیک وتی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: «الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ»^۲، واتا: تاعون بۆ هه‌موو موسلمانیک شه‌هاده‌ته.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌وه‌ی بۆ ئومه‌ته‌که‌ی دایناوه نه‌چه‌ نه‌و شوینه‌ی تاعونی تیدا بلاو بووه‌ته‌وه و ئه‌گه‌ر له‌و شوینه‌ش بن لیتی ده‌رنه‌چن، ته‌واوی خۆپاریزی تیدا، مۆشی بچیته‌ شوینیککی له‌و جو‌ره‌ که خۆی روویه‌رووی

^۱ - بوخاری (۳۴۷۳) و موسلیم (۲۲۱۸) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - بوخاری (۵۷۳۳) و موسلیم (۱۹۱۶) ئیخراجیان کردوو.

تیاچوون دہکات، پیچہوانہی شرع و عقلہ، ئوہشی نہہیکردوہ لہ و شریئہ
دہریجیت، ہاندانی دہروونہ بق متمانہ بوون بہخوا و پشت بہستن بہخوا و
نارامگرتن لہسہرقہزای خوا و رازیبوون پیئی.

۹- ریئازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہدہردی تینوویردن و

چارہسہرکردنی

لہسہحیحہ پندا ہاتوہ: لہفہرموودہ بہکی ئہنہسی کوپی مالیکہوہ (خوای لی رازی بی) وتی:
ہہندی لہعورہینہ و عوکل ہاتن بؤلای پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہمدینہ و
شہکوای حالی تینوویردن خزیانیان لا کرد، پھیامبہری خواش (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمانی
پیکردن: "لَوْ خَرَجْتُمْ إِلَىٰ إِبِلِ الصَّدَقَةِ فَشَرِبْتُمْ مِنْ أَلْبَانِهَا وَأُتَا، بچن بؤلای
وشرہکانی زہکات، لہشیر و میزیان بخؤنہرہ. ئہوانیش ئوہیان کرد، کہ چاکبوونہرہ،
دہستیان دایہ کوشتنی شوانہکان و سہرپرینی وشر، شہپی خوا و پھیامبہریان کرد،
پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) خہلکی بہدوایاندا نارد و دہست و قاجی برینہوہ و
چاوی ہہلکؤلین و فری درانہ بہر خؤر ہہتاوہ کو مردن^۱.

بہلگہ لہسہر ئوہی تیرنہبوون بہئاوخوردنہوہ نہخوشی ئہوان بوو، ئوہیہ کہ
موسلم لہسہحیحہ کہیدا دہیگنیرتہوہ کہ وتوویانہ: کہ چووینہ مہدینہ، سکمان
گہورہ بوویوہ و ئیسکمان لاوازبوویوہ. تہواوی فہرموودہ کہی باس کردوہ^۲.

لہمہدا بہلگہیہ ہہیہ لہسہر تیمارکردن و چارہسہری، ہہروہا پاکیی میزی
تازہ لی گؤشتی بخوریت. چارہسہروہرگرتن بہشتی حہرام جائیز نییہ. نہگہرچی
تازہ موسلمان بوویوون، فرمانیان پی نہکرا بق نویرکردن دہمیان و ئہو پؤشاکہیان
پاک بکہنہوہ کہ میزی وشری بہرکہوتبوو.

^۱ - بوخاری (۶۸۰۲) و موسلم (۱۶۷۱) ئیخراجیان کردوہ.

^۲ - بوخاری (۲۴۳) و موسلم (۱۶۷۱) ئیخراجیان کردوہ و ئہو عوانش لہ المستخرج (۶-۱۶) و لہفزہ کہ ہہ ئوہ.

۱۰- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چارده‌سه‌رکردنی بریندا

له سه‌حیحه‌یندا هاتووه له‌نه‌بو حازمه‌ره، که گوتی لیبووه سه‌هلی کوپی سه‌عد پرسپاری کردووه په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌چی چارده‌سه‌ر کراوه که روژی نوحود بریندار بووه، وتویه‌تی: ده‌موچاوی برینداربووه و هر چوار دانی پېشه‌وه‌ی شکاوه، کلاوه ناسنینه‌که‌ی له‌سردا شکاوه، فاتیمه‌ی کچی په یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) خوینه‌که‌ی پاک ده‌کرده‌وه، عه‌لش به‌قه‌لغانه‌که‌ی ناوی پندا کردووه، که فاتیمه بینویتی زیاتر خوینی له‌به‌ر ده‌روا، پارچه‌ه‌سیریک ده‌هینی و نه‌یسوتینی هتا ده‌یکاته خو‌له‌میش و نه‌ینوسینی به‌برینه‌که‌ی په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) و به‌وه خوینه‌که ده‌وه‌ستیتته‌وه^۱.

۱۱- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چارده‌سه‌رکردن به‌خواردنه‌ودی

هه‌نگوین و که‌له‌شاخ و داخ کردن

له سه‌حیحه‌ی بوخارییدا هاتووه: له‌ثیبین عه‌باسه‌وه نه‌ویش له‌په یامبه‌ری خواوه فه‌رموویه‌تی: «الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثٍ: شَرِبَةِ عَسَلٍ، وَشَرْطَةِ مِحْجَمٍ، وَأَنَا أَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيِّْ»^۲، واتا: چاره‌سه‌ر و شیفای له‌سی شتدایه: هه‌نگوین، که‌له‌شاخ، داخ کردن، به‌لام من نه‌هی نوممه‌ته‌که‌م ده‌که‌م له‌داخ کردن.

سه‌بارت به‌که‌له‌شاخ: نه‌وه له سه‌حیحه‌یندا هاتووه له‌نه‌سه‌وه که نه‌بو ته‌بیه که‌له‌شاخی بؤ په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کردووه، فرمانی داوه دوو ساع خوراکی پی بدریت و قسه‌ی له‌گه‌ل خزمه‌تکاره‌که‌ی کردووه و نه‌وانیش شوینی لیدراوه‌که‌بان له‌سه‌ر سووک کردووه‌ته‌وه، فه‌رموویه‌تی: "خَيْرٌ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ"^۳، واتا: که‌له‌شاخ کردن باشتین شتیکه خو‌تانی پی چاره‌سه‌ر بکن.

^۱ - بوخاری (۲۹۱۱) و موسلم (۱۷۹۰) شبخراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری شبخراجی کردووه (۵۶۸۰).

^۳ - بوخاری شبخراجی کردووه (۵۶۹۶).

نه نه س (خوای لی رازی بی) نه لی: په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) پشته مل و ناوشانی که له شاخی کردووه.^۱

له سه حیددا لیه وه هاتووه که له ئیحرامدا بووه به هوی ئیشی سه ریه وه، له سه ری که له شاخی کردووه.^۲

له سووننه نی نه بو داوودا هاتووه له فهرمووده یه کی جابره وه که په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم): له سمتی که له شاخی کردووه به هوی له جی چوونه وه.^۳

۱۲- رییازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له کاته کانی که له شاخ کردندا

ترمیزی له (جامع) ه که پدا نه گپرتته وه له فهرمووده یه کی ئین عه باسه وه که ره فعی نه کات: «إِنَّ خَيْرَ مَا تَحْتَجِمُونَ فِي يَوْمِ سَابِعِ عَشْرَةَ، أَوْ تَاسِعِ عَشْرَةَ، وَيَوْمِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ»^۴، واتا: باشترین کاتیک که له شاخ بکن، روژی حه قده یه م یان نوزده یه م یان بیست و یه که.

به ش

له نیو نه و فهرموودانه ی پیشوودا نه مه ده بینین: سووننه ته (موسه حه به) تیمارکردن و که له شاخ بکرت، له و شوینه ی پیوستی پی هیه، جائزه که سی له ئیحرامدا په که له شاخ بکات. نه گهر پیوست بکات هندی قریش برپریت هر جائزه، له بابته واجیبوونی فیدیه له سه ر نه و کاره تبیینی هیه و واجیبوون به هیز نییه. جائزه که سی روژووه وان که له شاخ بکات، چونکه له سه حیجی بوخارییدا هاتووه، په یامبهری

^۱ - نه بو داوود (۲۸۶۰) و ترمیزی (۲۰۵۱) ئیخرالجمان کردووه.

^۲ - بوخاری ئیخرالجمان کردووه (۵۶۹۹، ۵۷۰۰، ۵۷۰۱).

^۳ - نه بو داوود ئیخرالجمان کردووه (۳۸۶۳).

^۴ - ترمیزی ئیخرالجمان کردووه (۲۰۵۳).

خوا(صلی الله علیه وسلم) به پوژوو بووه که له شاخی کردووه^۱. به لام ئایه به وه روژووی دهشکی یان نه؟ ئەمه بابەتیکى تره، دروست: ئەوهیه به که له شاخ کردن روژوو دهشکی، به هۆی ئەوهی دروست له په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتووه.

۱۲- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له بیری ده‌مار و داخ کردن

له سه‌حیدا سه‌لماوه له فه‌رمووده‌یه‌کی جابری کوپی عه‌بدوالله‌وه که په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) پزیشکیکی ناردووه بۆلای توبه‌ی کوپی که عب، پزیشکه‌که ده‌ماریکى بۆ که عب بریوووه داخی کردووه^۲. که سه‌عدى کورى موعاز ده‌ماریکى قۆلى برینداربوو، په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) داخی کرد، پاشان ئاوسا بۆ جارى دووه‌م داخی کرده‌وه^۳. له سه‌حیحى بوخاریدا هاتووه له فه‌رمووده‌یه‌کی ئەه‌سه‌وه که به هۆی هه‌وکردنی په‌رده‌ی سییه‌وه‌ی داخبوونی کردووه و په یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) زیندوو بووه^۴.

له فه‌رمووده‌ی (متفق علیه) دا هاتووه: «وَمَا أُحِبُّ أَنْ أُكْتَوِيَ»^۵، واتا: هه‌ز به داخ کردن ناکه‌م. به له‌فزیکی تر هاتووه: «وَأَنَا أَنهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيْ»^۶، واتا: من نه‌ی ئوممه‌ته‌که‌م ده‌که‌م له‌داخ کردن. له سه‌حیدا سه‌لماوه له فه‌رمووده‌ی ئەو هه‌فتا هه‌زار که‌سه‌ی به‌بى لیپرسینه‌وه ده‌چنه به‌هه‌شت، ئەوانه‌ن که: «الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَكْتُونُ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»^۷، واتا: داواى روقیه ناکه‌ن، خویان داخ ناکه‌ن و ره‌شبین نین و پشت به‌په‌روه‌ردگاریان ده‌به‌ستن.

^۱ - بوخارى ئیخراجی کردووه (۵۶۹۴).

^۲ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۲۲۰۷).

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۲۲۰۸).

^۴ - بوخارى ئیخراجی کردووه (۵۷۱۹، ۵۷۲۱).

^۵ - بوخارى ئیخراجی کردووه (۵۷۰۴) و موسلیم (۲۲۰۵) ئیخراجیان کردووه.

^۶ - بوخارى ئیخراجی کردووه (۵۶۸۰).

^۷ - بوخارى (۵۷۵۲) و موسلیم (۲۲۰) ئیخراجیان کردووه.

فهرمووده کانی داخ کردن ئەم چوار جۆره له خۆ ده گریت:

یه که م: ئەنجامدانی.

دووهم: حزی پی نه کردوو.

سێیه م: پیاوه لانی ئەو که سهی وازی لیهیناوه.

چوارهم: نه هی لیکردوو.

سو پاس بۆ خوا دژ و ناتە و او بیان له نیا وندا نییه، ئەو هی ئەنجامی داوه به لگه دەدات له سه ر ئەو هی ئەنجامدانی جائیزه، حزی پی نه کردوو و اتای حه رامبوون ناگه یه نی، پیاوه لانی بۆ ئەو که سهی وازی لیده هی نی، به لگه دەدات له سه ر ئەو هی نه کردنی با شتر و له پیشتره، سه باره ت به نه هی لیکردنی شی، ئەو بۆ سه رپشکی و که راهه ته، یان ئەو جۆره یه که پێویست نییه، یان له ترسی روودانی ده رد و نه خۆشییدا ئەنجامدانی دەدات، خواش زانتره.

۱۴- رییازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه و سلم) له چاره سه کردنی په رکه م (الصراع)

له سه حیه یندا بوخاری و موسلیم ئیخرا جیان کردوو له فهرمووده یه کی عه تائی کوپی ئەبی ره باحه وه ئەلی: ئیبن عه باس وتی: ئافره تینک پیشان بده م که ئەه لی به هه شته؟ وتم: به لی بۆ نا. وتی: ئەو ئافره ته ره شه هات بۆ لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتی: من په رکه م ده مگری و جه سته م ئەکه ویته ده ر، له خوا بۆم بپارێره وه، په یامبه ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "إِنْ شِئْتَ صَبْرْتَ وَلِكَ الْجَنَّةُ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ لِكَ أَنْ يُعَافِيكَ"، و اتا: ئەگه ر به وئ نارام بگری ئەوه به هه شته بۆ ده بی، ئەگه ر به شته وئ ئەوه له خوا بۆت ده پارێمه وه و چاک ده بیته وه. ژنه که وتی: نارام ده گرم، به لام ئەوکاته جه سته م به ده رده که وئ، له خوا بپارێره وه به ده ر نه که وئ، په یامبه ری خواش (صلی الله علیه وسلم) بۆی پارایه وه.^۱

^۱ بوخاری (۵۶۵۲) و موسلیم (۲۵۷۶) ئیخرا جیان کردوو.

۱۵- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره‌سه‌رکردنی دهرده‌لاق- باداری (عرق النساء)

ئین ماجه له سووننه که یدا ئیخراچی کردووه له نه‌سی کوپری مالیکه وه (خوای لی رازی بی) نه‌لی: گویم له په یامبه‌ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) نه یفه رموو: «دَوَاءُ عَرَقِ النِّسَاءِ أَلِيَّةٌ شَاوَةٌ أَعْرَابِيَّةٌ، تُذَابُ ثُمَّ تُجَزَّأُ ثَلَاثَةَ أَجْزَاءٍ، ثُمَّ يُشْرَبُ عَلَى الرَّيْقِ فِي كُلِّ يَوْمٍ جُزْءًا»، واتا: دهرمانی دهرده‌لاق، بریتییه له دوگی شهک مه‌ری نه‌عراپی، ده توتیریتته وه و پاشان ده کریتته سی به شه وه، هه موو روژیک له سه‌ر سکی رووت به شیکه ده خوریتته وه. دهرده‌لاق (عرق النساء): ئازاریکه له جومگه‌ی سمته وه ده‌ستپیده‌کات و له‌پشته وه داده‌به‌زی بۆ سه‌ر ران و هه‌ندی‌جاریش بۆ سه‌ر پاژنه پی، هه‌رکاتی ماوه‌که‌ی دریزه بکیشی، دابه‌زینیسی دریزه نه‌کیشی و قاچ و رانیس له‌گه‌لیدا لاواز ده‌بی. شهک مه‌ری نه‌عراپی ده‌ستنیشان کردووه، نه‌وه‌ش له‌به‌ر که‌می پسی له‌جسته‌ی و بچووکیه نه‌ندازه‌که‌ی و ناسک و جوانییه‌که‌ی و تاییه‌تمه‌ندی له‌وه‌پاندنی، چونکه گژو گیای ده‌شتی گهرم ده‌خوات نمونه‌ی تالیسک و جاتره و شتانی تر.

۱۶- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره‌سه‌رکردنی سرووشت و شک و پیوستبوونی نه‌وه‌که‌سه به‌و شته‌ی سرووشتی نه‌رم بکات

له‌سووننه‌ی ئین ماجه‌دا هاتووه: له‌عه‌بدوالله‌ی کوپری نوم حه‌رامه وه، که رووه و هه‌ردوو قیبله له‌گه‌ل په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نوژی کردووه نه‌لی: گویم له په یامبه‌ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) نه یفه رموو: «عَلَيْكُمْ بِالسَّنَا وَالسُّنُوتِ، فَإِنَّ فِيهَا شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ»، واتا: سه‌ننا و سه‌ننوت^۱ به‌کاربه‌ینن، شیفای هه‌موو دهردیکن ته‌نیا نه‌لسام نه‌بی. و ترا: نه‌ی په یامبه‌ری خوا السام چیه؟ فه‌رموو: مردن.

^۱ - السننا: روژیکه له‌نیو دهرمانه‌کاندا ناسراوه. السنوت: و تراوه و اتا هه‌نگون، و تراویشه: ژیره‌یه و تراوه شتی توه.

۱۷- ریازی پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ کردنی خورانی جہستہ و
 نہوہی نہسپی دروستی دکات

لہسہحیحہیندا ہاتووہ لہنہنہسی کورپی مالیکہوہ نہئی: پھیامبہری خوا (صلی اللہ
 علیہ وسلم) ریگی دا عہبدولپہحمانی کورپی عوف و زوبہیری عوام (خوایان لی
 رازی بی) حریر (ناوریشم) لہبہر بکن بہہوی نہوہی تووشی خورانی جہستہ
 ہاتبوون. لہگپرانہوہیہکدا: عہبدولپہحمانی کورپی عوف و زوبہیری کورپی
 عوام (خوایان لی رازی بی) شہکوای نہوہیان ہینایہلای پھیامبہری خوا (صلی اللہ
 علیہ وسلم) کہ نہسپی دؤخی تیکداون، نہویش مؤلہتی دان ناوریشم لہبہر بکن و
 لہبہریشیان بینیم^۱. بہرگی ناوریشم دژہ دروستبوونی نہسپیہ.

۱۸- ریازی پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہسہر کردنی سہرئیشہ و
 ژانی نیوہ سہر (شہقیقہ)

لہسہحیحدا ہاتووہ لہنہخوشیی سہرہمہرگدا فہرموویہتی: "وا رأسا" ، واتا: نای
 ئیشی سہرم. سہری بہشتی گری دہدا، سہرگریدان سوودی ہہیہ لہکہمکردنہوہی
 شہقیقہ و نازارہکانی دیکہی سہرئیشہدا.

بوخاری لہ (التاریخ) ہکہیدا و نہبو داوودیش لہ (السنن) دا گپراویانہتہوہ کہ کہسینک
 شہکوای نازاری سہری ہیناوتہ لای پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)،
 پھیامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) یش فہرموویہتی: "احتجم" ، واتا: کہلہشاخ بکہ.
 لہ نازاری قاجیشدا فہرموویہتی: "اُخْتَضِبُ بِالْحِنَاءِ" ، واتا: لہخہنہی بگرہ.

^۱ - بوخاری (۲۹۱۹-۲۹۲۲) و موسلم (۲۰۷۶) ئیخراجیان کردوہ.

^۲ - بوخاری ئیخراجی کردوہ (۵۶۶۶).

^۳ - بوخاری لہ التاريخ الکبیر ۱/۴۱۱ (۱۳۱۰) و نہبو داوود ئیخراجیان کردوہ (۳۸۵۸).

۱۹- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره‌سه‌رکردنی نه خوش به‌وازه‌ینان له پیدانی نه و خواردن و خواردنه‌ودیه‌ی حزیان پی نه‌ده‌کرد ترمیزی له جامیعه‌که‌یدا و نین ماجه‌ش گپراویانه‌ته‌وه له عوقبه‌ی کوری عامر نه لجه‌نی نه‌لی: په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: «لَا تُكْرَهُوا مَرْضَاكُمْ عَلَى الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُطْعِمُهُمْ وَيَسْقِيهِمْ»^۱، وانا: نه‌خوشه‌کانتان ناچار مه‌که‌ن بۆ خواردن و خواردنه‌وه، نه‌وه خوی گه‌وره خواردن و خواردنه‌وه یان پی ده‌دات.

۲۰- رییازی په یامبه‌ری خوا له چاره‌سه‌رکردنی نازاری قورگا و بونکردن سه‌لماوه له په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرموی: «خَيْرُ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ، وَلَا تُعَذِّبُوا صَبِيَّانَكُمْ بِالْغَمَزِ مِنَ الْعُدْرَةِ»^۲، وانا: باشترین شتیک خوتانی پی چاره‌سه‌ر بکه‌ن، که‌له‌شاخ کردن و قیستی ده‌ریایه، نازاری منداله‌کانتان مه‌ده‌ن به‌په‌نجه خستنه قورگیانه‌وه.

۲۱- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له خوپاریزییدا دوو جور خوپاریزی مه‌یه: خوپاریزییه‌ک رینگر بی له تووشبون به‌نه‌خوشی، خوپاریزییه‌ک نه‌خوشه‌که به‌میز نکات و نه‌هیلی له‌حالی خویدا بووه‌ستی. بنچینه له خوپاریزییدا نه‌م فرمایشته‌ی خوی گه‌وره‌یه: «وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا»^۳ النساء: ۴۳، وانا: نه‌که‌ر تپوه نه‌خوش بوون یان له‌سه‌فردا بوون یان

^۱ - ترمیزی (۲۰۶۰) و نین ماجه (۳۴۴۴) شیخ‌راجیان کرده‌وه.

^۲ - بخاری (۵۶۹۶) و موسلم (۱۵۷۷) شیخ‌راجیان کرده‌وه.

كه سيك له ئيوه هاته وه له شويني دهست به ئاو گه ياندنه وه يان جوت بوون له گه گان خيزانه كانتاندا (يا له يه كه وتن له گه گان ئافره تاني نامه حره مدا) نه مجا ئاوتان دهست نه كه وت نه وه به خوئيكي پاك ته يه موم بكن.

نه خوשי پاراستوو له به كارهيناني ئاو، چونكه به كارهيناني ئاو له و كاته دا زيانى لى نه دات.

له سووننه نى ئيبين ماجه دا هاتوو له سوه يه وه نه لى: هاتم بولاى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) و نان و خورماى له به رده م بوو، فه رموو: "أَنْ فَكُلْ"، و اتا: و هره پيشه وه بخو. منيش خورمايه كم هه لگرت و خواردم، فه رموى: "أَتَأْكُلُ تَمْرًا وَبِكَ رَمَدٌ؟"، و اتا: خورما نه خوى له كاتيكا چاو ئيشه ت هه يه و چاوت دا هاتوو؟ وتم: نهى په يامبه رى خوا به م لايهى تر نه يجوم، په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) بزه ي كرد.

له فه رموو ده يه كى پاريزداو له په يامبه رى خوا وه (صلى الله عليه وسلم) هاتوو: «إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا حَمَاهُ مِنَ الدُّنْيَا، كَمَا يَحْمِي أَحَدَكُمْ مَرِيضَهُ عَنِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ»^٢، و اتا: خواى گه و ره نه گه ر به نده يه كى خو شبووى، له دونيا نه يپاريزى چون يه كى له ئيوه نه خو شه كى له خو اردن و خو اردنه وه ده پاريزى.

^١ - ئيبين ماجه (٢٤٤٣) ئيخراجى كردوو.

^٢ - نه حمه د ٢٣٢/٢٩٩ (٢٣٦٢٢) ئيخراجى كردوو له محمودى كورى له بيده وه، ئيبين نهى نه لدونيا له الزهد (٣٨) د نه لحاكم ٤/٢٤٤ (٧٨٥٧) له محمودى كورى له بيده وه نه و يش له قه تادهى كورى نوعمانه وه، نه حمه د له الزهد (١٨٣٢) له به كرى كورى عه بدالله نه لموزه نى، نه يو په علا له مرسته ده كه يد ١٣١/٢٧٨ (٦٨٦٥) له عوقبهى كورى رافيعه وه.

۲۲- رییازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لە چاککردنەوهی ئەو خواردنە ی
کە مێشی تی دەکەوی و رینمای پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) بۆ ئەهێشتنی
زیانەکانی ژەهری ئەو مێشە ی بەدژی خۆی

لەسەحیحە پندا هاتوو لە فەرموودە یەکی ئەبو هورەیرە وە کە پەيامبەری خوا (صلی
اللہ علیہ وسلم) فەرموویە تی: «إِنَّا وَقَعْنَا الدُّبَابُ فِي إِيَّائِ أَحَدِكُمْ فَاْمَقْلُوهُ، فَإِنَّ فِي أَحَدٍ
جَنَاحَيْهٖ دَاءٌ وَفِي الْآخَرِ شِفَاءٌ»^۱، واتا: ئەگەر مێش کەوتە ناو قاپ و دەفری یەکی
لەئێتو، ئەو مێشە کە قووت بەدەنە ناو ئەو قاپ، چونکە لەبالتیکیدا دەرد و
نەخۆشی هەیه و لەبالەکە ی تریدا شیفای هەیه.

ئەبو عوبەید ئەلی: امقلوه، واتا: بیخەنە بن قاپە کە تارە کو شیفاکە ی لی دەریچی
هەرە ک چۆن لەسەرە تا دەردە کە ی لی دەریچوو.^۲

۲۳- رییازی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لە چارەسەرکردنی زیبکە

ئێبن ئەلسونی لە کتێبە کە پندا باسی لە هاوسەرێکی پەيامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم) ی
کردوو و توویە تی: پەيامبەری خوا (صلی اللە علیہ وسلم) هات بۆلام و
لە پەنجە یە کەمدا زیبکە دەریچوو، فەرمووی: "عِنْدَكَ ذَرِيرَةٌ؟"، واتا: زەریرەت لا
هەیه؟ وتم: بەلی. لەسەری دایبنی و بلی: "اللَّهُمَّ مُصَغَّرَ الْكَبِيرِ، وَمُكَبَّرَ الصَّغِيرِ صَغَّرْ
مَا بِي"^۳، واتا: خۆیە گیان، تۆ کە بچوک گەرەتر ئەکەیتە وە گەرەش بچوک
دەکەیتە وە، ئەمە ی من بچوک بکەرە وە.

الذَّرِيرَةُ: دەرمانێکی هیندییه لە قامیشی الذَّرِيرَةُ وەر دەگێردریت. لەسەحیحە پندا
لەعائیشە وە (خۆی لی رازی بی) هاتوو و توویە تی: لەحەجی مال ئاوی و لەئیحرام

^۱ - بوخاری ئیخراجی کردوو (۵۷۸۲).

^۲ - غریب لحدیث لابی عبید/ ۲/ ۲۱۵.

^۳ - ابن السنن ئیخراجی کردوو لە عمل الیوم واللیلة (۶۳).

و غیری نبحرامدا به دهستی خۆم زهریره بۆ په یامبه‌ری (صلی الله علیه وسلم) به کارهینا^۱.

۲۴- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پیدانی نه‌رمترین خواردنیک که نه خوشه‌که نه ریتی پی گرتوو

له سه‌حیحه‌یندا هاتوو له فهرمووده‌یه‌کی عوروه‌وه نه‌ویش له عانیشه‌وه، که سیک له‌بنه‌ماله‌که‌ی مردبوو، ژنان کۆبوونه‌وه و دواتر بلاوه‌یان لیکرد و گه‌رانه‌وه مالی خۆیان، فرمانم کرد ته‌لبینه‌یه‌ک لیبنری، لیتی نرا، تریتم کرد و ته‌لبینه‌که‌م کرد به‌سه‌ریدا. پاشان وتی: لیتی بخۆن، گویم له‌په‌یامبه‌ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) نه‌یفه‌رموو: "التَّلْبِينَةُ مَجْمَعٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ تَذْهَبُ بِبَعْضِ الْحُزَنِ"^۲، واتا: ته‌لبینه‌ دلی نه‌خۆش نارام ده‌کاته‌وه و به‌شی له‌خه‌ف‌ت ناهیلی.

۲۵- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سه‌رکردنی نه‌و ژده‌ری له‌لایه‌ن جوته‌که‌وه له‌خه‌یبه‌ر تووشی هات

عه‌بدولپه‌زاق باسیکردوو له‌عه‌بدولپه‌رحمانی کورپی که‌عبی کورپی مالیکه‌وه: ئافره‌تیکی جوله‌که‌ شه‌ک مه‌پیکي برزاوی له‌مه‌سلیه له‌خه‌یبه‌ر کرده‌ دیاریی. په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "نه‌مه‌ چییه؟" وتی: دیارییه، وریایی کرد بلی سه‌ده‌قه‌یه، چونکه په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ده‌قه‌ی نه‌ده‌خوارد. خوی و هاره‌لانی لیتیان خوارد، پاشان فهرمووی: "أَمْسِكُوا"، واتا: ده‌سته‌لگرن. به‌ئافره‌ته‌که‌ی فهرموو: "هَلْ سَمَمْتَ هَذِهِ الشَّاةُ؟"، واتا: ژه‌ه‌رت کردوو به‌م شه‌ک مه‌په‌وه؟ وتی: کی نه‌م هه‌واله‌ی پی‌ت دا؟ ده‌ستی

^۱ - بوخاری (۵۹۳۰) و موسلیم (۱۱۸۹) شیخ‌راجیان کردوو.

^۲ - بوخاری (۵۴۱۷) و موسلیم (۲۲۱۶) شیخ‌راجیان کردوو.

نازه‌له‌که‌ی بده‌سته‌وه بوو فەرمووی: "هَذَا الْعَظْمُ لِسَاقِهَا"، واتا: ئیسقانی ئەم دەسته. ژنه‌که وتی: به‌ئی. فەرمووی: "لِمَ؟"، واتا: بۆچی؟ وتی: وتم ئەگەر درۆزن بی، ئەوه خەلك له‌ده‌ستت ئەحه‌سینه‌وه، ئەگەر په‌یامبه‌ر بی، ئەوه هیچ زیانیکت لی نادات. ئەئی: په‌یامبه‌ری خوا له‌سه‌ر شانی سی که‌له‌شاخی کرد، فرمانی کرده‌ هاوه‌لانیسی که‌له‌شاخ بکن. که‌له‌شاخیان کرد و چەند که‌سیکیان کۆچی دواییان کرد.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که له‌سه‌ر شان که‌له‌شاخی کرد، به‌وپیه‌ی نزیکترین شوینیکه که‌له‌شاخی بۆ بکری بۆ دل، ئەوه ژه‌هری تیکه‌ل به‌خوین ده‌رچوو، هه‌مووی نه، به‌لکو کاریگه‌رییه‌کی لاوازی مایه‌وه، که خوای گه‌وره‌ ویستی به‌شه‌هیدبوون ریز له‌په‌یامبه‌ره‌که‌ی بگریت، کاریگه‌ری ئەو ژه‌هره‌ی ده‌رخست و نه‌ینی فرمایستی خوا له‌باره‌ی دوژمنانی خۆی له‌جوله‌که‌ ده‌رکه‌وت که فەرموویەتی: ﴿أَفَكَلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ﴾ (البقره: ۸۷، واتا: جا هه‌رکاتی پیغه‌مبه‌ریکتان بۆ بهاتایه به‌جۆریک که به‌دلی خۆتان نه‌بوايه لووت به‌رز بوون و خۆتان به‌گه‌وره‌ گرتوه‌ جا ده‌سته‌یه‌کتان (له‌ پیغه‌مبه‌ران) به‌ درۆ زانیوه‌ وه ده‌سته‌یه‌کتان کوشتوون.

خوای گه‌وره‌ به‌رانبه‌ریان بیژه‌ی (کَذَّبْتُمْ) ی به‌کاره‌یتاوه‌ به‌شیوه‌ فرمانی رابردوو، ئەمه له‌رابردوودا لییان رووی داوه، هه‌روه‌ما بیژه‌ی (تَقْتُلُونَ) ی به‌کاره‌یتاوه‌ به‌شیوه‌ی داهاتوو که ئەگەر و چاوه‌پوانیی ده‌کن، خواش زاناتره.

¹ - عه‌بدوڵڵه‌زاق له‌ (المصنف) که‌یدا ئیخراجی کردوه‌ ۶/۶۵ (۱۰۰۱۹).

۲۶- ریازی پھامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہ و سحرہی کہ جولہ کہ لئی کردبوو کومہ لئی خہ لک نہ میان رہ تکر دووہ تہ و و وتوویانہ: ناکری سحر لہ پھامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بکری، نہ میان بہ عیب و ناتہ وایی و ہرگرتوہ، بہ لام بہ و جوره نییہ کہ بوی رؤیشتون، چونکہ نہ میان لہ جوری نہ و نازار و ناخوشیانیہ کہ بہ سہر پھامبہری خوا ہاتوہ (صلی اللہ علیہ وسلم)، نہ و ش نہ خوشیہ کہ لہ نہ خوشیہ کان، و ہک نہ و ژہرہی تووشی ہات و جیاوازی لہ نیوان نہ و دوو شتہ دا نییہ. لہ سہ حیچہ پندا سہ لماوہ لہ عائیثہ و ہ (خوای لی رازی بی) نہ لئی: سحر لہ پھامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و و ہای بؤ خہ یال دہ کرا لہ گہ ل خیزانہ کانیدا جووت بوو، کہ چی نہ و ش رووی نہ دابو، سہ ختترین جوری سحر بوو.

قازی عہ یاز نہ لئی: سحر نہ خوشیہ کہ لہ کوی نہ خوشیہ کان و دہردیکہ، نہ کری و ہک جوره کانی تری نہ خوشی بؤ پھامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) رووہدات، نہ و ہر تناکری تہ و و تانہ یہ کیش نییہ بؤ پھامبہر ایہ تیہ کہ ی، بہ لام نہ و ہی خہ یالی بؤ دہ ہات کاریکی نہ نجام دابی لہ کاتیکا نہ و ہی نہ کردبی، بہ راست نازانری، چونکہ بہ لگہ و کژدہنگی ہہ یہ و لہ و کارہ پاریزراو بوو.^۱

مہ بہ ست: باس لہ ریازی پھامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کراوہ لہ چارہ سہر کردنی نہ و نہ خوشیہ دا، نہ ویش دہر کردن و بہ تالکردنہ و ہی سحرہ کہ یہ، ہہ روہک بہ دروست لہ پھامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) ہاتوہ بؤ نہ و ہ داوای لہ پھروہ ردگاری کردوہ، پیشانی داوہ نہ و سحرہ لہ نیو بیریکدایہ و گلؤلہ یہ ک قرہ بہ شانہ یہ کہ و و لہ نیو شیوہ قاپیکی لہ دار خورما دروستکراو دایہ.

^۱ - بوخاری (۵۷۶۵) و موسلم (۲۱۸۹) نیخراچیان کردوہ.

^۲ - (الشفا) القاضی عیاض ۱۸۱/۲.

به‌ش

ده‌رمانی خوایی له‌به‌سوودترین چاره‌سهریه‌کانی سیجره، به‌خودی خوئی ده‌رمانی به‌سوودی ئەو ده‌رده‌یه. سیجر کاریگه‌ریی روحه‌ پیس و نزمه‌کانه، ئەبئی به‌به‌رانبه‌ر و پیتچه‌وانه‌ی خوئی ئەو کاریگه‌رییه‌ لادریت، به‌زیکر و نایه‌ت و ئەو دوعایانه‌ی کاریگه‌رییه‌که‌ی پووچەل ده‌که‌نه‌وه، ئەو ویرد و نایه‌تانه‌ چنده‌ به‌هیزین، زیاتر کاریگه‌ریی له‌پووچە‌لبوونه‌وه‌ی ده‌که‌ن.

۲۷- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌بابه‌ت که‌سی چاره‌سهری خه‌ئک بکات، له‌کاتی‌کدا نه‌زان بی به‌پزیشکیی

ئەبو داوود و نه‌سائی و ئیبن ماجه گێژاویانه‌ته‌وه له‌فه‌رمووده‌یه‌کی عه‌مری کورپی شوعه‌ییدا ئەویش له‌باوکیه‌وه ئەویش له‌باپیره‌یه‌وه ئەلی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: «مَنْ تَطَبَّبَ وَلَمْ يُعْلَمْ مِنْهُ الطَّبُّ قَبْلَ ذَلِكَ فَهُوَ ضَامِنٌ»^۱، واتا: هه‌رکه‌سی چاره‌سهری که‌سێک بکات و پیتشتر پزیشکیی و چاره‌سهرکردنی لی نه‌بینرابی، هه‌رشتی‌ک رووبدات له‌ئه‌ستۆی ئەو‌دایه.

۲۸- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌خوپاراستن له‌نه‌خویشیی گوازه‌روه‌وه و رینماییکردنی ئەو جوړه‌ نه‌خویشه له‌دوو‌رگرتنی له‌که‌سوکار

له‌سه‌حیحی موسلیما سه‌لماوه له‌فه‌رمووده‌یه‌کی جابری کورپی عه‌بدوالله‌دا (خوای گه‌وره‌ی لی رازی بی) که له‌نیو شاندی سه‌قیغدا پیاویکی گه‌ر هه‌بوو، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) که‌سێکی نارده‌ لای و پتیغه‌رموو: "ارْجِعْ فَقَدْ بَايَعْنَاكَ"^۲، واتا: بگه‌ریره‌وه به‌یعه‌تی تو‌مان وه‌رگرت.

^۱ - ئەبو داوود (۴۵۸۶) و نه‌سائی (۴۸۳) و ئیبن ماجه (۳۶۴۴) شیخ‌الجیان کردووه.

^۲ - موسلیم شیخ‌الجی کردووه (۲۳۳۱).

لہ سہ حیچہ یندا ہاتووہ لہ فہرموودہ یہ کی ٹہ بو ہورہ یرہ وہ ٹہ لی: پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: «لَا يُورِدَنَّ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحِّ» ،واتا: کہ سی نہ خوشتان نزیکی لہ شساغتان نہ بیٹہ وہ .

۲۹- رییازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ ریگریکردنی خو چارسہ رکردن بہ شتہ حہرامکراوہ کان

بوخاری لہ سہ حیچہ کہ یدا باسیکردوہ لہ ٹین مہ سعودہ وہ: خوی گورہ شیفا ی نہ خویشی ٹیوہی نہ خستووہ تہ ٹہ و شتانہ ی لی حہرام کردوون^۱ . لہ سووننہ ندا لہ ٹہ بو ہورہ یرہ وہ ہاتووہ ٹہ لی: پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) نہ ہیگردن لہ دہرمانی پیس^۲ .

لہ سہ حیخی موسلیم لہ تاریقی کوری سوہ ید ٹہ لجہ عفیہ وہ: کہ پرساری لہ پہ یامبہری خوا کردوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی عہرہ قہ وہ، نہ ہی لیگردوہ، یان رہ تیکردوہ تہ وہ دروستی بکات. تاریق وتوویہ تی: من بق دہرمان دروستی دہ کہ م. پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: «إِنَّهُ لَيْسَ بِدَوَاءٍ وَلَكِنَّهُ دَاءٌ» ،واتا: دہرمان نیہ، بہ لکو نہ خویشیہ .

لیرہ دا نہینییہ کی جوان ہہ یہ لہ وہی لہ شتہ حہرامکراوہ کاندا شیفا بوونی نیہ، چونکہ یہ کیک لہ مہرجہ کان چارہ سہر و ہرگرتن بہ دہرمان، ٹہ وہ یہ دہرمانہ کہ قبول کراو بیت و کہ سہ کہ باوہ پی بہ سوودی ٹہ دہرمانہ ہہ بی، دیارہ مروقی

^۱ - بوخاری (۵۷۷۱) و موسلیم (۲۲۲۱) ٹیخراجیان کردوہ .

^۲ - بوخاری پیش فہرموودہ ہی (۵۶۱۴) بہ جہ زم مرعہ اللہ قی کردوہ .

^۳ - ٹہ بو داوود (۳۸۷۰) و ترمیزی (۲۰۴۵) و ٹین ماجہ (۳۴۵۹) ٹیخراجیان کردوہ .

^۴ - موسلیم ٹیخراجی کریوہ (۱۹۸۴) .

موسلمانیش نه و شته به حرام ده زانی و وه‌های لی ده کات سوودی لی نه بینی، جا که له و کاته‌دا خواردی، بۆی ده بیته دهر د نه ک دهرمان.

۳۰- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره‌سهر کردنی نه سپینی سهر و لابردنی

له سه‌حیحه‌یندا هاتوو له که عبی کورپی عوجره‌وه (خوای لی رازی بی) نه لی: نازاری سهرم مه بوو، هه‌لگیرام بۆلای په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و نه سپی به ده موچاومه‌وه بلاو بووه، هه‌رمووی: "مَا كُنْتُ أَرَى الْجَهْدَ قَدْ بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى"، واتا: نه بینم نه سپی توانای لی بریووی. له گپ‌رانه‌وه یه کدا: فرمانی پیکرد سهری بتاشیت و نانی شه‌ش که س بدات یان شه‌ک مه‌پی بکاته خیر یان سی رۆژ به پۆژوو بی.

دووهم: به شه‌کانی تاییه‌تا به رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره‌سهر کردنی به دهرمانی روحانی خوایی به ته‌نیا و ناویته کرا و نه گه‌ن دهرمانی سرووشتی

۳۱- رییازی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره‌سهر کردنی نه و که سه‌ی به چاو و نه‌فه‌س تووش بووه

موسلیم له سه‌حیحه‌که‌یدا گپ‌راویه‌تییه‌وه له ئین عه‌باسه‌وه (خوای لی رازی بی) نه لی: په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه‌رمووی: «الْعَيْنُ حَقٌّ وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ لَسَبَقْتَهُ الْعَيْنُ»، واتا: چاو لیدان (چاوپسی) حه‌قه، نه‌گه‌ر به اتبایه شتیک پیش قه‌ده‌ر بکه‌وتبایه، نه‌وه چاو پیشی ده‌که‌وت.

^۱ - موسلیم شیخ‌راجی کردوووه (۲۱۸۸).

له سه حبه كه پيدا له نه نه سه وه (خوای لی رازی بی) كه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ریگه ی داوه به روقیه كردن بۆ تا و چاو و نه فه س و میرووله^۱.
 له سووننه نی نه بو داوودا له عايشه وه (خوای لی رازی بی) نه لی: فرمانی ده كرد به چاولیده ر ده ستنويز بشوات و چاولیدراو به ناوی نه و ده ستنويزه خو ی بشوات^۲.
 مالیک (به ره حمه ت بی) گپړاویه تیبیه وه له ئیبن شیهابه وه نه ویش له نه بی نومامه ی کورپی سه هلی کورپی حه نیفه وه نه لی: "عامری کورپی ره بیعه، سه هلی کورپی حه نیفی بینی خو ی ده شورده، وتی: سویند به خوا وهك نه مړو پیستی وه هام نه بینیه وه. نه لی: سه هل تووشی په رکه م بو، عامریان هینایه لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و له سه ری توره بو وه رمووی: "عَلَامَ يَقْتُلُ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ أَلَا بَرَكَتَ اغْتَسِلُ لَهُ" ، واتا: نه وه بۆچی په کیك له ئیوه برای خو ی ده كوژی! نه ی بۆ به ره كه تت بۆ نه كرد، خو تی بۆ بشو. عامر ده موچاو و ده ستی هه تا ئانیشك و ده وروبه ری قاچی شورده و بالا پۆشه كه ی كرده ناو په رداختك و پاشان پرژاندى به سه ریدا و له گه ل خه لكدا هه لسا و رویشت"^۳.

دوو جوړ چاو هه یه: چاوی مرؤقه، چاوی جنۆكه، به دروست له نوم سه له مه وه هاتوه كه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له مالیدا جاریه یه کی بینى شوینی زله ی به ده موچاوه بو، فه رمووی: «اسْتَرْقُوا لَهَا، فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ»^۴، واتا: روقیه ی بۆ بکه ن، شوینه واری چاوی جنۆكه ی پیوه یه.

^۱ - بوخاری (۵۷۱۹) و موسلم (۲۱۹۶) ئیخراجیان كرده وه.

^۲ - نه بو داوود ئیخراجی كرده وه (۳۸۸۰).

^۳ - مالیک ئیخراجی كرده وه له الموطأ ۲/۹۳۸ (۱).

^۴ - بوخاری (۵۷۳۹) و موسلم (۲۱۹۷) ئیخراجیان كرده وه.

به‌ش

له‌پوقیه و موعه‌ویزات: زۆر خویندنی سوره‌تی (قل أعوذ برب الفلق) و (قل أعوذ برب الناس) و سوره‌تی فاتحیا و نایه‌تولکورسی، موعه‌ویزاتی په‌یامبه‌رایه‌تییش نه‌مانه‌یه: «أعوذ بكلمات الله التامة من كل شيطان وهامة ومن كل عين لامة»، واتا: په‌نا به‌وته و فه‌رمایشتی ته‌واوی خوا ده‌گرم له‌هر شه‌یتانیک و بوونه‌وه‌ریکی زیانده‌ری ژه‌هراوی و هه‌موو چاویکی خراب. هه‌روه‌ها وتنی: «أعوذ بكلمات الله التامة من شر ما خلق»^۱، وات: په‌نا ده‌گرم به‌فه‌رمایشتی ته‌واوی خوای گه‌وره له‌هر خرابه‌یه‌ك كه دروستی كردبی.

هه‌ركه‌سی نه‌و ویردانه‌ی تاقیكردیته‌وه، ده‌زانئ سوودی چهنده زۆره و مرۆف چهنده پیویستی پی هه‌یه بو ریگریکردن له‌وه‌ی چاوی چاو لی‌ده‌ر پیی بگات، هه‌روه‌ها دوا‌ی نه‌وه‌ش لی‌ی دا چۆن بتوانی به‌هیزی ئیمانی خو‌ی له‌خو‌ی دووربخاته‌وه، هیزی ئیمان و باوه‌ر و ئاماده‌یی و هیزی پشت به‌ستن و دل دامه‌زراوی چه‌كه، چه‌كیش به‌پیی به‌كاره‌یتان ده‌پیتكیت.

به‌ش

كه چاو لی‌ده‌ر له‌زیانی چاوی خو‌ی ترسا و پیتكانی چاولی‌ده‌ر ترسا، با به‌م پارانه‌وه‌یه زیان دووربخاته‌وه و بلی (اللهم بارك عليه)، واتا: خوايه گيان به‌ره‌كه‌تدار بكه‌ی. هه‌روه‌ك په‌یامبه‌ری خوا (صلى الله عليه وسلم) به‌عامری كوپری ره‌بیعه‌ی فه‌رمو کاتی چاوی له‌سه‌هلی كوپری حه‌نیف دابوو: "ألا بركت"، واتا: نه‌ی بو نه‌تووت خوايه گيان به‌ره‌كه‌تداری بكه‌ی.

^۱ - بوخاری (۵۷۴۹) و موسلم (۲۱۱۷) ئیخراجیان کرده‌وه.

^۲ - موسلم ئیخراجی کرده‌وه (۲۷۰۸، ۲۷۰۹).

لہ وانہ: روقیہ کردنی جبریل (سہلامی خوی لی بی) بڑی پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کہ موسلیم لہ سہ حیجہ کہ یدا گنراپہ وہ تیپہ وہ: «بِاسْمِ اللّٰهِ اَرْقِيكَ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ اَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ، اللّٰهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللّٰهِ اَرْقِيكَ»^۱، واتا: بہ ناوی خواوہ روقیہ ت دہ کہ م لہ ہر شتیک نازارت پی بگہ یہ نی، لہ خراپہ ی ہر نہ نفسی، یان لہ چاوی ہر حہ سودی، خوی گہ و رہہ شیفات دہ دات و بہ ناوی خواوہ روقیہ ت دہ کہ م.

یہ کیکی تر لہ چارہ سہ ریہ کان و وریا بی کردن لی: شتہ چاک و کرنکہ کانی نہ و کہ سہ ہشاریتہ وہ کہ ترسی چاوت لہ سہر ہہ یہ.

۳۲- ریبازی پہ پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ سہری گشتی ہہ موو شہ کواکاریک لہ ریگہ ی روقیہ ی خوا بیہ وہ

لہ سہ حیجہ موسلیمدا ہاتوہ لہ نہ بو سہ عیدی خود ریہ وہ (خوی لی رازی بی) کہ جبریل (سہلامی خوی لی بی) ہاتہ لای پہ پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و فہرموی: نہ ی مو حہ مہ د نازارت ہہ یہ؟ پہ پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموی: "بہ لی". جبریل (سہلامی خوی لی بی) فہرموی: «بِاسْمِ اللّٰهِ اَرْقِيكَ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ اَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ، اللّٰهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللّٰهِ اَرْقِيكَ»^۲، واتا: بہ ناوی خوا روقیہ ت دہ کہ م لہ ہر شتیک زیانت پی بدات، لہ خراپہ ی ہہ موو دہ روون و چاویکی حہ سود، خوا شیفات بدات، بہ ناوی خواوہ روقیہ ت دہ کہ م.

^۱ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۲۱۸۶).

^۲ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۲۱۸۶).

نه‌گر بووتریت: چی نه‌لین له‌باردی نه‌و فرموده‌یه‌ی که نه‌بو داوود گن‌راویه‌تییه‌وه: "لا رُقِيَّةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةٍ"، واتا: هیچ روقیه‌یه‌ک نییه‌ ته‌نیا له‌چار و زه‌هره‌کان نه‌بی.

له‌وه‌لامدا نه‌لین: نه‌وه‌ ناگه‌یه‌نی له‌شکانی تردا روقیه‌ ره‌تکرابینه‌وه، به‌لکو مه‌به‌ست نه‌وه‌یه هیچ روقیه‌یه‌ک له‌پیشتر و باشتر نییه له‌روقیه‌ی چار و زه‌هره‌کان. سیاقی فرموده‌ و ته‌راوی فرموده‌ گشتی و تاییه‌تییه‌کانی روقیه به‌لگه له‌سه‌ر نه‌وه‌ ده‌ده‌ن.

۲۲- رییازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌روقیه‌کردنی که‌سینک به‌سوردتی فاتحیه که‌مار و دوو‌پشک پیوه‌ی دابی

له‌سه‌حیه‌یندا بوخاری و موسلیم ئیخراجیان کردووه له‌فرموده‌یه‌کی نه‌بو سه‌عیدی خودزییه‌وه(خوای لی رازی بی) نه‌لی: چند هاوه‌لنکی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) رویشتن بۆ که‌شتنیک تاوه‌کو دابه‌زینه لای کۆمه‌له‌ مالنکی عه‌ره‌ب، داویان کرد میواندارییان لی بکریت، به‌لام ماله‌کان میواندارییان لینیان نه‌کرد، که‌ورده‌ی نه‌و دئییه دوو‌پشک پیوه‌ی دا، مه‌موو هه‌ولنکیان دا سوودی نه‌بوو بۆ که‌وره‌که‌یانی بکه‌ن.

یه‌کئیکیان وتی: بچینه لای نه‌و چند که‌سه‌ی لایان دایه لاما‌ن چۆنه به‌لکو شتیک لای نه‌وان هه‌بی پی چاره‌ی بکه‌ین. هاتن بۆلایان و وتیان: که‌وره‌که‌مان دوو‌پشک پیوه‌ی داوه و هه‌رچی له‌تواناماندا بی کردوومانه سوودی نه‌بووه، تاییه یه‌کی له‌ئیه‌وه هه‌چی پی ناکریت؟

یه‌کی له‌هاوه‌لانی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) وتی: به‌لی پیمان چارسه‌ر ده‌کریت، به‌لام ئیمه داوامان کرد میواندارییمان بکه‌ن و ئیه‌وه ره‌تقان کرده‌وه، بۆیه چاره‌ی ناکه‌م تاوه‌کو شتیکمان پی نه‌ده‌ن، له‌ئه‌نجام له‌سه‌ر چند سه‌ر مه‌رئیک

ریککہ وتن، ہاوہ لہ کہ رؤیشت و تفی کردہ سہر شوینی پیوہ دانہ کہ و ﴿الْحَسَدُ بِئِهِ رَبِّ الْمَلِئِیْنَ﴾ الفاتحة: ۲ خویند، کابرای گہ و ردهی دی و ہک ئوہی گوریس و حہبلی لی کرابیتہ وہ راپہ پی و دەستی کردہ رؤیشتن و ہیچ شوینہ وار و نازاریکی نہ ما، ئوہ یان پی دان کہ لەسہری ریککہ وتبورن.

ہہندیکیان وتیان: با مہرہ کان بەش بکہین. بەلام ئوہی کہ روقیہ کی کرد وتی: ئوہ ناکہین تاوہ کو نہ چینہ لای پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) و بوی باس نہ کہین چی شتیکیان کردوہ. رؤیشتن بۆلای پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) و ئو بہ سہرہاتہ یان بۆ گپرایہ وہ، ئویش فہرموی: "وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهَا رُقِيَةٌ؟" و اتا: چون زانیت ئوہ روقیہ یہ؟! پاشان فہرموی: "قَدْ أَصَبْتُمْ، اقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا" و اتا: بیگومان پیکاو تانہ، بەشی بکہن و پشکیکیش بۆ من دابنن.

ئوہی سورہتی فاتحہ لہ خوی گرتووہ لہ پوختی و ئیخلاسیہتی خواپہ رستی و ستایشی خوا و سپاردنی ہموو کاریک بہ خوای گہ ورہ و پشت پی بہستن و داواکردنی تہ واوی نیعمہ تہ کان لہ خوای گہ ورہ، کہ بریتیبہ لہ و ہدایہت و رینیشاندانہی کہ ناز و نیعمہت دہیینی و نہ ہامہ تیبی دوردہ خاتہ وہ، لہ گہ ورہ ترین دہوای شیفا دہری تہ واو و بہسہ.

۳۴- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ سہرکردنی پیوہ دانی دوویشک بہ روقیہ

ئیبین ئہبی شہیبہ گپراویہ تیبہ رہ لہ موسنہ دہ کہ یدا لہ فہرموودہ یہ کی عہدواللہی کورپی مہ سعودہ وہ ئالی: "پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) نوژی دہ کرد، کہ چوہ سوجدہ، دوویشکی دای بہ پہنجہ یہ وہ، پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم)

۱- بوخاری (۲۲۷۶) و موسلم (۲۲۰۱) شیخراجیان کرہوہ.

دەستىپە لىگرت و فەرموۋى: "لَعَنَ اللَّهُ الْعُقْرَبَ مَا تَدْعُ نَبِيًّا وَلَا غَيْرَهُ" ،واتا: نەفرەتى خۇا لە دوۋپشك بى، دەست لە پەيامبەر و كەسى تر هەلناگرى. ئەلى: پاشان داۋاى قاپىكى كرد ئاۋ و خوئى تىدا هەبى، شوئىنى پىۋەدانەكەسى ئەكرده ئاۋ ئاۋ و خوئىيەكە، و (قل هو الله أحد) و (قل أعوذ برب الفلق) و (قل أعوذ برب الناس)ى خوئىند هەتا ئارامبوۋىه وه^۱.

موسلىم لەسەحىحەكە پىدا گىراۋىيە تىببە وه لە ئەبو هورەيرە وه ئەلى: پىارۆك هات بۆلاى پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) و وتى: ئەى پەيامبەرى خۇا، دوئىنى ئىۋارە دوۋپشكى پىۋەسى دام! فەرموۋى: "أَمَا لَوْ قُلْتَ حِينَ أَمْسَيْتَ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ لَمْ تَضُرَّكَ"^۲، واتا: ئەگەر ئىۋارە ئەمەت بووتبايە، ئە وه زىانى لىت نە دەدا "أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ".

بىشزانە كە چارەسەرى خۇاى لە داۋاى ئەنجامدانى ئەو چارەسەرىيە سوود دەگە يەنى و رىگرى دەكات دەرد و نەخۆشىيەكە روۋ بدات، ئەگەر دەردەكەش روۋ بدات، بەجۆرىك نابى زىانىك بختە وه، بۆيە روقىيە و خۇدانە پال خۇا، بەكار دەهئىزىت بۆ پاراستنى لە شىساغى و نەهئىشتنى نەخۆشى.

۲۵- زىياننامەسى پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) لە روقىيەى مىروۋلە دا

پىشتر لە فەرموۋدە يەكى ئەنەسدا باسما ن كىر كە لەسەحىحى موسلىمدا هەيە: پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) رىگەى دا روقىيە بىكرىت بۆ ژەھر و چاۋ و مىروۋلە^۳.

^۱ - ئىبن ئەبى شەيبە ئىخراجى كر دوۋە لە غەلبىيە وه (خۇاى لى رازى بى) ۱/۴ (۲۳۵۰۲) ۱، ئەۋە هەيە ئىبن عەدى لە الكامل ۱۰۶/۳
لە غەلبىيە كورى مەسعود وه (خۇاى لى رازى بى) گىراۋىيە تىببە وه.
^۲ - موسلىم ئىخراجى كر دوۋە (۲۷۰۹).
^۳ - موسلىم ئىخراجى كر دوۋە (۲۱۱۶).

له سووننه نی نه بو داووددا لهئه لشیفائی کچی عه بدوالله وه هاتووه ئه لئی: لای حه فسه بووم په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هاته ژووره وه فه رمووی: "أَلَا تُعَلِّمِينَ هَذِهِ رُقِيَّةَ النَّمْلَةِ كَمَا عَلَّمْتِهَا الْكِتَابَةَ"^۱، واتا: بۆ فیز روقیه ی میرووله نابی وه ک چون فیزی نووسین بووی.

میرووله: برین و تلوقیکه له هه ردوو که له که ی مرقفه وه ده رده چیت، ده ردیک، به ناوبانگه، ناوئراوه میرووله، چونکه ئه و که سه ی تووشی ئه و نه خووشیه ده بی، هه ست ده کات له و شوینه دا میرووله ده جوئیته وه و گازی لی ده گریت.

۳۶- رییازی له روقیه ی ماردا

پیشتر باسمان کرد که فه رموویه تی: "أَلَا رُقِيَّةٌ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ"^۲، واتا: هیچ روقیه یه ک نییه ته نیا له چاو و ژه هه رکه کان نه بی.

له سووننه نی ئیبن ماجه دا هاتووه له فه رمووده یه کی عانیسه دا (خوای لی رازی بی): په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ریگه ی داوه بۆ روقیه کردن له مار و دوپشک^۳.

۳۷- رییازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له روقیه ی برین و زامداری

بوخاری و موسلیم له سه حیه که یاندا ئیخراجیان کردوه له عانیسه وه (خوای لی رازی بی) ئه گه ر که سیک نازارنکی هه بووایه یان برینیک، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) په نجه ی ئاوه ها ده گرت و سه ر په نجه ی شایه تومانی نه خسته زهوی و پاشان به رزی ده کرده وه و ئه یفه رموو: "بِسْمِ اللَّهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا، بَرِيْقَةُ بَعْضِنَا، يُشْفَى"

^۱ - نه بو داوود ئیخراجی کردوه (۳۸۸۷).

^۲ - (الحمة): ناری دوپشک و گیانه به ره زه هه رکه کان.

^۳ - بوخاری (۵۷۰۵) و موسلیم (۲۲۰) ئیخراجیان کردوه.

^۴ - ئیبن ماجه (۳۵۱۷) ئیخراجی کردوه.

سَقِيمُنَا، يَا ذَنْ رَبَّنَا^۱، واتا: به ناوی خوا، به خۆلی خاک و تفی هه ندیکمان، نه خوش و دهرده دارمان چاک ده بیته وه به ویستی خوا.

واتای نه و فهرموده‌یه: له تفی خۆی نه خسته‌سه‌ر په‌نجه‌ی شایه‌تومانی، پاشان نه‌یخسته ناو خۆله‌که و هه‌ندی له و خۆله‌که ده‌نووسا به‌په‌نجه‌یه‌وه و به و خۆله‌که مه‌سحی برینه‌که‌ی ده‌کرد و نه‌وه‌ی ده‌فه‌رموو که به‌ره‌که‌تی یادی خوای تیدایه و کاره‌که به‌خوا ده‌سپێردریت و پشت به‌خوا ده‌به‌ستریت له‌چاره‌سه‌ردا، هه‌ردوو چاره‌سه‌ر ده‌چنه پال یه‌ک و به‌وه کاریگه‌رییه‌که به‌هێزتر ده‌بیته.

۳۸- رییازی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سه‌رکردنی نازار به‌پوقیه موسلیم له‌سه‌حیحه‌که‌یدا ده‌گێڕیته‌وه له‌عوسمانی کورپی نه‌بی نه‌لعاسه‌وه (خوای گه‌وره‌ی لی رازی بی) که شه‌کوای بردووه‌ته لای په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه‌باره‌ت به‌نازاریک له‌وه‌ته‌ی موسلمان بووه تووشی هاتوو، په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "ضَعُ يَدَكَ عَلَى الَّذِي تَأْكُمُ مِنْ جَسَدِكَ، وَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ ثَلَاثًا، وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ"^۲، واتا: ده‌ستت بخه‌ره سه‌ر نه‌و شوینه‌ی له‌جسته‌تا نازاری هه‌یه و سی جار بلی (بسم الله)، چه‌وت جاریش بلی (أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ)، واتا: په‌نا ده‌گرم به‌شکو و توانای خوای گه‌وره له‌خرابه‌ی هه‌ر شتیکی ده‌بیینم و نه‌وه‌ی وریایی لی ده‌که‌م.

له‌م چاره‌سه‌رییه‌دا یادی خوای گه‌وره و سپاردنی کاره‌که به‌وه و پشت ده‌به‌ستریته شکو و توانای خوای گه‌وره له‌خرابه‌ی نه‌و نازاره‌ی که هه‌یه و چه‌ند جاره‌کردنه‌وه‌ی نه‌و ویرده‌یه تاوه‌کو کاریگه‌رتتر وه‌ک کاریگه‌ریی چه‌ند

^۱ - بوخاری (۵۷۴۵) و موسلیم (۲۱۹۴) شیخ‌راجیان کردووه.

^۲ - موسلیم شیخ‌راجی کردووه (۲۲۰۲).

باره کردندهی در زمان بؤ ده کردنی نه و مادده زیان به خشه، له و حوت چاره دا تایه تمه ندیه ک هیه له شتی تر دا نییه.

له سه حیحه بندا هاتروه که په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ویردی بؤ هندی له خیزانه کانی خویندوه و به دهستی راست نه و شوینهی مهسکردوه و فه رمویه تی: "اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ اذْهَبِ الْبَاسَ، وَاَشْفِ اَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ اِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا" ، واتا: خواجه گیان نهی په روه ردگاری خه لک، نه م نازاره مه هیله، شیفاهه ده نهی شافی، هیچ شیفایه ک نییه ته نیا شیفای تو نه بی، شیفایه ک نازاری به جی نه هیلی.

بؤیه له و روقیه یه دا ته وسولکردن به خوای گه وره ده کریت به که مالی په روه ردگاری تی و که مالی به زهیی له شیفادا، ته نیا نه وه شیفاهه ده دات، ده بینین ته وه وسولکردنه که یه کتابه رستی و چاکه و په روه ردگاری تی له خوگر توه.

۳۹- رییازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سه رکردنی سووتان و گرو خه فه تی کوستا و ناخوشی

خوای گه وره فه رمویه تی: ﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿۱۵۵﴾ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿۱۵۶﴾ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿۱۵۷﴾﴾ البقرة: ۱۵۵ - ۱۵۷ ، واتا: مزده بده به خوراکران. نه وانه ی که له گه ل دوچاری سه ختی و نه هامتی و ناخوشیه ک بوون ده لئین نیمه هر هی خواین و هر بؤلای نه ویش ده گه ریینه وه. تا نه وانه دروود و به زهیی به سر نه واندا ده باریت له لایه ن په روه ردگاریانه وه وه نه وانه نه و که سانه ن هیدایه تیان وه رگرتوه.

^۱ - موسلیم شیخراچی کردوه (۲۲۰۲).

له موسنه ددا هاتووه له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: «مَا مِنْ أَحَدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ أَجْرُنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلَفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَجَارَهُ اللَّهُ فِي مُصِيبَتِهِ، وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا»؛ واتا: هر که سیک توشی کړست و ناخوشییه کی گوره بی و بلی (إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ أَجْرُنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلَفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا)، واتا: هر موومان هی خواين و هر موومان بولای خوا ده گه رینه وه، خوايه گيان له م کړسته دا پاداشتم بدهره وه و پاشتر له وم بق به جیبه یله. نه وه خوی گوره پاداشتی دداته وه و پاشتر له وهی پی ددات.

نهم وشه یه له پاشترین چاره سهرییه کانی که سی مهینه تبارده، بوی به سوودتره بق کاتی مهینه تییه که و ناخیره تی، دوو بنه مای گوره ی له خوگر توه، نه گره بنده به ناسینی بهیته دی، له و کړست و ناخوشییه ی بار سوک ده بی:

یه که م: له راستییدا، خودی بنده و که سوکار و مال و سامانی هی خوی گوره ن، خوی گوره به نه مانه ت به و که سه ی سپاردوه.

دووه م: پاشه پوژی بنده و گه رانه وهی بق لای خوايه که خاوه نی راسته قینه یه تی، پیویسته دنیا له دوی خوی به جیبه یلی، چون دلخوش ده بی به بونی شتیک و بی نومید ده بی له ده ستچوویه ک، نه وه بیرکړدنه وهی له گه رانه وه و شوینی راسته قینه ی خوی، بوی ده بیته گوره ترین چاره سهری نه و درده.

له چاره سهرکړدنې: که سه که به زانستی یه قین بزانی، نه وهی توشی بووه بق نه وه نییه به هله یدا بیات، نه وهی توشی هله بووه بق نه وه نه بووه توشی به لای کاره ساتی بکات.

^۱ - موسلیم لیخراچی کړووه (۹۱۸).

له وه: بپروانیتته ئه وهی به هۆیه وه تووشی بووه، ئه وکات ده بینئ پهره ردگاری هاوشیوهی ئه وه یان باشت له وهی بۆ هیشتوووه ته وه.

له وانه: ئاگری کۆست و مهینه تباریه که ی بکوژینیتته وه به دلدانه وه وه رگرتن به مهینه تباران.

له وانه: بزانی هاوار و په له قازه کردن، کۆست و ناخۆشییه که ناگپیتته وه، به لکو زیاتری ئه کات.

له وانه: بزانی له دهستچوونی پاداشتی ئارامگرتن و خۆپاده سترکردن به خوای گه وره - که سه له وات و به زهیی و هیدایه ته - له راستییدا له و کۆسته ی تووشی هاتوو سه ختره.

له وانه: بزانی که په له قازه کردنی، دوژمنه کانی دلخۆش ده کات و دۆست و هارپییانی خه فه تبارتر و په روه ردگاریشی تووره ئه کات.

له وانه: بزانی ئه وهی له ئارامگرتن و چاوه رپیی پاداشتی خوایی به دهستیده هیئیی له چیژ و دلخۆشی، چهندان ئه وه ندهی ئه وه یه که له دهستی داوه.

له وانه: دلی ئارام بکاته وه به گیانی ئومیدی مانه وهی باشت له لایه ن خوای گه وره وه.

له وانه: بزانی پشکی کۆست و به لای به ئه ندازه ی ئه وه یه که بۆی رووی داوه و باسی ده کات، هه رکه سی رازی بی، ئه وه رازیبوونی بۆ هه یه، هه رکه سیکیش تووره بی، ئه وه تووره بوونی بۆ هه یه.

له وانه: بزانی بگات به وپه ری په له قازه ش، سه ره نجام ناچارانه ئارام ده گری.

له وانه: بزانی به سوودترین ده رمانیک بۆ ئه و، ئه وه یه کاریک بکات به لای خواوه شیرین و خۆشه ویست بی.

له وانه: بزانی نه وهی نه و تاقیکردووه ته وه، باشتین بریارده ر و به به زه بیترینه، نه وه خوی گه وره یه، کۆستی بۆ نه نار دووه تاوه کو به هو یه وه له نیوی بدات، به لکو بۆ نه وه یه تاقیبکاته وه و گوئیستی کړوزانه و پارانه وهی بیت.

له وانه: بزانی که ناخو شى و کۆستی دنیا نه بوایه، نه وه توشى دهر دى خو به گه وره زانى و کرده ی فیرعه و نیانه و دلر ه قیى ده بوو، که هو کاره بۆ تیا چوونى به نده.

له وانه: بزانی که تالیى دنیا، به خودى خو ى شیرینی ناخیره تن.

٤٠- له رښیازى په یامبه رى خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سه رکردنى خه م و خه فته و ناخو شى و په ژاره

له سه حیحه یندا هاتووه له فهرمووده یه کی ئین عه باسه وه (خوای لى رازى بى) که په یامبه رى خوا (صلی الله علیه وسلم) له کاتى ناخو شیدا نه یفه رموو: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ»^١.

له سووننه نى نه بو داوود هاتووه له نه بى به کره وه (خوای لى رازى بى) که په یامبه رى خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه تى: «نَعَوَاتُ الْمَكْرُوبِ: اللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ»^٢، واتا: له پارانه وهی خاوه ن کيشه و خه م، نه مه بلئ: "اللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ"، واتا: خوايه گيان تکای به زه بى تو م هه یه، بۆ چاوتروکانیکيش بى راده ستى خو م م هه که، هه موو کاروبار م بۆ چاک بکه، هيج خوايه کی به حه ق بوونى نييه جگه له تو.

^١ - بوخارى (٦٢٤٥) و موسليم (٢٧٢٠) ئیخراجان کره ووه.

^٢ - نه بو داوود ئیخراجى کره ووه (٥٠٩٠).

هه روه ها تيايدا هاتوو له نه سمانی کچی عومه یسه وه (خوای لی رازی بی) نه لی:
 په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پیغه رموم: «أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ تَقُولِينَ عِنْدَ
 الْكَرْبِ، أَوْ فِي الْكَرْبِ: اللَّهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا»^۱، واتا: چهند وشه یه کت فیر بکم
 له کاتی ناخوشییدا بیلی: بلی: اللَّهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا.

۴۱- رییازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پاراستنی له شساغییدا

له بهر نه وهی له شساغی و عافیت له گه وره ترین نیعمه ته کانی خوای گه وره یه به سر
 به نده وه و باشتین دیاری و به خششیکه به په های، بویه حقه نه و که سهی خوای
 گه وره له شیکسی ساغی پی داوه، پاریزگاری لی بکات و بیپاریزی له هر شتیك
 تووشی نه خوشی بکات. بوخاری له سه حیه که یدا گپراویتییه وه له فهرموده یه کی
 تبین عه باسه وه (خوای گه وره له خوئی و باوکی رازی بی) نه لی: په یامبه ری
 خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: «نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصُّحَّةُ
 وَالْفَرَاغُ»^۲، واتا: دوو نیعمه ت هه ن زوری هی خه لکی نه زانن به گه وره بیان و
 نایقورنه وه، نه وانیش: له شساغی و ده سته تالییه.

ترمیزی و که سانی تر گپراویانه ته وه له فهرموده یه کی عوبه یدواللهی کوری محصن
 نه له نساری نه لی: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: «مَنْ أَصْبَحَ
 مُعَافًى فِي جَسَدِهِ، آمِنًا فِي سِرِّيهِ، عِنْدَهُ قُوَّةٌ يَوْمَهُ، فَكَأَنَّمَا حَبِرَتْ لَهُ الدُّنْيَا»^۳، واتا:
 هه رکه سی به یانی کرده وه به له شساغی و له گیانی خوئی سه لامه ت بوو، خوراکی
 نه و روژه هی هه بوو، وه ک نه وه یه خوای گه وره هه موو دنیای پی دابی.

^۱ - له بو داوود شیخراچی کره وه (۱۰۲۴).

^۲ - بوخاری شیخراچی کره وه (۶۱۱۳).

^۳ - ترمیزی (۲۲۱۶) و تبین ماچه (۴۱۴۱) شیخراچیان کره وه.

له ترمیزی و کهسی تردا هاتوو له فەرمووده یه کی نه بو هوره بیره دا (خوای لی رازی بی) نه ویش له په یامبه ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فەرموویه تی: «أَوَّلُ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ النَّعِيمِ، أَنْ يُقَالَ لَهُ: أَلَمْ نُصِحَّ لَكَ جِسْمَكَ، وَتَرُوكَ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ؟!»، واتا: یه که مین شتیك له بابەت نیعمه ته کان له پۆژی قیامتدا له بهنده بپرسریته وه، نه وه یه پیی دهوتریت: ئایه جهسته مان بۆت ساغ نه کرد و به ناوی سارد تینویتی تو مان نه شکاند؟!

ئا لیره دا کهسانی پیشین نه م ئایه ته یان خویندوو ته وه:

﴿ تَمَّ لَتَشْتَلْنَ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۗ ﴾ التكاثر: ۸، واتا: له پاشان سویند به خوا له و پۆژهدا (له سه ره موو ناز و نیعمه تیک که خوا پیی دابوون له دونیادا) لیپرسینه وه تان له گه لدا ده کریت.

واتا: له باره ی له شساغییه وه لیتان ده پرسینه وه.

نه مه نه گه ر کاروباری له شساغی بی، با له رپیازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) باسی ره چاوی نه و کاروبارانه بکهین که به په هایبانه ته واوی رینیشاند هرییان تیدایه و پییه وه جهسته و دل و ژیانی دنیا و ناخیرهت پاریزگاری ده کریت، پشت بهستن هه ره به خواجه و هه موو گۆرانکارییه کیش هه ره له دهست خوای گه وره یه.

بهش

هه رچی خواردن و خواردنه وه یه، نه وه نه ریتی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) نه بووه ته نیا یه ک جۆر بخوریت، چونکه نه و کاره زۆر زیان به سرووشت ده دات، هه ندیجار روو ده دات وه هابی، نه گه ر زیاتر له یه ک جۆر نه خوریت، نه وه لاوازی و تیاچوون به سه ره مروڤدا ده هینی، یان نه گه ر شتانی کیش بخوریت که سرووشتی

1- ترمیزی نیکراچی کردوو (2358).

کہ سہ کہ پیئہ وہی نہ ریتی نہ گرتووہ۔ پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) نہ و شتانہی
 دہ خوارد کہ خہ لکی ولاتہ کہی نہ ریتیان بہ خواردنی گرتبوو۔ کہ حہزی بہ خواردنی
 نہ بووایہ نہ یدہ خوارد و زوری لہ خوی نہ دہ کرد، جا ئەمہ بنہ مایہ کی گہ ورہیہ
 لہ پاراستنی لہ شساغییدا، چونکہ ئەگہر دہ روون حہزی بہ خواردنیئک نہ کرد و بہ زور
 دہر خواردی درا، زیاتر لہ وہی سوودی پی بگہ یہ نی، زیانی لی ئەدات.

ئەبو ہورہیرہ (خوای لی رازی بی) ئەلی: پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) قہت
 عہیبہی لہ خواردنی دہر نہ کردووہ، ئەگہر حہزی لی بووایہ لی دہ خوارد، ئەگہر
 حہزی لی نہ بووایہ لی نہ دہ خوارد^۱.

حہزی لہ گوشت بوو، لہ گوشتیشدا حہزی لہ بال و سنگی شہک مہر دہ کرد،
 لہ سہ حیچہ یندا ہاتووہ: گوشتی بو پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) ہینرا و بالئیکی
 پی درا، پیئہ سہ رسام بوو^۲.

حہزی بہ حہلوا و ہہنگوینیش بوو، ئەو سی شتہ: گوشت و ہہنگوین و حہلوا
 خوشتین خواردنیئک بوو بہ لایہ وہ، مہگہر نہ خوشت بوایہ، ئەگینا لیتیان دوری
 نہ دہ گرت.

چی ہہ بووایہ لہ گہل ناندا دہیخوارد، ہہندیجار نانی بہ گوشتہ وہ دہ خوارد،
 ہہندیجاریش بہ خہل و ئەیفہرموو: «نِعْمَ الْاَدَمُ الْخَلُّ»^۳، واتا: خہل باشترین شتیئکہ
 لہ گہل ناندا بخوریت.

ئەمہ بہ پیئہ حالہت ستایشی دہ کرد نہک ئەوہی بہ سہر خواردنی تردا فہزلی
 بدات.

^۱ - بوخاری (۵۴۰۹) و موسلیم (۲۰۶۴) ئیخراجیان کردووہ.

^۲ - بوخاری (۲۳۴۰) و موسلیم (۱۹۴) ئیخراجیان کردووہ.

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردووہ (۲۰۵۲).

له میوه‌ی ولاتی خۆی ده‌خوارد کاتی ده‌هات و خۆی لی به‌دوور نه‌ده‌گرت، نه‌وه‌ش یه‌کیکه له‌گه‌وره‌ترین هۆکاره‌کانی پاراستنی ته‌ندروستی و له‌شساغی، خوای گه‌وره حیکمه‌تی ئاوه‌هایه له‌هر شوین و ولاتی‌کدا کۆمه‌لی میوه‌یه‌یه خه‌لکی نه‌و ولاته له‌کاتی خۆیدا سوودی لی ببینن.

۴۲- ریبازی په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌شیوازی دانیشتنی بو‌خواردن

به‌دروست لی‌یه‌وه هاتوو هه‌رموو‌یه‌تی: "لَا أَكُلُ مَتَكِنًا"، واتا: به‌پالکه‌وتنه‌وه نان ناخۆم.

(الاتکاء) لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌چار مشقی دانیشتن، لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌خۆ خستنه‌سه‌ر شتی و پالدا‌نه‌وه به‌شتی‌کدا، لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌پالکه‌وتن. هه‌رسی جۆر ده‌گرینه‌وه.

به‌ش

به‌سی په‌نجه‌ی نانی ده‌خوارد، نه‌وه به‌سوودترین شتی‌که له‌خواردندا. خواردنی له‌کاتی گه‌رمی توندیدا نه‌ده‌خوارد، هه‌روه‌ها گه‌رم‌کراوی دوینی نه‌ده‌خوارد که له‌ئه‌م‌پۆدا بۆی گه‌رم‌کراوی‌ته‌وه، خواردنی که‌پو لیدراو و سویری نه‌ده‌خوارد.

به‌ش

هه‌رچی ریبازی په‌یامبه‌ری نازیزه (صلی الله علیه وسلم) له‌خواردنه‌وه‌دا، نه‌وه له‌باشترین و کاملترین رینماییه‌کدا بوو که له‌شساغی پی‌پارێزیت.

له بهر نه وهی ناوی دویننی به سوودتتره بۆ خواردنه وه، نه وه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) چووہ نیو باخی نه بی نه لهه یسه می کوپی نه لتیهان و فه رمووی: «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ فِي شَنْتَةٍ فَأَتَاهُ بِهِ، وَإِلَّا كَرَعْنَا»، و اتا: نه گه ر ناوی نیو جه وه نه ت هه یه شهو مابیتته وه تیایدا بییه نیی یان دهم به تاوه که وه بنیین. بوخاری گنراویه تییه وه، له فزه که شی نه مه یه «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ فِي شَنْتٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا»^۱، و اتا: ناوی نیو جه وه نه ت هه یه شهوی به سه ردا تیپه پبووی یان دهم بنیین به تاوه که وه.

عائیشه (خوای لی رازی بی) نه لی: "خوشتین خواردنی به لای په یامبه ری خواوه، چه لوای ساردبوو"^۲.

به ش

یه کیکی تر له پریازی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، خواردنه وه بوو به دانیشتنه وه، نه وه خووی بوو. به دروست لییه وه هاتووه، فرمانی کردووه به یه کیکی که به پیوه ناوی خواردووه ته وه، تاوه کو بیرشینیته وه. به دروست لییه وه هاتووه که نه هی کردووه به پاره ستانه وه ناو بخوریتته وه، به دروست لییه وه هاتووه که به پاره ستانه وه ناوی خواردووه ته وه.

کومه لی و توویانه: نه مه نه وه نه گه یه نی نه هییه کی هه لوه شاندروه ته وه. کومه لیکی تر نه لین: به لکو روونیکردووه ته وه که نه هییه که بۆ حرامی نییه، به لکو بۆ رینیشاندان و نه وه یه به پیوه نه خواردنه وه له پیشتره. کومه لیکی تر و توویانه: له بنچینه دا له نیوان هه ردووکیدا دژیه کییه ک بوونی نییه، به لکو له بهر پتویستی

^۱ - بوخاری شیخراچی کردووه (۵۶۱۳).

^۲ - الکفر: خواردنه وه یه به دهم به بی به کارهینانی له پی دهست یان په رداخ.

^۳ - ترمیزی شیخراچی کردووه (۱۸۹۵).

به پټوه خواردوويه تى. هاتووه بۆلای زه مزه م و هاوه لانیش ناروان خواردووه ته وه،
 ئویش ناروی خواردووه ته وه له و کاته دا ویستوویانه دۆله که که ی (سه تله که ی) له ده ست
 وه ریگرن، بۆیه به پټوه خواردوويه تیه وه، ئه وه ش شوینی پیویستی بیوه.

به ش

له سه حیجی موسلیمدا هاتووه له فهرمووده یه کی ئه نه سی کورپی مالیکدا (خوای لی رازی بی) ئه لی: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له خواردنه وه دا سی
 هه ناسه ی دده و ئه یفه رموو: "إِنَّهُ أَرَوَى وَأَمْرًا وَأَبْرًا"^۱، واتا: تینویتی شکاند و گپی
 که ده ی نه هیشت و نارامی دایه جهسته.

واتای: هه ناسه دانی له خواردنه وه دا: ئه وه یه په رداخه که له ده می دوورده خسته وه و
 له دهره وه ی په رداخه که هه ناسه ی هه لده مزی و پاشان خواردنه وه که ی
 ده خوارده وه، هه روه که له فهرمووده یه کی ترده به پوون و راشکاو هاتووه: "إِذَا شَرِبَ
 أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَفَّسُ فِي الْقَدَحِ"^۲ به لام "وَلَكِنْ لِيُبَيِّنَ الْإِنَاءَ عَنْ قِيهِ"^۳، واتا: ئه گه ر یه کی
 له ئیوه شتی خوارده وه با هه ناسه ی نه خاته نیو په رداخه که، به لکو له ده می
 دووربخته وه و هه ناسه بدات.

به ش

موسلیم له سه حیجه که یدا گټراویه تیه وه له جابری کورپی عه بدوالله وه (خوای لی رازی بی) ئه لی: گویم لیبوو په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئه یفه رموو: «غَطُوا

^۱ - موسلیم نیخرالچی کردووه (۲۰۲۸).

^۲ - بوخاری نیخرالچی کردووه (۱۶۳) به لغزی: "الإناء".

^۳ - ترمذی نیخرالچی کردووه (۱۸۸۷) له نه بو سه عیدی خودرییه وه که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه می کردووه له فوون کردن
 له خواردنه وه. پیاویک وتی: ئه ی ئه گه ر له نیو قاپه که دا پیسیبیم بیبی؟ فهرمووی: بیریزه. وتی: من به به که هه ناسه هه مووی ناخوومه وه؟
 فهرمووی: که واپرو په رداخه که له ده ست دووربخه وه.

الْبَانَاءَ، وَأَوْكُوا السَّقَاءَ، فَإِنَّ فِي السَّنَةِ لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا وَبَاءٌ لَا يَمُرُّ بِإِنَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ غِطَاءٌ، أَوْ سِقَاءٌ لَيْسَ عَلَيْهِ وَكَاءٌ إِلَّا وَقَعَ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الدَّاءُ»^١، وَاثًا: قَابٌ وَهِيَ مَهْجَلَةٌ كَانَتَانِ سَهْرَ بَنَيْنَهْوَهْ، لَهُ سَالِدَا شَهْوَيْكَ هَهُ يَهْ پَه تَاي تَيْدَا دَادَه بَه زَيْتِ، هَيْجِ خَوَارِدَن وَ خَوَارِدَنَه وَه يَه كِي سَه ر لِي نَرَاو نِيِيَه نَه وَ پَه تَا وَ دَه ر دَه ي تِي نَه كَه وَي.

به دروست له په يامبهري خواوه (صلى الله عليه وسلم) هاتووه كه فرمانى كردووه سه رى قاپ داپوشرى نه گهر به چله داريش نه بى.^٢

به دروست لتيه وه هاتووه: فرمانى كردووه له كاتى سه رليناى قاپ و مه نجه لدا (بسم الله) بووتريت.

بوخارى له سه حبه كه پيدا گيړاويه تيبه وه له فه رمووده يه كى نيين عه باسدا (خوای لى رازى بى) كه په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) نه هيكردووه له خواردنه وه له جه وه نده.^٣

په ش

له سووننه نى نه بو داوود هاتووه له فه رمووده يه كى نه بو سه عيذى خودرييدا (خوای لى رازى بى) نه لى: په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) نه هى كرد له خواردنه وه له كه ل و په رداخى شكاو، له وه شى فوو بكرت له خواردنه وه.^٤ له م نه دهب و ره وشتانه ي كه به رژه وه ندى مروقى تيدايه، نه وه خواردنه وه له په رداخى شكاو چهنه خراپيه كى هه يه: به كه ميان: نه گهر له پووى تاوه كه دا پيسى و شتيك هه بى، نه وه لاي كه لى په رداخه كه كوده بيته وه. دووه م: رهنگه كه له كه تيژيه كى هه بى و ده مى كه سه كه بريندار بكات.

^١ - بخارى (٢٢٨٠) و موسليم (٢٠١٤) شيخراچيان كردووه.

^٢ - بخارى (٥٦٢٣) و موسليم (٢٠١١) شيخراچيان كردووه.

^٣ - بخارى شيخراچى كردووه (٥٦٢٩).

^٤ - نه بو داوود شيخراچى كردووه (٢٧٢٢).

هەرچی فووکردنه له خواردنه‌وه و ئاو، ئەوه له دەمی که سه‌که‌وه بۆنی ناخۆشی تیکه‌لی ده‌بی.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه‌ندیجار شیری به‌ته‌نیا ده‌خوارده‌وه و هه‌ندیجاریش ئاوی تیکه‌ل ده‌کرد.

له‌جامیعی ترمیزییدا هاتوو هه‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که فەرموویه‌تی: «إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ، وَإِذَا سَقِيَ لَبَنًا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُجْزَى مِنَ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِلَّا اللَّبَنُ»^۱، واتا: ئەگەر یه‌کی له‌ئێوه خواردنی خوارد، با بلی: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ" ، واتا: خواجه گیان بۆ ئێمه به‌ره‌که‌تی تێدا بکه و له‌مه‌باشترمان پێ بده. ئەگەر شیریشی خوارده‌وه با بلی: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ" ، واتا: خواجه گیان بۆ ئێمه به‌ره‌که‌تی تێ بکه و زیاتری که‌ی. هه‌یچ شتێک نییه‌ جێگه‌ی خواردن و خواردنه‌وه بگرتته‌وه مه‌گه‌ر شیر نه‌بی.

به‌ش

له‌سه‌حیحی موسلیمدا سه‌لماوه که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ره‌تای شه‌ودا (نبیذی) بۆ کراوه، له‌به‌یانیدا لێی خواردوو ته‌وه و شه‌وی دواتری و به‌یانیه‌کی تر و شه‌ویکی تریش، به‌یانیه‌ی بۆ عه‌سر، ئەگه‌ر شتیکی لێ بمابایه‌ته‌وه به‌خزمه‌تکاره‌که‌ی ده‌دا یان فرمانی ده‌دا برێژریت^۲.

نبیذ: ئاویکه‌ خورمای تیکه‌ل ده‌کرێ و تیک ده‌دریت، له‌گه‌ل خواردن و خواردنه‌وه‌دا داده‌نریت، سوودیکی زۆری هه‌یه له‌زیاترکردنی هه‌یز و پاراستنی له‌شساعی، له‌دوای سی‌رۆژ نه‌یخواردوو له‌ترسی ئەوه‌ی نه‌گه‌رێ بۆ ماده‌ی سه‌رخۆشکه‌ر.

^۱ - ترمیزی (۳۴۵۵) و نه‌بو داوود (۳۷۲۰) و شیبین ماجه (۳۳۲۲) شیخراجیان کردوو.

^۲ - موسلیم شیخراجی کردوو (۲۰۰۴).

۴۳- ریوشوینی لہ بہرگ و پوشاکدا

باشترین ریئمای و بہ سوودترین پوشاک و نہعل و سووکتترین ھلبراردوہ بڑ خوی. بہرگی نہردی و ٹوزری بہ زوری لہ بہر دہکرد، دوو جور بہرگ و سووکتترین بہرگن. کراسی لہ بہر دہکرد، کراس شیرینترن بہرگ بوون بہ لایہوہ، قہ میسہ کہی تاوہ کو مہچہ کی دریز بوو، لہ خوارہ و ہش تاوہ کو پاژنہ پئی بوو، لہ پاژنہ پئی شوپتر نہ بوو، عہ مامہ کہی نہ گہورہ بوو نہ بچوک، بہ لکو مامناوہند بوو، لہ زیز مہ لاشوہ دہ یخستہ سہر.

لہ سہ فہردا ھہ میسہ خوبی لہ پئی دہکرد، یان لہ زوریہی کاتہ کانیدا لہ پئی دہکرد، چونکہ ھہردو پئی پیویستیان پئی ھہیہ لہ گہرما و سہرمادا بیانپاریزی، لہ مہ دینہ شدا ھہندی جار لہ پئی دہکرد.

رہنگی سپی و عہبای رہش بہ لایہوہ شیرینترن رہنگ بوون.

۴۴- ریوشوینی بؤ کارویاری نیشتہ جیبوون

پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) کہ زانیی لہ سہر ری کاروانی سہ فہرہ و دنیا قوئاغیکہ و ہک ریواریک لای داوہ تہ لای و ماوہی تہ مہنی تیادا دہمینیتہوہ و دواتر دہچیتہ ناخیرت، نہوہ ریبار و رہوشتی نہو نہ بوو گرنگی بداتہ دروستکردنی خانوو، رازاندنہوہ و فروانکردنی. بہ لکو باشترین خانوویہک بہ لایہوہ، نہوہ بوو لہ سہرما و گہرما بیپاریزی، لہ دہرہوہ نہ بینریت و کون و کہ لہ بہری تیدا نہ بی خشوک و گیانلہ بہر لئیہوہ بیتہ ژورہوہ، نہوہندہ بہر نہ بی پڑ ھوا بی و نہوہندہ ش نزم نہ بی مزوفا نازار بدات، بہ لکو مامناوہند بی.

نہوہ بہ سوودترین و چاکترین خانوو بوو، کہ مترن سہرما و گہرما تیدا ھہی و نہوہندہ بہرتہسک نہ بی تیادا نارام نہ بی. لہ ناو خانوہ کہ دا سہرناو نہ بوو بونی

ناخوش بى، بويه خانووه كه ي خوشترين و پاكترين بونی هه بوو، بيگومان نه و جوړه خانووه، ريكترين و به سوودتريين و باشتريين خانوون بۇ جهسته و پاراستنى ته ندروستيى مرؤف.

۴۵- ريوشوينى پهيامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) بۇ كارويارى خه و به ناگابوون

هه كه سى له خه و به ناگايى پهيامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) رابميينى، نه بينى ريكترين خه و به سوودتريين خه و بووه بۇ جهسته و نه نداماكانى جهسته و هيڙى جهسته. پهيامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) له سه ره تاي شه و ده خه وت، له سه ره تاي نيوهى دووه مى شه و هه ندهستا و سيواكى ده كرد، ده ستنويزى ده شورډ و به نه ندهزهى نه وهى خوا بوى نووسيوو نويزى ده كرد، به وه جهسته و نه ندامه كاني جهسته ي پشكى خه و پشودانى و هرده گرت و پشكى و هرزش و پاداشتى خويى و هرده گرت، نه وهش نه وپه پى چاكيى دل و جهسته و دونيا و ناخيره ته.

به نه ندهزهى پيويست ده خه وت، بۇ نه وه ريگريى له خوى نه ده كرد و به ربه ره كانيى خوى نه ده كرد كه جهسته ي پيويسى بوو، كه ده خه وت به لاي راستدا ده خه وت، هه تا خوى لى ده كه وت يادى خوى ده كرد و به تيركردنى كه ده به خوارډن و خوارډنه وه نه ده خه وت، راسته و خوق له سه ر زهوى نه ده خه وت، جيگه ي به رزيشى نه بوو، به لكو جى خه ويكى له پيوست دروستكراوى هه بوو كه ناواخنى ريشال بوو، له سه ر سه رين پال ده كه وت و هه نديجاريش ده ستى نه خسته ژير گوناي.

له سه حيه يندا هاتووه له به راني كوپى عازبه وه (خوى لى رازيى بى) كه پهيامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) فرمووى: «إِنَّا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأُ وُضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ

اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ، ثُمَّ قُلْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَقَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَالْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، وَأَجْعَلُهُنَّ آخِرَ كَلَامِكَ، فَإِنْ مِتُّ مِنْ لَيْلَتِكَ، مِتُّ عَلَى الْفِطْرَةِ»^۱، واتا: نه گهر چو ویته سهر جیگه ی خه و تن، ده ستنویژنک بشوره ده ستنویژی نو یژ، پاشان به لای راستدا بخه وه و پاشان بلی: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَقَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَالْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، أَمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، وَأَجْعَلُهُنَّ آخِرَ كَلَامِكَ، فَإِنْ مِتُّ مِنْ لَيْلَتِكَ، مِتُّ عَلَى الْفِطْرَةِ"^۲، واتا: خواجه گیان من وا خۆم راده ستی تو کرد، روومکرده تو، کاری خۆم به تو سپارد، په نام هیناوه بۆ تو به چه ز و ناچار بیه وه، هیچ په ناگه یه که نییه جگه له په ناگه ی تو، باوه یم به و کتیبه هینا که خۆت داتبه زاندووه، به و په یامبه ره ی که خۆت نار دووته. نه وه بکهره کو تا قسه ی نه و شه وه ت، نه گهر نه و شه وه مردی، نه وه له سهر فیتره ت مردوی.

بهش

هه رچی ری یاز و ره و شتی په یامبه ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) له هه لسان له خه و، نه وه له گه ل ده نگه که له شیردا به ناگا بوو، سو پاسی خوی ده کرد و ته کبیر و ته هلیله و لئی ده پاراپیه وه، پاشان سیواکی ده کرد، پاشان هه لده ستا بۆ ده ستنویژ شو ردن، پاشان بۆ نو یژکردن له به رده م خوی گه وره راده وه ستا و ده پاراپیه وه و به چه ز و ترسه وه تکای لی ده کرد.

ناخۆ له سه رووی نه مه وه، چی شتیکی تر هه یه به سه ود بی بۆ پاراستنی ساغی دل و جهسته و روح و هیز و خۆشیی دونیا و ناخیره ت.

^۱ - بوخاری (۶۳۱) و موسلم (۲۷۱۰) نیراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۶۳۱) و موسلم (۲۷۱۰) نیراجیان کردووه.

به‌ش

سه‌بارت به‌جووتبوون و توانای سه‌رجیی، نه‌وه ریواز و رینمای په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) کاملترین ریواز و رینمای بوو که له‌شساغیی پی ده‌پاریزی و چیژی لی دیتهدی و خویشی ده‌خاته ده‌روونه‌کانه‌وه، نه‌وه به‌سته‌ی پی دیتهدی که له‌پیناویدا دانراوه. له‌بناغه‌دا بۆ سی مه‌به‌ستی بناغیی جووتبوون دانراوه: پاراستنی وه‌چه، ده‌رکردنی نه‌وه‌ناوه‌ی که به‌هیشتنه‌وه‌ی له‌جسته‌دا زیان دروست ده‌بی، جووتبوون و چیژ وه‌رگرتن.

په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌فه‌رمووی: «إِنِّي أَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، وَأَنَا مٌ وَأَقُومُ، وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ، فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي»^۱، واتا: من زن ماره ده‌که‌م، نه‌خه‌وم و مه‌لده‌ستم، به‌رؤژوو ده‌بم و رؤژووش ده‌شکینم، هه‌رکه‌سی سووننه‌ت و ریوازی منی نه‌وی، نه‌وه له‌من نییه.

هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: «يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصْرِ، وَأَحْفَظُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ»^۲، واتا: نه‌ی کۆمه‌لی گه‌نجان، کی له‌نیوه توانای هه‌یه با هاوسه‌رگیری بکات، چونکه چاو ده‌پاریزی و داوین ده‌پاریزیت له‌تاوان، هه‌رکه‌سی توانای نییه با به‌رؤژوو بی، بۆی ده‌بیته‌قه‌لغان و پاریز.

که جابر بیوه‌ژنیکی ماره کرد، پییغه‌رموو: «هَلَّا بَكَرًا تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ»^۳، واتا: بۆ کچیکت ماره نه‌کرد یاری و ده‌ستبازی له‌گه‌لدا بکه‌ی و نه‌ویش یاری و ده‌ستبازی له‌گه‌لدا بکات.

^۱ - بوخاری(۵۰۶۲) و موسلیم(۱۴۰۱) ئیخراجیان کردوه.

^۲ - بوخاری(۵۰۶۵) و موسلیم(۱۴۰۰) ئیخراجیان کردوه.

^۳ - بوخاری(۵۲۴۷) و موسلیم(۵۱۸) ئیخراجیان کردوه.

لہ سہیحہ پندا ہاتوہ لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) فرموویہ تی: «تُنَكِّحُ الْمَرْأَةَ لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَوَلَدِيْنَهَا، فَاطْفَرُ بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ»^۱، واتا: بؤ چوار شت نافرہت مارہ دہ کریت: بؤ سہ روہ تہ کہی، بؤ بنہ مالہ بیہ کہی، بؤ جوانیہ کہی، بؤ نایینداریہ کہی، ناییندارہ کہ ہلبریزہ دہ ولہ مہند دہ بی۔

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرموویہ تی: «تَزَوُّجُوا الْوُدُوْدَ الْوُلُوْدَ، فَإِنِّي مُكَاتِّرٌ بِكُمْ»^۲، واتا: کچانی مارہ بکن مندالیان بی، چونکہ لہ ناخیرہ تدا بہ نیوہ وہ ٹومہ تم زورتر نہ بی۔

۴۶- رینیازی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پاراستنی لہ شساغی بہ ہوی بؤنی خوشہ وہ (عہ تر)

لہ سہیحی بوخارییدا ہاتوہ کہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بؤنی رتہ نہ کردوہ تہ وہ^۳۔

لہ سہیحی موسلیمدہ ہاتوہ لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) فرموویہ تی: «مَنْ عَرِضَ عَلَيْهِ رِيْحَانٌ فَلَا يَرُدُّهُ، فَإِنَّهُ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ خَفِيفُ الْمَحْمَلِ»^۴، واتا: ہر کہ سی رہ یحانہی پی درا با رتہی نہ کاتہ وہ، چونکہ بؤنی خوش و سوو کہ۔

بہ دروست لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) ہاتوہ فرموویہ تی: «إِنَّ لِلَّهِ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ، وَإِنْ كَانَ لَهُ طَيِّبٌ أَنْ يَمَسُّ

^۱ - بوخاری (۵۰۹۰) و موسلیم (۱۴۶۶) ٹیخراجیان کردوہ۔

^۲ - تہ بو داوود (۲۰۵۰) و نسائی (۳۲۲۷) ٹیخراجیان کردوہ۔

^۳ - بوخاری ٹیخراجی کردوہ (۵۹۲۹)۔

^۴ - موسلیم ٹیخراجی کردوہ (۲۲۵۳)۔

مِنَهُ»^۱، واتا: ماف و واجیبی خواجه به‌سەر هه‌موو موسلمانیکه‌وه له‌هه‌موو هه‌فته‌یه‌کدا نه‌و موسلمانه‌ خۆی بشوات و نه‌گەر عه‌تری هه‌بوو، له‌خۆی بدات.

۴۷- رِیَازِی پَه‌یَامبَه‌رِی خَوا (صَلِی اللّٰه عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ) لَه‌ پاراستنی ته‌ندروستی چاو له‌سووننه‌نی ئه‌ین ماجه‌دا هاتوو له‌ئیهن عه‌باسه‌وه (خوای لی رازی بی) ره‌قی ده‌کات: «خَيْرُ أَكْحَالِكُمْ الْإِيمِدُ، يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ»^۲، واتا: باشترین کلێک چاوتانی پی ره‌ش بکه‌ن، کلی (الْإِيمِد) هه‌، بیهن به‌هیز ده‌کات و موو (برق)ش ده‌پوینی.

سینه‌م: باسکردنی شتی له‌و ده‌وا و خواردنانه‌ی به‌ته‌نیا باسکراون له‌سه‌ر زمانی پَه‌یَامبَه‌رِی خَوا (صَلِی اللّٰه عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ)

(إِيمِد) به‌ردی کلی ره‌شه‌و له‌ئه‌سه‌هانه‌وه ده‌هینریت، باشترین جۆری کله، هه‌روه‌ها له‌رووی مه‌غریبیشه‌وه ده‌هینریت، باشترین جۆری، ئه‌وه‌یه‌ که زوو ورد ده‌بیت، سه‌ره‌وه‌ی بریسکه‌ی دیت و ناوه‌وه‌ی لووسه‌ و هه‌یج پیسییه‌کی تیدا نییه‌. بۆ نه‌و ژن و میرده‌ی جووت ده‌بن، نه‌گەر بیانه‌وی پیش خۆ شۆردن دروباره‌ جووت ببنه‌وه، دایناوه‌ له‌نیوان هه‌ردوو جووتبووندا ده‌ستنویژ بشۆرن، هه‌روه‌ک موسلیم له‌سه‌حیحه‌که‌یدا گێراویه‌تییه‌وه له‌فه‌رمووده‌یه‌کی ئه‌بو سه‌عیدی خودرییه‌وه (خوای لی رازی بی) نه‌لی: پَه‌یَامبَه‌رِی خَوا (صَلِی اللّٰه عَلَیْهِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ) فه‌رمووی: «إِنَّا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ، ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَعُودَ فَلْيَتَوَضَّأْ»^۳، واتا: نه‌گەر به‌کی له‌ئیه‌وه له‌گه‌ل خیزانه‌که‌یدا جووت بوو، ویستی جووتبوونه‌که‌ی دووباره‌ بکاته‌وه، با ده‌ستنویژ بشوات.

^۱ بوخاری (۸۹۸) و موسلیم (۸۹۹) ئیخراجان کردوو.

^۲ ئه‌ین ماجه‌ (۳۴۹۷) ئیخراجی کردوو.

^۳ موسلیم (۲۰۸) ئیخراجی کردوو.

بەش

لەسەحیحەیندا ھاتووہ لەجابرەوہ، جولەکەکان ئەیانووت: ھەرکەسێ لەپاشەوہ ئەندامی نێرینە ی بەئەندامی مێینە ی خیزانەکە ی بگە یەنێ و جووت ببێ، ھەر مندالێک لەو جووتبوونە بێتە دونیاوہ خێل دەبێ، بۆیە خوای گەورە ئەم ئایەتە ی دابەزاند:

﴿ نَسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ ۗ ﴾ البقرہ: ۲۲۳، واتا: ژنە کانتان کینگە ی خۆتان جا تۆوہ کانتان بووہ شیننە ناو کینگە کانتانەوہ (مەبەست چوونە لایانە) بەھەر شیوہ یە ک دەتانەوێ (لە شوینی تاییبەتی خۆی کە پێشەوہ یە نە ک دواوہ).

لەلەفزی موسلیمدا ھاتووہ: «إِنْ شَاءَ مُجَبِّبَةٌ، وَإِنْ شَاءَ غَيْرَ مُجَبِّبَةٍ، غَيْرَ أَنْ ذَلِكَ فِي صِمَامٍ وَاحِدٍ»، واتا: ئەگەر ویستی دەتوانی بە جۆری پالکە و تنی خیزانی لەسەر دەم لەگەڵ خیزانیدا جووت ببێ یان بە جۆری تر، بەلام بەھەر جۆرێک بوو، دەبێ جووتبوونە کە لەرپی ئەندامی مێینە یەوہ بی کە شوینی دروستبوونی مندالە.

سەبارەت بە کۆم، ئەوہ لەسەر زمانی هیچ پە یامبەرێک ئەو کارە حەلال نە کراوہ و رپی پێ نە دراوہ، ھەرکەسێک شتیکی دا بێتە پال یە کێکی پێشین بەوہ ی لەرپی کۆمەوہ لەگەڵ ھاوسەری جووت بووی، ئەوہ تیکەلی کردووہ و ھەلە ی کردووہ، لە ترمیزییدا ھاتووہ: لەعەلیی کورپی تەلقەوہ ئەلی: پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: «لَا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَعْجَازِهِنَّ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنْ الْحَقِّ»، واتا: لە کۆمەوہ مە چنە لای خیزانە کانتان، خوای گەورە لەوتنی حەق شەرم ناکات.

^۱ - بوخاری (۴۵۲۸) و موسلیم (۱۱۳۵) ئیخراجیان کردووہ.

^۲ - ترمیزی (۱۱۶۴) ئیخراجی کردووہ.

ئوتروج: له سه‌حیدا سه‌لماوه که: له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ كَمَثَلِ الْأُتْرُجَةِ، طَعْمُهَا طَيِّبٌ، وَرِيحُهَا طَيِّبٌ»^۱، واتا: نمونه‌ی ئەو باوه‌رداره‌ی قورئان ده‌خوینی، نمونه‌ی ئوتروج، تامی خوشه و بوئیشی خوشه.

ئیزخیر (إنخِر): له سه‌حیدا سه‌لماوه له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که له‌مه‌ککه‌دا بووه فه‌رموویه‌تی: "لَا يُخْتَلَى خَلَاءًا"^۲، واتا: گزو گیای مه‌ککه ناب‌دریئت. عه‌باس (خوای لی رازی بی) وتی: ئەی په‌یامبه‌ری خوا ته‌نیا ئیزخیر نه‌بی که بو پرسه و مالان نه‌بی. فه‌رمووی: "إِلَّا الْإِنْدَخِر"^۳، واتا: به‌لی ته‌نیا ئیزخیر نه‌بی ئە‌کری دره و بکریئت.

شووتی: ئەبو داوود و ترمیزی گێراویانه‌ته‌وه له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که شووتی به‌خورماوه خواردووه و فه‌رموویه‌تی: "نَكْسِرُ حَرِّ هَذَا بِبَرْدِ هَذَا، وَبَرْدَ هَذَا بِحَرِّ هَذَا"^۴، واتا: ساردی ئەمه به‌گرمی ئەمه ئە‌شکین و نایه‌یلین، گرمی ئەمه‌ش به‌ساردی ئەمه نایه‌یلین.

له‌بابه‌ت شووتیدا چەند فه‌رمووده‌یه‌ک هاتووه، هیچیان ناسه‌لمینریت دروست بن ته‌نیا ئەو فه‌رمووده‌یه‌ی سه‌ره‌وه نه‌بی.

خورمای تازه: له سه‌حیدا سه‌لماوه: که ئەبو ئەله‌یسه‌می کوپی ئە‌لته‌یهان که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و ئەبو به‌کر و عومه‌ر (خوایان لی رازی بی)

^۱ - بوخاری (۵۰۲۰) و موسلیم (۲۹۷) ئیخراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۱۸۲۲) و موسلیم (۱۲۵۳) ئیخراجیان کردووه.

^۳ - ئەبو داوود (۳۸۳۶) و ترمیزی (۱۸۴۲) ئیخراجیان کردووه.

بہ میوانی چوونہ لای، خورمای خہ رالی بویان ہیٹنا، فہ رموی: "بؤ لہ تہر و شلہ کہت بؤ نہ ہیٹناین؟!، وتی: حہ زم کرد لہ و تازہ یہ تان بؤ بہینم^۱۔

پیاز: لہ سہ حیچہ یندا سہ لماوہ لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم): "قہ دہ غہی کردوہ کہ سی پیاز بخوات بیٹہ مزگہوت"^۲۔

لہ سووننہ ندا ہاتوہ: کہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمانی کردوہ ہہر کہ سی پیاز و سیر دہ خوات، بہ لیٹنان بؤنہ کہ یان نہ ہیٹی^۳۔

خورما: لہ سہ حیچدا سہ لماوہ لہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فہ رمویہ تی: «مَنْ تَصَبَّحَ بِسَبْعِ تَمْرَاتٍ وَفِي لَفْظٍ: مِنْ تَمْرِ الْعَالِيَةِ لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ سُمْ وَلَا سِحْرٌ»، وَاَتَا: ہہر کہ سی بہ حہوت خورما بہ یانیاں بکاتہوہ، لہ لہ فزیکی تردا بہ حہوت خورمای عہ جوہ (الْعَالِيَةِ)، ئوہ لہ و رۆژہ دا ہیچ ژہ ہر و سیریک کاریگہری لی ناکات. لئیہوہ سہ لماوہ فہ رمویہ تی: «بَيْتٌ لَا تَمْرَ فِيهِ جِيَاعٌ أَهْلُهُ»، وَاَتَا: مَالِكٌ خورمای تیدا نہ بی، خہ لکی ئو مالہ برسین. ہہروہا سہ لماوہ کہ خورمای بہ تری خواردوہ^۴، خورمای بہ نانہوہ خواردوہ و بہ تہ نیاش خواردوہ تی۔

ہہنجیر: لہ ہہر ئوہی ہہنجیر لہ خاکی حیجاز و مہدینہ دا نہ بوہ، ئوہ لہ فہ رموہ دا باسی نہ ہاتوہ، چونکہ خاکی بؤ ہہنجیر لہ بار بی جیاوازہ لہ خاکی لہ بار بؤ خورما، بہ لام لہ ہہر زوری سوودہ کانی، ئوہ خوی گہرہ لہ قورٹاندا سویندی پی خواردوہ۔

تہ لیینہ: پیشتہر باسماں کرد، ئوی جوی ہاراوہ و سوودہ کانیشمان باس کرد۔

^۱ - موسلم (۲۰۲۸) و ترمیزی (۲۳۶۹) ٹیخراجیان کردوہ و لہ فزہ کہ می ئوہ۔

^۲ - بوخاری (۸۵۵) و موسلم (۵۶۳) ٹیخراجیان کردوہ۔

^۳ - موسلم ٹیخراجی کردوہ (۵۶۷)۔

^۴ - بوخاری (۵۷۶۹) و موسلم (۲۰۴۷) ٹیخراجیان کردوہ۔

^۵ - موسلم ٹیخراجی کردوہ (۲۰۴۶)۔

^۶ - تہو داوود (۲۸۳۷) و ٹیہن حاجہ (۲۳۲۴) ٹیخراجیان کردوہ۔

به فر: له سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرموویه‌تی: «اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنَ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ»^۱، واتا: خوایه گیان له‌هه‌له‌کانم بمشوره‌وه به‌ئاو و به‌فر و ته‌رزه.

له‌م فرمووده‌یه‌دا نه‌مه‌ تیده‌گه‌ین: هه‌موو شتیک به‌دژه‌که‌ی چاره‌سه‌ر ده‌کریت و ده‌رمان ده‌کریت، چونکه له‌هه‌له‌ و تاواندا گه‌رمی و گه‌ه‌یه، دژه‌که‌شی به‌فر و ته‌رزه و ئاوی سارده.

سیر: له‌پگه‌ز و هاوشیوه‌ی پیازه، له‌فرمووده‌دا هاتووه: "هه‌رکه‌سی پیاز و سیر ده‌خوات، به‌لینان بۆنه‌که‌یان نه‌هیلێ^۲. خواردنیکی به‌دیاریی بۆ هینرا سیری تیا بوو، ناردی بۆ نه‌بو نه‌یوبی نه‌نساری، وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا خۆت چه‌زی پی ناکه‌ی و بۆ منی ده‌نیری؟ په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "إِنِّي أَنَا جِي مَن لَّا تُنَاجِي"^۳، واتا: من له‌گه‌ل فریشته ده‌دویم.

تریت: له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرموویه‌تی: «فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ التَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»^۴، واتا: فه‌زلی عایشه به‌سه‌ر ژنانه‌وه، وه‌ك فه‌زلی تریته به‌سه‌ر خواردنه‌کانی تره‌وه.

ناوکړوکی خورما (جُمار): له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه: له‌عه‌بدواللهی کوپی عومه‌ره‌وه نه‌لی: له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) دانیشتبووین، ناوکړوکی دار خورمایان هینا، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "إِنَّ مِنَ الشُّجَرِ شَجْرَةً مِثْلَ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا..."^۵، واتا: له‌نیو دره‌خته‌کاندا دره‌ختیک هه‌یه نمونه‌ی پیاوی موسلمان که گه‌لاکانی ناوه‌ری...

^۱ بوخاری (۷۴۴) و موسلیم (۵۶۴) ئیخراجیان کردووه.

^۲ موسلیم ئیخراجیان کردووه (۵۶۷).

^۳ بوخاری (۸۵۵) و موسلیم (۵۶۴) ئیخراجیان کردووه.

^۴ بوخاری (۳۷۷) و موسلیم (۲۴۴۶) ئیخراجیان کردووه.

^۵ بوخاری (۵۴۴) و موسلیم (۲۸۱۱) ئیخراجیان کردووه.

پہنیر: لہ سووننہ ندا ہاتووہ لہ عہ بدواللہی کوری عومہ رہوہ ئہ لی: لہ تہ بوکدا پہنیری
بؤ پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) ہینرا، داوای چہ قوی کرد، (بسم اللہ) ی کرد و
کہرتی کرد. ئہ بو داوود گنراویہ تیہ وہ^۱.

خہ نہ: پیشتر فہرموودہ کانی تاییہ ت بہ فہ زلی خہ نہ باسکران، پیویستی
بہ دووبارہ کردنہ وہ نیہ.

رہ شکہ: لہ سہ حیچہ یندا سہ لماوہ لہ فہرموودہ یہ کی ئہ بو سہ لہ مہ وہ ئہ ویش لہ ئہ بو
ہورہ یرہ وہ (خوای لی رازی ہی) کہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
فہرموویہ تی: «عَلَيْكُمْ بِهَذِهِ الْحَبَّةِ السُّودَاءِ، فَإِنْ فِيهَا شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا
السَّامَ»^۲، واتا: پابہ ند بن بہ بہ کارہینانی رہ شکہ، دہرمانی ہموو دہردیکی تیڈایہ
تہ نیا مردن نہ ہی. رہ شکہ لہ زمانی فارسییدا پییدہ وتریت: شونیز.

ئاوریشم (حہرین): پیشتر باسمان کرد کہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
ریگہی دا زوبہ یر و عہ بدولپہر حمانی کوری عہ وف بہ کاریبہینین بؤ ئہ و خورانہی
لہ جہستہ یاندا تووشی ہاتبون.

نان: لہ سہ حیچہ یندا سہ لماوہ لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم)
فہرموویہ تی: «تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً يَتَكَفَّوْهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفُو
أَحَدَكُمْ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ نَزْلًا لِأَهْلِ الْجَنَّةِ»^۳، واتا: لہ پورزی قیامہ تدا زہوی و ہک یہ ک نان
وہ ہایہ خوای گہورہ بہ دہستی ئہ مدیوو و ئہ ویدیوو دہکات تاوہ کو ریک بیٹہ وہ
ہہرہ ک چؤن ئیوہ لہ سہ فہردا وہا بہ نان دہکەن، ئہ و ہش بؤ ئہ وہی بیخاتہ
بہردہم ئہ ہلی بہ ہشت.

^۱ - ئہ بو داوود ئیخراچی کردوہ (۲۸۱۹).

^۲ - بوخاری (۵۶۸۸) و موسلم (۲۲۱۵) ئیخراجیان کردوہ.

^۳ - بوخاری (۶۵۲۰) و موسلم (۲۷۹۲) ئیخراجیان کردوہ.

خەل: موسلیم لەسەحیحە کەیدا گێراویە تیبەووە لە جابری کۆپی عەبدواللهووە (خوای گەورە لەخۆی و باوکی رازی بی) کە پەيامبەری خوا داوای چەوری کردوو، ئەوانیش وتیان: تەنیا خەلمان هەیه، بۆیە داوای کردوو بیهێنن، کە لێی دەخوارد ئەیفەرموو: "نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ، نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ"^١، واتا: خەل باشترین شتیکیە لەگەڵ ناندا بخوریت. خەل باشترین شتیکیە لەگەڵ ناندا بخوریت.

رۆن: لە ترمیزییدا هاتوووە لە فەرموودە یەکی ئەبو هورەیرە دا (خوای لی رازی بی) بە مەرفوعی: «كُلُوا الزَّيْتِ وَأَدْمِنُوا بِهِ»^٢، واتا: زەیت بخۆن و خۆتانی پی چەور بکەن. ئالتوون: ئەبو داوود و ترمیزی گێراویانە تەووە: پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) رینگەیی دا بە عەرفجەیی کۆپی ئەسەد لووتیک لە ئالتووند بۆ خۆی دروست بکات، چونکە لە پۆژی کیلابدا لووتی برا^٣.

خورمای تەپ و تازە: خوای گەورە بە مەریەم ئەفەرمووی: ﴿وَهَزَيْتَ إِلَيْكَ بِمَجْعِ النَّخْلِ سُقُوطَ عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِينًا﴾^٤ مەریەم: ٢٥، واتا: قەدی ئەو دار خورمایەش بۆ لای خۆت پاوە شینە خورمای تازە پی گەییوت بە سەردا دەباریت.

لەسەحیحە یندا هاتوووە لە عەبدواللهی کۆپی جەعفەرەووە (خوای گەورە لەخۆی و باوکی رازی بی) ئەلی: پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ترۆزی بە خورمای تەپ و تازە ئەخوارد^٥.

لەسووننەنی ئەبو داوودا لە ئەنەسەووە هاتوووە ئەلی: پەيامبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) پیش ئەوێ نوێژ بکات، بەچەند خورمایەکی تازە رۆژووی دەشکاند، ئەگەر

^١ - موسلیم ئیخراجی کردوووە (٢٠٥٢).

^٢ - تیبین ماجه (٣٣٢٠) ئیخراجی کردوووە لە ئەبو هورەیرەووە، ترمیزییش (١٨٥١) لە عومەری کۆپی خەتابووە.

^٣ - ئەبو داوود (٤٣٣٢) و ترمیزی (١٧٧٠) ئیخراجیان کردوووە.

^٤ - بوخاری (٥٤٤٠) و موسلیم (٢٠٤٣) ئیخراجیان کردوووە.

خورمای تہر و تازہ نہ بویہ بہ خورمای تر دہیشکاند، نہ گہر خورماش نہ بویہ بہ چہند قومہ تاویک دہیشکاند^۱.

رہ یحانہ: خوای گہورہ نہ فہرموویت: ﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقْرَبِينَ ﴿۸۸﴾﴾ الواقعة: ۸۸، واتا: نہ مجا نہ گہر نہو (کہ سہی لہ گیانہ لادایہ) لہ نزیکان بی (لہ خوا).

ہہ روہا نہ فہرموویت: ﴿وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿۱۲﴾﴾ الرحمن: ۱۲، واتا: دانہ ویلہی خاوہن کاو پل و پؤدار و پریحانہ.

لہ سہ حیچی موسلیمدا لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموویت: «مَنْ عُرِضَ عَلَيْهِ رِيحَانٌ فَلَا يَرُدُّهُ، فَإِنَّهُ طَيِّبُ الرَّائِحَةِ خَفِيفُ الْمَحْمَلِ، طَيِّبُ الرَّائِحَةِ»، واتا: ہہر کہ سہی رہ یحانہی پی درا با رہتی نہ کاتہ وہ، چونکہ بونی خوش و سوو کہ.

ہہ نار: خوای گہورہ نہ فہرموویت: ﴿فِيهَا فَكَّهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿۶۸﴾﴾ الرحمن: ۶۸، واتا: لہ و دوو (باخہ دا لہ ہہ مور جڑہ) میوہ و دارخورما و ہہ نارکیان تیداہ.

باس دہ کریت لہ نین عہ باسہ وہ (خوای گہورہ لہ خوی و باوکی رازی بی) بہ مہ وقوفی و مہ رفوعی ہاتوہ: «مَا مِنْ رُءْمَانٍ مِنْ رُءْمَانِكُمْ هَذَا إِلَّا وَهُوَ مُلْقَحٌ بِحَبَّةٍ مِنْ رُءْمَانِ الْجَنَّةِ»، واتا: ہہر ہہ ناریک لہم ہہ نارہی نیوہ، دہنکہ ہہ ناریکی بہ ہشتی تیدا دانراوہ.

حہرب و کہسانی تر لہ عہ لیبہ وہ باسیان کردوہ و توویہ تی: ہہ نار بہ توئیکلہ نہرمہ کہ یہ وہ بخون، چونکہ خوشہ کہری پیستی گہ دہیہ.

زہیت: خوای گہورہ فہرموویت: ﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرٍ مُبْرَكٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ﴾ النور: ۲۵، واتا: خوا نور و پوناکیہ

^۱ - تہو داوود شیخراجی کردوہ (۲۳۵۶).

^۲ - موسلیم شیخراجی کردوہ (۲۳۵۳).

و پووناککه ره وهی ناسمانه کان و زهویه وینهی پووناککردنه وهی خوا وهک تاقیک وایه چرایه کی تیدا بیت نه و چرایه ش له ناو شوشه یه کدا بیت نه و شوشه یه ش وهک نه ستیره یه کی گه ش و پرشنگدار بیت (نه و چرایه) دانه گیرسیت به (پونی) دره ختیکی زهیتونی به فپو به ره که ت که نه پوژه لاتی بیت، وه نه پوژناوایی (سبهر نایگری نه کاتی هه لهاتنی خور له کاتی ناو ابورنی) (پونه که ی نه وهنده پاک بیت) نزیکه پونه که ی داگیرسی با ناگیرشی بهر نه که وی.

له ترمیزی و نیبن ماجه دا هاتووه له فرموده یه کی نه بو هورهیره دا (خوای لی رازی بی) له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرموده تی: «كُلُوا الزَّيْتِ وَأَدْهِنُوا بِهِ، فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ»^۱، واتا: زهیت بخون و خوتانی پی چه ور بکه ن، چونکه له دره ختیکی پیروزه.

به یه قی و نیبن ماجه ش گنپاویانه ته وه له نیبن عومه ره وه (خوای گه وره له خوی و باوکی رازی بی) نه لی: په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمودی: «اَتْتَدِمُوا بِالزَّيْتِ وَأَدْهِنُوا بِهِ، فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ»^۲، واتا: زهیت به کاربهیتن بو خواردن و خوتانی پی چه ور بکه ن، چونکه له دره ختیکی پیروزه.

که ره: نه بو داوود له سووننه که یدا گنپاویه تیبه وه له هردوو کوره که ی بوسری سوله می وتیان: "په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) هات بولامان، نیمه ش که ره و خورمان پیشکش کرد، حهزی به که ره و خورماکه کرد"^۳.

سیواک: له سه حیحه یندا له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتووه فرموده تی: «لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرَتِهِمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ»، واتا: نه گه ر

^۱ پېښتر باسکره.

^۲ نیبن ماجه ئیخراچی کرنووه (۲۸۲۷) و به یه تییش له شعب الايمان ۸/۹۲ (۵۰۳۶).

^۳ نه بو داوود ئیخراچی کرنووه (۲۸۲۷).

زهحمت و گران نه ده بوو به سهر نوممه ته که مه وه، شه وه فرمانم پييان ده کرد بؤ هه موو نويزي سيواکيان بکرد بایه^۱.

هه ره له سه حيه پندا هاتووه: په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) که شه وه هه لده ستا، سيواکي به ده مدا ده هينا.

له سه حيه بوخاريدا هاتووه به موعه لله قى له په يامبهري خوا وه (صلى الله عليه وسلم) فه رمويه تى: «السُّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِّ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ»^۲، واتا: سيواک دم پاک ده کاته وه و جی ره زامه نديی په روه ردگاريشه.

له سه حيه موسليما هاتووه: په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) که ده چووه ماله وه، سه ره تا سيواکي ده کرد^۳.

فه رمووده زوره له و باره يه وه و به دروست له په يامبهري خوا وه (صلى الله عليه وسلم) و سلطه هاتووه له سه ره مه رگدا داواي سيواکه که ي عه بدولر په حماني کورې شه بو به کري کردووه، به دروست لييه وه هاتووه فه رمويه تى: «أَكْثَرْتُ عَلَيْكُمْ فِي السُّوَاكِ»^۴، واتا: له باره ي سيواکه وه زورم بؤ وتون.

باشترين شتيک بؤ سيواک به کار به يئيرت، دره ختى شه راک و هاوشيوه کانيتي.

ماسي: نيمام شه حمه دي کورې حه نبل و نيين ماچه له سووننه که يدا فه رمووده يه کي عه بدوالله ي کورې عومه ريان گيپراوه ته وه (خرای گه وره له خوي و باوکی رازبي بي) له په يامبهري خوا وه (صلى الله عليه وسلم) فه رمويه تى: «أُحِلَّتْ لَنَا مَيْتَتَانِ وَدَمَانِ: السَّمَكُ وَالْجُرَادُ، وَالْكَبِدُ وَالطَّحَالُ»^۵، واتا: بزمان حه لاکراوه دوو مرداره وه بوو، دوو خوين: ماسي و کوله، جگر و سپل.

^۱ - بوخاري (۸۸۷) و موسليم (۲۵۲) شيخراچيان کردووه.

^۲ - بوخاري موعه لله قى کردووه له پيش فه رمووده ي (۱۹۳۴) و نه ساتيش وه صلى الله عليه وسلم (۵).

^۳ - موسليم شيخراچي کردووه (۲۳۵).

^۴ - بوخاري شيخراچي کردووه (۸۸۸).

^۵ - نيين ماچه شيخراچي کردووه (۳۲۱۸).

له سه حیحه یندا هاتوو له فەرمووده یه کی جابری کوپی عه بدوالله وه (خوا له خۆی و باوکی رازی بی) نه لئ: په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به سیسه د سواره وه ناردینی، نه بو عوبه یده ی کوپی جه پاح نه میرمان بوو، گه یشتینه که نار دهریا، تووشی برسیتییه کی سهخت بووین هه تا نه وه ی به ناچار بی گه لای دارمان ده خوارد، دهریا نه هه نگیکی بو خستینه که نار پییده و ترا: عه نهر. نیو مانگ له و نه هه نگه مان خوارد و چه وریه که مان به کارهینا بو نه وه ی جهسته مان به هیز بمینیتته وه، نه بو عوبه یده بالئیک له بالاکانی هه لگرت و پیاوئیکی خسته سه ر و شتره که ی خۆی و کردیه سینه ر و به ژیریدا رویشته^۱.

برژاو: په روه ردگار له باره ی میوانداری نیبراهیم له میوانه کانی نه فەرموویت: ﴿فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِیْدٍ﴾ هود: ۶۹، واتا: نه وه نده ی نه برد (نیبراهیم) خیرا گویره که یه کی برژاوی هینا بو یان.

له ترمیزییدا هاتوو: له ئوم سه لمه مه وه (خوای لی رازی بی) که لاشانئیکی برژاوی نزیك خستوو ته وه له په یامبهری خوا وه (صلی الله علیه وسلم)، په یامبهری (صلی الله علیه وسلم) لی خوارد پاشان هه لسا بو نوئژ و ده ستنوئژی نه شو رد، ترمیزی نه لئ: سه حیحه^۲.

هه روه ها لای ترمیزی هاتوو: له عه بدوالله ی کوپی نه لهارسه وه (خوای گه وره ی لی رازی بی) نه لئ: له مزگه و تدا له گه ل په یامبهری خوا دا (صلی الله علیه وسلم) برژاومان خوارد^۳.

^۱ - بوخاری (۵۴۹۴) و موسلیم (۱۹۳۵) ئیخراجیان کردوو.
^۲ - ترمیزی (۱۸۲۹) و نه سانی (۱۸۳) ئیخراجیان کردوو.
^۳ - ئه یب ماچه ئیخراجی کردوو (۳۳۱۱) و لای ترمیزی نه مینوو.

هر روه‌ها لای ترمیزی هاتوو: له موغیره‌ی کوپی شوعه‌وه (خوای لی رازی بی) نه‌لی: شه‌وتکیان بوومه میوانی په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم)، فرمانی دا لاشانی مه‌رتکیان برژاند، پاشان مه‌قاشینکی هه‌لگرت و لیتی پارچه‌ی ده‌کرد بۆ من. نه‌لی: بیلال هات و بانگی دا، مه‌قاشه‌که‌ی دانا و فه‌رمووی: "مَا لَهُ تَرِيْتُ يَدَاهُ" ،واتا: نه‌یه‌یشت له‌چیشته‌ خواردن ببینه‌وه.

چه‌وری: له‌موسنه‌ددا له‌ئه‌سه‌وه (خوای لی رازی بی) که جوله‌که‌یه‌ک، په‌یامبه‌ری خوای ده‌عوه‌ت کرد، نانی جۆ^۱ و چه‌وری تواوه و دوگی خسته‌به‌رده‌م په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم).

له‌سه‌حیدا سه‌لماوه: له‌عه‌بدواللهی کوپی موغه‌فیله‌وه نه‌لی: له‌پۆژی خه‌یبه‌ردا پارچه‌ دوگتیکم پی درا، بۆ خۆم هه‌لمگرت و وتم: سویندبی هیچی به‌که‌س ناده‌م. لامکرده‌وه بینیم په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پیده‌که‌نی و هیچی نه‌فه‌رموو^۲.

نوێژ: خوای گه‌وره‌ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾ البقرة: ۴۵ ،واتا: په‌نا ببه‌نه‌ به‌ر نارام گرتن و نوێژکردن (بۆ به‌مه‌به‌سته‌کانتان) وه‌ بیگومان نوێژ (نه‌رکینکی) گه‌وره‌ و گرانه‌ مه‌گه‌ر لای نه‌وانه‌ نه‌بی که له‌خوا نه‌ترسن و (خۆیان به‌زل نازان).

هر روه‌ها فه‌رموویه‌تی: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ البقرة: ۱۵۳ ،واتا: نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی که بپواتان هیناوه‌ پشت ببه‌ستن به‌خۆراگرتن و نوێژ (کردن) به‌راستی خوا له‌گه‌ل خۆراگرانه‌.

^۱ - نه‌بو داوود ئیخراجی کردوه (۱۸۸) و لای ترمیزی نه‌ببینیوه.

^۲ - نه‌حه‌مه‌ر ئیخراجی کردوه ۲/ ۴۲۴ (۱۳۲۰).

^۳ - بخراری (۳۱۵۳) و موسلیم (۱۷۷۳) ئیخراجیان کردوه.

مه‌روه‌ها فرموویه‌تی: ﴿ وَأَمْرَ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَأَصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا تَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴾ (۱۳۲) طه: ۱۳۲، واتا: (ئه‌ی موحه‌مه‌د صلی الله علیه وسلم) فرمان بده به‌ئهدامانی خیزانه‌کته به‌نوئیزکردن، وه خویشت خو‌پاگر و به‌رده‌وام به‌له‌سه‌ر به‌جی هینانی ئیمه داوای پوزیت لی‌ناکه‌ین به‌لکو ئیمه پزق و پوزی تو ده‌ده‌ین و سه‌ره‌نجامی چاک بۆ پاریزکاران و خواناسانه.

له‌سووننه‌ندا هاتووه: په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ئه‌گه‌ر کاریک سه‌رقالی بکردبایه و سه‌خت بوایه، ده‌چوو نوئیزی ده‌کرد^۱.

نوئیزکردن رزق و رۆزی ده‌هینتی، له‌شساغی ده‌پاریزی و نازار و پیسی و ده‌رد ناهیلی، دل به‌هیز ده‌کات و ده‌روون ده‌حه‌سینیتته‌وه، ته‌مه‌لی ناهیلی و ئه‌ندامه‌کانی جه‌سته چالاک ده‌کات و هیز زیاد ده‌کات، سنگفراوانیی ده‌کات و خۆراک ده‌داته روح، دل رووناک ده‌کات و روو سپیی ده‌کات و ناز و نیعمه‌ت ده‌پاریزی، نه‌گه‌تی ناهیلی و به‌ره‌کته ده‌هینتی، مرۆفه له‌شه‌یتان دوورده‌خاته‌وه و له‌خوای گه‌وره‌ی نزیکه‌خاته‌وه.

به‌تی‌کرا: نوئیزکردن کاریگه‌رییه‌کی سه‌یری هه‌یه له‌پاراستنی ساغی جه‌سته و دل و هیزیاندا.

رۆژوو: ره‌لغانی مرۆفه له‌ده‌رد و نه‌خۆشییه‌کانی روح و دل و جه‌سته، سووده‌کانی له‌ژماره‌ نایه‌ن، کاریگه‌رییه‌کی سه‌یری هه‌یه له‌پاراستنی له‌شساغی و توانده‌وه‌ی زیاده‌کانی جه‌سته و جله‌وکردنی ده‌روون له‌خواردنی ئه‌و شتانه‌ی زیانی پی‌ده‌ده‌ن، به‌تایبه‌ت ئه‌گه‌ر به‌رینکی و مه‌به‌ست له‌باشترین کاته شه‌رعیه‌یه‌کانی خۆیدا ئه‌نجام بدریت. بیگومان جه‌سته‌ش پیویستی به‌به‌رۆژوو بوون هه‌یه، پیشتیش باسی هه‌ندی له‌نه‌ینتی رۆژوومان کردووه.

^۱ - ئه‌بو داوود نه‌خرامی کردووه (۱۳۱۹).

بزن مژه: له سه حیحه یندا سه لماوه: له فه رمووده یه کی ئیبن عه باسه وه (خوای گه وره له خوئی و باوکی رازی بی) کاتی بزن مژه یه کیان هیتا بۆلای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و لئی نه خوارد، پرسپاری لیکرا: تابه حه رامه؟ فه رمووی: «لَا، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي، فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ»، و اتا: نه حه رام نییه، به لام له خاکی قه ومه که مدا نییه بۆیه نایخۆم. بینی له به رده ستیدا لئی ده خورا و ته ماشای ده کرد^۱.

له سه حیحه یندا هاتوو له فه رمووده یه کی ئیبن عومه رد (خوا له خوئی و باوکی رازی بی) له په یامبه ری خوا وه (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: «لَا أَجِلُّهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ»^۲، و اتا: نه حه لآی ده که م و نه حه رامی ده که م.

بۆق: ئیمام نه حمه د (به په حمه ت بی) نه لئی: بۆق به ده رمان دانانریت، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه می کردوو بکوژریت. مه به ستی نه و فه رمووده یه یه که له موسنه ده که می خۆیدا ده یگێریتته وه له فه رمووده یه کی عوسمانی کوری عه بدولپه حماندا (خوای لی رازی بی) هاتوو، پزیشکی ویستی بۆق تیکه ل^۳ به ده رمانی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) بکات، به لام په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه می کرد نه و کاره بکات.

بۆن: سه لماوه له په یامبه ری خوا وه (صلی الله علیه وسلم) که فه رموویه تی: «حُبِّبْ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ: النِّسَاءُ وَالطَّيِّبُ، وَجَعَلْتُ قُرَّةَ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ»^۴، و اتا: له دونیای

^۱- بوخاری (۵۵۳۷) و موسلیم (۱۹۴۶) ئیخراجیان کردوو.

^۲- بوخاری (۵۵۳۶) و موسلیم (۱۹۴۳) ئیخراجیان کردوو.

^۳- نه سانی (۳۹۴۹) ئیخراجی کردوو.

نیوه دا سی شتم بق خوشه ویست و شیرین کراوه: ئافردت، بون، نوژیشم بق به سوکنایی کراوه.

په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) زور بونی له خوی دها، زور رقی ده بوویه وه له بونی ناخوش. بون خوراکی روحه که هیزی پی دهدات هه رودک به خواردن و خواردنه وه، روح و جهستهی مرؤف هیز و درده گریت. خوشه ویستان زیاتر له دهووی به ک کۆده کاته وه و حهز به بینینیان ده گریت.

هیشوو: خوی گه ورده نه فه رموویت: ﴿ وَالنَّخْلَ بَاسِقَدَتٍ لِّمَا طَلَعَ نَضِيدٌ ۝۱۰ ﴾ ق:

۱۰، واتا: هه رووه دارخورمای بهرز و بلند به هیشوو تیک به ستراره وه.

هه رووه ها نه فه رموویت: ﴿ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلَعَتْ هَاضِمٌ ۝۱۴۸ ﴾ الشعراء: ۱۴۸

، واتا: له ناو کشتوکالی زور و باخاتی دار خورمای میوه گه بوودا.

موسلیم له سه حیه که یدا گنراویه تییه وه له ته له هی کوری عوبه یدوالله وه (خوی لی رازی بی) نه لی: له گه ل په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به نیو باخی خورمادا تیپه ربووم، بینی کومه لی که س خه ریک نیرو می کردنی خورمان، فه رمووی: "نه وه چی نه که ن؟" وتیان: له نیری خورمای و درده گرن و نه پیرزینن به مینیه ی خورمادا. فه رمووی: "وه ها نازانم نه وه پیویست بی". نه مه یان پینگه یشت و ده ستیانیه لگرت، به وه هویه وه خورمای باش پی نه گه یشت، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: "نه وه وتم گومانی بوو، نه گه ر سوودی هه یه نه نجامی بدن، منیش مرؤقیکم وه ک نیوه، سه بارهت به گومان، نه وه هه ندیجار ده بیپکی و هه ندیجار نایپکی، به لام نه گه ر له باره ی نایینی خواوه قسه م بق کردن، نه وه له خومه وه قسه ناکه م".

^۱ - موسلیم شیخراهی کردوه (۲۳۶۱).

عەجوە: لەسەحیحەیندا هاتوووە: لەفەرموودەیهکی سەعدی کۆری ئەبی وهقاسەوه(خوای لی رازی بی) لەپەیامبەری خواوه(صلی الله علیه وسلم) کە فەرموویەتی: «مَنْ تَصَبَّحَ بِسَبْعِ تَمْرَاتٍ مِنْ تَمْرِ الْعَالِيَةِ، لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ سَمٌّ وَلَا سِحْرٌ»^۱، واتا: هەرکەسێ بەیانینی کردووە بەحەوت خورمای عەجوە، ئەو لە رۆژەدا هیچ ژەر و سحرێک کاریگەری لی ناکەن.

لەسووننەنی نەسائی و ئیبن ماجەدا هاتوووە: لەفەرموودەیهکی جابر و ئەبو سەعیددا(خوا لەهەردووکیان رازی بی) لەپەیامبەری خواوه(صلی الله علیه وسلم): «الْعَجْوَةُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَهِيَ شِفَاءٌ مِنَ السُّمِّ، وَالْكَمَّاتُ مِنَ الْمَنْ، وَمَاوُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ»^۲، واتا: عەجوە لەبەهەشتەوهیه، شیفایە بۆ ژەر، دۆمەلانیش بەشیکە لە(الْمَنْ - گەزق)، ناوەکەى شیفایە بۆ چاوی.

وتراوه: ئەم عەجوەیه تاییهتە بەعەجوەی مەدینە، یەکیکە لەجۆرهکانی خورما و رەهایانە بەسوودترین جۆری خورمای حیجازە، جۆریکی بەخشندهی بەچێژ و پتەوه بۆ جەستە و هێز و نەرم و خۆشترین جۆری خورمایە.

عەنەبەر: پێشتر باسمان کرد کە لەسەحیحەیندا هاتوووە لەفەرموودەکەى جابرەوه لەباسی چیرۆکی ئەبو عوبەیدەدا(خوای لی رازی بی) و ئەوهی بۆ ماوهی مانگیک لییان خواردوووە و بەشی لەگۆشتەکیان هیناوه بۆ مەدینە و لییان ناردوووە بۆ پەیامبەری خوا(صلی الله علیه وسلم)، ئەوێش بەلگە دەدات لەسەر ئەوهی حەلالیی ئەوهی لەدەریادا هەیه تەنیا تاییهت نییه بەماسییەوه و مردارەوهبووی دەریا حەلالە.

^۱ - بوخاری (۵۷۶۹) و موسلیم (۲۰۴۷) ئیخراجیان کردوووە.

^۲ - نەسائی (۲۰۶۶) و ئیبن ماجە (۳۴۵۳) ئیخراجیان کردوووە.

هرچی عه‌نبه‌ره، نه‌وه یه‌کیکه له‌جۆره‌کانی عه‌تر و بۆن، له‌دوای میسک به‌نرخترین بۆنه، مه‌له‌ی کردووه نه‌و که‌سه‌ی له‌پیش میسک دایناوه و کردووێه‌تییه‌ گه‌وره‌ی بۆنه‌کان، به‌دروست له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه‌لماوه له‌باره‌ی میسکه‌وه فه‌رمووێه‌تی: "هُوَ أَطْيَبُ الطُّيْبِ"^۱، واتا: به‌نرخترین بۆنه.

عود: عودی هیندی دوو جۆره:

دانه‌یه‌کیان: له‌ده‌رماندا به‌کارده‌هینریت که قوسته (القست).

دووهم: بۆ بۆن به‌کارده‌هینریت و پێیده‌وتریت (الألوة).^۲ موسلیم له‌سه‌حیحه‌که‌یدا گێراوێه‌تییه‌وه له‌ئێبن عومه‌ره‌وه (خوای گه‌وره له‌خۆی و باوکی رازی بی) که به‌ئه‌لوله (بخوردی هیندی) بۆنی له‌خۆی ده‌دا به‌بی تیکه‌لکردنی به‌بۆنی تر، مه‌ندجاریش کافوری تیکه‌ل ده‌کرد و نه‌یووت: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ناوه‌ها بۆنی به‌کارده‌هینا.^۳

لێیه‌وه سه‌لماوه له‌سیغه‌تی نازو نیعمه‌تی به‌هه‌شتیه‌کان فه‌رمووێه‌تی: «مَجَامِرُهُمُ الْأُلُوَّةُ»^۴، واتا: بۆنی عودی هیندی به‌ده‌ورماندا بلاوده‌بیته‌وه.

باران: له‌هه‌ندێ شوینی قورئاندا باس کراوه، ناوی له‌سه‌ر گوی خۆشه و لای روح و جه‌سته شیرینه، گوی به‌یادی و دلێش به‌ناوه‌هینانی نه‌گه‌شینه‌وه.

شافیعی به‌ره‌حمه‌ت بی باسی کردووه له‌ئه‌نه‌سی کورپی مالیکه‌وه (خوای لی رازی بی) نه‌لی: "له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا دابووین (صلی الله علیه وسلم) باران گرتینی،

^۱ موسلیم ئیخراجی کردووه (۲۲۵۲).

^۲ موسلیم ئیخراجی کردووه (۲۲۵۴).

^۳ بوخاری (۳۲۴۵) و موسلیم (۲۸۲۴) ئیخراجیان کردووه.

پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بہرگ و پوٹاشکی خوی گوشی و
 فرمووی: "تازہ لای پەرودرگارہوہ ہاتووہ"^۱.

سورہتی فاتحہ: دایکی قورٹان، سبع المثانی و شیفای تہاو و دہرمانی بہسوند،
 روقیہی تہاو، کللی دہولہ مہندی و سہرفرانی، پاریزہری ہیز، لاپہری خہم و
 پہژارہو ترس بو کہسی ریزی ٹہم سورہتہی زانیبی و مافی خوی دابی و باش
 دایبہ زاندبیٹہ سہر دہرد و ناخوشیہکانی و شیوازی شیفای پی و ہرگرتنی زانیبی،
 ٹہ و نہینییہی شارہ زابی کہ بہ ہویہوہ دابہ زیووہ.

ہاوہ لی روقیہی پی کرد، لہ کاتی خویدا جی گرت، بویہ پہ یامبہری خوا(صلی اللہ
 علیہ وسلم) پیٹیفہرموو: "وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهَا رُقِيَةٌ؟"، واتا: چوں زانیت ٹہوہ روقیہیہ؟!^۲
 خوی گہورہ یارمہتی ٹہو ہاوہ لی دا بہرچاوپوون بی بہ نہینییہکانی ٹہو
 سورہتہ، بہ ہوی ٹہوہی یہ کتا پہرستی و ناسینی زات و ناو و سیفات و کرداری
 خوی تیدایہ، ہرہوہا سہ لماندنی شہرع و قہدہر و قیامت و تہاوی دہسہ لانی
 پەرودرگاریتی و خویہتی بو اللہ دہسہ لمینی، تہاوی خورادہستکردن بہ خوی
 گہورہ و تہاوی سوپاس و تہاوی چاکہ لہ دہست خوی گہورہ دایہ، ہرہوہا
 پیویستبوون بہ خوی گہورہ لہ داواکردنی ٹہو ہیدایہتہی کہ بناغہی بہختہوہری
 ہرہوہ دونیایہ، تہاوی ہرژہوہندیہکان بہوہوہ پہیوہستہ، عافیت و لہشساغی
 تہاو بہوہوہ پہیوہستہ و لہسہر ٹہوہ و دستاوہتہوہ، ٹہوہ بوو و ہای کرد ٹہو
 ہاوہ لہ پیویستی بہدہرمان و چارہسہری تر نہبی و خوی گہورہ بہ ہویہوہ
 دہرگاکانی چاکہی کردووہتہوہ و ہوکارہکانی خراپہی پی پال داوہ.

^۱ - موسلم شیخراچی کردووہ (۸۹۸).

^۲ - بوخاری (۲۲۷۶) و موسلم (۲۲۰۱) شیخراچیان کردووہ.

قورئان: خوی گوره نه‌فه‌رموویت: ﴿ وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴾ (۸۲) الإسراء: ۸۲، واتا: له‌م قورئانه‌دا ده‌نیرینه خواره‌وه نه‌وه‌ی که هوی شیفا و میهره‌بانی یه بۆ پرواداران به‌لام (هاتنی نه‌م قورئانه) بۆ سته‌مکاران هیچ زیاد ناکات جگه له خه‌سارۆمه‌ندی نه‌بیئت.

(من) له‌و نایه‌ته‌دا بۆ روونکردنه‌وه‌ی شته‌که‌یه (بیان الجنس) ه نه‌ک هه‌نده‌کی (التبعیض)، په‌روه‌ردگار نه‌فه‌رموویت: ﴿ يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾ (۵۷) یونس: ۵۷، واتا: نه‌ی خه‌لکینه بیگومان بۆتان هاتووه نامۆژگاری (قورئان) له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگارتانه‌وه، وه شیفا و چاره‌یه بۆ نه‌وه‌ی له‌ ناو دل و ده‌رونتاندایه وه پینمونی و میهره‌بانیه بۆ پرواداران.

قورئان شیفای ته‌واوه بۆ هه‌موو دهرد و نه‌خۆشییه‌کی جه‌سته‌یی و ده‌روونی، ده‌رمانی دنیا و ناخیره‌ته. هه‌رکه‌سی به‌راست شیفای پی و هه‌ریگری و به‌راستی و ئیمان و قبول و باوه‌ری ته‌واو و مه‌رجه‌کانی جیبه‌جی بوونی، شیفای پی و هه‌ریگری، هیچ دهردیك به‌ره‌نگاری ناکات.

چۆن دهرد و نه‌خۆشییه‌کان به‌ره‌نگاری فه‌رمایشتی خوی گوره ده‌بنه‌وه که نه‌گه‌ر دایبه‌زاندبایه‌ته‌سه‌ر چیاکان، له‌تی ده‌کرد، یان دایبه‌زاندبایه‌ته‌سه‌ر زه‌وی و فرمانه‌که بۆ زه‌ویی بووایه، شه‌قی ده‌کرد. هه‌ر نه‌خۆشییه‌کی ده‌روونی و جه‌سته‌یی هه‌بی، له‌قورئاندا به‌لگه و نیشانه‌یه‌ک هه‌یه بۆ ده‌رمان و هۆکاره‌که‌ی و پاراستن لیتی بۆ نه‌وه‌که‌سه‌ی، خوی گوره تیگه‌یاندنی په‌یامه‌که‌ی خۆی پی به‌خشیووه.

هه‌رچی ده‌رمانی ده‌روونه (دل)، نه‌وه به‌تیروته‌سه‌لیی باسی ده‌کات و هۆکاره‌کانی دهرده‌دارکردن و چاره‌سه‌رکردنیشی باس ده‌کات، خوی گوره ده‌فه‌رموویت: ﴿

أَوْلَمَ يَكْفِيهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى ﴿ العنكبوت: ٥١ ، وَاثَا: نَايَا بُو
 نه وان به س نيه كه نيمه قورئانمان ناردوته خواره وه بُو سه ر تو، ده خوئيرتته وه.
 هه ركه سي قورئان شيفاي نه دات، خواش شيفاي نادات.

ترؤزی: له سووننه ندا هاتوو له فهرمووده يه كي عه بدوالله ي كوپي جه عفره وه (خوای
 لی رازی بی) كه په يامبهري خوا (صلى الله عليه وسلم) ترؤزی به خورمای نهرمه وه
 ده خوارد.

قوست (قيست) كست: هه ردووكيان يه ك و اتا يان هه يه، له سه حيه يندا هاتوو
 له فهرمووده يه كي نه سدا (خوای لی رازی بی) له په يامبهري خوا وه (صلى الله عليه
 وسلم): «خَيْرٌ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ»^١، وَاثَا: باشترين شتيك خوتاني
 پي چاره سه ر بكن، حيجامه و قوستي ده ريباييه.

له موسنه ددا له فهرمووده يه كي نوم قه يسه وه له په يامبهري خوا وه (صلى الله عليه
 وسلم): «عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ، فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةٌ أَشْفِيَةٌ مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ»^٢، وَاثَا:
 پابه ند بن به به كار هيتاني نه م عودي هيندييه وه، حه وت شيفاي تيدا يه، به كيك له وانه
 كه له كه ي مروقه.

قوست (قيست): دوو جوړه: سپي كه پتيده وترئ: ده ريبايي، نه وي تر هيندي كه
 كه رمييه كه ي تووند تره، سيبه كه نه رمتره و سوودي هه ردووكيان نو د نوره.

^١ - بوخاري (٥٤٤٠) و موسليم (٢٠٤٣) ئيخراجيان كرده وه.

^٢ - بوخاري (٥٦٩٦) و موسليم (١٥٧٧٣) ئيخراجيان كرده وه.

^٣ - بوخاري (٥٦٩٢) و موسليم (٢٢١٤) ئيخراجيان كرده وه.

دۆمه‌لان: له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) به‌دروست هاتوو هه‌رموو به‌تی: «الْكَمَاءُ مِنَ الْمَنْ، وَمَاؤُهَا شِقَاءٌ لِلْعَيْنِ»، واتا: دۆمه‌لان به‌شیکه له (الْمَنْ - گه‌زق)، ئاوه‌که‌ی شیفایه بۆ چاو. له‌سه‌حیحه‌یندا ئیخراجیان کردوو^۱.

که‌باس (کَبَّاتٌ): له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌هه‌رموو ده‌یه‌کی جابری کوری عه‌بدوالله وه (خوای گه‌وره له‌خۆی و باوکی رازی بی) ئه‌لی: له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا دا بووین (صلی الله علیه وسلم) که‌باسمان ده‌چنی و کۆده‌کرده‌وه، هه‌رمووی: «عَلَيْكُمْ بِالْأَسْوَدِ مِنْهُ فَإِنَّهُ أَطْيَبُهُ»^۲، واتا: ره‌شه‌کانی کۆبکه‌نه‌وه خۆشتره. که‌باس: به‌ری داری ئه‌راکه.

که‌ته‌م: بوخاری له‌سه‌حیحه‌که‌یدا گێراویه‌تییه‌وه له‌عوسمانی کوری مه‌وه‌به‌وه ئه‌لی: چووینه لای ئوم سه‌له‌مه (خوای لی رازی بی) تاله‌موویه‌کی په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) بۆ ئیمه‌ ده‌رکرد، خه‌نه و که‌ته‌می لی درابوو^۳. له‌هر چوار سووننه‌که‌دا هاتوو: له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که هه‌رموو به‌تی: «إِنَّ أَحْسَنَ مَا غَيْرْتُمْ بِهِ الشَّيْبَ الْحِنَاءُ وَالْكَتْمُ»^۴، واتا: باشترین شتیک که مووی سپییتان پی گۆریبی، خه‌نه و که‌ته‌مه. له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو: له‌ئه‌نه‌سه‌وه (خوای لی رازی بی) که ئه‌بو به‌کر (خوای لی رازی بی) خه‌نه. و که‌ته‌می به‌کاره‌یناوه^۵.

^۱ - بوخاری (۵۷۰۸) و موسلیم (۲۰۴۹) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - بوخاری (۵۴۵۳) و موسلیم (۲۰۵۰) ئیخراجیان کردوو.

^۳ - بوخاری ئیخراجی کردوو (۵۸۹۷).

^۴ - ئه‌بو داوود (۴۲۰۵) و ترمیزی (۱۷۵۳) و نه‌سائی (۵۰۷۸) و ئه‌بن ماجه (۳۶۲۲) ئیخراجیان کردوو.

^۵ - بوخاری (۳۹۹۹) و موسلیم (۲۳۴۱) ئیخراجیان کردوو.

تری: په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه‌هی کردووه له ناوانانی تری (العنب) به (کرم)، موسلیم له سه‌حیحه که‌یدا گنډاویه‌تییه‌وه به‌وه‌ی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: "لَا تَقُولُوا: الْكُرْمُ، وَلَكِنْ قُولُوا: الْعِنْبُ، وَالْحَبْلَةُ"، مه‌لین (الکرم)، به‌لکو بلین (العنب، وَالْحَبْلَةُ)'. فه‌رموویه‌تی: "الکرم قلب المؤمن"، واتا: به‌خشنده و سه‌خواه‌تی، دل‌ی مروقی باوه‌پداره. له‌به‌ر نه‌وه‌ی وش‌هی (کرم) به‌لکه ده‌دات له‌سه‌ر خیر و سوودی زور، نه‌وه دل‌ی به‌نده‌ی باوه‌پدار شایسته‌یه به‌و ناوه نه‌ک دار میو.

گوشت: په‌روه‌ردگار فه‌رموویه‌تی: ﴿وَأَمَدَدْنَهُمْ بِفِكَهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾ (۲۲) الطور: ۲۲، واتا: به‌رده‌وام هه‌موو جوړه میوه و گوشت‌تیکیان پی ده‌ده‌ین له‌وه‌ی ناره‌زوی ده‌که‌ن.

هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾ (۲۱) الواقعة: ۲۱، واتا: گوشتی هه‌ر بالنده‌یه‌ک که‌ه‌زی لی بکه‌ن.

له‌سه‌حیحا له‌په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) هاتووه: «فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»^۱، واتا: فه‌زلی عائیشه به‌سه‌ر ژنانه‌وه، وه‌ک فه‌زلی تریته به‌سه‌ر خوارده‌نه‌کانی تره‌وه. تریته: نان و گوشته. گوشت چه‌ند جوړیکه:

گوشتی مه‌ر: گوشتی بال (ده‌ست) سووکت‌ترین جوړی گوشته، له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه: گوشتی ده‌ستی مه‌ر جیتی سه‌رسامیی په یامبه‌ری خوا بووه (صلی الله علیه وسلم).^۲

^۱ - موسلیم نیشراچی کردووه (۲۲۴۸).

^۲ - بوخاری (۶۱۸۲) و موسلیم (۲۲۴۷) نیشراجیان کردووه.

^۳ - بوخاری (۲۷۷۰) و موسلیم (۲۴۴۶) نیشراجیان کردووه.

^۴ - بوخاری (۳۳۴۰) و موسلیم (۱۹۴) نیشراجیان کردووه.

گزشتی ئەسپ: لەسەحیدا سەلماوە لەئەسمائەوہ (خوای لی رازی بی) ئەلی: لەسەر دەمی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەسپیکمان سەرپەری و خواردمان.^۱

لەپەيامبەری خواوە (صلی اللہ علیہ وسلم) سەلماوە ریگەیی داوہ بۆ خواردنی گوشتی ئەسپ و نەمی کردووە لەخواردنی کەر، لەسەحیحەیندا ئیخراجیان کردووە.^۲

گزشتی وشتر: جیاوازی نێوان رافیزە و ئەهلی سووننەیه، هەرودەک یەکیکە لەجیاوازییەکانی نێوان جوله‌کە و موسلمانان، رافیزەکان گوشتی وشتر نابووت دەبینن و ناخۆن، بەلام لەئیسلامدا حەلالە، پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و هاوێلانی لەمەدینە و سەفەریشدا خواردوویانە.

لەدوو فەرموودەیی سەحیدا کە دژیەکیان لەنێواندا نییە، هاتووە فرمانی داوہ کەسێک گوشتی وشتر بخوات، دەستنوێژ بشۆریتەو، دروست نییە ئەو دەستنوێژ شۆردنە بەدەستشۆردن تەئویل بکریت و لیکبدریتەو.^۳

گزشتی بزنی مژە: پێشتر باسکرا.

گزشتی کەرویشک: لەسەحیحەیندا سەلماوە لەئەنەسی کورپی مالیکەوہ ئەلی: کەرویشکێکمان لەشوینی خۆی تار کرد، بەدوایدا رویشتن و گرتیان، ئەبو تەلحە قاچیکی نارد بۆ پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)، پەيامبەریش قبولی کرد.^۴

^۱ - بوخاری (۵۵۱۹) و موسلیم (۱۹۴۲) ئیخراجیان کردووە.

^۲ - بوخاری (۵۵۲۰) و موسلیم (۱۹۴۱) ئیخراجیان کردووە.

^۳ - یەكەم لەفەرموودەیی جابری کورپی سەمرە و موسلیم (۲۶۰) و کەسی تریش ئیخراجیان کردووە، دووهمیش لەفەرموودەیی

بەرلندا ئەبو داوود (۱۸۴) و ئیبن ماجە (۱۹۴) ئیخراجیان کردووە.

^۴ - بوخاری (۵۵۳۵) و موسلیم (۱۹۵۳) ئیخراجیان کردووە.

گوشتی که ره کئیوی: له سه حیحه یندا سه لماوه له فەرمووده یه کی نه بو قه تاده وه (خوای لی رازی بی) که له عومره یه کدا له گه ل په یامبه ری خوا بوون (صلی الله علیه وسلم)، که ره کئیویه کی راوکرد، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی پیکردن لی بخون له کاتی کدا ئی حرامیشیان کردبوو، نه بو قه تاده ئی حرامی نه کردبوو.^۱

له سووننه نی ئین ماجه دا هاتوو له زویه یره وه نه لی: له کاتی خه یبه ردا نه سب و که ری کئیویمان ده خوارد.^۲

گوشتی کورپه ی سکی ناژهل: په سه ند نییه چونکه خوینی تی زاوه، به لام حرام نییه، به پی فەرمووده ی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم): «ذُكَاةُ الْجَنِينِ ذُكَاةُ أُمِّهِ»^۳، واتا: گوشتی کورپه له ی سکی دایک پاکه نه گه ر دایکه که سه ربړابی.

گوشتی وشک: له سووننه ندا هاتوو له فەرمووده یه کی سه وباندا نه لی: بو په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) شهک مه ریکم سه ربړی و له سه فەر دابوون، فەر مووی: "گوشته که چاک بکه"، له و گوشته م پی ده دا تاوه کو که یشینه مه دینه.^۴

گوشتی بالنده: په روه ردگار نه فەر موویت: ﴿وَلَحْرِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ﴾ (النواقعة: ۲۱، واتا: گوشتی هر بالنده یه ک که حه زی لی بکن.

^۱ - بخاری (۵۴۹۰) و موسلم (۱۱۹۶) ئیخرابیان کردوو.

^۲ - ئین ماجه ئیخرابی کردوو (۳۱۹۱).

^۳ - نه بو داوود (۲۸۲۸) و ترمیزی (۱۴۷۶) و ئین ماجه (۳۱۹۹) ئیخرابیان کردوو.

^۴ - موسلم ئیخرابی کردوو (۱۹۷۵).

هندی بالنده خواردنیان حلاله و هندیکیان حرامه. حرامه‌کان بریتین له: چرنوکاره‌کان نمونه‌ی هه‌ئو و دالو شاهین، نه‌وانه‌ش که لاک و توپیو ده‌خون، نمونه‌ی دال و له‌ق له‌ق و قه‌له‌په‌ش و قه‌له‌باچکه و هاوشیوه‌کانیان، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ش که نه‌هی کراوه بکوژرین نمونه‌ی هودمود (په‌پوسوله‌یمان) و بازور، نه‌وانه‌ش که فرمان دراوه بکوژرین نه‌وانیش خواردنیان حلال نییه وه‌ک قه‌له‌په‌ش و سوره‌دال.

بالنده حلاله‌کان چهند جوریکی زۆن:

له‌وانه: مریشک: له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌فهرموده‌یه‌کی نه‌بو موسادا (خوای لی رازی بی) به‌وه‌ی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) گۆشتی مریشکی خواردوو.^۱
 کووله: له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌فهرموده‌یه‌کی عه‌بدوالله‌ی کوپی نه‌بو نه‌وافا (خوای لی رازی بی) نه‌ئی: له‌گه‌ل په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) حه‌وت غه‌زامان کرد و کووله‌مان ده‌خوارد.^۲

شیر: خوای گه‌وره‌ی فهرموده‌یه‌تی: ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتُنْقِضُوا بِهَا فِي بَطُونِهِمْ مِنْ بَيْنِ قَرْنٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّرِبِینَ ۝۶۶﴾ الفحل: ۶۶، واتا: به‌پاستی له‌نازه‌ل و مالایشدا بو بیوه‌په‌ند و ئامۆژگاری هه‌یه‌له‌وه‌ی له‌ناو سکیدیاه به‌ئیه‌وه‌ی ده‌تۆشین له‌نیوان سروان (په‌یسی) و خویندا شیریکی پاکی بی خه‌وشتان پی ده‌تۆشیت.

خوای گه‌وره‌ی له‌باره‌ی به‌هه‌شته‌وه‌ی نه‌فهرموده‌یه‌تی: ﴿فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَبَنٌ يَنْغَيَّرُ طَعْمُهُ ۝۱۵﴾ محمد: ۱۵، واتا: چهنده‌ها پوواری تیدیاه له‌ناوی سازگاری تام و بۆن نه‌گۆراوه‌ی وه‌چهنده‌ها پوواری له‌شیر که تامی نه‌گۆراوه.

^۱ - بوخاری (۵۵۱۸) و موسلیم (۱۶۴۹) ئیخراجیان کردوو.

^۲ - بوخاری (۵۴۹۵) و موسلیم (۱۹۵۲) ئیخراجیان کردوو.

له سووننه ندا به مه رفوعیی هاتووه: «إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ، وَإِذَا سَقِيَ لَبَنًا فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُجْزَى مِنْ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِلَّا اللَّبَنُ»^۱، واتا: نه گەر به کی له ئیوه خواردنی خوارد، با بلی: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ، وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ" ، واتا: خواجه گیان بو ئیمه به ره که تی تیدا بکه و له مه باشترمان پی بده. نه گەر شیریشی خوارده وه با بلی: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ" ، واتا: خواجه گیان بو ئیمه به ره که تی تی بکه و زیاتری بکه ی.

زۆر خواردنه وه ی شیر زیان ده دات له ددان و پووک، بۆیه پیویسته دوا ی شیر خواردنه وه ناو له دهم رابدریت. له سه حیحه یندا هاتووه به وه ی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) شیری خوارده وه، پاشان داوا ی ناوی کرد و ناوی له دهم را دا و فه رمووی: "إِنَّ لَهُ دَسْمًا"^۲، واتا: چه ورپی هه یه .

ئاو: که ره سته ی زیان و گه وره ی خواردنه وه کانه، به کی که له پایه و را گره کانی جیهان و پایه ی بناغه یه تی، ئاسمانه کان له هه لمی ئاو دروستکراون، زه و بییش له سه رتویژییه که ی، خوا ی گه وره گپراویتی به مایه ی زیندویتی هه موو شتیک. له سه حیحه یندا هاتووه: له فه رمووده یه کی نه بو هوره ی ره دا (خوا ی لی رازی بی) نه لی: په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: «سَيْحَانُ، وَجَيْحَانُ، وَالنَّيْلُ، وَالْفُرَاتُ كُلُّ مِنْ أَنْهَارِ الْجَنَّةِ»^۳، واتا: سه یحان و جه یحان و نیل و فورات، هه موویان روپاری به هه شتن.

^۱ - ترمیزی (۲۴۵۵) و نه بو داوود (۲۷۲۰) و نیین ماجه (۳۳۲۲) ئیخراجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۲۱۱) و موسلیم (۳۵۸) ئیخراجیان کردووه.

^۳ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۲۸۳۱).

ئاوی به فر و ته رزه: له سه حیحه یندا سه لماوه له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که له دعوی ده ستپیکردنی نو یژدا فرموویه تی: «اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَاللَّيْلِ وَالْبَرْدِ»^۱، واتا: خویه گیان له هه له کانم بمشوره وه به ئاو و به فر و ته رزه.

ئاوی زه مزه م: گه وره و به ریز و خوشه ویستری و به ترخترین ئاوی که لای خه لکی، جبریل به قاچی خوی لیتی دا ئاوه که ده رچوو، خوی گه وره بۆ ئیسماعیلی هیتایه بیون ئاوه کو لیتی بخواته وه^۲.

له سه حیحه سه لماوه له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که به ئه بو زه پری فرمووه کاتیک له نیو که عبه و ده ورو به ریدا چل روژ ماوه ته وه به در یژیایی شه و و روژ ته نیا ئاوی زه مزه می خوارد و ده ته وه بی هیچی تر، پییغه رموه: «إِنَّهَا طَعَامٌ طَعْمٌ»^۳، واتا: له جیتی خواردنه. موسلیم به ئیسنادی خوی زیاتری کردووه: «وَشِفَاءٌ سَقْمٌ»^۴، واتا: شیفای نه خوشییه.

ئاوی ده ریا: سه لماوه له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: «مُرَ الطَّهُورُ مَاءُهُ الْحَلُّ مَيْتَتُهُ»^۵، واتا: ئاوی ده ریا پاکه و مرداره وه بوویشی هه لاله. خوی گه وره نه و ئاوه ی گیزاوه به ئاویکی سویری تال بۆ به رزه وه ندیی ته وای نه وه ی له سه رووی زه و بییدایه له مروژ و ئاژه لان.

^۱ - بوخاری (۷۴۴) و موسلیم (۵۹۸) ئیخرابیان کردووه.

^۲ - عه بدولره زاق له مصنف ۱۱۸/۵ (۹۱۲۴) و داره قوئنی ۳۵۴/۳ ئیخرابیان کردووه.

^۳ - موسلیم ئیخرابی کردووه (۲۴۷۳).

^۴ - ته یالیسی (۴۵۹) و ئیبن نه بی شه بیه ۳/۲۷۲ (۱۴۱۳۳) ئیخرابیان کردووه.

^۵ - نه بو داوود (۸۳) و ترمیزی (۶۹) و نه سائی (۵۹) و ئیبن ماجه (۲۸۶) ئیخرابیان کردووه.

ميسك: له سه حیحی موسلیمدا سه لماوه له نه بو سه عیدی خودرییه وه، له په یامبه ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: "هُوَ أَطْيَبُ الطَّيْبِ الْمِسْكُ"، وانا: به نرخترین بؤنه.

له سه حیحه یندا هاتووه له عانیشه وه (خوای لی رازی بی) نه لی: بؤنم له په یامبه ری خوا ددها (صلی الله علیه وسلم) له پیش نه وه ی نیحرام بیهستی و له بؤزی قوربانیشدا پیش نه وه ی ته وافی که عبه بکات، بؤنم لی ددها به بؤنی ميسك^۱. ميسك پادشا و خوشترینی هه موو بؤنه کانه، نه و بؤنه یه وه ک په ند ده هیتریت وه و مروقی پی ده شو بهیتریت.

دار خورما: له زیاتر له شویتنیکی قورئاندا باسی هاتووه، له سه حیحه یندا هاتووه له ئیبن عومه ره وه (خوای لی رازی بی) نه لی: لای په یامبه ری خوا بووین (صلی الله علیه وسلم) کړوکی دار خورمایان هینا، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: "إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجْرَةً مِثْلُهَا مِثْلُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا، أَخْبَرُونِي مَا هِيَ؟"، وانا: له نیو دره خته کاندا دره ختیکی هه یه وه ک مروقی موسلمانان و گه لای هه لئاوهری، کی پیم نه لی نه وه چی دارنکه؟ خه لکی هه ریبه که و ناوی دار و دره ختیکی هینا، نه وه که و ته دلمه وه دار خورمایه، به لام روانیم له هه موو نه وانی مه جلیسه که مندالترم، بیده نگ بووم، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رمووی: "نه وه دار خورمایه"، بو عومرم باسکرد که وه لامه کم زانیووه، نه ویش وتی: نه گه ر بتوتبایه له فلان و فلانه شت به لامه وه خوشتر ده بوو^۲.

^۱ - موسلیم شیخراچی کربووه (۲۲۵۲).

^۲ - بوخاری (۱۵۳۹) و موسلیم (۱۱۹۹) شیخراجیان کربووه.

^۳ - بوخاری (۵۱۴۴) و موسلیم (۲۸۱۱) شیخراجیان کربووه.

له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا: مرۆفی موسلمان شوبه‌یتراوه به‌دار خورما و خیر و بیری نۆدی و به‌رده‌وامیی سیبهر و به‌ره‌می جوان و به‌رده‌وامی.

یقطین: کوله‌که‌یه، نه‌گه‌رچی یقطین گشتگیرتره، له‌زماندا هه‌موو رۆکێک ده‌گرێته‌وه که لقی(ساق)ی نه‌بی، وه‌ک شووتی و کاله‌ک و ترۆزی و خه‌یار، خوای گه‌وره نه‌فه‌رموویت: ﴿ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ يَّقُطِينِ ۝۱۶ ﴾ الصافات: ۱۴۶، واتا: پوهه‌کیکی کوله‌که‌مان به‌سه‌ریدا پواند.

له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه له‌فه‌رمووده‌یه‌کی نه‌نه‌سی کۆپی مالیکدا(خوای لی رازی بی) به‌وه‌ی به‌رگدووریک ده‌عه‌وتی په‌یامبه‌ری خوای کرد(صلی الله علیه وسلم) بۆ خواردنیک، نه‌نه‌س نه‌لی: له‌گه‌ل په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) رۆیشتم، کابرا نانی جۆو و شله‌یه‌کی له‌په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) نزیک کرده‌وه، کوله‌که‌ی تیدا بوو. نه‌نه‌س نه‌لی: بینینم په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) کوله‌که‌کانی ده‌خوارد و له‌ناو قاپه‌که‌دا به‌دوایدا ده‌گه‌را، بۆیه له‌و رۆژه‌وه تاوه‌کو نه‌مپۆحه‌زم به‌کوله‌که‌یه^۱.

^۱بوخاری(۵۴۳۶) و موسلیم(۲۰۴۱) ئیخراجیان کردوه.

بهشی چوارهم

ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له قهزاوه تکرار و

برپارداندا

په کهم: به شیکي گشتگیر

نه گهرچی برپاره تایبه تیبه کانی ته شریعتی گشتین، به لام لیره دا مه به ست به م باسه ته شریعی گشتی نییه، به لکو باسکردنی هندی ریباز و مامه له ی په یامبهری خوا په (صلی الله علیه وسلم) له و برپاره هنده کیانه ی که له ننیوان دوو که سی ناکوکدا داویتی. ناخو حوکم و برپاری په یامبهری (صلی الله علیه وسلم) له ننیو خه لکدا چون بووه؟ له گه له وه شدا هندی برپاری گشتی باس ده که ین.

۱- گلدانه وه له بابته تومه تدا

سه لماوه له په یامبهری خوا په (صلی الله علیه وسلم) له فمرموده یه کی به هزی کوری که کیمه وه نه ویش له باوکیه وه نه ویش له باپیره یه وه، که په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له تومه تیکدا نه وی به ند کردوه^۱.

۲- برپاری له باره ی چه ته و یاخییانه وه

برپاری داوه ده ست و قاچیان برپریتته وه و چاویان ه لیکولریت، ه روه که نه وان چاوی شوانه کانیاں کویر کردبوو. هیشتی به برسی و تینویتی بمن ه روه که نه وان وه هایان به شوانه کان کردبوو^۲.

^۱ نه بو داو (۳۶۳) و ترمیزی (۱۴۱۷) فیخر اجیان کردوه.

^۲ بوخاری (۶۸۰۲) و موسلم (۱۶۷۱) فیخر اجیان کردوه.

۲- بریاری پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) له باره بکوژ و که سوکاری کوژراودوه

له سه حیجی موسلیمدا سه لماوه له پیامبری خواوه (صلی اللہ علیہ وسلم) که پیاوئک بانگه شهی نه وهی کردوه پیاوئک براکهی نه می کوشتووه، کابرای بکوژ دانپیدا نا، فرمووی: "بیه بیکوژه"، که کابرا پشتی هه لکرد، فرمووی: "نه گه بیکوژی، وهک نه وه"، کابرا گه رایه وه وتی: من به فرمانی تو بردم. پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمووی: "أَمَا تُرِيدُ أَنْ يَبُوءَ بِإِثْمِكَ وَإِنَّمَا صَاحِبُكَ؟" ،واتا: نهی ناتووی به نه کوشتنی، تاوان نه خه یقه سه ر خوت و براکت و چاکت ده سته کوژی؟ وتی: به لی بو نا، کابرای به ره لاگرد.

فرمایشتی: "فهو مثله"، دوو بوچوونی له سه ره هیه:

یه که م: نه گه بکوژ بکوژیته وه، مافی کوژراوی له نه سته نامینتی.

دووه م: نه گه به نه تقه ست براکهی نه کوشتنی و نه م بیتو نه و بکوژی، وهک نه و ده ستریزکاره.

۴- بریاری پیامبر (صلی اللہ علیہ وسلم) له توله کردنه وه له وه که سهی جاریه یه کی کوشتبوو، چی کرد ناوده های پی کرایه وه

له سه حیجه پندا سه لماوه: جوله که یهک له نینو دوو تاشه به رددا سه ری جاریه یه کی پان کرده وه، پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمانی کرد به نمونهی کاره کی خوی، پتی بکریته وه.^۲

^۱ - موسلیم شیخراچی کردوه (۱۶۸۰)

^۲ - موسلیم شیخراچی کردوه (۱۶۸۰)

^۳ - یوخاری (۲۴۱۳) و موسلیم (۱۶۷۳) شیخراجیان کردوه.

له م برپاره دا به لگه ی نه وه ده بینین که پیاو له توله ی نافرته دا ده کوژدیتته ود، تاوانبار چی کردبی ناوه های پی ده کړیتته وه. کوشتنی ره شه کوژی تاوانیک کوشتنه وهی نه جامده ری، پیویستی به موله تی که سوکاری کوژاو نییه، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه وهی نه گتپرایه وه بولای که سوکاری نه و ژنه خزمه تکاره و نه یفرموو: نه گره نه تانه وی بیکوژن و نه گره نه تانه وی لئی ببورین، لئی ببورین، به لکو په کلایه نه کابرای کوشته.

۵- برپاری په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به رانبه ر به که سی

له نافرته تیکی سکپری داو مندا له که ی پی له بار برد

له سه حیحه یندا هاتووه که دوو نافرته تی هوزه یل بووه شه ریان، په کینکیان پالی به وی تریان وه نا به به ردیکه وه و ژنه که و کورپه که ی سکی کوشته، په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) برپاری دا به: پیدانی به نده یه ک یان میتانه دی مندالتک، خوینبایی ژنی کوژاویشی خسته نه ستوی ژنه ی بکوژ^۱.

۶- برپاری په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) به سویند خواردن له ودی که سی

نه زانی بکوژ کییه؟

له سه حیحه یندا سه لماوه: په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) برپاری داوه له نیتوان پشتیوانان و جوله که دا، به حوه یسییه و موحه یسه و عه بدولپه حمانی فرموو: "سویند ده خون له باری خوینی کوژاوه که تان؟" وتیان: شتیکه نیه نه مانبینیوه. فرمووی: "جوله که به سویندی په نجا که س خویان له و کاره نه ستر

^۱ - بوخاری (۶۷۴) و موسلم (۱۶۸۱) شیخراجمان کردوه.

پاك ده‌كەن"، وتیان: چۆن سویندی خەلكانیکی بیاوه‌پ قبول بکه‌ین؟ په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌لایه‌ن خۆیه‌وه خوینا‌بابی دا.^۱

۷- بریاری له‌باره‌ی كه‌سێك باوه‌ژنی خۆی ماره‌ كردبوو

له‌مو‌عاریه‌ی كۆپی قۆره‌ ئه‌ویش له‌باوكیه‌وه ئه‌ویش له‌با‌پیره‌یه‌وه(خوای لی رازی بی) به‌وه‌ی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ناردی بۆ سه‌ر كا‌برایه‌ك باوه‌ژنی خۆی ماره‌ كردبوو، له‌گه‌ردنی دا و پێنج یه‌کی ما‌له‌كه‌شی برد" یه‌حیای كۆپی مه‌عین ئه‌لی: نه‌م فه‌رمووده‌یه سه‌حیحه.^۲

له‌سووننه‌نی ئیبن ماجه‌دا هاتوو له‌فه‌رمووده‌یه‌کی ئیبن عه‌باسه‌وه ئه‌لی: په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رموی: "مَنْ وَقَعَ عَلٰی ذَاتِ مُحْرَمٍ فَاقْتُلُوهُ"^۳، واتا: هه‌ر كه‌سی له‌گه‌ل مه‌حره‌می خۆی جووت بوو، بیکوژن.

۸- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌كوشتنی كه‌سێك كه‌

تۆمه‌تبار كراوه به‌ده‌ست تیکه‌لكردن له‌گه‌ل دا‌یكی مندا‌له‌كه‌ی(ام ولد)ی،

پاشان كه‌ بی‌تاوانی كه‌سه‌كه‌ ده‌رچوو، بریاره‌كه‌ی جینه‌جی نه‌کرد

له‌ئه‌نه‌سه‌وه(خوای لی رازی بی) كه‌ ئامۆزای ماریه‌ تۆمه‌تبار كراوه به‌په‌یوه‌ندی له‌گه‌لی، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرمانی داوه به‌عه‌لی كۆپی ئه‌بو تا‌لیب(خوای لی رازی بی) و پێیغه‌رموو: "اَذْهَبْ فَإِنْ وَجَدْتَهُ عِنْدَ مَارِيَةَ، فَاضْرِبْ عُنُقَهُ"^۴، واتا: بپۆ ئه‌گه‌ر لای ماریه‌ بینیت، له‌گه‌ردنی ده‌. عه‌لی هات و بینی له‌بیری‌كدا‌یه خۆی فێنك ده‌كاته‌وه، عه‌لی پێیووت: وه‌ره‌ ده‌ره‌وه. به‌ده‌ستی گرتی و

^۱ - بوخاری(۳۱۷۳) و موسلم(۱۶۶۹) ئیخرا‌جیان كردوو.

^۲ - ئیبن ماجه‌ ئیخرا‌جی كردوو(۳۶۰۸).

^۳ - ئیبن ماجه‌ ئیخرا‌جی كردوو(۲۰۶۴).

دهری کرده دهره وه، بینی ئەندامی نیرینهی نییه، بۆیه عهلی وازی لیهینا و گهراپه وه لای په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) و وتی: ئەهی په یامبه ری خوا، ئەندامی نیرینهی نییه^۱.

ئەم برپاره لای زۆریک کهس ئالۆز بووه، باشتەر ئەوهیه بووتریت: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی به عهلی کرد بیکوژی بۆ ته مبیکردنی (تعزین) له بهر ئەوهی بویری کردووه به ته نیا له گه ل(أم ولد)ی ماوه ته وه، کاتیک حهقیقه تی حال بۆ عهلی روونبوویه وه، دهستی هه لگرت له کوشتنی. کوشتن به ته عزیز وه کوشتن نییه به حد، به لکو ئه و کاره به پیی به رژه وه ندییه، به رژه وه ندیی هه بی ده کوزریت، نه بی کوشتن نابی.

۹- برپاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به دواخستنی تۆله کردنه وه به هوی برینه وه تاوه کو چاک ده بیته وه

له موسنه دی ئیمام ئەحمده دا هاتووه له فهرمووده یه کی عهمری کوری شوعه یبه وه ئەویش له باوکیه وه ئەویش له باپیره یه وه: پیاویک به شاخیک له ئەژنوی که سیکی داو برینداری کرد، هات بۆ لای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتی: تۆله م لی بکه ره وه. فهرمووی: "هه تاوه کو چاک ده بیته وه ئینجا" پاشان هاته وه وتی: تۆله م لی بکه ره وه، تۆله ی لی کرده وه. پاشان هاته وه وتی: ئەهی په یامبه ری خوا واهل بووم. په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "نه هیم کرد تۆله ت لی بکریته وه تاوه کو چاک ده بیته وه، تۆ پیچه وانه ت کرد، خوا دووربت بخاته وه و شه لیت نه هیلی". پاشان په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه هی کرد تۆله له که سی بریندار بکریته وه تاوه کو چاک ده بیته وه^۲.

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردووه (۲۷۷۱).

^۲ - ئەحمده ئیخراجی کردووه ۶/۱۱-۶/۲۴ (۷-۲۴).

ئەو بېرياره ئەو دەگەيەنئى، جائيز نيبه له‌كەسى بربيندار تۆله بكرتتەو تاه‌كو
حالى بربينه‌كەى سه‌قامگير دەبئى، يان سارپژبوون، يان گيرسانه‌وه له‌سه‌ر حاله‌تتەك،
جائيزه تۆله بكرتتەو له‌لیدان به‌گالۆك يان شاخ و هاوشیوه‌كانى تر.

۱۰- بېريارى په‌يامبهرى خوا (صلی الله عليه وسلم) له‌تۆله‌كردنه‌وه له‌سه‌ر ددان شكاندن

له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌قه‌رمووده‌یه‌كى نه‌سه‌دا، كه كچى ئەلنه‌زر خوشكى
ئەلپه‌بیع زلله‌ى له‌جاریه‌یه‌ك دا و ددانى شكاند، ناكۆكییه‌كه‌يان هه‌تایه‌ لاى
په‌يامبهرى خوا (صلی الله عليه وسلم)، فرمانى دا به‌تۆله‌كردنه‌وه. ئوم ئەلپه‌بیع
وتى: ئەى په‌يامبهرى خوا، له‌فلانه كچم تۆله ده‌كه‌یتەوه؟ نه سویند به‌خوا تۆله‌ى
لى ناكرتتەوه. په‌يامبهر (صلی الله عليه وسلم) فه‌رمووى: "سُبْحَانَ اللَّهِ يَا أُمَّ الرَّبِيعِ
كِتَابُ اللَّهِ الْقِصَاصُ" ،واتا: سبحان الله، ئەى داىكى ره‌بیع، قورئانى خوا
تۆله‌كردنه‌وه‌یه. وتى: نه سویند به‌خوا هه‌رگیز تۆله‌ى لى ناكرتتەوه. بۆیه
كه‌سوکارى جاریه‌كه لى خوشبوون و پاره‌یان له‌جیاتىی وه‌رگرت، په‌يامبهرى
خواش (صلی الله عليه وسلم) فه‌رمووى: "إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ
لَأَبْرَهُ" ،واتا: له‌نیو به‌نده‌كاندا كه‌سى وا هه‌یه سویند له‌سه‌ر خوا بخوات بۆ كارێك،
خوا بۆى جیبه‌جی ده‌كات.

^۱ - بوخارى (۲۷-۳) و موسليم (۱۶۷۵) ئیخراجیان كړووه.

۱۱- برپاری په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی که سیکه‌وه گازی له ده‌ستی که سیکه‌ی تر گرتبوو، که کابرای گاز لیگیراو ویستی ده‌ستی خو‌ی دهر باز بکات، ددانی گاز لیگر شکا

له سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه که پیاوړیکه‌ی گازی له ده‌ستی که سیکه‌ی تر گرتبوو، کابرای گاز لیگیراو که ویستی ده‌ستی خو‌ی رزگار بکات، ددانی گاز لیگر شکا، بۆ نه‌وه هاتنه لای په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و نه‌ویش فهرمووی: "يَعْضُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ كَمَا يَعْضُ الْفَحْلُ، لَا دِيَةَ لَكَ"، واتا: یه‌کی له‌ئیوه که گاز له‌براکه‌ی ده‌گریت وه‌ک گاز گرتنی که‌ل، که سیکه‌ی وه‌های کرد، خوینبایی نییه.

نه‌م برپاره نه‌وه‌ی له‌خو‌گرت، هرکه سیکه‌ی له‌ده‌ستی سته‌مکار خو‌ی رزگار کرد، له‌وکاته‌دا شتیکه‌ی له‌سته‌مکار روی دا، ده‌ستی یان شوینتیکه‌ی یان سه‌روه‌تیکه‌ی فه‌وتا، به‌شتیکه‌ی له‌نیو‌چووی ناگرتتیکراو داده‌نریت.

۱۲- برپاری په یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی که سیکه‌ی که ته‌ماشای مالیک بکات و له‌ماله‌که‌وه به‌ردیک یان چلیک بگریته به‌چاویدا و کویر بی، هیچ قهره‌بوو و مافیکی نییه

له سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه له‌قهرمووده‌یه‌کی نه‌بو هوره‌یره‌دا (خوای لی رازی بی) له‌په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فهرموویه‌تی: «لَوْ أَنَّ امْرَأً اطَّلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنٍ، فَحَدَّثَتْهُ بِحَصَاةٍ، فَقَطَّاتُ عَيْنِهِ، لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ جُنَاحٌ»^۱، واتا: نه‌گه‌ر که سیکه‌ی به‌بی مؤله‌ت ته‌ماشای مال‌که‌تی کرد، به‌به‌ردی سهرت شکاند یان چاوت کویر کرد، هیچ تاوانتیکت له‌سه‌ر نییه.

^۱ - بوخاری (۶۸۱۲) و موسلیم (۱۶۷۳) شیخ‌راجیان کردوه.

^۲ - بوخاری (۶۹۰۲) و موسلیم (۲۱۵۸) شیخ‌راجیان کردوه.

۱۲- به‌ش (کۆکه‌ره‌وه)

به‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بپیری داوه ئەگەر ئافره‌تی سکیپ به‌ئەنقەست کەسیکی گوشت، ئەو ئافره‌ته ناکۆژی تاوه‌کو سکه‌کە‌ی دادەنی و کەسیک کۆرپه‌کە‌ی لەئەستۆ دەگری.

بپیری داوه له‌گوشتنی کوردا له‌لایەن باوکه‌وه، باوکه‌که ناکۆژیته‌وه.^۱

بپیری داوه که باوه‌پداران خوینیان وه‌ک به‌که، بۆ بیباوه‌پیک، باوه‌پداریک ناکۆژیته.^۲

بپیری داوه ئەگەر کەسی کۆژرا، خاوه‌ن کۆژراو سه‌پشکن، بکوژ بکوژیته یان خوینبایی وه‌ریگرن.^۳

بپیری داوه له‌باره‌ی خوینبایی په‌نجەکانی ده‌ست و قاچ، بۆ هەر په‌نجەیه‌ک ده‌و شتر.^۴

بپیری داوه له‌تۆله‌ی هەر ددانیکدا به‌پینج و شتر، هه‌موو ددانەکان وه‌ک به‌کن.^۵ بۆ شکاندنی هەر ئیسقانیک و ده‌رکه‌وتنی ئیسقانه‌که له‌ناو گوشتدا پینج و شتر تۆله‌کردنه‌وه هه‌یه.

بۆ ده‌ستی ئیغلیج یه‌ک له‌سه‌ر سیتی ده‌ستی ساغ وه‌رده‌گیری، بۆ ددانی ره‌ش ئەگەر بشکیتریت، یه‌ک له‌سه‌ر سیتی ددانی ئاسایی وه‌رده‌گیریته.^۶

ئەگەر لووتی بپردیته‌وه خوینبایی ته‌واو وه‌رده‌گیریته، ئەگەر سه‌ری لووت بپردیته، نیوه‌ی خوینبایی وه‌رده‌گیریته.^۷

^۱ - ترمیزی (۱۴۰۰) و ئیبن ماجه (۳۶۶۲) ئیخراجیان کردووه.

^۲ - ئەبو داوود (۲۷۵۱) و ئیبن ماجه (۳۶۸۵) ئیخراجیان کردووه.

^۳ - بوخاری (۲۴۳۴) و موسلیم (۱۳۵۵) ئیخراجیان کردووه.

^۴ - ئەبو داوود (۴۵۵۶) و ئیبن ماجه (۳۶۵۴) و ئەسائی (۴۸۴۳) ئیخراجیان کردووه.

^۵ - ئیبن ماجه ئیخراجی کردووه (۳۶۵۱).

^۶ - ئەبو داوود (۴۵۶۷) و ئەسائی (۴۸۴۰) ئیخراجیان کردووه.

^۷ - ئەبو داوود ئیخراجی کردووه (۴۵۱۶).

برپاری داوه له بریندارکردنی زمان و لێو و جووته گون و ئەندامی نێرینه و چەت و رێگری و هەردوو چاوی خۆینبایی هەبێ، بۆ یەک چاوی نیووی خۆینبایی، بۆ یەک قانچ نیووی یەک خۆینبایی، هەر دەستیکیش نیووی خۆینباییهک، برپاریشی داوه له بیری ئافەرت، پیاو دەکوژرێتهوه.^۱

برپاری داوه له سەر کوشتنی بەهەله، سەد و شتر خۆینبایی بدریت،^۲ جیاوازی هەیه له سەر تەمەنی ئەو و شترانە.

له باره‌ی کوشتنی بەئەنقەستهوه برپاری داوه، ئەگەر کەسوکاری کوژراو بەخۆینبایی رازی بن، ئەوه خۆینباییهکە سەد و شتره، سی و شتری حیفه و سی جەزهعه و چل و شتری خەلفه، له سەر چی شتیک رێککەوتن، ئەوه یان بۆ هەیه له بکوژی وه رێگرن.^۳

خاوه‌نانی هەر چوار سووننه‌که گێراویانه‌تەرە له پەيامبەری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فه‌رموویه‌تی: «دِيَةُ الْمُعَاهِدِ نِصْفُ دِيَةِ الْحُرِّ»، واتا: کەسی پەیمانپێدراو له‌نیووی خاکی ئیسلام، نیووی خۆینبایی کەسی ئازادی هەیه. له‌فزی ئیبن ماجه‌ش هاتووه: "برپاری داوه که خۆینبایی ئەهلی کیتاب نیووی خۆینبایی موسلمانانی هەیه، ئەهلی کیتاب جوله‌که و گاواره‌کانن".^۴

له‌بابەت نووسراوکاره‌ره (المکاتب)، ئەگەر کوژرا، بەئەندازه‌ی ئەو نووسراوه‌ی خۆینبایی کەسی سەرپه‌ستی پێ بدریت، چی مایه‌وه ده‌دریته‌ کۆیله‌که،^۵ ئەلئیم: واتا: نرخه‌که‌ی.

^۱ - نه‌سائی ئیخراجی کردووه (۱۸۵۳).

^۲ - ئەبو داوود (۴۵۴۱) و ترمیزی (۱۳۸۷) ئیخراجیان کردووه.

^۳ - ترمیزی (۱۳۸۷) و ئیبن ماجه (۳۶۲۶) ئیخراجیان کردووه.

^۴ - ئەبو داوود (۴۵۸۳) و ترمیزی (۱۴۱۳) و ئیبن ماجه (۳۶۴۴) و نه‌سائی (۴۸۰۶) ئیخراجیان کردووه.

^۵ - ئەبو داوود (۴۵۸۱) و ترمیزی (۱۲۵۹) و نه‌سائی (۴۸۱۰) ئیخراجیان کردووه.

۱۴- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سهر که سی دانی به نه نجامدانی داوینپیسییدا نابی

له سه حیحی بوخاری و موسلیما سلهماوه که پیاوینکی موسلمان هاتووه بولای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) و دانی ناوه به نه نجامدانی داوینپیسییدا، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) رووی لی ودرگپرا تا نه وهی چوار جار شایه تیی له سهر خزی دا، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "شیت نیت؟" وتی: نه. فهرمووی: "بؤ جاریک به شریعی هاوسه رگرییت کردووه؟ وتی: به لی. په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی کرد له موسه لا ره جم بکریت، که به رد باران کرا هه لہات، گرتیان و ره جم کرا تاوه کو مرد، په یامبهری خواش (صلی الله علیه وسلم) به خیر بوی پارایه وه و نویشی له سهر کرد^۱.

له سه حیحی موسلیما هاتووه: نافره ته غامیدییه که هات و وتی: نهی په یامبهری خوا، من داوینپیسییم کردووه له و تاوانه پاکم بکه ره وه، به لام په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) وه لامی نه دایه وه، به یانی هاتووه وتی: نهی په یامبهری خوا مه مگیره وه، وه ک ماعز ده مگیرپته وه؟ سویند به خوا من سکپرم. په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "برؤ تاوه کو منداله که ت ده بی". که منداله که ی بوو به منداله قوماتکراوه که یه وه هاتووه. وتی: وا منداله که له دایک بوو. په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "برؤ شیری پی بده تاوه کو له شیری ده برپته وه". که له شیری برپه وه و منداله که پارچه نانینکی به ده سته وه بوو که رایه وه وتی: نهی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) وا له شیرم برپیه وه و نان و خواردن ده خوات، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) منداله که ی دایه ده ست پیاوینکی موسلمان و پاشان فرمانی کرد چالینکی بؤ بکه ندری تاوه کو سنگی،

^۱ - بوخاری شجرالجبی کردووه (۶۸۲).

فرمانی کردہ خہک بہ ربارانی بکن، خالیدی کوری ولید بہ ردیکی ہینا دای بہ سہریدا و خوین بہ دہمووچاویدا فیشقہی کرد، قسہیہ کی ناخوشی پیوت، پہیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: "مَهْلًا يَا خَالِدُ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ تَابَهَا صَاحِبُ مَكْسٍ لُغْفِرَ لَهُ" ،واتا: لہ سہر خوت بہ نہی خالید، سویند بہ و کہ سہی گیانی منی بہ دہستہ، نہم ٹافرہ تہ تہوبہیہ کی کردوہ نہ گہر کہ س باجگر بیکات، خوا لئی خوش دہبی. پاشان فرمانی پیدا و نویژی لہ سہر کرد و نیژا^۱.

لہ سہحیحی بوخاریدا ہاتوہ: پہیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی کہ سیک کہ داوینپیسسی کردوہ و بو جاریکیش ہاوسہرگیری شہری نہ نجام نہ دابو، بہ دوورخستنہ وہی بو ماوہی سالتیک و نہ نجامدانی حد لہ سہری^۲.

۱۵- برپاری پہیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہر نہہلی کیتاب بہ حوکمی نیسلام لہ بابہ تہ حدودوہ

لہ سہحیحہیندا سہلماوہ: جولہ کہ ہاتونہ تہ لای پہیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بزیان باسکردوہ کہ زن و پیویکی جولہ کہ داوینپیسسیان نہ نجام داوہ، پہیامبہری خواش(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرموویہ تی: "مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَةِ فِي شَأْنِ الرَّجْمِ؟" ،واتا: لہ تہ وراتدا لہ بارہی رہجموہ ہیچتان بینووہ؟ وتیان: نہ، بہ لکو شہرمہ زاریان دہکین و جہلد دہکرین. عہ بدواللہی کوری سہلام وتی: دروتان کرد، لہ تہ وراتدا رہجم ہہیہ. تہ وراتیان ہینا و پہرہ کانیان ہہلدایوہ و یہ کیکیان پہنجہی خستہ سہر نایہ تی رہجم و شاردیبہوہ، پاش و پیشی خویندہوہ و نہوی لہو نیوہ ندہدا نہ خویندہوہ. عہ بدواللہی کوری سہلام وتی: دہستت ہہلبرہ. دہستی ہہلبری، سہیری کرد نایہ تی رہجمی تیدایہ، نینجا وتیان: نہی

^۱ - موسلیم شیخراچی کردوہ (۱۶۹۵).

^۲ - بوخاری شیخراچی کردوہ (۶۸۲۲).

موحه مههه راست دهکات، ره جمی تئدایه، په یامبهری خواش (صلی الله علیه وسلم) فرمانی کرد نه و ژن و پیاوه ره جم کران^۱.

نه گهر نه هلی زیممی کیشهی خویانیان هینایه لای نیمه ی موسلمان، نه وه به حوکمی نیسلام بریاریان له نیواندا دههین.

۱۶- په یامبهه (صلی الله علیه وسلم) بریاری داوه، هه رکه سی دان به وه دا بنییت له گهل فلانه نافرته داوین پیسی کردووه، نه و پیاوه جه ددی داوین پیسی له سهه جینه جی ده گریت

له سوونته دا هاتووه: له فهرمووده یه کی سه هلی کوری سه عده وه نه لی: پیاریک هات بۆلای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) و دانی نا به وهی له گهل فلانه نافرته دا داوین پیسی کردووه و ناوی نافرته که ی برد، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) ناردی به شوین نافرته که دا و له و باره ی وه لی پرسی، نافرته که ره تیکرده وه داوین پیسی کردبی، بۆیه په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) پیاوه که ی جه لد کرد و وازی له نافرته که هینا^۲.

۱۷- بریاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی جاریه یه که (الامة) نه گهر داوین پیسی بکات

بریاری داوه له باره ی جاریه یه کی شوو نه کردووه وه به جه لد کردن^۳.

خوای گه وره له باره ی جاریه ی شوو کردووه وه فهرموویه تی: ﴿فَإِنْ آتَيْنَ بِفَجْشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ﴾ النساء: ۲۵، واتا: پاشان

^۱ بوخاری (۶۸۴۱) و موسلم (۱۶۹۹) شیخراجیان کردووه.

^۲ نهیر داوود (۴۱۶۶) شیخراجی کردووه.

^۳ بوخاری (۶۸۳۷) و موسلم (۱۷۰۲) شیخراجیان کردووه.

خراپہ یہ کی ناشکرایان کرد (زینا) نہ وہ نیوہی سزای نافرہ تہ نازادہ کانیان
لہ سہرہ (لئیان بدریت کہ پہنجا جہ لہ).

دہ قیکہ لہ بارہی نہ وہی، نہ گہر لہ دواى شووکردن، داوینپیسی کرد، سزای حددی
نیوہی نافرہ تیکی سہرہستی ہہیہ، بہ لام نہ گہر لہ پیش ہاوسہرگیری بوو، نہ وہ
فرمانی داوہ جہ لہ بکریت، لہ جہ لہ کردندا دوو بوچوون ہہیہ:

یہ کہم: مہ بہست پی پی حددہ.

دووہم: مہ بہست پی پی تہ مہ بیکردنہ (تہ عزیز) نہ ک حددہ.

۱۸- برپاری پیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ حددی تومہ تبارکردن
بہ داوینپیسی

پہ پیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) برپاری داوہ بہ حددی تومہ تبارکردن
بہ داوینپیسی، کاتی خوی گورہ لہ ناسمانہ وہ بیتاوانی خیزانہ کہی دہرکرد،
فرمانی کرد بہ جہ لہ کردنی دوو پیار و نافرہ تیک.

۱۹- برپاری پیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ باردی کہ سینکہ وہ نایینی خوی بگوری
برپاری داوہ نہ و کہ سہ بکوژریت کہ لہ نایینی خوی ہ لہ گہریتہ وہ.

۲۰- برپاری پیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ باردی کہ سینک عہرہق
بخواتہ وہ

پہ پیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمانی کردوہ چل لقی دارخورما و نہ عمل لہ مہ شروب
خور بدریت، نہ بو بہ کریش (خوی لی رازی بی) کاری بہ و چل لیدانہ کردوہ.

^۱ بوخاری (۲۰۱۷) ٹیخراجی کردوہ.

^۲ بوخاری (۶۷۷۲) و موسلم (۱۷۰۶) ٹیخراجیان کردوہ.

۲۱- بپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره دز

بۆ دزینی قه لغانیک که نرخه که ی سئ دره م بوو، دهستی دزی بپرووه^۱.
 بپاری داوه بۆ که متر له پوبه دیناری، دهستی دز نابردریته وه^۲.
 بپاری داوه سه بارهت به بپینی دهستی نافرته تیک که قاپ و که لوپه لی به نه مانهت
 بردووه و پاشان حاشای لیکردووه^۳.

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمانی داوه به نه نجام نه دانی حه ددی
 دهستپین به سه ر تالانکه ر (المنتهب) و فرینه ر (المختلس) و ناپاک (الخانن) که
 ناپاکیی له نه مانهت ده کات^۴.

فرمانی داوه هه رکه سئ به ره می میوه و خورمای دزی، بۆ پتویستی بوو خواردی،
 هیچی له سه ر نییه، نه گه ر لیتی برد، ده بی نمونه ی نه وه ی پی بیژر دزیته وه و سزاش
 بدریت^۵، هه رکه سئ له خه رمان شتیکی دزی و دزراوه که نرخه قه لغانیکی هه بوو،
 دهستی ده بپردریته وه^۶.

بپاری دا به بپینی دهستی دزیک که عه پاکه ی سه فوانی کرپی ئومه ییه ی دزی
 له مزگه و تدا و به سه ر سه فوانه وه بوو، سه فوان ویستی بیکاته دیاریی بۆ کابرا یان
 پیی بفرۆشی، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "هَلَّا كَانَ قَبْلَ أَنْ
 تَأْتِيَنِي بِهِ"^۷، واتا: بۆ پیش نه وه ی بییه نی بۆلام، نه وهت نه کرد.

^۱- بوخاری (۶۷۹۵) و موسلیم (۱۶۸۶) ئیخراجیان کردووه.

^۲- بوخاری (۶۷۸۹) و موسلیم (۱۶۸۴) ئیخراجیان کردووه.

^۳- شه بو داروود (۴۳۹۵) و نه سانی (۴۸۸۷) ئیخراجیان کردووه.

^۴- ترمیزی ئیخراجی کردووه (۱۴۴۸).

^۵- شه بو داروود (۴۳۹۰) و ئیبن ماجه (۳۵۹۶) و نه سانی (۴۹۶۸) ئیخراجیان کردووه.

^۶- شه بو داروود (۱۷۱۰، ۴۳۹۰) و نه سانی (۴۹۵۸) ئیخراجیان کردووه.

^۷- شه بو داروود (۴۳۹۴) و ئیبن ماجه (۳۵۹۵) ئیخراجیان کردووه.

۲۲- برپاری په یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی که سیک قسه و جنیوی پی بوتبایه له موسلمان و زیمه‌ی و په یمانپیدراوینک

له سر جنیوپیتوتن و نازاردانی، کومه لیکي جوله که ی کوشت، له رۆزی فه تی مه که دا سه لامه تی به خه لکی دا ته نیا چنه که سیک نه بی که پیشتر داشورین و قسه ی ناخوشیان پی دهوت، دوو پیاو و دوو نافرته بوون. فه رموی: «مَنْ لَعَبَ بِنِ الْأَشْرَفِ، فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ»، و اتا: کی که عبی کوری مالیک ده کوریت، نازاری خوا و په یامبه‌ره که ی داوه. که عب و نه بو رافیعی کوشت.

له ده و شتی فه رمووده‌ی سه حیج و حه‌سن و مه‌شهوردا نه و برپاره هاتوو و کۆده‌نگی هاوه‌لانه.

هرچی نه وه‌ی تۆله‌ی نه کردوو ته وه له که سیک تانه‌ی له دادپه‌روه‌ریتی په یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) داوه که وتی: دادپه‌وره‌یه، تو دادپه‌روه‌ریت نه کرد. مه به‌ستی بوو به م دابه‌ش کردنه‌ت خوات مه به‌ست نه بوو. په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) وازی لیه‌ینا و له مافی خۆی خۆشبوو ده‌ره‌ق به و قسه‌یه، به لام بۆ ئوممه‌ته که ی نییه ده‌ستبه‌ردای مافی موحه‌مه‌دی په یامبه‌ر بن (صلی الله علیه وسلم).

موحه‌مه‌د (صلی الله علیه وسلم) له سه‌ره‌تای کاردا له مافی خۆی خۆشده‌بوو له‌به‌ر به‌رژه‌وه‌ندی په کده‌نگی نه وه که خه لکی بلاوه‌ی لی بکن، هه‌روه‌ها بۆ نه وه‌ی نه‌وتری هاوه‌لانی خۆی ده‌کوزیت، جا بۆیه هه‌موو نه‌وانه تایبه‌ت بوو به‌ژیانی په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم).

^۱ نه بو داوود (۴۳۸۶) نیخراچی کره‌وو.

۲۲- بریاری په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی سیخوږه‌وه

سه‌لماوه له باره‌ی حاته‌بی کورې ته‌بی به‌لته‌عه‌وه کاتیک سیخوږی له‌سه‌رکرد، عومه‌ر (خوای لی رازی بی) داوای کرد بهیللی له‌گه‌ردنی بدات، به‌لام په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) ریگه‌ی نه‌دا و فرمووی: "وَمَا يُدْرِيكَ! لَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ: اَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ"^۱، واتا: تو چوزانی ته‌ی عومه‌ر! خوای گه‌وره له‌ته‌هلی به‌در خوش بووه و فرمووی‌ته‌ی: چونتان بووی ته‌وه بکن، من و له‌ نئوه خوش بووم.

۲۴- بریاری په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی دیل

سه‌لماوه له‌موحه‌ممه‌دی په‌یامبه‌ره‌وه (صلی الله علیه وسلم) که هندی دیلی کوشتووه، منته‌ی نازادبیشی خستووه‌ته‌سه‌ر هندیکی تر، هندیکیانی به‌رانبه‌ر پاره و سامان نازاد کردووه، هندیکیانی به‌دیلی موسلمان نالوگور کردووه، هندیکی تری کردووه‌ته‌کویله، به‌لام دیاره‌ پیای پیگه‌یشتووی نه‌کردووه‌ته‌کویله.

۲۵- بریاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی جوله‌که

به‌چند بابه‌تیک بریاری له‌سه‌ر جوله‌که داوه:

سه‌ره‌تای هاتنی بو مه‌دینه، په‌یماننامه‌ی له‌گه‌لیاندا به‌ست، پاشان به‌نو قینوقاع دژی وه‌ستانه‌وه، به‌سه‌ریاندا زالبوو، منته‌ی خسته‌سه‌ریان، پاشان به‌نو نه‌زیر شه‌ریان کرد و به‌سه‌ر نه‌وانیشدا سه‌رکه‌وت و ده‌ریکردن، پاشان به‌نو توره‌یزه شه‌ری کردن، به‌سه‌ر نه‌وانیشدا سه‌رکه‌وت و کوشتنی، پاشان خه‌لکی خه‌یبه‌ر

^۱ - بوخاری (۲۰۰۷) و موسلیم (۲۴۹۴) شیخ‌راجیان کردووه.

شهربان کرد، به سهر ئه وانیشدا سهرکهوت، هه ندیکی لئیان کوشت، ئه وانیهی تریشی مایه وه که خۆی ویستی له ویدا هیشتی بمیینه وه.

که سه عدی کوپی موعاز له باره ی به نی قوره یزه وه بریاری دا جهنگاوه ره کانیا ن بکوژرین و نه وه کانیا ن بکرتنه سه بایه و سه روه ته کانیا ن به دهسکهوت ببردیت، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هه وائی پئدا: ئه مه بریاری خوا به له سه رووی حهوت ئاسمانه وه^۱.

ئه م بریاره ئه وه له خۆده گرت: ئه وانیهی له په یمانی خویان هه ئده گه پتینه وه، ئه وه هه لگه پانه وه و هه ئوه شان هه وه به ژن و مندالیشیان ده گرتنه وه.

۲۶- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له دابه شکردنی دهسکهوته کاند

بریاری دا وه بق هه ر سواریک سی پشک و بق پیاده پشک^۲.

سه بارهت به بریاری له ده رکردنی خومسدا (پینج یهک)، ئه وه ئیبن نیسحاق ئه لی: له رۆژی خه یبه ردا سی و شهش سوار هه بوو، سه ره تا له وه دهسکه و تانه دا دوو پشک هه بوون و پینج یهکی لی ده رکرا و ئیتر بووه سووننهت^۳.

له بهشی وشتر و مه ردا بق هه ر ده دانه یهک و شتریکی دانا، ئه وه له بابته خه ملاندن و دابه شکردنی مال و سه روه تیکی هاوبه شدا.

به لام له باره ی قوربانیه وه، جابر ئه لی: "له گه ل په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سالی حوده یبیه دا حهوت وشتر و حهوت مانگامان کرده قوربانی"^۴.

^۱ - بوخاری (۳۸۰۴) و موسلیم (۱۷۶۸) ئیخرایجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۴۲۲۸) و موسلیم (۱۷۶۲) ئیخرایجیان کردووه.

^۳ - بیوانه سیره ابن هشام ۲/۲۴۴.

^۴ - موسلیم ئیخرایجی کردووه (۱۳۱۸).

ئەو لە حودەبیبیە، سەبارەت بە حەجی مائناواییش، هەر جابر ئەلی: پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمانی پیکردین لەو شتر و مانگانەدا هاوبەشی بکەین، هەر حەوت کە سێک لە سەر ئێکدا هاوبەش بێن^۱، هەردووکی سەحیحە.

۲۷- بڕیاری پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) دەسکەوتەکان هەمووی بۆ جەنگاوەر بی^۲

پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بڕیاری داوێ هەموو دەسکەوتەکان بۆ جەنگاوەر بی^۲ و پینج یەکی لی دەرنەکردوو، بە پینج یەکیشی دانەناو، بە لکو بە بناغەیی دەسکەوت دایناو، ئەو حوکم و بڕیاری بوو.

۲۸- بڕیاری پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەو سەرۆت و سامانەیی مۆسڵمانان کە ووتوو تە لای هاوبەش پەیدا کەران و دواتر مۆسڵمانان دەستیان بە سەرداگرتوو یان هاوبەش پەیدا کەران لە سەری مۆسڵمان بوونە

لە بوخاریدا هاتوو: ئەسپێکی ئیبن عومەر (خوای لی رازی بی) رویشت و کەوتە دەست دوژمن، پاشان لە سەردەمی پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کەوتە دەست مۆسڵمانان، کۆیلە یەک سواری بوو خۆی گەیانە رۆم، دواتر کەوتە دەست مۆسڵمانان و لە سەردەمی ئەبو بەکر (خوای لی رازی بی)، خالد بۆی گەران دەو^۳.

بە دروست لە پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) هاتوو: کۆچەران لە پۆژی فەتھی مەککەدا داوای خانووکانی خۆیان لی کرد، خانووی هیچ کەسێکی

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردوو (۱۲۱۲).

^۲ - بوخاری (۳۱۳۲) و موسلیم (۱۷۵۱) ئیخراجیان کردوو.

^۳ - بوخاری ئیخراجی کردوو (۳۰۶۷).

نہ گہ پانده وہ۔ پیووترا: به یانی له مه ککه له خانووه که ی خوت داده به زی؟ په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: «وَهَلْ تَرَكَ لَنَا عَقِيلَ مَنْزِلًا»، واتا: عقیل هیچ خانوویه کی بۆ به جیهیشتووین^۱۔ سووننه ت نه وه ی جیگیر کردوو نه گه ر بیباوه پان و شه پکه ران بوونه موسلمان، گرتتی نه و شتانه ناکه ن که له موسلمانان بیان له نیوبردوو له گیان و سه رووت و سامان، نه و سه رووتانه ناگتپنه وه که داگیریان کردوو، به لکو هه ری که ی له وان بووه موسلمان، نه وه بۆ خۆی ده بات، نه وه بریاری په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) بوو۔

۲۹- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له و شته ی به دیاری بۆ هاتبوو هاوه لانی په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم)، خواردن و شتی تریان بۆ په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) ده هیتنا، لیانی قبول ده کرد و به چه نده قات پاداشتی ده دانه وه۔ که پادشایان دیارییان بۆ ده نارد، دیارییان قبول ده کرد و له نیو هاوه لانی دا به شی ده کرد و چی بیویستبایه بۆ خۆی هه لده گرت پیش نه وه ی ده سکه و ته کان دا به ش بکرتن۔

له سه حیخی بوخاریدا هاتوو: ئاوریشمیکی قۆچه ئالترونیی به دیاری بۆ هینرا، له نیو هندی له هاوه لاندای به شی کرد، به شیکی دانا بۆ مه خرده مه ی کوری نه وفه ل، له گه ل میسوه ری کوریدا هات و له ده رگا وه ستا، وتی: بۆم بانگی بکه۔ په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) گوئی له دهنگی بوو، پیشوازی لیکرد و فرموی: "یا ابا المسور خَبَأْتُ هَذَا لَكَ"، واتا: نه ی باوکی میسوه ر، نه مه م بۆ تو خستبووه په ناوه^۲۔

^۱ - بوخاری (۱۵۸۸) و موسلم (۱۳۵۱) شیخراچیان کردوو۔

^۲ - بوخاری (۲۳۲۷) و موسلم (۱۰۵۸) شیخراچیان کردوو۔

لیرہدا مہ بہست ئەوہیہ، خوای گہورہ ئەو رینگہیہی داوہ پە یامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) لە سەر وەتی فەیتدا مامەلە بکات کە رینگەیی نە داوہ کەسی تر بەو جۆرہ بکات، لە سەحیحدا سەلماوہ: "إِنِّي لَأُعْطِي أَقْوَامًا، وَأَدْعُ غَيْرَهُمْ، وَالَّذِي أَدْعُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي"^۱، واتا: من بەشی کۆمەلێک دە دەم و بەشی کۆمەلێکی تر نادەم، ئەوہی بەشی نادەم، بەلامەوہ خوۆشە و یستترە لەوہی بەشی دە دەم.

ئەوہی کە رینماییی و بریاریی پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بە لگەیی لە سەر دەدات، ئەوہی خەرچکردنی پینجە یەکی وەک خەرچکردنی زەکات لێ کردووە.

لە سەحیحەیندا هاتووە: لە عومەری کورپی خەتابەوہ(خوای لی رازی بی) ئەلی: سەر وەتی فەیی(بی شەر دەسکە و تن) ی بەنو نەزیر کە خوای گەورە خستبە دەست پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بی ئەوہی موسلمانان سوار و پیادەیی تیدا بە کاربەینن، بۆ پە یامبەر(صلی اللہ علیہ وسلم) بوو، خەرچیی یەک سال خیزانەکانی تیدا دە رکرد، لە لە فزیکدا هاتووە: "يَحْبِسُ لِأَهْلِهِ قُوتَ سَنَّتِهِمْ، وَيَجْعَلُ مَا بَقِيَ فِي الْكُرَاعِ وَالسَّلَاحِ عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ"^۲، واتا: خۆراکی سالتیکیانی بۆ گلدایەوہ، ئەو دوا ی لە دا بینکردنی چەک و ئەسپی جیهاد لە پینا و خوا خەرچکرد.

لە سووننەندا هاتووە: لە عەوفی کورپی مالیکەوہ(خوای لی رازی بی) ئەلی: پە یامبەری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) کە دەسکە و تی فەیی پی دە گە پشت، لەو رۆژەدا دا بەشی دە کرد، بە ژندار و خاوەن کە سوکار دوو پشکی دەدا و بە کەسی سەلتیش یەک پشک^۳.

شەر عەناسان لە بارەیی فەیتەوہ جیاوازن: ئایە مولکی پە یامبەر بووہ(صلی اللہ علیہ وسلم) و چۆنی و یستووہ مامەلەیی پی کردووە، یان مولکی نە بووہ؟

^۱ - بوخاری، ئیخراجی کردووە (۷۵۳۵).

^۲ - بوخاری (۴۸۸۵) و موسلیم (۱۷۵۷) ئیخراجیان کردووە.

^۳ - ئەبو داوود ئیخراجی کردووە (۳۹۵۳).

ئه‌وه‌ی سوورننه‌ت و ریبازی به‌لگه‌ی له‌سه‌ر ده‌دات، ئه‌وه‌یه به‌فرمانی خوا مامه‌له‌ی له‌باره‌وه کردووه.

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئه‌وه‌ی راگه‌یاندوووه که فرموویه‌تی: «وَاللَّهِ إِنِّي لَأُعْطِي أَحَدًا وَلَا أَمْتَعُهُ، إِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ أُضْعُ حَيْثُ أُمِرْتُ»، واتا: سویند به‌خوا من له‌خۆمه‌وه به‌شی به‌کی ناده‌م و به‌کیکی تر بی به‌ش بکه‌م، من ته‌نیا دابه‌شکه‌ریکم و چی فرمانتیکم پی کرابی، ئاوه‌ها ئه‌که‌م^۱.

هه‌رچی زه‌کات و غه‌نیمه‌ت و دابه‌شکردنی میراته، ئه‌وه تاییه‌ته به‌و که‌سانه‌ی دیاری کراون و که‌سی تر تیایدا به‌شدار نابی، ئه‌وه‌ی بۆ سه‌رپه‌رشتیاری کاروباری موسلمانان ناروون بووه له‌مامه‌له‌کردن له‌باره‌ی فه‌یئه‌وه، له‌زه‌کات و غه‌نیمه‌ت و میراتدا ناروونیه‌ نه‌بووه. ئه‌گه‌ر ناروونیه‌ نه‌بوویه له‌ویاره‌یه‌وه، ئه‌وه فاتیمه‌ی کچی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) داوای میراتی په‌یامبه‌ری خوی نه‌ده‌کرد له‌وه‌ی له‌دوای خۆی به‌جییه‌یشتبوو، وه‌های زانی له‌وه‌دا وه‌ک خاوه‌نداره‌کانی تر، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) خاوه‌نداری ئه‌و باخ و شوینه‌ی کردووه و نه‌یزانی له‌دوای په‌یامبه‌ری خوا، ئه‌و شوینه‌ ده‌بیته سه‌ده‌قه.

^۱ - بوخاری شیخراچی کردووه (۳۱۱۷).

۲۱- برپاری په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له وه فادار بوون به و به ټیندی به دوزمنی دابوو، نه دهبوو نیردراویان بکوژیت یان به ند بکړیت، نه گهر ترسی هه بووایه لایه‌نی به رانبه‌ر له په یمانی خوی پاشگه زبیته وه، په یمانی بو ده گه رانده وه

لنیه وه سه لماوه که به دوو نیردراوه که ی موسه یله مه ی دروژنی فرموو کاتیک وتیان: موسه یله په یامبه‌ری خواجه. په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: «لَوْلَا أَنْ الرُّسُلَ لَا تُقْتَلُ لَفَتَلْتُكُمْ»^۱، واتا: نه گهر نه وه نه دهبوو که نیردراو ناکوژیت، نه وه هه ردووکتانم ده کوشت.

لنیه وه سه لماوه نه وه ی که به نه بو رافیعی فرمووه. کاتیک قوره یش نه بو رافیعی نارد. بو لای په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، نه بو رافیع ویستی لای په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بمینیته وه و نه گه پږته وه لای قوره یش، په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: «إِنِّي لَأَخِيْسُ بِالْعَهْدِ، وَلَا أَحْبْسُ الْبُرْدَ، وَلَكِنْ أَرْجِعُ إِلَى قَوْمِكَ، فَإِنْ كَانَ فِي نَفْسِكَ الَّذِي فِيهَا الْآنَ فَارْجِعْ»^۲، واتا: من بی په یمانی ناکه م، نیردراویش گل ناده مه وه، به لکو بگه پږه وه لای قومه که ت، نه گهر نه و یمانته بینی که نیستا له دهر وونتدا هه یه، نه وه بگه پږه وه لای نیمه.

قوره یش که حوزه یفه ی کوری په مان و باوکیان ده ستگیر کرد و نازاد یانیاں کرد و به ټینیاں لټیاں وهرگرت، نابی له گه ل په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) شه‌ری نه وان بکن و له دهر چووندا بوون بو به‌در، په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "انصرفا، نفي لهم بعهدهم، ونستعين الله عليهم"^۳، واتا: هه ردووکتان بگه پږنه وه و له گه ل نیمه دا دهر مه‌چن، نه و به ټینه ی به نه وانتان داوه پږنه وه وه فادارین، بو دزی نه وان، نیمه پشت به خوا ده به ستین^۳.

^۱ - نه بو داوود شېخراچی کړنووه (۲۷۶۱).

^۲ - نه بو داوود شېخراچی کړنووه (۲۷۵۸).

^۳ - موسلم شېخراچی کړنووه (۱۷۸۲).

۲۲- برپاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌بارهی نه‌و سه‌لامه‌تییه‌ی پیاوان و ژنان به‌که‌سی تری دوه‌دن

له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه‌لماوه فه‌رموویه‌تی: «الْمُسْلِمُونَ تَتَكَافَأُ دِمَاؤُهُمْ وَيَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ»^۱، وانا: موسلمانان له‌خوین و گیاندا وه‌ک به‌کن، له‌نه‌ستوگرتنی به‌کیکیان ده‌که‌ویته نه‌ستوی نه‌وانی تریان. لئی‌وه سه‌لماوه که په‌نا و سه‌لامه‌تی دوو پیاوی داوه، به‌هوی نه‌وه‌ی نوم هانینی کچه مامی په‌نای دابوون^۲.

۲۳- برپاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌بارهی چیزیه و بری چیزیه و له‌چی که‌سیکیش وهرده‌گیریت

په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) چیزیه‌ی وهرگرتووه له‌خه‌لکی نه‌جران و نه‌یله که گاوری عه‌رب بوون، هه‌روه‌ها له‌خه‌لکی دومه‌تونه‌لجه‌نده‌ل که زورینه عه‌رب بوون، له‌مه‌جوس و نه‌هلی کیتابی به‌مه‌نیشی وهرگرتووه که جوله‌که بوون، له‌هاویه‌ش په‌یدا که‌رانی عه‌رب چیزیه‌ی وهرنه‌گرتووه.

نه‌حمه‌د^۳ و شافیعی^۴ نه‌لین: ته‌نیا له‌و سی چین و تویره چیزیه وهرده‌گیردیت که په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) چیزیه‌ی لی وهرگرتوون، نه‌وانیش بریتین له: جوله‌که و گاوری و مه‌جوس.

کومه‌لکی تر و توویانه: له‌هه‌موو نوممه‌تان چیزیه وهرده‌گیردیت نه‌گر چیزیه بده‌ن، به‌لکو په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌بتپه‌رستانی عه‌رب چیزیه وهرنه‌گرتووه، چونکه پیش دابه‌زینی نایه‌تی چیزیه، نه‌وان بوونه موسلمان.

^۱ - نه‌یر داوود (۲۷۵۱) و شین ماجه (۲۶۸۵) نیخراجیان کردوه.

^۲ - بوخاری (۳۱۷۱) و موسلیم (۲۳۶) نیخراجیان کردوه.

^۳ - اختلاف الأئمة لابن هبيرة ۲/۳۳۶.

^۴ - الأم للشافعي ۴/۱۸۲.

سہ بارہت بہ بریاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ ناندازہی جیزیہ دا، نہ وہ موعازی نارد بۆ یہ مہن و فرمانی پیکرد کہ سیکی بالغی پیگہ یشتوو دیناری و ہر بگری یان بہرگی موعافیری ناسراو لہ یہ مہن، پاشان عومہری (خوای لی رازی بی) زیاتری کرد، کردیہ چوار دینار بۆ خاوهن ثالثون و درہمیک بۆ ہر پارہ داری بۆ ہر سالتیک. پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہ لاوازی باری خہ لکی یہ مہنی زانی، عومہ ریش (خوای لی رازی بی) بہ دہ ولہ مہندی و پارہ داری خہ لکی شام شمارہ زا بوو.

۳۴- بریاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی ناگر بہ ست و شکاندنی

سہ لماوہ لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ گہ ل خہ لکی مہ ککہ ریککہ وت بۆ دہ سال شہریان لہ نیواندا روونہ دات، ہاوپہ یمانانی قورہیش لہ نہ وہی بہ کر لہ گہ ل قورہیشدا چوونہ نیو نہ و پہیمانہ وہ، خوزاعہی ہاوپہ یمانی پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) یش چوہ نیو نہ و پہیمانہ وہ، بہ لام ہاوپہ یمانانی قورہیش ہہ لیا نکوتایہ سہر ہاوپہ یمانہ کای موحمہد (صلی اللہ علیہ وسلم) و غہ دریان لی کرد، قورہیش بہ و کارہ رازی بوو رہتی نہ کردہ وہ، بہ وہ بوونہ بی پہیمان و نہ وہش ہؤکار بوو تاوہ کو پہ لامار بدرین بی نہ وہی پیویست بکات پہیمانہ کہ یان بۆ بگیپردیتہ وہ.

لیتہ وہ سہ لماوہ کہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) کاتیک ہاتہ مہ دینہ، ریککہ وتنی لہ گہ ل جولہ کہ دا نہ نجام دا، بہ لام ناپاکییان بہ رانبہر کرد و چہند جاریک لہ پہیمان خویان پاشگہ زیوونہ وہ، لہ ہہ موو نہ و جاراندہ شہری دہ کردن و بہ سہریاندا سہردہ کہ وت. نہم بریاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی نہ وانہ وہ، بہ لگہ یہ لہ سہر نہ وہی جائیزہ پیشہ وای موسلمانان بۆ ماوہیہ ک کہ خوی بیہ وی لہ گہ ل دوژمندا ناشتہ وایی بکات، جائیزہ ہہرچکاتی ویستی، نہ و ریککہ وتنہ ہہ لوہ شینیتہ وہ.

دوووه‌م: به‌شی هاوسه‌رگیری

برپاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌باردی هاوسه‌رگیری و باسه‌کانی تاییه‌ت به‌وه

۱- برپاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌باردی بیوه‌ژن و کچ که باوکیان به‌میردیان بدات

له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه: خه‌نسائی کچی خیدام باوکی به‌میردی دا و خه‌نسائیش به‌و به‌میردانه رازی نه‌بوو، بیوه‌ژن بوو، هات بۆلای په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)، په‌یامبه‌ری خواش (صلی الله علیه وسلم) به‌شوودانه‌که‌ی ره‌تکرده‌وه^۱.

له‌سووننه‌ندا هاتووه: له‌فه‌رمووده‌یه‌کی ئیبن عه‌باسه‌وه (خوای گه‌وره له‌خۆی و باوکی رازی بی): جاریه‌یه‌کی کچ هات بۆلای په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و بۆی باسکرد که باوکی به‌میردی داوه و ئه‌میش به‌و کاره رازی نییه، بۆیه په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئه‌و جاریه‌یه‌ی سه‌رپشک کرد^۲.

له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه‌لماوه فه‌رمووویه‌تی: "لَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذِنَ"، واتا: کچ به‌میرد نادری تاوه‌کو پرسى پی نه‌کریت و رازی نه‌بییت. وتیان: ئه‌ی په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پرس پی کردن و رازی بوونی چۆنه؟ فه‌رمووی: "أَنْ تَسْكَتَ"^۳، واتا: که بی‌ده‌نگ بوو، رازییه.

^۱ - بوخاری ئیخراجی کردووه (۵۱۳۸).

^۲ - ئه‌بو داوود (۲۰۹۶) و ئیبن ماجه (۱۸۷۵) ئیخراجیان کردووه.

^۳ - بوخاری (۵۱۳۶) و موسلیم (۱۴۱۹) ئیخراجیان کردووه.

۲- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی مؤله تدانی کچ

له به شوودانیدا

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) برپاری داوه به وهی، له به شووداندا، پرس به کچ ده کریت.

له هر چوار سووننه که دا هاتوو له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: «الْيَتِيمَةُ تُسْتَأْمَرُ فِي نَفْسِهَا، فَإِنْ صَمَّتَتْ فَهُوَ إِذْثَهَا، وَإِنْ أَبَتْ فَلَا جَوَازَ عَلَيْهَا»^۱، واتا: کچ له به شوودانیدا پرسی پی ده کریت، بیده نگ بو واتا رازیبه، نه گهر ره تیکرده وه، جائیز نییه به زور به شوو بدریت.

۲- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی به شوودان به بی

ناماده یی خاوه ن نافره ت (وهلی)

له سووننه ندا هاتوو له فرمووده یه کی عایشه (خوای لی رازی بی): «أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحْتَ نَفْسَهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ وَلِيَّهَا فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ، فَإِنْ أَصَابَهَا فَلَهَا مَهْرُهَا بِمَا أَصَابَ مِنْهَا، فَإِنْ اشْتَجَرُوا فَالْسُلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَّا وَلِيَّ لَهُ»، واتا: هر نافره تیک به بی مؤله تی خاوه نه که ی (سه رپه رشتیاره که ی)، خوی به میرد بدات، هاوسه رگریبه که ی به تاله، هاوسه رگریبه که ی به تاله، هاوسه رگریبه که ی به تاله، نه گهر پیاوه که له گه لیدا جووت بوو، نه وه ماره یی بز هیه، نه گهر خاوه نیسی نه بوو، نه وه سولتان خاوه نی که سیکه خاوه ن و که سوکاری نه بی. ترمیزی نه لی: نه م فرمووده حه سه نه^۲.

له هر چوار سووننه که دا هاتوو: «لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ»^۳، واتا: هیچ هاوسه رگریبه ک به بی خاوه ن و که سوکار دانامه زریت.

^۱ - نه بو داوود (۲۰۹۳) و ترمیزی (۱۱۰۹) و نسائی (۳۲۷۰) شیخراجیان کریموه.

^۲ - نه بو داوود (۲۰۸۵) و ترمیزی (۱۱۰۱) و شین ماجه (۱۸۸۰) شیخراجیان کریموه.

^۳ - نه بو داوود (۲۰۸۵) و ترمیزی (۱۱۰۱) و شین ماجه (۱۸۸۰) شیخراجیان کریموه.

۴- بریاری په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌هاوسه‌رگیری ده‌سه‌لات پیداندا (التفویض)

سه‌لماوه له‌په‌یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) که بریاری داوه له‌بارهی
پیاویکه‌وه که ژنیکي ماره کردبی و ماره‌یی دیاری نه‌کردبی و نه‌چووبیتته لایه‌وه و
بمړی: ماره‌یی ژنانی تری بۆ هه‌یه به‌بی که مکردنه‌وه‌یه‌ک، میراتیشی بۆ هه‌یه،
عیدده‌که‌شی مانگیک و ده‌رۆژه^۱.

۵- بریاری په‌یامبهری خوا (صلی الله له‌بارهی مه‌رجه‌کانی هاوسه‌رگیری

له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه له‌په‌یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم)
فه‌رموویه‌تی: «إِنَّ أَحَقَّ الشُّرُوطِ أَنْ تُوفُوا مَا اسْتَحَلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ»^۲، واتا: ما‌فداترین
مه‌رجیک، نه‌وه‌یه پابه‌ندبن به‌به‌جیه‌ینانی نه‌وه‌مه‌رجه‌ی داوتانه بۆ حه‌لال‌کردنی
داوینی خیزانه‌کانتان.

هه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: «لَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا وَلِتَنْكِحَ فَإِنَّمَا
لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا»^۳، واتا: نابی هیچ نافرته‌ی داوای ته‌لاقی خوشکه‌که‌ی (نافره‌ته‌که‌ی) تر
بکات تاوه‌کو می‌رده‌که‌ی به‌ته‌نیا بۆ خۆی بمینیتته‌وه، به‌لکو می‌رد بکات و نه‌وه
قه‌ده‌ره‌ی بۆ هه‌یه که بۆی دیاری کراوه و نابی زیان له‌هه‌وییه‌که‌ی بدات.

نه‌م بریاره نه‌وه له‌خۆ ده‌گریت، واجیبه پابه‌ندبوون و وه‌فاداری بکریت به‌وه
مه‌رجه‌ی له‌ریکه‌وتنه‌که‌دا هه‌بووه نه‌گه‌ر مه‌رجیک نه‌بی بریاری خوا په‌یامبهره‌که‌ی
که‌نارخستبیت.

^۱ - نه‌بو داوود (۲۱۱۴) و ترمیزی (۱۱۴۵) و نسائی (۲۳۵۱) ئیخرالجیان کردووه.

^۲ - بوخاری (۲۷۲۱) و موسلم (۱۴۱۸) ئیخرالجیان کردووه.

^۳ - بوخاری (۵۱۵۲) و موسلم (۱۴۰۸) ئیخرالجیان کردووه.

۶- پرپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ باردی ژن بہ ژن

ہرچی ژن بہ ژنہ (شغار)، نہ وہ لہ سہ حیجی موسلیمدہ ہاتوود لہ ٹین عومہ رورہ بہ مرفوعی: «لَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ»، واتا: لہ نیسلامدا ژن بہ ژنی نییہ. تیایدا ہاتوود (الشغار): نہ وہ یہ پیاوئیک، کچہ کہی خوی بداتہ پیاوئیکی تر بہ مہرجی نہ وہی پیاوہ کہی تر کچہ کہی خوی پی بدات بہ بی نہ وہی مارہ بیان لہ نیتواندا ہہ بی^۱.

ہرچی ہاوسہ رگیری مارہ بہ جاشہ (المحلل)، لہ موسنہد و ترمیزی ہاتوود لہ فہرموودہ یہ کی ٹین مہ سعودہ وہ (خوای لی رازی بی) وتوویہ تی: «لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُحَلَّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ»^۲، واتا: پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نہ فرہ تی کردوود لہ و کہ سہی ئافرہ تیکی سی تہ لاقہی کہ وتووہ لہ لہ دہ کات بہ مارہ کردنی لہ خوی تاوہ کر بو پیاوئیک تہ لاقدرہ لہ لالی بکاتہ وہ.

ہرچی ہاوسہ رگیری کاتیہ (موتعہ-سیغہ)، نہ وہ لہ سہ حیجہ یندا ہاتوود لہ عہ لییہ وہ (خوای لی رازی بی) بہ وہی پہ یامبہری خوا ہاوسہ رگیری کاتی (مُتَعَّةِ النِّسَاءِ) حہ رام کردوود^۳. نہ م حہ رام کردنہ لہ دوائی حہ لہ لہ بوون رووی داوہ.

بہ لام تیبینی ہہ یہ: ئایہ حہ رام کردنیکی یہ کجارہ کییہ یان حہ رام کردنیکی نمونہی حہ رام کردنی مردارہ وہ بوو کہ لہ کاتی پیویستدا ناساییہ؟ نہ مہ نہ وہ یہ کہ ٹین عہ پاس تیبینی کردوود و بو پیویست، فہ توای حہ لہ لہ بوونی داوہ، بہ لام کاتیک خہ ک لہ وہ دا زیاتر رویشتن و کاتی پیویستیان رہ چاو نہ کرد، لہ و فہ توایہی پاشگہ ز و پہ شیمان بوویہ وہ.

ہرچی ہاوسہ رگیری کہ سیکہ لہ ٹیحرامدا بی، نہ وہ سہ لہ ماوہ لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ گتیرانہ وہ یہ کی عوسمانی کوری عہ فاندا (خوای لی رازی بی) نہ لی:

^۱ - موسلیم ٹیخراجی کردوود (۱۴۱۵).

^۲ - نہ حمہد ۷ / ۳۱۴-۳۱۵ (۲۲۸۴) و ترمیزی (۱۱۲۰) ٹیخراجیان کردوود.

^۳ - بوخاری (۴۲۱۶) و موسلیم (۱۴۰۷) ٹیخراجیان کردوود.

په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموی: «لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ وَلَا يُنْكَحُ»، وانا: که‌سی له نیجرامدا بی نه ده‌توانی ژن ماره بکات نه ژنیش به‌شوو بدات.

سه‌باردت به‌ماره‌کردنی نافرده‌تی داوینپیس، نه‌وه مه‌رسدی کوپی نه‌بی مه‌رسد نه‌لغنه‌وی داوای مؤله‌تی کرد له‌په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) تاو‌ده‌کو عه‌ناق ماره بکات که نافرده‌تیکی داوینپیس بوو، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) نایه‌تی سوره‌تی (النور)ی به‌سه‌ردا خویند و فرموی: «لَا تَنْكِحْهَا»^۱، وانا: ماره‌ی مه‌که^۲.

۷- برپاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌باردی که‌سینکه‌وه بیینه

موسلمان و زیاتر له‌چوار ژنی شه‌بی یان دوو خوشکی پینکه‌وه کو‌کرد بیته‌وه

ترمیزی له‌ثیبن عومه‌ره‌وه (خوای گه‌وره له‌خوی و باوکی رازی بی) هیناویتییه‌وه: غه‌یلان بووه موسلمان و ده ژنی هه‌بوو، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) پینقه‌رموو: «اخْتَرْتُ مِنْهُنَّ أَرْبَعًا»^۳، وانا: چوار ژنیاں لی هه‌لبژیره و نه‌ودوایان ته‌لاق بده.

فه‌یروزی ده‌یله‌می بووه موسلمان و دوو خوشک هاوسه‌ری بوون، پینقه‌رموو: «اخْتَرْتُ أُيْتَهُمَا شِبْتًا»^۴، وانا: کامه‌یانت ویست هه‌لبژیره و ده‌ستبه‌رداری نه‌وی تر به.

^۱ - موسلم شیخراچی کردوو (۱۵۰۹).

^۲ - نه‌بو داوود (۳۰۵۱) و ترمیزی (۳۱۷۷) شیخراچیان کردوو.

^۳ - ترمیزی (۱۱۲۸) و ثیبن ماجه (۱۹۵۳) شیخراچیان کردوو.

^۴ - نه‌بو داوود (۲۲۴۳) و ترمیزی (۱۱۲۹، ۱۱۳۰) شیخراچیان کردوو.

۸- بریاری په پیامبری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه باره ت به که سینک، ژنه که ی کردوویه تی به مخرج به سه ریوه ژنی دیکه ی به سه ردا نه هیئی

نه وهی هاشمی کوری موغیره داوای مؤله تیان کرد له په پیامبری خوا (صلی الله علیه وسلم) تاوه کو کچی نه بو جهل له عهلی کوری نه بو تالیب (خوای لی رازی بی) ماره بکن، به لام مؤله تی نه دان و فهرمووی: «وَأَسْتَأْذِنُهُ بَنُو هِشَامِ بْنِ الْمُغِيرَةِ أَنْ يُزْجُوا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ، فَلَمْ يَأْذَنْ فِي ذَلِكَ، وَقَالَ: إِلَّا أَنْ يُرِيدَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنْ يُطَلِّقَ ابْنَتِي وَيَنْكِحَ ابْنَتَهُمْ، فَإِنَّمَا فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي، يَرِيْبُنِي مَا رَأَيْتُهَا وَيُؤْذِنُنِي مَا آذَاهَا، إِنِّي أَخَافُ أَنْ تُفْتَنَ فَاطِمَةُ فِي دِينِهَا، وَإِنِّي لَسْتُ أَحْرَمُ حَلَالًا وَلَا أَحِلُّ حَرَامًا، وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ أَبَدًا»، واتا: نه وکاته ریگه به وه ددهم که کوری نه بو تالیب کچه که م ته لاق بدات، فاتیمه پارچه په که له من، خو شحالم ده کات نه و که سه ی خو شحالی بکات و نازارم ده دات نه و که سه ی نازاری نه و بدات، نه ترسم فاتیمه له ناینی خویدا به فیتنه دا بریت، من چه لال چه رام ناکه م و چه رامیش چه لال ناکه م، به لام سویند به خوا، کچی موچه ممدی په پیامبری خوا و کچی دوژمنی خوا هه رگیز له یه ک شویندا کونابنه وه. نه م بریاره نه وه له خوده گریت، نه گه ر پیاوی به لینی به ژنه که ی دا ژنی تری به سه ردا نه هیئی، ده بی پابه ند بی به و به لینه یه وه، جا نه گه ر به لینی دا و ژنیشی به سه ردا هیئا، ژنه که ی ده توانی نه و هاوسه رگریبه ی تری هه لبوه شینیتته وه.

^۱ - بوخاری (۳۷۲۹) و موسلیم (۲۴۴۹) شیخرا جیان کرده وه.

۹- برياري خوي گهوره له سهر زماني په يامبه ره که ي له باره ي ماره کړدني هه ندي نافرته

خوي گهوره ماره کړدني هم نافرته تانه ي حه رام کړدووه له پياو: دايگان، کچان، خوشکان له هه موو جوړيک (خوشکي باوکی و دايکی و شيري) و پوور (خوشکي باوک و خوشکي دايک) و برازا و خوشکه زا.

دايکی شيري حه رام کړدووه، نه گهر ژنيک به هوي شيره وه ببيته دايکی، نه وه ميړدي نه و ژنه ده ببيته باوکی، نه وکات خوشک و براي نه و ژن و پياوه بوي دهبه خالو و مام و پوور، کچ و کوره کاني نه و ژن و پياوه ش بو که سه که دهبه خوشک و برا، نا ليره وه په يامبه ري خوا (صلي الله عليه وسلم) برياري داوه: «يَحْرُمُ مِنَ الرُّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ»^۱، واتا: چي ژن و ژنخوازيه ک به هوي ره چه له که وه حه رام بي، به هوي شير خوار دنيشه وه حه رام ده بي.

ماره کړدني دايکی ژن (خه سوو) حه رام کړدووه، هه روه ها کچي ژن بو زپ باوک حه رامه، بووکيشي حه رام کړدووه (ژني کوپ) و ماره کړدني باوه ژن و باوه ژني باوکيشي حه رام کړدووه.

په يامبه ري خوا (صلي الله عليه وسلم) برياري داوه به حه رام بووني کو کړدنه وه ي ژنيک و پووري له يه ک کاتدا^۲. ماره کړدني نافرته ي خاوه ن ميړد حه رامه.

^۱ - بوخاري (۲۶۴۵) و موسليم (۱۴۴۷) نيجراچيان کړدووه.

^۲ - بوخاري (۵۱۰۸) و موسليم (۱۴۰۸) نيجراچيان کړدووه.

۱۰- برپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی دوو ہاوسہردوہ یہ کیکیان پیش نہوی دیکہ یان موسلمان بووی^۱

ئین عہباس (خوای گہ ورہ لہ خوئی و باوکی رازی بی) ئەلی: پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) زہینہ بی کچی بہ ہاوسہرگیری یہ کہ م گہ پاندوہ بو ئەبی ئەلعاصل کوری رہ بیع و هیچیش رووی نہ دا^۱.

ئوہی برپاری پہ یامبہر بہ لگی لہ سہر داوہ، ئەوہیہ ہاوسہرگیریہ کہ راگیراوہ (موقوف) ہ، ئەگہر لہ پیش تہ واو بوونی عیددہی نافرہ تہ کہ پیاوہ کہ بوہ موسلمان، ئەوہ نافرہ تہ کہ بہ خیزانی دە مینتہ وہ، بہ لام ئەگہر عیددہی بہ سہرچوو، ئەوہ نافرہ تہ کہ سہرہستہ ویستی میرد بکاتہ وہ و ئەگہر حہ زیشی کرد ئەتوانی چاوہ پئی میردہ بیباوہ پہ کہی بکات، بہ لام ئەگہر پیاوہ کہ موسلمان بو، ئەوہ ہاوسہریتی و پیویست بہ دو بارہ کردنہ وہی ہاوسہرگیریہ کہ ناکات.

۱۱- برپاری پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی دوورگرتن لہ خیزان (العزل) لہ سہحیحہ یندا ہاتوہ لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ جابرہ وہ ئەلی: لہ سہردہمی پہ یامبہری خوادا (صلی اللہ علیہ وسلم) دوورمان دہگرت لہ جووتبوون لہ گہل خیزان و قورئانیش دادہ بہ زی^۲.

لہ سہحیحی موسلیمدا ہاتوہ لئیہ وہ ئەلی: "لہ سہردہمی پہ یامبہری خوادا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ خیزانہ کانمان دوورمان دہگرت و ئەو ہہ والہ بہ پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) گہ یشت و نہ ہی لی نہ کردین"^۳.

^۱ - ئەبو داوود (۲۲۴۰) و ترمیزی (۱۱۴۳) و ئین ماجہ (۲۰۰۹) ئیخراجیان کردوہ.

^۲ - بوخاری (۵۲۰۸) و موسلیم (۱۴۴۰) ئیخراجیان کردوہ.

^۳ - بوخاری (۵۲۰۷، ۵۲۰۸، ۵۲۰۹) و موسلیم (۱۴۴۰) ئیخراجیان کردوہ و لہ فزہ کہ ہی ئوہ.

۱۲- برپاری په یامبەری خوا له جووتبوون له گەل ئاڤرەت له کاتی شیرداندا

سەلماو لە پە یامبەری خواوە (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمویەتی: "لقد هممتُ أن أنهي عن الغيلة حتى ذكرتُ أن الرومَ وفارسَ يفعلونَ ذلكَ فلا يضرُّ أولادهم"، وانا: ویستم نەمی بکەم لە جووتبوون لە گەل خیزان لە کاتی شیردان، بەلام پاس کرا کە رۆم و فارس ئەو دەکەن و زیان لە مندالی شیردەریان نادات.

۱۳- برپاری په یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لە دەستپیکردن و مانەو لە گەل هاوسەراندا

لە سەحیحە یندا سەلماو لە ئەنەسەو (خوای لی رازی بی) کە وتویەتی: بە شیکە لە سووننەت ئەگەر پیاو کچی هینا بە سەر بیوژندا، حەوت رۆژ لای دەمینیتهو، ئەگەر بیوژنیشی هینا، سێ رۆژ لای دەمینیتهو پاشان شەو کانیا لە نیاواندا بەش دەکات، ئەبو قیلابە ئەلی: ئەگەر ئەتووی بلی: ئەنەس ئەمە ی رەفە کردوو ئەو بۆلای پە یامبەر (صلی اللہ علیہ وسلم).^۱

لە سەحیحە یندا هاتوو: پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەگەر ویستی سەفەری هەبوا، لە نێو خیزانەکانیدا تیروپشکی دەکرد، کێ دەریچووبایە ئەو ی لە گەل خۆیدا دەبرد.^۲

لە سەحیحە یندا هاتوو کە سەودە (خوای لی رازی بی) رۆژی خۆی بە خشیوو بە عایشە (خوای لی رازی بی)، پە یامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) رۆژیکی بۆ عایشە و رۆژیکی بۆ سەودە دانا بوو.^۳

^۱ - موسلیم ئیخراجی کردوو (۱۴۴۲).

^۲ - بوخاری (۵۲۱۳) و موسلیم (۱۴۶۱) ئیخراجیان کردوو.

^۳ - بوخاری (۲۵۹۳) و موسلیم (۲۷۷۰) ئیخراجیان کردوو.

^۴ - بوخاری (۵۲۱۳) و موسلیم (۱۴۶۳) ئیخراجیان کردوو.

له سه حیحی موسلیمدا هاتوره، خیزانه کانی هه موو شه ویک له و ماله دا کۆده بوونه وه که نه و شه وه په یامبه ری خوای بۆ ده هات (صلی الله علیه وسلم).^۱

۱۴- په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) حه رامی کردوو ده که سی له گه ل نافرته تی سکپردا جووت بی بی که نه و سکی پر نه کردوو ده

سه لماوه له سه حیحی موسلیمدا: له فه رموو ده یه کی نه بو ده رداندا (خوای لی رازی بی) که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به لای نافرته تیکی سکپردا تیپه پر بوو له به رده م چوونه ژووره وه ی ختیه تیکدا، فه رموی: "لَعَلَّهُ یُرِیدُ أَنْ یُلِمَّ بِهَا"، واتا: وه ک دیاره نه یه وی له گه لی جووت بی. وتیان: به لی. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموی: "لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَلْعَنَهُ لَعْنًا یَدْخُلُ مَعَهُ قَبْرَهُ، کَیْفَ یُورَثُهُ، وَهُوَ لَا یَحِلُّ لَه؟" واتا: پیندا گریووم له وه ی نه فره تی لی بکه م، نه فره تییه ک له گه لیدا بیخه مه گۆره که یه وه، چۆن ده بیته خاوه ن نه و منداله ی ناو سکی نه و نافرته ته که هی نه و نییه، چۆن به کاریده هینی له کاتیکیدا بۆ نه و حه لال نییه؟

نه لعیربازی کوپی ساریه (خوای لی رازی بی) نه لی، په یامبه ری خوا حه رامی کردوو ده هیچ که سی له گه ل سه بایه یه کی سکپردا جووت بی تا وه کو کۆرپه که ی ده هینیته دونیا وه.^۲

^۱ - موسلیم شیخ راجی کړوو ده (۱۴۶۲).
^۲ - موسلیم شیخ راجی کړوو ده (۱۴۴۱).
^۳ - تومیزی شیخ راجی کړوو ده (۱۵۶۴).

۱۵- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی پیاوینک جاریه که ی نازاد بکات و نازاد بوونی بؤ بکاته ماره یی

له په یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه لماوه: که خوی سه فیه ی نازاد کردوه، نازادکردنی بؤ کردووه ته ماره یی، به نه نه س و ترا: چی بؤ کرده ماره یی؟
وتی: نازادکردنی بؤ کرده ماره یی.^۱

۱۶- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له دروستی نه و هاوسه رگرییه ی و دستاوه ته و هسه ر مؤنه ت

له سورننه ندا هاتووه: له نین عه باسه وه (خوای گوره له خوی و باوکی رازی بی) که جاریه یه کی کچ هات بؤلای په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) و باسیکرد که باوکی به شووی داوه و خوی پی په سه ند نییه و ناچاره، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه رپشکی کرد.^۲

۱۷- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له هاوشانیی له هاوسه رگرییدا

خوای گوره نه فه رموویت: ﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ الحجرات: ۱۳
، وانا: نه ی خه لکینه بیگومان نیمه دروستمان کردوون له نیر و مییه ک وه کردومانن به چنه د گه ل و هوزیکه وه تا یه کتری بناسن، به پاستی به پیزترینتان لای خوا نه و که سه تانه زیاتر له خوا ده ترسیت، بیگومان خوا زانا و ناگاداره.

^۱ - بوخاری نیخراچی کردووه (۴۲۰۱).

^۲ - نه بو داوود (۲۰۹۶) و نین ماجه (۱۸۷۵) نیخراچیان کردووه.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرمویہ تی: «لَا فَضْلَ لِعَرَبِيٍّ عَلَيَّ عَجْمِيٍّ، وَلَا لِعَجْمِيٍّ عَلَيَّ عَرَبِيٍّ، وَلَا لِأَبْيَضٍ عَلَيَّ أَسْوَدٍ. وَلَا لِأَسْوَدٍ عَلَيَّ أَبْيَضٍ إِلَّا بِالتَّقْوَى، النَّاسُ مِنْ أَدَمَ، وَأَدَمُ مِنْ تُرَابٍ»^۱، وانا: هیچ عہرہ بیک فہزل و گہوردہی بہ سہر عہ جہ میکدا نییہ و هیچ عہ جہ میکیش فہزل و گہوردہی بہ سہر عہرہ بیکدا نییہ، هیچ سپی پیستیک فہزلی بہ سہر رہ شپیتیکدا نییہ و هیچ رہ شپیتیکیش فہزل و گہوردہی بہ سہر سپیتیکدا نییہ نیلا بہ تہ قوا نہ بی، خہ لکیی لہ نادہ من و نادہ میش لہ خولہ.

ترمیزی لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) گنپراویہ تیہ وہ فرمویہ تی: «إِذَا جَاءَكُمْ مِنْ تَرْضُونَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَنْكِحُوهُ، إِلَّا تَفَعَّلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ»، قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنْ كَانَ فِيهِ؟ فَقَالَ إِذَا جَاءَكُمْ مِنْ تَرْضُونَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَنْكِحُوهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ^۲، وانا: ہہرکہ سی داوای ژنی لی کردن و لہ نایین و خورہ وشتی رازی بوون، ژنی پی بدہن، ٹہ گہر وا نہ کەن ٹہوہ لہ زہ و بییدا ناژاوہ و خراپہ بہ کی گہورہ دروست دہ بی. وتیان: ٹہی پہ یامبہری خوا ٹہ گہر شتیکی تیدا بی چی؟ سی جار فرموی: ہہرکہ سی داوای ژنی لی کردن و لہ نایین و خورہ وشتی رازی بوون، ژنی پی بدہن.

پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) زہینہ بی کچی جہ حشی قورہ شیی لہ زہیدی کورپی حاریسہی خزمہ تکاری خوی مارہ کرد، فاتیمہی کچی قہیسی فہری قورہ شیی لہ ٹوسامہی کورپی زہید مارہ کرد، خوشکی عہ بدولرہ حمانی کورپی عہ وفی لہ بیلالی کورپی رہ باح مارہ کرد.

ٹہوہی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بریاری لہ سہر داوہ، ٹہوہ نایین بہ بناغہی هاوشانیی دادہ نریت، هیچ نافرہ تیکی موسلمانی لہ بیتاوہ پٹک مارہ نہ کرد، هیچ داوینپاکیکی لہ پیاویکی داوین پیس مارہ نہ کرد.

^۱ - ٹہ حصہ ۲۸/۲۷۴ (۲۳۴۸۹).

^۲ - ترمیزی (۱۰۸۴) و نین ماجہ (۱۹۶۷) نیخرامیان کرہوہ.

۱۸- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌لاندنی بژارده بؤ نافره‌تیکی سه‌ربه‌ستکراو لای پیاوی کویله

له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه که به‌ریره نووسراوی له‌گه‌ل که سوکاری کردووه، هات بؤلای په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) داوای نووسراوی سه‌ربه‌ستی کرد. عانیسه(خوای لی رازی بی) وتی: نه‌گه‌ر خزم و که سوکارت چه‌زیان کرد نه‌وه نازادت ده‌که‌م و وه‌لانی تو بؤ من بی، نه‌وه نه‌تجاسی دده‌م. به‌ریره نه‌وه‌ی بؤ که سوکاری باس کرد و ره‌تیاں کرده‌وه و وتیاں ده‌بی وه‌لانی بؤ خوایان بی، بویه په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌عانیسه‌ی فرموو: "اَشْتَرِيهَا وَاشْتَرِي لِيَهُمُ الْوَلَاءَ فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ" ،واتا: بیکره و مه‌رجی وه‌لانیان بخه‌ره سه‌ر، وه‌لاء بؤ نه‌و که سه‌یه که نازادی ده‌کات.

پاشان وتاری بؤ خه‌لک دا و فرمووی: "مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ، مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ، قَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ، وَشَرَطُ اللَّهِ أَوْثَقُ، وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ" ،واتا: نه‌ره که سانیک چییانه کومه‌له مه‌رجیک داده‌نین که له‌قورثانی خوادا نییه، هرکه‌سی مه‌رجی دابنیت و له‌قورثاندا نه‌بی، نه‌وه به‌تاله، نه‌گه‌ر که سه‌که سه‌د مه‌رجیشی هه‌یه، نه‌وه بریاری خوا چه‌قتره، مه‌رجی خوا توکمه و به‌هیزتره، وه‌لاء بؤ که سیکه کویله که نازاد بکات.

پاشان په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌ریره‌ی سه‌ربه‌ست کرد لای میرده‌که‌ی بمینیته‌وه یان هه‌لیوه‌شینیته‌وه، به‌ریره خوی هه‌لبژارد، بویه پییغه‌رموو: "نه‌و میردی تو و باوکی کوره‌که‌ته". به‌ریره وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌مه فرمانه؟ فرمووی: "نه، به‌لکو تکایه". به‌ریره وتی: من پیویستم پی نییه^۱.

^۱ - بوخاری(۲۵۳۶) و موسلیم(۱۵۰۴) ئیخراجهان کردووه.

^۲ - بوخاری ئیخراجهی کردووه(۵۲۸۳).

پييفه رموو: "إِنَّ قَرَبِكَ فَلَا خِيَارَ لَكَ"^۱، واتا: نه گهر جيا بوونه وهت هه لېژارد، نه وه ماره بيت بۆ نبيه. فرمانی پيی کرد عیدده بکات و گۆشتی بکاته خیر. په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) لتي خوارد و فه رموو: "هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ"^۲، واتا: له سهر نه و سه ده قه پيويسته و بۆ نيمه ش دياريه.

۱۹- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ماره یی زور و که م، بریاردانی به دروستی هاوسه رگیری

له سه حیجی موسلیمدا سه لماوه له عایشه وه (خوای لی رازی بی) که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ هاوسه ره کانی خوی، پینجسه دره می کردو وه ته ماره بی.^۳

عومه ر(خوای لی رازی بی) نه لی: نازانم په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) هیچ خیزانیکي ماره کردبی و هیچ کچیکي به میرد دابی زیاتر له دوانزه ثوقیه. ترمیزی نه لی: فه رموو ده یه کی (حه سه ن سه حیجه)^۴. ثوقیه یه ک: دوانزه دره مه.

له سه حیجه یندا هاتووه: نافرته تیک هات بۆلای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتی: نه ی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) من وا خوّم به خشی به تو. زور مایه وه. پیاویک وتی: نه ی په یامبه ری خوا نه گهر تو ناته وی، له منی ماره بکه. په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) فه رموو: "هیچ شتیکت هه یه بوی بکه یته ماره بی؟" وتی: ته نیا نه م روپوشه م هه یه. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموو: "نه گهر روپوش و پوشته ماله که تی پی بده ی، بی روپوش داده نیشی،

^۱ - نه بو داوود شیخراچی کردووه (۲۲۳۶).

^۲ - بوخاری (۵۰۹۷) و موسلیم (۱۵۰۴) شیخراچیان کردووه.

^۳ - موسلیم شیخراچی کردووه (۱۴۲۶).

^۴ - ترمیزی (۱۱۱۴) شیخراچی کردووه.

شتیکی تری بو بهینه". کابرا وتی: هیچ شتیکی ترم نییه. په یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "نه‌گه‌ر نه‌نگوستیله‌یه‌کی ئاسنیش ده‌بی". کابرا گه‌را هیچی نه‌دۆزییه‌وه. په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "هیچ سوره‌تیکی قورئانت له‌بهره؟" وتی: به‌ئی، سوره‌تی فلان و فلان، ناوی سوره‌ته‌کانی هیتا. په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "ه‌ردووکتاتم له‌یه‌ک ماره کرد به‌و سوره‌تانه‌ی قورئان که له‌بهرت بو".^۱

ه‌رک‌سی وه‌های باس بکات، که ئو فهرموودانه‌ی ئیمه باسمان کرد تاییه‌تن به‌په یامبه‌ری خواوه(صلی الله علیه وسلم) یان ه‌لوه‌شاونه‌ته‌وه یان ته‌نیا کاری خه‌لکی مه‌دینه‌یه، نه‌وه قسه‌یه‌کی بی به‌لگه‌ی کردووه. سه‌عیدی کوپی موسه‌یبی گه‌وره‌ی تایبعینی مه‌دینه، کچه‌کی خۆی به‌شوو داوه له‌سه‌ر دوو دره‌م و که‌سی له‌وه‌دا به‌رپه‌رچی نه‌داوه‌ته‌وه، به‌لکو ئه‌ر کاره له‌کۆی چاکه و ریز و جوامیریه‌کانیدا باس کراون. عه‌بدولپه‌حمانی کوپی عه‌وف به‌ماره‌یی پینج دره‌م ژنی ماره کردووه، په یامبه‌ری خواش(صلی الله علیه وسلم) په‌سه‌ندی کردووه(ئیقرار).

۲۰- بریاری په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌نیوان دوو هاوسه‌ری ناکوکدا نه‌بو داوود له‌سووننه‌که‌یدا گتیراویه‌تییه‌وه له‌فهرمووده‌یه‌کی عاثیشه‌وه(خوای لی رازی بی) که چه‌بیبه‌ی کچی سه‌هل خیزانی سابتی کوپی قه‌یسی کوپی شه‌مماس بو، سابت لیدانی کرد و ه‌ندی شوینی شکاند، چه‌بیبه له‌دوای نوژی به‌یانی هات بۆلای په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم)، په یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بانگی سابتی کرد و فهرمووی: "حُدُّ بَعْضَ مَالِهَا وَفَارِقُهَا"، واتا: ه‌ندی له‌سه‌روه‌تی چه‌بیبه ببه و لئی جیابه‌ره‌وه. وتی: نه‌ی په یامبه‌ری خوا نه‌وه ده‌بی؟ فهرمووی:

^۱ بخاری(۵۰۲۹) و موسلم(۱۴۲۵) شیخ‌راجیان کردووه.

"بہ لئ"۔ وتی: من دوو باخم بہ مارہیی پی داوہ۔ پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: "خُدُّمًا وَفَارِقَهَا فَفَعَلَ"، واتا: ہہردوویکی وەرگرہ و لئی جیابہرہوہ۔ سابتیش نہوہی کرد^۱۔

خوای گہرہ بریاری داوہ لہ نئیوان دوو ہاوسہردا کہ ناکوکییان کہوتوہتہ نئیوانہوہ و فہرموویہتی: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَبْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ النساء: ۳۵، واتا: نہگہر ترسان لہ تیکچوونی نئیوانیان(ژن و میرد) نہوہ ناویژیوانتیک بنئین لہ خزمی پیاوہ کہ و ناویژیوانتیک لہ خزمی نافرہتہ کہ نہگہر(دوو ناویژیوانہ کہ) ناشتییان بویت خوا نئیوان ژن و میردہ کہ چاک دہکاتہوہ بہراستی خوا ہمیشہ زانا و ناگادارہ۔

۲۱- بریاری پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی خولعہوہ

لہسہحیحی بوخارییدا ہاتوہ لہ نئین عہباسہوہ(خوای گہرہ لہ خوئی و باوکی رازی بی) کہ ژنہکھی سابتی کوری قہیسی کوری شہمماس ہات بۆلای پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) و وتی: نہی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) سابتی کوری قہیس ہیچ عہیبیکی لی ناگرم لہ پرہوشت و ناییندارییدا، بہ لام من ناتوانم لہ گہ لیدا بزیم و نہ ترسم لہ دوائ موسلمان بروم بیپاوہرہبیم۔ پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: "تَرُدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ؟"، واتا: مارہییہکھی(باخہکھی) بۆ دہگپرتہوہ۔ وتی: بہ لئ۔

پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: "اقْبَلِ الْحَدِيثَ وَطَلَّقْهَا تَطْلِيقًا"^۲، واتا: مارہییہکھی(باخہکھی) وەرگرہ و تہ لاقی بدہ بہ یہک تہ لاق۔

^۱ نہبو داوود نیخراجی کردوہ(۲۲۲۸)۔

^۲ بوخاری نیخراجی کردوہ(۵۲۷۲)۔

سییه‌م: به‌شی ته‌لاق

باسکردنی بریاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌باردی ته‌لاقیه‌وه

۱- باسکردنی بریاری په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ته‌لاقی که‌سینک به‌گائته ته‌لاق بخوات، که‌سینک عه‌قلی له‌جیگه‌ی خوی نه‌بی، زورلیکراو، نه‌وه‌ی له‌ده‌روونی خویدا ته‌لاقی خواردی

له‌سووننه‌ندا هاتوو له‌فرموده‌یه‌کی نبین عه‌باسدا: «إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ عَنُ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنُّسْيَانَ وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ»، واتا: خوی گوره قه‌له‌می تاوانی مه‌لگرتوو له‌سه‌ر سی که‌سی نوممه‌ته‌که‌ی: که‌سینک به‌ه‌له‌ کاریک بکات، شتی له‌بیرچووبیته‌وه، زوری لیکرابی. بوخاری له‌سه‌حیحه‌که‌یدا باسی کردوو له‌عه‌لییه‌وه که به‌عومه‌ری وتوو: "ثابه نازانی تاوان مه‌لگیراوه له‌سه‌ر سی که‌س: شیت تاوه‌کو عه‌قلی بو ده‌گه‌رپته‌وه، مندالیک تاوه‌کو پیده‌گات، خه‌وتوویه‌ک تاوه‌کو به‌ناگادیته‌وه".

له‌سه‌حیحه‌دا هاتوو له‌په‌یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) فرمودیه‌تی: «إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَكَلِّمْ أَوْ تَعْمَلْ بِهِ»، واتا: خوی گوره له‌سه‌ر نوممه‌ته‌که‌م به‌تاوانی نانورسی که‌سینکیان له‌ده‌روونیدا شتیک دروست ده‌بی به‌ده‌م نایلی یان که‌نایکاته‌کرده‌وه.

نهم سووننه‌نانه نه‌وه له‌خو ده‌گرن، هه‌تا نه‌وه‌ی به‌زمان نه‌وتريت له‌ته‌لاق و نازادکردن و سویند و نه‌زر و هاوشیوه‌کانی تر، که‌سه‌که‌ ناچار نبین نه‌نجامی بدات، بو نه‌وانه نییه‌ت به‌س نییه، نه‌وه بوچوونی کورپه‌(جمهور).

^۱-نبین ماجه شیخراچی کردوو (۲۰۴۵).

^۲بوخاری پیش فرموده‌ی (۵۲۶۹) مرعه‌له‌تی کردوو و حاکم وه‌صلی کردوو (۴۲۹/۱) (۸۱۶۸) و به‌یه‌قبیش له‌السنن الکبری (۱۷۲۱-۱۵۹/۸).

^۳بوخاری (۶۶۶۱) و موسلم (۱۲۲) شیخراچیان کردوو.

نہینی بابہ تہ کہ، جیاوازی نیوان دوو کہ سہ، کہ سیئک وشہ کہ ئہ لی و پئی شارہ زایہ و بریارہ کہی نہ ویستووہ، کہ سیئکیش مہ بہستی وشہ کہ نییہ و واتاکہ شی نازانی، جا ئہ و پلہ یہی کہ خوا و پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) دایانناوہ، چوار پلہ یہ: یہ کہ م: مہ بہستی حوکمہ کہ نہ بی و بہ دہ میس نہ یلی.

دووہ م: مہ بہستی لہ فز و حوکمیشی نہ بی.

سییہ م: وشہ و لہ فزہ کہی مہ بہست بی نہ ک حوکمہ کہی.

چوارہ م: لہ فز و حوکمیشی مہ بہست بی.

دووانہ کہی سہرہ تا لہ غون و گرنگ دانانرین، بہ لام سییہ م و چوارہ م گرنگ دادہ نرین، لہ کوی ہموو دہق و حوکمہ کان ئہ وہ بہ دہستہاتووہ.

بہش

سہ بارہ تہ تہ لاقی کہ سی سہر خوش، بہ دروست لہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) ہاتووہ کہ فرمانی داوہ بونی دہمی کہ سی بکری کاتیک دان بہ وہ دا دہنی داوینپسیی کردووہ، بہ وہ دانپیدانانہ کہی و ہر دہ گیردی یان نہ.

لہ سہ حیجی بوخاریدا ہاتووہ لہ چیرۆکی حہ مزہ دا کاتیک دوو وشترہ کہی عہلیی سہربری، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ہات و لہ سہر سہری راوہ ستا و سہر زہ نشتی کرد، تہ ماشایہ کی پہ یامبہری خوای کرد کاتیک سہر خوش بوو وتی: ئیوہ تہ نیا کویلہ ی باو کمن. پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) گہ پایہ وہ^۱.

ئہ و قسہ یہی کہ ئہ و کردی، سہر خوش نہ بووایہ، دہ بووہ ہلگہ پانہ وہ و ببیاوہ پری، حہ مزہ لہ سہر ئہ و قسہ یہ سزا نہ درا.

^۱ - بوخاری (۳۰۹۱) و موسلم (۱۹۷۹) نیخراجیان کردووہ.

بەدروست لە عوسمانی کوپی عەفانەو (خوای لی رازی بی) هاتوو: شیت و سەرخۆش، تەلاقیان بە دەست نییە^۱.

بەش

سەبارەت بە تەلاقانی کاتی توورەیی، ئەو لە عاتیشەو (خوای لی رازی بی) ئەلی: گویم لە پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ئەیفەرموو: «لَا طَلَّاقَ وَلَا عِتَاقَ فِي إِغْلَاقٍ»^۲، واتا: لە کاتی توورەییدا تەلاق و ئازادکردن نییە. سی جۆر توورەبوون هەیە:

یەکەم: ئەو هی عەقل لە مێشکدا ناهێلی، بی هیچ ناکۆکییەک ئەم تەلاقە ناکەوێت. دووهم: توورەبوونیکی ئاسایی، ئەمە دەکەوێت.

سێیەم: کە سەکە توورەییەکی توندی گرتوو بەلام ئەو نییە تەواوی عەقڵی پێو ئەهێشتی، بەلام کە توورەییەکی دادەمرکێتەو پەشیمانیی دەکێشی، ئەم جۆرە جیی تێرامانە و لەم حالەتەدا کەوتنی بەهیز دانانرێت، خواش زاننارە.

۲- بڕیاری پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لە تەلاقی پێش هاوسەرگیری

لەسووننەدا هاتوو لە فەرموودەییەکی عەمری کوپی شووعەیبەو ئەویش لە باوکیەو ئەویش لە باپیرەو ئەلی: پەيامبەری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فەرمووی: «لَا تَنْزِرُ لِابْنِ آدَمَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ، وَلَا عِتْقَ لَهُ فِيمَا لَا يَمْلِكُ، وَلَا طَلَّاقَ لَهُ فِيمَا لَا يَمْلِكُ»^۳، واتا: مەرفۆ ئەزری لە سەر نییە لەشتیک کە نییەتی، ئازادکردنی کۆیلە لە سەر کە سێک نییە کۆیلە نییە، تەلاقی کە سێک ناکەوی کە ژنی نییە.

^۱بوخاری بەجەزەو موعەلەلی ناناو پێش فەرموودە (۵۲۶۹) و ئیبن ئەبی شەیبە رەسلی کردوو (گەیانووینی) ۷/۴ (۱۷۹۰۸).

^۲ئەبو داوود (۲۱۹۳) و ئیبن ماجە (۲۰۴۶) ئیخراجیان کردوو.

^۳ئەبو داوود (۲۱۹۳) و ئیبن ماجە (۲۰۴۶) ئیخراجیان کردوو.

لہ سووننہ نی ٹیبن ماجہ دا لہ میسورہ ری کورپی مہ خرمہ وہ (خوای لی رازی بی) نہ لی: پہ یامبہ ری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فرموی: «لَا طَّلَاقَ قَبْلَ النُّكَاحِ، وَلَا عِتْقَ قَبْلَ مَلِكٍ»^۱، واتا: لہ پیش ہاوسہ رگی ری تہ لاق بوونی نییہ (ناکہ وی)، لہ پیش خواہنداری کردنی کویلہ، نازاد کردنی کویلہ بوونی نییہ.

۳- جوکمی پہ یامبہ ری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ حہ رام کردنی تہ لاقی نافرہ تی لہ سوورپی مانگانہ دا بی، یان نیفاس و نہ وہی لہ دوای پاکبوونہ وہ لہ سوورپی مانگانہ میردہ کہی لہ گہ لیدا جووت بووی، حہ رام کردنی سی تہ لاقہ لہ یہ ک کاتدا

لہ سہ حیچہ یندا ہاتوہ کہ ٹیبن عومہر (خوای گہ ورہ لہ خوی و باوکی رازی بی) لہ سہ ردمی پہ یامبہ ری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ژنہ کہی تہ لاق دا لہ کاتی کدا لہ سوورپی مانگانہ دا بوو، عومہری کورپی خہ تاب (خوای لی رازی بی) بو نہ وہ پرسیری لہ پہ یامبہ ری خوا کرد (صلی اللہ علیہ وسلم)، پہ یامبہ ریش (صلی اللہ علیہ وسلم) فرموی: "مُرُهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهَرَ ثُمَّ تَحِيضَ، ثُمَّ تَطْهَرَ، ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدَ ذَلِكَ، وَإِنْ شَاءَ يُطَلِّقُ قَبْلَ أَنْ يَمْسَ، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ"^۲، واتا: فرمانی پی بکہ ژنہ کہی بگیڑیتہ وہ لای خوی، ہہ تا لہ سوورپی مانگانہ پاک دہ بیٹہ وہ پاشان دہ کہ ویتہ سوورپی مانگانہ وہ پاشان پاک دہ بیٹہ وہ، ٹینجا نہ گہر بیہ وی تہ لاقی نادات و لای خوی نہ بیٹلیتہ وہ یان بیہ وی پیش جووت بوون لہ گہ لیدا تہ لاقی بدات، نہ وہ نہ و عیددہ یہ کہ خوای گہ ورہ دایناوہ نافرہ تی تیدا تہ لاق بدریت.

^۱ - تہ بو داوود (۲۱۹۰) و ٹیبن ماجہ (۱۱۸۱) ٹیخراجیان کردوہ، پنچینہ کہی لہ سہ حیچی موسلمینا بہ (۱۶۴۱).

^۲ - برخاری (۵۲۵۱) و موسلمیم (۱۴۷۱) ٹیخراجیان کردوہ.

لای موسلیمیش هاتووہ: «مُرُهُ قَلْبُ رَاجِعِهَا، ثُمَّ لِيُطْلَقَهَا طَاهِرًا أَوْ حَامِلًا»^۱، واتا: فرمانی بی بکه بیگنریتته وه پاشان له پاکبوونه وه یان سکپرییدا ته لاقی بدات.

له له فریکدا هاتووہ: له نئین عومره وه (خوای گه وره له خووی و باوکی رازی بی) نه لی: عه بدوالله ی کوری عومر ژنه که ی له کاتی سووپی مانگاندا ته لاق دا، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) گنرپایه وه بو ی^۲.

ئه م برپاره نه وه له خو ده گریت که ته لاق چوار جوره: دوو جووری حه لاله و دوو جووری حه رامه.

دوو جووری حه لال نه مانه ن: نه وه یه پیاوئیک ژنه که ی ته لاق بدات له کاتی پاکبوونه وه له سووپی مانگاندا و له دوای پاکبوونه وه له گه لیدا جووت نه بووی، یان نه وه ی له کاتی سکپرییدا ته لاقی بدات و سکپرییه که ی روون بی.

دوو جوره حه رامه که ش نه مانه ن: له کاتی سووپی مانگاندا ته لاقی بدات، یان له دوای پاکبوونه وه یه ک له سووپی مانگاندا ته لاقی بدات که له گه لیدا جووت بووی.

ئه مه له ته لاقدان ی نافرته تیک میترده که ی له گه لیدا جووت بووی، به لام بو نافرته تیک که میترده که ی نه چوو بیته لایه وه، جائیزه له سووپی مانگاندا و پاکبوونه وه شدا ته لاق بدریت هه روه ک خوای گه وره نه فه رموویت: ﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ

تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً﴾ البقرة: ۲۳۶، واتا: گوناختان له سه ر نیه نه که ر ژنانیک ته لاق بدن که هیشتا نه چووینه لایان یا ماره بیبتان بو دانه نابن.

له سووننه نی نه سائی و که سی تردا هاتووہ له فه رموویده یه کی مه حمودی کوری له بیده وه نه لی: هه وال درا به په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی پیاوئیک ژنه که ی به سی ته لاقه ته لاق دا وه له یه ک کاتدا، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)

^۱ - موسلیم شیخراجی کر دووه (۵/۱۴۷۱) شیخراجی کر دووه.

^۲ - نه بو داوود شیخراجی کر دووه (۲/۱۸۵).

به توورده بیه وه هه لسا به سه ر پی و فه رموی: "أُلْعَبُ بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَنَا بَيْنَ
أَظْهَرِكُمْ؟! "، و اتا: یاری به په رتووی خوا ده که ن له کاتیکدا من له نیوتاندام؟! هه تا
ئه وه ی پیاوئیک هه لسا و تی: ئه ی په یامبه ری خوا ئه و پیاو ه بکوژم؟^۱
له سه حیحه یندا هاتوو ه له ئین عومه ره وه (خوا له خوی و باوکی رازی بی) که
پرسیاری لیکراوه له باره ی ته لاقه وه، ئه ویش و توویه تی: تو یه ک جار یان دوو جار
ژنه که تت ته لاق داوه، چونکه په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئاوه ها فرمانی
پیکردووم، ئه گه ر سی ته لاقه ت داوه، ئه وه له تو حه رام ده بی تاوه کو میرد ده کات
به پیاوئیکی تر، سه ریچی خوی گه وره ت کردوو ه له وه ی له باره ی ته لاقدانی
خیزانه که ته وه فرمانی پیکردوی.^۲

ئه م ده قانه ئه وه له خۆده گرت، دوو جوړ ئافره تی ته لاق دراو هه یه: یه کیکیان
له دوا ی پاکبوونه وه له سووپی مانگانه جووتبوونی له گه ئدا ئه نجام دراوه، یه کیکی
تریان له گه ئیدا ئه نجام نه دراوه، بو هه ردو جوړ، جائیز نییه به یه کجار سی ته لاقه
بدرین. له باره ی جوړی حه رامه وه جیاوازی هه یه.

۴- په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بریاری داوه ئه گه ر ئافره تیک سی
ته لاقه درابی، بو پیاو ی یه که می جه لال نابی تاوه کو میرد به پیاوئیکی تر
نه کات و پیاو ی دووم له گه ئیدا جووت نه بی

له سه حیحه یندا سه لماوه له عانیشه وه (خوی لی رازی بی) که ژنه که ی ره فاعه ی
ئه لقوره زی هات بۆلای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و تی: ئه ی په یامبه ری
خوا، ره فاعه سی ته لاقه ی داوم، له دوا ی ئه و میردم کرد به عه بدولپر حمانی کوپی
زوبهیری ئه لقوره زی، ئه ندای نیرینه ی وه ک چمکی کراس خاوه. په یامبه ری

^۱- نه سانی ئیخراجی کردوو (۳۴۰۱).

^۲- بوخاری (۵۳۳۳) و موسلیم (۱۴۷۱) ئیخراجیان کردوو.

خو(صلی الله علیه وسلم) فرمودی: "لَعَلَّكَ تُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ. لَأَ، حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ"، وانا: وهك نه وهى نه ته وى بگه پيسته وه لای ره فاعه نا، تاره كو چيز له يه كتر ببين.

۵- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه ره پشک کردنى خیزانه کانی، له گه لیدا به یینه وه یان لیبی جیابینه وه

له سه حیحه یندا سه لماوه له عانیسه وه (خوای لی رازی بی) نه لی: کاتی فرمان کرا به په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) هاوسه ره کانی سه ره پشک بکات، له منه وه ده سته پیگرد و فرمودی: "إِنِّي نَاكِرٌ لِكَ امْرَأٍ، فَلَا عَلَيْكَ إِلَّا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوِيكَ"، وانا: من شتیکت بق باس ده که م، پیویست ناکات له وه لامی خوتدا په له بکه ی تاوه کو پرس به دایک و باوکت ده که یث. نه شیزانی که دایک و باوکت فرمانم پی ناکه ن لیبی جیابمه وه، پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّبِيُّ قُلًا لَازِوَجِكَ إِن كُنْتِ كُنْتِ تَرْضِينَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيْنَتَهَا فَفَعَالِيكَ أُمَّتَعَنَّ وَأُسْرِحَنَّ سَرَلًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَلَئِنْ كُنْتِ تَرْضِينَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾﴾ الاحزاب: ۲۸ - ۲۹، وانا: نه ی پیغمبه ر (صلی الله علیه وسلم) به خیزانه کانت بللی نه گه ر نیوه ژبانی دنیا و پاراوه ی نه وتان ده ویت ده ی مه مووتان وه رن موعه تان پی بده م (موعه پاره و شتومه کیکه ده دریته نافرته ی ته لاقدر او) وه ته لاقتان بده م به ته لاق دانیکی چاک و بی زیان. وه نه گه ر نیوه خواو پیغمبه ره که ی و پاداشتی پوزی دواپیتان ده ویت نه وه بیگومان خوا ناماده ی کردوه بق چاکه کاران له نیوه پاداشتیکی گه وره.

^۱ - بوخاری (۵۲۶۰) و موسلم (۱۴۳۳) تیشراجیان کردوه.

منیش وتم: له مه دا فرمان له دايك و باوكم وه ريگرم؟! من خوا و په يامبه ر و ناخيره تم ده وي. عائيشه نه لى: پاشان هاوسه ره كاني ديكه ي په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) هه مان شتى منيان كرد و هيچ كه سيكيان ته لاقى هه لته بژارد^۱.

۶- بريارى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) كه له نيوان خوى و په روهر دگاري دا هه بوو سه باره ت به جاريه و هاوسه ره كاني

خوای گه وره نه فه رموويت: ﴿يَأْتِيهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْنِي مَرْضَاتَ أَرْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۱) قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحْلَةَ أَيْمَانِكُمْ ﴿التَّحْرِيمُ: ۱- ۲، واتا: نه ي پينغه مبه ر (صلى الله عليه وسلم) بوچى شتيك له خوت حه رام ده كه يت كه خوا بو ي حه لال كر دويت (مه به ست پتي خاتوو ماريه بو) تو ره زامه ندى ژنه كانت ده وي له كاتيكا خوا ليخوشبوو و ميهره بانه. بيگومان خوا داي ناوه بو تان هه لوه شانده نه وه ي سوينده كه تان، خوا پشتيوان و دوستى نيوه يه وه نه و زانا و كار دروسته.

له سه حيحه يندا سه لماوه كه په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) له مالى زهينه بي كچى جهش هه نگويني خواردووه، عائيشه و حه فسه وه هايان ليكردووه بفه رمووي: جاريكى تر له وي ناخوم^۲.

له سووننه ني نه سائي دا هاتووه له نه نه سه وه (خوای لي رازي بي): په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) جاريه يه كي هه بوو ده چوو لايه وه، عائيشه و حه فسه وازيان لي نه هيتا تاوه كو له خوى حه رام كرد، بو يه خوای گه وره نه و نايه ته ي دابه زاند^۳.

^۱- بوخارى (۵۲۶۲) و مرسلیم (۱۴۷۷) ئيخرا جيان كر دوه.

^۲- بوخارى (۴۹۱۲) و مرسلیم (۱۴۷۴) ئيخرا جيان كر دوه.

^۳- نه سائي ئيخرا جى كر دوه (۲۹۵۹).

له سه حیجی موسلیمدا هاتوو له ئیبن عه باسه وه (خوای لی رازی بی) نه لی: نه گه ر پیاوئیک ژنه که ی خۆی له خۆی حه رام کرد، نه وه سوینده و با که فارهی سوینده که ی بدات، چونکه په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) بو ئیوه پینشهنگی جوانه^۱.

۷- بریاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باری پیاوئیک به ژنه که ی بلی: بگه ره وه لای که سوکارت

له سه حیجی بوخاریدا سه لماوه که کچی نه لجون کاتیک په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) چوو له یه وه و ویستی لی نزیکیته وه، وتی: به خوا په نات پی ده گرم. په یامبهر (صلی الله علیه وسلم) یش فه رمووی: "عُدَّتْ بِعَظِيمٍ، الْحَقِي بِأَهْلِكَ"، واتا: په نات به خوای گه وره گرت، بگه پریره وه لای که سوکارت.

خه لکی له وه دا جیاوازیبونه، کومه ئیک وتوویانه: نه وه ته لاقدان نییه، جا نییه تی ته لاقی ه بی یان نه، نه وه قسه ی زاهیرییه کانه.

کۆپای زانایانیش (جمهور) له نیویاندا چوار پینشه واکه و نه وانی تر نه وه یه: به لکو نه وه وشه و بیژه یه کی ته لاقه نه گه ر که سه که نییه تی ته لاقی ه بی به وتنی.

له سه حیجی بوخاریدا سه لماوه که باوکمان ئیسماعیلی کۆپی ئیبراهیم ژنه که ی ته لاق دا کاتیک ئیبراهیم به ژنه که ی ئیسماعیلی کۆپی وتبوو: به ئیسماعیل بلی: با ده رگای حه وشه بگۆریت. ئیسماعیل وتی: تو ده رگا که ی، نه وه فرمانی پیکردووم لیت جیا بیمه وه، خۆت بگه یه نه به که سوکارت^۲.

^۱ - بوخاری (۱۹۱۱) و موسلیم (۱۴۷۲) ئیخراجهیان کردوو.

^۲ - بوخاری ئیخراجهی کردوو (۵۲۵).

^۳ - بوخاری ئیخراجهی کردوو (۳۳۶).

ئەو بېژەيه يەكئىكە لەو بېژەببىانەى لەسەردەمى نەفامى و ئىسلامدا وتراوه و دەوترىت، پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) نەيگۆرپىن، بەلكو هيشتنىه وه و هاوولانىشى تەلاقىان پى داوه، بۆ ئىمەش پىشەنگن.

خوای گەوره باسى تەلاقى کردووه، لەفزی بۆ دەستنىشان نەکردووه، زانیویتی خەلك شتانىك بەکاردهیتن تەلاقىان پى مەبەسته، جا هەر بېژەيهك بۆیان بووه نەرىت، بەبەکارهیتانی لەگەل نىبەتدا تەلاق دەکەوێت.

۸- بربارى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لەبارەى زىهار و روونکردنەوى ئەوهى خوای گەوره تىابیدا دايبەزاندووه، واتای ئەو گەرانندنەوهى شەكە قارەت و اجیب دەکات

خوای گەوره فەرموویەتی: ﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾﴾ المجادلة: ۲ - ۴، واتا: ئەوانەتان كە (ظهار) دەكەن لەگەل ژنەكانیاندا(بئیان دەلێن وەك دایكمان وان) ئەوانە دایكى ئیوه نین، دایكى ئەوان هەر ئەو ژنانەن كە ئەوانیان لى بووه وە بئىگومان ئەوانە گوفتارىكى خرابى ناپەسەند دەلێن و درۆ دەكەن وە بەپاستى خوا لىخوشبوو و لىبووردهيه.

نهوانه‌ی (ظهار) ده‌کن له‌گه‌ل هاوسه‌ره‌کانیان له‌پاشان په‌شیمان ده‌بڼه‌وه و (ده‌یان‌ه‌وینت بچنه لایان) له‌وه‌ی که ووتویانه (واته خیرا ته‌لاقیان نادن) نه‌وه پټویسته به‌نده‌یه‌ک نازاد بکن له‌پیش نه‌وه‌ی به‌یه‌ک بگن (و بچنه لایان) نه‌م که‌فاره‌ته‌ی (که له‌سهرتان پټویست کراوه) ناموزگاری ده‌کرین پټی وه خوا شاره‌زا و ناگاداره به‌وه‌ی که ده‌یکه‌ن .

نه‌مجا نه‌گه‌ر یه‌کټک (به‌نده‌ی) ده‌ست نه‌که‌وت نه‌وه با دوو مانگ له‌سهریه‌ک به‌پوژوو بیت پیش نه‌وه‌ی بچنه لای یه‌ک، نه‌گه‌ر یه‌کټک نه‌یتوانی (دوو مانگ به‌پوژوو بیت) نه‌وه با نانی شه‌ست هه‌ژار بدات، نه‌وه (که‌فاره‌تانه که له‌سهرتان پټویست کراوه) بټو نه‌وه‌یه باوه‌ر بگن به‌خوا و پیغمبهری خوا (ملکه‌چی فه‌رمانی خوا و پیغمبهری خوا بن) وه نه‌وانه سنووری خوان وه بټو بی باوه‌ران هه‌یه سزای سه‌خت.

عائیشه نه‌لی: سوپاس بټو نه‌وه‌ی که هه‌موو ده‌نگه‌کان ده‌بیستی، خه‌وله‌ی کچی مالیکی کورپی سه‌علبه به‌گازنده و شه‌کواوه هات بټولای په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) منیش له‌شانه‌وه‌ی ژورده‌که بووم و هه‌ندی له‌سه‌کانیم گوی لی نه‌بوو که ده‌بیوت، که‌چی خوی گه‌وره نه‌وه‌ی تانه‌ی دابه‌زاند.

۹- بریاری په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌سویند خواردن له‌نزیک نه‌که‌وتنه‌وه‌ی خیزان (ایلاء)

له‌سه‌حیحی بوخاریدا سه‌لماوه له‌په‌یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) نه‌لی: په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) سویندی خوارد له‌هه‌ندی له‌خیزانه‌کانی دووربگری، له‌ژوریک سهره‌وه‌ی مالی خوی بټو بیست و تو شه‌و مایه‌وه، پاشان دابه‌زی، وتیان: نه‌ی په‌یامبهری خوا تو سویندت خوارد یه‌ک مانگ نزیک

^۱ - نه‌سائی (۲۱۶۰) و نین ماجه (۱۸۸) نیشراچیان کریوه.

خیزانه کانت نه که ویته وه! فهرمووی: "نه م مانگه بیست و تو روزه"، خوی گه وره
 فهرمووی تی: ﴿لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾
 البقرة: ۲۲۶، واتا: بۆ نه وانه هه یه سویند ده خون له گه ل ژنه کانیاں
 دروست نه بن چاوه پوانی چوار مانگ بکن نه مجا نه گه ر گه پانه وه (بۆ لای ژنه کانیاں)
 نه و خوا لیخو شبوو میهره بانه.

الإیلاء له پووی زمانه وانیه وه: واتا: سویند خواردنی خۆبه دوورگرتن، به لام له پووی
 شهرعه وه تاییه ت بووه به سویند خواردنی که سیک له جووت نه بوون له گه ل
 هاوسه ره که ی، خوی گه وره بۆ نه مه چوار مانگی داناوه، نه گه ر چوار مانگه که
 تیپه پوو ده بی فیدی ه سوینده که ی بدات یان ژنه که ی ته لاق بدات. له عه لی و ئین
 عه باسه وه به ناویانگه که نه م کاره له حاله تی تووره بووندا روو ده دات نه ک رازی بوون،
 هه روک له حاله تی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له گه ل خیزانه کانیدا رووی
 دا، زاهیری قورئانیش له گه ل جمهوردایه.

۱۰- حوکمی په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی لیعان

خوی گه وره نه فهرموویت: ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ اِلَّا اَنْفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ اَحَدِهِمْ
 اَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٦﴾ وَالْخَمِيْسَةُ اَنْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ
 ﴿٧﴾ وَيَدْرُؤُاْ عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٨﴾ وَالْخَمِيْسَةُ اَنْ
 غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٩﴾﴾ الفور: ۶ - ۹، واتا: نه و (پیاوانه ی) بوهتان بۆ
 خیزانه کانیاں ده که ن وه بیجگه له خویان هیچ شایه تیکیان نیه نه وه شایه تیدانی هه ریه ک
 له وانه (به م جزره یه) که چوار سویند به خوا بخوات که بیگومان نه و له راستگو یانه (که

^۱ - یوخاری شیخراچی کریمووه (۵۲۸۹).

ده لیت خیزانه که م بینووه زینای کردووه). وه له پینجه م جاردا بلی نه فره‌تی خوا له‌سه‌ر نهو بی نه‌گر درۆزن بیت نهو نافرته‌ش (که تارانبار کراوه له‌لایه‌ن می‌رده‌که‌یه‌وه) سزای (زینای) له‌سه‌ر لاده‌بات به‌مه‌ی که چوار جار سویند به‌خوا بخوات که می‌رده‌که‌ی له‌درۆزانه (درۆ ده‌کات). وه له‌پینجه م جاردا (بلیت) خه‌شمی خوای له‌سه‌ر بیت نه‌گر می‌رده‌که‌ی له‌راستگویان بیت.

له‌سه‌حیحی موسلیمدا هاتوره له‌فرموده‌یه‌کی ئیبن عومه‌روه که فلانی کورپی فه‌لان وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا، نه‌گر یه‌کی له‌ئیمه‌ بینو خیزانه‌که‌ی به‌دپه‌وشتیی ده‌کات چی بکات؟ نه‌گر باسی بکات، شتیکی گه‌وره و گرانه، ناخو نه‌کری بی‌ده‌نگی له‌سه‌ر بکریت؟ په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) بی‌ده‌نگ بوو وه‌لامی نه‌دایه‌وه، دواتر هاتوه لای په‌یامبه‌ر (صلی الله علیه وسلم) وتی: نه‌وه‌ی له‌تۆم پرسی، له‌خۆمدا رووی داوه و گیرۆده‌ی هاتووم، بۆیه خوای گه‌وره نه‌و نایه‌تانه‌ی دابه‌زاند که له‌سه‌روه ناماژه‌مان پی کردووه، بۆی خوینده‌وه و نامۆزگاری کرد و بیربخسته‌وه که سزای دنیا ناسانتره به‌راورد به‌سزای ناخیره‌ت. وتی: نه، سویند به‌و که‌سه‌ی تۆی به‌حَق ناردووه درۆ له‌سه‌ر ژنه‌که‌م ناکه‌م، پاشان نافرته‌که‌ی بانگکرد و نامۆزگاری کرد و بیری خسته‌وه و ه‌والی پی دا که سزای دنیا ناسانتره له‌سزای ناخیره‌ت. ژنه‌که‌ وتی: نه سویند به‌و که‌سه‌ی تۆی به‌حَق ناردووه درۆ ده‌کات، بۆیه به‌پیاوه‌که دستپیکرد، چوار شایه‌تیی دا به‌خوای گه‌وره که له‌و قسه‌یه‌دا راستگویه و له‌چواره‌مدا وتی نه‌فره‌تی خوای له‌سه‌ر بی نه‌گر درۆ بکات. پاشان به‌ژنه‌که شایه‌تیی دا و چوار جار خوای کرد به‌شایه‌ت که پیاوه‌که درۆ ده‌کات، له‌پینجه‌مدا به‌وه‌ی نه‌فره‌تی خوای له‌سه‌ری که پیاوه‌که راست بکات، پاشان له‌یه‌کی جیا‌کردنه‌وه¹.

¹ - بوخاری (۷۷۸) و موسلیم (۱۴۹۳) ئیخراجیان کردووه.

لہ سے حیچہ پیدا ہاتوہ کہ پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) بہ و ژن و پیاوہی فرمووہ: "حِسَابُكُمْ عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمْ كَاذِبٌ، لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا"، و اتا: لیپرسینہ و ہتان لای خواہی نہ گہر یہ کیکتان درؤ بکات، ہیچ شتیکیشت بہ سہریہ وہ نیہ. کابرا وتی: ئەئ پیامبہری خوا چی شتیکم بۆ ههیه؟ فرمووی: "لَا مَالَ لَكَ، إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا، وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ أَبْعَدُ لَكَ مِنْهَا"، و اتا: ہیچ پارہ و مارہییہکت لہ سہری نیہ، ئەگہر تو راستگویی لہ سویندہت، ئەوہ ئەو مارہییہی داوتہ بۆ ئەوہیہ کہ داوینیت بۆ حەلال بوو، ئەگہر درؤشت کردبی، ئەوہ دوورترہ لہ وہی لیتی و ہریگردری بۆ تو.

لہ لہ فزیکدا بۆ ہر دووکیان: پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) دوو ژن و پیای نی فرہت لہ یہ ککری لہ یہ ک جیا کردہ وہ و فرمووی: "وَاللَّهِ إِنْ أَحَدُكُمْ كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمْ تَائِبٌ؟"، و اتا: سویند بہ خوا یہ کیکتان درؤ دہکات، کہستان ہہیہ تہ وہ بکات؟

لہ بارہی ژن و میردیکی لہ و جوڑوہ ہاتوہ: لہ سہردہمی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) پیاوٹک ژنہ کہی لیعان کرد، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ہر دووکیانی لہ یہ ک جیا کردہ وہ و کورہ کہی بہ دایکہ کہی دا^۱.

۱۱- بریاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بابہت گہرانہ وہی رچہ ئەکی مندال بۆ باوک ئەگہر رەنگی لہ گەل باوکیدا جیاواز بی

سہ لماوہ لہ سہ حیچہ پیدا کہ پیاوٹک پتی وتوہ: ژنہ کہم مندالیکی رەشی بوہ - وەك ئەوہی رەتیبکاتہ وہ لہ خوی بی - پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)

^۱ - بوخاری (۵۳۱۲) و موسلیم (۱۴۹۳) شیخراجیان کردوہ.

^۲ - بوخاری (۴۷۴۷) و موسلیم (۱۴۹۳) شیخراجیان کردوہ.

^۳ - بوخاری شیخراجی کردوہ (۵۳۱۵).

فهرمووی: "وشترت ههیه؟" وتی: بهئی. فهرمووی: "رهنگی وشتره کهت چۆنه؟" وتی: رهنگی سووره. فهرمووی: "خۆله میثیبی تیدایه؟" وتی: بهئی. په یامبههری خوا (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: "وهذا لعله أن يكون نزع عرق"، واتا: نه کری نه م مندا لهش بۆ رهنگ و سرووشتی ره چه له کی بگه ریتته وه و نه و رهنگی تیدا هه بی.

۱۲- بریاری په یامبههه (صلی الله علیه وسلم) بهوهی مندا له به رهه می جیگه و خهوتنه و سه بارهت بهوهی له دوای مردنی باوکی، خراوته سه ر ناوی باوکی له سه حیچه یندا سه لماوه له فهرمووده یه کی عانیشه دا (خوای لی رازی بی) نه لی: سه عدی کوپی نه بو وه قاس و عه بدی کوپی زه معه له باره ی کوپیک که وتنه نا کوکیه وه، سه عد وتی: نه ی په یامبههری خوا، نه مه برازاهه، کوپی عوتبه ی کوپی نه بو وه قاسه پیی وتووم که کوپیتی، پروانه شیوه ی. عه بدی کوپی زه معه ش وتی: نه ی په یامبههری خوا نه مه برازاهه، کوپی جیگه ی باوکه، په یامبههری خواش (صلی الله علیه وسلم) ته ماشای کرد بینی روون هارشیوه ی عوتبه یه، بۆیه فهرمووی: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ بْنِ زَمْعَةَ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةَ"، واتا: به شی تۆیه نه ی عه بدی کوپی زه معه، مندا له به رهه می جووتبوونی شه رعیه و داوینپیسیش شه ره زاری بۆ ده مینیتته وه، تۆش نه ی سه وده له به رانههری خۆت داپۆشه و حیجاب بکه. سه وده هیه کات نه و برایه ی نه بینیبوو.

— بوخاری (۵۲۰۵) و موسلیم (۱۵۰۰) شیخراجیان کردوو.

— بوخاری (۲۲۱۸) و موسلیم (۱۴۵۷) شیخراجیان کردوو.

۱۲- بریاری په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی نه‌وی کي مافداره به‌دایه‌نی کردنی مندال

نه‌بو داوود له سووننه‌که‌یدا گټراو په‌تیه‌وه له‌فرموده‌یه‌کی عه‌مری کوری شوعه‌یبه‌وه نه‌ویش له‌باوکیه‌وه نه‌ویش له‌باپیره‌یه‌وه عه‌بدوالله‌ی کوری عه‌مری کوری عاس: ((ثافره‌تیک وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا، نه‌م کوره‌م له‌سکی مندا بووه، مه‌مکم شیری پی داوه و ژیان‌دوویه‌تی و کوشی من پاراستوویه‌تی، باوکی ته‌لاقی داوم و نه‌یه‌وی له‌ منی بسیتی، په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "أَنْتِ أَحَقُّ بِهٖ مَا لَمْ تُنْكِحِي" ،واتا: هه‌تا نه‌وکاته‌ی می‌ردت نه‌کردووه‌ته‌وه، تو پی مافدارتری.

له‌به‌رائی کوری عازبه‌وه نه‌لی: "عه‌لی و جه‌عفر و زه‌ید سه‌باره‌ت به‌کچی حه‌مزه‌ که‌وتنه‌ نا‌کوکیه‌وه. عه‌لی وتی: کچی مامه‌و من پی مافدارترم. جه‌عفر وتی: کچی مامه‌و (پوره‌که‌شی) خوشکی دایکی خیزانمه. زه‌ید وتی: برازاهه، به‌لام په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) خسته‌ی لای پوره‌که‌ی (خوشکی دایکی) و فرمووی: "الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ" ،واتا: خوشکی دایک له‌جی دایکه.

خاوه‌نانی سووننه‌ن له‌نه‌بو هوره‌یره‌وه گټراویانه‌ته‌وه (ثافره‌تیک هات و وتی: نه‌ی په‌یامبه‌ری خوا، می‌رده‌که‌م ده‌یه‌وی کوره‌که‌م لی ببات، ناوی پی داوم له‌بیری نه‌بی عه‌نبه و سوودی پی که‌یان‌دووم. په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "اسْتَهْمَا عَلَيْهِ" ،واتا: تیروپشکی له‌سه‌ر بکه‌ن. می‌ردی ژنه‌که‌ وتی: کي له‌باره‌ی کوره‌که‌مه‌وه مپو مشتم بکات؟ په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرمووی: "هَذَا أَبُوكَ وَهَذِهِ أُمُّكَ، وَخَذُ بِيَدِ أُيْهِمَا شَبْتٌ" ،واتا: نه‌مه‌ باوکت و نه‌مه‌ش

^۱ - نه‌بو داوود شېخراچی کردووه (۲۲۷۶).

^۲ - یوخاری شېخراچی کردووه (۲۶۹۹).

دایکت، کامه یانت دهوی دهستی بگره. کوره که دهستی دایکی گرت و دایکه که کوره که ی برد و رویشت. ترمیزی نه‌لی: فه رموده به کی (حسن صحیح) ه^۱.

۱۴- بریاری په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له خه رجیکیشانی هاوسه راندا، خه رجیی نه ندازه نه گردوه، به لگو نه وهی بو نه ریت گه رانده وده ته وه

له سه حیحه یندا له په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم) سه لماوه، هیندی کچی عوتبه ی خیزانی نه بو سوفیان به په یامبه‌ری (صلی الله علیه وسلم) ی وتوه: نه بو سوفیان پیاویکی ره زیله، نه وه ندهم پی نادات به شی خه رجیی خوم و کوره که م بکات بویه ناچارم به بی پرسی خوی پاره ی لی ببه م، په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموی: "خُذِي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدِكَ بِالْمَعْرُوفِ"^۲، واتا: نه وه ندهی لی ببه به شت بکات به پتی نه ریت.

له سووننه نی نه بو داوودا هاتوه له فه رموده به کی چه کیمی کوری موعاویه، نه ویش له باوکیه وه (خوای لی رازی بی) نه‌لی: هاتم بولای په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتم: چی نه فه رموی سه بارهت به ژنه کانه مان؟ نه ویش فه رموی: «أَطْعِمُوهُنَّ مِمَّا تَأْكُلْنَ، وَاكْسُوهُنَّ مِمَّا تَلْبَسُونَ، وَلَا تَضْرِبُوهُنَّ وَلَا تَقْبَحُوهُنَّ»^۳، واتا: له و خواردنه یان پی بدن که خوتان ده یخون، له و به رگه یان بکه نه به ر که بو خوتان له به‌ری ده‌کن، لییان مه‌دن و قسه ی ناشیرینیان پی مه‌کن و مه‌یان بوغزینن.

نه م بریاره له لایه ن په یامبه‌ری خواوه (صلی الله علیه وسلم)، ریک و گونجاوه به په رتووی خوای گه وره که فه رمویه تی: ﴿ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ

^۱ نه بو داوود (۲۲۷۷) و ترمیزی (۱۳۵۷) و شین ماچه (۲۳۵۱) و نه سانی (۳۴۹۶) شیخراجیان کرده وه.

^۲ یوخاری (۵۳۶۴) و موسلم (۱۷۱۴) شیخراجیان کرده وه.

^۳ نه بو داوود (۳۱۴۴) و شین ماچه (۱۸۴۰) شیخراجیان کرده وه.

كاملين لمن أراد أن يمّم الرضاعة وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف ﴿البقرة: ٢٣٣﴾، واتا: دایکان شیر بدن به منداله کانیان دوو سالی ته او (نهمه) بو که سیکه که بیه ویت شیری ته او بدات له سهر باوکه که یه پوزی و کالای دایکه که به باشی. په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) خه رجیی نافرته تی وه ک خه رجیی خزمه تکاری لی کردووه، له وه دا یه کسانی کردوون که خه رجییه که ی نه خه ملاندووه، نه وه شی گپراوه ته وه بو نهریت و فرموویه تی: «لِلْمَمْلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ بِالْمَعْرُوفِ»^۱، واتا: کزیله به چاکه و به پیتی نهریت مانی خواردن و بهرگ و پو شاکي هه یه.

۱۵- نه وه ی له په یامبه ری خوا وه (صلی الله علیه وسلم) گپردراوه ته وه له وه ی نافرته ددسه لاتی نه وه ی هه یه داوای ته لاق بکات نه گهر میزده که ی نه ییتوانی خه رجیی بو دابین بکات

بوخاری له سه حیحه که یدا گپراویه تییه وه له فرمووده یه کی ته بو هوره یره دا (خوای لی رازی بی) نه لی: په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فرموویه تی: «أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ مَا تَرَكَ غَنِيٌّ» واتا: باشترین خیر و سده ده قه یه ک، نه وه یه دوا ی هیشتنه وه ی پیویستییه کانی خوت و نه وانه ی خه رجییان له سهر تویه، بیه خشی. به له فرزکی تریش هاتووه نه فرموویت: «مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غَنِيٍّ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ» واتا: باشترین خیر و سده ده قه یه ک، نه وه یه دوا ی هیشتنه وه ی پیویستییه کانی خوت و نه وانه ی خه رجییان له سهر تویه، بیه خشی، دهستی بهرز و بالا باشتره له دهستی نزم و بی توانا، له خه رجیی نه وه وه دهستی بیکه که پشت و متمانه ی له سهر تویه. نافرته نه لی: یان خواردنم پی بده یان ته لاقم بده، کویله ش نه لی: خوراکم پی بده و به کارمبیه نه. کوپ و مندالیش نه لی: خواردنم پی بده، تو

^۱ - موسلیم شیخراچی کردووه (۱۶۶۲).

به‌کیم ده‌سپیری؟ وتیان: ئە‌ی ئە‌بو هوره‌یره، ئە‌مه‌ت له‌په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) گوی لیبووه؟ وتی: نه، به‌لکو ئە‌مه هۆشیاریی ئە‌بو هوره‌یره^۱.

۱۶- بریاری ریک و گونجاوی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌قورئان له‌ودی نافرته‌ی سی ته‌لاقه‌ دراو، خه‌رجی و شوینی نیشته‌جیبوونی بۆ نییه

له‌سه‌حیدا هاتوو له‌عوبه‌یدوالله‌ی کورپی عه‌بدوالله‌ی کورپی عوتبه‌وه، که ئە‌بو عه‌مری کورپی حه‌فسی کورپی موغیره له‌گه‌ل عه‌لی کورپی ئە‌بو تالیب ده‌رچوو بۆ په‌مه‌ن، کۆتا ته‌لاقی نارد بۆ ژنه‌که‌ی که فاتیمه‌ی کچی قه‌یس بوو، به‌ک ته‌لاقی مابوو بۆی نارد، ئە‌لحاریسی کورپی هیشام و عه‌بیاشی کورپی ئە‌بی ره‌بیعه بریاریان دا ژنه‌که خه‌رجیی بۆ هه‌یه، به‌لام هه‌ردووکیان به‌ژنه‌که‌یان وت: سویند به‌خوا کاتی خه‌رجیی بۆ هه‌یه که سکپر بی، ژنه‌که هات بۆلای په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) و قسه‌ی هه‌ردووکیانی بۆ باس کرد، په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "خه‌رجیی بۆ نییه". داوای مۆله‌تی رویشتنی کرد، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) مۆله‌تی پی دا، وتی: ئە‌ی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) برۆم بۆ کوی؟ فه‌رمووی: "بۆ مالی نیین ئوم مه‌کتوم". نیین ئوم مه‌کتوم نابینابوو، که له‌وی خۆی گۆری، نیین ئوم مه‌کتوم نه‌یده‌بینی، که عیده‌ی ته‌واو بوو، په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌ئوسامه‌ی کورپی زه‌ید ماره‌ی کرد. مه‌روان، قه‌بیسه‌ی کورپی زونه‌یی نارد له‌باره‌ی ئە‌و فه‌رمووده‌یه لیتی پرسی، ئە‌ویش بۆی باسکرد، مه‌روان وتی: ئە‌م فه‌رمووده‌یه‌مان ته‌نیا له‌ژنیکه‌وه گوی لیبووه، ئیمه قسه‌ی خه‌لك وه‌رده‌گرین که کاری پی ده‌که‌ن. فاتیمه که ئە‌و قسه‌یه‌ی مه‌روانی پینگه‌یشت وتی: قورئان له‌نتوان من و ئیوه‌دا بی، خوای گه‌وره فه‌رموویه‌تی: ﴿

^۱ - بوخاری ئیخراجمی کردبووه (۱۴۲۶، ۵۲۵).

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبِينَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَعْذَ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهُ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

﴿ الطلاق: ۱ ، وانا: نہی پیغمبر (صلی اللہ علیہ وسلم) (تو و ٹومہ تہ کہت) ہر کاتیک ویستان ژنہ کانتان تہ لاق بدن با تہ لاقیان بدن لہ کاتی عیدہ یاندا (نہ و کاتہی لہ حہیز پاک بوونہ تہ وہ و لہ گہ لیاندا دروست نہ بوون) وہ عیدہی (ژنہ کانتان) بہ ووردی بڑمیرن وہ لہ خوا بترسن کہ پہرہ ردگارتانہ، نہ و ژنانہ دہر مہ کہن لہ مالہ کانی خویمان (تا عیدہ یان تہ وار دہ بیٹ) ٹافرہ تانیس با دہر نہ چن (لہ مالہ کانیان) مہ گہر کاریکی خراپی ٹاشکرا بکن وہ نہ وانہ سنورہ کانی خودان، ہر کہ سیک لہ سنورہ کانی خوا دہر بچیت نہ وہ بیگومان ستہ می لہ خوی کردوہ، تو چووزانی لہ وانہ یہ خوا پیشی بہینیت دوا ی نہ وہ کارو بارود و خیکی تر (و ژن و پیاوہ کہ بگہ ونہ وہ یہ کتر و ناشتیان بیٹہ وہ).

فاتیمہ وتی: نہ مہ بو پیاویکہ بتوانی ژنہ کہی بگیریتہ وہ، لہ دوا ی نہ مہ نہ کری چی رووبات؟ ٹیوہ چون نہ لین: ٹافرہ تی سکپر نہ بی خہرجیی بو نییہ، لہ سہر چی شتیک حسابی بو دہ کہن؟! ^۱

نہ سائی لہ سوونہ کہ یدا نہم فہر موودہ یہی بہ شیواز و لہ فز گہ لیک ی جیاواز گپراوہ تہ وہ، مہ ندیکیان ٹیسنادی سہ حیح و بی تانہن، پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) پییفہرموو: «إِنَّمَا النَّفَقَةُ وَالسُّكْنَى لِلْمَرْأَةِ إِذَا كَانَ لِزَوْجِهَا عَلَيْهَا الرَّجْعَةُ»، وانا: ٹافرہ تی خہرجی و شوینی مانہرہی بو ہ یہ کہ میردہ کہی بتوانی بیگیریتہ وہ.

^۱ - موسلم ٹیخراجی کردوہ (۱۴۸۰).

۱۷- باسی ریک و گونجاوی نه و بریاره به قورنان

خوای گه وره نه فرموویت: ﴿لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا﴾ (۱) فَإِذَا بَلَغَنَّ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكَ يُوَعِّظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (۲) وَرِزْقَهُ مِن حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَلِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا (۳) ﴿الطلاق: ۱- ۳﴾، واتا: تو چووزانی

له وانه یه خوا پیشی بهینیت دوی نه وه کارو بارودوخیکی تر (و ژن و پیاوه که بکه ونه وه یه کتر و ناشتیاں ببیته وه). نه مجا که گه یشتنه کاتی خوایان (پاش ته لاقیک، یان دوو ته لاق) نه وسا یان بیانیه لته وه بو لای خوتان به شیوه یه کی چاک یان لیان جیا ببته وه به باشی وه دوو شاهیدی دادپه روه ر بگرن له خوتان که له بهر خوا نه و شاهیدی به بدن، نه وانه ی (باسکران په ندیکن) که ناموزگاری نه وانه ی پی ده کری که باوه ریان هه بیته به خوا و پوزی دوی وه هه رکه سیک خواناس بیته، خوا ده روی لی ده کاته وه. وه رزق و پوزی ده دات له لایه که وه به خه یالیدا نه هاتوه و پیری لی نه کردوه ته وه وه هه رکه سیک پشت به خوا بیهستیت نه وه خوای به سه، به راستی خوا کار و فرمانه کانی خوی به نه نجام ده گه یه نیت، بیگومان خوا بو هه موو شتی نه ندازه یه کی دیار یکراوی دانا وه.

نه مه به لگه ده دات له سه ر نه وه ی جانیزه له سه ر ده رکردنی ثافره تیک که له دوی ته لاق، میرده که ی نه توانی لای خوی گلی بداته وه.

۱۸- باسکردنی بریاری گونجاوی پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) پھیقورنان،
لہوہی پیویستہ خہرجیی کہ سوکار بکیشریت

نہسانی لہتاریق نہلموچاربییہوہ گنراویہتیہوہ نہلی: ہاتمہ مہدینہ، پھیامبہری
خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہسہر مینبہر راوہستابوو نہیفہرموو: «يَدُ الْمُعْطِي الْعُلْيَا،
وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ: أُمِّكَ وَأَبَاكَ، وَأَخْتِكَ وَأَخَاكَ، ثُمَّ أَدْنَاكَ فَأَدْنَاكَ»، واتا: دہستی بالآ و
بہخشہر باشترہ لہدہستی نزم، لہوہوہ دہستپییکہ کہ پشت بہ تو دہبہستن
بیانزینی، دایک و باوکت، خوشک و برات، پاشان نزمتر و نزمتر.

لہسہحیحہیندا ہاتووہ لہنہبو ہورہیرہوہ (خوای لی رازی بی) نہلی: پیاوئک ہات
بۆلای پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) و وتی: نہی پھیامبہری خوا، چی
کہسیک لہپیشرہ جوان مامہلہی لہگہل بکہم؟ فہرمووی: "دایکت". وتی: پاش
کی؟ فہرمووی: "دایکت". وتی: پاشان کی؟ فہرمووی: "دایکت". وتی: پاشان کی؟
فہرمووی: پاشان باوکت، پاشان نہوہی خوارتر لہخزماہتیت، پاشان نہوہی
خوارتر".

پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہہیندی فہرموو: "خُذِي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدَكَ
بِالْمَعْرُوفِ"، واتا: نہوہندہی لی ببہ بہشت بکات بہپی نہریت.

لہسووننہنی نہبو داووددا ہاتووہ لہفہرموودہیہکی عمری کوری شوہیبہوہ نہویش
لہباوکی نہویش لہباپیرہیہوہ نہویش لہپھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
فہرموویہتی: «إِنَّ أَطْيَبَ مَا أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ، وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ فَكُلُوهُ

^۱ - نہسانی ٹیخراجی کردوہ (۲۰۳۲).

^۲ - بوخاری (۵۹۷۱) و موسلیم (۲۵۴۸) ٹیخراجیان کردوہ.

^۳ - بوخاری (۵۳۶۴) و موسلیم (۱۷۱۴) ٹیخراجیان کردوہ.

هَنِيئًا»^۱، واتا: پاکترین و خوشترین خواردینک بیخون، نه‌وده به‌ری رنج و ماندوویه‌تی خوتان بی، به‌ره‌می منداله‌کانیشتان له‌به‌ره‌می خوتانن، نوشی گیانی بکن.

هموو نه‌وانه راهی فرمایشتی خوی که‌ورده که فرموویه‌تی: ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ، شَيْئًا وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ﴾ النساء: ۳۶، واتا: به‌س خوا بپه‌رستن، وه هیچ شتیک مه‌کن به‌هاوبه‌شی مه‌روده‌ها له‌که‌ل دایک و باوکتاندا چاک بن وه له‌که‌ل خزم و نزیکان و مه‌تیوان.

مه‌روده‌ها فرمایشتی: ﴿وَمَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقًّا﴾ الإسراء: ۲۶، واتا: مافی خزمانت بده. خوی که‌وره له‌دوای دایک و باوک، پاسی مافی که‌سوکاری کردووه مه‌روده که‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) وه‌ک یه‌کی لی‌کروون.

۱۹- باسکردنی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌وه‌ی له‌رینگی‌ی شیرپیدانه‌وه حه‌رام ده‌بی و نه‌وه‌ی حه‌رام نابی، باسکردنی نه‌ندازدی نه‌و شیردی که‌سه‌که ده‌کاته خوشک و برا، بریاری شیرپیدانی که‌وره، نایه نه‌وه کاریگه‌ری شه‌یه یان نه؟

له‌سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه له‌فرمووده‌یه‌کی عانیشه‌دا(خوی لی‌ رازی بی) به‌وه‌ی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) فرموویه‌تی: «إِنَّ الرُّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ»، واتا: خوشک و بریایه‌تی دایک و باوکی چی شتیک حه‌رام ده‌کات، شیرپیدانیش ناوه‌هایه^۲.

به‌وه نیبن عه‌باس وه‌لامی پیاوینکی داوه‌ته‌وه که دوو جاریه‌یه‌ی مه‌بووه، یه‌کیتکیان شیری به‌کچیک داوه و نه‌وی تریش شیری به‌کوپرک داوه، نایه حه‌لاله نه‌و کوپه، نه‌و کچه‌ماره بکات؟ نیبن عه‌باس وه‌لامی ده‌داته‌وه: به‌لی، چونکه شیرپیده‌ریک که‌س نییه^۳.

^۱ نه‌بو دلوود(۳۵۳) و نیبن ماجه(۲۲۹۲)، شه‌مه‌دا(۱۱/۲۶۱-۲۶۲/۶۶۷۸) له‌فزه‌کش می نه‌وه.

^۲ بوخاری(۵۰۹۹) و موسلیم(۱۴۴۴) ئیخراجیان کردووه.

^۳ ترمیزی ئیخراجی کردووه(۱۱۴۹).

له سه حیجی موسلیمدا سه لماوه له عائیشه وه (خوای لی رازی بی) له په یامبه ری خواوه (صلی الله علیه وسلم): «لَا تُحْرِمُ الْمَصَّةُ وَالْمَصَّتَانِ»^۱، واتا: یه ک مژو دوو مژ، حه رامی ناکات.

مهروه ها له سه حیجی موسلیمدا سه لماوه: له عائیشه وه (خوای لی رازی بی) نه لی: خوای گه وره سه ره تا له قورئاندا: ده شیرپیدانی روونی به حه رام دابه زاند، پاشان مه لیوه شانده وه بۆ پینج جاری زانراو، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کچی دواپی کرد و له قورئاندا نه وه ده خویندرا^۲.

له سه حیجی ترمیزییدا سه لماوه له فه رمووده یه کی نوم سه له مه وه (خوای لی رازی بی) که په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموویه تی: «لَا يُحْرَمُ مِنَ الرُّضَاعَةِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأَمْعَاءَ فِي النَّدْيِ، وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ»^۳، واتا: حه رام نابیت به شیرپیدان مه گه ر نه وه ی منداله که له مه مکی ئافره ته که وه تیر بی و نه وه ش له پیش له شیرپرینه وه بی. ترمیزی نه لی: فه رمووده یه کی سه حیجه^۴.

له سه حیجی موسلیمدا سه لماوه له فه رمووده یه کی عائیشه وه (خوای لی رازی بی) نه لی: "سه هله ی کچی سو هیل هات بۆلای په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتی: نه ی په یامبه ری خوا به هوی نه بو حوزه یفه وه سالم ده بینم دیته مال، چونکه هاوبه شییتی، په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه رموی: "أَرْضِعِي تَحْرِمِي عَلَيْهِ"^۵، واتا: شیری پی بده بۆی حه رام ده بی.

^۱ - موسلیم شیخراچی کردوه (۱۴۰۰).

^۲ - موسلیم شیخراچی کردوه (۱۴۰۲).

^۳ - ترمیزی شیخراچی کردوه (۱۱۰۲).

^۴ - موسلیم شیخراچی کردوه (۱۴۰۳).

عائیشه (خوای لی رازی بی) فرمانی به کچه برازا و خوشکه زاکانی دها شیر بده نه
 نهوانه ی عائیشه (خوای لی رازی بی) حهزی ده کرد بیانبینی، نه گه ر گه وره بن پینچ
 جار شیر پی بدن، دوا ی نه وه نه و که سه عائیشه ی ببینایه.

ثوم سه له مه و ته وای خیزانه کانی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) رازی
 نه ده بوون یه کیک بیته لایان له نیو بیشکه دا شیر یان پی نه دابوویه، به عائیشه یان وت:
 سویند به خوا نازانین، رهنکه نه وه تاکه مؤله تیکی په یامبهری خوا بووی (صلی الله
 علیه وسلم) بۆ سالم نه ک خه لکی تر^۱.

۲۰- باسی بریاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) سه بارهت به عیدده

خوای گه وره له قورئاندا روون و توکمه و ته و او روونیکردووه ته وه، چوار جوړی
 باسکردووه که نه مانه ن:

جوړی یه که م: عیدده ی نافرته ی سکپری ته لاقدر او به دانانی سکپریه که: ته لاقی

سی به سی بی یان ریجه، یان میرده که ی مردبی، په روه ردگار فرموویه تی: ﴿

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾ الطلاق: ۴، واتا: ژنانی سک

پر (دوگیان) عیدده یان نه و کاته یه که سکه که یان دابنن.

کوړای هاوه لان به وه به لگه یان هیناوه ته وه، نافرته تیک سکپر بی و میرده که ی

بمریت، به دانانی کوړپه که ی، عیدده ی ته و او ده بی، نه گه ر کوړپه که ی دابنیت و

میرده که ی له سهر ته ختی مردوو شور دانرابی، عیدده ی ته و او بووه هه روه ک

په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) فه توای نه وه ی بۆ سوبه یعی نه سه میی

داوه^۲.

^۱ - نه بو داوود شیخراچی کرندوه (۲۰۶۱).

^۲ - بوخاری (۵۳۲) و موسلیم (۱۴۸۴) شیخراچیان کرندوه.

جۆرى دووه م: عیددهی ته لاقدر اوئیک که له سووپی مانگانه دایه، سى پاکبوونه وه به له سووپی مانگانه ههروه ک خوی گه وره نه فه رموویت: ﴿وَالْمَطْلَقَتُ يَرْبِصَنَّ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾ البقرة: ۲۲۸، واتا: ژنه ته لاقدر اووه کان دان به خویاندا ده گرن تا ماوهی سى چه یز.

جۆرى سیتی م: عیددهی ئافره تی که سووپی مانگانه ی نییه، نه وه دوو جۆره: ته مه ن مندال که هیشتا وه سووپی مانگانه نه که وتووه، به ته مه نیک که گه یشترووه ته ته مه نی بی ئومیدی، خوی گه وره به م فه رمایشته ی، نه و دوو جۆره ی روونکردووه ته وه: ﴿وَالَّتِي بَيَّسَنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ أَرْبَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَالَّتِي لَمْ يَحِضْنَ﴾ الطلاق: ۴، واتا: نه وانه ی که بی هیوا ده بن له که وتنه چه یزه وه له ژنانتان نه گه ر (ده رباره ی زانی نی عیدده یان) دوو دل بوون نه و عیده یان سى مانگه وه (هه روا) نه وانه ش که (له به ر مندالی) هیشتا چه یز یان پییدا نه هاتووه. جۆرى چواره م: نه وه ی میرده که ی مردووه، خوی گه وره به م فه رمایشته ی، عیدده ی نه و ئافره ته ی دیاری کردووه: ﴿وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَرْبِصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا﴾ البقرة: ۲۲۴، واتا: نه و پیاوانه ی که ده مرن له ئیوه و هاوسه ران جى ده هیلن هاوسه ره کانیا ن ده بیت چاره پروانی بکن چوار مانگ و ده شه و.

نه مه ئافره تی مندال و گه وره ش نه گریته وه، نه وه ی میرده که ی چوو بیته لایه وه یان نه چوو بیته لایه وه، ئافره تی سکپر ناگریته وه.

۲۱- بېرىرى پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) بەتەۋاۋ كىردنى عىددەى ئافىردتى مېرد مردوۋ لەۋ مائەى كە مېردەكەى تىادا مردوۋە و ئەۋ تىايدا بوۋە، ئەمەش پىچەۋانەى بېرىرى نىبە لەبارەى دەر كىردنى ئافىردتى بېرىرى لەسەر دراۋ و چۈنى وىست عىددە بگىرىت

لەسۈننەندا ھاتوۋە لەزەىنەبى كچى كەبى كىرى عوجىرەۋە ئەۋىش لەئەلفورىعەى كچى مالىكى خوشكى ئەبو سەعیدى خۇدرىبەۋە، كە ھاتوۋە بۆلای پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) و پىرىارى لى كىردوۋە بگەرىتەۋە لای كەسوكارى لەنەۋەى خۇدرە، چۈنكە پىاۋەكەى بەدراى كۆمەلى كۆپلەيدا دەرچوۋە، كە پىبان گەىشتوۋە كۈشتوۋىانە. ئەلى داۋام لەپەيامبەرى خۇا كىرد (صلى الله عليه وسلم) تاۋەكو بگەرىمەۋە لای كەسوكارىم، چۈنكە لەۋ مائەى منى تىا بەجىتەشت ھىچ خەرجى و شتىكى بۆ بەجىنە ھىشتبوۋم. پەيامبەرى خۇا (صلى الله عليه وسلم) فەرموۋى "بەلى". مەنىش دەرچوۋم ھىشتا لەنىۋ مزگەۋتدا بوۋم بانگىكردم يان فرمانى بەكەسىكى تر كىرد بانگىكردم، فەرموۋى: "چىت وت؟". مەنىش باسەكەم بۆ دوۋبارە كىردوۋە و چى بەسەر مېردەكەمدا ھاتوۋە. فەرموۋى: "أَمْكُنِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ"، ۋاتا: لەمالى خۇتدا بمىنەرەۋە تاۋەكو عىددەت تەۋاۋ دەبىت. ئەلى: چۈار مانگ و دە رۆژ مامەۋە. ئەلى: عوسمان ھاتبوۋە خۇازىتتىم، ناردى بەشۈىنمدا و بۆ ئەۋە پىرسى پىكردم، مەنىش رازىبوۋنم دا و ئەۋىش بېرىرى لەسەر دا.

^۱ - ئەبو داۋود (۲۳۰۰) و ترمىزى (۱۶۰۴) شىخراچيان كىردوۋە.

۲۲- باسکردنی بریاری په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی پرسه‌گیری نافرته‌ی عیدده‌بار، نه‌ریکردن و سه‌ماندن

له سه‌حیحه‌یندا سه‌لماوه له زه‌ینه‌بی کچی نه‌بو سه‌له‌مه‌وه که چووه‌ته لای نوم حه‌بیبیه‌ی خیزانی په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) کاتیک نه‌بو سوفیانی باوکی کۆچی دواپی کردبوو، نوم حه‌بیبیه (خوای لی رازی بی) داوای بونی زهردی خه‌لوقی کرد، جاریه‌یه‌ک پیی چه‌وری کرد پاشان وتی: سویند به‌خوا پتویستم به‌بون و نه‌م شتانه نییه، ته‌نیا نه‌وه‌یه گویم له په یامبه‌ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ر مینبه‌ر نه‌یفه‌رموو: «لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا»، وانا: نافرته‌ی باوه‌ری به‌خوا و روژی دواپی هه‌بی، بوی حه‌لاک نییه زیاتر له‌سی روژ پرسه‌بگیری، ته‌نیا بو هارسه‌ره‌که‌ی نه‌بی که چوار مانگ و ده روژ پرسه‌ی بو ده‌گیری.

زه‌ینه‌ب نه‌لی: پاشان رویشتمه لای زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش کاتیک براکانی مردبوو، داوای بونی کرد، به‌خزیدا هینا و پاشان وتی: سویند به‌خوا پتویستم به‌بون و نه‌م شتانه نییه، ته‌نیا نه‌وه‌یه گویم له په یامبه‌ری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌ر مینبه‌ر نه‌یفه‌رموو: «لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ تُحِدُّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا»، وانا: نافرته‌ی باوه‌ری به‌خوا و روژی دواپی هه‌بی، بوی حه‌لاک نییه زیاتر له‌سی روژ پرسه‌بگیری، ته‌نیا بو هارسه‌ره‌که‌ی نه‌بی که چوار مانگ و ده روژ پرسه‌ی بو ده‌گیری.

زه‌ینه‌ب وتی: گویم له‌نوم سه‌له‌مه‌ی دایکم بووم (خوای لی رازی بی) ی نه‌بووت: نافرته‌تیک هات بولای په یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) و وتی: نه‌ی په یامبه‌ری خوا، کچه‌که‌م، می‌رده‌که‌ی مردووه، چاوی به‌نیش هاتووه، نه‌توانی کلی لی بدات؟ فه‌رمووی "نه" دوچار بان

^۱- بخاری (۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲) و موسلم (۱۲۸۶، ۱۲۸۷) شیخ‌رحمان کروری.

سئ جار ئەوەی پرسى و په‌يامبهر(صلی الله علیه وسلم) ئەیفه‌رموو"نه"، پاشان فه‌رمووی: "إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةٌ أَشْهُرٌ وَعَشْرٌ، وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ"، واتا: چوار مانگ و ده رۆژه، له‌سه‌رده‌می جاهیلییدا سالتیک بوو.

زه‌ینه‌ب ئەلی: له‌کۆندا ئافره‌ت ئەگەر می‌ردی بم‌ردبایه، ئەچوو ه‌ژووریکى بچووکه‌وه و به‌رگیکى خراپ و شپه‌تى له‌به‌ر ده‌کرد و بۆن و هیچ شتیکی له‌خۆی نه‌ده‌دا و نینۆکی نه‌ده‌کرد و ئاو به‌ر جه‌سته‌ی نه‌ده‌که‌وت تاوه‌کو سالتیک تیده‌په‌پى، پاشان گویدریتیک یان مه‌پى یان بالنده‌یه‌ک ده‌هینرا و خۆی پيدا مه‌سح ده‌کرد و ئەو گیانله‌به‌ره ده‌م‌رد، پاشان ئافره‌ته‌که به‌ناشیرینترین و قیزه‌ونترین و بۆگه‌نترین شیوه ده‌رده‌چوو له‌و ژووه‌ره، ده‌شۆردرا.

له‌سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌ئوم عه‌تییه‌وه(خوای لی رازى بى) که په‌يامبهرى خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: "لَا تُحَدُّ الْمَرْأَةُ عَلَى مِيتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا، وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوعًا إِلَّا ثَوْبَ عَصَبٍ، وَلَا تَكْتَحِلُ، وَلَا تَمَسُّ طِيبًا إِلَّا إِذَا طَهَّرَتْ نُبْدَةَ مِنْ قُسْطٍ، أَوْ أَظْفَارٍ"، واتا: هیچ ئافره‌تیک زیاتر له‌سئ رۆژ پرسه ناگیریت، جگه له‌ژنى مردووکه چوار مانگ و ده رۆژ له‌پرسه‌دایه، هیچ به‌رگیکى ره‌نگاو ره‌نگ له‌به‌ر ناکات و کل نادات و هیچ بۆنیک له‌خۆی نادات، جگه له‌وه‌ی کاتى پاکده‌بیته‌وه که‌مى قوست یان بخورد به‌کارده‌هینى.

له‌سووننه‌نى ئەبو داوود هاتوو له‌ئوم سه‌له‌مه‌ی خیزانى په‌يامبهرى خواوه(صلی الله علیه وسلم) که په‌يامبهرى خوا(صلی الله علیه وسلم) فه‌رمووی: «الْمُتَوَفَى عَنْهَا زَوْجُهَا لَا تَلْبَسُ الْمُعْصَفَرِ مِنَ الثِّيَابِ، وَلَا الْمُمَشَّقَةَ، وَلَا الْحُلِيَّ، وَلَا تَكْتَحِلُ، وَلَا تَخْتَضِبُ»، واتا: ئەوه‌ی می‌ردى مردبى، به‌رگی ره‌نگاو ره‌نگ و سوور و خشل له‌به‌ر ناکات، کل نادات و خه‌نه‌ش ناکات.

¹ -بوخارى(313) و موسليم(928) ئیخراجیان کردوو.

² -ئەبو داوود(2306) و نەسائی(3535) ئیخراجیان کردوو.

۲۲- بریاری پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نے بارہی (استبراء) وہ

لہ سے حیعی موسلیمدا سہ لماوہ لہ فہرموودہ یہ کی نہ بو سہ عیدی خودریبہ وہ (خوای لی رازی بی) کہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پوژی حونہ یندا سو پایہ کی نارد بۆ نہ وتاس و شہری بیباوہ پانیان کرد و بہ سہ ریاندا سہ رکہ وتن، کۆمہ لی سہ بایایان دەستخست، کہ سانیک لہ هاوہ لانی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) وەک ئەوہی ہستیان بہ ئیحراجی و شہرم کرد لہ وہی ئافرہ تانی هاوبہش پہ یداکہر لہ بہر میژدہ هاوبہش پہ یداکہر کانیان دەبوورانہ وہ، بۆیہ خوای گورہ ئەم ئایہ تہی دابہ زاند: ﴿ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ النساء: ۲۴، واتا: ئەگەر عیددہ یان تہ وار بوو، بۆ ئیوہ حەلال دەبن^۱.

ہەر لہ سہ حیعی موسلیمدا ہاتووہ: لہ فہرموودہ یہ کی نہ بو دەردانہ وہ (خوای لی رازی بی) کہ پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) بہ لای ئافرہ تیکی سکپردا تیپەر بوو لہ بہردہم چوونہ ژووہ وہی ختوہ تیگدا، فہرمووی: "لَعَلَّه يُرِيدُ أَنْ يُلِمَ بِهَا"، واتا: وەک دیارہ ئەیہ وی لہ گہ لی جووت بی. وتیان: بہ لی. پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: "لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَلْعَنَهُ لَعْنًا يَدْخُلُ مَعَهُ قَبْرَهُ، كَيْفَ يُورَثُهُ، وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَه؟ كَيْفَ يَسْتَحْدُمُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَه؟"، واتا: پیداکر بووم لہ وہی نہ فرہتی لی بکہم، نہ فرہ تیگ لہ گہ لیدا بیخہ مہ گورہ کہ یہ وہ، چۆن دە بیته خاوەن ئەو مندالہی ناو سکی ئەو ئافرہ تہ کہ ہی ئەو نیبہ، چۆن بہ کاریدہ ہینئ لہ کاتیگدا بۆ ئەو حەلال نیبہ؟

لہ موسنہد و سووننہنی ئەبو داووددا ہاتووہ لہ فہرموودہ یہ کی نہ بو سہ عیدی خودریبہ وہ (خوای لی رازی بی)، بہ وہی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)

^۱ - موسلیم ئیحراجی کر بووہ (۱۱۵۶).

^۲ - موسلیم ئیحراجی کر بووہ (۱۴۴۱).

چوارہم: بہشی کرین و فروشتن

بریارہ کانی پھیامبہرا صلی اللہ علیہ وسلم) لہبارہی کرین و فروشتن

۱- بریاری پھیامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہبارہی کرین و فروشتنی حہرام لہسہحیحہیندا سہلمارہ لہفہرموودہیہکی جابری کوری عہبدواللہوہ(خوای گہورہ لہخوی و باوکی رازی بی) کہ گوئی لہپھیامبہری خوا بوو(صلی اللہ علیہ وسلم) فہرمووی: "إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ، وَالْمَيْتَةِ، وَالْخَنزِيرِ وَالْأَصْنَامِ"، واتا: خوا و پھیامبہرہکھی حہرامیان کردووہ فروشتنی عہرہق و مردارہوہ بوو و بہراز و بت. وترا: ئھی پھیامبہری خوا ئھی چہوری مردارہوہ بوو چؤنہ کہ کہشتنی پی چہور و ساف دہکری و پیستھی پی چہور دہکری و خہلکیی بو چرا بہکاریدہہینن؟ فہرمووی: "نہ، ئہوہ حہرامہ" پاشان فہرمووی: "قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ إِنَّ اللَّهَ لَمَّا حَرَّمَ عَلَيْهِمْ شُحُومَهَا جَمَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ"، واتا: خوای گہورہ جولہکہ بکوڑی، کہ خوای گہورہ چہوری و بہزی مردارہوہ بووی لئیان حہرام کرد، جوانیان کردو پاشان فروشتیان و نرخہکیان و ہرگرت^۱.

ئہو و شانہی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم)، حہرامبوونی سی شتی لہخو گرتووہ: کومہلی خواردنہوہ کہ عہقل دہشتیونن، کومہلی خواردن کہ سرووشتی مروؤ دہشتیونن و خوراکیکی پیس بہجہستہ دہدن، کومہلی یارمہتیدہر کہ ئایینی مروؤ تیکدہدن و بو نازارہ و ہاوبہش پھیادکردن، بانگہشہ دہکەن.

^۱ - بوخاری (۲۳۳۶) و موسلیم (۱۵۸۱) شیخراجیان کردووہ.

۲- بریاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی نرخى سهگ و پشيله له سه حیحه یندا هاتوو له نه بی مه سعوده وه، په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه می کردوو له نرخى سهگ و ماره یی داوینپیس و پاره ی سحر و جادوو بازی^۱. له سه حیحه موسلیمدا هاتوو له نه بو نه لزوبه یره وه نه لی: پرسیارم له جابر کرد له باره ی نرخى سهگ و پشيله و هاوشیوه کانیه وه وتی: په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) قه ده غه ی کرد^۲.

له سه حیحه موسلیمدا هاتوو له فهرمووده یه کی رانیعی کورپی خدیج نه ویش له په یامبهری خوا وه (صلی الله علیه وسلم) فهرمووی: «شَرُّ الْكَسْبِ مَهْرُ الْبَغِيِّ، وَتَمَنُّ الْكَلْبِ، وَكَسْبُ الْحَجَّامِ»^۳، واتا: خراپترین ده سکه وتیک بریتییه له کرئ و ماره یی به دره و شتی، نرخى سهگ و ده سکه وتنی که له شاخگر.

۳- بریاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ودرگرتنی کرئی په رینی ناژه لی نیر

له سه حیحه بوخاریدا هاتوو له تبین عومه روه، به وه ی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه می کردوو له ودرگرتنی کرئی په رینی ناژه لی نیر^۴. له سه حیحه موسلیمیشدا هاتوو له جابره وه، به وه ی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) نه می کردوو له ودرگرتنی کرئی په رینی ناژه لی نیر^۵.

^۱ - بخاری (۲۲۲۷) و موسلیم (۱۵۶۷) شیخراچیان کرئوه.

^۲ - موسلیم شیخراچ کرئوه (۱۵۶۹).

^۳ - موسلیم شیخراچ کرئوه (۱۵۶۸).

^۴ - بخاری شیخراچ کرئوه (۲۲۸۴).

^۵ - موسلیم شیخراچ کرئوه (۱۵۶۵).

۴- برپاری پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ فروشتنی ناوی ہاوبہش
لہسہیحی موسلیمدا ہاتووہ لہ جابروہ (خوای لئی رازی بی) ئەلی: ئەلی:
پہ یامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نہ ہیکرد لہ فروشتنی تووی نازہ لی نیرینہ و
فروشتنی ناو بۆ کشتوکال^۱.

لہسہیحہ یندا ہاتووہ لہ ئەبو ہورہ یرہوہ (خوای لئی رازی بی) کہ پہ یامبری خوا (صلی اللہ
علیہ وسلم) فہرمووی تی: «لَا يُمْنَعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُمْنَعَ بِهِ الْكَلْبُ»^۲، واتا: نابی ناوی زیادہی لہ بہر
رؤیشتوو گل بدریتہوہ و نہ ہیلری کسی تر بۆ کشتوکالی بہ کاریبہینی (یان لہ رہ پگا).

۵- برپاری پیامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ ریگردنی لہ کہ سیك شتیک
بفروشی کہ نییہ تی

لہسووننہن و موسنہ ددا ہاتووہ لہ فہرموودہ یہ کی حہ کیمی کوپی حازمہوہ ئەلی: وتم:
ئەلی پہ یامبری خوا، جاری وا ہہ یہ کہ سیك دیت داوای کرینی شتیکم لئی دہکات لام
نییہ، پتیدہ فروشم و دہچم لہ بازاردا بۆی دہکرم. پہ یامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم)
فہرمووی: «لَا تَبِعْ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ»^۳، واتا: شتی لات نییہ مامہ لہ ی لہ سہر مہ کہ.

۶- پہ یامبری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) نہ ہی کردووہ لہ کرین و فروشتنی وردہ
بہرد (چہو) و غہرہر (فروشتنی گوترہ و ناروون)

لہسہیحی موسلیمدا ہاتووہ لہ ئەبو ہورہ یرہوہ (خوای لئی رازی بی) ئەلی: پہ یامبری خوا
(صلی اللہ علیہ وسلم) نہ ہی کرد لہ فروشتن بہ ہلانی بہرد و فروشتنی گوترہ و ناروون (غر)^۴.

^۱ - موسلیم ٹیخراجی کردووہ (۱۵۶۵).

^۲ - بوخاری (۲۳۵۳) و موسلیم (۱۵۶۶) ٹیخراجیان کردووہ.

^۳ - تہ حمہ ۲۴/۲۵ (۱۵۲۱۱) و تہ بو داوود (۳۵۰۳) و ترمیزی (۱۲۳۲) و نسائی (۴۶۱۳) و بیہن ماجہ (۲۱۸۷) ٹیخراجیان کردووہ.

^۴ - موسلیم ٹیخراجی کردووہ (۱۵۱۳).

له سه‌حیحه‌یندا هاتوو له‌ئبو سه‌عیده‌وه ئه‌لی: په‌یامبه‌ری خوا (صلی الله علیه و سلم) نه‌هی لی‌کردین له‌دوو جور فرۆشتن و ده‌ست لی‌دان: نه‌هی لی‌کردین له (المُأَمَّسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ). الْمُأَمَّسَةِ واتا: پیاویک به‌شه‌و یان به‌پۆژ ده‌ست له‌قوماشی یان به‌رگیک ده‌دات و سه‌یری ئه‌م دیوو و ئه‌و دیووی ناکات.

(المُنَابَذَةُ) ش: ئه‌وه‌یه پیاویک به‌رگی خۆی بۆ به‌رانبه‌ر هه‌لده‌دات، به‌رانبه‌ریش به‌رگه‌که‌ی خۆی بۆ هه‌لده‌دات بێ ئه‌وه‌ی ته‌ماشای بکه‌ن و رازی‌کردنی په‌کتر به‌ده‌سته‌په‌ینن¹.

فرۆشتن به‌هه‌لدانی ورده به‌رد لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌وه‌ی په‌کێک بلی: ورده به‌ردی هه‌لبده، به‌رده‌که که‌وته سه‌ره‌ر به‌رگیک، ئه‌وه به‌دره‌می‌ک ده‌بیته مالی تو.

هه‌روه‌ها لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌وه‌ی: ورده به‌ردی‌ک هه‌لده‌دات، هه‌تاوه‌کو کوی گه‌یشت، ئه‌وه‌نده له‌وه‌یه‌ی پی ده‌فرۆشی.

لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌وه‌ی، چنگی ورده به‌رد هه‌لده‌گریت و ئه‌لی: به‌ئه‌ندازه‌ی ئه‌و ورده به‌ردانه‌ی له‌ده‌ستمدایه، کرینم بۆ هه‌یه.

یان شتیکی پی ده‌فرۆشی و چنگی ورده به‌رد هه‌لده‌گریت و ئه‌لی: به‌ئه‌ندازه‌ی هه‌ر ورده به‌ردی‌ک دره‌می‌کم ده‌وی.

لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌وه‌ی، په‌کێکیان چنگه به‌ردی‌ک هه‌لده‌گریت و ئه‌لی: هه‌رکاتی چه‌وه‌که که‌وت، کرین و فرۆشتنه‌که پیویست بووه.

لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌وه‌ی، دوو که‌س مامه‌له ده‌که‌ن، په‌کێکیان ئه‌لی: که ورده به‌رده‌کانم فری دایه لای تو، کرین و فرۆشتنه‌که ده‌که‌ین.

لی‌کدراوه‌ته‌وه به‌وه‌ی، ری به‌پانه مه‌ر ده‌گرن و په‌کێک ورده به‌ردی‌ک هه‌لده‌گریت و ئه‌لی: به‌ر هه‌ر مه‌رێک که‌وت، ئه‌وه بۆ تو به‌فلانه نرخ.

هه‌موو ئه‌و شیوازانه فاسیدن، چونکه ئه‌وه له‌خۆ ده‌گرن به‌ناپه‌وا سه‌روه‌تی په‌کی ده‌خوریت، کارتی مه‌ترسیداری شیوه‌ی قومه‌ره.

¹ - موسلیم ئیفره‌جی کره‌وه (1012).

پيوست

- ۲ نامه د/أحمد
- ۵ پيشه كي ودرگير
- ۷ ناساندني مه وسوعه ي موحه مهده (صلى الله عليه وسلم)
- ۹ له گوئزاري هيدايت و رينيشانده رايتي په يامبه رايتيدا
- ۱۰ ناساندني نيين قه ييمي نه لجه وزيبه (كوچكردووي ۷۵۱) ي كوچي (به ره حمه ت بي)
- ناساندنيكي كتيبي (زاد المعاد في هدي خير العباد) ي نيين نه لقه ييم
- ۱۲ (كوچكردووي ۷۵۱) ي كوچي
- ۱۶ پيشه كي دانه ر
- ۲۰ به شي يه كه م : شه مائيل (سيفه ت و رهوش ت) ي په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم)
- ۲۰ .۱ به شيك له بوارى ره چه له كيدا (صلى الله عليه وسلم)
- ۲۳ .۲ نه و دايكانه ي كه شيريان پي داوه
- ۲۴ .۳ دايه نه كاني په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم)
- ۲۴ .۴ به په يامبه ر ناردن و يه كه مين دابه زانديك بوي
- ۲۵ .۵ په و ريزبه نديي بانگه واز
- ۲۸ .۶ ناوه كاني په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم)
- ۲۹ .۷ مندا له كاني په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم)
- ۲۹ .۸ باسى مام و پوره كاني (خوشكه كاني باوكي)

۹. هاوسه رانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ۲۹
۱۰. جاریه کانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ۳۲
۱۱. مه والی و نه وانه ی به رده سستی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ۳۳
۱۲. خزمه تکاره کانی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ۳۳
۱۳. نووسه رانی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ۳۳
۱۴. نووسراوه کانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) بۆ موسلمانان له باره ی
شهریعه ته وه ۳۴
۱۵. نیردراو و نامه کانی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) بۆ پادشایان ۳۴
۱۶. بانگیبیزانی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ۳۶
۱۷. نه میره کانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ۳۶
۱۸. پاسه وانه کانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ۳۷
۱۹. نه وانه ی له به رده میدا له گه ردنیان ددها ۳۸
۲۰. نه وانه ی سه ریپرشتی خه رجی و مؤر و نه عل و سیواک و بانگدانیان بۆ ده کرد ۳۸
۲۱. شاعیر و وتاریبیزانی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ۳۸
۲۲. وشتره وانه کانی که له سه فهدا جلّه وی وشتره که یان بۆ ده گرت و وشتریان بۆ
به ریډه خست. ۳۹
۲۳. غه زا و شاندا و سریه کانی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ۳۹
۲۴. چهک و ناو ماله که ی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ۴۰
۲۵. باسی و لاخه کانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) ۴۲
۲۶. باسی بهرگ و پوښاکی په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ۴۴
۲۷. ره وشتی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) له خواردندا ۴۷
۲۸. ریتمایی و ره وشتی له هاوسه رگیریکردن و مامه له ی له گه ل خیزانه کانیدا ۴۸

- ۵۰ - ۲۹- سه‌ریورده و ره‌وشتی له‌خه‌و و به‌ناگاهاتنه‌وه‌دا
- ۵۲ - ۳۰- ره‌وشتی له‌سواربووندا
- ۵۲ - ۳۱- کۆی ره‌وشته‌کانی تر
- ۵۶ - ۳۲- ره‌وشتی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌مامه‌له‌کانیدا
- ۵۷ - ۳۳- ره‌وشت و ناکاری په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌رۆیشتنی به‌ته‌نیا و له‌گه‌ژ
هاوه‌لانیدا
- ۵۷ - ۳۴- ره‌وشتی دانیشتن و پالدانه‌وه‌ی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم)
- ۵۸ - ۳۵- ره‌وشتی له‌سه‌رناوکردندا
- ۵۸ - ۳۶- ره‌وشت و ناکاری له‌فیتره‌دا
- ۵۹ - ۳۷- ره‌وشتی له‌کورتکردنه‌وه‌ی سمیل
- ۶۰ - ۳۸- ره‌وشتی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌قسه‌کردن و بیده‌نگی و پیکه‌نین و
گریانی
- ۶۱ - ۳۹- ره‌وشت و نمونه‌ی وتاره‌کانی
- ۶۴ - به‌شی دوووم: کۆمه‌له‌ به‌شیک له‌بابه‌ت ره‌وشت و رینه‌ماییه‌کانی په‌یامبه‌ر(صلی الله
علیه وسلم) له‌په‌رسته‌کاندا

یه‌که‌م: ته‌هاره‌ت

- ۶۴ - ۱- رینیشاندهری په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌ده‌ستنوێژ شووردندا
- ۶۷ - ۲- رینیشاندهری په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌مه‌سحی سه‌ر خوف
- ۶۷ - ۳- رینیشاندهری په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌ته‌یه‌موم کردندا

دوہم : بہشی نوٹز

- ۶۹ -۱- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ نوٹزدا
- ۸۷ -۲- ریبازی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پارانہ وہ لہ نوٹزدا
- ۳- لہ ریبازی پہ یامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پہ چا و کردنی حالی نوٹزخوینانی دوی
خوی لہ گہ ل نہ وہی بہ جوانی دلی کردبووہ خوی گہ ورہ و بیری خستبووہ لای ۸۸
- ۹۳ -۴- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سجودی سہودا
- ۹۵ -۵- ریبازی پہ یامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ روانین لہ کاتی نوٹزدا
- ۶- نہ وہی پہ یامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ لیبوونہ وہی لہ نوٹز دہیفہ رمو کاتی
دادہ نیشٹ و نہ و زیکر و ویردانی لہ دوی نوٹز بق ٹومہ تہ کہی داینا ۹۵
- ۹۷ -۷- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سترہ داناندا
- ۹۸ -۸- ریبازی پہ یامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سووننہ تہ رہ واتبہ کاندا
- ۱۰۱ -۹- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پالکہ وتن دوی نوٹزی بہ یانی
- ۱۰۲ -۱۰- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ شہ و نوٹزدا
- ۱۱- شیواز و سیاقی نوٹز و ویتری پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ شہ و
باسی نوٹز کردنی لہ سہ رہ تہی شہودا ۱۰۳
- ۱۰۷ -۱۲- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ قنوتی و پتر و دعای دوی و پتر
- ۱۱۰ -۱۳- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ قورن انخویندہ وہدا
- ۱۱۱ -۱۴- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ نوٹزی تہ تہوع(سووننہ تہ)
لہ سہر و لاخہ کہی
- ۱۱۱ -۱۵- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ نوٹزی چیشٹہ نگاودا
- ۱۱۴ -۱۶- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سو جدہی شوکر
(سوپاسگوزاری)

- ۱۱۴- رېيىزى پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) لە سوۋجەدى نىۋ قورئاندا
- ۱۱۵- رېيىزى پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) لە رۇزى جومعه و باسكىردىنى تايپەتمەندىيەكانى ئە و رۇزە
- ۱۱۶- سەرەتاي جومعه
- ۱۱۷- تايپەتمەندىيەكانى رۇزى جومعه
- ۱۲۸- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە وتارداندا
- ۱۳۱- رېيىزى پەيامبەر(صلى الله عليه وسلم) لە دوو جەژنەكەدا
- ۱۳۴- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە نوپۇزى خۇر گيراندا
- ۱۳۶- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە نوپۇزە باراندا
- ۱۳۸- رېيىزى لە سەفەر و پەرسىشەكانى لە سەفەردا
- ۲۶- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە خويىندە دەى قورئان و گوپگرتن و خشوع و گريانى لە كاتى قورئانخويىندن و گوپگرتنى و جوان خويىندە دەى
- ۱۴۲- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە سەردانىكىردىنى ئە خوشدا
- ۱۴۳

سىيەم: بەشى تەرم (الجنائز)

- ۱- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە بارەى تەرم و نوپۇز لە سەركردن و دواكەوتن و دفنكىردىنى، لە نوپۇزى سەر مردوودا چۇن پاراۋەتە دە بۇ مردوۋەكە و لەدۋاى ناشتن و شتانى تردا
- ۱۴۵
- ۲- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە سەردانىكىردىنى گۇرپستاندا
- ۱۵۴
- ۳- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە سەرخۇشيكردن لەكە سوكارى مردوۋ، خواردن بۇ دروستكىردن و وازەيتنان لە چارپدان لە ھەۋالى مردن
- ۱۵۵
- ۴- رېيىزى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە نوپۇزى ترسدا (صلاة الخوف)
- ۱۵۶

چوارہم: بہشی زہکات

- ۱- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہدہ قہ و زہکاتدا ۱۵۹
- ۲- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ گہلّ نہوانہی شایستہ
بہوہرگرتنی زہکاتن ۱۶۲
- ۳- دہرکردنی زہکات لہ مہنگوین ۱۶۳
- ۴- پارانہوہی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بڑ نہ و کہسہی زہکاتکہی
بہینایہ و باشترینی تینو سہرہوت و سامانہ کہیانی و ہرنہ دہگرت ۱۶۴
- ۵- نہ میکردنی لہ کپینی زہکات لہ لایہن خودی زہکاتدہرہوہ ۱۶۵
- ۶- دانہوہی قہرز لہ پیشکی زہکات ۱۶۵
- ۷- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہرفیترہ ۱۶۵
- ۸- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ کاتی دہرکردنی سہرفیترہ دا ۱۶۶
- ۹- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بہرانبہر بہوانہی شایستہ
بہ سہرفیترہن ۱۶۶
- ۱۰- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہدہ قہی سووننہت(صدقہ
التطوع) ۱۶۷

پینچہم: بہشی رُوژوو

- ۱- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ رُوژوودا ۱۶۹
- ۲- بہرستشی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ مانگی رہمہ زاندا ۱۷۱
- ۳- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہلماندنی بہکام رُوژی
رہمہ زان و تہواوبوونی نہ و مانگہ ۱۷۳

۴- رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە خىراکردن لە پۇژووشكاندن
(بەريانگ كردنەوہ) ۱۷۴

۵- رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە گەشت و سەفەر لە مانگى
رەمەزانداندا ۱۷۵

۶- رىنیشاندەرى و رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە خۇشۇردن
لە لەشكرانى و ماچكردىنى ھاوسەر لە پۇژى رەمەزانداندا ۱۷۶

۷- مامەلە و رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە وەى بە لە بېرچوونەوہ
شتىكى خواردىبى و خواردىبىتەوہ ۱۷۶

۸- رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە و شتانەى رۇژو بە تال
دەكەنەوہ ۱۷۷

۹- رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە پۇژووى سووننەتدا ۱۷۷

۱۰- رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە پۇژووى رۇژى عەرەفەدا ۱۷۹

۱۱- رىبازى پەيامبەرى خوا(صلى الله عليه وسلم) لە پۇژووى شەممە و بەكشەمەدا ۱۷۹

۱۲- حوكمى بە پۇژووبوونى تەواوى سال ۱۸۱

۱۳- رىبازى پەيامبەرى(صلى الله عليه وسلم) لە دامەزراندنى نىتەى رۇژووى سووننەت
و بېران و تەواوكردىنى ۱۸۱

۱۴- كەراھەتى تايبەتكردىنى رۇژى جومعە بە پۇژووكرتن ۱۸۲

شەشەم : بەشى ئىعتىكاف (مانەوہ لەمزگەوت)

رىبازى پەيامبەرى(صلى الله عليه وسلم) لە ئىعتىكاف كرتندا ۱۸۳

جہوتہم: بہشی جہج و عومرہ

- ۱- رینمای و ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ جہج و عومرہ کردنیدا ۱۸۶
- ۲- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ مانگہ کانی عومرہ کانیدا ۱۸۷
- ۳- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ عومرہ کردن لہ یہک سالدئا ۱۸۷
- ۴- ریبازی پہ یامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ جہج کردندا ۱۸۸
- ۵- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ دیاری و قوریانی و گوئزہ بانہ دا ۲۱۴
- ۶- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سہر برینی ناژہ لی قوربانیدا ۲۱۶
- ۷- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ قوربانیکردندا (زہ حیہ) ۲۱۷
- ۸- ناموژگاری و ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بق کہ سیک ویستی
قوربانیکردنی ہہ یہ ۲۱۸
- ۹- ناموژگاری پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ سیفتی ناژہ لی
بہ قوربانیکراودا ۲۱۸
- ۱۰- ناموژگاری و ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ قوربانیکردنی
لہ (المصلی) دا ۲۱۹
- ۱۱- فرمانکردنی بہ چاکہ کردن لہ سہر بریندا ۲۱۹
- ۱۲- بہ قوربانیکردنی شہک مہری لہ بری پیاوٹک و خیزانہ کہی ۲۲۰
- ۱۳- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ گوئزہ بانہ دا ۲۲۰
- ۱۴- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ ناو لیتانی مندال و
خہ تہ نہ کردنی ۲۲۱
- ۱۵- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ ناو لیتان و کونیہ دانان ۲۲۱
- ۱۶- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پاراستنی مہنتیق و
مہ لبراردنی وشہکان ۲۳۱

هه‌شتم: به‌شی زیکر و یاد

- ۱- رینمایی و ریبازی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌یادکردنه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌دا ۲۳۵
- ۲- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌کاتی زیکری له‌به‌رکردنی پو‌شاک و نه‌و‌ش‌تانه‌دا ۲۴۴
- ۳- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌کاتی چوونه‌وه‌ مان ۲۴۵
- ۴- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌چوونه‌ سه‌رناو ۲۴۷
- ۵- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌زیکری ده‌ست‌نو‌یژدا ۲۴۸
- ۶- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌بان‌گدان و زیکره‌کانیدا ۲۴۹
- ۷- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌زیکرکردن له‌ده‌ی زیل‌حیجه‌دا ۲۵۰
- ۸- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌زیکری کاتی بینینی مانگ ۲۵۱
- ۹- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌پیش‌نا‌خواردن و د‌و‌ای نا‌خواردن ۲۵۲
- ۱۰- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی خوارده‌وه ۲۵۴
- ۱۱- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌لام‌کردن و مؤل‌ت‌خواستن بۆ چوونه‌ ژووره‌وه و وه‌لامدانه‌وه‌ی که‌س‌یک‌ بیژمیت ۲۵۷
- ۱۲- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌سه‌لام‌کردن له‌ئه‌ه‌لی کیتاب ۲۶۳
- ۱۳- ریبازی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌مؤل‌ت‌وه‌رگرتندا ۲۶۵
- ۱۴- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌زیکری پژمیندا ۲۶۷
- ۱۵- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌ئه‌زکار و ویرد و ره‌وشتی سه‌فه‌ر ۲۷۱
- ۱۶- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌زیکر و یاد‌ی هاوسه‌رگ‌رییدا ۲۷۶
- ۱۷- نه‌گه‌ر ده‌رده‌دار و که‌م نه‌ندامیتک بینینی چی ده‌لینی؟ ۲۷۷
- ۱۸- که‌سی خه‌و‌یکی نا‌خۆش ببینی چی بکات؟ ۲۷۷

- ۱۹- که سئى به وه سوه سه تووشهاتبئى چى بکات و چى بلى و بؤ ئه وه پشت به چى
 ۲۷۸ ببه سئى؟
- ۲۰- که سئک که توورده بى تووند بيگرئى چى بلى و چى بکات؟
- ۲۱- نه گهر شتىكى بينايه و به لايه وه خو شه ويست و شيرين بووايه چى نه فه رموو؟
- ۲۲- چى ده فه رموو به و که سهى شتىكى بؤ نزيك بختبايه ته وه يان چا که يه کى بؤ
 ۲۸۰ بکردبايه؟
- ۲۳- يه کى گوئى له زه رپنى گوئدرئىژ و دهنگى که له شير بئى چى بلى؟
- ۲۴- که راهه تى نه بوونى زىکر و يادى خوا له مه جليسا
- ۲۵- نه وهى له کاتى ترسا ده وترئى
- ۲۶- چه نه کردنى به و تنى هه ندئى وشه

نويه م: به شى جيهاد

- ۱- پله كانى جيهاد
- ۲- مه رجى جيهاد کردن
- ۳- جيهادى په يامبه رى خوا (صلى الله عليه وسلم) له پئناو خواى گه وره
- ۴- نازاردانى په يامبه ر (صلى الله عليه وسلم) له لايه ن قوره يشه وه
- ۵- سه باره ت به وانهى پيشكه وتن له به ده مه وه چوونى بانگه وازى په يامبه رى
 خوا (صلى الله عليه وسلم)
- ۶- كوچکردن بؤ چه به شه
- ۷- شاندى قوره يش بؤلاى نه جاشى
- ۸- بلا بوونه وهى ئيسلام و پچراندنى په يوه ندبى قوره يش له گه ل به نى هاشم و
 به نى عه بدولموته ليب

- ۹- مردنی خه‌دیجه و نه‌بو تالیب و ده‌رچوونی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) بۆ
تائیف ۲۹۹
- ۱۰- شه‌وره‌وی ۳۰۱
- ۱۱- بنه‌مای کۆچکردن که‌ خوای گه‌وره‌ تیایدا دۆست و دوژمنی خۆی جیاکرده‌وه و کردیه
بنه‌مای شکۆدارکردنی ئایینه‌که‌ی و سه‌رخستنی به‌نده و په‌یامبه‌ری خۆی ۳۰۳
- ۱۲- به‌یعه‌تی یه‌که‌م و دووه‌می عه‌قه‌به ۳۰۴
- ۱۳- پیلانی دار نه‌لنه‌دوه ۳۰۵
- ۱۴- هاتنی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) بۆ مه‌دینه ۳۰۸
- ۱۵- له‌دروستکردنی برایه‌تی له‌نیوان کۆچه‌ران و پشتیوانان ۳۱۰
- ۱۶- به‌ئین و ریکه‌وتنی نیوان په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) و پاشان جه‌نگکردنی
جوله‌که ۳۱۰
- ۱۷- گۆپینی قیبله ۳۱۱
- ۱۸- مؤله‌تدان بۆ جه‌نگکردن ۳۱۳
- ۱۹- سووننه‌ته له‌سه‌ره‌تای رۆژدا جیهاد بکریت ۳۱۹
- ۲۰- فه‌زل و گه‌وره‌یی جیهادکردن ۳۱۹
- ۲۱- ریباز و رینمایی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌جه‌نگدا ۳۲۲
- ۲۲- ریبازی په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌پشکی خزم و نزیکان(نی
القربی) ۳۲۶
- ۲۳- له‌خواردن له‌غه‌نیمه‌ت پیش دابه‌ش کردن ۳۲۷
- ۲۴- په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه‌می ده‌کرد له‌دزیکردن و شیواندنی
جه‌سته ۳۲۷
- ۲۵- توندبوونی په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌به‌رانبه‌ر به‌زۆر شت بردن ۳۲۷

- ۲۶- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بہ رانہہ ردیل ۳۲۸
- ۲۷- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بہ رانہہ ر بہ کہ سی سیخوری
بہ سہرہ وہ کردبی ۳۲۹
- ۲۸- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ زہویہ کی بہ غہ نیمت و ہر گبراو ۳۳۰
- ۲۹- واجیبیتی کۆچکردن بو کہ سیک توانای کۆچکردنی ھبی ۳۳۰
- ۳۰- ریبازی پہ یامبہری خوا لہ پاراستن و ناشتہ وایی و مامہ لہ کردنی نیردراوانی
بیباوہ پان و وەرگرتنی جزیه و مامہ لہ کردنی ئەھلی کیتاب و دوو پرووان و مؤلہ تدانی
بیباوہ ریک تاوہ کو بیتہ لای و گوئیگری لہ وتہی خوا و پاشان بگہ ریتہ وہ شوینی
خوی و ئەمہ کداربوونی بہ بہ لاین و بہ ریبوونی لہ غہ در و ناپاکی ۳۳۱
- ۳۱- لہ بارہی بہ شہکانی بیباوہ پانی مہ دینہ وہ ۳۳۲
- ۳۲- ھ لہ شانندنہ وہی پہیمان و بہ لاین لہ لایہن بہ نو نہ زیرہ وہ ۳۳۳
- ۳۳- غہ زوہی بہ نو قورہ یزہ ۳۳۴
- ۳۴- ریبازی پہ یامبہری خوا لہ بارہی قہ ومیکہ وہ کہ ھندیکیان پہیماننامہ یان
ھ لہ شانندیبتہ وہ ۳۳۷
- ۳۵- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) سہ بارہت بہ وانہی پہیماندر کہ
خہ لکانی بیباوہ ر دہ میننہ نیو خویان ۳۳۷
- ۳۶- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ مامہ لہ کردنی نیردراوان و
ئەمہ کداربوونیشی بہ بہ لاینی ھاوہ لانیہ وہ ۳۳۷
- ۳۷- ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ گریبہستی زیمہ و ئەھلی
جزیه ۳۳۸
- ۳۸- ریکخستنی سیاقی ریبازی پہ یامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ گال بیباوہ پان و
دوو پرووان لہ وہختی بہ پہ یامبہر ناردنہ وہ تاوہ کو گہ یشتنہ وہ بہ خوی گہ ورہ ۳۳۹

- ۲۴۲ دەیهەم: بەشی دەغازی و نیردراوانی (بەشیووی کورت)
- ۳۴۲ ۱- بەکەمین ئالایەک، ئالای حەمزە
- ۳۴۲ ۲- غەزوەی ئەبواء
- ۳۴۲ ۳- غەزوەی ئەلەشیرە
- ۳۴۳ ۴- سەریە عەبدواللهی کۆری جەحش
- ۳۴۵ ۵- گۆرینی قیبلە
- ۳۴۵ ۶- شەری گەورەیی بەدر
- ۳۵۴ ۷- شەری ئوحد
- ۳۵۸ ۸- ئەو ئەحکام و فیهانەیی لەو شەپەدا هەبوون
- ۳۶۰ ۹- باسکردنی هەندیی حیکمەت و ئامانجی چاک کە لەشەری ئوحددا هەبوون
- ۳۶۳ ۱۰- شانیدی ئەلرەجیع
- ۳۶۴ ۱۱- رووداوی بیری مەعونە
- ۳۶۵ ۱۲- غەزوەی دووهمی بەدر
- ۳۶۶ ۱۳- غەزوەی ئەلمورەیسعی
- ۳۷۰ ۱۴- جەنگی خەندەق
- ۳۷۶ ۱۵- چیرۆک و باسی حودەیبییە
- ۳۸۴ ۱۶- هەندیی لەو سوودە فیهیانیەیی لەچیرۆکی حودەیبییەدا روویان دا
- ۳۸۵ ۱۷- ئاماژەکردن بە هەندیی لەو حوکمانەیی لەو ئاگریەست و ریکەوتنەدا هاتوو
- ۳۸۶ ۱۸- شەری خەیبەر
- ۳۸۹ ۱۹- مەری ژەهراویکراو
- ۳۹۱ ۲۰- ئەحکامە فیهیەکانی شەری خەیبەر
- ۳۹۲ ۲۱- چیرۆکی وادی القری و تەیماء و فەدک

- ۲۲- تاردنی سرہکان لہ لایہن پہ یامبہری خواوہ (صلی اللہ علیہ وسلم) ۳۹۲
- ۲۳- عومرہی قہزا ۳۹۳
- ۲۴- شہری موئتہ ۳۹۴
- ۲۵- قہتھی مہزن ۳۹۵
- ۲۶- لہ وانہی کوژران ۴۰۶
- ۲۷- ٹامازہ کردن بہو بابہتہ فیقہبیانہی لہم غہزوہدا مہیہ ۴۰۸
- ۲۸- غہزوہی حوئیہین کہ ناودہ بریت بہ غہزوہی نہوتاس ۴۱۱
- ۲۹- ٹامازہدان بہ مہندی لہو بابہتہ فیقہی و حکمہتانہی لہو شہرہدا مہبوون ۴۱۹
- ۳۰- غہزوہی تائف لہ شہوالی سالی ہشتی کوچی ۴۲۳
- ۳۱- شہری تہبوک ۴۲۹
- ۳۲- بابہتی مزگہوتی نہ لہزار کہ خوا و پہ یامبہرہ کہی رہتیاں کردہوہ نوئی تیڈا بکریٹ و پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) رووخاندی ۴۳۴
- ۳۳- ٹامازہدان بہ مہندی بابہتی فیقہی و سوودی نہو غہزایہ ۴۳۷
- ۳۴- حہجی نہبو بہکری سدیق (خوای لی رازی بی) لہ سالی نزی کوچی دوی ہاتنہوہی لہ تہبوک ۴۴۱
- ۳۵- ہاتنی شاندهکانی عہرہب و نہوانی تر بۆلای پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) ۴۴۲

بہشی سنیہم: پزیشکی پہ یامبہرایہ تیی

- ۱- ریبازی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پزیشکییدا ۴۴۴
- ۲- ریبازی پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ خو چارہسہ رکردنی بہ دہرمانی ۴۴۸

تہنیا

- ۳- سه‌لماندنی هۆکار و چاره‌سەر له‌لایهن په‌یامبهری خواوه (صلی الله علیه وسلم) ۴۴۸
- ۴- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ خۆپارێزی له‌زیاده‌خۆری و نه‌و یاسایه‌ی که پێویسته له‌خواردن و خواردنه‌وه‌دا ره‌چاو بکریت ۴۵۰
- ۵- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سەر وه‌رگرتن به‌ده‌رمانی سرووشتی و خوایه‌تی و ناویته‌کردنی هه‌ردوو چاره‌سەر ۴۵۰

یه‌که‌م: چاره‌سەر به‌ده‌رمانی سرووشتی ۴۵۱

- ۶- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سهری تا ۴۵۱
- ۷- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سهرکردنی سکچوون ۴۵۲
- ۸- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌تاعون و چاره‌سهرکردن و خۆپاراستن له‌وه‌خۆشیه ۴۵۳
- ۹- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌ده‌ردی تینووبردن و چاره‌سهرکردنی ۴۵۴
- ۱۰- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سهرکردنی بریندا ۴۵۵
- ۱۱- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سهرکردن به‌خواردنه‌وه‌ی هه‌نگوین و که‌له‌شاخ و داخ کردن ۴۵۵
- ۱۲- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌کاته‌کانی که‌له‌شاخکردندا ۴۵۶
- ۱۳- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌برینی ده‌مار و داخکردن ۴۵۷
- ۱۴- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سهرکردنی په‌رکه‌مدا (الصرع) ۴۵۸
- ۱۵- ریبازی په‌یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌چاره‌سهرکردنی ده‌رده‌لاق-باداریی (عرق النسا) ۴۵۹

- ۱۶- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ سہرکردنی سرووشٹ
 وشک و پیویستبونی ٹو کہ سہ بہوشتی سرووشتی نہرم بکات ۴۵۹
- ۱۷- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ کردنی خورانی جہستہ و
 ٹوہی ٹہسپی دروستی دکات ۴۶۰
- ۱۸- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ سہرکردنی سہرٹیشہ و
 ژانی نیوہ سہر(شہقیقہ) ۴۶۰
- ۱۹- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ سہرکردنی نہخوش
 بہوازہیتان لہ پیدانی ٹو خواردن و خواردنہ وہیہی حہ زیان پی نہدہ کرد ۴۶۱
- ۲۰- ریبازی پھیامبہری خوا لہ چارہ سہرکردنی نازاری قورگ و بونکردن ۴۶۱
- ۲۱- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ خوپاریزییدا ۴۶۱
- ۲۲- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چاککردنہ وہی ٹو خواردنہی
 کہ میٹشی تی دہکوی و رینمای پیامبہر(صلی اللہ علیہ وسلم) بؤ نہہیشتنی
 زیانہکانی ژہہری ٹو میٹشی بہدژی خوی ۴۶۳
- ۲۳- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ سہرکردنی زیبکہ ۴۶۳
- ۲۴- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ پیدانی نہرمترین خواردنیک کہ
 نہخوشہ کہ نہریتی پی گرتووہ ۴۶۴
- ۲۵- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ چارہ سہرکردنی ٹو ژہہری
 لہ لایہن جولہ کہ وہ لہ خہبہر تووشی ہات ۴۶۴
- ۲۶- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) بہو سیجرہی کہ جولہ کہ لی
 کردبوو ۴۶۶
- ۲۷- ریبازی پھیامبہری خوا(صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بابہت کہ سی چارہ سہری خہک
 بکات، لہ کاتیکدا نہزان بی بہ پیشکی ۴۶۷

- ۲۸- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له خۆپاراستن له نه خوشی
گوازه روه و رینمایکردنی نه و جوړه نه خوشه له دوورگرتنی له که سوکار ۴۶۷
- ۲۹- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ریگریکردنی خو چاره سرکردن
به شته حه رامکراوه کان ۴۶۸
- ۳۰- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سرکردنی نه سپتی سر
و لبردنی ۴۶۹

دووم به شه کانی تاییه ت به ریبازی په یامبهری (صلی الله علیه وسلم)
له چاره سرکردنی به دهرمانی روحانی خوایی به تهنیا و ناویته کراو له گهل
دهرمانی سرووشتی

- ۳۱- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سرکردنی نه و که سه ی
به چاو و نه فسه تووش بووه ۴۶۹
- ۳۲- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سرکردنی گشتی مه موو
شه کواکاریک له ریگه ی روقیه ی خواییه وه ۴۷۲
- ۳۳- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پوقیه کردنی که سیک به سوره تی
فاتحه که مار و دوویشک پیوه ی دابی ۴۷۳
- ۳۴- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سرکردنی پیوه دانی
دوویشک به پوقیه ۴۷۴
- ۳۵- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پوقیه ی میرووله دا ۴۷۵
- ۳۶- ریبازی له پوقیه ی ماردا ۴۷۶
- ۳۷- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پوقیه ی برین و زامداری ۴۷۶
- ۳۸- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سرکردنی نازار به پوقیه ۴۷۷

- ۳۹- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سه رکړدنی سووتان و گړ و
 ۴۷۸ خه فه تی کۆست و ناخۆشی
- ۴۰- له ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له چاره سه رکړدنی خه م و
 ۴۸۱ خه فه ت و ناخۆشی و په ژاره
- ۴۱- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پاراستنی له شساغییدا ۴۸۲
- ۴۲- ریبازی په یامبهری (صلی الله علیه وسلم) له شیوازی دانیشتنی بۆ خواردن ۴۸۵
- ۴۳- ریوشوینی له بهرگ و پۆشاکدا ۴۹۰
- ۴۴- ریوشوینی بۆ کاروباری نیشته جیبوون ۴۹۰
- ۴۵- ریوشوینی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) بۆ کاروباری خه و و
 ۴۹۱ به ناگابوون
- ۴۶- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پاراستنی له شساغی به هوی
 ۴۹۴ بۆنی خۆشه وه (عه تر)
- ۴۷- ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له پاراستنی ته ندروستی چا و ۴۹۵
- سییه م باسکردنی شتی له و دهوا و خواردنانه ی به ته نیا باسکراون له سه ر زمانی
 ۴۹۵ په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم)

به شی چواره م

- ۵۲۴ ریبازی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له قه زاوه تکردن و بریارداندا
- ۵۲۴ یه که م : به شیکی گشتگیر
- ۵۲۴ ۱- گلدانه وه له بابته تۆمه تدا
- ۵۲۴ ۲- بریاری له باره ی چه ته و یاخیبانه وه

- ۳- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی بکوژ و که‌سوکاری
کوژراوه‌وه
۵۲۵
- ۴- بریاری په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌تۆله‌کردنه‌وه له‌و که‌سه‌ی جاریه‌یه‌کی
کوشتبوو، چی کرد ئاوه‌های پی‌کرایه‌وه
۵۲۵
- ۵- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌رانبه‌ر به‌که‌سی له‌ئافره‌تییکی
سکپری داو منداله‌که‌ی پی له‌بار برد
۵۲۶
- ۶- بریاری په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) به‌سویندخواردن له‌وه‌ی که‌سی نه‌زانی
بکوژ کئییه؟
۵۲۶
- ۷- بریاری له‌باره‌ی که‌سیک باوه‌ژنی خۆی ماره کردبوو
۵۲۷
- ۸- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌کوشتنی که‌سیک که
تۆمه‌تبارکراوه به‌ده‌ست تیکه‌لکردن له‌گه‌ل دایکی منداله‌که‌ی(أم ولد)ی، پاشان که
بی‌تاوانی که‌سه‌که‌ ده‌رچوو، برپاره‌که‌ی جیبه‌جی نه‌کرد
۵۲۷
- ۹- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) به‌دواخستنن تۆله‌کردنه‌وه به‌هۆی
برینه‌وه تاوه‌کو چاک ده‌بیته‌وه
۵۲۸
- ۱۰- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌تۆله‌کردنه‌وه له‌سه‌ر ددان
شکاندن
۵۲۹
- ۱۱- بریاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی که‌سیکه‌وه گازی
له‌ده‌ستی که‌سیکی تر گرتبوو، که کابرای گاز لیگیراو ویستی ده‌ستی خۆی ده‌رباز
بکات، ددانی گاز لیگرشکا
۵۳۰
- ۱۲- بریاری په‌یامبه‌ر(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی که‌سیک که ته‌ماشای مالیک
بکات و له‌ماله‌که‌وه به‌ردیک یان چلیک بکریته به‌چاویدا و کویر بیی، هیچ قه‌ره‌بوو و
مافیکی نییه
۵۳۰

۵۳۱

۱۳- به ش (کزکه ره وه)

۱۴- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه ر که سی دانی به نه نجامدانی

۵۳۲

داوینپیسییدا نابی

۱۵- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه ر نه هلی کیتاب به حوکمی

۵۳۴

نیسلام له بابته حدوده وه

۱۶- په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) بریاری داوه، هه ر که سی دان به وه دا بنیت

له گه ل فلانه نافرته داوین پیسی کردوه، نه و پیاوه حه ددی داوین پیسی له سه ر

۵۳۵

جیبه جی ده کریت

۱۷- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی جاریه یه ک (الامة) نه گه ر

۵۳۵

داوین پیسی بکات

۱۸- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له حه ددی تومه تبار کردن

۵۳۶

به داوین پیسی

۱۹- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی که سیکه وه نایینی خوی

۵۳۶

بگورئ

۲۰- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی که سیکه ره ق بخواته وه

۵۳۷

۲۱- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی دز

۲۲- بریاری په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) له باره ی که سیکه قسه و جنیوی پی

۵۳۸

بوتباه له موسلمان و زیممی و په یمان پی دراوینک

۲۳- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی سیخوره وه

۵۳۹

۲۴- بریاری په یامبه ر (صلی الله علیه وسلم) له باره ی دیل

۲۵- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره ی جوله که

۵۳۹

۲۶- بریاری په یامبه ری خوا (صلی الله علیه وسلم) له دابه شکردنی ده سکه وت کاند

۵۴۰

- ۲۷- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) ده‌سکه‌وته‌کان هه‌مووی بۆ
جه‌نگاوهر بی ۵۴۱
- ۲۸- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌و سه‌روه‌ت و سامانه‌ی
موسلمانان که‌وتووته‌ لای هاویه‌ش په‌یداکه‌ران و دواتر موسلمانان ده‌ستیان
به‌سه‌رداگرتوو ه‌یان هاویه‌ش په‌یداکه‌ران له‌سه‌ری موسلمان بوونه ۵۴۱
- ۲۹- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌و شته‌ی به‌دیاری بی هاتبوو ۵۴۲
- ۳۰- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌دابه‌شکردنی سه‌روه‌ته‌کاندا ۵۴۳
- ۳۱- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌وه‌فاداریبون به‌و به‌ئینه‌ی
به‌دوژمنی دابوو، نه‌ده‌بوو نێردراویان بکوژریت یان به‌ند بکریت، نه‌گه‌ر ترسی هه‌بووایه
لایه‌نی به‌رانبه‌ر له‌په‌یمانی خۆی پاشگه‌زبیتته‌وه، په‌یمانی بۆ ده‌گه‌راندوه ۵۴۶
- ۳۲- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی ئه‌و سه‌لامه‌تییه‌ی پیاوان
و ژنان به‌که‌سی تری ده‌ده‌ن ۵۴۷
- ۳۳- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی جیزیه و بۆی جیزیه و
له‌چی که‌سیکیش وه‌رده‌گیریت ۵۴۷
- ۳۴- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی ناگریه‌ست و شکاندنی ۵۴۸

دووهم: به‌شی هاوسه‌رگیری

- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی هاوسه‌رگیری و باسه‌کانی
تایبه‌ت به‌وه
- ۱- برپاری په‌یامبه‌ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له‌باره‌ی بیوه‌ژن و کچ که‌ باوکیان
به‌مێردیان بدات ۵۴۹

- ۲- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی مؤلہ تدانی کچ
 لہ بہ شوودانیدا ۵۵۰
- ۳- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی بہ شوودان بہ بیٰ نامادہ بی
 خاوهن نافرہت (وہ لی) ۵۵۰
- ۴- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ ہاوسہ رگیری دہ سہ لات
 پیداندا (التفویض) ۵۵۱
- ۵- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی مہ رجہ کانی ہاوسہ رگیری ۵۵۱
- ۶- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی ژن بہ ژن ۵۵۲
- ۷- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی کہ سیکہ وہ بیٹہ
 موسلمان و زیاتر لہ چوار ژنی ہہ بیٰ یان دوو خوشکی پیکہ وہ کؤ کرد بیٹہ وہ ۵۵۳
- ۸- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) سہ بارہت بہ کہ سیک، ژنہ کہ ی
 کردوویہ تی بہ مہ رج بہ سہ ریہ وہ ژنی دیکہ ی بہ سہ ردا نہ ہیئی ۵۵۴
- ۹- بپاری خوی گہ ورہ لہ سہر زمانی پہ یامبہرہ کہ ی لہ بارہی مارہ کردنی ہہ ندیٰ
 نافرہت ۵۵۵
- ۱۰- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی دوو ہاوسہرہ وہ یہ کیکیان
 پیش نہوی دیکہ یان موسلمان بووی ۵۵۶
- ۱۱- بپاری پہ یامبہر (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ بارہی دوورگرتن لہ خیزان (العزل) ۵۵۶
- ۱۲- بپاری پہ یامبہری خوا لہ جووتیون لہ گہ ل نافرہت لہ کاتی شیردندا ۵۵۷
- ۱۳- بپاری پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) لہ دہ سٹیپکردن و مانہ وہ لہ گہ ل
 ہاوسہ راندا ۵۵۷
- ۱۴- پہ یامبہری خوا (صلی اللہ علیہ وسلم) حہ رامی کردوہ کہ سیٰ لہ گہ ل نافرہتی
 سکپردا جووت بیٰ کہ نہ و سکی پر نہ کردوہ ۵۵۸

- ۱۵- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی پیاویک جاریه‌که‌ی نازاد بکات و نازادبوونی بۆ بکاته ماره‌یی ۵۵۹
- ۱۶- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له دروستی نه و هاوسه‌رگرییه‌ی وه‌ستاوه‌ته‌وه‌سه‌رمؤله‌ت ۵۵۹
- ۱۷- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له هاوشانیی له هاوسه‌رگرییدا ۵۵۹
- ۱۸- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له سه‌لماندنی بژارده بۆ ئافره‌تیکی سه‌ربه‌ستکراو لای پیاوی کۆیله ۵۶۱
- ۱۹- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ماره‌یی زۆر و که‌م، برپاردانی به‌دروستی هاوسه‌رگریی ۵۶۲
- ۲۰- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له نیوان دوو هاوسه‌ری ناکوکدا ۵۶۳
- ۲۱- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی خولعه‌وه ۵۶۴

سییه‌م: به‌شی ته‌لاق

- باسکردنی برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له باره‌ی ته‌لاقه‌وه
- ۱- باسکردنی برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ته‌لاقی که‌سیک به‌گالته ته‌لاق بخوات، که‌سیک عه‌قلی له جیگه‌ی خۆی نه‌بی، زۆرلیکراو، نه‌وه‌ی له‌ده‌روونی خۆیدا ته‌لاقی خواردبی ۵۶۵
- ۲- برپاری په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له ته‌لاقی پیش هاوسه‌رگریی ۵۶۷
- ۳- حوکمی په یامبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له‌حه‌رامکردنی ته‌لاقی ئافره‌تی له‌سووپی مانگانه‌دا بی، یان نیفاس و نه‌وه‌ی له‌دوای پاکبوونه‌وه له‌سووپی مانگانه‌ی میرده‌که‌ی له‌گه‌ئیدا جووت بووبی، حه‌رامکردنی سی ته‌لاقه له‌یه‌ک کاتدا ۵۶۸

- ۴- په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) بپريارى داوه نه گهر نافرته تيك سى ته لاقه درابى، بؤ پياوى په كه مى حه لال نايى تاوه كو ميړد به پياويكى تر نه كات و پياوى دووهم له گه ليدا جووت نه بى
۵۷۰
- ۵- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له سه رپشك كړدى خيزانه كانى، له گه ليدا بميننه وه يان لى جيا ببنه وه
۵۷۱
- ۶- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) كه له نتيوان خوى و په روه رډگاريدا هه بوو سه بارهت به جاريه و هاوسه ره كانى
۵۷۲
- ۷- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له باره ي پياويك به ژنه كه ي بللى بگه روه لاي كه سو كارت
۵۷۳
- ۸- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له باره ي زيهار و روونكړدنه وه ي نه وه ي خواى گه وره تيايدا دا يبه زاندووه، واتاى نه و گه پاندنه وه يه ش كه كه فارهت واجيب ده كات
۵۷۴
- ۹- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له سويند خواردن له نزيك نه كه وتنه وه ي خيزان(ايلاء)
۵۷۵
- ۱۰- حوكمى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له باره ي ليعان
۵۷۶
- ۱۱- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له بابته گه پانه وه ي ره چه له كى مندال بؤ باوك نه گه ر رهنگى له گه ل باوكيدا جياواز بى
۵۷۸
- ۱۲- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) به وه ي مندال به ره مى جيگه و خه وتنه و سه بارهت به وه ي له دواى مردنى باوكى، خراو ته سه ر ناوى باوكى
۵۷۹
- ۱۳- بپريارى په يامبهري خوا(صلى الله عليه وسلم) له باره ي نه وه ي كى مافداره به دا يه نى كړدى مندال
۵۸۰

- ۱۴- بپرياري په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) له خه رجيکيشاني هاوسه راندا،
خه رجيی نه ندازه نه کردوه، به لکو نه وهی بؤ نه ریت گه پاندووه ته وه ۵۸۱
- ۱۵- نه وهی له په يامبه‌ري خواوه (صلي الله عليه وسلم) گيږدراوه ته وه له وهی نافرته
دهسه لاتی نه وهی هه په داواي ته لاق بکات نه گه ر ميږده که ی نه يتواني خه رجيی بؤ
دايین بکات ۵۸۲
- ۱۶- بپرياري ريک و گونجاوی په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) به قورنان له وهی
نافرته سی ته لاقه دراو، خه رجي و شوینی نيشته جيپوونی بؤ نييه ۵۸۳
- ۱۷- باسی ريک و گونجاوی نه و بپرياره به قورنان ۵۸۵
- ۱۸- باسکردنی بپرياري گونجاوی په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) به قورنان،
له وهی پتويسته خه رجيی که سوکار بکيشريت ۵۸۶
- ۱۹- باسکردنی په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) له وهی له ريگه‌ی شيرپيدانه وه
حرام ده بی و نه وهی حرام نابي، باسکردنی نه ندازه‌ی نه و شيره‌ی که سه که ده کاته
خوشک و برا، بپرياري شيرپيدانی گوره، نايه نه وه کاریگه‌ری هه په يان نه؟ ۵۸۷
- ۲۰- باسی بپرياري په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) سه باره ته به عيده ۵۸۹
- ۲۱- بپرياري په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) به ته واوکردنی عيده‌ی نافرته‌ی
ميږد مردوو له و مالهی که ميږده که ی تيادا مردووه و نه و تيادا بووه، نه مه‌ش
پيچه‌وانه‌ی بپرياري نييه له باره‌ی ده رکردنی نافرته‌ی بپريار له سه ر دراو و چونی
ويست عيده بگيږت ۵۹۱
- ۲۲- باسکردنی بپرياري په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) له باره‌ی پرسه گيږی
نافرته‌ی عيده بار، نه ريکرن و سه لماندن ۵۹۲
- ۲۳- بپرياري په يامبه‌ري خوا (صلي الله عليه وسلم) له باره‌ی (استبراء) دوه ۵۹۴

چواردهم به شی کرین و فروشتن

برپاره کانی په یامبه ر(صلی الله علیه وسلم) له باره ی کرین و فروشتن

- ۱- برپاری په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له باره ی کرین و فروشتنی حرام ۵۹۶
- ۲- برپاری په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له باره ی نرخي سهگ و پشپله ۵۹۷
- ۳- برپاری په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له وه رگرتنی کرئی په پینی نازه لی نیر ۵۹۷
- ۴- برپاری په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له فروشتنی ناوی هاوبه ش ۵۹۸
- ۵- برپاری په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) له پرتگردنی له که سیک شتیك بفروشی که نییه تی ۵۹۸
- ۶- په یامبه ری خوا(صلی الله علیه وسلم) نه می کردووه له کرین و فروشتنی ورده به رد(چه و) و غه ره ر(فروشتنی گوتره و ناروون) ۵۹۸

تم بحمد الله
له دووعای خیر بییه شمان مه کن
فی سبیل الله
۱۴۴۴ / ۸ / ۲۸

لەم کتێبه‌دا

- بە کێک لە فەزەن و بە خەشە کانی خۆی گەورە، ئەو یە مرۆڤێتی موسڵمان لە هەموو کاروبارێکی ژبانی موحەممەدی بە پام بەردا (صلی اللہ علیہ وسلم)، پێنمایی وەرە گرت سێفەتی هەلسان و دانێشتن و لەخەو هەلسان و شێوەی پێکەنین و خۆپەرستی رۆژ و شەوی فێر دەبێت، فێر دەبێت چۆن تاییەتمەند بێ بە سێفەتی کەمان و گەورەیی.

- ژبان لە گەن بە پام بەری خودا (صلی اللہ علیہ وسلم) بە تێکرای ورد و درشتە کانی ژبان، پارمەتێدەر دەبێت بۆ چاوەکردن لەو بە پام بەرە و جێبەجێکردنێکی کردارێکی هیدایەت و پێنماییە کانی، وەک ئەوێ ئەوێ بە کەم لە سەر دەستی بەرەوێدە یوون پێش قسەکردن، بە ئاکار و پەشتیان، ئیسلامیان بانو کردووە.

- ژانێکی پایە بەرزی و ڤتێ شانشینی سعودیە بە ناوی دا احمد بن عثمان المرید یوختەیی کردووە، ئەو ئە حقیقی فەرموودە کانی کردووە.

ئێس قەیم ئەلحەوزینە

ناوەندی
راشه

تیخما
بازاری

facebook: Hawardi Tishk

ناوێشان سلێمانی بەرامبەر کاسۆمۆل
بازاری ناواریک موختانی (ماردا ٦٩) ١٧٠٠

نرخ: ١٣٠٠٠